Andrei Muraru

Historia

VIȘINESCU

TORȚIONARUL UITAT

Închisoarea, crimele, procesul

POLIROM

...coordonată de Mihai-Răzvan Ungureanu.

Volumul de față este asumat de autor în calitate exclusiv privată, iar conținutul cărții nu reprezintă punctul de vedere al nici uneia dintre instituțiile și/sau organizațiile la care acesta este angajat sau la care este afiliat.

© 2017 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Associated Press Archive

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

MURARU, ANDREI

Vișinescu, torționarul uitat: închisoarea, crimele, procesul / Andrei Muraru; pref. de Dennis Deletant. – Iași: Polirom, 2017
Conține bibliografie
Index

ISBN print: 978-973-46-7178-6
ISBN ePub: 978-973-46-5948-7
ISBN PDF: 978-973-46-5849-4

I. Deletant, Dennis (pref.)

94

Printed in ROMANIA

Andrei Muraru

VIȘINESCU

TORȚIONARUL UITAT

Închisoarea, crimele, procesul

Prefață de Dennis Deletant

POLIROM
2017

ANDREI MUREȘAN (n. 1982, Iași) a absolvit Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași (2005), unde și-a susținut și doctoratul (2011) despre procesele postbelice ale criminalilor de război. A fost președinte executiv al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (2012-2014), calitate în care a demarat campania de aducere în fața justiției a foștilor responsabili din aparatul comunist de represiune. În perioada 2006-2009 a fost consilier la Cancelaria Prim-ministrului și consilier al directorului general al Arhivelor Naționale ale României. A fost bursier la Aristotle University of Thessaloniki (2004-2005), New Europe College (2009-2010) și United States Holocaust Memorial Museum, Washington DC (2010-2011). A publicat numeroase studii în reviste de specialitate și lucrări colective. Este coordonator al volumului *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)* (Editura Polirom, 2008) și coautor al primului manual despre dictatura comunistă, *O istorie a comunismului din România. Manual pentru liceu* (Editura Polirom, 2008; ediția a II-a, 2009; ediția a III-a, 2014). De asemenea, a participat la numeroase conferințe internaționale, a susținut prelegeri și are frecvent contribuții pe teme de istorie recentă. A fost decorat de M.S. Regele Mihai pentru activitatea în fruntea IICCMER cu Ordinul „Coroana României" în grad de Ofițer (2015). Din decembrie 2014 este Consilier al Președintelui României.

În memoria bunicilor mei

Cuprins

Prefaţă (Dennis Deletant) 9
Lista abrevierilor 11

Introducere 13

Partea I

PRECEDENTELE ŞI DEBUTUL „CAZULUI VIŞINESCU"

Palatul de Justiţie 39
Tentativele de tragere la răspundere a responsabililor pentru crime politice 43
Prescripţia crimelor politice, o problemă (in)surmontabilă 49
„Cazul Vişinescu" 60
Cum a fost posibilă punerea sub acuzare la 60 de ani de la săvârşirea faptelor 65
Vişinescu în faţa presei şi a autorităţilor 76

Partea a II-a

VIAŢA LA ÎNCHISOARE

„Închisoarea tăcerii" 85
Un experiment continuat? 89
Portretul comandantului 93
Specializarea penitenciarului 113
Subalternii lui Vişinescu 133
Supliciul izolării 143
Rutina celulară şi lupta împotriva alienării 159
Foamea 185
Mizeria şi frigul 190
Suferinţele şi lipsa îngrijirii medicale 197
Pedepsele 212
Bătaia 228
Lupta împotriva tăcerii 237
Protestele deţinuţilor 250
Supravegherea informativă 264
Inspecţii şi anchete 275

Marele privilegiat 283
Eliberarea 289
Dezafectarea penitenciarului 310

Partea a III-a

MOARTEA LA ÎNCHISOARE

Morţii şi tehnica înhumării 317
Miniştrii anului 1940 323
Demnitarii partidelor istorice 327
Colaboratorii mareşalului Antonescu 332
O anchetă fatală: învăţătorul ucis în bătaie (Dinu Neagu [Alexandrescu]) 335
Greva cea mai lungă a partizanului (Ioan Arnăutu) 338
Doctorul (Gheorghe Plăcinţeanu) 347
Diplomatul ilustru (Victor Rădulescu-Pogoneanu) 352
„Ultimul patriarh" al politicii interbelice (Ion Mihalache) 358
În căutarea morţilor 367

Partea a IV-a

PROCESUL

Judecătorul şi istoricul 377
Judecata de fond 381
Probele şi martorii 393
Limitele judecăţii 401
Culpa lui Vişinescu 408
Apărarea lui Vişinescu 433
Prima sentinţă 444
Apelul 451

Epilog 457

Bibliografie 459
Index 477

Prefață

Luni, 14 iulie 2014, începea la Curtea de Apel București procesul lui Alexandru Vișinescu, pe atunci în vârstă de 89 de ani. Vișinescu a fost comandantul penitenciarului Râmnicu Sărat între 1956 și 1963 și a fost acuzat de crime împotriva umanității. Cazul a fost unul remarcabil, întrucât se întâmpla pentru prima dată în istoria justiției din România ca acuzația de crime împotriva umanității comise în timpul regimului comunist să fie îndreptată împotriva unui fost comandant de închisoare. Însemnătatea cazului provine totodată și din faptul că acuzațiile au avut la bază cercetările neobosite ale Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (IICCR, acum IICCMER) sub conducerea dr. Andrei Muraru, care a coordonat constituirea dosarului înaintat procurorilor, acesta fiind și primul dosar realizat de această instituție guvernamentală de la înființarea sa în decembrie 2005 care s-a finalizat cu o condamnare.

Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost implicat în mod direct în acest act de abuz și încălcare a drepturilor omului. Principalul său instrument politic a fost Alexandru Drăghici. Fiind unul dintre cei mai de încredere colaboratori ai lui Gheorghiu-Dej, Drăghici a devenit o figură centrală a Ministerului de Interne în momentul de apogeu al controlului sovietic. Drăghici era conștient de necesitatea de a urma modelul sovietic al terorii. O estimare rezonabilă a numărului de victime din cele 57 de închisori și colonii de muncă folosite de regimul comunist la începutul anilor 1950 se ridică la circa 100.000. Dosarele Securității arată că mai mult de 70.000 de persoane au fost arestate în perioada 1948-1958, dintre care 60.428 între 1948 și 1953. Aceste cifre trebuie privite însă cu circumspecție, întrucât în 1961 însuși Gheorghiu-Dej recunoștea că 80.000 de țărani au fost arestați în vederea impunerii colectivizării agriculturii. Corneliu Coposu, secretarul personal al lui Iuliu Maniu, el însuși deținut al închisorii de la Râmnicu Sărat și al altor penitenciare comuniste timp de 15 ani (1947-1962), a estimat numărul celor arestați după 1947 la 282.000, considerând că 190.000 dintre ei și-au pierdut viața în detenție[1], însă probele disponibile nu susțin aceste cifre. Zeci de mii de cetățeni au fost strămutați cu forța.

Victimele Partidului Comunist Român, ca și victimele altor regimuri totalitare, erau predestinate. Dacă erau vinovate de faptele care li se imputau era irelevant: teoria comunistă spunea că trebuiau să fie. „Legea" partidului era în afara sistemului legal oficial, iar cel din urmă servea doar pentru explicarea publică a măsurilor luate. Comuniștii au abandonat dreptul penal de dinainte de război și practica aferentă de inspirație franceză și au introdus sistemul sovietic, care depindea de autoacuzare și în care, în consecință, pledoaria apărării putea solicita doar clemența.

După transferul deținuților politici de la penitenciarul din Sighet în 1955, Râmnicu Sărat a fost ales drept centru de încarcerare pentru cei considerați cei mai periculoși opozanți ai regimului, conducătorii celor mai importante partide democratice și foști miniștri. Construcția închisorii a început în 1899, iar inițial a fost folosită pentru arestul preventiv. Perimetrul exterior a fost securizat întâi cu sârmă ghimpată, care în 1948-1949 a fost înlocuită cu un zid solid. În această închisoare au fost deținute câteva sute de țărani după revolta din 1907, iar în 1938, aici

1. Corneliu Coposu, *Dialoguri cu Vartan Arachelian*, Editura Anastasia, București, 1992, p. 95.

au fost încarcerate figurile marcante ale Mişcării Legionare, în principal Corneliu Zelea Codreanu. După 1945, în cele 35 de celule ale închisorii au fost izolaţi membri ai Guvernului Antonescu, generali ai armatei române şi intelectuali proeminenţi. Tot aici au fost închişi Titel Petrescu şi Vasile Luca. În 1957, fruntaşi ai Partidului Naţional Ţărănesc, precum Corneliu Coposu, Ilie Lazăr şi Ion Diaconescu, au fost transferaţi la Râmnicu Sărat, alăturându-se adjunctului lui Maniu, Ion Mihalache.

Pentru procesul lui Vişinescu, procurorii au întocmit 11 volume de probe, acuzându-l de persecutarea sistematică a deţinuţilor politici închişi la Râmnicu Sărat prin ţinerea lor în celule neîncălzite, refuzul de a le acorda suficientă mâncare şi asistenţă medicală. Cea mai mare parte a probelor împotriva lui Vişinescu a fost oferită de IICCMER – rapoarte oficiale ale Ministerului de Interne, depoziţii ale supravieţuitorilor şi memorialistică. Majoritatea supravieţuitorilor au fost de părere că lipsa hranei sub comanda lui Vişinescu a constituit o politică deliberată de înfometare. Corneliu Coposu afirma: „Eu, care am cunoscut toate puşcăriile regimului comunist, pot să pun mâna pe inimă că închisoarea de la Râmnicu Sărat a fost cea mai dură"[2]. În timpul unei convorbiri îndelungate pe care am avut-o cu el în casa sa pe 13 august 1986, acesta mi-a împărtăşit detalii referitoare la încarcerarea lui la penitenciarul Râmnicu Sărat:

> Condiţiile erau strigătoare la cer: mâncarea nu depăşea 5-600 de calorii pe zi (supă de orz fiert). Aceasta li se dădea încarceraţilor de 2 ori/zi, fără pâine, care era înlocuită cu o turtă făcută din seminţe de mătură, opărite şi coapte în cuptor. Când am fost arestat aveam 114 kg, pentru ca la ieşirea din închisoare să rămân cu doar 51 kg... Puşcăria era una monocelulară, fiecare deţinut fiind singur în celulă, nu avea deloc lumină naturală, iluminarea era asigurată de un bec de 15 W, iar în timpul iernii nu se făcea încălzirea celulei. E adevărat că, fiind foarte veche şi clădită din două rânduri de cărămizi, nu se simţea nici o deosebire între vară şi iarnă; erau aceeaşi temperatură rece şi întuneric. Ferestruica celulei era în permanenţă oblonită pe dinafară ca să nu se poată vedea cerul şi de neatins la înălţimea la care era situată. Era interdicţia absolută de a face uz de pat, în afară de cele 8 ore care erau destinate somnului, în timpul zilei trebuia să stai în picioare sau să stai pe tinetă[3].

Coposu susţinea că în ultimii opt ani de detenţie nu rostise nici un cuvânt, încât la ieşirea din închisoare uitase să vorbească, fiindu-i necesară o perioadă îndelungată până să-şi recapete graiul.

> Şi asta se întâmplase pentru că izolarea fusese aproape absolută. Mai reuşeau, în schimb, deţinuţii să comunice folosind alfabetul Morse: bătăi în ziduri sau prin tuse. Cel din urmă sistem era însă foarte obositor din cauza stării de slăbiciune în care se aflau deţinuţii[4].

Vişinescu a fost găsit vinovat de instanţă la 24 iulie 2015 şi condamnat la 20 de ani de închisoare. Verdictul a fost dovada că Revoluţia din 1989 a oferit societăţii româneşti şansa de a îmbrăţişa valorile democraţiei occidentale, care se bazează implicit pe ideea că natura umană caută să cultive demnitatea intrinsecă a individului, nu să o distrugă, aşa cum a încercat să facă Alexandru Vişinescu şi cum demonstrează paginile acestei cărţi[5].

Dennis Deletant, Visiting Ion Raţiu Professor of Romanian Studies,
Georgetown University, Washington, D.C.

---

2. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *Prin ungherele iadului comunist – Râmnicu Sărat*, f.e., Bucureşti, 2007, p. 18.
3. Declaraţie scrisă a domnului Corneliu Coposu, înmânată de el lui Dennis Deletant, Bucureşti, 13 august 1986.
4. *Ibidem*.
5. Penitenciarul Râmnicu Sărat a fost închis în primăvara anului 1963. Supravieţuitorilor li s-a impus domiciliu forţat, mulţi dintre ei fiind trimişi în Bărăgan, unde au rămas până în 1964. Închisoarea a fost folosită în continuare ca depozit, iar în 2007 a trecut sub autoritatea IICCMER.

Lista abrevierilor

AANP – Arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor
ACAB – Arhiva Curţii de Apel Bucureşti
ACMAB – Arhiva Curţii Militare de Apel Bucureşti
AFDPR – Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România
AIO-IICCMER – Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România
AMAI – Arhiva Ministerului Afacerilor Interne
ANIC – Arhivele Naţionale Istorice Centrale
ANP – Administraţia Naţională a Penitenciarelor
ANR – Arhivele Naţionale ale României
APÎCCJ – Arhiva Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie
CCR – Curtea Constituţională a României
CEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CNSAS – Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
CPEx – Comitetul Politic Executiv
CR (-ist) – (deţinut) contrarevoluţionar
CSS – Contra Siguranţei Statului
DGP – Direcţia Generală a Penitenciarelor[1]
DGSP – Direcţia Generală a Securităţii Poporului
DIE – Direcţia de Informaţii Externe
DIICOT – Direcţia de Investigare a Infracţiunilor de Criminalitate Organizată şi Terorism
HG – Hotărâre de Guvern
IICCMER – Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc
IICCR – Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România
IPN – Institutul Memoriei Naţionale (Polonia)
IRIR – Institutul Român de Istorie Recentă
ÎCCJ – Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie
MAI – Ministerul Afacerilor Interne
MIRA – Ministerul Internelor şi Reformei Administrative

1. Instituţia penitenciarelor a purtat în vremea comunismului mai multe acronime : DGP (1949-1951, 1967-1990), Direcţia Generală a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă (1951-1952), Direcţia Penitenciare, Lagăre şi Colonii (1954-1956), Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă (1956-1967). Pentru fluenţa textului, pe tot parcursul lui s-a folosit doar formula DGP.

NUP – (soluţie) neînceperea urmăririi penale
ORNISS – Oficiul Registrului Naţional al Informaţiilor Secrete de Stat
PDL – Partidul Democrat Liberal
PÎCCJ – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie
PNL – Partidul Naţional Liberal
PNŢ – Partidul Naţional Ţărănesc
SSI – Serviciul Secret de Informaţii
USHMM – United States Holocaust Memorial Museum

Introducere

Un bătrân ursuz, costeliv, adus puţin de spate, care nu atrage cu nimic atenţia celor din jur. Un individ ca toţi ceilalţi, ajuns octogenar. Aşa arată fotografia lui Alexandru Vişinescu (pe atunci în vârstă de 88 de ani) pe care am văzut-o în vara anului 2013, realizată în faţa blocului din centrul capitalei în care îşi ducea traiul liniştit. Nu ştiam dacă are copii sau nepoţi, dacă viaţa i-a oferit satisfacţii, dacă regretă ceva, dacă în singurătatea lui are momente de tulburare. Trecutul lui era însă, aşa cum arătau probele pe care le adunasem împreună cu colegii mei, răscolitor.

Numele lui Alexandru Vişinescu a fost rostit sporadic în legătură cu represiunea din vremea comunismului[1]. Fostul director al închisorii de la Râmnicu Sărat nu era un personaj care să fi făcut carieră în spaţiul mediatic postdecembrist, precum Vasile Ciolpan sau Gheorghe Crăciun, foştii comandanţi de la Sighet, respectiv Aiud. Vişinescu nu considerase de cuviinţă, ca de altfel nici alţi foşti comandanţi de închisori şi lagăre comuniste, să trăiască sub un nume de împrumut. În realitate, el a fost un personaj total necunoscut publicului până când a fost denunţat autorităţilor. Nu dăduse nici un interviu, nu exista nici o poză a lui în spaţiul public, însă figura sa era intrată în legendă. Galeria torţionarilor comunişti o reţinuse.

---

1. De exemplu, un dicţionar publicat la începutul anilor 2000 care aduna numele a peste 1.700 de slujbaşi ai instituţiilor represive comuniste includea şi numele fostului comandant de la Râmnicu Sărat. Nu era însă cunoscut nici măcar prenumele său, iar despre el se ştiau doar câteva detalii biografice (Doina Jela, *Lexiconul negru : unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, pp. 300-301). Mai înainte, Lucia Hossu-Longin realizase un episod din serialul *Memorialul Durerii* dedicat închisorii de la Râmnicu Sărat. O variantă actualizată a acestui episod, la care s-au adăugat câteva informaţii după denunţarea la Parchet a lui Vişinescu din 2013, este disponibilă la adresa http : //www.tvrplus.ro/editie-memorialul-durerii-o-istorie-care-nu-se-invata-la-scoala-157656 (accesată la 19.01.2017). Filmul a fost realizat la începutul anilor 1990, când producătoarea i-a intervievat chiar în fosta puşcărie buzoiană pe Corneliu Coposu şi Ion Diaconescu (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. IV, f. 18, 58). Chiar şi mai târziu, datele despre Vişinescu lipseau din scrierile istorice. Un exemplu elocvent este masivul *Raport final* al Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste publicat în 2007, care notează despre Vişinescu (tot fără menţionarea prenumelui), incluzându-l într-o listă a celor mai cunoscuţi torţionari, că ar fi fost comandant al închisorii buzoiene în 1951 (!) şi menţionându-l ca victimă doar pe Ion Mihalache (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste, *Raport final*, editori : Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 492).

Vălul care i-a acoperit faţa şi faptele a dispărut brusc în vara anului 2013. Din acel moment, chipul său schimonosit, cu privirea încrâncenată, a devenit imaginea unui asasin lipsit de scrupule, ale cărui acte de cruzime au şocat opinia publică. Aşa a ajuns figura lui Alexandru Vişinescu să se identifice cu cea a torţionarului ascuns de tenebrele tranziţiei şi de încrengăturile „sistemului" postcomunist. Un sistem care îl făcuse invizibil, beneficiar de pensie militară şi de privilegii şi îi asigurase o bătrâneţe liniştită. Era atât de apreciat, pare-se, încât fusese avansat în grad inclusiv după 1989, cu mult timp după ce se pensionase, de un regim care se desprinsese în mod oficial de trecut şi pe care îl înfiera foarte vocal.

Până la cazul Vişinescu, anchetarea şi aducerea în faţa justiţiei a celor vinovaţi de crimele comunismului păreau să fie o speranţă iluzorie care se transforma, de la an la an, într-o afacere ruşinoasă pentru prezentul românesc. Precedentele arătau că nu exista voinţa de a deschide această dezbatere publică, iar în justiţie nu se întrevedea vreun indiciu oricât de vag că un asemenea dosar ar putea ajunge la o condamnare şi nici măcar speranţa rezonabilă ca vreun fost lucrător din organele represive să fie trimis în judecată. Modul în care Justiţia şi în special Parchetul General se raportaseră la crimele comunismului demonstra o ignoranţă şi o indiferenţă sfidătoare. Dacă în anii 1990 depedenţa justiţiei de politic a fost probabil cel mai important impediment în calea anchetelor şi proceselor, ulterior am asistat la banalizarea temei în absenţa unei presiuni reale din partea societăţii. Cele câteva[2] acţiuni penale deschise oficial de procurori până la cazul Vişinescu au fost mai degrabă rodul unor conjuncturi şi al demersurilor temerare ale victimelor ori ale rudelor acestora, la intervale foarte lungi de timp şi într-un context politic favorabil (de pildă, perioada în care Convenţia Democratică a deţinut puterea, între 1996 şi 2000), cum nu este de neglijat în aceste speţe excepţionale nici rolul jucat de unii magistraţi curajoşi[3], care au finalizat investigaţiile în ciuda unor impedimente instituţionale vădite.

În schimb, nici o persoană nu fusese condamnată de justiţia de după 1989 pentru crimele şi abuzurile comise în sistemul concentraţionar comunist. În plus, în nici unul din cele câteva cazuri sancţionate de judecători nu a fost vorba, până în 2013, despre crime imprescriptibile asociate dreptului internaţional, ci de crime ordinare. În speţele

2. Aceste speţe sunt prezentate pe larg în partea I, unde am analizat evoluţia judiciară a cazului Vişinescu. Pe scurt, a fost vorba despre:
   a) cazul Alexandru Drăghici, finalizat cu punerea sub învinuire şi trimiterea în judecată, în 1993, a participanţilor la un asasinat din 1954; însă Drăghici şi principalul complice, Nicolae Briceag, au decedat ulterior;
   b) demersurile rudelor în vederea tragerii la răspundere a celor implicaţi în celebrul caz „Autobuzul" (1981) au condus la condamnări cu executare;
   c) lungul drum al dosarului asasinării disidentului Gheorghe Ursu în 1985 a ajuns până în 2017; până acum, mai mulţi reprezentanţi ai autorităţilor au fost condamnaţi definitiv;
   d) în privinţa responsabililor din închisori, doar fostul comandant al penitenciarului Aiud, Gheorghe Crăciun, a fost trimis în faţa judecătorilor, în anul 2000, pentru omor deosebit de grav, dar ofiţerul a murit în timpul procesului.
3. Vezi, de exemplu, cazurile procurorilor militari Dan Voinea, cunoscut pentru demersurile sale, inclusiv ca şef al secţiei militare din cadrul Parchetului General, pentru tragerea la răspundere a persoanelor implicate în represiunea comunistă, în Revoluţia din 1989 sau Mineriadă, şi Alic Saiciuc, magistratul care a instrumentat la Parchetul de pe lângă Curtea Militară de Apel dosarul fostului comandant de la Aiud, Gheorghe Crăciun, în anul 2000.

respective fie se argumentase că faptele au putut fi sancţionate întrucât nu se împlinise încă termenul de prescripţie prevăzut de lege (în dosarele Gheorghe Ursu şi „Autobuzul", crimele fuseseră săvârşite târziu, în anii 1980), fie termenul de prescripţie a fost considerat suspendat pe perioada regimului comunist (cazurile omorurilor comise de Alexandru Drăghici şi Gheorghe Crăciun, petrecute cu multă vreme în urmă, în anii 1950-1960, ceea ce nu ar mai fi permis o anchetă uzuală). În al doilea caz, magistraţii de după 1989 au argumentat utilizarea unui articol din Codul Penal comunist, care permitea invocarea unei situaţii excepţionale pentru suspendarea termenului de prescripţie şi despre care probabil nimeni nu-şi imaginase vreodată în vremea dictaturii că avea să fie folosit la aşa ceva, prin imixtiunea politicului în treburile justiţiei şi imposibilitatea de a ancheta responsabili pentru crimele politice în perioada 1945-1989[4].

De un tratament inadecvat din partea justiţiei s-au „bucurat", până la cazul Vişinescu, şi sesizările penale depuse pe cale instituţională. În 2006, odată cu înfiinţarea *de facto* a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, o agenţie guvernamentală care avea tocmai rolul de a identifica crime politice, de a le proba şi de a sesiza procurorii, a debutat seria denunţurilor, astfel încât până în 2010 instituţia a depus şapte sesizări penale. Toate au fost însă respinse din diferite considerente (cele mai multe cu soluţia „neînceperii urmăririi penale"), unele după mulţi ani, deşi era evident că Parchetul nu desfăşurase o anchetă serioasă, înşirând doar argumente juridice conservatoare şi retrograde, prin care explica că faptele erau deja prescrise şi că nu mai puteau fi anchetate[5]. În timp ce Parchetul se făcea că anchetează abuzurile şi crimele vechiului regim, cu o viteză care ar fi concurat cu procesele criminalilor de război de la Haga, foştii responsabili ai instituţiilor comuniste de represiune şi victimele lor se stingeau din viaţă în ceaţa tranziţiei. Câteva situaţii merită redate pe scurt.

În una dintre primele sesizări, IICCR a solicitat, în martie 2007, Parchetului General demararea unei investigaţii cu privire la existenţa unor infracţiuni săvârşite de peste 200 de persoane cu funcţii de conducere în sistemul penitenciar comunist. Dintre acestea, mai mulţi foşti ofiţeri din Direcţia Generală a Penitenciarelor aveau să treacă la cele veşnice de-a lungul anilor. Unii dintre ei erau cunoscuţi în literatura de detenţie ca torţionari sadici care şi-au legat numele de acţiuni de o cruzime extremă, săvârşite în penitenciare sau în lagăre. De exemplu, fostul comandant al penitenciarului Aiud, Ştefan Koller, cunoscut pentru regimul de exterminare instituit aici, a murit în 2010 fără să fi fost măcar audiat vreodată. Pe lista respectivă se aflau şi alţi ofiţeri care fuseseră implicaţi în acte de represiune în locuri de tristă amintire, precum Capul Midia, Cavnic, Peninsula, Botoşani, Gherla, Văcăreşti, Galaţi, Poarta Albă ş.a. După cinci ani în care nu există date că s-ar fi desfăşurat cu adevărat o anchetă penală (nici vorbă de audieri, de pildă), pe 12 decembrie 2011, procurorul criminalist Iuliu Molcuţ de la Secţia de Urmărire Penală şi Criminalistică a Parchetului de pe lângă Curtea Supremă a dispus neînceperea urmăririi penale în această speţă, în dosarul pe care îl boteza „Procesul comunismului". De altfel, într-un final, în anii 2000, numeroase plângeri fuseseră incluse într-un dosar denumit generic în acelaşi fel, tom care a inclus şi sesizările IICCR şi care s-a aflat în lucru la Ministerul Public.

4. Pentru detalii, vezi partea I din acest volum, subcapitolul „Prescripţia crimelor politice, o problemă (in)surmontabilă".
5. Despre denunţurile depuse de IICCMER în perioada 2006-2012, vezi subcapitolul „Tentativele de tragere la răspundere a responsabililor pentru crime politice", partea I.

Până la apariţia şi instrumentarea cazului Vişinescu, rezoluţia procurorului Molcuţ era ultima în acest dosar. Deşi utilizat cu precădere în primii ani postrevoluţionari, supranumele de „Procesul comunismului" părea să fie mai curând o formulă ironică ce exprima o situaţie rizibilă atâta vreme cât nu existase nici un astfel de proces. Ca şi cum decizia în sine nu era un semnal suficient de clar pentru modul în care Parchetul General se raporta la represiunea comunistă, rezoluţia prin care dosarul crimelor comunismului fusese clasat era înregistrată chiar în ziua în care se împlineau 22 de ani de la fuga dictatorului Nicolae Ceauşescu. Anchetatorul sublinia că pentru faptele comise până în 1969 a intervenit prescripţia, iar după această dată nu (mai) putem vorbi despre genocid ori infracţiuni contra păcii şi omenirii, ci despre infracţiuni comune, prescrise la 15 ani după 1989, deci în 2004. În mod evident, conform acestui calcul, denunţurile IICCR începuseră să le parvină procurorilor la doi ani după această dată. Aşadar, la cinci ani după sesizarea privind faptele decidenţilor din sistemul comunist de detenţie, timp în care dosarul a rămas „în lucru", procurorii au transmis această rezoluţie care soluţiona în mod categoric o chestiune atât de disputată: „Neînceperea urmăririi penale cu privire la toate celelalte infracţiuni comise în sistemul penitenciar [...] întrucât a intervenit prescripţia"[6].

În alt caz, mediatizat intens la vremea sa, denunţul institutului l-a vizat pe Nicolae Pleşiţă, fostul şef al spionajului românesc din prima parte a anilor 1980. IICCR a descoperit indicii că Pleşiţă a fost implicat în organizarea de atentate cu colete-capcană, împreună cu alţi funcţionari ai statului român, precum şi în plănuirea de atacuri asupra unor disidenţi sau persoane incomode pentru regimul comunist[7]. Ministerul Public a tergiversat şi această solicitare. Flecarul general semianalfabet a decedat însă în 2009, la vârsta de 80 de ani. „NUP"-ul din 2011, survenit aşadar la mult timp după decesul fostului demnitar, a consemnat discret „decesul făptuitorilor". De asemenea, Parchetul constata că infracţiunile grave comise înainte de 1969 erau prescrise.

Şi în cazul denunţului pentru tragerea la răspundere a 67 de persoane care l-au torturat, l-au internat în aziluri psihiatrice şi l-au persecutat în repetate rânduri prin tratamente degradante pe disidentul Vasile Paraschiv, contestatar vehement al regimului ceauşist, procurorii au soluţionat cu neînceperea urmăririi penale sesizarea institutului cu argumentul prescripţiei: „Infracţiunile sesizate nu fac parte din categoria infracţiunilor contra păcii şi omenirii". Paraschiv fusese audiat, probabil pentru efectul artistic al demersului judiciar, nu însă şi torţionarii săi. De această dată, soluţia a venit în noiembrie 2008, la câteva luni după depunerea sesizării, şi era semnată, întâmplător sau nu, de acelaşi procuror Molcuţ. Contestaţia institutului la soluţia iniţială a avut aceeaşi soartă. Vasile Paraschiv avea să moară în 2011[8].

---

6. „Acuzaţi de genocid, 210 foşti comandanţi ai închisorilor comuniste vor fi cercetaţi penal de procurori la sesizarea IICCR", disponibil online la http://www.iiccr.ro/acuzati-de-genocid-210-de-fosti-comandanti-ai-inchisorilor-comuniste-vor-fi-cercetati-penal-de-procurori-la-sesizarea-iiccr (accesată la 9.08.2017); AIICCMER, Rezoluţia din 12.12.2011 a PÎCCJ în dosarul penal nr. 1043/P/2010, comunicată la 21 decembrie 2011.
7. Pentru detalii, vezi Ştefan Bosomitu, Dan Drăghia, Andrei Muraru, „Securitatea şi atentatele din 1981 cu colete-capcană împotriva lui Nicolae Penescu, Paul Goma şi Şerban Orescu (3-4 februarie 1981)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Stat şi viaţă privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, pp. 386-406.
8. AIICCMER, Rezoluţia din 29.10.2008 a PÎCCJ în dosarul penal nr. 924/P/2008, p. 3.

Un torţionar intrat în legendă, Gheorghe Enoiu, fost şef al Direcţiei Anchete Penale a Securităţii între 1963 şi 1967, a fost denunţat de institut, în august 2007, Parchetului General pentru faptele criminale şi abuzurile sale, în special acte grave de tortură fizică şi psihică. Enoiu era unul dintre „protejaţii de aur" ai sistemului care se perpetuase după 1989. În încercarea de a-i consulta dosarul de cadre, în care existau documente relevante privind activitatea sa de anchetator, unul dintre cercetătorii institututului care lucrase la caz fusese refuzat de oficiali ai Ministerului de Interne, deşi avea toate avizele legale necesare, care i-ar fi permis să consulte inclusiv documente privind siguranţa naţională, clasificate în cel mai înalt grad. Un influent general al puternicului minister i-a replicat cercetătorului că nu îi poate permite studierea dosarului „pentru că mai are puţin şi iese la pensie şi nu vrea să fie concediat"[9]. Rezistenţa sistemului era aşadar prezentă şi încă foarte evidentă.

Ulterior, la exact trei ani, în august 2010, institutul (devenit între timp IICCMER) a transmis Ministerului Public noi date privind abuzurile şi infracţiunile săvârşite de Enoiu. După mulţi ani în care dosarul a fost „uitat" în sertarele Parchetului şi nu se făcuse în realitate nici o investigaţie penală, în decembrie 2011 Ministerul Public a dispus prin aceeaşi rezoluţie citată mai sus declinarea competenţei către procurorii militari. Însă

9. Iată relatarea lui D.L., expert în cadrul Serviciului Investigaţii Speciale al Institutului, redactată în cursul anului 2007 sub forma unei note explicative aflate în arhiva IICCMER : „În dimineaţa zilei de 20 aprilie 2007 m-am deplasat la sediul Ministerului de Interne pentru a cerceta dosarul colonelului de securitate Enoiu Gheorghe. Menţionez că, în ziua precedentă, domnul director general al IICCR, Stejărel Olaru, mi-a comunicat că am primit acordul de a vedea dosarul colonelului de securitate Enoiu şi că trebuie să mă prezint vineri, 20 aprilie, ora 9.00, la sediul MIRA. La minister am fost primit de către chestorul Petrică Vizitiu [directorul Direcţiei Generale de Resurse Umane – n. A.M.] însoţit de un jurist. Chestorul mi-a spus că, într-adevăr, acest dosar se află la minister şi m-a întrebat dacă am certificat ORNISS pentru a vedea dosarul. La această întrebare am răspuns pozitiv, iar domnul chestor Vizitiu mi-a spus că, cu toate acestea, nu pot consulta dosarul deoarece colonelul de securitate încă trăieşte. Chestorul a menţionat că la dosar se află acte personale pe care ministerul le foloseşte pentru calcularea pensiei şi că astfel de documente nu prezintă interes pentru cercetare. Deşi i-am spus domnului chestor că dosarul îmi este necesar pentru activitatea pe care o desfăşor la Institut şi că am primit acordul pentru a vedea respectivul dosar, acesta mi-a răspuns că, dacă ar fi după el, mi-ar pune dosarul la dispoziţie oricând, dar nu poate face acest lucru pentru că mai are puţin şi iese la pensie şi nu vrea să fie concediat. Totodată, i-a ordonat juristului să se uite peste documentele din dosar, care se afla într-o cameră alăturată, şi să îmi dea câteva informaţii despre activitatea lui Gheorghe Enoiu. Astfel, am primit informaţii referitoare la data şi locul naşterii, numele părinţilor şi câteva date sumare despre activitatea colonelului până în 1964. La plecare, chestorul Vizitiu m-a sfătuit, în cazul în care doresc în continuare să văd dosarul, să depun o cerere la CNSAS. Conform domnului chestor, CNSAS-ul va trimite cererea către minister, iar în cele din urmă voi avea posibilitatea de a consulta dosarul colonelului de securitate Enoiu". Trebuie spus că IICCR notificase în prealabil ministerul, prin adresa nr. 586/25 aprilie 2007, în care au fost nominalizaţi reprezentanţii autorizaţi ai IICCR, cu indicarea, în fiecare caz în parte, a seriei şi numărului certificatului ORNISS. În urma acestei adrese, conducerea MIRA a comunicat IICCR (adresa nr 30525/A/03.05.2007 a Secretariatului general al MAI) că, „fiind îndeplinite condiţiile prevăzute de actele normative în vigoare, vi s-a aprobat studierea documentelor solicitate de către cercetătorii nominalizaţi în adresa dumneavoastră". Cu toate acestea, reprezentanţii Institutului nu au avut acces la arhivele în cauză. Chestorul respectiv a fost înaintat în grad şi pensionat doi ani mai târziu.

Enoiu decedase subit, la 83 de ani, cu un an înainte, pe 5 decembrie 2010, în satul natal din Argeş, unde şi-a încheiat liniştita bătrâneţe fără să fie deranjat de autorităţi. La înmormântare participaseră, aşa cum avea să declare un localnic, „câţiva oficiali de rang înalt", „foşti şi actuali oameni din sistem". Soluţia Parchetului din decembrie 2011 era încă o dovadă elocventă a indiferenţei şi superficialităţii manifestate de Ministerul Public faţă de crimele comunismului[10].

Astfel, în afara speţelor descrise mai sus, alte sesizări penale privind ofiţeri de securitate care au racolat minori, angajaţi ai poliţiei politice care au încălcat drepturile omului prin activităţile desfăşurate, torturarea şi persecuţia unor persoane pentru convingerile lor politice în anii regimului ceauşist au fost respinse. De asemenea, în acel moment, două restanţe istorice majore ale justiţiei române, respectiv dosarele Revoluţiei şi Mineriadei, erau blocate şi păreau să aibă aceeaşi soartă, în ciuda faptului că existau numeroase sentinţe prin care Curtea Europeană a Drepturilor Omului condamnase statul român întrucât nu finalizase investigaţiile şi îl atenţionase să facă dreptate. O realitate tristă arăta aşadar că nici un torţionar de închisoare comunistă nu fusese tras la răspundere, deşi România era ţara care, paradoxal, observa Lucian Boia, condamnase dictatura comunistă în cei mai drastici termeni. În realitate, n-a mai urmat nimic, căci dezaprobarea publică a odiosului regim, rostită de la cea mai înaltă tribună a României, a rămas, în ciuda iluziilor unora, un act „neautentic"[11]. Aşa au stat lucrurile până în vara anului 2013, când evenimentele au luat o altă turnură.

În mai 2012, conducerea IICCMER a fost demisă de guvernul nou-instalat în acea primăvară. Noua echipă managerială era a treia garnitură aflată la cârma instituţiei, dacă ne raportăm la anul înfiinţării IICCR. Autorul acestor rânduri a fost numit preşedinte executiv al agenţiei guvernamentale. Nu venisem din afară, căci lucram la institut încă de la înfiinţare, din mai 2006, în calitate de cercetător sau coordonator de echipă, şi participasem la temerarele demersuri de investigare a crimelor comise pe criterii politice în vremea comunismului, precum şi la tentativele de a-i aduce pe prezumtivii vinovaţi în faţa justiţiei, cunoşteam toată „bucătăria" internă şi istoricul instituţional al sesizărilor penale. Ştiam aşadar, ca *insider*, toate barierele şi obstacolele, nereuşitele, erorile, aşa încât aveam datoria să încerc să fac lucrurile altfel, fiindcă, în definitiv, era ultima şansă de a reuşi să depăşim opreliştile.

Era vital să pun la punct în primul rând un plan sistematic de sensibilizare a actorilor judiciari. În interior am operat o organizare a resurselor existente, o canalizare a energiilor spre acest scop distinct – aducerea în faţa justiţiei a „torţionarilor" –, care era de alfel şi scopul principal ce determinase crearea institutului cu şapte ani înainte. Dar, pentru a se înţelege importanţa şi urgenţa misiunii noastre, era nevoie de o poziţie asumată public, vizibilă, neechivocă, aş spune chiar de forţă, cu un mesaj tranşant, care putea fi comparată cu operaţiunea de căutare a criminalilor nazişti[12]. Apoi, chiar de la

10. AIICCMER, Rezoluţia din 12.12.2011 a PÎCCJ în dosarul penal nr. 1043/P/2010, p. 12; Andrei Udişteanu, „Cum a murit, neştiut de nimeni, torţionarul comunist Gheorghe Enoiu", în *Evenimentul Zilei*, 4 iulie 2011, disponibil online la adresa http://evz.ro/cum-a-murit-nestiut-de-nimeni-tortionarul-comunist-enoiu-936454.html (accesată la 9.08.2017).
11. Lucian Boia, *De ce este România altfel?*, ediţia a II-a, adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013, pp. 138-139.
12. Operaţiunea „Last Chance" („Ultima şansă"), lansată de Centrul Simon Wiesenthal la începutul anilor 2000 în mai multe ţări din Europa, şi-a propus identificarea ultimilor criminali

nceput am ştiut că era necesară o naraţiune care să sporească progresiv în intensitate, construită altfel decât tot ce se făcuse înainte, o campanie care să genereze o emoţie puternică, încât asupra instituţiilor responsabile să se exercite o viguroasă reacţie publică. Fără o campanie mediatică de mare amploare, cazurile riscau să fie îngropate, ca multe altele, în indiferenţă. De asemenea, era urgent ca institutul să aibă o altă abordare faţă de procurori, să creeze un punct de contact cu ei, să putem dialoga, să încercăm să modificăm viziunea juridică conservatoare şi să oferim toate argumentele pe care magistraţii, din ignoranţă ori din rea intenţie, le neglijaseră ani la rând. Căutam un *modus vivendi* prin care procurorii să devină conştienţi că o punere sub acuzare era o obligaţie statutară, posibilă, în perfectă legalitate, şi în acelaşi timp importantă pentru corpul magistraţilor şi pentru imaginea justiţiei române. Beneficiam şi de un context nou, întrucât, chiar în vara anului 2013, la conducerea Parchetului General fusese numită o altă garnitură[13].

Speţa Vişinescu a deschis seria sesizărilor penale pe care IICCMER le-a depus în mandatul meu de preşedinte executiv (mai 2012 – martie 2014) şi care s-au concretizat până astăzi cu două condamnări definitive. În aprilie 2013 anunţam că institutul lucrează la strângerea dovezilor în privinţa a 35 de foşti lucrători ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor, în principal şefi ai unor unităţi de detenţie, despre care existau indicii că, între 1950 şi 1964, au comis crime şi abuzuri. Ei aveau atunci între 81 şi 99 de ani şi toţi erau încă în viaţă, aşa cum ne confirmase Ministerul de Interne. Lista nominală cu date exacte nu a fost făcută publică, întrucât speţele urmau să fie furnizate Parchetului pe măsură ce construiam aceste cazuri „piesă cu piesă". Am încercat să ne concentrăm pe fapte precise, care puteau fi probate prin mărturii sau documente, pornind de la vinovăţii concrete şi raportându-le la atribuţiile acelor foşti ofiţeri. De o relevanţă aparte erau supravieţuitorii, a căror identificare a fost realmente o grea încercare.

Însă cum am ajuns la Alexandru Vişinescu şi de ce tocmai el a fost primul vizat? Trebuie spus că închisoarea de la Râmnicu Sărat era relativ cunoscută în istoriografie. Se publicaseră unele mărturii, existau câteva studii distincte cu privire la statutul închisorii din anii comunismului[14]. De altfel, documente şi mărturii au început să fie adunate

---

naziști rămaşi în viaţă. În România, iniţiativa a fost lansată în toamna anului 2003 şi a avut rezultate modeste. În final, patru persoane au fost indicate de procurori ca fiind suspecte, dar toate dosarele au fost închise din lipsă de probe (detalii pe www.operationlastchance.org; vezi şi volumul directorului Centrului Wiesenthal, Efraim Zuroff, *Operation Last Chance: One Man's Quest to Bring Nazi Criminals to Justice*, Palgrave Macmillan, New York, 2009).

13. La 15 mai 2013, preşedintele Traian Băsescu a numit o nouă conducere la Ministerul Public: Tiberiu Nițu – procuror general, Bogdan Licu – prim-adjunct al procurorului general, Codruţ Olaru – adjunct al procurorului general.

14. Pentru istoricul penitenciarului Râmnicu Sărat, vezi: Andrei Muraru (coord.), Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, studiu introductiv de Cristina Roman, postfaţă de Marius Oprea, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 439-453; Emil Lupu, „Anatomia represiunii. Penitenciarul din Râmnicu Sărat, 1948-1952", în *Arhivele Totalitarismului*, anul VII, nr. 3-4 (24-25)/1999, pp. 154-179; Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, Editura Irineu Mihălcescu, Buzău, 2005; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", în Romulus Rusan (editor), *Analele Sighet 9. Anii 1961-1972: ţările Europei de Est, între speranţele reformei şi realitatea stagnării*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2001, pp. 404-415; Idem, „Râmnicu Sărat. Desfiinţarea celei mai odioase

sistematic la IICCMER, odată cu preluarea în administrare de către institut a fostei închisori, în 2007, cu scopul declarat de a transforma stabilimentul carceral într-un memorial al victimelor comunismului[15]. Aşadar, trecuseră ani buni în care atenţia institutului fusese îndreptată, cu mai multă sau mai puţină energie, în funcţie de resurse şi de intenţiile conducerilor succesive ale instituţiei, spre istoria acestui trist loc de detenţie[16]. Toate aceste evoluţii au permis o privire de ansamblu asupra regimului instituit la Râmnicu Sărat. În definitiv, existau nu numai datele istorice elocvente, ci exista *in situ* şi locul crimei, conservat aproape perfect. Nu existau toate piesele puzzle-ului, însă multe dintre acestea fuseseră oarecum devoalate. De exemplu, nu se ştia cu exactitate numărul deceselor sau al celor încarceraţi ori date precise privind personalul puşcăriei. Detalii importante şi material documentar suplimentar aveau să iasă la iveală în cursul investigaţiilor institutului, anchetei procurorilor şi, ulterior, pe parcursul procesului. Cu toate acestea, nume sonore ale deţinuţilor politici încarceraţi aici fuseseră dezvăluite, iar arhivele îşi arătaseră şi de această dată utilitatea. În schimb, nu se cunoştea dacă mai existau supravieţuitori, iar ca fostul şef al închisorii din anii lui Gheorghiu-Dej să mai fie în viaţă şi chiar să fie găsit nici nu se punea problema.

Alexandru Vişinescu, comandant al închisorii Râmnicu Sărat în perioada 1956-1963, avea să devină primul personaj al campaniei pe care presa a numit-o generic „Dosarul torţionarilor". Pe 30 iulie 2013 am anunţat într-o conferinţă de presă că procurorii au fost sesizaţi de institut cu privire la faptele locotenent-colonelului (r) Vişinescu şi am comunicat totodată public identificarea sa. Pe parcursul anului 2013, la IICCMER s-a lucrat sistematic la construirea unui dosar privind regimul de detenţie de la Râmnicu Sărat, care avea toate indiciile existenţei unor acte de tortură şi crimă, precum şi implicarea directă a comandantului în scenele de cruzime. Primii şi singurii supravieţuitori au fost identificaţi de IICCMER în anul 2013 (Valentin Cristea şi Constantin Copoiu, când au fost şi intervievaţi de institut), lista cu deţinuţii încarceraţi aici între 1955 şi 1963 fiind tot atunci elaborată prin consultarea fişelor matricole penale aflate în posesia institutului, la fel şi tabelul cu personalul puşcăriei – evident, incomplet, din cauza precarităţii surselor, preluat în mare de la Cicerone Ioniţoiu[17]. Începând cu momentul denunţului, institutul a stat la dispoziţia procurorilor pe toată perioda anchetei şi a cooperat cu aceştia, furnizând date şi materiale şi oferind expertiză. A fost o grea încercare şi pentru Parchet, întrucât anchetatorii erau puşi în situaţia inedită de a investiga crime petrecute cu mai bine de jumătate de secol în urmă, fără a exista, aşa cum am văzut, un precedent şi în absenţa unor interpretări juridice clare. Cel mai important

închisori: 13 aprilie 1963", în *Memoria*, nr. 2-3 (55-56)/2006, pp. 31-41; Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *Prin ungherele iadului comunist – Râmnicu Sărat*, f.e., Bucureşti, 2007.

15. În 2007, prin Hotărârea de Guvern nr. 549/2007, executivul a decis ca fosta închisoare de la Râmnicu Sărat să treacă de la Ministerul Culturii şi Patrimoniului Naţional, care o achiziţionase în prealabil de la o companie privată, în administrarea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (devenit ulterior IICCMER), cu scopul organizării unui Memorial al Victimelor Comunismului.
16. Despre eforturile depuse de IICCMER în vederea recuperării memoriei închisorii şi promovării proiectului, vezi site-ul creat special în acest sens: http://www.memorialulramnicusarat.ro.
17. Documentele se găsesc în dosarul constituit la IICCMER şi transmis procurorilor odată cu denunţul penal (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 5, 68-70, 76-79, 80-84, 267-268).

obstacol a fost însă depăşirea unei culturi instituţionale care blocase investigarea riguroasă a crimelor comunismului vreme de aproape 25 de ani.

În acea zi toridă de vară bucureşteană, fraze reci, redactate în terminologia juridică penală, spărgeau tăcerea vinovată a mai bine de un sfert de veac. Am anunţat că IICCMER identificase probe conform cărora, în cei aproape şapte ani în care Alexandru Vişinescu a îndeplinit funcţia de comandant al penitenciarului, deţinuţii politici au fost supuşi unui regim de detenţie extrem de dur, care s-a soldat inclusiv cu numeroase decese. De asemenea, am precizat că, odată cu denunţul penal, institutul a transmis Parchetului dovezile referitoare la activitatea lui Vişinescu. Era un dosar construit din piese adunate cu migală, documente din varii arhive, sinteze, tabele, analize istorice, biografii, tomuri de legislaţie, mărturii ale victimelor şi interviuri, copii după alte afaceri penale instrumentate cândva de procurori, fişe matricole penale, fragmente din diferite volume etc.

În privinţa demersului judiciar, mă aflam împreună cu colegii mei în faţa unei întreprinderi îndrăzneţe. După toate tentativele nereuşite de a deschide acţiuni în justiţie împotriva foştilor torţionari comunişti, am păşit din nou pe acest teren cu riscul ca şi acest dosar să fie invalidat. Reînvăţam totuşi din mers să construim un nou caz, pas cu pas, dintr-o altă perspectivă şi sub umbrela unei campanii mediatice incisive. Am ales să insistăm pe o altă soluţie juridică, să găsim rezolvări pentru datele care lipseau, să identificăm neapărat martori, să evităm ceea ce, credeam noi, nu fusese evitat în trecut şi să accentuăm latura emoţională a speţei. În definitiv, dosarul Vişinescu realizat la IICCMER s-a făcut după o cercetare laborioasă constituită în final într-un adevărat rechizitoriu. Poate cel mai important lucru este că am mizat pe o relaţie de colaborare cu Parchetul, nu una în care continuam să privim Ministerul Public ca pe o cetate fortificată şi retrogradă.

O campanie mediatică elaborată profesionist şi atent construită împreună cu echipa de jurnalişti de la *Gândul* ne-a ajutat să transformăm un subiect care avea toate şansele să rămână periferic într-un caz de mari proporţii. Intens dezbătută la televiziuni şi preluată de presa străină, chestiunea crimelor comunismului a devenit o temă a prezentului. Fără îndoială, judecarea lui Alexandru Vişinescu este o reuşită a acelei ample campanii instituţionale a IICCMER, fără de care nu s-ar fi ajuns niciodată aici. Istoria recentă a arătat că institutul depusese până la acea dată nenumărate sesizări care s-au soldat cu blocaje încă din faza de urmărire penală şi cred cu tărie că succesul a constat de fapt în capacitatea noastră, a echipei de conducere a institutului din acel moment, de a contura, organiza, promova şi întreţine în mod public, cu speţe concrete, campania respectivă. Doar printr-un efort constant şi mai ales cu enormă implicare am reuşit să mobilizăm alte instituţii (judiciare, organisme media, entităţi din administraţia centrală) ori actori decizionali şi să facem din pedepsirea torţionarilor comunişti o urgenţă. În acest mod am reuşit să atragem atenţia societăţii româneşti asupra a ceea ce s-a întâmplat în urmă cu peste 50 de ani.

Încă din ziua denunţării fostului comandant, „cazul Vişinescu" a ocupat repede spaţiul mediatic şi a suscitat interesul unui public numeros, astfel încât, într-un timp foarte scurt, afacerea a luat o turnură deosebită. Posturile de televiziune şi platformele din spaţiul virtual începeau să fie inundate cu date privitoare la bătrânul ofiţer şi la faptele sale, erau căutaţi martori, alte speţe asociate crimelor comunismului începeau să fie puse pe tapet. Era evident că se întâmpla ceva cu totul aparte. Detaliile cazului fuseseră

furnizate presei tocmai pentru că personajul era unul aproape necunoscut, ascuns în complicata tranziţie, iar regimul instituit de el în mica închisoare buzoiană (mai degrabă a elitelor), de o ferocitate aparte, întrunea caracteristicile unui adevărat program de exterminare. În acest fel, pe baza detaliilor regimului de teroare din puşcăria de la Râmnicu Sărat, cu ajutorul mass-mediei, s-a închegat încet-încet o naraţiune despre crimele comunismului şi nevoia imediată ca vinovaţii să fie deferiţi justiţiei. Un individ suspectat de crime odioase se află printre noi, repetau mulţi. „Cum de s-a putut ascunde în toţi aceşti ani un asemenea călău fără să îl caute nimeni, fără ca justiţia să îl tragă la răspundere?" părea să fie întrebarea-cheie.

Astăzi, închisoarea de la Râmnicu Sărat este o ruină năpădită de buruieni. E un schelet de ziduri, de tablă şi de fiare. Între zidurile acestea sunt îngropate însă istorii dramatice. Foştii deţinuţi care au trecut prin închisoarea Râmnicu Sărat îl identifică pe bătrânul îmbrăcat mai mereu în costum de modă veche, atent şi liniştit, cu o „bestie". Începând din 1955, penitenciarul a devenit o temniţă cu statut special, dedicată unor cazuri aparte, în general ale elitei politice, militare şi administrative din anii 1930-1940, într-un fel o „închisoare-colector" care i-a adunat pe cei rămaşi în viaţă în alte temniţe. Pe aici au trecut, în mandatul lui Vişinescu, în jur de 140 de oameni, printre care un fost premier, miniştri, secretari de stat, membri ai Academiei, profesori universitari, diplomaţi, generali ai armatei, avocaţi, ziarişti sau prelaţi. Unele nume sunt astăzi de notorietate: Ion Mihalache, Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Victor Anca, Ilie Lazăr, Ion Lugoşianu, Mihail Romniceanu, Alexandru Alexandrini, Gheorghe Leon, Ion Gigurtu, Mircea Cancicov, Ioan Petrovici, Petre Tomescu, Constantin Pantazi, Horia Măcellariu, episcopul Alexandru Todea, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Gheorghe Plăcinţeanu, Vasile Luca ş.a.

Toate datele disponibile arătau că Vişinescu a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a impune un regim de exterminare ce a condus la îmbolnăvirea a numeroşi deţinuţi şi, în cele din urmă, la moartea unora dintre ei. Mărturiile supravieţuitorilor, dar şi cantitatea mare de documente de arhivă reprezintă surse inconturnabile pentru întregirea tabloului suferinţei. Ele prezintă, cu detalii care adeseori inspiră groază, un spaţiu de anihilare lentă a deţinuţilor, chinuiţi şi torturaţi zilnic, ca un program sadic, în care alienarea fizică şi psihică schiţează imaginea unui neştiut loc de exterminare. Din acest tablou, deplina izolare individuală a deţinuţilor i-a atras stabilimentului carceral celebrul de-acum supranume de „închisoare a tăcerii". Evident, din arsenalul de tehnici identificat de deţinuţi drept instrumente ale terorii nu au lipsit cazarea mizerabilă, frigul insuportabil, sancţiunile fizice crunte pentru abateri minore, hrana deficitară, lipsa asistenţei medicale ori precaritatea acesteia şi, nu în ultimul rând, nimicirea trupului şi a minţii prin interzicerea oricărei activităţi. De un sadism aparte a fost pedeapsa suplimentară cu regimul sever, supliciu care nu a lipsit în majoritatea cazurilor descrise în volumul de faţă. Tratamentul aplicat în penitenciarul buzoian a fost fatal pentru 14 deţinuţi, adică aproximativ 10% dintre cei închişi în vremea lui Vişinescu.

Dar ce *voiau* sau, mai degrabă, ce *trebuiau* să afle anchetatorii? Pentru că asasinatele de care a fost acuzat Vişinescu, săvârşite prin cruzimi, aşa cum avea să se afle pe parcursul anchetei ori în şedinţele de judecată, dovedeau că era vorba despre un plan premeditat. O sumă de fapte reci şi calculate – aşa au arătat lucrurile vreme de atâţia ani în închisoarea de la Râmnicu Sărat, un sistem de teroare atent construit pentru a

ucide şi a chinui. Victimele trăiseră o suferinţă prelungită, o lungă stare de teroare ce a culminat cu moartea, în multe cazuri în chinuri cumplite, între zidurile celulei individuale, fără asistenţă medicală şi în totala indiferenţă a administraţiei. Faptele relatate de martori sau care au rezultat din documente, din actele de arhivă, din alte probe, pe care le-am analizat în detaliu, au dovedit violenţa crimelor şi lipsa totală de milă faţă de victime, de cele mai multe ori bătrâni fără apărare ori adulţi slabi şi bolnavi, care nu puteau reprezenta vreun pericol iminent pentru paza şi securitatea penitenciarului. În definitiv, trebuia demonstrat cu probe, în secvenţe exacte, cu situaţii concrete, cu indicarea precisă a culpei, că Vişinescu a încălcat legea penală de la acel moment şi că faptele sale nu s-au prescris niciodată.

Moartea oricărui individ este o dramă. Uneori însă, chiar şi pentru istoric, şi mai ales acolo unde sursele au permis reconstituiri detaliate ale condiţiilor în care a survenit dispariţia, unele decese fac notă aparte în universul suferinţei şi al chinului extrem. Despre moartea lui Victor Rădulescu-Pogoneanu, avocat şi diplomat ilustru, închis la Râmnicu Sărat între 1955 şi 1962, probele arată că s-a petrecut în chip tragic, cu o gravă infirmitate accentuată de regimul de detenţie. Un alt caz este tânărul Ioan (Jenică) Arnăutu, partizan rebel, care a sfârşit într-o suferinţă cumplită, după o grevă a foamei care a durat cinci luni. Sau învăţătorul Dinu Neagu (Alexandrescu), un destin pe cât de anonim în lunga listă a morţilor din Gulag, pe atât de dramatic, adus dintr-un sat din apropierea închisorii, bănuit de fapte ostile la adresa regimului, niciodată dovedite, torturat sistematic şi zdrobit practic în bătaie la două săptămâni după ce fusese încarcerat la Râmnicu Sărat. În schimb, numele lui Gheorghe Plăcinţeanu, fostul amant al Licăi Gheorghiu, fiica dictatorului Gheorghiu-Dej, adus în temniţă pentru a fi exterminat şi lăsat să agonizeze, aşa cum aveau să constate chiar autorităţile comuniste, este îndeobşte cunoscut.

Cel mai renumit personaj care şi-a găsit aici sfârşitul a fost Ion Mihalache. Ca şi în cazul lui Maniu, lui Mihalache nu i se puteau ierta multe lucruri. Era un politician de o forţă simbolică covârşitoare, charismatic, un lider autentic, care s-a opus comuniştilor încă de la formarea primului guvern post-antonescian din 1944. Nu puteau să îi ierte faptul că le-a refuzat mereu târgul cinic, că nu a consimţit să pactizeze – şi, iată, bolnav şi bătrân, era încă în viaţă, într-o celulă rece, înfruntându-i şi contestându-le autoritatea. Nu îl îngenunchează nici după aproape un deceniu petrecut în temniţele comuniste. Fostul lider al celui mai mare partid din perioada interbelică s-a stins la Râmnicu Sărat pe 5 februarie 1963. În ultimii ani fusese ţinut în condiţii de detenţie mizerabile şi inumane, bătut fără îndurare (avea 81 de ani când era torturat!), umilit şi lăsat să zacă în celulă, paralizat şi aproape surd. Decesul s-a petrecut la exact un deceniu de la moartea lui Iuliu Maniu, celălalt lider marcant al PNŢ, la închisoarea Sighet. La o lună de la acest eveniment, penitenciarul Râmnicu Sărat a fost dezafectat, iar supravieţuitorii au fost mutaţi în alte locuri de recluziune.

Alături de echipa de conducere a institutului de la momentul denunţului împotriva lui Vişinescu, speram cu toţii că, punând pe masa procurorilor aceste probe, vom deschide o uşă în justiţie, dar nu intuiam că vom ajunge atât de departe. Era, cum s-ar spune, o „fereastră de oportunitate" pe care trebuia să o fructificăm cât mai bine, întrucât, date fiind circumstanţele şi vârsta celui anchetat, ne aflam în faţa „ultimului tren". Ceea ce nu se reuşise în alte cazuri notorii – ca să dăm doar câteva exemple, longevivul ministru comunist al Internelor, Alexandru Drăghici, fostul şef al Securităţii, Alexandru Nicolschi, anchetatorul sadic Gheorghe Enoiu, fostul şef al închisorii Aiud

şi administratorul unui program diabolic de reeducare Gheorghe Crăciun – avea să se împlinească cu un personaj total necunoscut opiniei publice. Cum a fost posibil?

Prima noastră grijă, a echipei de coordonare a IICCMER din 2012-2014, a fost să găsim cel mai bun mod – cel mai rapid şi, mai ales, cu cei mai mulţi sorţi de izbândă – de a obţine dacă nu prima condamnare a unui responsabil din sistemul carceral comunist, măcar prima punere sub acuzare din existenţa institutului, reuşită de care foarte mulţi s-au îndoit. Şi s-au îndoit în primul rând pentru că, aşa cum spuneam, în deceniile scurse de la Revoluţie au existat puţine certitudini în privinţa sancţionării crimelor comunismului, indiferent de zona sau perioada în care s-au produs. Investigarea crimelor comise în închisoarea de la Râmnicu Sărat era aproape o ultimă ocazie de a redeschide un dosar al dictaturii roşii închis şi uitat, dar reprezenta totodată şi misiunea de căpătâi a institutului. În acelaşi timp, reabilitarea victimelor acestui odios loc de detenţie era un obiectiv important. Un alt scop al demersului a fost acela de a spori gradul de conştientizare publică a intensităţii şi amplitudinii crimelor regimului comunist şi, de ce nu, de a sublinia că justiţia trebuie să se împlinească în numele legii, dar mai ales în numele victimelor. Un fost torţionar, care se „spovedise" unei scriitoare cu mulţi ani în urmă, declara nonşalanat că şi-ar fi dorit un proces în care să fie judecat pentru crimele sale: „Eu am vrut să fiu judecat [...] vreau să fiu judecat, dar cine să mă judece, la cine să mă duc? [...] Eu nu pot fi propriul meu judecător"[18]. În schimb, pe Alexandru Vişinescu, care coordonase închisoarea transformată în mandatul său într-un adevărat „cavou colectiv" (Cicerone Ioniţoiu), nu îl deranjase nimeni. Îşi ducea traiul liniştit, aveam să aflăm odată cu identificarea sa, în centrul capitalei, nu foarte departe de sediul institutului. Pensia îndestulătoare îi asigura o viaţă lipsită de griji şi probabil urmărise cu oarecare monotonie, de-a lungul ultimelor două decenii, dezbaterile despre „procesul comunismului". Ştiut de vecini ca militar onorabil în rezervă, îşi spunea, probabil, că nu are de ce să se teamă din moment ce până şi statul postcomunist i-a recunoscut meritele şi l-a ferit într-un fel de neplăceri.

Rezultatele campaniei numite generic „Dosarul torţionarilor" au fost uimitoare: într-o lună de la debut aveam deja prima punere sub acuzare, iar în următorii ani, primele două condamnări definitive. În afară de Vişinescu, condamnat definitiv şi arestat în februarie 2016, un alt caz instrumentat de IICCMER a făcut istorie. De această dată era vorba despre un fost comandant al unui lagăr de muncă: colonelul Ioan Ficior, 85 de ani la momentul denunţării (18 septembrie 2013). În cazul lui existau probe care arătau că vreme de cinci ani, în colonia Periprava, în marginea Deltei, pe terenurile unei comune izolate, instituise un regim de o sălbăticie cutremurătoare ce lăsase în urmă peste o sută de morţi, cei mai mulţi de inaniţie, sute de infirmi, dar şi numeroşi supravieţuitori care au putut depune mărturie în proces. Ficior avea să fie şi el condamnat definitiv pentru crimele sale şi încarcerat în acelaşi penitenciar cu Vişinescu. Până în martie 2014, când am demisionat de la conducerea IICCMER, pe lângă cazurile Vişinescu şi Ficior, care aveau să se finalizeze în justiţie în 2016-2017, institutul a mai instrumentat două dosare[19], iar alte investigaţii erau în curs de finalizare.

---

18. Doina Jela, *Drumul Damascului. Spovedania unui fost torţionar*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 37.
19. La 16 ianuarie 2014, IICCMER a făcut public rezultatul investigaţiei în cazul lt.-maj. (r) Iuliu Sebestyen, despre care primiserăm informaţia că decedase în cursul investigaţiei, în

În doar doi ani şi jumătate, „Dosarul Vişinescu" avea să aibă un final fără precedent: pentru prima dată un comandant de închisoare comunistă avea să fie condamnat definitiv, 60 de ani mai târziu, pentru crimele sale. Hotărârea justiţiei era una istorică, o împlinire instituţională şi personală, fiind rezultatul direct al campaniei pe care am demarat-o la institut în 2013. Fără îndoială, procesul lui Vişinescu a avut cele mai importante consecinţe în plan juridic dintre toate tentativele de după 1989 de a-i trage la răspundere pe cei vinovaţi de crimele comise pe criterii politice. Iată semnificaţiile majore ale procesului care echivalează cu o bornă de hotar în istoria noastră recentă:

a) prima condamnare pentru crime asociate infracţiunilor contra umanităţii (tratamente neomenoase) – deci nu crime ordinare, ci o crimă de drept internaţional –, pentru ororile comise în Gulagul dejist;
b) decizia justiţiei a pus capăt definitiv disputei privind chestiunea prescripţiei crimelor comise în anii comunismului pe criterii politice – această speţă a statornicit faptul că asemenea crime sunt imprescriptibile. Din acel moment, orice crimă comisă pe criterii politice din vremea comunismului poate fi anchetată şi pedepsită fără să existe pericolul prescripţiei;
c) justiţia a restaurat demnitatea victimelor dintr-o închisoare a sistemului penitenciar comunist şi a reabilitat memoria deţinuţilor politici aflaţi în detenţie, iar prin analogie (fiind prima decizie definitivă de acest fel a justiţiei române), din întregul sistem concentraţionar;
d) primul caz al unui „torţionar" inculpat, judecat şi condamnat definitiv după un denunţ al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului, de la înfiinţarea agenţiei guvernamentale în 2005;
e) justiţia a admis existenţa unui plan sistematic de anihilare a deţinuţilor politici în anii comunismului şi a calificat această infracţiune drept o crimă de drept internaţional;
f) justiţia română a recunoscut responsabilitatea instituţională a statului comunist în politica de exterminare a opozanţilor politici;
g) sentinţa a trasat o graniţă precisă între starea justiţiei din anii 1990 şi anii 2000, când s-au refuzat anchetarea şi sancţionarea crimelor comunismului, şi cea de astăzi.

---

octombrie 2013, la vârsta de 86 de ani. În urma cercetărilor, IICCMER identificase indicii temeinice care dovedeau că, în perioada în care Sebestyen a îndeplinit funcţia de locţiitor pentru pază şi regim (ianuarie 1954 – decembrie 1955) în cadrul penitenciarului Gherla (Formaţiunea 0606), aici a fost instaurat un regim de detenţie extrem de dur, care a condus la decesul a 15 deţinuţi. Câteva săptămâni mai târziu, la 11 februarie 2014, institutul a solicitat Ministerului Public începerea urmăririi penale împotriva cpt. (r) Florian Cormoş (87 de ani la acea dată), care îndeplinise funcţia de comandant al coloniei de muncă de la Cernavodă (20 decembrie 1952 – 17 aprilie 1953), suspectat că a impus deţinuţilor un regim de detenţie inuman, care a condus la decesul a 115 persoane. În toamna anului 2014, Parchetul General a clasat dosarul, constatând că există autoritate de lucru judecat. Trebuie precizat că Florian Cormoş fusese condamnat în mai 1954 la muncă silnică pe viaţă pentru „crimă de acte de teroare" pentru atrocităţile de la colonia Cernavodă, însă a fost amnistiat şi eliberat după câţiva ani, fiind reincadrat în MAI şi redându-i-se drepturile salariale. IICCMER şi-a întemeiat denunţul din 2014 inclusiv pe probe ale anchetei din anii 1950, însă a considerat că procesul în care a fost implicat Cormoş în anii comunismului a vizat doar o parte dintre crimele săvârşite, el putând fi tras la răspundere şi pentru alte infracţiuni comise în aceeaşi perioadă în care s-a aflat la conducerea coloniei.

Hotărârea Curţii de Apel a capitalei, confirmată de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie în februarie 2016, a fost un pas decisiv, fie şi tardiv, în profund disputatul subiect intitulat, aşa cum am văzut, mai degrabă cu neseriozitate, „Procesul comunismului". Iată că, după aproape trei decenii de la căderea regimului comunist, existau în sfârşit un proces şi un condamnat. La trei ani şi jumătate după ce un procuror clasase ultima oară dosarul „Procesul comunismului", alţi magistraţi făceau istorie – chiar dacă, în mod evident, nu a fost un proces al întregii dictaturi. Sentinţa are o importanţă aparte, întrucât a lămurit chestiuni care, vreme de aproape trei decenii, nu au fost clarificate de justiţa română şi a dovedit tuturor celor care încă se mai îndoiau că nu legea, ci lipsa de voinţă i-a împiedicat pe magistraţii de după 1989 să îi tragă la răspundere pe cei vinovaţi. Dintr-un alt punct de vedere, s-ar putea spune chiar că decizia definitivă în cazul Vişinescu a arătat că toate „NUP"-urile date de-a lungul anilor în dosarele privind crimele comunismului erau nelegale şi că aceste soluţii au îngropat, împotriva legii, crime şi abuzuri politice cu consecinţe grave pentru destinul societăţii româneşti post-belice. Evident, inclusiv pentru procurorii (şi apoi pentru judecătorii) implicaţi, cazul a fost o premieră, iar actele procedurale arată evoluţia acestuia, explicată pe larg în prima parte a cărţii.

Pentru înţelegerea sistemului represiv, decizia justiţiei în acest caz reprezintă o piesă însemnată. Aşa cum arată hotărârea instanţei, avem de-a face de fapt cu un program sistematic de tortură şi asasinat, un program sofisticat, în care un asasin, Alexandru Vişinescu, agent al statului comunist, a fost învestit cu puterea de a pune la punct un regim în urma căruia avea să fie curmată viaţa a 14 oameni, alţii rămânând cu sechele pentru tot restul vieţii. Un asasinat pus la cale printr-un „intermediar", într-un tablou mai larg de exterminare a elitelor, dar aici avem răspunsul clar al justiţiei cu privire la autorul asasinatului. Şi tocmai pentru că a săvârşit acte de barbarie, pentru că nu putea fugi de responsabilitate şi pentru că una dintre obligaţiile fundamentale ale unui stat democratic european este de a-şi ocroti cetăţenii sub autoritatea legii, făptaşul a fost pedepsit.

Sentinţa a demonstrat validitatea probelor cu care am pornit campania declanşată în 2013 de aducere în faţa justiţiei a responsabililor din sistemul penitenciar comunist şi, de aceea, putem spune că demersul şi-a atinsul scopul principal, acela de a dovedi, într-o curte de judecată, proiectul criminal al regimului comunist pus în practică prin instituţii şi prin reprezentanţii săi. La fel de importantă este latura etică a deciziei, pentru că victimele au întotdeauna nevoie de dreptate, trebuie să se afle adevărul şi să fie pedepsiţi vinovaţii, cerinţele fundamentale ale oricărui act al justiţiei. Sentinţa este o recunoaştere a suferinţei victimelor, cei 14 morţi şi cei care au supravieţuit cu mari traume după ce au părăsit închisoarea condusă de Vişinescu.

Acum, la peste 25 de ani de la prăbuşirea comunismului, nu s-ar putea spune că lipseşte imaginea de ansamblu a ceea ce s-a întâmplat vreme de aproape jumătate de secol. Există biblioteci întregi de sinteze şi monografii, mărturiile sunt abundente, arhivele sunt aproape în totalitate accesibile, există instituţii de cercetare ce se ocupă de acest vast subiect al istoriei recente. Însă documentul rezultat în urma unui proces public a îndreptat atenţia asupra microsistemului, asupra unei componente a Gulagului românesc, şi, prin profunzimea şi amploarea analizei judiciare, a oferit o imagine completă a planificării exterminării deţinuţilor politici. Faptele lui Vişinescu au fost puse sub lupă,

descori evidenţiindu-se nu doar capacitatea de a înfăptui crima, ci şi intenţia şi lanţul decizional al comiterii atrocităţilor. Totodată, marele merit al acestui parcurs penal al dosarului este că, după 25 de ani, justiţia română a reuşit să producă un document reprezentativ, esenţial, un rechizitoriu al crimelor săvârşite în numele regimului comunist. Cu toată autoritatea unei curţi penale, s-au oferit nu indicii, ci dovezi concrete, care au arătat ce s-a întâmplat la Râmnicu Sărat, cum şi mai ales cine se face responsabil de tragedia petrecută acolo vreme de aproape şapte ani. Chestiunea persecuţiei politice ocupă un loc central în motivarea instanţei. Condamnat la 20 de ani de închisoare pentru tratamente inumane, Vişinescu a fost sancţionat pentru că, în calitate de reprezentant al statului comunist, a comis, în numele unei ideologii, crime împotriva umanităţii, împotriva unor persoane care s-au opus sistemului politic.

Aşa cum era într-un fel de aşteptat, demersul IICCMER a fost întâmpinat şi de unele voci critice determinate de consideraţii strict tehnice (vezi dezbaterea genocid *vs* crime împotriva umanităţii, la care ne-am referit pe larg în primul capitol al acestei cărţi), dar şi de unele frustrări sau neputinţe de a urni în justiţie cazuri similare, în diferite perioade ale tranziţiei, de către persoane publice sau instituţii care au avut de gestionat confruntarea cu trecutul totalitar. De exemplu, trebuie subliniat că reuşita demersului IICCMER, demarat în aprilie 2013, nu s-a datorat modificării legislaţiei penale din 2012[20], aşa cum au susţinut unele voci, încercând astfel să diminueze meritele echipei de conducere a instituţiei şi să atribuie realizarea unora care, evident, nu erau implicaţi în nici un fel, aşa cum am arătat de asemenea în prima parte a cărţii. Cu alte cuvinte, chiar dacă respectivul act normativ nu ar fi fost adoptat şi promovat, dosarul Vişinescu ar fi avut aceeaşi soartă.

Alţii s-au întrebat de ce Vişinescu nu a fost judecat pentru *toate* faptele sale. Evident, trimiterile erau la cariera sa în Securitate şi mai ales la abuzurile comise în funcţiile de ofiţer cu atribuţii pe linie contrainformativă la penitenciarele Jilava şi Mislea. Chiar şi Vişinescu a protestat, în una din rarele sale intervenţii împiedicate şi chinuite, în sala de tribunal, la câteva luni de la debutul procesului, cerând să fie aduşi pe banca acuzaţilor

20. În martie 2012, Codul Penal a fost modificat (atât cel în vigoare din vremea comunismului, cât şi cel care urma să intre în vigoare doi ani mai târziu) prin Legea nr. 27/2012, iniţiată de mai mulţi parlamentari din PDL, în încercarea de a înlătura prescrierea crimelor comise în primul rând în timpul Revoluţiei din 1989, fapte care riscau să nu mai poată fi cercetate şi sancţionate prin prescrierea definitivă la jumătatea anului 2012, când ar fi intervenit prescripţia specială, respectiv 22 de ani şi jumătate, fără posibilitatea de a mai atrage răspunderea penală a făptuitorilor. Astfel, legea înlătura prescripţia în cazul omorului de orice fel (după modelul mai multor state occidentale), rezultând astfel că infracţiunile pentru care termenul de prescripţie nu se împlinise încă la data adoptării legii puteau să fie anchetate şi judecate oricând în viitor, iar vinovaţii să fie oricând pedepsiţi, fără să mai existe pericolul prescripţiei. În aceeaşi lege, în tentativa de a găsi o stratagemă juridică pentru cercetarea şi pedepsirea crimelor comise pe criterii politice în vremea comunismului, s-a introdus, inclusiv cu sprijinul echipei de la IICCMER din perioada 2010-2012, o sintagmă („indiferent de data la care au fost comise") privind imprescriptibilitatea infracţiunilor de genocid, contra umanităţii şi de război. Deşi salutar, amendamentul normativ care se dorea a fi cheia rezolvării blocajului de la Parchet nu a produs efecte în justiţie. Alexandru Vişinescu şi Ioan Ficior aveau să fie puşi sub acuzare şi trimişi în judecată pe baza legislaţiei care nu însuma şi modificarea din 2012 (în legislaţia de până în 2012 se menţiona oricum că prescripţia nu înlătură răspunderea penală în cazul infracţiunilor contra păcii şi omenirii).

cei care i-au dat ordine. De aceea trebuie enunţat aici scopul urmărit prin dosarul construit de IICCMER şi finalizat de procurori, care a avut în vedere doar faptele săvârşite de Vişinescu în timpul mandatului la Râmnicu Sărat. Cine crede că Vişinescu ar fi trebuit judecat pentru *toate* faptele ilicite pe care se presupune că le-ar fi comis în întreaga sa carieră din sistemul carceral comunist fie omite scopul final al demersului institutului şi, în definitiv, al procurorilor, fie nu îşi dă seama ce înseamnă un denunţ, cum arată probele, cât de dificilă este reconstituirea piesă cu piesă a unor fapte de acum 60 de ani. Chiar dacă, în munca sa, istoricul îşi extinde investigaţia asupra unor ample fenomene istorice, interogând diverse surse, şi îşi lărgeşte aria de cercetare asupra a numeroase alte personaje (complici, martori, actori în diverse roluri), intersecţia istoricului cu tribunalul îl obligă să-şi limiteze abordarea la protagonistul individual şi la acţiunile sale[21]. A aduce probe (iar nu surse istorice, *nota bene*) şi a le prezenta pe masa unor magistraţi, a dovedi rele tratamente sau crime – uneori în lipsa martorilor, care au decedat între timp, sau în condiţiile unor arhive de multe ori incomplete – presupun nu doar acribie în a căuta urme, a corela mărturii cu documente, ci mai ales adecvare în faţa unei întrebări aparent banale, dar de fapt foarte complexe, care de multe ori excedează munca istoricului: cum iese martorul din istorie (victimă şi/sau torţionar) pentru a intra în sala de tribunal ca martor/parte vătămată/inculpat? Cum se transformă un banal document de arhivă în probă judiciară? Cum se cumulează toate acestea pentru a dovedi faptele şi, mai ales, cum se pun toate acestea cap la cap pentru a rezulta o construcţie care să satisfacă exigenţele legii penale?

Obiectivul pe care l-am urmărit când am declanşat acţiunile împotriva foştilor responsabili din perioada dejistă nu a fost nici să le scriem biografiile (nu ca demers principal, evident, aceasta fiind în mod inerent o consecinţă firească a demersului), nici să analizăm *toate* faptele ilicite comise pe parcursul lor profesional, care ar merita, desigur, să fie sancţionate dacă ar fi cunoscute, probate şi dacă nu ar fi fost prescrise. Timpul a fost aici un adversar de temut. Nu am vrut să aşteptăm alţi ani, întrucât exista riscul să nu mai avem pe cine trimite în justiţie. Era o cursă contracronometru şi nu puteam risca. În primul rând, intenţia noastră, a celor din conducerea IICCMER, când am constituit dosarul denunţului împotriva lui Vişinescu în 2013, a fost să arătăm faptele bine determinate, începând cu cazurile de omor sau torturi care se puteau proba. Plecând de la numărul foarte mare de documente adunate cu privire la regimul instituit de Alexandru Vişinescu la Râmnicu Sărat, decizia a fost, credem şi astăzi, una firească. A căuta *toate* abuzurile comise de bătrânul ofiţer în cariera sa din anii 1950-1960 ar fi fost o aventură cu prea puţine şanse de finalizare într-un timp rezonabil. În plus, principalul obiectiv era de a construi un dosar nu doar cu informaţii istorice, ci cu probe solide, cu demonstraţia clară a unor întâmplări precise, un demers cât mai exact dintr-o perioadă bine delimitată. Acţiunile şi deciziile lui Vişinescu trebuiau să poată fi urmărite cronologic din punctul de vedere al normelor legale în vigoare, să-i dovedească culpa fără vreo urmă de îndoială. A urmări activitatea lui Vişinescu de la închisoarea de femei Mislea sau în poziţia pe care a deţinut-o la Jilava ar fi fost irelevant pentru demersul nostru. Nu spun inutil, întrucât abuzurile, dacă nu crimele pe care acesta se presupune

21. Vezi Paul Ricœur, *Memoria, istoria, uitarea*, traducere de Ilie Gyurcsik şi Margareta Gyurcsik, Editura Amarcord, Timişoara, 2001, p. 398.

că le-ar fi comis în alte locaţii unde a activat sunt lucruri grave, necesită cercetare şi investigare, merită să fie identificate şi, evident, pedepsite. Însă în acea fază demersul penal s-a rezumat la un loc precis, la un spaţiu cunoscut, într-o perioadă relativ studiată de istorici. Intenţia noastră imediată a fost să furnizăm justiţiei o pistă concretă de analiză şi mai ales probele inconturnabile. Acestei piste de investigaţie îi pot fi aduse în sprijin numeroase alte exemple din istoria recentă, locală sau mai largă. De reţinut în primul rând alte demersuri penale, chiar dacă nu s-au finalizat cu o hotărâre judecătorească definitivă. La urma urmelor, inclusiv cazurile de crime politice din vremea comunismului din alte state care au ajuns să fie judecate începând cu anii 2000 la Curtea Europeană a Drepturilor Omului au avut ca punct de plecare investigarea unor fapte concrete, crime şi abuzuri individualizate pentru o anumită poziţie, într-un anumit timp.

De altfel, nici rechizitoriul procurorilor care a însoţit voluminosul dosar de peste patru mii de pagini nu investigase toate faptele ilicite comise de Alexandru Vişinescu în funcţiile pe care le ocupase în organele represive, ci privea doar crimele şi abuzurile comise în calitate de comandant al penitenciarului buzoian[22]. Acesta a fost şi motivul pentru care instanţa avea să hotărască, la a doua şedinţă publică a procesului, respingerea cererilor rudelor persoanelor care nu fuseseră închise la Râmnicu Sărat în timpul mandatului său, subliniind că „obiectul judecăţii este limitat la faptele indicate în actul de sesizare, pretins săvârşite de inculpatul trimis în judecată în perioada 1956-1963, în calitate de comandant al penitenciarului Râmnicu Sărat şi în legătură cu persoane deţinute în acel penitenciar"[23]. Judecătoarea a mai subliniat, pe lângă faptul că nu era rolul tribunalului să caute alţi complici sau instigatori, că Vişinescu nu putea fi exonerat de răspundere, indiferent dacă au mai existat alte personaje implicate. Nu a fost un proces al comunismului, cum l-au numit unii, nici măcar al Gulagului în ansamblul său.

Pentru cine a stat în sala de judecată, procesul nu a fost nici pe departe un spectacol senzaţional, aşa cum poate se aşteptau unii. Puţinul public, format mai degrabă din jurnalişti, câteva rude ale victimelor sau tineri curioşi, a îndurat cu stoicism anul şi jumătate în care s-au succedat termenele, cu timpi foarte lungi între ele. Pentru cine şi-a imaginat că acţiunea de la tribunal va fi „asezonată" cu scene de film hollywoodian, un proces-spectacol, în care făptaşul mărturiseşte plin de sudoare, în faţa unei audienţe amuţite şi în suspinele victimelor sale, aflate în boxa martorilor, realitatea a fost probabil departe de aşteptări. Practica justiţiei de tribunal de la noi, procedurile complicate şi formalităţile cronofage, absenţa unor mijloace tehnice adecvate, toate acestea au redus intensitatea procesului, a cărui desfăşurare făcuse deja înconjurul lumii. Pe de altă parte, absenţa aproape cu desăvârşire a supravieţuitorilor infernului de la Râmnicu Sărat, cu o singură excepţie şi cu alte piese ale acuzării (înregistrări video cu supravieţuitori care au apucat, după 1989, să îşi mărturisească suferinţele, rude ale celor decedaţi audiate în sala de tribunal, fragmente de amintiri scrise, documente elocvente etc.), a transformat parcursul judiciar într-o experienţă lungă, greu digerabilă, deseori anostă.

În ciuda relevanţei mărturiilor şi a cantităţii mari de documente care s-au strâns la institut, apoi la Parchet şi în cele din urmă au fost completate în instanţă, protagonistul procesului a fost aproape mereu tăcut. Cu excepţia unor scurte referiri la acuzaţiile aduse

22. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. nenumerotat, adresele de însoţire şi rechizitoriul pentru trimiterea în judecată a lui Alexandru Vişinescu, nepaginat.
23. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 237.

ori la unele detalii ale regimului carceral, Vişinescu a refuzat să vorbească. O făcuse în schimb după ce numele său fusese devoalat public, în câteva interviuri pentru presă, în care nu a exprimat nici un regret – mai degrabă furie panicată, nedisimulată uneori, faţă de ceea ce i se întâmpla. Şi, desigur, în audierea de la Parchet şi în cele câteva memorii depuse la dosar în care şi-a declarat nevinovăţia, fără explicaţii laborioase. Dar în sala de judecată, orice tentativă de examinare a inculpatului a eşuat. Mărturisirea sa a fost aproape inexistentă. A intuit probabil de la început că orice spovedanie în faţa judecătorilor ar fi în defavoarea lui şi s-a prevalat de dreptul la tăcere (evident, nu a făcut-o explicit, ci amânând *sine die* orice audiere până la apel). Astfel, procesul a fost văduvit de vocea principalului actor care s-a aflat în faţa completului de judecată. În sentinţă, judecătoarea dosarului pe fond avea să constate atitudinea sfidătoare a inculpatului, care probase astfel, pe toată perioada procesului, prin absenţa oricăror remuşcări, lipsa totală de empatie faţă de victimele sale care, evident, nu mai puteau fi prezente la judecata lui.

Cu toate acestea, pe un ton emfatic şi rece, procesul a devoalat atrocităţile comise împotriva victimelor, obligate să înceteze să-şi mai afirme identitatea pe perioada detenţiei solitare. Un dosar atât de complicat, cu numeroşi martori indirecţi, cu acte care probau fapte de acum mai bine jumătate de secol, prin caracterul său inedit, a pus la încercare completul de judecată al primei instanţe, care a făcut un efort remarcabil de aflare a adevărului. Procesul lui Vişinescu s-a dovedit a fi inclusiv un instrument extrem de util prin care justiţia a parcurs etapele judiciare pentru aflarea adevărului: s-au descoperit alte întâmplări din puşcărie, inclusiv alte crime comise aici, au fost elucidate evenimente controversate, au fost clarificate circumstanţe. Noi dovezi importante au fost adunate la solicitarea judecătorului de la Curtea de Apel Bucureşti, produse de martori ori cerute de părţile implicate în proces.

În mod evident, în urmă cu două decenii şi jumătate, un astfel de proces nu ar fi putut avea loc. Dominaţia „sistemului" nu a lăsat să se întâmple aşa ceva, o conjuraţie politico-judiciară blocând atâta vreme judecarea şi condamnarea responsabililor comunişti pentru acte de represiune. Şi totuşi, existenţa şi mai ales finalitatea unui asemenea demers judiciar în anul 2016 arată că România s-a schimbat. Procesul Vişinescu s-a dovedit a fi tocmai testul prin care societatea românească a făcut, şi în acest registru, schimbarea la faţă.

*

Vreme de 18 luni am urmărit procesul, am ascultat şi am citit mărturiile din sala de judecată, am analizat toate documentele afacerii judiciare. Am căutat să aflăm ce au rememorat (pe viu sau înregistrat) supravieţuitorii din „groapa cu amintiri" (Yves Ternon) şi ce a rămas acolo, în puşcăria de la Râmnicu Sărat. Într-o proporţie covârşitoare, sursa de documentare pentru această carte o constituie documentele procesului. Pe de o parte, probatoriul care a plecat de la IICCMER către Parchet, documentele anchetei întocmite de procurori şi, ulterior, dosarul de instanţă. Toate aceste tomuri cu documente conţin mărturii şi interviuri ale deţinuţilor politici supravieţuitori (care erau în viaţă sau nu la data începerii procesului), documente din dosarele personale ale deţinuţilor politici, declaraţii ale martorilor, cercetarea procurorilor la faţa locului, fragmente de legislaţie, fragmente din volume, documentele anchetei din 1968, alte documente din arhive

relevante, acte procedurale, memoriile apărării ş.a. Pe lângă acestea, am mai consultat dosarul personal profesional al lui Alexandru Vişinescu, atât cel aflat astăzi în posesia CNSAS, cât şi cel care se află la MAI. Alături de sursele prezentate în faţa tribunalului, am folosit şi numeroase alte materiale auxiliare, mărturii şi amintiri ale supravieţuitorilor, documente de arhivă (inedite sau editate), dar şi baze de date privind deţinuţii politici pentru a întregi documentarea şi a lămuri diferite aspecte care au fost dezvoltate în acest caz. Un amănunt important, destul de evident pe parcursul cărţii, este că am reconstituit numeroase biografii ale deţinuţilor care apar în acest dosar, atât ale celor decedaţi, cât şi ale celor care au supravieţuit. Nu ne-am propus să reconstituim *toate* biografiile deţinuţilor politici care au trecut pe la închisoarea de la Râmnicu Sărat. Însă acolo unde am simţit nevoia, iar sursele ne-au permis, am recuperat traseul profesional, evaluând şi relevanţa personajului pentru detenţia din vremea mandatului lui Vişinescu. Într-un fel, evidenţierea biografiei victimelor este şi un tribut adus deţinuţilor politici care au luptat pentru valorile democratice, opunându-se comunismului.

Întâi de toate, cartea e tocmai cronica unui caz urmărit de la debut până la sentinţa finală, cu un personaj în rolul principal, un călău care, după decenii lungi şi liniştite, a fost adus în faţa judecătorilor. Investigaţia urmăreşte să răspundă la câteva întrebări-cheie: cum a fost declanşat „cazul Vişinescu" şi în ce context? Cum a fost posibilă punerea sub acuzare la 24 de ani de la căderea comunismului? Care a fost reacţia autorităţilor judiciare şi a opiniei publice? Cum a decurs ancheta? Cum arată probele şi cine sunt martorii într-un dosar de crime împotriva umanităţii? Care au fost acuzaţiile aduse? Cum arăta închisoarea de la Râmnicu Sărat şi care era regimul de acolo? Există precedente în Gulagul românesc? A urmărit Vişinescu să-i lichideze pe deţinuţii politici pe care îi avea în subordine? Cum, prin ce mijloace? Cine sunt victimele? Care a fost „reţeta" morţii de la Râmnicu Sărat? Dar a supravieţuirii? Cum a fost posibilă organizarea unui proces care să judece fapte petrecute cu 60 de ani în urmă? Cum de nu l-a apărat legea pe inculpat? În definitiv, cum a utilizat dreptul la apărare? Cum a fost posibil ca statul român să se afle, alături de „torţionar", pe banca acuzării? Care a fost rolul judecătorului şi al istoricului în acest proces? Ce a căutat fiecare? Cum au răspuns autorităţile la întrebarea fundamentală a acestui caz: este Alexandru Vişinescu vinovat?

Din încrucişarea a două direcţii aparent izolate, a istoriei şi a justiţiei, a rezultat o vastă cantitate de surse care au conturat o naraţiune despre un torţionar şi victimele sale. Am fost astfel obligaţi de împrejurări să restabilim modul în care a fost construit şi soluţionat acest „caz" inclusiv din punctul de vedere al abordării juridice. Aşadar, demersul de faţă va urmări şi traseul judiciar, cu ample argumentaţii, uneori poate prea tehnice, dar, credem, necesare. De la momentul denunţului şi până la arestare, am considerat important să înregistrăm şi să redăm cititorului reacţiile protagonistului, fostul comandant.

Nu am încercat să elaborăm o analiză exhaustivă a locului de detenţie, o monografie a penitenciarului Râmnicu Sărat, deşi există destule elemente care pot încadra şi astfel demersul nostru, ci mai degrabă o radiografie a tratamentului aplicat deţinuţilor încarceraţi, natura regimului de la Râmnicu Sărat. *Nota bene*, nu a *tuturor* celor închişi. De aici înainte, istoricii au acces la o mulţime de surse arhivistice care să scoată în evidenţă particularităţile fiecărui caz în parte, ca şi posibilitatea de a aprofunda cercetările în

privinţa biografiei protagonistului procesului. Pentru noi a fost important să construim, cu un ochi pe documente şi cu celălalt la procesul desfăşurat în zilele noastre, imaginea lui Alexandru Vişinescu, personajul central al cărţii, aşa cum reiese din anchetă, din toată documentaţia realizată de institut în cazul său, precum şi din desfăşurarea judecăţii. Cea mai consistentă parte a cărţii am dedicat-o analizei regimului terorii, cum a fost organizat, cum s-a impus şi cum a fost întreţinut de comandantul puşcăriei, Alexandru Vişinescu, dar şi de subordonaţii săi. Traiul în temniţă este investigat în detaliu, relatat de vocile victimelor, fie că vorbim despre mărturii scrise sau orale ori despre literatura de detenţie, sau descifrat din documentele elaborate de sistemul carceral. Ne-a interesat ce s-a întâmplat şi cum s-au petrecut faptele în penitenciar, cum au suferit victimele şi cum a impus Vişinescu un regim atât de inuman.

„Moartea la închisoare" e un fenomen aparte, a cărui ameninţare a fost prezentă aproape în fiecare celulă a puşcăriei de la Râmnicu Sărat. Aşadar, a treia parte a studiului de faţă este dedicată analizei deceselor survenite aici ori provocate de tratamentul impus celor închişi. A fost nevoie de o întreagă anchetă istorico-judiciară pentru a putea elucida numărul celor care au pierit şi condiţiile în care au sucombat. Acolo unde datele factuale ne-au permis, am analizat în detaliu circumstanţele morţii ; alteori, din cauza precarităţii surselor, am evidenţiat doar cauzele decesului. În cele mai documentate cazuri am căutat să redăm suferinţa extremă a victimelor, chinurile îndurate, tratamentele inumane suportate uneori pe perioade foarte lungi, dar mai ales relaţia de cauzalitate dintre decese şi deciziile comandantului Vişinescu. Cu toate că decesul a fost şi el un secret bine păstrat de conducerea penitenciarului, unele dintre familiile victimelor nu au avut linişte până nu au aflat cum şi cine a curmat viaţa celor dragi în „închisoarea tăcerii", detalii pe care le-am cules şi le-am redat cititorilor.

În ultima parte a cărţii am reconstituit desfăşurarea procesului, după ce justiţia a decis ca ofiţerul octogenar să fie inculpat şi judecat. Modul în care sistemul judiciar a instrumentat cazul său, analizându-i faptele şi comentând pe larg raporturile lui cu autorităţile, argumentele pentru care a fost considerat răspunzător. Nu faptele complicilor, deşi deseori apar şi acestea, ci ale personajului principal. Justiţia s-a dovedit a fi severă şi nepermisivă cu bătrânul Vişinescu. Cu toate acestea, este important de subliniat că el a avut parte de apărare, ca oricare inculpat. Modul cum s-a folosit de acest drept a fost şi el prezentat.

Faptele redate în paginile acestei cărţi dovedesc, uneori explicit, alteori prin simpla deducţie ori prin conturarea contextului, că actul represiunii în scopul suprimării şi anihilării deţinuţilor a constituit misiunea de căpătâi a lui Vişinescu la Râmnicu Sărat. Mecanismul terorii i-a venit ca o mănuşă celui care, ajuns la 31 de ani în fruntea puşcăriei, peste o mână de fruntaşi ai României interbelice, şi-a dat măsura bestialităţii şi ferocităţii. Sistemul nu doar că l-a încurajat, ci l-a acoperit şi, mai ales, l-a ferit de actul de justiţie când a fost cazul, aşa cum vom vedea în carte. Indiferent de etapele de „încălzire" a regimului comunist, la Râmnicu Sărat Vişinescu a pus în aplicare şi a continuat, din prima până în ultima zi a mandatului său, să instrumenteze un program de lichidare. Comportamentul lui faţă de cei aflaţi în detenţie nu s-a schimbat niciodată. Am urmărit firul conducător al culpei, vinovăţia care s-a conturat din documentele strânse în ultimii ani fie la institut, fie la Parchetul General, fie de către completul de judecată.

*

Unele fragmente din această carte au fost publicate, în serial, în perioada 2013-2016, în revista *Observator cultural*, atât în versiunea tipărită, cât şi în cea electronică a publicaţiei, altele doar pe website-ul acesteia. Alte texte, plecând de la desfăşurarea procesului în faza de apel la Curtea Supremă, au fost postate, în 2016, pe portalul Republica.ro. De asemenea, două studii, despre aspectele juridice ale afacerii şi despre demnitarii decedaţi în vremea cât Vişinescu s-a aflat la conducerea penitenciarului Râmnicu Sărat, au apărut în prealabil în două volume. Toate aceste contribuţii au fost introduse, parţial sau în întregime, în volumul de faţă[24].

*

Aşa cum se cuvine, aduc aici mulţumiri tuturor instituţiilor şi persoanelor care au făcut posibilă apariţia acestei cărţi. Întâi de toate, echipei cu care am lucrat la IICCMER în perioada mai 2012 – martie 2014 şi fără care demararea cazului Vişinescu şi a celor care au urmat nu ar fi fost posibilă. M-am bucurat de determinarea neobosită a colegilor mei, de optimismul debordant şi de implicarea lor activă în campania „Dosarul torţionarilor". Fără ei ar fi fost doar o încercare temerară de a muta muntele din loc. Le sunt în special recunoscător lui Dan Mihai Ţălnaru şi Adelinei Ţînţariu, care au coordonat alături de mine campania respectivă, în calitatea lor de director general, respectiv director general adjunct al institutului la acea vreme. În absenţa efortului şi curajului lor nu ar fi existat torţionari condamnaţi. Alături de ei, echipa de cercetători ai IICCMER care au lucrat la aceste cazuri, precum şi personalul administrativ au făcut realmente lucruri admirabile într-un timp scurt. Energia celor care au trudit la caz a fost esenţială pentru reuşita acestui demers, întrucât ei şi-au folosit toată priceperea şi voinţa pentru a furniza probe concrete justiţiei şi pentru a sistematiza într-un mod profesionist o informaţie vastă strânsă din arhive, biblioteci, pentru a identifica martori şi pentru a redacta materiale fundamentale pentru înţelegerea faptelor din trecut. Un cuvânt de recunoştinţă şi pentru avocata Andreea Dop, care a fost alături de noi în această acţiune.

Nu pot să ocolesc efortul jurnalistic al celor de la redacţia ziarului *Gândul*, care a devenit partenerul institutului în campania „Dosarul torţionarilor"[25]. Îmi face plăcere să îi menţionez aici pe Claudiu Pândaru, Florin Negruţiu, Attila Biro şi Marian Sultănoiu. Ca jurnalişti profesionişti, ei au înţeles rapid cum trebuie clădit din cuvinte şi imagini un demers mediatic menit să răstoarne tabuuri, să învie teme care păreau de mult apuse

24. Andrei Muraru, „«Cazul Vişinescu». Aspecte juridice privind acuzarea şi condamnarea primului responsabil din sistemul concentraţionar comunist", în Ottmar Traşcă, Virgiliu Ţârău (coord.), *O identitate secundă. Dennis John Deletant, Istoria, România şi Românii. In honorem Dennis Deletant*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, pp. 511-543; Idem, „Asasinate cu premeditare. Demnitarii decedaţi în penitenciarul Râmnicu Sărat în timpul mandatului comandantului Alexandru Vişinescu (1956-1963)", în Valentin Orga, Ottmar Traşcă, Liviu Ţîrău, Virgiliu Ţârău (editori), *Din modernitate spre contemporaneitate. Studii istorice dedicate lui George Cipăianu la împlinirea vârstei de 75 de ani*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, pp. 579-622.

25. Campania a purtat titlul „Lista torţionarilor care trăiesc", iar majoritatea materialelor redactate au fost încărcate pe platforma http://tortionari.gandul.info (accesată în 2013-2017).

şi mai ales să încerce să vorbească pe limba unei generaţii pentru care, de cele mai multe ori, comunismul nu îşi mai găseşte locul nici măcar în cartea de istorie. Echipa de la *Gândul* a investit energie şi talent şi a izbândit alături de noi. Le mulţumesc tuturor din inimă.

Procesele Vişinescu şi Ficior nu ar fi avut loc dacă conducerea din acea vreme a Parchetului General nu ne-ar fi primit cu o nesperată, dar generoasă deschidere. Nu ştiam foarte multe lucruri despre echipa care se instalase în fruntea Ministerului Public chiar la mijlocul anului 2013, dar aveam să aflu curând că procurorul general, Tiberiu Niţu, şi prim-adjunctul său, Bogdan Licu, erau oameni de cuvânt, iar prezenţa lor în fruntea Parchetului în acel moment a ajutat enorm ca dosarele torţionarilor să fie instrumentate în timp record. Bogdan Licu a acordat cu generozitate din timpul său preţios acestui demers, dovedindu-se a fi omul cel mai important în eşafodajul instituţional. Pentru oricine cunoaşte preistoria subiectului, pe care am încercat să o schiţăm mai sus, este, cred, un truism să spunem că, dacă şefii Ministerului Public nu ar fi fost interesaţi de soluţionarea acestor cazuri, şi mai ales în timp record, ele ar fi rămas mult timp uitate. Dovadă stă modul în care procurorii generali dinainte de 2013 s-au ocupat de dosarul crimelor comunismului, o mare piatră de moară pentru procuratură, care genera sporadic valuri de indignare, culpabilizare şi polemici acuzatoare la adresa magistraţilor, a căror imagine era şifonată în absenţa unor demersuri concrete, dar mai ales o mare nedreptate pentru victime. Într-o instituţie al cărei trecut pare desprins din *Palatul Viselor* a lui Ismail Kadare, fără această echipă sunt convins că n-am fi ajuns ca justiţia să-şi împlinească menirea.

Procurorul de caz, Denisa Cristodor, aflată sub coordonarea Cameliei Sutiman, este cea care i-a trimis în judecată pe ofiţerii Alexandru Vişinescu şi Ioan Ficior. La cei 42 de ani ai săi, Denisa Cristodor este unul dintre cei mai eficienţi procurori ai Parchetului General. O mână de om, cu o putere de muncă impresionantă, de o modestie desăvârşită. Pentru mulţi dintre noi însă, doamna Cristodor a făcut istorie. Tuturor acestor magistraţi le sunt recunoscător pentru perseverenţa şi implicarea de care au dat dovadă.

Le mulţumesc şi criticilor mei, pentru că volumul pe care îl aveţi în mână s-a născut şi ca o replică avizată la numeroasele comentarii negative şi exagerări, uneori agresive, dar relativ marginale, care au contestat obiectivul final al campaniei „Dosarul torţionarilor". Etalându-şi talentele scriitoriceşti pentru a demoniza persoana subsemnatului, unii au deviat deseori abrupt spre negarea utilităţii acţiunii instituţionale. Am fost deseori supus tirului de reproşuri, fiind acuzat de banalizare, trivializare şi vulgarizare a suferinţei deţinuţilor politici. Nu se cade să dau aici nume, dar o simplă căutare pe internet poate oferi răspunsul la întrebarea cine au fost cei mai acerbi contestatari ai acţiunii IICCMER demarate în timpul mandatului meu. Ar fi necesar să înţelegem cum şi de ce s-a produs această mutare a obiectivului de la scopul urmărit în campanie la persoana mea. Dar, indiferent de motivele detractorilor, cine mai crede încă despre campania de devoalare a torţionarilor că a urmărit doar scopuri personale şi de imagine are în condamnarea şi arestarea fostului şef de puşcărie, şi ulterior ale lui Ioan Ficior, un răspuns pe măsură. Şi iată, explicit, în această carte, un răspuns detaliat. Dintre acei contestatari, astăzi, probabil, nici unul nu se mai simte confortabil după ce şi-au arătat scepticismul, au acuzat manipularea politică (!) ori ne-au învinuit pe mine şi pe colegii mei din echipa de conducere a institutului de la acea vreme că urmărim doar mărunte interese personale. E şi aceasta o lume, a anticomuniştilor de serviciu, dispuşi să nege

orice demers doar pentru a-şi salvgarda modestul monopol al „anticomunismului" rămas în urma unei lungi tranziţii. Aşadar, inclusiv lor le este dedicată această carte.

Ajuns aproape de final, proiectul cărţii a avut câţiva susţinători, cărora le sunt recunoscător. Îi sunt îndatorat profesorului Dennis Deletant de la Georgetown University, care şi-a rupt din timpul său pentru a prefaţa acest volum. Mulţumesc redacţiei revistei *Observator cultural*, în special doamnei Carmen Muşat şi domnului Ovidiu Şimonca, pentru că m-a găzduit cu generoziate în paginile revistei şi mi-a permis să public materiale despre acest caz, texte în care am discutat în numeroase rânduri parcursul acestui dosar în justiţie şi am oferit explicaţii largi cu privire la implicaţiile istorice sau juridice. Alte câteva texte au fost publicate pe platforma Republica.ro şi mă folosesc de acest prilej pentru a-mi exprima recunoştinţa faţă de coordonatorii portalului. Le mulţumesc totodată Cătălinei Galer şi Alexandrei Toader, care mi-au dat o mână de ajutor în unele momente ale documentării. O deschidere remarcabilă am găsit la Editura Polirom, al cărei director editorial, domnul Adrian Şerban, m-a încurajat frecvent şi a fost un important impuls pentru finalizarea acestei cărţi. Lui, ca şi directorului Silviu Lupescu, le adresez mulţumirile mele. Un cuvânt cald şi doamnei Raluca Mihai, redactorul care a îngrijit cu atenţie manuscrisul.

În final, vreau să mă înclin cu afecţiune în faţa familiei mele, care m-a susţinut şi m-a încurajat. Părinţilor mei şi surorii mele, Andreea. Fratele meu geamăn, Alexandru, un sprijin de nădejde, a suportat cu stoicism relatări şi interpretări ale trecutului recent pentru ca acest volum să ajungă la această formă. Ca în multe alte proiecte, Alex a fost un susţinător necondiţionat şi un critic atent, căruia îi port întotdeauna o caldă recunoştinţă pentru susţinerea sa. *Last but not least*, soţiei mele, Andreea, îi revin atente şi calde mulţumiri pentru tăria cu care a suportat, câţiva ani, scrierea volumului de faţă. Demersurile mele profesionale ar fi avut poate alte rezultate dacă Andreea nu ar fi fost mereu, cu acelaşi spirit plin de tandreţe, protectorul şi susţinătorul meu cel mai înfocat. Ca şi în alte situaţii, nici acest proiect editorial nu l-aş fi putut finaliza fără dragostea şi afecţiunea ei.

*

În cazul celor încarceraţi la penitenciarul Râmnicu Sărat, am arătat, în volumul de faţă, la fiecare situaţie în parte, infracţiunea pentru care a fost condamnat personajul respectiv şi am folosit sintagma „deţinuţi politici" pentru a-i desemna pe cei încarceraţi în secţia separată de cea a deţinuţilor de drept comun de la închisoarea buzoiană. În mod inerent, în perioada 1956-1963, în celularul puşcăriei s-au aflat, pe lângă opozanţi ai regimului comunist în numele unui crez democratic, şi persoane condamnate pentru crime de război sau asociate acestora, pentru apartenenţa la mişcări extremiste sau pentru susţinerea unor curente vădit autoritare sau totalitare, inclusiv legionari şi comunişti. Reconstituind biografiile tuturor, am căutat să respectăm un principiu fundamental al disciplinei istorice, acela al obiectivităţii, fără omisiuni din raţiuni ideologice şi fără mistificări. În acelaşi timp, este important de spus că prin menţionarea inclusiv a acelor personaje care au susţinut idei şi au militat pentru ele, mişcări sau regimuri nedemocratice, în contradicţie cu principiile şi valorile statului de drept, nu s-a urmărit nicidecum transformarea lor în exemple de urmat. Dimpotrivă, considerând o axiomă necesitatea tratării profesioniste a trecutului, odată cu recuperarea datelor biografice, am indicat

gravele erori sau fapte comise împotriva democraţiei şi pluralismului, respingându-le, se înţelege, opţiunile şi comportamentul.

În cazul citatelor din documentele de arhivă, intervenţiile noastre au fost minime tocmai pentru a păstra, mai ales în cazul actelor emise de penitenciarul Râmnicu Sărat şi aflate în dosarele personale ale deţinuţilor, autenticitatea şi relevanţa. Aşa se explică erorile gramaticale şi de exprimare. În schimb, în unele locuri, pentru a înlesni lectura, am îndreptat tacit punctuaţia şi am indicat anumite cuvinte de legătură. Grafia documentelor a rămas, în mare parte, aceeaşi.

Bazându-ne în cea mai mare măsură pe actele demersului penal, am citat aşadar documentele constituite din dosarul de anchetă şi cel al procesului. Chiar dacă numeroase surse înglobate în aceste tomuri provin din diferite arhive (ACNSAS, AANP, AMAI, ANR etc.), prin includerea în circuitul justiţiei penale, ele au devenit acte judiciare, acesta fiind şi motivul pentru care am citat masiv arhivele Parchetului şi Curţii bucureştene. Acolo unde am apelat la alte surse inedite de arhivă, externe, pentru a întregi tabloul explicativ şi descriptiv, am menţionat explicit acest lucru în aparatul critic.

Partea I

Precedentele şi debutul „cazului Vişinescu”

Palatul de Justiţie

O sală cu ferestre înalte, placată cu lemn de stejar şi decorată cu înfloriturі care împodobesc inclusiv tavanul, foarte bine restaurată – ca, de altfel, întreaga clădire de pe malul Dâmboviţei, ridicată la sfârşitul secolului al XIX-lea, în stil renascentist, în care funcţionează Curtea de Apel Bucureşti –, aşteaptă procesele de peste zi. E 24 septembrie 2014. O zi însorită de toamnă, deşi se simte aerul rece care îi împinge înăuntru, ca un val, pe toţi cei care urcă în această dimineaţă scările Palatului de Justiţie, fără să observe superba faţadă cu pilaştri. Lume cu treabă, forfotă de tribunal. De afară, nimic nu anunţă agitaţia de la intrarea în sala de tribunal. Doar câteva cabluri ale televiziunilor de ştiri cărora li s-a permis să transmită live din holul mare, acoperit cu marmură şi granit, i-ar putea face pe unii să se întrebe ce personalitate autohtonă mai înfruntă furcile caudine ale sălilor de tribunal. Câţiva reporteri şi cameramani fumează pe treptele de la intrarea impozantă a clădirii, aşteptând, indiferenţi, să înceapă şedinţa de judecată.

Actorul principal al zilei, Alexandru Vişinescu, a sosit devreme. Cu jumătate de oră înainte de 9, a păşit rar, adus de spate, îmbrăcat cu un sacou bleumarin, cămaşă în acelaşi ton, cravată maro cu model, vestă de lână şi pălărie. Este însoţit de un nepot taximetrist însărcinat cu transportul – cel care îi face mereu loc, cu greutate, prin armata de jurnalişti care îl asediază pe fostul comandant – şi de un alt amic în vârstă, cel care apare uneori în apartamentul lui Vişinescu, dând explicaţii ziariştilor de investigaţii de când acesta a fost denunţat procurorilor. Stau toţi trei, timizi şi curioşi, în „Sala Paşilor Pierduţi" din holul Curţii.

Acest impozant Palat al Justiţiei, în care bătrânul ofiţer păşea pentru prima dată pentru a fi judecat într-un proces penal, a fost înălţat pe vremea regelui Carol I[1], suveranul luminat în timpul căruia au fost ridicate atâtea castele şi construcţii administrative, dar şi închisori, inclusiv mica puşcărie de la Râmnicu Sărat, unde Vişinescu a slujit ani buni şi pe care monarhul o vizitase la începutul secolului al XIX-lea. Acum, Vişinescu stă liniştit în holul tribunalului bucureştean, rezemat de perete, la intrare, şi refuză să

1. „Istoric" disponibil online la http://portal.just.ro/302/SitePages/prezentare.aspx (28.09.2014).

răspundă curiozităţii celorlalţi, care se strâng în bisericuţe şi discută în şoaptă, aruncând din când în când câte o ocheadă înspre fostul comandant.

În sală – câţiva jurnalişti străini, obişnuiţi cu punctualitatea. Grefierul, cu un munte de dosare, la o masă în mijlocul sălii, şi doi poliţişti aşteaptă, indiferenţi, să treacă ziua cu rutina ei. Uşa trapezoidală – aşa cum aveau clădirile publice din secolul al XIX-lea – se deschide spre încăperea cu alte două intrări laterale. În mijlocul sălii stă pupitrul martorilor, pe care e aşezată Biblia cu coperţi negre, aşteptând mâinile care să o atingă şi greutatea cuvintelor ce urmează să fie rostite deasupra ei. În fundul sălii – pupitrul judecătoarei Carmen Veronica Găină, al cărei nume este gravat pe o plăcuţă aurie. În dreapta şi în stânga se află pupitrele procurorilor de şedinţă, în mijloc, grefierul, în timp ce publicul asistă din băncile de lemn rânduite de o parte şi de alta, despărţite de un culoar scurt. Pe rând, în sală intră avocaţi obosiţi în robe de sub care se observă obişnuiţii jeanşi şi, uneori, în contrast cu roba, tenişii albi.

La 9 fix, trei poliţişti ai instanţelor aduc discret în sală, prin uşa aflată în dreapta pupitrului judecătoarei, un bărbat slab. Îl aşază în boxa acuzaţilor, îi scot cătuşele de la mâini, iar omul roteşte instinctiv capul spre sală, de parcă ar căuta ceva. La rândul lor, cei din sală se uită, curioşi, şuşotind, deşi completul încă nu şi-a făcut apariţia. Cu gesturi scurte, jurnaliştii îşi pregătesc carnetele, gata să soarbă orice amănunt venit dinspre judecător sau procuror, hotărâţi să nu rateze vreun detaliu mai greu de sesizat. Alţii, mai experimentaţi în afacerile judiciare, cunoscători ai metehnelor Justiţiei române, aşteaptă, relaxaţi, afară şi dau ca sigură întârzierea procesului cu cel puţin jumătate de oră.

Peste tot se simte aerul de dimineaţă, care îi învăluie pe curioşii ajunşi în sala de judecată, cu ceva sfială şi cu reţinerea pe care o impun tribunalul şi regulile sale neabătute. În încăpere intră procurorii de şedinţă, urmând aceeaşi rutină. Sub braţele peste care robele negre cad în drapaje duc dosare cu margini ferfeniţite, pe care le aşază pe pupitre. Intră şi Vişinescu, cu pălăria pe cap, un model din anii '70, cu borurile înguste, care se apucă de calotă. Cu privirea pierdută şi rece, îşi scoate pălăria cu un gest greoi şi se aşază într-o bancă din dreapta. Gesturile lui par stângace, încearcă parcă să-şi dea seama ce rol ar putea să aibă în acea sală mare şi liniştită.

Încet-încet, încăperea, afundată în miros de bibliotecă veche şi tribunal, s-a umplut de jurnalişti şi de curioşi, iar acum nu se mai poate distinge cine e venit cu treabă la procesul lui Vişinescu şi cine din curiozitatea stârnită de notorietatea protagonistului. Pe nesimţite, toţi actorii autorităţii judecătoreşti – cum sună o expresie formală – îşi intră, pătrunşi de formalism, în rolurile lor procesuale: grefierul, procurorii, avocaţii, poliţiştii care asigură ordinea, judecătoarea care păşeşte cu indiferenţă şi scrutează, curioasă, până în fundul sălii. După zâmbetul ferm, intuieşte cu siguranţă motivul prezenţei unui public numeros în sala care îi este atât de familiară. Când se aude vocea grefierului, care anunţă prezenţa judecătoarei, toţi cei de faţă se ridică, disciplinaţi. Lumea se aşază zgomotos în bănci, iar magistratul deschide şedinţa şi se referă la „un anumit caz", amintindu-le celor prezenţi că au acces neîngrădit la proces, dar precizând că înregistrările sunt interzise. Mai târziu, ajungând la cazul Vişinescu, avea să respingă, de altfel, o solicitare de înregistrare audiovizuală a procesului[2].

2. Agenţia de presă AFP şi IICCMER au cerut să li se permită să înregistreze audiovizual, în parte sau în totalitate, şedinţele de judecată ale procesului lui Vişinescu, dar instanţa a respins

Unicul membru al completului, Carmen Veronica Găină, este o judecătoare despre care cu greu se poate spune că s-ar lăsa impresionată în sala de tribunal. Pare să aibă în jur de 40 de ani şi o voce deosebit de fermă. Extrem de atentă, concentrată pe dezbaterile care se succedă în faţa ei, femeia care conduce şedinţa punctează hotărât, citând din Codul penal şi făcând uz excesiv de limbajul juridic care, pentru mulţi, sună a limbă de lemn. Ziua începe cu dosarul unui inculpat venezuelean, arestat la numai şapte zile după sosirea în România pentru posesie de cocaină, asistat de translator, ale cărui răspunsuri la întrebările judecătoarei trezesc zâmbetul celor prezenţi. Urmează un alt caz, audienţa se agită, dovedindu-se nerăbdătoare să se ajungă la procesul Vişinescu.

Într-un colţ de bancă, fostul comandant de la Râmnicu Sărat tremură, îşi duce mâna la gură, vorbeşte în şoaptă cu „colegii", cere lămuriri, în timp ce îşi aude numele rostit de grefier, care citează în grabă numărul dosarului. Nu aude bine şi dă semne că nu înţelege tot ce se întâmplă, din pricina vârstei, dar şi a acusticii defectuoase a sălii de şedinţă. Momentul e însă cât se poate de clar: începe procesul lui! Privirile aruncate bătrânului ofiţer judecat pentru crime împotriva umanităţii par să îl chestioneze intens: dacă îi e frică, dacă are remuşcări, dacă regretă ceva. Răspunsurile se lasă aşteptate, iar cei prezenţi trebuie să fie ochi şi urechi pentru a nu rata nimic din replicile actorilor judiciari.

Grefierul citeşte în continuare numele martorilor şi ale altor persoane care îi cer despăgubiri lui Alexandru Vişinescu. Se face prezenţa apărătorilor aleşi: pentru Vişinescu, pentru ceilalţi participanţi la proces. În afară de fostul comandant, aproape toţi sunt însă absenţi: Valentin Cristea, singurul fost osândit politic de la Râmnicu Sărat care a supravieţuit până astăzi şi cel mai important martor, de altfel, surorile Coposu, rudele foştilor deţinuţi închişi odată în penitenciarul buzoian. De altfel, Valentin Cristea şi doamnele Flavia Bălescu şi Lucia Rodica Coposu, surorile lui Corneliu Coposu, au refuzat de la bun început să se constituie părţi în proces şi să ceară despăgubiri[3].

Auditoriul se lămureşte repede că şedinţa este dedicată în cea mai mare parte unor aspecte procedurale, şi nu judecăţii pe fond. Astfel, formalităţile şi procedurile de tribunal au obligat preşedintele de complet să lămurească constituirea părţilor civile, a împrejurărilor în care acestea au legătură cu inculpatul, respectiv încarcerarea rudelor defuncte în penitenciarul Râmnicu Sărat. Au fost de asemenea solicitate clarificări cu privire la natura pretenţiilor financiare îndreptate împotriva lui Alexandru Vişinescu, la motivele invocate şi la prezentarea probelor, precum şi la posibile alte despăgubiri din partea statului pentru suferinţele pricinuite.

Dintre rudele morţilor care au solicitat să se constituie părţi civile, este prezentă doar Nicoleta Eremia, soţia unui fost deţinut de la Râmnicu Sărat care a stat izolat în mica puşcărie buzoiană vreme de aproape trei ani. De altfel, femeia este singura audiată la această primă înfăţişare a procesului fostului comandant. A venit la tribunal cu un volum de memorii şi cu multe documente din arhiva CNSAS. Urmează o discuţie în contradictoriu între judecătoare şi bătrâna Eremia, care este împiedicată să ia cu asalt pupitrul acesteia pentru a oferi cartea drept probă. Degeaba i se explică faptul că solicitarea

---

solicitarea după ce Parchetul şi una dintre părţile civile s-au opus (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 216; vol. IV, f. 14, 76v-77, 213-214; vol. VI, f. 1, 3).

3. *Ibidem*, vol. I, f. 236v.

sa trebuie argumentată, redactată după nişte reguli, la care trebuie ataşate probe solide care să justifice natura pretenţiilor; indicaţiile judecătoarei par în zadar.

Povesteşte despre suferinţele generalului, invocă fişa medicală de 89 de pagini – pe care încă o păstrează – şi îşi aminteşte cum a trebuit să îl oblojească vreme de 30 de ani după ce a părăsit închisoarea. Ca să tempereze elanul doamnei Eremia, judecătoarea îi cere informaţii despre relaţia cu fostul deţinut. Mai explică şi de ce vrea o sumă cu şase cifre de la fostul comandant, arătând că aceasta era justificată de cheltuielile pe care le-a avut cu îngijirea şi întreţinerea generalului şi de faptul că nu mai beneficiase de drepturi băneşti suplimentare[4], în ciuda unei tentative eşuate[5]. În cele din urmă

4. Repetatele încercări ale văduvei de a obţine reabilitarea post-mortem s-au lovit de refuzul autorităţilor. În baza Legii nr. 221/2009 care acorda rudelor foştilor deţinuţi politici dreptul de a se adresa Justiţiei pentru a solicita daune morale, Nicoleta Eremia a urmat această cale. În 2010, Tribunalul Bucureşti a decis, prin sentinţa civilă nr. 571/14.04.2010 a Secţiei a III-a Civilă, acordarea fabuloasei sume de 6.000.000 de lei (aproximativ 1,4 milioane de euro) pentru suferinţele îndurate de fostul general. Ulterior însă, legea a devenit caducă, iar Eremia nu a mai primit nici un ban, întrucât a pierdut procesul (*Ibidem*, f. 221v, 263-270v; „Despăgubiri uriaşe pentru suferinţa altora", *Adevărul*, 31.08.2010, disponibil online la http://adevarul.ro/news/eveniment/despagubiri-uriase-suferinta-altora-1_50ae71707c42d5a6639cc330/index.html [15.03.2015]). Pe lângă suma uriaşă solicitată ca despăgubire morală pentru fostul soţ, Nicoleta Eremia a cerut în repetate rânduri fostului preşedinte al României, Traian Băsescu, decorarea post-mortem a generalului, solicitare respinsă de Administraţia Prezidenţială.
5. În 2009, Parlamentul României a adoptat Legea nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic şi măsurile administrative asimilitate acestora, pronunţate în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989. Iniţiatorul legii – Ministerul Justiţiei – a explicat că scopul acestui „act de dreptate" a fost de a reabilita victimele dictaturii comuniste prin ştergerea de drept a condamnărilor pe motive politice şi, în consecinţă, prin eliminarea consecinţelor acestor condamnări (antecedentele penale din cazierul judiciar, degradarea militară, degradarea în drepturi etc.). Pe scurt, această lege reglementa pe de o parte constatarea caracterului politic al condamnărilor sau măsurilor administrative din perioada comunistă, iar pe de altă parte prevedea posibilitatea unor despăgubiri morale pentru suferinţele îndurate („acordarea unor despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit prin condamnare"). Această ultimă solicitare putea fi făcută, în maxim trei ani de la data intrării în vigoare a legii, de către persoanele afectate de măsurile abuzive sau de rudele acestora (soţ supravieţuitor sau descendent până la gradul al II-lea). Consecinţa imediată a fost deschiderea unui mare număr de acţiuni civile în justiţie pentru obţinerea de daune şi aglomerarea excesivă a instituţiilor deţinătoare de arhivă din perioada comunistă, în special a CNSAS. Astfel, în procese care se întindeau pe câteva termene, în general în jur de jumătate de an, statul român a fost obligat la plata, de la caz la caz, a unor despăgubiri de până la peste un milion de euro. De reţinut că instanţa decidea cuantumul despăgubirii în funcţie de suma cerută de reclamant, de alte măsuri reparatorii plătite deja prin alte legi, precum şi în baza probelor administrate (documente privind detenţia, perioada petrecută în recluziune, dovezi concludente ale suferinţelor îndurate etc.). O statistică realizată în septembrie 2010, la un an şi câteva luni de la intrarea în vigoare a legii, arăta că existau deja 174 de decizii definitive. Deşi analiza Ministerului Finanţelor demonstra că statului român îi fuseseră impuse şi despăgubiri de milioane de euro, totuşi, din bugetul public nu se plătise decât o mică parte, în cuantum de aproape 32.000 de euro. În 2010, Parchetul General, instituţie care, potrivit legii, participa alături de Ministerul Finanţelor în aceste procese, sesiza faptul că practica instanţelor era departe de a fi unitară întrucât legea nu era explicită şi nici nu oferea criterii clare în stabilirea cuantumului daunelor. În acelaşi timp, Parchetul atrăgea atenţia asupra aglomerării procurorilor, care erau obligaţi să participe la aceste procese. Pentru

intervine şi avocatul lui Vişinescu, care o întreabă pe femeie despre gradele şi funcţiile avute de soţul ei în regimul comunist, până la arestare. O intervenţie care nu intenţiona să aducă lămuriri suplimentare despre situaţia specială a fostului deţinut, întrucât judecătoarea părea să fie la curent cu biografia complicată a lui Eremia. Trimiterea era la calitatea fostului deţinut de membru al nomenclaturii vechiului regim, un tovarăş de drum al comuniştilor, de care sistemul s-a descotorosit rapid. În ciuda suferinţelor grele la care a fost supus în detenţie, el fusese un personaj care a contribuit, până la căderea în dizgraţie, la instaurarea comunismului în România. Astfel, discutarea pe scurt a cazului Eremia pare să închidă prima şedinţă publică a procesului lui Alexandru Vişinescu de la Curtea de Apel, cu menţiunile finale făcute de judecătoare privind necesitatea identificării averii inculpatului, având în vedere solicitările rudelor victimelor.

Şedinţa este încheiată, participanţii din sală părăsesc cu greu băncile, în timp ce discuţiile persoanelor din auditoriu ating tonalităţi înalte. Judecătoarea anunţă data următoarei înfăţişări a procesului şi priveşte spre Vişinescu, întors cu spatele. Fostul comandant se pregăteşte să plece, e nerăbdător să ajungă acasă, probabil, însă femeia îl întoarce din uşă: „Să ne lăsaţi o copie după buletin, domnu' Vişinescu!". Cu pălăria aşezată pe urechi, locotenent-colonelul în rezervă îndeplineşte ordinul fără să comenteze. În grupul compact, care părăseşte sala, abia dacă se distinge. În faţa tribunalului, traficul obsedant în şuvoaie e însăşi senzaţia cotidianului bucureştean. O zi care îşi urmează cursul.

Tentativele de tragere la răspundere a responsabililor pentru crime politice

Şedinţa de judecată de la Curtea de Apel a capitalei a fost o premieră: pentru prima dată, un fost comandant al unei închisori din perioada comunistă a păşit într-o sală de tribunal pentru a fi judecat pentru ororile din timpul vechiului regim. Trecuseră însă multe decenii de la întâmplările din puşcărie, unde s-ar fi petrecut crimele şi actele de tortură pentru care era judecat. Era abia începutul unui proces care, dincolo de scopul distinct de a se afla adevărul şi de a se face dreptate victimelor de la penitenciarul buzoian, avea să demonstreze cum ar fi trebuit să funcţioneze justiţia de tranziţie. Până la procesul Vişinescu, cu câteva excepţii, numeroase încercări ale unor actori individuali sau instituţionali de a-i trage la răspundere pe foştii agenţi ai statului comunist, demnitari sau membri ai instituţiilor represive se sfârşiseră fără rezultate.

„Cazul Vişinescu" nu a apărut însă din senin. Fostul comandant nu s-ar afla astăzi în spatele gratiilor dacă nu ar fi fost descoperit, dacă nu ar fi existat un denunţ pe numele

---

a limita despăgubirile obţinute de foştii deţinuţi politici sau de rudele acestora în instanţele româneşti, guvernul condus de Emil Boc a emis, la un an de la promulgarea legii, Ordonanţa de Urgenţă nr. 62/30.06.2010, prin care au fost stabilite limite maxime până la care puteau fi obţinute despăgubirile. La scurtă vreme, Curtea Constituţională a României a hotărât că această ordonanţă e neconstituţională prin Decizia nr. 1354/20.10.2009, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 761/15.11.2010, dar ulterior a declarat neconstituţional şi articolul care permitea acordarea de despăgubiri (documente de la diverse instituţii, ca urmare a solicitărilor IRIR disponibile online la http://www.irir.ro/ro/pagina/47/Legea_221.html [19.03.2015]).

său depus de IICCMER, cu probe concrete privind vinovăţia sa, dacă opinia publică nu ar fi reacţionat vehement în faţa dezvăluirilor şi, în final, dacă justiţia nu ar fi încuviinţat acuzarea şi condamnarea sa. În schimb, până la momentul Vişinescu, din punctul de vedere al procurorilor, orice tentativă de anchetare a crimelor politice era imposibilă. Ei susţineau că era nevoie de o modificare legislativă de substanţă. Soluţia propusă era parcurgerea unui drum aproape irealizabil în România: modificarea Constituţiei pentru ca prescripţia, care s-ar fi împlinit fie încă din timpul comunismului, fie cel târziu la 15 ani după Revoluţie, să fie înlăturată ori ca atrocităţile comunismului să fie definite ca imprescriptibile în Codul penal.

În realitate, aşa cum vom vedea, blocajul în anchetarea şi condamnarea responsabililor comunişti a fost cauzat de rezistenţa Justiţiei, mai ales a Ministerului Public, dar şi de legea ambiguă, rămasă nemodificată încă din vremea dictaturii. Dificultatea încadrării juridice a crimelor comise pe criterii politice între 1945 şi 1989, la care vom reveni, era inclusiv consecinţa unei stratageme a legiuitorilor statului comunist, care au transpus într-o formă alterată în legislaţia românească reglementările internaţionale privind imprescriptibilitatea persecuţiilor pe motive politice, inclusiv a prevederii care anula retroactivitatea în cazul crimelor contra păcii şi omenirii[6]. Aşadar, pentru crimele politice comise în perioada 1945-1989 (excluzând aici dosarele Revoluţiei din decembrie 1989), procurorii români au finalizat doar patru rechizitorii în 24 de ani, dintre care numai două au condus în final la condamnări definitive. Însă în nici unul dintre cazuri nu a fost vorba despre crime circumscrise ca încălcări ale dreptului internaţional care nu se prescriu[7].

Încurajate de exuberanţa prăbuşirii dictaturii care dominase ţara vreme de aproape jumătate de veac, fostele victime sau rudele celor care nu mai apucaseră să trăiască efervescenţa anului 1989 şi a perioadei care a urmat au fost printre primele petiţionare ale instituţiilor statului democratic, în speranţa că torţionarii lor vor fi, în sfârşit, traşi la răspundere. În septembrie 1991, Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici a depus la Parchetul General o listă cu persoane acuzate de grave infracţiuni săvârşite în timpul regimului comunist. Printre călăi fusese indentificat Alexandru Nicolschi, director adjunct al fostei poliţii politice comuniste, căruia, la 15 aprilie 1992, i s-a înmânat o citaţie pentru a se prezenta la Direcţia I de Urmărire Penală şi Criminalistică a Procuraturii Generale spre a fi audiat. A doua zi, pe 16 aprilie, a decedat subit în urma unui atac de cord, la 77 de ani. Chiar dacă nu a fost redactat un rechizitoriu, acesta a fost un episod important în tentativa de a-i urmări pe foştii responsabili ai represiunii politice[8].

Un alt personaj invocat de victime a fost Alexandru Drăghici, fost ministru al Securităţii Statului, participant activ la implementarea politicii de exterminism social. Procurorii au reuşit în cazul lui să facă un artificiu pentru a-l putea „agăţa". Astfel, ei l-au inculpat

6. În detaliu, despre cazuistica românească şi mai ales despre dezbaterea privind dificultatea şi lipsa de voinţă de a sancţiona crimele şi abuzurile comise în timpul comunismului, vezi Raluca Grosescu, Raluca Ursachi, *Justiţia penală de tranziţie. De la Nürnberg la postcomunismul românesc*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, pp. 112-119.
7. Andrei Muraru, „Ne mor torţionarii, doamnă Kövesi!", *Observator cultural*, 15.07.2011, disponibil online la http://www.observatorcultural.ro/articol/ne-mor-tortionarii-doamna-kovesi/ (9.01.2016).
8. Corneliu Crăciun, *Dicţionarul comunizanţilor din noaptea de 23 spre 24 august 1944*, Editura Primus, Oradea, 2009, p. 565.

pentru o crimă ordinară (deci nu o „crimă politică"), ale cărei urme le-au descoperit cercetând dosarele şi cariera lui Drăghici. Magistraţii au găsit datele unei crime comise din ordinul său în 1954, când ordonase asasinarea sumară a unui membru de partid, Ibrahim Şefit (poreclit „Turcu"), după ce intrase într-o dispută cu acesta pe când se afla la cantina partidului de la Sibiu. Întreaga operaţiune privind asasinarea lui Ibrahim Şefit a fost reconstituită de procurorii militari în 1993, când documentarul unei anchete a partidului din 1967-1968, asupra căreia vom reveni, a reprezentat o probă inconturnabilă pentru trimiterea în judecată a lui Alexandru Drăghici (instigare la omor) şi a celorlalţi ofiţeri de Securitate implicaţi, învinuiţi pentru omor. Rechizitoriul arată totodată cum uciderea lui Şefit a fost muşamalizată cu sprijinul magistraţilor şi al medicilor legişti în anii '50, pentru ca execuţia să pară, din punct de vedere legal, o fugă de sub escortă. Cadavrul lui Şefit fusese deshumat la câteva zile după execuţie, iar autorităţile mimaseră o anchetă medico-legală. Viitorul comandant al închisorii din Aiud, colonelul Gheorghe Crăciun, care avea să fie şi el confruntat cu procurorii peste câţiva ani, pentru alte fapte, participase direct la măsluirea anchetei din 1954. Trei ani mai târziu, când procurorii comunişti încercaseră anchetarea principalului complice al lui Drăghici în asasinat, Nicolae Briceag, fostul ministru a intervenit brutal pentru blocarea anchetei.

La câteva decenii după această întâmplare, când regimul se prăbuşea, la apelul lansat de noul lider al „străzii", Ion Iliescu, Drăghici şi soţia sa, Martha, şi-au făcut apariţia în sediul Comitetului Central, pe 22 decembrie 1989[9]. Nu avea să treacă multă vreme până când procurorii, deconstruind juridic dosarul iniţial constituit în 1954-1955, au arătat, folosind documentele anchetei din 1968, cum a fost tăinuită cu intenţie o crimă, cu concursul magistraţilor care ar fi trebuit să fie în slujba legii[10]. Alexandru Drăghici şi complicii săi, care mai erau în viaţă, au fost trimişi în judecată, la 8 aprilie 1993, de Direcţia Procuraturilor Militare din cadrul Procuraturii Generale. Fostul ministru urma să fie însă judecat în lipsă, întrucât părăsise România în octombrie 1991, la aflarea veştii că trecutul îi este răscolit de procurori, după ce fusese citat de câteva ori şi la puţin timp după decesul lui Nicolschi. S-a refugiat în Ungaria, unde soţia sa avea rude, iar fiica lor, Alexandra, era stabilită aici din 1988. În august 1992, autorităţile române au cerut oficial statului maghiar extrădarea lui Drăghici, dar Budapesta a refuzat să dea curs solicitării, motivând că fapta era prescrisă. A murit în ţara vecină, la 80 de ani, în decembrie 1993. Nici colonelul Briceag nu a mai apucat să fie condamnat, întrucât a decedat între timp[11].

---

9. Lavinia Betea, *Lucreţiu Pătrăşcanu: moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, pp. 365-366.
10. „Rechizitoriu din 8 aprilie 1993", în ACMAB, dosar nr. 15/P/1999, f. 223-236; Marius Oprea, *Şase feluri de a muri*, prefaţă de Zoe Petre, Editura Polirom, Iaşi, 2009, pp. 106-107 (n. 1).
11. Laurenţiu Ungureanu, Radu Eremia, *Apostolii lui Stalin*, vol. II, Editura Adevărul Holding, Bucureşti, 2015, pp. 51-52; Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 550-551; Idem, *Chipul morţii: dialog cu Vladimir Bukovski despre natura comunismului*, prefaţă de Stéphane Courtois, Editura Polirom, Iaşi, 2006, p. 42; Doina Jela, *Lexiconul negru: unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, pp. 104-105; Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea: constrângere şi disidenţă în România anilor*

În dosarul „Autobuzul" a fost investigată uciderea (după arestare), în august 1981, a trei tineri, la ordinul verbal al dictatorului Nicolae Ceauşescu. Ei luaseră ostatici folosind arme sustrase de la un post de Miliţie şi sechestraseră un autovehicul de transport în comun, în încercarea de a părăsi ţara. Procesul a durat 12 ani şi a fost o probă a lipsei de voinţă a autorităţilor, care, deşi aveau la îndemână numeroase probe şi martori în cazul unei crime odioase petrecute cu doar un deceniu mai devreme în care era clară implicarea politicului, iar făptaşii şi instigatorii erau cunoscuţi, au făcut dovada unei lentori a justiţiei şi chiar a unor tentative de a-i face scăpaţi pe vinovaţi. Numai insistenţa rudelor defuncţilor a făcut ca procesul să ajungă la final. Acţiunea în instanţă s-a finalizat cu condamnarea a şase lucrători din structurile represive, dintre care doi demnitari, respectiv Tudor Postelnicu, şeful Securităţii, şi George Homoştean, fostul ministru de Interne[12].

Cel mai cunoscut caz dintre cele patru este, fără îndoială, cel al asasinării disidentului Gheorghe Ursu în arestul Securităţii şi Miliţiei din Calea Rahovei (Bucureşti). Inginerul ţinea zeci de jurnale din notaţiile zilnice, pe care nu le discuta aproape niciodată cu familia sau cu prietenii. Pentru a afla date despre preconizata călătorie a acestuia la fiica sa, în SUA, Securitatea a activat reţeaua informativă de la institutul de cercetări unde lucra Ursu. Aşa au descoperit informatorii de la serviciu notele de jurnal şi au înştiinţat poliţia politică. Inginerului i s-a deschis între timp şi un dosar penal de drept comun pentru deţinere de valută. În realitate, cercetările se făceau în deplină conspirativitate, pentru a i se da o aparenţă de anchetă banală cazului care stârnise interesul la vârf al decidenţilor regimului Ceauşescu. De altfel, arestarea lui Ursu în septembrie 1985 s-a făcut tocmai sub această acuzaţie de delict de drept comun. Ajuns în Arestul Direcţiei de Cercetări Penale, disidentul a fost torturat atât de anchetatori, cât şi de către deţinuţi, în complicitate cu autorităţile, Miliţia şi Securitatea fiind partenere în această afacere „comună". Ursu a murit maltratat, la penitenciarul-spital Jilava, pe 17 noiembrie 1985. De-a lungul timpului, între 1996, când a debutat cazul, şi 2005, au fost condamnaţi fostul deţinut Marian Clită, informator de cameră şi torţionarul din celula lui Ursu, ofiţerii din conducerea Arestului Miliţiei, Tudor Stănică şi Mihail Creangă, şi fostul general Eugen Grigorescu, care a distrus jurnalele lui Ursu. Subofiţerul de pază Ştefan Burcea a decedat în timpul procesului[13].

1965-1989, traducere din engleză de Georgeta Ciocâltea, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, pp. 357-358; „Rechizitoriu din 8 aprilie 1993", în ACMAB, dosar nr. 15/P/1999, f. 226-227.

12. Petru cazurile „Autobuzul" şi „Gh. Ursu", vezi Raluca Grosescu, Raluca Ursachi, *op. cit.*, pp. 185-193.

13. Condamnarea celor patru nu a fost ultimul episod al acestui caz. La insistenţele fiului celui decedat, Andrei Ursu, alţi patru participanţi la asasinarea disidentului au fost trimişi în judecată în 2016: fostul ministru de Interne George Homoştean şi fostul şef al Departamentului Securităţii Statului, cu rang de ministru secretar de stat, Tudor Postelnicu (decedat între timp, în august 2017), precum şi foştii anchetatori ai Securităţii maiorul Marin Pîrvulescu şi colonelul Vasile Hodiş. Cel mai probabil, această nouă etapă a cazului, în care foştii oficiali comunişti au fost acuzaţi de infracţiuni contra umanităţii, a fost alimentată şi întărită de speţele Alexandru Vişinescu şi Ioan Ficior, puşi sub acuzare în 2013 şi, între timp, condamnaţi. Nu mai devreme de 2012, procurorii militari respinseseră orice solicitare de a-i trage la răspundere pe cei patru foşti agenţi ai organelor de represiune comuniste implicaţi în „cazul Ursu" (Andrei Muraru, „Torţionari la patru ace. Cum s-au implicat demnitarii lui Ceauşescu în cazul Ursu?", *Observator cultural*, 12.08.2016, disponibil online la http://www.observatorcultural.ro/articol/tortionari-la-patru-ace-cum-s-au-implicat-demnitarii-lui-ceausescu-cazul-ursu/ [22.08.2017]).

Dintre cele patru rechizitorii finalizate, doar unul a urmărit sancţionarea unor fapte comise în sistemul penitenciar comunist din vremea lui Gheorghiu-Dej. Singura punere sub acuzare a unui fost comandant de închisoare comunistă s-a încheiat însă fără succes[14]. În toamna anului 2000, Gheorghe Crăciun, fostul comandant al penitenciarului Aiud din perioada 1958-1964, fusese trimis în judecată pentru infracţiunile comise cu patru decenii în urmă. În decembrie 1998, împotriva lui Crăciun fusese depusă o plângere penală de către Asociaţia Română a Foştilor Deţinuţi Politici şi Luptători Anticomunişti pentru săvârşirea infracţiunii de genocid, încadrarea fiind schimbată apoi în omor deosebit de grav. Rechizitoriul împotriva colonelului, datat 7 septembrie 2000, redactat de procurorul militar Alic Saiciuc din cadrul Parchetului Militar de pe lângă Curtea Militară de Apel Bucureşti, constata abuzurile şi încălcările grave ale drepturilor deţinuţilor de către fostul comandant[15]. Documentul – care a avut la bază 11 mărturii directe ale victimelor – concluda foarte clar că la Aiud a existat un regim de exterminare desfăşurat în mod organizat, care a încălcat convenţiile pentru respectarea drepturilor omului la care România era parte. Crăciun a fost audiat la domiciliu de către procurori, întrucât era grav bolnav (surd şi aproape paralizat)[16]. Demersul a fost însă tardiv, căci Gheorghe Crăciun a încetat din viaţă în 2001, în timpul procesului la care nu a mai participat[17].

În decembrie 2005, în contextul câştigării alegerilor de către o alianţă de centru-dreapta, apropiată de acea parte a societăţii civile care a cerut insistent de-a lungul anilor condamnarea publică a regimului comunist şi tragerea la răspundere a vinovaţilor, s-a înfiinţat Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România, sub directa coordonare a prim-ministrului[18]. Conform statutului iniţial din perioada 2006-2010, institutul putea desfăşura investigaţii ştiinţifice şi sesiza organele de cercetare penală în condiţiile în

14. Idem, „Profilul reeducatorului. Biografia lui Gheorghe Crăciun", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 109-117.
15. Din rechizitoriul temerar al procurorului de caz: „Toate declaraţiile foştilor deţinuţi politici din Aiud descriu cu lux de amănunte existenţa unei acţiuni represive de natură să ducă la *suprimarea fizică* a acestora". Şi, mai departe, concluziile magistratului legate de activitatea lui Gheorghe Crăciun la conducerea penitenciarului Aiud erau de asemenea fără echivoc: „Odată cu venirea la comanda penitenciarului a înv[inuitului] col. (r) Crăciun Gheorghe, situaţia s-a agravat ca urmare a *iniţiativelor acestuia* în cadrul unui aşa numit proces de «*reeducare*». Cei ce refuzau reeducarea erau supuşi pedepselor precum şi unui regim de lentă exterminare". Celor care se opuneau le erau impuse constrângeri greu de suportat care constau în: „raţii alimentare reduse ori chiar în suspendarea hranei, condiţii igienico-sanitare necorespunzătoare, celule igrasioase şi îngheţate (fără încălzire) care duceau la îmbolnăviri şi decese, îmbrăcăminte subţire neadecvată, lipsa plimbărilor în aer liber, lipsa asistenţei medicale" [în dosar, textele cu caractere italice erau subliniate – n. A.M.] (fragmente din „Rechizitoriu din 8 aprilie 1993", în ACMAB, dosar nr. 15/P/1999).
16. Mihai Boeru, Costin Ilie, „Gheorghe Crăciun, audiat la domiciliu", *Jurnalul Naţional*, 23 ianuarie 2001, p. 22.
17. ACMAB, dosar nr. 15/P/1999, f. 151, 341-342, 344, 346, 348, 353-354, 358.
18. Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România a fost înfiinţat pe 21 decembrie 2005 printr-o decizie a Guvernului României, respectiv HG 1724/2005, şi a început efectiv să funcţioneze în vara anului 2006. Ulterior, în 2009, guvernul a luat decizia comasării Institutului Naţional pentru Memoria Exilului Românesc, înfiinţat în 2003 şi care funcţiona în subordinea Ministerului Culturii, cu IICCR, rezultând o nouă instituţie sub denumirea Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc.

care erau identificate grave abuzuri, încălcări ale drepturilor omului şi crime. La un an de la fondarea sa, institutul a depus primul denunţ la Parchet împotriva ofiţerilor de Securitate care au racolat peste 140 de minori cu vârste cuprinse între 9 şi 18 ani, acuzându-i pe securişti de crime imprescriptibile. Tot atunci, institutul aducea ca probe un registru de evidenţă al Securităţii din Sibiu din 1989, fişe de colaborare, lista colaboratorilor minori şi a ofiţerilor consideraţi vinovaţi. Ulterior, în mai 2007, institutul a decis să facă o altă sesizare, de această dată încercând să-i convingă pe magistraţii Ministerului Public în privinţa a peste 200 de foşti ofiţeri ai Direcţiei Penitenciarelor care au deţinut funcţii de comandă, acuzaţi de exterminare programată a deţinuţilor politici prin genocid. Argumentul juridic folosit era că faptele fuseseră săvârşite în scopul distrugerii în întregime a colectivităţii deţinuţilor politici întemniţaţi în penitenciare, a căror selecţie s-ar fi făcut pe criterii de ordin politico-ideologic, dar şi pe criterii etnice, religioase şi naţionale. A urmat, în toamna aceluiaşi an, un alt denunţ, pe numele colonelului Gheorghe Enoiu, fost şef al Direcţiei Anchete Penale a Securităţii, acuzat de institut de numeroase torturi şi rele tratamente, crime recunoscute de dreptul internaţional ca imprescriptibile. Tot în 2007 a fost depusă o sesizare cu privire la faptele săvârşite de foştii ofiţeri de Securitate identificaţi de CNSAS şi ale căror date au fost publicate în *Monitorul Oficial*, acuzaţi că, prin activităţile de poliţie politică desfăşurate, au încălcat drepturile şi libertăţile fundamentale ale persoanelor. Institutul cerea tragerea la răspundere penală, inclusiv prin degradare militară. În acelaşi an, IICCR a depus la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – Secţia Parchetelor Militare o sesizare penală cu privire la tentativa de asasinat comisă în februarie 1981, prin intermediul unor dispozitive explozive introduse în coletele expediate către trei cunoscuţi contestatari ai regimului comunist (Paul Goma, Nicolae Penescu şi Şerban Orescu), precum şi alte fapte similare, în legătură cu care existau indicii că au fost săvârşite de generalul de Securitate Nicolae Pleşiţă în complicitate cu cinci foşti diplomaţi ai Ambasadei Republicii Socialiste România la Bonn[19].

În anul următor, alte două denunţuri au ajuns pe masa magistraţilor. Primul a vizat un ofiţer de poliţie care ar fi persecutat tineri în anii '80 şi i-ar fi torturat în beciul Miliţiei din Miercurea Ciuc. În fine, prin ultima solicitare înregistrată înainte de 2012, institutul a cerut procurorilor să ancheteze aproape 70 de foşti angajaţi ai unor instituţii represive ale statului comunist totalitar (Securitatea, Miliţia, Procuratura, activişti de partid, psihiatri), acuzaţi că au participat la cercetarea abuzivă a disidentului Vasile Paraschiv, pe care l-au răpit, torturat şi internat cu forţa în aziluri psihiatrice, începând din 1969. În fine, în intervalul 2010-2012, IICCMER nu a depus nici un denunţ, ci a transmis Parchetului noi documente relevante privind activitatea lui Gheorghe Enoiu[20]. Astfel, în total, în perioada 2006-2010, institutul a depus şapte[21] denunţuri penale.

19. O parte dintre sesizările penale ale IICCMER pot fi accesate în vechea versiune a site-ului instituţiei: https://web.archive.org/web/20140127094814/http://www.iiccr.ro:80/ro/sesizari_penale (22.08.2017).
20. „Sesizări penale", disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=sesizari_penale (8.01.2015); „Noi informaţii, probate documentar, privind activitatea represivă a ofiţerului de Securitate Gheorghe Enoiu", 23.08.2010, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/noi_informatii_gheorghe_enoiu (8.01.2015).
21. Nu şase, aşa cum apare pe site-ul instituţiei.

În ciuda demersurilor instituţionale, până în august 2013, când Alexandru Vişinescu avea să fie pus sub acuzare, procurorii clasaseră toate cauzele penale formate ca urmare a denunţurilor transmise de institut în perioada amintită. Sesizările au fost respinse cu diferite soluţii care au închis în fapt dosarele cu probe concrete, cu martori identificaţi şi cu făptaşi indicaţi: împlinirea termenului de prescripţie; absenţa unuia dintre elementele constitutive ale infracţiunii; inexistenţa faptei penale; fapta nu era sancţionată de legea penală la momentul comiterii ei.

O parte dintre cazurile enunţate mai sus, precum şi alte câteva zeci de plângeri transmise procurorilor, în nume individual sau în numele unor ogranizaţii civice, au fost incluse într-un dosar distinct la Ministerul Public, conexat ulterior cu alte speţe similare, cu aceeaşi tematică. Deşi intitulat pretenţios „Procesul comunismului", dosarul de mari proporţii a avut, ca multe alte asemenea iniţiative, un final previzibil, fiind probabil intenţionat supranumit astfel, într-o manieră ironică pentru cei care mai aveau încă aşteptări. Aveau să treacă ani întregi pentru ca speţa să fie declinată de la procurorii militari la cei civili, apoi o parte din ea să ajungă chiar şi la DIICOT, iar în cele din urmă să fie clasată (2011) sub argumentul prescripţiei faptelor[22].

Prescripţia crimelor politice, o problemă (in)surmontabilă

Până la inculparea lui Vişinescu, mulţi dintre procurorii români nu acceptau nici măcar ideea că în vremea comunismului lipsa de independenţă a justiţiei şi ignorarea principiului separaţiei puterilor în stat ar fi trebuit să conducă automat la suspendarea termenului prescripţiei până în decembrie 1989, aşa cum s-a întâmplat în alte state europene[23], în timp ce alţi magistraţi, care admiteau totuşi această teză, au susţinut continuu că

22. Plângerile IICCMER din 2006-2007 referitoare la informatorii minori, angajaţii din penitenciare şi Gheorghe Enoiu, constituite iniţial în dosarele penale ale Ministerului Public cu nr. 35/P/2006, 68/P/2006 şi 82/P/2007, au fost integrate într-o singură speţă, respectiv 82/P/2007 (secţia Parchetelor Militare), declinată ulterior către secţia civilă a Parchetului General, care a format un nou dosar unic cu nr. 1304/P/2008. Atât unele dintre dosarele iniţiale, cât şi cele conexate din 2007, respectiv 2008 mai conţineau şi alte plângeri cu subiecte similare, depuse de indivizi sau diferite organizaţii (Lavinia Stan, *Transitional Justice in Post-Communist Romania : The Politics of Memory*, Cambridge University Press, New York, 2013, pp. 55-56; „Adresa IICCMER către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Secţia de urmărire penală şi criminalistică, Domnului procuror Iuliu Molcuţ", august 2010, disponibilă online la www.iiccr.ro/pdf/ro/adresa_enoiu.pdf [17.10.2017]).

23. În Germania, o lege din 1993, cunoscută sub denumirea de „Legea prescripţiei", a instituit suspendarea prescripţiei pentru abuzurile şi crimele comise în timpul regimului comunist, între octombrie 1949 şi octombrie 1990. Nu era prima dată când pe teritoriul german opera un asemenea act normativ. Prima lege de acest fel a fost adoptată chiar în vremea regimului comunist din RDG, în 1950, pentru a suspenda prescripţia faptelor comise în timpul celui de-al Treilea Reich. Şi în Cehia a fost adoptată o lege similară în 1993, privind caracterul ilicit al regimului comunist, care a suspendat cursul prescripţiei pentru fapte comise în perioada 1948-1990. Un act normativ analog a fost asumat şi de statul polonez în 1993, vizând „crime comuniste" săvârşite în intervalul 1939-1989 (Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin [editori], *Doctrina internaţională a tratării trecutului comunist. Culegere şi comentarii*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2016, pp. 134, 137, 187-188, 197).

suspendarea cursului prescripţiei ar fi dat posibilitatea investigării delictelor de omor, ca să luăm infracţiunea cea mai gravă, doar până în 2005. Se înţelege, celelalte infracţiuni mai puţin grave erau prescrise de multă vreme, conform viziunii anchetatorilor.

În definitiv, problema prescripţiei crimelor politice, care avea să fie invocată inclusiv în cazul Vişinescu, aşa cum vom vedea mai jos, a fost mai mereu disputată. Polemica rezida atât în definirea infracţiunilor (crime ordinare, cu termene de prescripţie limitate, sau crime comise pe criterii politice, deci imprescriptibile), cât şi în încuviinţarea suspendării cursului prescripţiei, o „instituţie" din Codul penal, existentă inclusiv în vremea comunismului, care permitea, în cazuri excepţionale, ca prescripţia să fie considerată „îngheţată" până când justiţia ar fi revenit la situaţia normală. Probele existau, dar de multe ori anchetatorii din postcomunism s-au făcut că nu le văd.

Era vorba despre o decizie foarte importantă, cu incidenţă pentru cazul Vişinescu şi, în definitiv, pentru toate cazurile cercetate de justiţie după 1990 privind crimele comise pe criterii politice în epoca lui Gheorghiu-Dej, luată într-o şedinţă din toamna anului 1968, prin care a fost tranşată definitiv chestiunea aducerii vinovaţilor în faţa unui judecător. Documentele sunt extrem de relevante nu doar în privinţa prescripţiei, ci mai ales a abuzurilor grave comise în sistemul carceral comunist, abuzuri ale Securităţii, Procuraturii şi ale altor instituţii represive, şi în privinţa modului în care liderii politici ai României de atunci au încurajat, tolerat şi, uneori, chiar iniţiat aceste acţiuni împotriva deţinuţilor politici, acoperite prin obstrucţionarea vădită a justiţiei.

Moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej şi alegerea lui Nicolae Ceauşescu ca secretar general au fost momentele debutului unei iniţiative cu totul şi cu totul inedite în interiorul partidului. Astfel, încă din 1965, Ceauşescu a decis să facă lumină în cazul unor istorii negre din viaţa partidului. Aşa cum vom vedea mai jos, mişcarea nu avea să fie decât o regie cu alte obiective decât cele exprimate în interior, dar care va crea prilejul aflării, chiar dacă cu scop manipulator şi diversionist, a unor detalii despre crimele şi abuzurile instituţiilor represive. Despărţirea de trecut era doar un „camuflaj" pentru construirea bunei imagini a noului conducător, câtă vreme represiunea pe criterii politice a continuat – e adevărat, la cote mult diminuate – după cele două decenii de teroare[24]. Astfel, la început s-a discutat despre „abuzuri şi încălcări ale legalităţii socialiste" care avuseseră loc în

24. Vezi, de pildă, anchetele din perioada 1965-1967 pe criterii politice, în care au fost vizate aproape 10.000 de persoane, majoritatea muncitori şi ţărani, cei mai mulţi dintre arestaţi fiind acuzaţi că au încercat să fugă ilegal din ţară (Florian Banu, „Continuitatea represiunii – arestările şi anchetele politice în intervalul 1965-1967", în Silviu B. Moldovan [coord.], *Arhivele Securităţii*, vol. II, Editura Nemira, Bucureşti, 2006, pp. 362-374). În 1985, 18.297 de foşti CSS-işti se aflau în scriptele Securităţii, dintre care 44% erau în continuare în atenţia poliţiei politice fie pentru că încă se îndeletniceau cu comentarii critice la adresa regimului, fie ascultau posturi de radio străine, intenţionau să emigreze, reluau vechi relaţii considerate periculoase, intrau în legătură cu străinii etc. Interesant de remarcat că peste 60% dintre informatorii folosiţi pentru supravegherea foştilor deţinuţi politici erau tot foşti locatari ai închisorilor comuniste (Florica Dobre [coord.], *Securitatea: structuri-cadre: obiective şi metode*, vol. II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, pp. 678-686 – doc. de la ACNSAS, fond Documentar, dos. 131, vol. I, f. 117-124). O altă dovadă concretă este păstrarea la penitenciarul Aiud a unei secţii speciale pentru detenţia politică până în 1989 (Marius Oprea, „Rezistenţa anticomunistă. Cazuri între 1964-1989", în *O enigmă care împlineşte şapte ani*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997, pp. 19-30).

timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej şi care fuseseră îndreptate inclusiv asupra unor membri de partid, pe marginea unor dispute politice şi personale. Încet-încet, aceste idei temerare au fost enunţate de Ceauşescu cu numeroase ocazii şi cu diferite pretexte. Ulterior, sarcina cercetării gravelor acuzaţii a revenit unor organisme special constituite.

Numeroase controverse au învăluit nu doar desfăşurarea lucrărilor comisiei de partid însărcinate cu investigaţiile, despre ale cărei lucrări există „urme" în mai multe arhive[25]. Se pare că, iniţial, Ceauşescu l-a însărcinat pe Vasile Patilineţ, un birocrat cu rang înalt din Comitetul Central, cunoscut pentru experienţa sa în elaborarea unor dosare politice, să adune documente compromiţătoare despre Alexandru Drăghici, ministrul de Interne al lui Gheorghiu-Dej, aflat în funcţie încă din 1952. Înlocuirea lui Drăghici din funcţia de ministru de Interne (iulie 1965) a fost o mişcare prin care Ceauşescu a îndepărtat din fruntea unei instituţii-cheie un rival de temut în lupta pentru putere şi a acţionat simbolic pentru desprinderea de trecutul întunecat şi pentru mult clamata restabilire a legalităţii. Eliminarea unuia dintre aliaţii lui Gheorghiu-Dej şi a celui mai important personaj din intinsul eşafodaj de represiune (Drăghici era de 13 ani coordonatorul instituţiilor de forţă) a fost de asemenea circumscrisă unei acţiuni mai ample, de subordonare a Securităţii. Trei ani mai târziu, Drăghici a fost definitiv eliminat din ecuaţia puterii, a fost degradat, trecut în rezervă cu grad de soldat şi exclus din partid. La plenara din vara anului 1967 au fost denunţate abuzurile şi imixtiunile poliţiei politice în viaţa partidului şi a fost indicat inclusiv ţapul ispăşitor, în persoana fostului ministru, portretizat ca un Beria al României. Era un semnal puternic pentru ceilalţi lideri ai partidului, participanţi direcţi la asasinate, îndemnaţi tacit, prin reducerea lor la tăcere, să urmeze ordinele şi cursul stabilit de noul secretar general. Este inutil să mai insistăm asupra duplicităţii lui Ceauşescu, care nu doar că avea cunoştinţă de aceste abuzuri prin apartenenţa îndelungată la cercul intim al iniţiaţilor şi iniţiatorilor represiunii de tip stalinist, ci chiar fusese unul dintre ei, ca decident sau coautor[26].

25. La Arhivele Naţionale Istorice Centrale, documente ale comisiei de partid se regăsesc în fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dos. 62-68. De asemenea, documente privind investigaţiile din perioada 1967-1968 se găsesc şi la CNSAS. De curând, documentarul anchetei din 1968 – respectiv fondul referitor la ancheta de partid privind abuzurile şi crimele Securităţii – poate fi consultat online şi pe site-ul instituţiei (ACNSAS, fond Documentar, cota D 19, vol. 1-24, accesibil la http : //www.cnsas.ro/ancheta_1968_dosare.html [30.01.2015]). De-a lungul anilor, documente despre ancheta de partid din 1967-1968 au fost editate în volume. Redăm câteva exemple : *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete : 1944-1989*, ediţie îngrijită de Gh. Buzatu şi Mircea Chiriţoiu, vol. II, Editura Paideia, Bucureşti, 1998, documentele nr. 66-73 (pp. 85-120) ; Doina Jela, *Drumul Damascului : spovedania unui fost torţionar*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, pp. 215-256 ; Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, documentele nr. 26-30 (pp. 332-387) ; Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu (editori), *Istoria comunismului din România*, vol. II : *Documente Nicolae Ceauşescu (1965-1971)*, Editura Polirom, Iaşi, 2012, documentele nr. 46, 57, 58, 60, 72, 74 (pp. 287-327, 376-385, 394-403, 469-476, 480-486).

26. De pildă, generalul Grigore Răduică a afirmat că, în mult clamatul caz Pătrăşcanu, Nicolae Ceauşescu şi Emil Bodnăraş ar fi fost cei care, la momentul respectiv, l-au propus pe şeful completului de judecată din procesul fostului ministru al Justiţiei (Grigore Răduică, *Crime în lupta pentru putere. 1966-1968 : ancheta cazului Pătrăşcanu*, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1999, p. 154).

Revenind la comisia constituită în acest scop, trebuie spus că nu sunt foarte clare nici momentul exact al organizării ei, nici componenţa, nici modalitatea de lucru până la un moment dat. Cel mai probabil, Ceauşescu fusese inspirat de celebrul raport al lui Nikita Hruşciov, care a cutremurat lagărul socialist, prezentat cu mai bine de un deceniu înainte, la al XX-lea congres al Partidului Comunist al URSS. Oficial, comisia a fost înfiinţată pe 21 noiembrie 1965, dar se pare că, de fapt, ea a succedat în realitate unui colectiv tehnic mandatat să adune documente din arhivele secrete ale Securităţii şi ale Partidului. Comisia şi mandatul grupului de lucru, care a fost de altfel unul limitat, nu au fost iniţial aprobate de forurile superioare de partid, care erau încă tributare memoriei lui Gheorghiu-Dej şi a căror componenţă nu exprima viziunea noului secretar general. Ulterior, pentru ca raportul final să aibă greutate politică, Ceauşescu a decis ca un mic grup de activişti cu stagii în ilegalitate, aşadar oameni cu vechime, membri ai Comitetului Central, să investigheze abuzurile comise în vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej împotriva unor membri ai partidului, preluând de la grupul tehnic materialele realizate până la acel moment[27].

Lucrările comisiei s-au desfăşurat în deplin secret la solicitarea lui Ceauşescu. Totuşi, discreţia nu a putut fi păstrată în totalitate, având în vedere audierile a zeci de persoane, identificarea martorilor, căutările în arhive etc. Nu toate discuţiile comisiei au fost consemnate, după cum îşi amintea un membru al grupului de lucru. În plus, nu s-a insistat asupra a numeroase detalii ori a altor fapte care reieşeau din mărturii. La început, în 1966-1967, s-a lucrat în cea mai mare parte pe documentele de arhivă, după care comisia de partid – care a început oficial munca în noiembrie 1967 şi care îşi unise eforturile cu grupul tehnic de lucru, preluând materialele elaborate de acesta – a trecut la audierea persoanelor: victime, anchetatori, magistraţi, membri ai conducerii MAI, lideri ai partidului etc.

---

27. Din comisia de partid constituită în 1967 au făcut parte Gheorghe Stoica, Vasile Patilineţ, Nicolae Guină, Ion Popescu-Puţuri şi Ion Stănescu (ultimul fusese numit preşedinte al Consiliului Securităţii Statului şi, din motive lesne de înţeles, nu avea să mai apară în scriptele oficiale). Din colectivul tehnic au făcut parte Grigore Răduică (căruia îi aparţine şi singura mărturie apărută după 1989 despre împrejurările constituirii comisiei), Teodor Vasiliu, adjunctul lui Răduică, Ion Medrea, Buru Lefter, Evghenie Tănase, Ionel Gal. Oamenii-cheie din cele două colective au fost Stoica, Patilineţ şi Răduică. Pavel Câmpeanu opina că Ceauşescu avusese grijă ca în fiecare dintre cele două grupuri de lucru să includă câte o persoană implicată în farsa judiciară căreia i-a căzut victimă Pătrăşcanu, respectiv Ion Popescu-Puţuri (martor al acuzării în proces) şi generalul de Securitate Evghenie Tănase (implicat în pregătirea procesului ca şef al Secţiei Administrativ-politice a CC al PCR şi adjunct al ministrului de Interne). Oficial, ca urmare a hotărârii Secretariatului CC al PCR din 21 noiembrie 1965, comisia era formată din: Vasile Patilineţ (preşedinte), Cornel Onescu, Grigore Răduică, Ion Medrea, Teodor Vasiliu, Buru Lefter, Evghenie Tănase (Grigore Răduică, *op. cit.*, pp. 12-13, 22-23; Monica Grigore, „Ceauşescu şi redefinirea raporturilor dintre Partid şi Securitate (1967-1968)", în *Arhivele Securităţii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, p. 397; Pavel Câmpeanu, *Ceauşescu, anii numărătorii inverse*, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 236, 237; Silviu B. Moldovan, „România între tentaţia titoismului şi reflexul restaurării", în CNSAS, *Pseudomemoriile unui general de Securitate: documente selectate şi editate*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, pp. 67-70, 72-73, 99; Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, p. 547; Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 327-328; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, traducere de Cristina şi Dragoş Petrescu, postfaţă de Mircea Mihăieş, Editura Polirom, Iaşi, 2005, pp. 232, 235).

Comisia de partid a prezentat un raport detaliat la plenara PCR din aprilie 1968, dar lucrările ei au continuat pe parcursul aceluiaşi an, ca şi în 1969, pentru elucidarea altor episoade din trecut. Formal, activitatea grupului tehnic a fost mutată în scripte ca fiind rodul activităţii unei comisii constituite ca urmare a hotărârii Secretariatului CC al PCR din 21 noiembrie 1965, detaliu evident fals. În final, trebuie spus că tot comisia tehnică a finalizat raportul, iar un poet de curte (Ion Brad) a stilizat documentul oficial. Membrii CPEx (înlocuitorul Biroului Politic) au aflat oficial abia în debutul plenarei din 1968 despre activitatea comisiei şi tot atunci li s-a înmânat raportul. Deşi cunoscuse prea bine toată activitatea organismului creat de el, Ceauşescu a susţinut în mod mincinos că ar fi aflat despre conţinutul raportului în preajma plenarei din primăvara anului 1968[28].

Aşa cum spuneam, înfiinţarea comisiei a fost o aparentă despărţire de trecutul înnegurat de crime şi fărădelegi ale Securităţii, săvârşite în numele unui grup care confiscase, chipurile, partidul. În mod automat, partidul apărea absolvit de orice vină, crimele şi abuzurile fiind consecinţa directă a faptelor unor indivizi care s-au abătut de la linia socialismului. Iniţial, erau vizate în special anchetele violente şi abuzurile comise de poliţia politică în cazul lui Lucreţiu Pătrăşcanu, figura legendară a comunismului autohton, condamnat şi executat în 1954, şi al lui Ştefan Foriş, fostul secretar general al PCR, asasinat în 1946, o reglare de conturi prin care liderii din închisori rezolvaseră ecuaţia puterii. În final, dovezile privind abuzurile şi crimele comise au condus la reabilitarea post-mortem a celor doi lideri, dar nu doar a lor. În acest mod au fost reabilitate politic trei grupuri de persoane: veteranii mişcării care au pierit în URSS în timpul Marii Terori staliniste din anii '30 (Marcel Pauker, Alexandru Dobrogeanu-Gherea ş.a.), activişti care plătiseră cu viaţa sau cu funcţiile în luptele intestine din partid (Ştefan Foriş, Lucreţiu Pătrăşcanu, Vasile Luca ş.a.) şi alţi membri de partid înlăturaţi din funcţii în cadrul disputelor interne (Miron Constantinescu, Constantin Doncea ş.a.).

La congresul partidului din aprilie 1968 au fost prezentate rezultatele, iar ulterior popularizate în rândul a zeci de mii de membri, reprezentanţi ai activului de Securitate, magistraţi, funcţionari, membri ai organizaţiilor obşteşti etc.[29] S-a luat act de implicarea lui Alexandru Drăghici în numeroase abuzuri şi farse judiciare îndreptate împotriva membrilor de partid şi s-a decis eliminarea lui din structurile puterii. Rămânea însă întrebarea în ce fel urmau să fie traşi la răspundere cei consideraţi vinovaţi de fapte atât de odioase. Pe ultima pagină a deciziei plenarei, unde apăreau recomandările, remarcăm o frază aparent banală: tragerea la răspundere pe linie de partid a responsabililor. Se cerea ca aceştia să fie îndepărtaţi din funcţii, să li se ia distincţiile primite. Era vorba de numeroşi activişti, ofiţeri sau magistraţi. Nici un cuvânt despre vreo acţiune a justiţiei. Cuvinte alese cu grijă, al căror înţeles îl vom desluşi puţin mai jos.

28. Despre contextul iniţierii comisiei de partid şi desfăşurararea cercetărilor, vezi: Grigore Răduică, *op. cit.*, pp. 11-33; Dennis Deletant, *op. cit.*, pp. 85-96; Idem, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc, 1948-1965*, traducere de Lucian Leuştean, cu o prefaţă a autorului pentru ediţia în limba română, Editura Polirom, Iaşi, 2001, pp. 222-225; Thomas Kunze, *Nicolae Ceauşescu. O biografie*, traducere de Alexandru Teodorescu, Bucureşti, Editura Vremea, 2002, pp. 209-213; Pavel Câmpeanu, *op. cit.*, pp. 234-240; Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 327-367; Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, pp. 232-235; Silviu B. Moldovan, *op. cit.*, pp. 68-81.

29. Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, p. 380 (n. 615); Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 359-363.

Este important de subliniat că Nicolae Ceauşescu nu a cerut ca această anchetă să fie derulată de justiţie, ci de vechi militanţi de partid implicaţi direct sau indirect în regizarea sau muşamalizarea cazului Pătrăşcanu sau în alte afaceri murdare. Mai mult, la plenara de demascare, din 22-25 aprilie 1968, el nu a vorbit de responsabilitate în sens *penal*, ci *politic*, indicându-i pe membrii Biroului, care ulterior vor fi, cu toţii, îndepărtaţi. Era aşadar vorba mai degrabă de o proclamaţie politică, şi nu de un demers judiciar, care ar fi avut cu totul alte consecinţe. O şedinţă din toamna aceluiaşi an avea să lămurească pe deplin, aşa cum vom vedea mai jos, motivaţia acestei decizii.

Scopul demersului iniţiat de Ceauşescu la puţin timp după înscăunarea sa nu a fost în realitate aflarea adevărului şi restabilirea dreptăţii, ci discreditarea memoriei lui Gheorghiu-Dej şi compromiterea aliaţilor acestuia din Biroul Politic. Evident, numele lui Alexandru Drăghici era legat de abuzurile Securităţii, fiind identificat drept protagonistul întregului demers. La urma urmelor, multe alte persoane din largi zone ale sistemului (partid, instituţii de represiune, justiţie) fuseseră implicate în calitate de iniţiatori, instigatori, (co)autori, participanţi, complici, favorizatori etc. În plus, multe victime erau în viaţă, precum şi autorii abuzurilor şi crimelor, şi ar fi fost de o importanţă cu totul aparte aducerea vinovaţilor în faţa justiţiei şi aflarea adevărului. Trebuie spus, de asemenea, că victimele necomuniste ale abuzurilor şi crimelor Securităţii au fost omise. Nu au existat astfel de cazuri enunţate explicit.

Chiar dacă s-au substituit organelor de anchetă şi ulterior le-au blocat în realitate activitatea, aşa cum vom arăta mai jos, investigaţiile comisiei au avut meritul de a dezvălui pentru prima dată acţiuni odioase ale Securităţii şi Justiţiei comuniste, ai căror iniţiatori au fost de fapt liderii politici comunişti. În acelaşi timp, comisia de partid a tăinuit alte abuzuri şi fărădelegi, a exonerat prin omisiune numeroşi oficiali ai partidului-stat implicaţi în acte de represiune şi a redus vinovăţia la câteva nume, care au corespuns scopului politic conjunctural al noului lider. Detalii importante nu aveau să fie făcute făcute publice, mai ales cele aflate de la foştii membri ai serviciilor speciale româneşti (coordonarea activităţilor operative de către consilierii sovietici, spionarea liderilor comunişti români ş.a.). S-a vorbit despre „erori" tocmai pentru a reabilita regimul stalinist din perioada 1945-1965. Perpetuarea noului regim era astfel asigurată prin decantarea „greşelilor" şi identificarea unor responsabili care aveau să plătească cel mult cu funcţiile lor.

În final, totul a fost, în bună măsură, raportat la consecinţele în plan justiţiar, o butaforie. După plenara din aprilie au urmat reabilitări judiciare ale proceselor organizate în epoca Gheorghiu-Dej. Dar, în cele din urmă, nimeni nu a răspuns penal. Foştii torţionari ai Securităţii au fost sancţionaţi pe linie de partid şi/sau au fost pensionaţi. În timp însă, chiar şi această ostracizare a vinovaţilor s-a dovedit a fi parţială. La câteva luni după prezentarea raportului comisiei, cu ocazia aniversării a 20 de ani de la înfiinţarea poliţiei politice comuniste, mii de cadre ale Securităţii au fost răsplătite cu bani şi medalii, iar sute de ofiţeri şi subofiţeri au fost înaintaţi în grad[30]. În schimb, reabilitarea lui Pătrăşcanu şi a celorlalţi militanţi comunişti a îmbrăcat mai degrabă forme simbolice: recomandarea de a se revizui hotărârea de condamnare, transferarea osemintelor celor executaţi în mausoleul eroilor comunişti, recunoaşterea vechimii în partid pentru cei în

30. Monica Grigore, *op. cit.*, p. 409.

viaţă şi redarea beneficiilor aferente, acordarea unor privilegii materiale sau a unor bunuri confiscate rudelor celor executaţi ori a dreptului de a emigra etc. Peste atrocităţile din trecut s-a aşternut repede liniştea şi legea tăcerii şi-a făcut imediat loc[31].

Documentul esenţial despre care vorbeam la început şi care a reprezentat dovada că diriguitorii comunişti au împiedicat organele de cercetare penală să ancheteze şi să judece crimele comise pe criterii politice este stenograma unei şedinţe din toamna anului 1968, desfăşurată în contextul dezbaterilor comisiei de partid. Discuţia în care s-a decis ca justiţia să nu fie sesizată a fost invocată în aproape toate cauzele majore, cu impact asupra dezbaterii privind prescrierea crimelor comunismului[32].

Probabil încă de la începutul demersului investigativ iniţiat de Nicolae Ceauşescu rumoarea şi neliniştea şi-au făcut loc între membrii nomenclaturii, care se întrebau dacă noul conducător va merge până la capăt, trimiţându-i pe făptaşi în faţa justiţiei. Nu ar fi fost o noutate – şi Gheorghiu-Dej îşi lichidase în felul acesta fostul rival, Lucreţiu Pătrăşcanu. Aşadar lucrurile aveau să fie tranşate şi, aşa cum vom vedea mai jos, este de presupus că în dezbaterile informale reprezentanţi de seamă de la vârful partidului discutaseră intens în prealabil despre posibilitatea ajungerii la un proces public.

Constatându-se existenţa în trecut a unor abuzuri comise de instituţiile represive împotriva membrilor de partid, conducerea partidului a decis în primăvara anului 1968 ca membrii de partid să nu mai poată fi anchetaţi sau arestaţi de justiţie fără încuviinţarea partidului. Nu era vorba doar despre viitor, ci, evident, şi despre trecut. Astfel, cei care comiseseră crime şi fărădelegi şi care, dincolo de funcţia din Securitate sau din magistratură, erau invariabil *şi* membri de partid nu puteau fi traşi la răspundere. În acelaşi timp, comisia recomanda, cu referire la cazul Pătrăşcanu, ca persoanele implicate să dea socoteală numai pe linie de partid, întrucât faptele ar fi fost prescrise[33].

Noua elită de partid din jurul lui Nicolae Ceauşescu a înţeles prea bine care era riscul deschiderii unor anchete penale privind abuzurile şi crimele săvârşite în Gulagul dejist, cu toate consecinţele care ar fi urmat. Un asemenea demers ar fi condus la

31. Pavel Câmpeanu, *op. cit.*, 2002, p. 240; Lavinia Betea, *op. cit.*, pp. 364-367.
32. Cauzele instrumentate de Justiţia postcomunistă în care a fost utilizată această sursă istorică:
    a) dosarul penal instrumentat de procurorii militari la începutul anilor 1990 privind asasinarea, în 1954, a lui Ibrahim Şefit, ordonată de Alexandru Drăghici („Rechizitoriu din 8 aprilie 1993", în ACMAB, dosar nr. 15/P/1999, f. 228-230);
    b) dosarul penal privind crimele săvârşite de Gheorghe Crăciun în calitate de comandant al penitenciarului Aiud („Rechizitoriu din 7 septembrie 2000", în ACMAB, dosar nr. 15/P/1999, f. 338-340);
    c) Decizia nr. 2579/2009 a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie – Secţia Penală, pronunţată în dosarul nr. 61/81/2008 privind uciderea de către procurorul militar Nicolae Zlotescu şi Mişu Dulgheru a lui Alcibiade Diamandi;
    d) dosarul penal privindu-l pe Alexandru Vişinescu, în care stenograma din 1968 a fost indicată de IICCMER ca probă în denunţul penal, apoi preluată de procurori şi însuşită de judecători (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, Rechizitoriu nr. 494/P/2013 din 16 iunie 2014 privindu-l pe inculpatul Vişinescu Alexandru, transmis instanţei odată cu întreg probatoriul, f. v.; vol. I, f. 31-33; ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], pp. 191-192; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. nenumerotat [apel ÎCCJ], Decizia nr. 51/A a ÎCCJ – Secţia Penală din dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], 10 februarie 2016, f. 351-352).
33. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. VI, f. 62-64.

organizarea unor procese publice, cu pericolul ca informaţiile privind abuzurile să se răspândească în Occident, la declanşarea unui adevărat seism instituţional odată cu anchetarea şi condamnarea unor vechi ostaşi loiali cauzei, la suportarea unor grele consecinţe de ordin judiciar, la reabilitarea unor „duşmani de clasă" care ar fi contrazis flagrant istoria oficială a regimului etc. Cea mai elocventă mărturisire rămasă întipărită în arhive, care este de altfel unul dintre argumentele cele mai solide pentru a dovedi obstrucţionarea justiţiei şi mai ales acoperirea unor făptaşi în vremea comunismului, îi aparţine lui Ion Gheorghe Maurer, prim-ministru la acea vreme şi cel mai apropiat colaborator al lui Ceauşescu.

La 19 septembrie 1968 a avut loc şedinţa Comitetului Executiv al PCR la care au participat[34] cei mai importanţi lideri ai partidului-stat, printre care Nicolae Ceauşescu, secretarul general al CC al PCR, Ion Gheorghe Maurer, preşedintele Consiliului de Miniştri, şi adjuncţii săi, membrii Consiliului de Stat[35], şefii unor instituţii importante, conducerea Comitetului Central ş.a. Aproape toţi erau membri (plini sau supleanţi) ai Comitetului Executiv (fostul Birou Politic) sau ai Secretariatului Comitetului Central, centrul decizional al partidului. Dintre cei prezenţi, Vasile Patilineţ şi Gheorghe Stoica făceau parte din comisia de partid însărcinată cu investigaţiile privind abuzurile şi crimele de la vârful partidului.

La întrunirea care a durat doar trei sferturi de oră s-a decis practic ca justiţia să nu fie lăsată să intervină. Ceauşescu, care a condus şedinţa, a introdus abil în discuţie subiectul Drăghici, în contextul dezbaterii cazurilor celor implicaţi în abuzuri şi în organizarea unor procese-spectacol în anii '50. Tema a fost dezvoltată de Gheorghe Stoica, un stalinist care a trăit toate experienţele politice la vârful partidului (membru fondator, fost cominternist, comisar politic în Brigăzile Internaţionale din Războiul Civil Spaniol etc.) şi care fusese numit de Ceauşescu în fruntea comisiei, deci un cunoscător al „dosarului Drăghici". Pe lângă implicarea în farsele judiciare şi în alte atrocităţi de-a lungul mandatului, liderii de partid erau la curent cu asasinatul din 1954, în care fostul ministru de Interne ordonase execuţia sumară a lui Ibrahim Şefit.

Aşa cum arată şi stenograma discuţiei, schimburi de păreri precedaseră probabil şedinţa din toamna anului 1968, care doar a ratificat câteva decizii asumate şi agreate în prealabil. Cazul Drăghici era doar un pretext, căci în realitate chestiunea prescripţiei, cu implicaţii asupra tuturor celor vizaţi de ancheta de partid, era o adevărată „bombă" cu potenţial imposibil de anticipat. Odată ridicată această piatră, aşa cum a subliniat şi

34. Dintre ceilalţi participanţi la şedinţă, enumerăm: prim-vicepreşedintele (Ilie Verdeţ) şi vicepreşedinţii (Alexandru Bârlădeanu, János Fazekas, Emil Drăgănescu) Consiliului de Miniştri, membri ai Consiliului de Stat (Chivu Stoica – preşedinte, Ştefan Voitec – vicepreşedinte, Gheorghe Stoica, Vasile Vâlcu, Constantin Drăgan, Mihai Gere – membri), responsabilul cu ideologia în cadrul Secretariatului Comitetului Central (Leonte Răutu), preşedintele Comitetului de Stat pentru Problemele Muncii şi Producţiei şi ale Salarizării (Petre Lupu), preşedintele Consiliului Economic (Manea Mănescu), preşedintele Comitetului de Stat al Planificării (Maxim Berghianu), secretarii CC (Paul Niculescu-Mizil, Virgil Trofin, Dumitru Popescu) ş.a.

35. Potrivit Constituţiei din 1965, Consiliul de Stat era un organ suprem al puterii de stat, subordonat Marii Adunări Naţionale. Preşedintele Republicii era şi preşedintele Consiliului de Stat.

Maurer, procesul-spectacol care ar fi urmat s-ar fi putut transforma într-o avalanşă asupra întregului sistem represiv. Redăm fragmentul respectiv din stenograma şedinţei amintite, care nu mai are nevoie de prea multe explicaţii:

Tov. Nicolae Ceauşescu: Mai este şi a patra [chestiune], cu Drăghici, s-o discutăm.
Tov. Gheorghe Stoica: Aici este vorba despre grupul în legătură cu asasinarea lui Ibrahim din Sibiu în 1954, lucru despre care aţi fost informaţi. Drăghici, împreună cu încă 4 persoane, se fac vinovaţi de asasinarea acestui om. Aceasta este o chestiune judiciară, aceasta nu este prescrisă.
Tov. Ion Gheorghe Maurer: Cât mai are?
Tov. Vasile Patilineţ: 3-4 luni mai are. La anul viitor se prescrie.
Tov. Gheorghe Stoica: Noi, comisia, am discutat şi am ajuns la concluzia că nu se poate trece peste acest caz şi am hotărât să supunem conducerii de partid ca să fie trimis în judecată acest grup în frunte cu Alexandru Drăghici, însă s-a început o discuţie în Prezidiul Permanent, ceea ce complică, desigur, chestiunea. Chestiunea aceasta are partea ei politică pentru că se pune problema acestui proces care desigur că ori se face cu toţii, deci în frunte cu Alexandru Drăghici, pentru că el a şi dat ordin de executare şi este dovedit acest lucru. Aici nu mai există nici un fel de dubiu. Sau se poate să nu ţinem acest proces din motive politice.
Tov. Ion Gheorghe Maurer: Tovarăşi, în această împrejurare Drăghici s-a purtat abject. Acesta este adevărul, pentru că dacă în celelalte treburi pe care le-a făcut şi unde a avut rolul de primă-vioară, totuşi acolo are cel puţin acoperirea unei atmosfere generale care justifica şi a unor ordine pe care le-a dat şi le-a primit, acolo mai avea în măsura în care poate să fie o circumstanţă care uşurează situaţia faptul că a putut să creadă că are de-a face cu nişte criminali adevăraţi, că era greu pentru mulţi dintre ei să ajungă la concluzia aceasta. Dar când omul este foarte deştept, cum era cazul lui Drăghici, se poate întâmpla că omul pleacă de la ideea aceasta şi poţi să-i arăţi şi el tot aşa spune. Aici socoteala este cu totul alta. Nenorocitul Ibrahim este un coleg de puşcărie, nu este unul care a excelat în lupte sociale, dar a fost în puşcărie şi a avut o atitudine destul de bună. Ghinionul lui mare a fost că s-a afumat puţin când a fost Drăghici la Sibiu şi a intrat în casa unde Drăghici lua masa. Puţin afumat, şi-a adus aminte că a stat cu acela la puşcărie şi a vorbit probabil ceva mai liber. Iniţiativa aici este a acestuia, aşa că este o acţiune abjectă a lui Drăghici. Ceilalţi nu au putut decât să execute un ordin, fapt care în toate legislaţiile până la urmă, afară de legislaţia socialistă, te absolvă de pedeapsă; ceea ce este curios lucru, numai în legislaţia socialistă există un text că ordinul de execuţie nu te absolvă de pedeapsă. În celelalte legislaţii ordinul te absolvă, omul este acoperit, este ordin, a făcut; însă ce ar însemna procesul? Una, că procesul, dacă s-ar face ca şi celelalte, adică cu uşile închise, atunci procesul dă loc la discuţii – ce au făcut aceea faceţi voi şi în realitate nu este deloc aşa; procesul ar trebui să se facă cu uşile foarte deschise, adică să vină – poftiţi tot poporul şi dacă vreţi şi din alte părţi, poftiţi! Apărarea lui Drăghici va scoate la iveală o serie de lucruri urâte nu numai în ceea ce priveşte anumite practici ale unei anumite părţi a conducerii într-o anumită epocă, dar şi legătura acestor practici cu alte practici de unde s-au inspirat. Procesul ar lua un caracter nu numai împotriva unor elemente ale conducerii române, dar ar lua un caracter de proces care se face într-un stat care este foarte sensibil la aceasta. Nu am avea nimic de câştigat în aceasta, dimpotrivă, în asemenea condiţii, noi nu am putea lăsa procesul public, adică să-l dezbatem, ar trebui să-l facem în şedinţă secretă şi dacă luăm în şedinţă secretă, în şedinţă secretă s-au făcut toate porcăriile pe care le dăm acum şi căutăm să le îndreptăm şi ar fi într-adevăr nefericit lucru dacă ne-am aşeza într-o situaţie care să poată spune şi de tandea, şi de mandea: ăştia au spus despre aceia, ca s-o facă ei!

Aşa că mie mi se pare că soluţia cea mai bună este să lăsăm ca lucrurile să se îndrepte către prescripţie din punct de vedere judiciar, să nu luăm o hotărâre, să spunem să nu fie trimis în judecată şi împotriva omului să se ia hotărârile politice. Mai sunt câteva luni până la prescripţie.

Tov. Vasile Patilineţ: În 1968 are 15 ani.

Tov. Ion Gheorghe Maurer: Aşa mi se pare. Să venim acum şi să spunem, domnule, nu, în mod clar, nu ştiu care ar putea s-o facă fără să aibă...

Poate că este ipocrită soluţia aceasta într-un anumit sens, dar aşa se pare că este mai bine. Dar politiceşte cred că trebuie să se ia împotriva cetăţeanului măsuri. Noi am dat afară din partid pentru treburi cu mult mai mărunte.

[...]

Tov. Nicolae Ceauşescu: Bine. Atunci suntem de acord? (Toţi tovarăşii sunt de acord)[36].

În mod evident, după această şedinţă, ancheta a fost intenţionat prelungită pentru a se împlini termenul de prescripţie şi pentru ca, astfel, Drăghici să nu mai poată fi nici *oficial* tras la răspundere din punct de vedere *legal*. În acest fel a fost tranşată pentru totdeauna, până în 1989, chestiunea abuzurilor şi crimelor comise pe criterii politice. Spre deosebire de epoca Gheorghiu-Dej, în care fuseseră organizate farse judiciare pentru „demascarea" duşmanilor infiltraţi sau pentru sancţionarea celor care, chipurile, încălcaseră legalitatea populară şi comiseseră abuzuri fără ştirea autorităţilor, în epoca Ceauşescu nici o persoană nu a fost condamnată pentru crime şi abuzuri politice. Astfel de înscenări judiciare din vremea lui Dej nu erau altceva decât procese politice în care regimul identifica periodic ţapi ispăşitori de care se descotorosea rapid. Cu toate acestea, ele au scos totodată la iveală şi unele dintre atrocităţile perioadei staliniste (vezi, de exemplu, procesele torţionarilor implicaţi în reeducarea de la penitenciarul Piteşti sau procesul „lotului Salcia", de la jumătatea anilor '50, în care cadre ale Direcţiei Penitenciarelor au fost condamnate pentru crime comise asupra deţinuţilor închişi în coloniile de muncă din Balta Brăilei şi de pe traseul Canalului Dunăre – Marea Neagră[37]).

Prin cuvintele lui Maurer s-a tras de fapt o concluzie consensuală şi unanimă asupra prescripţiei faptelor. Noul lider, Nicolae Ceauşescu, luase aminte, se pare, la ameninţările voalate făcute de Drăghici la o audiere a comisiei din 1968, când fostul zbir afirmase aluziv că, dacă se va pune problema răspunderii în faţa justiţiei, vor trebui să dea socoteală şi cei care au participat la reprimarea revoltelor ţărăneşti din vremea colectivizării, cu referire la Ceauşescu:

Eu înţeleg toată problema aceasta: aţi vrut să mă excludeţi din partid; poftim, excludeţi-mă, dar atunci să excludeţi din partid şi pe aceia care au făcut represiuni în raionul Focşani,

36. Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu (editori), *op. cit.*, pp. 480-486 (doc. din ANIC, fond CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 156/1968, f. 1-3, 5, 9-18).

37. Despre cele două cazuri, vezi Alin Mureşan, *Piteşti: cronica unei sinucideri asistate*, prefaţă de Ruxandra Cesereanu, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 82-102; Monica Grigore, Oana Ionel, „Colonia-penitenciar Salcia: victime şi călăi", în CNSAS, *Arhivele Securităţii*, vol. 1, Editura ProHistoria, Bucureşti, 2002, pp. 108-129; Monica Grigore, Oana Ionel, „Colonia de muncă forţată Capul Midia: punct terminus al Canalului Suferinţei", *Arhivele Securităţii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, pp. 94-115.

pentru că acolo au fost împuşcaţi oameni, au fost împuşcaţi copii. Eu la timpul respectiv nu am ridicat această ilegalitate care a fost făcută peste cazul meu[38].

S-a simţit Ceauşescu şantajat? Cel mai probabil, da. Aşadar, putem vorbi de un şantaj reciproc la vârful puterii comuniste care a avut ca rezultat evitarea cu orice preţ a unui proces public în care acuzatul Drăghici ar fi avut posibilitatea să devină, la rândul său, acuzator.

Fostul ministru a fost audiat de câteva ori în perioada mai-octombrie 1968. Dar nici un proces nu i-a fost deschis şi, în cele din urmă, a rămas neatins de mâna justiţiei până la căderea comunismului. Deşi a fost degradat şi, în octombrie 1969, exclus din partid, a fost onorat cu o pensie importantă, o funcţie civilă pe măsură (a condus un IAS lângă Bucureşti), cu alte însemnate beneficii şi cu o vilă în centrul capitalei. Ba se pare că a şi fost reabilitat în anii '70[39]. Mulţi alţi zbiri ai terorii au avut acelaşi final liniştit[40]. În privinţa celorlalţi vinovaţi identificaţi de comisia de partid, s-a decis ca aceştia să fie cercetaţi în interiorul formaţiunii politice, eventual să fie eliminaţi din funcţiile pe care le deţin, să li se retragă gradele militare şi distincţiile şi să li se anuleze drepturile băneşti cuvenite.

---

38. „Rechizitoriu din 8 aprilie 1993", în ACMAB, dosar nr. 15/P/1999, f. 229; Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea: constrângere şi disidenţă în România anilor 1965-1989*, p. 96.
39. Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, p. 551.
40. De exemplu, generalul Gheorghe Pintilie, asasinul lui Ştefan Foriş, a fost răsplătit la puţină vreme după reabilitarea defunctului cu o decoraţie. De asemenea, Vasile Lixandru – directorul DGP în perioada 1956-1962 şi adjunct al ministrului de Interne Alexandru Drăghici, părtaş la numeroase crime comise în sistemul penitenciar în anii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, coautor al deciziilor care au restrâns drepturile deţinuţilor şi au condus la decesul multor persoane, în timpul căruia au avut loc numeroase acţiuni represive în sistemul de detenţie (valurile de arestări declanşate ca răspuns la Revoluţia din Ungaria şi în contextul retragerii trupelor sovietice, când loturi întregi au fost încarcerate şi reprimate cu duritate în detenţie; reeducarea târzie de la Aiud, Botoşani, Gherla sau Periprava; abuzurile din complexul lagărelor de muncă din Balta Brăilei etc.) – a avut un final de carieră lipsit de griji. După trecerea în rezervă (1963), a deţinut o minusculă funcţie de conducere în Ministerul Industriei Construcţiilor de Maşini. La câţiva ani de la instituirea comisiei care avea menirea să cerceteze abuzurile organelor de represiune, fostul şef al sistemului penitenciar a fost ridicat la gradul de general-maior în rezervă (1971). Puţin mai devreme, la sfârşitul anilor '60, la a 25-a aniversare de la „eliberarea patriei" primise o medalie pentru merite deosebite, printre altele, pentru „instaurarea puterii democrat-populare şi construirea socialismului în Republica Socialistă România", iar la cinci decenii de la înfiinţarea PCR a fost răsplătit cu Ordinul „Tudor Vladimirescu" (clasa a III-a). A murit la Bucureşti în 1976, la vârsta de 62 de ani, fără ca justiţia să îi tulbure bătrâneţea. Un alt fost artizan al terorii, Gheorghe Enoiu, fostul şef al Direcţiei de Anchete Penale a Securităţii şi un torţionar cunoscut pentru sadismul său, care nu a ratat practic nici o anchetă importantă între 1949 şi 1967, a fost rechemat în activitate şi numit şef în cadrul Direcţiei de Contrainformaţii Economice, după ce iniţial fusese exclus din partid şi trecut în rezervă (1968). A continuat să lucreze în Securitate până în 1974 (*Ibidem*, p. 557; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor*, prefaţă de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2011, pp. 321-335; Dumitru Lăcătuşu, „Biografia unui şef din Securitate: Colonelul Gheorghe Enoiu", *Arhivele Totalitarismului*, anul XXII, nr. 3-4 [84-85]/2010, pp. 88-89).

„Cazul Vişinescu"

Contextul

În 2010, o decizie a guvernului a eliminat din actul normativ de funcţionare al IICCMER posibilitatea legală ca institutul să poată sesiza Parchetul, nefiind deloc clare condiţiile în care s-a produs această amputare subită de atribuţii şi cu ce scop[41]. Doi ani mai târziu, odată cu numirea unei noi conduceri la institut, au fost făcute rapid demersuri pentru ca IICCMER să-şi poată relua, prin lege, funcţia de investigare şi de sesizare a organelor de cercetare penală[42]. Totodată, a fost demarată o amplă campanie de documentare a cazurilor de crime şi abuzuri săvârşite în penitenciare pe criterii politice de către ofiţeri din reţeaua închisorilor comuniste, fapte comise înainte de anul 1965. Trebuie să amintim aici că marea majoritate a abuzurilor din sistemul carceral comunist au fost comise până spre finalul epocii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, atingând apogeul la începutul anilor '50, în timp ce ultimii ani ai dictaturii dejiste au coincis totodată cu eliberarea masivă a deţinuţilor politici.

Astfel, în primăvara anului 2013, odată cu sistematizarea cercetărilor şi stabilirea datelor personale ale celor care mai erau încă în viaţă, institutul informa opinia publică că identificase numeroase fapte, care ar putea avea consecinţe de natură penală, comise de foşti agenţi ai represiunii în sistemul concentraţionar. Mai exact, ne rezumaserăm la actele comise de 35 de foşti ofiţeri ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor în perioada 1950-1964[43]. Realizarea documentării cu privire la aceşti octogenari şi nonagenari, speţă

41. Este vorba despre Hotărârea de Guvern nr. 134/2010, care a stârnit protestul unor personalităţi de peste hotare şi a unor organizaţii neguvernamentale, alături de importanţi intelectuali publici din ţară, însă executivul nu a renunţat la această decizie („Protest internaţional privind restrângerea investigării crimelor comunismului în România", disponibil online la http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/protest_international_crimele_comunismului.doc [8.01.2015]; „Nu îngropaţi crimele comunismului!", *Observator cultural*, 3.03.2010, disponibil online la http://www.observatorcultural.ro/articol/nu-ingropati-crimele-comunismului/ [8.01.2015]). În mod cu totul curios, hotărârea de guvern nu a avut nici avizul Ministerului Justiţiei, obligatoriu pentru orice act normativ al executivului, nici notă de fundamentare. Deşi unii specialişti în analiza justiţiei de tranziţie – apropiaţi de echipa de conducere a institutului din 2010-2012 – au încercat să motiveze că reorganizarea institutului a avut scopul lărgirii atribuţiilor pentru a putea investiga ilegalităţile din vremea mineriadelor, justificarea nu se susţine în nici un fel întrucât IICCMER nu a sesizat procurorii între 2010 şi 2012 cu asemenea fapte şi nici nu a avut intenţia să o facă (Lavinia Stan, *op. cit.*, p. 21).
42. Hotărârea de Guvern nr. 768/2012 publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 559 din 8 august 2012 („Guvernul României a redat IICCMER dreptul de a sesiza organele de cercetare penală. În cadrul Institutului vor putea lucra procurori şi poliţişti", comunicat IICCMER, 25.07.2012, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/comunicate_de_presa_2012/guvernul_romaniei_a_redat_iiccmer_dreptul_de_a_sesiza_organele_de_cercetare_penala [9.01.2016]).
43. „IICCMER investighează 35 de persoane suspectate că au comis crime în timpul regimului comunist", comunicat IICCMER, 11.04.2013, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/comunicate_de_presa_2013/iiccmer_investigheaza_35_de_persoane_suspectate_ca_au_comis_crime_in_timpul_regimului_comunist (9.01.2016).

cu speţă, transmise procurorilor pe măsură ce investigaţiile erau încheiate, a urmărit în primul rând identificarea unor culpe individuale concrete, raportate la situaţia din fiecare penitenciar sau colonie de muncă în care aceştia au activat şi la cadrul legal aflat în vigoare la acea dată. În mod concret, cercetările au fost separate în dosare individualizate, la care s-a lucrat minuţios pentru investigarea cazurilor de responsabili implicaţi în acte de represiune, cu evaluarea posibilelor infracţiuni, a numărului de victime, căutarea martorilor (deţinuţi sau cadre din închisoare), a eventualelor „urme" în memorialistică, conturarea împrejurărilor, identificarea documentelor de arhivă privind represiunea în respectiva unitate de detenţie, realizarea profilurilor umane ale prezumaţilor făptaşi ş.a.m.d. Trebuie să adăugăm aici că a existat un efort conjugat cu Ministerul Public, o relaţie instituţională directă cu procurorii, care a debutat odată cu denunţarea lui Vişinescu şi a continuat cu celelalte cazuri trimise în justiţie, prin oferirea de asistenţă organelor judiciare[44]. Totodată, aducerea la cunoştinţa publicului a acestui demers ar fi fost imposibilă fără susţinerea mediatică, realizată printr-un parteneriat media cu un important cotidian şi transformată într-o adevărată campanie de presă[45].

Încă din ziua denunţării la Parchet a fostului comandant, la 30 iulie 2013, „Dosarul Vişinescu" a căpătat dimensiuni naţionale, a reînviat o temă apusă pentru public şi a generat numeroase reacţii din partea societăţii civile, a oamenilor politici, a jurnaliştilor etc.[46] Fără voia sa, Alexandru Vişinescu a devenit însăşi imaginea „torţionarului" octogenar, rece, violent, inchizitorial. Despre el, datele au curs neîncetat: cum a ajuns să fie un cadru de nădejde al Securităţii, ce fapte odioase ar fi comis în calitate de comandant la Râmnicu Sărat, au fost prezentate cazurile de tortură din închisoare, au fost evocate victimele sale etc. S-au devoalat inclusiv detalii mai degrabă mondene precum salariul încasat în anii represiunii sau cuantumul pensiei sale la momentul deconspirării etc. Blocul din centrul capitalei în care locuia a fost „pictat" cu mesaje împotriva sa, supravieţuitori din închisorile prin care activase au fost intervievaţi în emisiuni TV, el însuşi fiind subiectul unor „breaking news-uri" şi dialogând cu jurnaliştii. Antrenată în toată această campanie, care s-a extins de la zi la zi, presa a redescoperit subiectul crimelor comunismului şi l-a întreţinut, semnalând cazuri concrete, acordând atenţie victimelor

44. „Întâlnire de lucru între conducerea Parchetului General şi cea a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc", 13.08.2013, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/comunicate_de_presa_2013/intalnire_de_lucru_intre_conducerea_parchetului_general_si_cea_a_iiccmer (10.01.2016).
45. Campania derulată în parteneriat cu cotidianul *Gândul* a debutat pe 30 iulie 2013 şi a continuat în perioada 2013-2014 cu speţele Ioan Ficior şi Florian Cormoş. Materialele publicate în timpul campaniei sunt disponibile online la http://tortionari.gandul.info (10.01.2016). Despre efectele campaniei, vezi Attila Biro, „Lista torţionarilor care trăiesc. Cinci efecte ale campaniei Gândul/IICCMER de devoalare a călăilor penitenciarelor comuniste", *Gândul*, 6.01.2014, disponibil online la http://www.gandul.info/stiri/lista-tortionarilor-care-traiesc-cinci-efecte-ale-campaniei-gandul-iiccmer-de-devoalare-a-calailor-penitenciarelor-comuniste-11817526 (10.01.2016).
46. „IICCMER cere Parchetului începerea urmăririi penale împotriva fostului comandant al penitenciarului Râmnicu Sărat pentru omor deosebit de grav", comunicat IICCMER, 30.07.2013, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/comunicate_de_presa_2013/iiccmer_cere_parchetului_inceperea_urmaririi_penale_impotriva_fostului_comandant_al_penitenciarului_rm_sarat (10.01.2013).

şi, foarte important, obligând într-un fel autorităţile responsabile să iasă din pasivitate. În plus, liderii politici ai României (preşedintele ţării, prim-ministrul, preşedintele Senatului) au opinat că justiţia trebuie să intervină. Pe scurt, în doar câteva săptămâni, Vişinescu a devenit un *caz*. În câteva luni, figura sa devenise deja un *brand* pentru teroarea şi represiunea comunistă. Presiunea publică asupra sa a fost atât de mare, încât, un an mai târziu, fostul comandant solicita să i se asigure protecţie deoarece, spunea el, a fost „molestat şi bruscat în locuri publice de indivizi influenţaţi de cele prezentate la adresa mea, de mass-media"[47].

Denunţul împotriva lui Vişinescu

Am decis împreună cu colegii din conducerea IICCMER din vara anului 2013 ca denunţul penal, constituit iniţial pe acuzaţia de omor deosebit de grav, şi cele şase volume de probatoriu strânse de institut în legătură cu octogenarul Alexandru Vişinescu să meargă la Parchetul Militar, având în vedere funcţiile pe care le-a deţinut acesta, dar şi sesizările pe care institutul le formulase în anii din urmă. În denunţul depus am explicat pe larg incidenţa legislaţiei la vremea comiterii faptelor, precum şi argumentele pentru care, susţinea institutul, fostul şef de închisoare încă putea fi anchetat după atâtea decenii, am furnizat actele normative privind organizarea şi funcţionarea sistemului penitenciar şi pe cele privind atribuţiile comandantului de penitenciar[48]. Totodată, s-a indicat numărul de şase decese identificate pentru intervalul 1956-1963 la Râmnicu Sărat, cu precizarea că în acel moment puteau fi identificate cinci cazuri[49]. De precizat că instanţa de judecată a stabilit în final că şase decese îi sunt imputabile lui Vişinescu, dintre care cinci au fost semnalate şi de IICCMER în denunţul din 2013. Ulterior, pe măsura avansării investigaţiilor, numărul deceselor înregistrate în timpul mandatului lui Alexandru Vişinescu la Râmnicu Sărat a urcat la 14[50].

---

47. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 276.
48. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 1-34.
49. Ion Mihalache (d. 1963), Gheorghe Dobre (d. 1959), Gheorghe Plăcinţeanu (d. 1961), Victor Rădulescu-Pogoneanu (d. 1962, la penitenciarul-spital Văcăreşti, transportat de la Râmnicu Sărat), Mihail Romniceanu (d. 1960). Tot în denunţul IICCMER mai apar invocaţi Ioan (Jenică) Arnăutu şi Constantin Pantazi, ambii decedaţi în închisoare, dintre care primul avea să fie socotit de completul de judecată victimă directă a lui Vişinescu.
50. La câteva luni după denunţarea lui Vişinescu, IICCMER a identificat alte şapte decese la Râmnicu Sărat pentru intervalul 1956-1963: Ion Lugoşianu (d. 1957), Teodor Roxin (d. 1960), Ion Gigurtu (d. 1959), Sándor Imre (d. 1956), Constantin Hagea (d. 1960), Gheorghe Leon (d. 1959) şi Mircea Cancicov (d. 1959) („Noi probe descoperite de IICCMER în cazul Vişinescu. Numărul deceselor înregistrate la închisoarea Râmnicu Sărat sub conducerea sa a ajuns la 12", 6.11.2013, disponibil online la http://www.iiccr.ro/noi-probe-descoperite-de-iiccmer-in-cazul-visinescu-numarul-deceselor-inregistrate-la-inchisoarea-ramnicu-sarat-sub-conducerea-sa-a-ajuns-la-12/ [29.01.2016]). În cursul anchetei de la Parchet, pe lista celor decedaţi la închisoarea buzoiană în vremea lui Vişinescu s-au adăugat numele lui Dinu Neagu (d. 1959) şi Ioan Arnăutu (d. 1959), urcând astfel numărul deceselor la 15. Precizăm că Sándor Imre a murit la Râmnicu Sărat în februarie 1956, în condiţiile în care mandatul lui Vişinescu a debutat la 1 iulie 1956, deci respectivul deces nu poate fi luat în considerare pentru mandatul acestui comandant. Pentru detalii, vezi partea a III-a, „Moartea la închisoare".

Bătrânul ofiţer a activat în calitate de comandant al închisorii buzoiene în perioada 1956-1963, iar întrebarea fundamentală care se punea în momentul adunării probelor şi redactării sesizării penale era dacă nu cumva faptele de care era suspectat nu erau deja prescrise. Aşadar, problemele cele mai fierbinţi care trebuiau surmontate erau pericolul prescripţiei şi definirea juridică a acţiunilor lui Vişinescu. Încadrarea faptelor la omor deosebit de grav (săvârşit prin cruzimi şi asupra mai multor persoane) a fost rezultatul unei analize istorico-juridice privind faptele săvârşite de Alexandru Vişinescu, sinteză care a luat în considerare incidenţa legislaţiei penale, precum şi antecedentele în justiţie ale unor cazuri de foşti responsabili din aparatul comunist de represiune instrumentate de justiţia românească (vezi mai ales cazul Gheorghe Crăciun, amintit mai sus). Astfel, institutul a ajuns la concluzia că, acţionând cu intenţie, Alexandru Vişinescu, persoana cu cea mai mare putere de decizie în cadrul penitenciarului, a instituit un regim de exterminare care s-a soldat cu mai multe decese. Concret, denunţul sublinia că infracţiunea de care se făcea vinovat Vişinescu a fost săvârşită atât sub forma unor acţiuni violente şi nonviolente, cât şi sub forma unor inacţiuni ilicite. Astfel, prin acţiunile şi inacţiunile comandantului s-a organizat şi instituit un regim extrem de dur, dovedit în timp a fi unul de exterminare, care a condus la decesul unor deţinuţi politici. Crimele au fost săvârşite într-o perioadă îndelungată şi prin cruzimi, fiind consecinţa ansamblului de măsuri instituite de comandant, care era de altfel singurul în măsură să facă acest lucru. Modalitatea prin care cei încarceraţi au decedat la Râmnicu Sărat este scoasă în evidenţă în denunţ: „Decesul deţinuţilor politici survenea în urma unui proces lent, dar eficace, prin care aceştia erau torturaţi fizic şi psihic". Detaliile care arată sălbăticia şi cruzimea au fost expuse pe larg în sesizarea penală, fiind extrase din mărturii şi documente de arhivă relevante, iar în concluzie se sublinia: „În concret, deţinuţii erau supuşi unui tratament inuman caracterizat printr-o izolare completă de familii şi de orice alte persoane, condiţii de cazare mizerabile, frigul insuportabil din celule, sancţiunile fizice crunte pentru abateri minore, hrana deficitară şi nu în ultimul rând lipsa oricărei activităţi care să dea sens vieţii deţinuţilor în cadrul penitenciarului. Toate aceste elemente luate împreună au provocat moartea mai multor deţinuţi"[51].

În privinţa prescripţiei, IICCMER a arătat că termenul ar fi trebuit să curgă începând cu ultima zi a mandatului lui Vişinescu la penitenciarul Râmnicu Sărat, respectiv aprilie 1963. În fapt, institutul utiliza argumentele folosite în anul 2000, în cazul inculpării şi trimiterii în judecată a lui Gheorghe Crăciun, fostul comandant al închisorii Aiud. În construcţia motivaţiei juridice am utilizat astfel precedentul, respectiv documentele anchetei Partidului Comunist din 1968, analizate pe larg mai sus, care a avut ca scop cercetarea abuzurilor comise în sistemul comunist de detenţie, probe care au dovedit că justiţia nu a putut să-şi urmeze cursul, investigaţiile fiind blocate din considerente politice pe toată perioada regimului totalitar[52]. Decizia politică la cel mai înalt nivel al statului a fost, substituindu-se de fapt încă o dată puterii judecătoreşti, ca vinovaţii să nu răspundă penal, ci să primească doar sancţiuni pe linie de partid. Ancheta ordonată de Nicolae Ceauşescu a dovedit de fapt că principiul separaţiei puterilor în stat era grav încălcat,

51. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 26-27, 30.

52. Documentele puse la dispoziţia Parchetului de către IICCMER se găsesc în probatoriul anchetatorilor (*Ibidem*, vol. II, f. 247-265 [documente din dosarul Gheorghe Crăciun]; vol. VI, VII).

având în vedere că investigarea unor infracţiuni nu putea fi întreprinsă de membri de partid ori funcţionari, care se substituiau astfel organelor de urmărire penală, comisia realizând veritabile acte de urmărire. Pe cale de consecinţă, în chestiunea investigării crimelor şi abuzurilor comise în sistemul penitenciar a intervenit un grav abuz, cu efecte juridice clare: o întrerupere a prescripţiei răspunderii penale în toate cazurile de angajaţi civili sau militari, subordonaţi decidenţilor politici ai statului totalitar, care au comis grave încălcări ale drepturilor omului[53].

Institutul a urmărit aşadar să-i determine pe procurori să accepte teza potrivit căreia în cazul lui Vişinescu, pe baza probelor anchetei din 1968, avem de-a face atât cu o suspendare, cât şi cu o întrerupere a cursului prescripţiei răspunderii penale. Decizia de nu a-i ancheta pe făptaşi în vremea comunismului constituia o „împrejurare de neînlăturat", care a împiedicat aducerea în faţa justiţiei a iniţiatorilor/instigatorilor, complicilor şi a tuturor celor care au implementat regimul de exterminare a deţinuţilor politici[54]. Aşadar, termenul de prescripţie a început din nou să curgă odată cu prăbuşirea dictaturii şi intrarea în vigoare a noii Constituţii din 1991, care statua principiul separaţiei puterilor în stat şi independenţa justiţiei, aşadar posibilitatea anchetării regimului de exterminare a deţinuţilor politici pus în practică în sistemul concentraţionar comunist.

Trebuie subliniat că în cazul omorului deosebit de grav, potrivit vechiului Cod penal din vremea comunismului, termenul de prescripţie a răspunderii penale era de 15 ani, în timp ce infracţiunea se pedepsea cu detenţia pe viaţă, alternativ cu închisoarea de la 15 la 25 de ani. Odată cu intrarea în vigoare în 2012[55] a unei modificări a Codului penal, deveneau imprescriptibile infracţiunile de omor sau care au avut ca urmare moartea victimei dacă nu se împlinise termenul de prescripţie specială sau generală până la intrarea în vigoare a legii, respectiv martie 2012. Aşadar, institutul sublinia în denunţ că termenul de prescripţie specială pentru infracţiunea de omor deosebit de grav săvârşită de Alexandru Vişinescu nu se împlinise la data denunţării sale nici în varianta de 30 de ani, nici în varianta anterioară modificării Codului penal în 2012, adică de 22 de ani şi 6 luni[56].

Legea din 2012 care aducea modificări Codului penal în sensul introducerii noţiunii explicite potrivit căreia prescripţia nu înlătură răspunderea penală în cazul infracţiunilor contra păcii şi omenirii, indiferent de data la care au fost comise, atât de invocată de unii tocmai pentru a arăta că demersul IICCMER nu ar fi putut produce rezultate concrete

53. În documentarul privind atrocităţile comise în penitenciarul Râmnicu Sărat, IICCMER a transmis procurorilor şi unele documente ale comisiei de partid din 1966-1969 (*Ibidem*, vol. VI-VII). Printre aceste documente se află şi decizia Comitetului Executiv al CC al PCR din 22 aprilie 1968, precum şi raportul comisiei (*Ibidem*, vol. VI, f. 3-4, 5-65).
54. O astfel de suspendare, aşa cum permitea o dispoziţie din Codul penal comunist (art. 128 alin. 1 şi 3), era încuviinţată în cazuri speciale: „Cursul termenului prescripţiei prevăzute în art. 122 este suspendat pe timpul cât o dispoziţie legală sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat împiedică punerea în mişcare a acţiunii penale sau continuarea procesului penal". Această teorie a fost enunţată pentru prima dată şi acceptată într-un rechizitoriu privind crimele şi abuzurile politice din vremea comunismului în 1993 de către procurorul Nicolae Zaharia, odată cu finalizarea şi trimiterea în judecată a lui Alexandru Drăghici şi a complicilor săi.
55. Legea nr. 27/2012 pentru modificarea şi completarea Codului penal al României şi a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.
56. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 8-10, 30-34.

fără să fi intervenit această modificare legislativă, a avut în final prea puține efecte de natură juridică în demersul de față. Ulterior, legea nici nu mai avea cum să aibă utilitate când vreme noul Cod penal (2014) a rescris practic cu totul capitolul respectiv din legea penală. În cele din urmă, actul normativ respectiv a avut efecte concrete doar în privința înlăturării prescripției pentru crimele comise în timpul revoluției din 1989[57]. Este adevărat că IICCMER și-a susținut inițial, în denunț, argumentația bazându-se tocmai pe acest act normativ, doar că, pe măsură ce ancheta a înaintat la Parchet, a fost identificată o altă soluție juridică, astfel încât procurorii nici măcar nu au citat în rechizitoriu legea din 2012. Judecătoarea Carmen Veronica Găină de la Curtea de Apel București, cea care l-a condamant pe fostul comandant în primă instanță, a făcut-o, dar fără să-și întemeieze în mod indispensabil argumentația pe actul normativ respectiv, ci doar amintind-o[58] într-un lung șir de explicații juridice privind completările și modificările legislative care au avut incidență asupra infracțiunii de care Vișinescu a fost acuzat, așa cum vom vedea mai jos.

Cum a fost posibilă punerea sub acuzare la 60 de ani de la săvârșirea faptelor

În multe părți ale Europei (fie că vorbim de Polonia, de departe cel mai eficient exemplu din punctul de vedere al tragerii la răspundere penală a celor vinovați[59], Germania –

57. Raluca Grosescu, „Judging Communist Crimes in Romania: Transnational and Global Influences", *International Journal of Transitional Justice*, Volume 11, Issue 3, November 2017, pp. 519-520. În cuprinsul articolului, autoarea insistă pe argumentul că instrumentarea cazurilor Vișinescu și Ficior, ca și condamnările care au urmat, au fost în bună măsură rodul modificării opticii magistraților prin accesul la jurisprudența creată la nivel mondial după anul 2000 (deciziile CEDO, adoptarea Statutului de la Roma, crearea tribunalelor internaționale pentru anchetarea crimelor recunoscute de dreptul internațional ca imprescriptibile). În text nu se face nici o mențiune despre modificarea statutului IICCMER în 2012, odată cu instalarea unei noi echipe de conducere, despre campania demarată de institut în 2013 cu privire la aducerea făptașilor în fața justiției și nici despre cooperarea instituției cu procurorii (*Ibidem*, mai ales pp. 507, 508, 520-523). De asemenea, deși nu a consultat dosarul procesului, ci doar rechizitoriul și sentința, și nu a participat la ședințele de judecată, autoarea nu a amintit nici una dintre contribuțiile noastre la analiza juridică a cazului Vișinescu, deși textele erau de notorietate – atât sub forma unor materiale de popularizare, cât și sub forma unor studii științifice publicate înainte de apariția studiului cercetătoarei (vezi studiile enumerate în „Introducere").

58. ACAB, Sentința penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 142.

59. Instituția abilitată de legea poloneză, Institutul Memoriei Naționale din Polonia, înființat în 1999, un organism masiv cu atribuții foarte extinse, inclusiv judiciare, cu un corp distinct de procurori specializați în instrumentarea de dosare privind crimele nazismului și comunismului săvârșite în perioada 1939-1989, a finalizat în 17 ani de la înființare (2000-2017) aproape 16.500 de cauze și 340 de rechizitorii, dintre care 338 priveau crimele comunismului, în care au fost inculpate 521 de persoane. În intervalul menționat, 149 de persoane au fost condamnate în urma demersurilor IPN. Aceeași statistică recentă, din martie 2017, arată că la începutul anului 2017, IPN mai avea deschise peste 700 de investigații (*cf.* Răspuns al Președintelui IPN, Jarosław Szarek, 15 martie 2017, către Administrația Prezidențială – România; pentru

statele cu cele mai multe persoane condamnate –, Ungaria sau ţările baltice), cercetarea şi punerea sub acuzare a celor vinovaţi de ororile din timpul comunismului au reprezentat o grea piatră de moară. Dincolo de contextul complicat, adeseori legislaţia şi justiţia nu au putut oferi răspunsul la întrebarea cum şi mai ales prin ce mijloace legale pot fi trase la răspundere persoanele vinovate de crime comise pe criterii politice. Evident, în moduri diferite şi mai ales în perioade diferite, au răspuns statele, în funcţie de numeroşi factori, cel mai important fiind voinţa politică pentru ceea ce s-a numit „justiţia de tranziţie". Şi la acest capitol România a fost, vorba lui Tony Judt, la „fundul grămezii", Parchetul refuzând ani la rând să asculte vocea victimelor şi să ia în considerare numeroase plângeri, aşa cum am văzut.

Cazul Vişinescu a fost însă diferit de tot ceea ce fusese înainte. La o săptămână după denunţarea octogenarului, Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, care a părut dezinteresat şi mai degrabă nerăbdător să anunţe prin vocea unui înalt magistrat militar[60] că faptele erau prescrise, şi-a declinat însă competenţa către instanţa civilă omoloagă. Argumentul era că, deşi fusese militar în perioada când a comis faptele, Alexandru Vişinescu (locotenent-colonel în rezervă la data denunţului) a pierdut în 2004 această calitate, alături de toţi lucrătorii din sistemul penitenciar, odată cu intrarea în vigoare a unei legi speciale, care îi transforma automat în civili pe angajaţii, foşti sau actuali, din penitenciare[61]. Ulterior, Parchetul General a preluat dosarul având în vedere complexitatea cazului şi motivând totodată că acesta trebuia soluţionat cât mai rapid[62].

Însă în toamna aceluiaşi an au apărut din nou semne de întrebare cu privire la cui îi revine competenţa soluţionării acestui dosar. Discuţiile insistente, purtate în spatele uşilor închise, au fost generate de procurorii militari aflaţi la conducerea secţiei din Parchetul General, care au încercat să forţeze o preluare a cazului. Nu este greu de intuit motivaţia unor asemenea tentative, dacă ne gândim că, vreme de două decenii şi jumătate, aproape toate plângerile depuse de victime, dar şi dosare importante precum „Revoluţia" sau „Mineriada" fuseseră îngropate mai ales de către magistraţii militari[63]. Probabil, în opinia lor, un astfel de caz constituia o adevărată „bombă" ce s-ar fi detonat odată cu punerea sub acuzare a lui Vişinescu, iar posibila lui condamnare ar fi avut consecinţe dintre cele mai nefericite pentru cei care păstraseră astfel de dosare în sertare ori chiar hotărâseră, ani la rând, că faptele erau prescrise. Aşadar, o preluare din nou a dosarului,

---

cazul polonez, vezi Władysław Bułhak, „Country Report: Poland", în *Crimes of the Communist Regimes – An Assessment by Historians and Legal Experts. Proceedings*, Institute for the Study of Totalitarian Regimes, Praga, 2011, pp. 141-152).

60. „The fate of half a million political prisoners", *The Economist*, 5.08.2013, disponibil online la http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2013/08/romanias-recent-past (2.10.2016).
61. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 38.
62. Ordonanţa procurorului militar a fost emisă la 7 august 2013, iar o zi mai târziu Parchetul General, prin prim-adjunctul Bogdan Licu, a preluat dosarul de la Parchetul de pe lângă Tribunalul Bucureşti. Cauza penală a fost repartizată procurorului Denisa Cristodor de la Secţia de Urmărire Penală şi Criminalistică din cadrul Parchetului Curţii Supreme (*Ibidem*, f. 35-42).
63. Totuşi, inutil să mai spunem că, de-a lungul anilor, atât procurori militari, cât şi civili clasaseră dosare notorii privind crimele comunismului. Magistraţii care au luat aceste decizii de clasare făceau parte fie din secţia militară a Parchetului General, fie din Parchetul de pe lângă Curtea Militară de Apel, fie din Secţia de Urmărire Penală şi Criminalistică din cadrul Ministerului Public.

de către magistraţii gradaţi de la secţia civilă, ar fi putut conduce la un alt deznodământ în acest caz.

Nu s-a întâmplat însă aşa. Un rol important l-a avut conducerea Ministerului Public[64], care, sprijinindu-se pe documente ale CNSAS ce arătau că Vişinescu fusese mutat de la Securitate la Direcţia Penitenciarelor, a decis ca dosarul să rămână la procurorii civili[65]. În definitiv, punerea sub acuzare a lui Vişinescu s-a făcut de către magistraţii civili, iar fostul comandant a ajuns să fie judecat penal într-o curte civilă. La un moment dat, până şi ofiţerul octogenar insista în faţa procurorilor, într-un mod destul de curios, încercând să-i convingă că a fost securist, nu angajat al penitenciarelor. Bătrânul admitea totuşi că, într-o disensiune cu Securitatea privind refuzul lui de a preda o locuinţă de serviciu, fusese mutat la Direcţia Penitenciarelor în 1956. Evident, învăţat de avocat, spera să ajungă pe mâna procurorilor militari. Chiar mai târziu, la apelul de la Curtea Supremă, avocata lui se întreba cum de Vişinescu putea fi degradat militar pentru faptele sale judecate de o instanţă civilă[66].

La cinci săptămâni de la denunţarea lui Alexandru Vişinescu de către IICCMER, procurorul Denisa Cristodor[67] din cadrul Secţiei de Urmărire Penală şi Criminalistică a Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie a dispus, pe 30 august 2013, începerea urmăririi penale împotriva sa, iar în dimineaţa zilei de 3 septembrie 2013 bătrânul ofiţer a fost chemat în faţa autorităţilor pentru a fi informat despre acuzaţiile care i se aduceau, în ciuda tentativei lui de a muta dosarul la un parchet inferior ca rang[68].

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului ceruse iniţial punerea sub acuzare pentru omor deosebit de grav, dar Parchetul General a decis învinuirea octogenarului sub o altă infracţiune. Procurorii l-au pus sub urmărire penală pe fostul comandant în 2013, utilizând acelaşi Cod penal (nemodificat) despre care colegii lor spuneau cu un an şi jumătate înainte, aşa cum am văzut în introducere, că nu oferă în nici un chip posibilitatea de a sancţiona faptele comise în anii '50-'60. Mai mult, aşa cum vom arăta în paginile următoare, rechizitoriul avea să reţină unele argumente refuzate ani în şir de

64. Procurorul general Tiberiu Nițu şi prim-adjunctul său, Bogdan Licu, coordonator totodată al Secţiei de Urmărire Penală şi Criminalistică, entitate aflată sub conducerea Cameliei Sutiman.
65. La câteva luni după ce IICCMER îl denunţase procurorilor pe Vişinescu, CNSAS a iniţiat la rândul său o procedură pentru a dovedi că Alexandru Vişinescu încălcase drepturile şi libertăţile civile în calitate de lucrător al Securităţii, acţiune care trebuia dovedită în justiţie. Din documente rezulta însă fără dubiu că Vişinescu a fost, începând cu 1952, ofiţer al Securităţii cu însărcinări speciale în penitenciar, fiind apoi numit şef al biroului special şi, ajuns la Râmnicu Sărat, comandant (Acţiunea civilă intentată de CNSAS împotriva lui Alexandru Vişinescu a fost transmisă Secţiei de Contencios Administrativ şi Fiscal a Curţii de Apel Bucureşti la 2.10.2013, APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 619). În săptămânile care au urmat denunţului lui Vişinescu, procurorii au purtat o corespondenţă cu CNSAS din care a reieşit statutul lui Vişinescu.
66. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 43-56, 77; AMAI, dosar personal lt.-col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 18; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 181v.
67. Procurorul Denisa Cristodor a instrumentat atât dosarul Vişinescu, cât şi dosarul privind faptele comise de colonelul (r) Ioan Ficior, fostul comandant al coloniei de muncă de la Periprava, trimis în judecată pentru infracţiuni contra umanităţii la 18 august 2014 şi condamnat definitiv în primăvara anului 2017.
68. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 57-63, 141-143.

anchetatori pentru a putea încadra juridic faptele comise cu jumătate de secol în urmă, evitând totodată prescripţia. Practic, de această dată, procurorii civili au contrazis toată seria de „NUP"-uri date de colegii lor în „Dosarul comunismului".

Iniţial, Alexandru Vişinescu a fost pus sub acuzare pentru genocid[69]. Potrivit Codului penal în vigoare la cel moment (2013), genocidul reprezintă săvârşirea unor fapte (tratamente inumane, crime, deportări ş.a.) în scopul de a distruge, în întregime sau în parte, *o colectivitate sau un grup* naţional, etnic, rasial sau religios. Infracţiunea de genocid a fost introdusă în legislaţia internaţională odată cu adoptarea de către ONU a Convenţiei pentru Prevenirea şi Reprimarea Crimei de Genocid, în 1948, iar în legislaţia internă, în 1960[70] (tot în 1960 au fost introduse în legislaţia internă şi tratamentele neomenoase, aşa cum vom arăta mai jos). Convenţia a intrat în vigoare în ianuarie 1951, în timp ce România aderase la ea în decembrie 1950. Codul penal comunist adoptat în 1968 şi intrat în vigoare anul următor a păstrat aceste infracţiuni într-un capitol distinct, „Infracţiuni contra păcii şi omenirii", rămase nemodificate până în februarie 2014, când a intrat în vigoare o nouă legislaţie penală.

Încadrarea faptelor lui Vişinescu la infracţiunea de genocid, respectiv „supunerea colectivităţii ori grupului la condiţii de existenţă sau tratament de natură să ducă la distrugere fizică" (art. 357, lit. c, Cod penal, valabil până în 2014), a fost posibilă datorită existenţei termenului „colectivitate" în textul de lege. Definiţia dată de juriştii comunişti era însă adaptată, fiind introdus termenul „colectivitate". Practic, procurorii au considerat în 2013 că, prin plasarea conjuncţiei „sau" între termenii „colectivitate" şi „grup" (subliniat cu italice mai sus), adjectivele enumerate în continuare indică numai însuşirile substantivului „grup". Astfel, colectivitatea nu trebuie să îndeplinească condiţiile suplimentare de a fi naţională, etnică, rasială sau religioasă, ci poate fi constituită *şi* din categoria deţinuţilor politici. Concret, Vişinescu a fost acuzat pentru că „în perioada 1956-1963, în calitate de comandant al penitenciarului Râmnicu Sărat, a supus *colectivitatea reprezentată de deţinuţii politici* încarceraţi în penitenciarul Râmnicu Sărat la condiţii de existenţă sau tratament de natură să ducă la distrugerea fizică a acestora, prin acţiuni ce depăşesc cadrul legal (lipsa medicamentelor şi a îngrijirii medicale, refuzul de a acorda asistenţă adecvată, netratarea bolnavilor, refuzul de transfer către spitalele-penitenciar, degradarea stării de sănătate a condamnaţilor prin lipsa hranei, lipsa încălzirii, pedepsele aplicate discreţionar şi abuziv deţinuţilor, condiţii de detenţie inumane, rele tratamente, bătaie şi alte violenţe, ignorarea adreselor şi sesizărilor formulate de către deţinuţi)" [subl. A.M.][71]. Aşadar, definiţia alterată a genocidului din Codul penal comunist, care introducea un termen nou („colectivitate") faţă de textul original al Convenţiei din 1948, a fost folosită de procurorii civili din 2013 pentru a încadra juridic faptele fostului comandant.

În primăvara anului următor, odată cu intrarea în vigoare a unui nou Cod penal începând cu 1 februarie 2014, care a modificat inclusiv capitolul dedicat genocidului şi delictelor contra umanităţii, precum şi infracţiunile corespunzătoare, procurorii au

69. Prin rezoluţia nr. 494/P/2013 din 30.08.2013 a Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 57-60).
70. Decretul-lege nr. 212/1960, publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 8 din 17 iunie 1960.
71. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 61-62.

a schimbat încadrarea lui Vişinescu. Astfel, procurorul de caz i-a adus la cunoştinţă[72] schimbarea încadrării juridice a faptelor: din genocid în tratamente neomenoase, respectiv infracţiuni contra umanităţii, subliniind că ancheta a scos la iveală o mai bună încadrare a faptelor circumscrisă infracţiunii de tratamente neomenoase, cu precizarea că acest delict a fost introdus[73] în legislaţia penală românească tot în 1960. Potrivit legii citate, constituia infracţiune „supunerea la tratamente neomenoase a răniţilor şi bolnavilor, a membrilor personalului civil sanitar sau al Crucii Roşii, a naufragiaţilor, a prizonierilor de război şi, în general, *oricărei alte persoane căzute sub puterea adversarului*, ori supunerea lor la experienţe medicale sau ştiinţifice care nu sunt justificate de un tratament medical în interesul lor" [subl. A.M.]. Această crimă se pedepsea cu muncă silnică de până la 20 de ani. Ulterior, prin intrarea în vigoare a unui nou Cod penal în 1969, infracţiunea de tratamente neomenoase a fost păstrată (art. 358), fiind pedepsită cu închisoare de la 5 la 20 de ani, în vreme ce răspunderea penală pentru această infracţiune era considerată imprescriptibilă[74].

Prin tratamente neomenoase, explica procurorul, se înţelegea supunerea unei persoane la condiţii de viaţă (hrană, cazare, igienă, asistenţă medicală etc.) „greu de suportat fizic şi umilitoare din punct de vedere moral"[75]. Parchetul cita atât din jurisprudenţa europeană, cât şi din cea internă. Concret, jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului a stabilit că tratamentele inumane reprezintă acte prin care sunt provocate suferinţe fizice şi morale care atrag puternice tulburări psihice[76]. În acelaşi document, procurorul aducea în atenţie şi o decizie a unei instanţe din România despre care nu se ştia până atunci.

Este vorba despre o decizie de maximă importanţă a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie din 2009, despre care IICCMER nu a avut cunoştinţă la momentul redactării denunţului penal împotriva lui Vişinescu, ci doar ulterior. Astfel, în timpul anchetei, institutul a identificat decizia instanţei supreme şi a pus documentul la dispoziţia procurorilor, în august 2013, în cadrul procesului de asistenţă acordată organelor judiciare. Sentinţa privea „Dosarul Diamandi", care, deşi nefinalizat nici până astăzi în justiţie (în 2009 este ultima „urmă", când dosarul a fost trimis de la Curtea Supremă la Parchetul Curţii Militare de Apel pentru refacerea urmăririi penale), rămâne de o însemnătate fundamentală pentru că tranşează de fapt două chestiuni esenţiale:

a) Curtea Supremă de justiţie a României a constatat, cu patru ani înainte de cazul Vişinescu, că pentru crimele politice se impune suspendarea termenului de prescripţie pe toată perioada regimului comunist;

72. Pe 23 aprilie 2014, la sediul Parchetului General, lui Alexandru Vişinescu i-au fost aduse la cunoştinţă noua învinuire şi punerea în mişcare a acţiunii penale în lumina noii acuzaţii (*Ibidem*, f. 90-91).
73. Prin acelaşi Decret-lege nr. 212/1960, citat mai sus.
74. Prin ordonanţa nr. 494/P/2013 din data de 17.04.2014 a Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie s-a dispus schimbarea încadrării juridice din infracţiunea de genocid prev. de art. 357 alin. 1 lit. c din vechiul Cod penal în infracţiunea contra umanităţii prev. de art. 439 alin. 1 lit. j cu aplic. art. 5 din Codul penal (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 83-88v).
75. *Ibidem*, f. 87.
76. Definiţia tratamentelor inumane dată de CEDO fusese citată şi în decizia din „cazul Diamandi", 2009 (vezi mai jos).

b) crima comisă de agenţi ai statului comunist împotriva unui opozant este asociată unei crime de drept internaţional – tratamente inumane – care nu are termen de prescripţie.

Până în 2013, însă, sentinţa rămăsese ascunsă în analele justiţiei române, neputând aşadar să producă efecte juridice în alte cauze.

„Dosarul Diamandi" debutase cu mulţi ani înainte. În februarie 1995, într-o perioadă când victimele dictaturii petiţionau constant Parchetul Militar în speranţa aflării adevărului, Florica Diamandi, soţia lui Alcibiade Diamandi (1893-1948), ucis în penitenciarul Rahova în timpul anchetelor Securităţii, a depus o plângere în care familia acuza asasinatul săvârşit de procurorul militar Nicolae Zlotescu şi inspectorul Mişu Dulgheru (primul şef al Direcţiei de Anchete Penale a Securităţii, între 1948 şi 1952). Ca în multe astfel de cauze, dosarul a avut un drum kafkian şi a dovedit încă o dată refuzul autorităţilor statului şi în special al magistraţilor militari de a ancheta astfel de fapte, la adăpostul unor închipuite „dispoziţii legale" de neevitat[77]. După 14 ani de la plângerea penală depusă de familie şi un lung drum în justiţie, timp în care dosarul s-a plimbat între Parchetul Curţii Militare de Apel, Curtea Militară şi Curtea Supremă, în iulie 2009, Înalta Curte a luat o decizie în premieră. Astfel, judecătorii au redeschis dosarul (confirmând astfel o soluţie a judecătorilor militari) şi au dispus începerea urmăririi penale după 61 de ani, constatând că faptele nu s-au prescris.

Prin decizia de-a dreptul istorică, Curtea Supremă a constatat că prescripţia răspunderii penale a fost suspendată odată cu instalarea regimului comunist şi până la 1 octombrie 1992 (data abrogării dispoziţiilor art. 226 alin. 3 din Codul de procedură penală), dată de la care a început să curgă un nou termen de prescripţie pentru infracţiunile comise pe criterii politice. Curtea a subliniat totodată că „intervenţia politicului în cursul firesc al justiţiei a constituit o cauză de neînlăturat care a împiedicat punerea în mişcare a acţiunii penale". Decizia Curţii Supreme din 2009, la care vom face referire şi mai jos, sublinia cu trimitere la întreaga durată a regimului comunist:

77. După ce, în martie 1995, procurorii militari au clasat, la doar câteva zile după depunerea plângerii, dosarul sub argumentul prescripţiei, contestaţia familiei a fost întâmpinată rapid cu aceeaşi soluţie, confirmată de judecătorii militari în 1999. Magistraţii au considerat că se impunea un „NUP" pentru tratamente neomenoase şi alte infracţiuni – *nota bene*: infracţiune pentru care Vişinescu avea să fie condamnat definitiv 21 de ani mai târziu. Între timp, lupta cu justiţia a căzut pe umerii fiului lui Alcibiade Diamandi, după ce soţia defunctului decedase. Dosarul a ajuns la Curtea Supremă, iar apoi a fost retrimis la Curtea Militară de Apel. La această instanţă, fiul lui Diamandi a primit aceeaşi soluţie, fiind obligat să achite şi cheltuielile de judecată, soluţie pe care a atacat-o la Înalta Curte, care, în 2006, a casat sentinţa şi a retrimis-o spre rejudecare la Curtea Militară de Apel, care în acelaşi an a dat o soluţie identică cu prima. Din nou, în 2007, Curtea Supremă a casat sentinţa şi a retrimis-o spre rejudecare la aceeaşi Curte Militară de Apel, iar anul următor instanţa a admis plângerea familiei Diamandi împotriva soluţiei procurorului din 1998. Astfel, dosarul ar fi trebuit să se întoarcă la Parchetul de pe lângă Curtea Militară de Apel pentru începerea urmăririi penale, dar – surpriză – hotărârea instanţei militare a fost atacată cu recurs chiar de către procuror. Cauza a fost soluţionată de Înalta Curte, care a admis plângerea magistratului şi a retrimis, în septembrie 2008, cauza, pe care a casat-o, spre rejudecare la Curtea Militară de Apel, pentru a treia oară în decurs de trei ani. De aici, speţa a ajuns din nou la Parchetul Militar de pe lângă Curtea Militară de Apel pentru începerea urmăririi penale „in rem", dar atât descendentul Diamandi, cât şi Parchetul Militar au atacat sentinţa cu recurs la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, recurs care s-a tranşat în iulie 2009.

Pornind de la definiţia dată de Curtea Europeană *„tratamentelor inumane"*[78], Înalta Curte reţine că în cauză, faţă de momentul istoric, anul 1948 în care se susţine că a fost săvârşită fapta prevăzută de art. 358 C[od] pen[al], *situaţia de conflict, ca situaţie premisă, există între autorităţile statale comuniste care nu numai că au tolerat, dar au permis unor „agenţi ai statului" să acţioneze ca adevăraţi torţionari ai victimelor acestui regim de suprimare fizică şi psihică*, ceea ce nu exclude cercetarea făptuitorilor şi sub aspectul săvârşirii acestei infracţiuni [subl. A.M.][79].

Dincolo de importanţa deciziei din 2009, care plasează o crimă politică din vremea comunismului sub eşafodajul dreptului internaţional, trebuie amintit că o decizie a Curţii Supreme în materia suspendării cursului prescripţiei fusese luată cu 15 ani mai devreme, la câteva luni după debutul cazului Diamandi, dar fără legătură cu acesta. După trimiterea în judecată, în aprilie 1993, a lui Drăghici şi a complicilor săi de către procurorii militari din Ministerul Public, secţia militară a Curţii Supreme a decis în martie 1994 că procesul nu mai putea continua, constatând că faptele erau prescrise, iar judecătorii au respins teoria conform căreia cursul prescripţiei era considerat suspendat pe toată perioada regimului comunist. Recursul împotriva acestei sentinţe, înaintat de Parchetul General, a fost soluţionat un an mai târziu de către Secţiunile unite ale Curţii Supreme, care au casat hotărârea colegilor lor şi au dispus rejudecarea cauzei, tot de către Secţia Militară a Curţii Supreme de Justiţie. În cuprinsul acestei decizii din 1995, argumentul principal pentru casarea hotărârii este tocmai că „instanţa de judecată nu era îndreptăţită să înceteze procesul penal cu privire la cei patru inculpaţi pe considerentul că s-ar fi împlinit termenul de prescripţie a răspunderii penale"[80]. În ambele decizii, din 1995 şi din 2009, stenograma şedinţei liderilor comunişti din 1968 a reprezentat o probă argumentativă esenţială.

În cazul Vişinescu, Parchetul a constatat că există suficiente elemente comune pentru care faptele fostului comandant pot fi încadrate la tratamente neomenoase, aşa cum a fost definită de legea penală această infracţiune la data comiterii acţiunilor sale. Altfel spus, decizia Curţii Supreme din 2009 a întărit susţinerea argumentului că victimele lui Vişinescu pot fi definite ca „persoane căzute sub puterea adversarului", aşa cum era formularea din definiţia tratamentelor neomenoase din 1960. În acelaşi timp, elementele constitutive ale infracţiunii se regăseau, începând cu februarie 2014, circumscrise unei alte infracţiuni („infracţiuni contra umanităţii"), mult mai cuprinzătoare, dar care descrie, în esenţă, aceleaşi orori săvârşite asupra deţinuţilor politici. Mai exact, în noul Cod penal nu se mai regăseşte incriminată o infracţiune cu denumirea „tratamente neomenoase", acestea fiind „topite" într-un capitol distinct, adaptat, mai clar formulat şi în acord cu rigorile internaţionale („infracţiuni de genocid şi contra umanităţii"),

78. Tratamentele inumane au fost definite de CEDO prin soluţionarea cauzei *Irlande c. Royaume-Uni*, 18 ianuarie 1978 (European Court of Human Rights [ECHR], „Case of Ireland v. the United Kingdom. Judgement of 18 January 1978 [N° 91]", disponibil online la http://www.cvce.eu/obj/judgement_of_the_european_court_of_human_rights_ireland_v_the_united_kingdom_18_january_1978-en-e07eaf5f-6d09-4207-8822-0add3176f8e6.html [1.02.2015]).
79. Decizia nr. 2579/2009 a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie – Secţia Penală, pronunţată în dosarul nr. 61/81/2008, *passim*.
80. Decizia nr. 26 din 19 iunie 1995 a Curţii Supreme de Justiţie – Secţiunile Unite, pronunţată în dosarul nr. 57/1994, *passim*.

România aliniindu-se odată cu noua lege penală la reglementările impuse de Statutul Curţii Penale Internaţionale[81]. Astfel, articolul din noul Cod penal sub care au fost încadrate faptele lui Vişiniescu de către Parchet este: „Săvârşirea, în cadrul unui atac generalizat sau sistematic, lansat împotriva unei populaţii civile, a uneia dintre următoarele fapte" (art. 439), după care urmează înşiruite posibilele acţiuni distincte. În cazul fostului comandant, anchetatorii au ajuns la concluzia că acesta se face vinovat de „persecutarea unui grup sau a unei colectivităţi determinate, prin privare de drepturile fundamentale ale omului sau prin restrângerea gravă a exercitării acestor drepturi, pe motive de ordin politic, rasial, naţional, etnic, cultural, religios, sexual ori în funcţie de alte criterii recunoscute ca inadmisibile în dreptul internaţional" (art. 439, lit. j). În acelaşi timp, procurorul sublinia că infracţiunile contra umanităţii pot fi săvârşite atât pe timp de pace, cât şi pe timp de război, nuanţă importantă în contextul unor critici care susţineau că infracţiunile de acest tip nu pot fi pedepsite în afara unui conflict armat[82]. Pedeapsa pentru această nouă faptă era închisoarea pe viaţă sau închisoare între 15 şi 20 de ani şi interzicerea unor drepturi[83].

După punerea sub acuzare, fostul comandant de la penitenciarul Râmnicu Sărat a fost convocat de câteva ori de anchetatori, procurorii au audiat martori, au solicitat documente de la diferite instituţii şi au mers inclusiv la fosta puşcărie buzoiană pentru a cerceta îndeaproape spaţiul carceral. După 322 de zile de la denunţarea lui, Alexandru Vişinescu a fost trimis în judecată, pe 17 iunie 2014, de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. Important de precizat că, potrivit legii, pentru această infracţiune, instanţa căreia i se atribuia dosarul era Curtea de Apel (Bucureşti), iar un eventual apel urma să fie judecat de Curtea Supremă a României, o curte foarte mediatizată în ultimii ani mai ales pentru intransigenţa cu care judecase înalţi demnitari, condamnaţi la sentinţe grele pentru fapte de corupţie; şi, în acelaşi timp, o instanţă care tranşase, la diferenţă de aproape 15 ani, două cauze privind crimele comunismului în favoarea victimelor, nu a făptaşilor.

Voluminosul rechizitoriu[84] transmis instanţei reprezintă o sinteză a probelor pe care anchetatorii le-au adunat şi arată faptele petrecute în cei şapte ani de mandat ai lui Vişinescu, între 1956 şi 1963. Procurorii, care au strâns 11 volume de probe, susţineau că el se făcea vinovat de persecutarea sistematică a deţinuţilor politici închişi la Râmnicu Sărat, prin privarea de drepturile fundamentale sau prin restrângerea gravă a exercitării

81. Odată cu promulgarea Legii nr. 111/2002 privind ratificarea Statutului Curţii Penale Internaţionale, adoptat la Roma la 17 iulie 1998, România trebuia să pună în acord legislaţia penală naţională cu rigorile Statutului, ceea ce s-a şi întâmplat odată cu redactarea şi adoptarea unui nou Cod penal. Noua lege penală a transpus infracţiunile circumscrise Statutului în cuprinsul „Titlului XII – Infracţiuni de genocid, contra umanităţii şi de război".
82. Inclusiv în motivarea sentinţei Curţii Supreme din „Dosarul Diamandi" (2009), judecătorii au arătat: „Din interpretarea art. 358 alin. (1) C. pen. cu referire la art. 358 alin. (4) C. pen., Înalta Curte constată că acest text de lege nu se aplică exclusiv faptelor săvârşite în timp de război, care de altfel constituie o formă agravată, motiv pentru care dispozitivul sentinţei [Curţii Militare de Apel – n. A.M.] este corect" (Decizia nr. 2579/2009 a ÎCCJ – Secţia Penală).
83. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 87-88.
84. Rechizitoriu din 16 iunie 2014 privindu-l pe inculpatul Vişinescu Alexandru, transmis instanţei odată cu întreg probatoriul (*Ibidem*, f.v.; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 1).

acestora. Vişinescu era considerat responsabil de regimul de exterminare impus la Râmnicu Sărat *tocmai* prin încălcarea gravă a regulamentelor aflate în vigoare la acea vreme şi care îl făceau direct răspunzător de viaţa deţinuţilor aflaţi sub comanda sa. În numeroase locuri din sinteza Parchetului este subliniată intenţia comandantului Alexandru Vişinescu de a-i lichida pe cei închişi aici, uzând de mijloacele aflate la îndemâna sa (cazarea, hrana, starea fizică şi psihică a deţinuţilor, asistenţa medicală etc.). Parchetul a insistat asupra activităţii infracţionale a fostului comandant de la Râmnicu Sărat, constatând-o nu doar în cazul celor 14 decese consemnate în timpul mandatului său, ci o precădere în întreg regimul de detenţie extrem de dur aplicat deţinuţilor politici. Pe parcursul rechizitoriului, procurorul Denisa Cristodor a subliniat deseori implicarea directă a lui Vişinescu în tratamentul degradant şi violent aplicat osândiţilor. Ea a urmărit mijloacele prin care a fost instaurat tratamentul inuman în închisoare şi a stabilit o legătură între suferinţele celor întemniţaţi şi deciziile administraţiei Vişinescu. Este neîndoios că unul dintre scopurile anchetatorilor a fost să evidenţieze *intenţia* de a-i extermina pe deţinuţii politici închişi aici prin: izolarea extremă, respingerea cererilor de acordare a asistenţei medicale, hrana mizerabilă care nu putea oferi în nici un chip şansa de supravieţuire pe termen lung, umilinţele psihice, torturile fizice, alienarea ş.a. În numeroase cazuri, anchetatorii au indicat exact documentele care au fost semnate olograf de Vişinescu, ceea ce probează nu doar faptul că avea cunoştinţă de toate sancţiunile şi pedepsele la care erau supuşi deţinuţii politici, ci şi că el însuşi le decidea astfel soarta[85].

Analizând dovezile cuprinse în voluminosul probatoriu, anchetatorii au stabilit că Vişinescu se face vinovat de infracţiuni împotriva umanităţii întrucât:

> A săvârşit acţiuni şi inacţiuni sistematice care au avut ca rezultat persecutarea colectivităţii reprezentate de deţinuţii politici încarceraţi în Penitenciarul Râmnicu Sărat, prin privare de drepturi fundamentale ale omului sau prin restrângerea gravă a exercitării acestor drepturi, pe motive de ordin politic, respectiv prin supunerea la condiţii de existenţă sau tratament de natură să ducă la distrugerea fizică a deţinuţilor politici, prin acţiuni ce depăşesc cadrul legal[86].

Procurorii îl acuzau pe Vişinescu de încălcarea Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului prin supunerea deţinuţilor la acte de tortură, tratamente inumane şi degradante şi privarea dreptului la liberă exprimare. În continuare, magistraţii mergeau chiar mai departe şi puneau în discuţie cauza determinantă a acţiunilor lui Vişinescu asupra deţinuţilor politici, stabilind aici o legătură între faptele sale şi natura sistemului care l-a creat şi l-a perpetuat pe „Vişinescu":

> Mobilul săvârşirii crimelor împotriva umanităţii l-a constituit politica deliberată şi urmărită consecvent de regimul existent la putere în acea perioadă pentru reprimarea, persecutarea sau exterminarea unor grupuri de oameni – în speţă pe criterii politice – pentru că aceştia constituiau un pericol actual sau potenţial împotriva sistemului politic instaurat în România[87].

85. Rechizitoriu din 16 iunie 2014 privindu-l pe inculpatul Vişinescu Alexandru (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, f.v., *passim*).
86. *Ibidem*, p. 66.
87. *Ibidem*, p. 77.

În privinţa prescripţiei, rechizitoriul sublinia că România a ratificat[88] în 1969 Convenţia internaţională prin care s-a decis imprescriptibilitatea crimelor de război şi a crimelor împotriva umanităţii, însă toate infracţiunile, inclusiv tratamentele neomenoase, introduse în 1960, aşa cum am văzut, erau supuse prescripţiei până la această dată (1969). Din constrângeri ideologice, juriştii români din vremea comunismului au transpus trunchiat textul convenţiei în legislaţia naţională, fără a integra expresia „indiferent de data la care au fost comise", în timp ce „crimele împotriva umanităţii" au dispărut ca infracţiune distinctă. Aceste neajunsuri au avut consecinţe după 1989, întrucât lipsa de claritate a legislaţiei a făcut extrem de dificilă sancţionarea crimelor comise pe criterii politice în sistemul penitenciar dejist. Paradoxal însă, o altă definiţie alterată a unei crime din dreptul internaţional – genocidul – ajutase, aşa cum am văzut, la punerea iniţială sub acuzare a lui Vişinescu. Aşadar, pe de o parte, aceste sintagme răstălmăcite de juriştii comunişti au fost o piedică, dar au şi deschis o „fereastră de oportunitate" pentru investigarea şi pedepsirea crimelor vechiului regim.

Odată cu dosarul fostului comandant de la Râmnicu Sărat însă, interpretarea *in extenso* a textului de lege din vremea comunismului coroborat cu modificările legislative ulterioare şi cu Constituţia postdecembristă a făcut posibilă punerea sub acuzare a unui fost responsabil din sistemul concentraţionar pentru o crimă imprescriptibilă din registrul dreptului internaţional, aşa cum nu se mai întâmplase până atunci. Se ştie că faptele lui Vişinescu erau comise înainte de 1969. În acelaşi timp, prevederea Convenţiei potrivit căreia aceste fapte nu sunt supuse prescripţiei *indiferent* de data la care au fost comise are, în cazul nostru, o forţă juridică superioară articolului din Codul penal care menţionează explicit că acesta se aplică numai faptelor săvârşite cât acesta era în vigoare (deci începând cu 1969). Prevederile Convenţiei internaţionale trebuie de asemenea coroborate cu textul Constituţiei postcomuniste, care, deşi menţionează că legea dispune numai pentru viitor[89], precizează totuşi că, în cazul unor neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale, deci inclusiv Convenţia ONU[90]. Această dispoziţie este întărită de o altă lege privind tratatele internaţionale[91] care obligă inclusiv justiţia să le respecte, stipulându-se clar că „prevederile legislative interne nu pot fi invocate pentru a justifica neexecutarea dispoziţiilor unui tratat în vigoare".

---

88. La 17 aprilie 1969, România a semnat Convenţia asupra imprescriptibilităţii crimelor de război şi a crimelor contra umanităţii, rezoluţia nr. 2391, adoptată de Adunarea Generală a Organizaţiei Naţiunilor Unite la 26 noiembrie 1968. Ulterior, Decretul nr. 547/1969 al Consiliului de Stat a ratificat Convenţia adoptată de Adunarea Generală a ONU.
89. Articolul 15 (2) din Constituţia României (2003) stipulează: „Legea dispune numai pentru viitor, cu excepţia legii penale sau contravenţionale mai favorabile".
90. Articolul 11 (1) din Constituţia României (2003) stipulează: „Statul român se obligă să îndeplinească întocmai şi cu bună-credinţă obligaţiile ce-i revin din tratatele la care este parte" şi că (2): „Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern". Pe de altă parte, articolul 20 din legea fundamentală menţionează (2): „Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale, cu excepţia cazului în care Constituţia sau legile interne conţin dispoziţii mai favorabile".
91. Legea nr. 590/2003 privind tratatele.

Printre alte considerente de ordin juridic, procurorii cazului Vişinescu au utilizat un argument care a fost deseori refuzat de Parchet de-a lungul anilor: suspendarea şi întreruperea cursului prescripţiei. Totodată, în rechizitoriu, Parchetul a acceptat argumentele IICCMER, care susţinea teza în denunţul penal privind faptele lui Alexandru Vişinescu, aşa cum am arătat pe larg mai sus. În perioada cea mai dură a funcţionării penitenciarului Râmnicu Sărat era în vigoare legea penală ce sancţiona tratamentele neomenoase, care erau totuşi prescriptibile (15 ani, conform vechiului Cod penal, socotiţi de la data săvârşirii faptelor incriminate). Decizia Curţii Supreme din 2009 în cazul Diamandi a stipulat foarte clar că prescripţia este considerată suspendată pe perioada regimului comunist, constatându-se, prin activitatea comisiei de anchetă a Partidului Comunist din 1967-1968, imixtiunea brutală a politicului asupra puterii judecătoreşti, prin imposibilitatea tragerii la răspundere penală a agenţilor statului care au comis grave abuzuri şi crime pe criterii politice[92]. Iată paragraful relevant din rechizitoriu care explică cum au operat suspendarea şi întreruperea cursului prescripţiei:

> Intervenţia politicului în cursul firesc al justiţiei a constituit o cauză de neînlăturat care a împiedicat punerea în mişcare a acţiunii penale. Prin investigaţiile desfăşurate, comisia PCR s-a substituit organelor de urmărire penală şi a realizat adevărate acte de urmărire, cum ar fi audieri de martori şi studierea dosarelor deţinuţilor politici decedaţi. Astfel, se poate considera că, în contextul politic din acea perioadă, actele întreprinse în cadrul anchetei au reprezentat adevărate acte de urmărire şi au determinat o întrerupere a prescripţiei răspunderii penale în temeiul art. 123 Cod penal. Ca efect al aceleiaşi anchete, a operat şi o suspendare a termenului de prescripţie a răspunderii penale, în temeiul art. 128 Cod penal. Astfel, decizia adoptată de „toţi tovarăşii" ca o concluzie a anchetei din 1968 de a nu se dispune începerea acţiunii penale reprezintă o împrejurare de neînlăturat ce a împiedicat tragerea la răspundere a celor care au elaborat, susţinut şi aplicat regimul de exterminare a deţinuţilor politici. Se remarcă aşadar că sub acest aspect este îndeplinită una dintre condiţiile art. 128 Cod penal pentru suspendarea termenului de prescripţie[93].

Aşadar, termenul de prescripţie întrerupt şi suspendat în cazul faptelor lui Alexandru Vişinescu a început din nou să curgă odată cu înlăturarea regimului comunist şi intrarea în vigoare a Constituţiei din 1991.

În concluzia Parchetului din rechizitoriu, infracţiunea de tratamente neomenoase, care se regăseşte în prezent înglobată în infracţiunea de crime împotriva umanităţii, deşi era prescriptibilă la data săvârşirii faptelor, prin modificări legislative interne şi internaţionale, intervenite până la momentul împlinirii termenului de prescripţie, având în vedere şi suspendarea termenului, a devenit imprescriptibilă. Caracterul imprescriptibil a fost menţinut şi prin prevederile noului Cod penal, intrat în vigoare în februarie 2014. Aşadar, modificările legislative succesive nu au fost de natură să-l scoată pe Vişinescu de sub sancţiunile legii penale[94].

92. Decizia nr. 2579/2009 a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie – Secţia Penală, pronunţată în dosarul nr. 61/81/2008.
93. Rechizitoriu din 16 iunie 2014 privindu-l pe inculpatul Vişinescu Alexandru (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, f.v., f. 78-79).
94. *Ibidem*, pp. 69-70.

Vişinescu în faţa presei şi a autorităţilor

Primele declaraţii pentru presă

Din momentul denunţării sale, Alexandru Vişinescu a început să fie un personaj al cotidianului românesc. Dădea primele declaraţii pentru presă din viaţa sa. Era căutat, urmărit, fotografiat în orice împrejurare, i se solicitau interviuri, i se cerea să comenteze, reporterii bântuiau în preajma blocului său. Spre deosebire de octogenarul Ioan Ficior, fostul comandant al coloniei de muncă de la Periprava, care avea să fie denunţat la câteva luni după şeful închisorii buzoiene, volubil, ferm, gesticulând în faţa camerei, aranjând decorul (aşa cum a făcut-o cu cei de la Associated Press), care vorbea răspicat, aruncând reporterilor explicaţii şi argumente lungi, cu detalii concrete şi clarificări generoase, însoţite de demonstraţii şi comentarii[95], Alexandru Vişinescu părea mai degrabă un taciturn. Cei doi se ştiau bine în anii '60-'70, când Vişinescu nu mai era la Râmnicu Sărat, iar Ficior era comandant la Văcăreşti[96]. Vişinescu vorbea puţin, apropiat mai curând de modelul individului neinstruit, fără verb la purtător, violent şi agresiv, cu privirea dură, care îşi fixează interlocutorul într-un punct fix. Nu o dată a fost surprins cu înjurătura la el, încercând să lovească reporterii şi cameramanii, ca un animal hăituit. A făcut-o inclusiv când a fost surprins în timp ce îşi cumpăra o sticlă de vin[97].

Ce l-a făcut să aibă o reacţie violentă încă de la prima întâlnire cu presa? Ce l-a scos din starea sa? Era semnul fricii? Dezgroparea trecutului, asaltul mediatic, teama de consecinţe penale? Greu de definit drept interviuri cele mai multe dintre întâlnirile reporterilor cu Vişinescu – mai degrabă scurte întrevederi cu multe răspunsuri monosilabice, uneori trădând incoerenţă şi inconsistenţă, fără argumente, fără comentarii largi şi clarificări suplimentare. Cu toate că era încă în putere, deficienţele în exprimare trădau mai degrabă o incapacitate de a articula răspunsuri la întrebările selectate din tenebrele trecutului. Locuind singur, retras, enigmatic, tainic, fără prieteni sau rude foarte apropiate, Vişinescu a avut de înfruntat asaltul mediatic care a debutat pe 30 iulie 2013, când a fost deferit procurorilor de către Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului.

Prima întâlnire dintre Vişinescu şi jurnaliştii români a avut loc în iulie 2013. Surprins de ziariştii de la *Gândul*, într-o dimineaţă, la uşa blocului din centrul capitalei în care locuia, Vişinescu a refuzat să vorbească, nu înainte de a preciza că „este interesant de unde mă cunoaşteţi... [...] Numai cei care au fost şi au trăit în acea perioadă ştiu adevărul.

95. Vezi, de exemplu, amplul interviu acordat jurnaliştilor Biro Attila şi Marian Sultănoiu, „Lista torţionarilor. Interviu cu Ficior despre gropile comune şi deţinutul mort în ziua eliberării: «S-a împiedicat în drum spre poartă, a căzut cu nasul în nisip şi a murit»", *Gândul*, 18 septembrie 2013, disponibil online la http://www.gandul.info/stiri/lista-tortionarilor-interviu-cu-ficior-despre-gropile-comune-si-detinutul-mort-in-ziua-eliberarii-s-a-impiedicat-in-drum-spre-poarta-a-cazut-cu-nasul-in-nisip-si-a-murit-11283870 (1.09.2014).
96. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 10. Ioan Ficior a fost locţiitor şi apoi comandant la penitenciarul Văcăreşti în perioada 1967-1971.
97. „Torţionarul Vişinescu a devenit violent cu un jurnalist după ce şi-a cumpărat alcool", 18 august 2014, disponibil online la http://www.romaniatv.net/tortionarul-visinescu-a-devenit-violent-cu-un-jurnalist-dupa-ce-si-a-cumparat-alcool-video_165208.html (2.09.2014).

Nu vreau nici un fel de interviu"[98]. A devenit însă nervos, dezarticulat, necontrolat, incoerent la câteva zile distanţă, când, încolţit de cameramani şi reporteri pe acelaşi trotuar din faţa blocului, avea să rostească vorbe grele, surescitat şi vizibil cutremurat de turnura pe care a luat-o povestea absconsă din trecutul său. Reporterii din stradă l-au întrebat dacă se consideră vinovat în faţa acuzaţiilor aduse de IICCMER, iar el a răspuns la fel de surescitat, în plină furie oarbă: „Nu! Eu am îndeplinit o funcţie" – după care a încercat să lovească un alt cameraman, înjurându-l şi pe acesta. Vişinescu a aruncat în aer, spre reporteri, pumnul său, înjurându-i într-un răcnet: „Îţi dau, futu-ţi Cristosu' mă-tii să-ţi fut"[99].

O sudalmă care a rămas asociată portretului său până la condamnarea definitivă. A fost deseori citată ca un act de dispreţ la adresa trecutului, o marcă ce înjosea tot ce era sacru, preţios şi înalt în suferinţa deţinuţilor politici. În acelaşi timp, chiar şi torţionarii au propria lor „credinţă", a umilinţelor fizice, morale, sociale, pe care astfel o interpuneau, prin imprecaţia cu trimiteri liturgice, credinţei deţinuţilor. Înjurătura lui Vişinescu a fost interpretată ca o sancţiune suplimentară care însoţea pedeapsa carcerală, zdrobirea idolilor mamei interlocutorului, o încălcare a celei de-a treia porunci din decalogul creştinilor[100].

Dar Vişinescu devenea recalcitrant ori de câte ori se intersecta cu echipele de televiziune. Aşa s-a întâmplat şi când a fost surprins pe o stradă din Buzău, refugiat din Bucureşti la sora sa, cel mai probabil de teama jurnaliştilor: „Nu vă interesează de ce am plecat din Bucureşti. Vă rog să mă lăsaţi în pace, să nu procedez altfel, lăsaţi-mă-n pace. Este viaţa mea, nu mă forţaţi să procedez altfel"[101].

Însă cu toată opoziţia sa, jurnaliştii au continuat să-l căute. Surprins deseori în capitală, uneori plimbându-se agale, vorbind la telefonul mobil sau luând masa la un restaurant din apropierea blocului în care locuia (pensia îndestulătoare îi permitea acest mic răsfăţ), Vişinescu a stat şi la discuţii mai lungi decât întâlnirile scurte de pe trotuar. Cel mai amplu interviu l-a acordat postului de televiziune Antena 3, pe

98. Biro Attila, Marian Sultănoiu, „Lista torţionarilor care trăiesc: acest «bătrânel cumsecade» este Alexandru Vişinescu, unul dintre cei mai cumpliţi călăi ai României", *Gândul*, 30 iulie 2013, disponibil online la http://www.gandul.info/reportaj/lista-tortionarilor-care-traiesc-acest-batranel-cumsecade-este-alexandru-visinescu-unul-dintre-cei-mai-cumpliti-calai-ai-romaniei-11173039 (21.09.2014).

99. Robert Mihăilescu, „Torţionarul Alexandru Vişinescu, reacţia violentă în faţa ziariştilor, care îl întrebau cum comentează acuzaţiile de omor deosebit de grav, în perioada comunistă", 30.07.2013, disponibil online la http://www.hotnews.ro/stiri-esential-15287666-video-alexandru-visinescu-reactia-violenta-fata-ziaristilor-care-intrebau-cum-comenteaza-acuzatiile-omor-deosebit-grav-perioada-comunista.htm (2.09.2013).

100. Daiana Felecan, Alina Bugheşiu, „«Să nu [în]juri strâmb...». Înjurături româneşti care conţin antroponime (II): niveluri constitutive şi semantic-referenţiale", *Philologica Jassyensia*, an XII, nr. 1 (23), 2016, pp. 50-53; „Cum se înjura pe vremuri", *Dilema veche*, anul XI, nr. 548, 14-20 august 2014; Alexandru Ofrim, „Înjurătura: mod de folosire", *Dilema veche*, anul XI, nr. 548, 14-20 august 2014, p. II, VI; Ovidiu Şimonca, „Demisii, înjurături şi condamnări", *Observator cultural*, 8.08.2013, disponibil online la https://www.observatorcultural.ro/articol/demisii-injuraturi-si-condamnari-2/ (21.09.2014).

101. Mihaela Dobrescu, „Vişinescu îi ameninţă pe ziarişti: Lăsaţi-mă-n pace! Este viaţa mea, nu mă forţaţi să procedez altfel", *Curentul*, 14.08.2013, p. 5.

9 august 2013[102]. El şi-a început dialogul cu reporterii prin a aduce în discuţie scrisorile primite de la foştii deţinuţi, pe care îi numea „recidivişti", subliniind deci gravitatea abaterilor acestora, deşi a admis tacit că depeşele nu sunt de la deţinuţii politici, ci de la deţinuţii de drept comun din închisorile în care a activat după 1964. Totodată, Vişinescu se arăta contrariat de faptul că opinia publică din acel moment nu era capabilă să vadă „omenia şi bunul caracter" ale fostului comandant. Pus în faţa acuzaţiilor aduse, Vişinescu a pus: „Să vină să dovedească şi eu mă plec. Dar nu pot fi eu până ieri într-un fel şi – în primul rând, nici nu ştiam că va veni rândul când va trebui să compar, aşa...". De asemenea, admitea că nu se aştepta „sub nici o formă" să fie anchetat pentru ceea ce s-a întâmplat la Râmnicu Sărat, precizând că cei care îl acuză „n-au nici un pic de caracter".

Când a venit vorba de acţiunile din închisoare, a precizat că deseori comandantul nici nu era văzut, lucru de altfel adevărat, admis în declaraţii şi mărturii şi de foştii „locatari" ai temniţei buzoiene. Aşa cum vom vedea însă, pentru aplicarea regimului de exterminare nu era neapărat nevoie de prezenţa fizică a şefului puşcăriei, câtă vreme acesta era informat despre situaţia din celular şi despre starea deţinuţilor prin rapoarte, informări, discuţii cu supraveghetorii, cu gardienii, iar lanţul decizional funcţiona în absenţa sa. La câteva minute distanţă însă Vişinescu a revenit şi a menţionat că, fiind singuri în celule, el îi vizita periodic pe osândiţi, întrucât era obligat să întocmească rapoarte. La întrebarea reporterei dacă ar fi putut să le facă deţinuţilor politici viaţa mai uşoară, acesta a negat, argumentând că „nu depindea de mine". În răspunsurile sacadate şi incoerente, cu fraze terminându-se brusc, între crâmpeie de amintiri şi puseuri lungi de vorbire, Vişinescu s-a disculpat în permanenţă şi a spus că masa, programul, vizita medicală, orarul de somn şi alte activităţi erau coordonate de la centru, argumentând că acestea nu au depins de el, iar pe cei încarceraţi nu el i-a trimis la închisoare. O afirmaţie-şablon circumscrisă teoriei executării ordinelor, care avea să fie disecată în sala de judecată. Ca detaliu biografic, Vişinescu a spus că nu el a ales să meargă la Râmnicu Sărat, ci s-a supus de asemenea unui ordin ierarhic. Constatare interesantă, dar care nu poate fi interpretată nicidecum drept o circumstanţă atenuantă.

Curând însă, atmosfera de dialog relaxat avea să dispară, imediat ce a fost întrebat în legătură cu decesele de aici. Vişinescu a abandonat brusc tonul molcom şi aproape că a strigat către reporter: „Da, mureau, dar ce? ! Mureau şi afară. Mor oamenii...". Despre morţi a venit vorba când discuţia a ajuns la Ion Mihalache. L-a înţeles „omeneşte" pe fostul ţărănist, întrucât nu exista un motiv de ură pentru care să se comporte altfel. Şi, mai mult, Mihalache respecta programul şi, în consecinţă, nu existau motive pentru a fi pedepsit. Or, aşa cum vom vedea, Mihalache fusese una dintre ţintele predilecte ale lui Vişinescu în închisoare. Fostul comandant a continuat susţinând că a discutat în repetate rânduri cu Ion Mihalache şi că acesta nu s-ar fi plâns niciodată de condiţiile de detenţie. Întrebat despre cauza decesului acestuia, Vişinescu s-a adaptat din mers şi a răspuns că nu era obligaţia sa aceea de a stabili cauza, iar documentele din arhivă pot

102. „EXCLUSIV. Interviu document cu torţionarul Alexandru Vişinescu", 9 august 2013, disponibil online la http://www.antena3.ro/romania/exclusiv-interviu-document-cu-tortionarul-alexandru-visinescu-224047.html (2.09.2014).

arăta motivul[103]. Cu altă ocazie, întrebat cum a murit Mihalache, a răspuns cu cinism: „Întrebaţi-l pe el!" – adăugând că nu se consideră vinovat şi are conştiinţa împăcată[104]. În alt interviu declara nonşalant: „Eu l-am apreciat pe Mihalache. [...] Mi-a fost simpatic". Definindu-se ca fiind unul dintre cei amărâţi, Vişinescu l-a gratulat în schimb pe Ion Diaconescu cu un substantiv din registrul canin: „Şi jigodia aia de Diaconescu a spus şi el că... n-a fost acolo!"[105]. Unui alt reporer, Vişinescu i-a spus despre fostul gărdist: „Minte ca un porc! [...] Ce, vrea să fie ca Coposu?" – interviu din care mai reţinem replica uluitoare a tânărului jurnalist, la constatarea că Vişinescu nega toate acuzaţiile: „Şi, realmente, vă ofticaţi, nu?" [*sic!*][106].

Nu i-a fost adusă la cunoştinţă niciodată de vreun deţinut constatarea că ar fi fost bătut, a spus Vişinescu tot pentru Antena 3. Totodată, a negat şi de această dată categoric că Ion Diaconescu ar fi fost la Râmnicu Sărat, fiind dispus să pună rămăşag pe pensie. Despre Coposu a spus că nu se poate să fi fost pedepsit, de vreme ce acesta se arătase foarte respectuos în temniţă. Pe Victor Rădulescu-Pogoneanu l-a pus în antiteză cu Coposu, întrucât Pogoneanu, rememora Vişinescu, „spunea deschis că închisoarea sau, mă rog, regimul de detenţie este de aşa natură încât veţi răspunde, textual, de aşa ceva. Avea voie să-şi spună părerea...". În finalul dialogului, Vişinescu a devenit numai lapte şi miere, a cuprins reportera pe după umeri, a susţinut că a fost împotriva sistemului şi a descris regimul comunist ca unul „nedrept". Nu a avut, în schimb, coşmaruri sau remuşcări[107].

„Mi-e indiferent, nu mi-e teamă", a declarat Vişinescu după ce a fost trimis în judecată[108]. Rămâne însă memorabilă scena în care a primit acasă rechizitoriul. Nu înainte de a-i înjura pe anchetatori şi a confirma că nu regretă nimic, Vişinescu a spus cu jumătate de gură, în stilu-i devenit deja caracteristic, în timp ce apuca plicul greu din mâna poştaşului: „E clar...". Curând însă, odată cu începutul procesului, apetenţa

103. „EXCLUSIV. Interviu document cu torţionarul Alexandru Vişinescu", 9 august 2013, disponibil online la http://www.antena3.ro/romania/exclusiv-interviu-document-cu-tortionarul-alexandru-visinescu-224047.html (2.09.2014).
104. Violeta Fotache, „Întrebat cum a murit Ion Mihalache, torţionarul Vişinescu a răspuns cu cinism: «Întrebaţi-l pe el!»", *Evenimentul zilei*, 10 august 2013, disponibil online la http://www.evz.ro/tortionarul-visinescu-neaga-crimele-de-care-este-acuzat-eu-am-constiinta-impacata-1051766.html (2.09.2014).
105. „Exclusiv! Interviu cu torţionarul Alexandru Vişinescu: «Eram un amărât! Nu eu sunt de vină, nu puteam să refuz ordinele!»", 9 august 2013, disponibil online la http://a1.ro/news/politic/exclusiv-interviu-cu-tortionarul-alexandru-visinescu-eram-un-amarat-nu-eu-sunt-de-vina-nu-puteam-sa-refuz-ordinele-id156423.html (2.09.2014).
106. „Torţionarul Vişinescu, interviu cutremurător. Ce spune despre foştii deţinuţi şi despre tortură", România TV, 9.08.2013, disponibil online la http://www.romaniatv.net/media_127930_alexandru-visinescu-interviu-cutremurator-ce-spune-despre-fostii-detinuti-si-de-ion-diaconescu_92994.html (2.09.2013).
107. „EXCLUSIV. Interviu document cu torţionarul Alexandru Vişinescu", 9 august 2013, disponibil online la http://www.antena3.ro/romania/exclusiv-interviu-document-cu-tortionarul-alexandru-visinescu-224047.html (2.09.2014).
108. „Torţionarul Vişinescu se consideră nevinovat. Avocatul acestuia cere scoaterea de sub urmărire penală", 17 septembrie 2013, disponibil online la http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/tortionarul-visinescu-a-ajuns-la-parchetul-general-pentru-audieri-a-refuzat-sa-vorbeasca-cu-presa.html (2.09.2014).

lui Vişinescu de a vorbi cu presa a scăzut până spre dispariţie. În faţa tentativelor jurnaliştilor de a smulge vreo declaraţie de la fostul comandant, Vişinescu a rămas impasibil. Şi aşa s-a comportat până la final, când a fost ridicat de acasă de poliţiştii veniţi să-l aresteze.

În faţa procurorilor

La puţină vreme după denunţarea sa la Parchet, procurorii civili au început cercetările. Aşa cum arată dosarul de anchetă, pe lângă probele masive depuse de IICCMER, începeau să se strângă şi acte procedurale, dublate de verificări şi căutări de martori. Devenea din ce în ce mai clar că era inevitabilă întâlnirea dintre Vişinescu şi anchetatori. De la bun început, putem spune că o radiografie a declaraţiilor oficiale pe care le-a oferit fostul comandant de la Râmnicu Sărat în anchetă nu prezintă multe revelaţii pentru că întrevederile ofiţerului octogenar cu procurorii au fost scurte, fără prea multe lămuriri, o opacitate a argumentelor, un dialog al surzilor, intermediat de avocat.

Într-o vineri dimineaţă, la exact o lună de la denunţarea lui Vişinescu la Parchet, procurorul de caz a decis punerea acestuia sub urmărire penală pentru crimele şi abuzurile de la Râmnicu Sărat. Câteva zile mai târziu, Vişinescu a fost chemat la Parchet pentru a i se aduce la cunoştinţă învinuirea şi, ca oricărui inculpat, i s-au citit drepturile şi obligaţiile pe care le avea în această calitate. Un moment tulburător pentru fostul comandant, care, confruntat cu acuzaţiile oficiale, a refuzat pentru moment să facă declaraţii în faţa anchetatorilor şi a solicitat timp pentru a-şi pregăti apărarea. Nu a uitat, în schimb, să ceară oficial, în aceeaşi zi, ca Parchetul General să-şi decline competenţa în favoarea Parchetului Curţii de Apel Bucureşti. Invoca, de asemenea, chestiuni procedurale, arătând că astfel i s-a încălcat dreptul la apărare. Trucurile avocăţeşti, cunoscute prea bine de către magistraţi, au fost însă respinse de procuror, care a decis să meargă mai departe[109].

Două săptămâni mai târziu, avocatul a informat Parchetul că Vişinescu era extrem de afectat de turnura pe care o luaseră evenimentele în privinţa denunţului depus împotriva sa şi acuza imposibilitatea de a oferi o declaraţie, invocând starea emoţională care nu îi permitea să fie audiat şi promiţând ca fostul comandant să revină cu o declaraţie detaliată despre evenimentele din anii '50-'60[110].

În schimb, între prima audiere şi întâmpinarea avocatului s-a petrecut un episod destul de cunoscut publicului românesc, o tehnică utilizată deseori de către cei cu probleme penale: Vişinescu a acuzat „grave" probleme de sănătate, apărute brusc, şi s-a internat în spital. Avea să uzeze de aceeaşi tactică şi la tribunal. Presa a aflat însă imediat (Vişinescu devenise un personaj mediatizat şi, astfel, mult prea uşor de reperat)[111], iar fostul comandant a părăsit după numai o zi spitalul aparţinând Ministerului de Interne. Aveau să treacă însă multe săptămâni până la declaraţia promisă de Vişinescu – mai exact, până la jumătatea lui ianuarie 2014, când fostul comandant de la Râmnicu Sărat

109. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 57-60, 61-63, 141-142v.
110. *Ibidem*, f. 66-75.
111. „Aşteptat la Parchet, torţionarul Vişinescu s-a internat în spital", *Gândul*, 10.09.2013, disponibil online la www.gandul.info/stiri/asteptat-la-parchet-tortionarulvisinescu-s-a-internat-in-spital-11307282 (9.09.2014).

a oferit, de fapt, singura sa mărturisire detaliată în faţa anchetatorilor de la Parchetul Curţii Supreme[112].

Patru pagini cu fraze scurte, date într-o oră şi trei sferturi, cu idei vagi, puţine lucruri lămurite în faţa sutelor de întrebări care ar fi necesitat răspunsuri precise şi elaborate, explicaţii şi argumente pentru cei şapte ani în care a condus penitenciarul. După câteva referiri la cariera sa în Securitate şi Direcţia Generală a Penitenciarelor, Vişinescu a făcut unele precizări interesante despre statutul şi regimul închisorii buzoiene. Astfel, el a afirmat că specializarea penitenciarului a fost decisă după Revoluţia maghiară din 1956, amănunt care este doar în parte şi dintr-un anumit punct de vedere adevărat. De asemenea, Vişinescu a ţinut să aducă în discuţie implicarea Securităţii în tipul de regim special instaurat la Râmnicu Sărat: duritatea, conspirativitatea şi, în general, privaţiunile care ţineau de hrană, comunicare, corespondenţă sau program. Sesizăm în mărturia lui Vişinescu frecventa tendinţă de a se disculpa în legătură cu deciziile care şi-au pus amprenta pe regimul de exterminare instituit în închisoare, o atitudine care se regăseşte de altfel în cazul multor foşti agenţi ai regimurilor dictatoriale ajunşi în postura de a da socoteală în faţa justiţiei.

De exemplu, el afirma că, pe lângă regulile stricte impuse conducerii penitenciarului şi angajaţilor, întărind astfel ideea că era o puşcărie cu un statut aparte, raţia de hrană şi meniul, raţia de cărbuni pentru încălzirea individuală a fiecărei celule erau fixate de Direcţia Generală a Penitenciarelor, lucru care nu s-a putut dovedi în anchetă prin documentele existente. În acelaşi timp, trebuie subliniată diferenţa stridentă între afirmaţiile lui Vişinescu şi realitatea puşcăriei, distanţa flagrantă între argumentele oficiale şi condiţiile de detenţie de la Râmnicu Sărat. Să luăm ca exemplu informaţia oferită procurorilor de fostul comandant privind existenţa unui medic în cadrul penitenciarului. Aceasta însă nu reprezenta o condiţie *sine qua non* pentru tratarea deţinuţilor politici în mod corespunzător: aveau să conteze foarte mult comportamentul responsabilului medical faţă de deţinuţi, aprobările privind un anumit tratament, disponibilitatea conducerii penitenciarului şi/sau a DGP pentru tratarea unui bolnav, existenţa unor medicamente esenţiale etc., condiţii de neocolit pentru a evita degradarea stării de sănătate sau chiar moartea.

În ceea ce priveşte decesele, Vişinescu a folosit aceleaşi argumente ca mai toţi foştii şefi de puşcării sau de lagăre comuniste care au fost chestionaţi în acest sens: s-a apărat arătând că morţii nu au fost consecinţa regimului penitenciar, ci au fost urmarea unor cauze naturale. Aşa cum avea să demonstreze procesul, duritatea regimului – de la condiţiile de cazare la program, hrană, presiunile psihice, torturile fizice – a fost amprenta regimului de la penitenciarul Râmnicu Sărat. „Cauzele naturale" sunt de altfel destul de evidente uneori în procesele-verbale de constatare a decesului, în documentele privind starea de sănătate a deţinuţilor, în alte acte de penitenciar care arată starea fizică precară în care se aflau „politicii" de la puşcăria buzoiană. Unii ajunşi în putere aici aveau să sfârşească în câţiva ani nu în virtutea „cauzelor naturale" pe care le invocă fostul comandant. În privinţa anchetei ulterioare decesului efectuate de Parchetul Militar Ploieşti, un alt amănunt oferit de Vişinescu, documentele din arhive îl contrazic. Aşa cum vom vedea mai încolo, autorităţile considerau că nu era necesară ancheta procurorului, întrucât

112. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 76-80.

decesele erau considerate „naturale". Evident, o asemenea constatare formală nu poate fi considerată astăzi o anchetă în urma căreia a fost absolvit cumva de vină.

În plus, chiar dacă s-ar fi declanşat o anchetă – lucru puţin probabil, dată fiind subordonarea justiţiei faţă de politic –, aceasta ar fi fost blocată imediat de autorităţile centrale. Aşadar, nu avem probe care să confirme informaţia oferită de fostul comandant; dimpotrivă, acte semnate chiar de el în perioada funcţionării penitenciarului îl contrazic. Despre tipul de pedeapsă cu izolarea pe care o administra deţinuţilor politici, Vişinescu a spus că era propusă de gardienii care constatau abaterile şi era „mai mult formală". Vom vedea că lucrurile sunt departe de adevăr. Din nou, nimic despre pedepsele fizice, despre ignorarea solicitărilor, despre reducerea raţiilor de hrană etc. De asemenea, nimic despre refuzul de a acorda asistenţă medicală, nimic despre izolarea extremă şi duritatea unui regim aplicat dintr-un exces de zel fără limită. Într-un cuvânt, o depoziţie autodisculpatoare, cu multe omisiuni şi răstălmăciri. După el, întreg regimul carceral fusese aplicat de la centru, el fiind doar un executant care a îndeplinit ordinele şi şi-a făcut datoria. „Prin măsurile luate, apreciez că nu mi-am depăşit limitele şi atribuţiile instituite", le-a declarat el anchetatorilor, afirmaţie pe care procesul o avea de lămurit în detaliu. Scurta depoziţie conţine însă şi câteva erori evidente, uşor de demontat. De pildă, Vişinescu a menţionat un număr de 60 de celule individuale, când, de fapt, numărul lor – 35 – nu s-a schimbat niciodată. În alt loc afirmă că ar fi fost repartizat la Râmnicu Sărat doar în 1960, lucru care poate fi uşor contrazis prin raportarea la documentele din dosarul personal sau la actele din dosarele deţinuţilor.

Ultima întrevedere dintre Alexandru Vişinescu şi procurori a avut loc în 2014, pe 23 aprilie, atunci când i s-a adus la cunoştinţă schimbarea încadrării juridice, din genocid în infracţiuni contra umanităţii[113]. Vişinescu nu a mai adăugat nimic faţă de declaraţia anterioară, cu excepţia solicitării unui martor. Nu a dat curs nici propunerii de încheiere a unui acord pentru recunoaşterea vinovăţiei, care i-ar fi micşorat o eventuală pedeapsă. A rămas mut şi, odată cu el, necunoscute au rămas şi amănuntele – aşa cum au fost trăite de protagonistul anchetei – despre regimul de la Râmnicu Sărat. Urma însă procesul în care judecătoarea va încerca să îl determine să vorbească.

113. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 83-93.

Partea a II-a

Viaţa la închisoare

„Închisoarea tăcerii"

Literatura închisorilor este impregnată cu imagini ale locurilor de detenţie. Mici, mizere, austere, claustere, insidioase, obsesive, artificiale sau, dimpotrivă, mari, relativ îngrijite, deschise, naturale, spaţiile carcerale au fost pentru deţinuţi case ale morţii, locuri de alienare şi chin sau stabilimente care, dimpotrivă, le-au asigurat supravieţuirea. Ion Ioanid, Lena Constante, Nicolae Mărgineanu, Richard Wurmbrand, Paul Goma, Ion Pavlovici, Iosif Corpaş, Belu Zilber sau Constantin Cesianu sunt autori trecuţi prin Gulag care au avut forţa de a pune pe hârtie experienţele carcerale, o putere care vine din nevoia de a mărturisi sau de a lăsa o probă, ca o încercare de a recupera timpul pierdut, dar şi o încăpăţânare împotriva uitării. S-a scris mult, uneori fără talent, dar şi fără patimă. Alteori, pagini devastatoare de literatură naturalistă, dură, puternică, cum sunt cele ale autorilor enumeraţi mai sus.

Oricine a vizitat închisoarea Râmnicu Sărat poate spune, fără teama de a greşi prea mult, că aici spaţiul carceral şi-a păstrat culoarea, atmosfera rece, inchizitorială, aspră. Aiud (cu excepţia Zarcăi[1]), Gherla, Jilava sau lagărele din Delta Dunării ori de pe traseul Canalului au fost spaţii comune, cu mulţi deţinuţi, care au permis comunicarea, nu fără chinuri şi cazne, dar dialogul a asigurat uneori un tratament împotriva nebuniei. Însă la Râmnicu Sărat a rămas ceva din aerul greu, de cavou, care nu a dispărut nici la 50 de ani de la dezafectarea penitenciarului - nu degeaba i s-a spus „închisoarea tăcerii".

1. Denumire dată unui pavilion special al penitenciarului Aiud care a fost utilizat în perioada comunistă pentru izolarea deţinuţilor politici consideraţi nereeducaţi şi periculoşi, mai ales legionari. Termenul dat pavilionului de la Aiud provine din limba maghiară (*zárka* = carceră; celulă < *zár* = a închide) şi defineşte un spaţiu carceral de izolare. În general, întrucât oferea posibilităţi de control şi supraveghere mult mai bune, în Zarcă s-a practicat separarea individuală a deţinuţilor. Celulele individuale din Zarcă nu erau mult mai încăpătoare decât cele din celularul de la Râmnicu Sărat, însă tratamentul (hrană, asistenţă medicală, sistem de încălzire, condiţii de igienă ş.a.), deşi asemănător, nu era dublat de măsurile draconice de supraveghere.

Astăzi, stabilimentul, care are aproape 120 de ani, este monument istoric, după ce, într-o încercare disperată de a o salva de latifundiarul Gigi Becali, care pusese ochii pe ea şi voia să o cumpere (cel mai probabil, pentru terenul intravilan, aproape de primărie, o „investiţie"; după alte surse, pentru a ridica un memorial, fiind timpul în care Becali era atras de creştin-democraţie), câţiva liberali au convins Ministerul Culturii să achiziţioneze clădirea în 2007, fiind transferată ulterior în administrare Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului[2].

Puşcăria construită la finalul secolului al XIX-lea este înconjurată de case, nimic neobişnuit, mai ales că în multe locuri, odată cu extinderea oraşelor, locuinţele domestice au înconjurat stabilimentele de detenţie, ridicate la marginea localităţilor. Aproape o închisoare de manual din punct de vedere arhitectonic, construită cu multă rigoare, sobră, cu elemente neoclasice vizibile pe faţadă, ridicată, probabil, cu ajutorul unor specialişti şcoliţi în Europa Apuseană, puşcăria regăţeană era considerată mică chiar şi pentru timpul său, spre deosebire de locurile de recluziune ridicate în Transilvania tot în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu capacităţi mari, precum cel de la Aiud.

În acel timp, în Vechiul Regat închisorile erau instituţii rare atât prin existenţă, cât şi ca inovaţie instituţională, puşcăriile fiind de cele mai multe ori spaţii improvizate, în general în mănăstiri (vezi, de pildă, închisoarea din Iaşi, care a funcţionat în interiorul mănăstirii de pe dealul Galata până în 1950) sau în locuri izolate şi exotice, precum salinele. Şi pentru spaţiul românesc, acela e timpul în care s-a făcut trecerea spre o penalitate de detenţie, aşa cum o numeşte Michel Foucault. În prima parte a secolului trecut, închisoarea de la Râmnicu Sărat nu a fost nimic mai mult decât un penitenciar judeţean de dimensiuni foarte reduse. Putea adăposti aproximativ două sute de persoane, în general din împrejurimi.

„Râmnicu Sărat nu-i făcută de comunişti", le-a răspuns Alexandru Vişinescu jurnaliştilor care încercau să-i afle poziţia faţă de gravele acuzaţii formulate la adresa sa[3]. Devenit aproape un lucru comun, astăzi se ştie că regimul comuniştilor în închisorile interbelice a fost total diferit de modul în care îi vor trata ei pe „duşmanii poporului". Încă din preajma izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, când România experimenta dictatura carlistă, penitenciarul de la Râmnicu Sărat a reprezentat un loc simbolic atât pentru reprezentanţii extremei drepte, cât şi pentru comunişti. Aici au fost aduşi legionari cunoscuţi, în frunte cu Corneliu Zelea Codreanu, dar şi membrii „echipelor morţii", denumite romantic „Decemvirii" şi „Nicadorii", cei care i-au asasinat pe deputatul legionar disident Mihai Stelescu şi pe prim-ministrul liberal I.G. Duca. În noaptea Sfântului Andrei (29/30 noiembrie 1938), de la penitenciarul Râmnicu Sărat au fost trimişi cu un transport spre Jilava, simulându-se un transfer între penitenciare, 14 deţinuţi, printre care se afla şi căpitanul Corneliu Zelea Codreanu, care au fost asasinaţi, prin strangulare,

2. În presa vremii informaţia este prezentă, însă cu precizarea că Gigi Becali şi-ar fi dorit achiziţionarea închisorii pentru a ridica o biserică în cinstea celor decedaţi aici (Alex Mihăiescu, „Visul lui Coposu a ajuns atelier de dulgherie", *Ziua*, 13.10.2009, disponibil online la http : //m.ziuanews.ro/stiri/visul-lui-coposu-a-ajuns-atelier-de-dulgherie-42 [10.08.2014]).
3. „Torţionarul Vişinescu, interviu cutremurător. Ce spune despre foştii deţinuţi şi despre tortură", România TV, 9.08.2013, disponibil online la http : //www.romaniatv.net/media_127930_alexandru-visinescu-interviu-cutremurator-ce-spune-despre-fostii-detinuti-si-de-ion-diaconescu_92994.html (2.09.2013).

din ordinul autorităţilor, în marginea pădurii Tâncăbeşti de lângă Bucureşti. Un an mai târziu, acelaşi penitenciar era scena unei băi de sânge, drept răspuns la asasinarea ministrului de Interne, Armand Călinescu. Trebuie adăugat că în toată ţara, din ordinul regelui Carol al II-lea, au fost demarate represalii extrem de dure împotriva membrilor şi simpatizanţilor Mişcării Legionare, soldate cu câteva sute de morţi. Nu au scăpat nici deţinuţii legionari care erau deja încarceraţi la penitenciarul Râmnicu Sărat. Astfel, în noaptea de 29/30 septembrie 1939, 13 legionari (între care Mihail Polihroniade, membru al Senatului Legionar, Gheorghe Clime, preşedintele Partidului Totul Pentru Ţară, Alexandru Cantacuzino, şeful Corpului Legionar Moţa-Marin ş.a.) au fost conduşi în curtea închisorii, unde au fost executaţi sumar[4].

Un episod cu adevărat memorabil este întâlnirea dintre comunişti şi legionari la Râmnicu Sărat. Condamnată la zece ani de închisoare într-un celebru proces desfăşurat în 1936, legendara figură feminină a comunismului românesc, Ana Pauker, a fost transferată la puşcăria buzoiană în 1940. Era anul în care duşmanul de moarte al legionarilor, regele Carol al II-lea, se confrunta cu masive pierderi teritoriale şi era obligat să renunţe la tron. Curând după plecarea sa, mariajul politic dintre generalul Ion Antonescu şi legionari le-a oferit acestora din urmă prilejul unei vizite la închisoarea devenită cu un an, doi în urmă locul martirajului Căpitanului şi al celorlalte căpetenii. Astfel, 2.000 de legionari, dintre care unii fuseseră încarceraţi aici, costumaţi în uniforma cu diagonală, au pornit în pelerinaj spre penitenciarul buzoian pentru a onora jertfele foştilor lor camarazi. Întâlnirea cu deţinutele comuniste şi Ana Pauker a fost o bună ocazie de a-şi cunoaşte adversarii ideologici. Nu au avut loc scene violente; dimpotrivă, dialogul a fost candid, legionarii, deveniţi recent guvernanţii României, şi-au privit duşmanii de decenii cu îngăduinţă şi respect. Pe Ana Pauker au recunoscut-o drept un lider de necontestat, cu care s-au angajat într-o discuţie politică în incinta puşcăriei. Însă legionarii aveau gânduri mari cu acest loc al memoriei lor, pe care nu au mai apucat însă să le pună în practică. După vizita cămăşilor verzi din toamna anului 1940, deţinutele comuniste au fost transferate în alt penitenciar, întrucât se intenţiona transformarea închisorii Râmnicu Sărat într-un muzeu al Mişcării Legionare[5].

Privită dinspre stradă, clădirea gălbuie nu aduce deloc a fostă închisoare: un gard de zidărie înalt de patru-cinci metri, fisurat în unele locuri, invadat de vegetaţie crescută la întâmplare, iar deasupra zidului împrejmuitor, câteva rânduri de sârmă ghimpată ruginită. Zidul de incintă care îngrădeşte perimetrul de aproape un hectar al închisorii a fost ridicat târziu, la sfârşitul anilor '40, când penitenciarul s-a specializat de altfel pe detenţie politică[6]. În curte, de o parte şi de alta, penitenciarul este flancat de două case în acelaşi stil cu acesta, de început de secol XX, în parte distruse de vreme, dispuse aproape simetric faţă de axul longitudinal al clădirii principale, care au fost utilizate de

4. Despre condiţiile şi utilizarea penitenciarului Râmnicu Sărat până în 1945, vezi Andrei Muraru (coord.), Sorin Cucerai, Dumitru Lăcătuşu, Clara Mareş, Constantin Petre, Cristina Roman, Marius Stan, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, studiu introductiv de Cristina Roman, postfaţă de Marius Oprea, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 439-442.
5. Robert Levy, *Gloria şi decăderea Anei Pauker*, traducere de Cristina Pupeza şi Ioana Gagea, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 50.
6. Emil Lupu, „Anatomia represiunii. Penitenciarul din Râmnicu Sărat, 1948-1952", *Arhivele Totalitarismului*, anul VII, nr. 3-4 (24-25)/1999, p. 154.

comandantul Alexandru Vişinescu – cea din stânga, destul de spaţioasă, cu câteva încăperi, printre care şi biroul comandantului, iar cealaltă, de alţi angajaţi ai închisorii, dar şi ca imobil cu destinaţii administrative unde se aflau un depozit de alimente, o bucătărie, un grup sanitar şi alte încăperi. De la poartă şi până la intrarea în închisoare există un teren larg, o curte spaţioasă. Clădirea penitenciarului, aşezată în centrul curţii, în forma literei „T", cu două nivele, formată din două corpuri dispuse longitudinal, între care se găseşte o mică curte interioară, tronează în spaţiul deschis, fiind acoperită cu tablă, cum erau casele de la ţară.

La parter, pe unde se intra în închisoare, de o parte şi de alta sunt două pavilioane cu acces spre câteva încăperi mari care au fost celule comune de detenţie. La vremea aceea, unora dintre încăperi li s-au dat şi alte utilizări: bucătărie, sală de mese folosită de gardieni sau, înainte de comunism, infirmerie, spălător ş.a. Prin partea dreaptă a parterului se face accesul la subsol, pe o scară care s-a prăbuşit între timp. Acest subsol, denumit impropriu „neagra" de unii supravieţuitori ai regimului de aici din a doua jumătate a anilor '50 şi începutul anilor '60, a fost folosit uneori pentru izolarea şi torturarea deţinuţilor recalcitranţi în timpul mandatului lui Alexandru Vişinescu. Este cel mai tenebros spaţiu al penitenciarului şi singurul de acest fel, întrucât în stânga nu a fost proiectată o asemenea incintă subterană.

După ce ieşi din această mică parte a închisorii, te întâmpină curtea interioară, din care pătrunzi în fostul celular. Întunecate şi reci, celularul şi sala centrală de observaţie sunt impresionante, la fel şi pasarelele de la etaj, structura metalică întărind atmosfera carcerală şi degajând un sentiment greu, de forţă nimicitoare. În partea dreaptă a celularului se află scara de acces la etaj. Se pare că parterul şi etajul erau separate de o plasă antisuicid, care astăzi nu mai există[7]. Deţinuţii politici au fost depuşi în cele 35 de celule individuale, dintre care 16 la parter şi 19 la etaj, toate numerotate corespunzător, aşezate pe două rânduri, faţă în faţă, câte opt pe fiecare rând. Aceste celule de dimensiuni claustrofobice, de trei metri şi jumătate pe doi metri, înalte de trei metri, din care o suprafaţă considerabilă era ocupată de patul de fier, au reprezentat, ani la rând, casa deţinuţilor politici în vremea lui Alexandru Vişinescu. O uşă masivă de stejar, cu trei rânduri de zăvoare şi vizetă, închidea fiecare celulă prevăzută cu o fereastră mică, aşezată sus, pe peretele opus uşii, cu gratii şi oblonită.

În partea dreaptă a clădirii principale, cum priveşti dinspre stradă, exista o curte de plimbare, de aproximativ 400 de m^2, delimitată în exterior de un zid înalt cu contraforturi, astăzi aproape nedefinite spaţial din cauza modificărilor repetate şi brutale făcute pentru a da penitenciarului o nouă funcţionalitate după dezafectarea lui, în special ca depozit. Ferestrele celulelor individuale dădeau în curte. S-au ridicat şoproane şi magazii, şi ele în paragină în ultimii ani, alte mici construcţii din zidărie au fost adăugate în diverse zone. Foişoarele de odinioară[8], destinate soldaţilor pentru observarea deţinuţilor scoşi la aer şi pentru paza curentă, aflate în colţurile curţilor de plimbare, au dispărut şi abia dacă se mai cunoaşte, prin arcadele de cărămidă, locul unde au fost cândva.

7. Augustin Vişa, *Din închisorile fasciste în lagărele şi închisorile comuniste*, ediţia a II-a, Editura Karograf, 2012, p. 387.
8. Ion Diaconescu spune că existau două miradoare, în timp ce alte surse vorbesc de existenţa a patru foişoare (Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER, APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 145).

La etajul celularului, unde există acces prin singura scară interioară, aflată în dreapta, așa cum am văzut mai sus, se află, pe lângă cele 16 celule de pe celularul principal, așezate identic cu cele de la parter, alte trei[9] de aceleaşi dimensiuni minuscule, aşezate însă pe partea stângă, la capătul pasarelei. La etaj se mai aflau două mici cabine pentru spălat şi două grupuri sanitare. În fine, în spatele clădirii celularului principal exista o poartă de acces spre calea ferată, unii deţinuţi politici fiind trasferaţi aici direct din vagonul-penitenciar.

În anii 2000, în curtea penitenciarului a fost improvizat un mic atelier de tâmplărie, efect evident al tranziţiei, care nu a ocolit nici acest loc încărcat de memorie. În perimetrul vast al fostei puşcării, o cruce mare, ruginie, pe care scrie cu majuscule „Vie recunoştinţă martirilor închisorii", mai aminteşte de experienţele carcerale ale „politicilor" de aici în timpul comunismului. Temniţa a rămas aproape neschimbată din 2007 încoace, în timp ce despre fostul ei comandant nu există informaţii că ar mai fi vizitat-o după dezafectare. A revăzut însă stabilimentul carceral la unul dintre termenele procesului său, în sala de tribunal, fără entuziasm[10].

Un experiment continuat?

În 1954, când locotenentul Alexandru Vişinescu a ajuns la penitenciarul de la Râmnicu Sărat, puşcăria funcţiona deja de ani buni în sistemul penitenciar comunist. Până să fie numit comandant, tânărul ofiţer făcuse însă cunoştinţă cu regimul care trebuia aplicat „duşmanilor poporului". Fusese iniţiat în activitatea de contrainformaţii şi cunoştea arsenalul de mijloace de supraveghere şi represiune pe care Securitatea le aplica de aproape un deceniu, unele adaptate ori importate de-a dreptul de la sovietici, altele însuşite în mediul penitenciar din interbelic. Le asimilase rapid, fie la cursurile pe care le-a urmat la Şcoala de ofiţeri, fie la penitenciarul Jilava, unde a activat o vreme. Asupra biografiei lui Alexandru Vişinescu vom reveni; acum însă notăm doar că tânărul securist lucra deci, înainte să ajungă la conducerea penitenciarului de la Râmnicu Sărat, de şase ani în lumea carcerală şi cunoştea regulile şi mai ales metodele „specifice" pentru reeducarea deţinuţilor politici. Putem presupune, de asemenea, că Vişinescu ştia câte ceva despre modul în care directorul închisorii de la Sighet, Vasile Ciolpan, o „legendă" a sistemului de detenţie din acei ani, tratase „vârfurile reacţiunii". Ei fuseseră, se pare, colegi la Şcoala de penitenciare în 1950.

Penitenciarul Sighet

Într-un birou al Ministerului de Interne din primăvara anului 1950 a început redactarea unei lungi liste cu numele foştilor demnitari din timpul vechiului regim, adică de la Marea Unire şi până la instalarea Guvernului Groza, „propuşi pentru arestare". Astfel de liste se întocmeau frecvent, primele „baze de date" fiind alcătuite odată cu demararea

9. Aceste trei celule sunt chiar mai mici decât celelalte camere individuale de recluziune, având dimensiunile de 1,8 m × 2 m, şi sunt numerotate de la nr. 36 la nr. 38.
10. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v.

anchetelor care au precedat procesele criminalilor de război, iniţiate în 1945. În multe cazuri, situaţiile nominale au fost elaborate după ediţiile *Monitorului Oficial* al anilor '20-'40, unde erau publicate deciziile cu numirile în funcţii publice. De această dată însă, lista a fost ceva mai abil alcătuită şi a stat la baza operaţiunii care s-a numit „Noaptea demnitarilor", acţiune pregătită scrupulos de Securitate şi care a condus în final la arestarea a peste 80 de personalităţi[11]. Aşa a debutat transformarea închisorii de la Sighetu Marmaţiei, unde erau aduşi în timpul războiului deţinuţi de drept comun şi dezertori, într-o închisoare pentru elite, care a avut această destinaţie o perioadă de cinci ani (1950-1955), spre deosebire de Râmnicu Sărat, care a preluat această misiune după 1955 pentru o perioadă ceva mai lungă. Ca şi în cazul micii puşcării buzoiene, prezenţa în penitenciar a numeroase personaje din elita politică, militară, academică sau religioasă i-a determinat pe responsabilii Ministerului de Interne de atunci să considere Sighetul un loc conspirativ, ferit chiar de ochii celor mai fideli slujitori ai regimului, un „penitenciar cu un specific oarecum aparte", cum îl caracteriza Vasile Ciolpan, comandantul închisorii în toţi cei cinci ani. Alegerea stabilimentului carceral s-a făcut, se pare, deşi nu se cunosc nici aici foarte multe detalii, în funcţie de câteva caracteristici – mărime, posibilităţi de izolare, capacitatea de a asigura securitatea locului –, la care s-au adăugat, în timp, alte elemente: comunicarea multor ordine esenţiale pe cale orală, înhumarea morţilor în mare secret, schimbarea continuă a personalului din penitenciar (gardieni, ofiţeri politici, lucrători operativi) şi alegerea unui personaj cu pregătire contrainformativă pentru administrarea destinelor „duşmanilor regimului". Probabil, ca şi în situaţia profilării penitenciarului de la Râmnicu Sărat de mai târziu, alegerea Sighetului ca loc pentru încarcerarea vechii elite s-a făcut în mare taină, de către un grup restrâns de decidenţi, după inspectarea stabilimentului carceral şi analiza potenţialului de separare a deţinuţilor, sub pază strictă[12].

Începând cu mai 1950, la Sighet au ajuns oameni ai cărţii, militari de carieră, fruntaşi politici, lideri ai clerului, toţi fiind aduşi fie din domiciliul obligatoriu care le fusese fixat cu câţiva ani înainte, fie scoşi peste noapte din casele lor ori după ce fuseseră arestaţi la domiciliu. De exemplu, pe aici a trecut aproape întreaga conducere a Bisericii Catolice, cei mai importanţi episcopi greco-catolici, patru foşti prim-miniştri, cinci foşti guvernatori ai Băncii Naţionale, un fost preşedinte al Academiei Române, trei foşti preşedinţi de partide ş.a.m.d. În majoritatea covârşitoare a cazurilor, demnitarii arestaţi şi închişi la Sighet erau oameni în vârstă, despre care o statistică neagră arată că toţi cei trecuţi de 75 de ani au murit aici fără excepţie şi că în total, aici ori în alte închisori sau în domiciliu obligatoriu, peste jumătate dintre cei arestaţi în operaţiunea din 1950, descrisă mai sus, au pierit în detenţie. În cei cinci ani în care Sighetul a funcţionat ca închisoare a elitelor, 25% dintre deţinuţii încarceraţi au sucombat[13]. Cei închişi la Sighet au fost întemniţaţi fără nici o bază legală, fără să fie judecaţi sau condamnaţi, cadrul normativ „armonizându-se" abia la un an de la arestarea lor, închisoarea fiind asimilată

11. Claudiu Secaşiu, „Noaptea demnitarilor. Contribuţii privind distrugerea elitei politice româneşti", în Romulus Rusan (editor), *Anul 1948. Instituţionalizarea comunismului*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998, pp. 894-911.
12. Andrea Dobeş, *Reprimarea elitelor interbelice: colonia „Dunărea" Sighet (1950-1955)*, prefaţă de Dennis Deletant, Editura Valea Verde, Sighetu Marmaţiei, 2010, pp. 82-85.
13. Pentru datele despre închisoarea Sighet, am utilizat volumul Andreei Dobeş, *op. cit.*, *passim*.

mici colonii de muncă în care cei 84 de demnitari au fost „internaţi". Aşadar, la peste un an de la momentul arestării lor, se găsise şi justificarea legală, nu doar politică, doar că unii dintre cei arestaţi în timpul operaţiunii „Noaptea demnitarilor" muriseră deja.

Reeditarea experimentului

„Specializarea" închisorii de la Sighet a luat sfârşit în 1955, când puşcăria a fost abandonată ca penitenciar politic, după moartea lui Stalin şi după ce în Occident locul căpătase o faimă tristă. Un an cu multe schimbări în „spiritul Genevei", motiv pentru care liderii comunişti români au încercat să ţină pasul cu realităţile timpului. România păşea în acel an în clubul select al statelor membre ale Organizaţiei Naţiunilor Unite, alături de alte ţări comuniste din Europa Centrală şi de Sud-Est. Era practic o recunoaştere a acestor regimuri instalate după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. Astfel, urmând modelul sovietic[14], liderii comunişti de la Bucureşti au făcut câteva concesii în pregătirea acestui moment, inclusiv un reflux al represiunii. În acel an au fost emise mai multe decrete de graţiere – dintre care cel mai important în toamnă – care au condus la eliberarea unui mare număr de persoane şi au redus numeroase pedepse din seria celor comise în timpul războiului sau considerate acte îndreptate împotriva statului[15]. De asemenea, în 1954-1955, la nivelul sistemului penitenciar au fost demarate o serie de cercetări care, chipurile, investigau abuzurile săvârşite în lagăre şi închisori. Inclusiv fostul director al închisorii Sighet a fost anchetat pentru inegalităţi săvârşite în această calitate, unele cu consecinţe asupra traiului deţinuţilor politici, dar ancheta a fost rapid sistată[16]. Un nou regulament al deţinuţilor politici şi-a făcut apariţia în sistem. Toate aceste iniţiative nu erau altceva decât o stratagemă de a mima destalinizarea, în vreme ce numărul deţinuţilor politici a crescut din nou foarte repede.

În acest context, deţinuţii care supravieţuiseră la Sighet au fost transferaţi la alte penitenciare sau în domiciliu obligatoriu. Pentru alţii a urmat eliberarea, după anchete în beciurile Ministerului de Interne. O parte dintre osândiţi au ajuns la puşcăria Râmnicu Sărat, unde, încet, dar sigur, se prefigura transformarea stabilimentului, care până atunci primise întrebuinţări diverse (închisoarea găzduia deţinuţi de drept comun şi politici, mai ales legionari, şi deţinuţi aflaţi în tranzit), într-un continuator al experimentului de la Sighet. Subliniem aici notorietatea deţinuţilor de la Sighet înainte de arestare, spre deosebire de Râmnicu Sărat, care a adunat personalităţi care se mai aflau în viaţă în

14. Viorica Olaru-Cemîrtan, „Deportările din Basarabia, 1940-1941, 1944-1956", în Sergiu Musteaţă, Igor Caşu (coord.), *Fără termen de prescripţie. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa*, Editura Cartier, Chişinău, 2011, p. 463.
15. Nu cunoaştem numărul total al celor graţiaţi şi amnistiaţi pe baza acestui decret, dar eliberările au fost masive, dat fiind caracterul larg al actului normativ, Decretul nr. 421/24 septembrie 1955 (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar 8/1955, f. 186-187 [*Buletinul Oficial*, nr. 27, 24 septembrie 1955, pp. 261-262]); pentru detalii, vezi Andrei Muraru, „Legislation and the War Criminals' Trials in Romania", în *New Europe College* – Ştefan Odobleja *Program, Yearbook 2009-2010*, NEC, Bucharest, 2010, p. 121, precum şi explicaţiile dedicate în acest volum schimbărilor legislative din 1955, în partea a IV-a, „Procesul".
16. Dumitru Lăcătuşu, „Profilul unui torţionar: Vasile Ciolpan", în *De ce trebuie condamnat comunismul. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, vol. I/2006, Editura Polirom, Iaşi, 2006, p. 193; Andrea Dobeş, *op. cit.*, pp. 125-129.

1955-1957 în sistemul carceral, exceptând câteva figuri marcante şi categorii aparte rămase în alte locuri de recluziune, precum legionarii, păstraţi în Zarca Aiudului. Spre deosebire de Sighet, care a fost un penitenciar exclusiv politic, Râmnicu Sărat a continuat să adune, în perioada Vişinescu, şi deţinuţi de drept comun, utilizaţi la corvezile zilnice. Dincolo de această excepţie, nu putem însă să nu observăm asemănări importante. Este imposibil ca şefii Securităţii şi ai Direcţiei Penitenciarelor să nu fi văzut „oportunitatea" pe care o oferea Râmnicu Sărat odată ce au renunţat la Sighet ca penitenciar exclusiv politic destinat elitelor. Trebuie adăugate aici câteva amănunte privind „specializarea" în timp a acestei închisori. Înainte de toate, amplasarea foarte aproape de Bucureşti, la doar câteva ore, oferea posibilitatea unui transport rapid al celor trecuţi prin beciurile de la Interne sau prin Jilava.

Aşa cum am văzut, închisoarea de la Sighet fusese abandonată în 1955 ca penitenciar politic, iar o parte dintre deţinuţii evacuaţi aveau să se regăsească la puşcăria buzoiană. De pildă, semnalăm prezenţa clericilor, printre care episcopul Adalbert Boroş şi preoţii Iosif Waltner, Ioan (Hans) Heber, Sándor Imre şi Gheorghe Pătraşcu. Dintre uniţi, în aceeaşi situaţie s-au aflat episcopul de Maramureş Ioan Dragomir, viitorul cardinal Alexandru Todea şi preoţii Aurel Leluţiu şi Ştefan Tătaru. De remarcat că trei dintre episcopi (greco-catolici sau romano-catolici) au trecut pe la ambele locuri de detenţie. Dintre cei care s-au perindat în recluziunea lor pe la Sighet pentru ca apoi să ajungă şi la Râmnicu Sărat îi mai amintim pe ţărăniştii Ion Mihalache, Ilie Lazăr sau Radu Niculescu-Buzeşti, social-democratul Constantin Titel Petrescu, fostul premier Ion Gigurtu şi foştii miniştri Gheorghe Leon, Alexandru Constantinescu (Constant), Alexandru Alexandrini, Mihail Romniceanu, diplomatul Victor Rădulescu-Pogoneanu, precum şi ziaristul Ştefan Gárdony. Aşadar, o întreagă elită transferată, în timp, la mica închisoare de lângă Buzău, la care s-au adăugat multe alte nume importante venite din alte penitenciare şi centre de anchetă.

Între alte caracteristici ale locului de detenţie care se poate să fi cântărit în luarea deciziei de specializare a penitenciarului Râmnicu Sărat putem observa mărimea stabilimentului. Un penitenciar mic, cu 35 de celule individuale (la Sighet existau 36!), oferea o izolare similară cu cea din nordul extrem al ţării, care conducea, în timp, la alienarea deţinuţilor. Totodată, regimul disciplinar al penitenciarului a fost unul asemănător, stabilit pe baza unor „indicaţii" (cum avea să admită însuşi Vişinescu în faţa unei comisii a autorităţilor comuniste) venite de la Bucureşti. Între tratamentele aplicate deţinuţilor politici de la cele două puşcării se pot identifica numeroase asemănări, de la regimul alimentar la cel sanitar, alături de dezumanizarea şi batjocorirea celor închişi. La Sighet, un deţinut din patru a murit, pe când la Râmnicu Sărat aveam de-a face cu un număr mult mai mic de decese, o rată de aproximativ 10%. Aşadar, într-o perioadă considerabil mai scurtă (cinci ani de mandat în cazul lui Ciolpan, faţă de aproape şapte ani cât a durat mandatul lui Vişinescu), la Sighet au murit 53 de foşti demnitari, faţă de 14 decedaţi în timpul mandatului lui Vişinescu la Râmnicu Sărat. Statisticile însă nu spun întotdeauna întreaga istorie.

La 29 de ani, ofiţerul Alexandru Vişinescu a fost trimis la penitenciarul Râmnicu Sărat ca „lucrător operativ", iar în doi ani a fost numit comandant. Şi ajungem astfel la un alt punct de intersecţie. Probabil, identificarea în persoana lui Vişinescu a modelului de comandant tânăr, disciplinat, fidel regimului, experimentat în activitatea contrainformativă, în relaţionarea cu ofiţerii de Securitate şi versat în munca cu „duşmanii poporului"

poate fi comparată de asemenea cu situaţia de la Sighet. În definitiv, şefii Securităţii şi ai Direcţiei Penitenciarelor căutau pe cineva care să cunoască locul (Vişinescu era încă din 1954 la Râmnicu Sărat, născut şi crescut în împrejurimi), să aibă calităţile de mai sus şi să fie capabil să „lucreze" cu deţinuţi precum Ion Mihalache, nereeducat după ce Maniu murise, sau Ion Diaconescu, unul dintre capii revoltei de la Aiud, din 1957. Racolat de tânăr în sistemul penitenciar, ca şi Vasile Ciolpan, Vişinescu a fost menţinut în postul de comandant de la Râmnicu Sărat în toată perioada (1956-1963), până la desfiinţarea penitenciarului, cum s-a întâmplat şi la Sighet (Ciolpan a activat aici între 1950 şi 1955).

În concluzie, Râmnicu Sărat a preluat şi continuat, cel mai probabil, modelul Sighet, devenind o închisoare a elitelor, după numele şi profilul celor încarceraţi aici. Între cei care au fost aduşi de la Sighet la Râmnicu Sărat, începând cu primăvara rece a anului 1955, s-a aflat şi preotul romano-catolic Gheorghe Pătraşcu, amintit mai sus, care a rămas în puşcăria buzoiană trei ani şi a putut observa diferenţa de tratament între cele două închisori cu o reputaţie atât de funestă astăzi. Tratamentul aplicat „politicilor" şi teroarea dresajului carceral erau specifice însă doar puşcăriei lui Vişinescu. Să-i dăm cuvântul clericului:

> ...viaţa aici, faţă de Sighet, era mult mai grea. Pe lângă „cazarea" atât de proastă, mâncarea era mult mai subţire şi insuficientă, apoi programul apăsător: scularea era la ora 5 dimineaţa. La ora 7 era „deschiderea", când serviciul de noapte al miliţienilor se schimba şi venea serviciul de zi. La ora deschiderii, când auzeam că afară se umblă la lacătul cu care îmi era încuiată uşa, trebuia să mă aşez în picioare cu faţa la perete şi să nu mă mişc, nici să nu vorbesc, dacă nu eram întrebat. În caz că eram bolnav sau aveam nevoie de un ac cu aţă pentru a-mi coase eventual un nasture şi raportam despre ce aveam nevoie şi mi se aducea [...]. Acul şi aţa, dacă mai rămânea, trebuiau să fie restituite miliţianului. Nu aveam dreptul la nici un fel de carte, hârtie, creion. Nu era permis a ne întinde pe pat până seara la ora 10, când era stingerea. În acest fel, fără ocupaţie, omul era sortit pierzării minţii şi distrugerii[17].

Portretul comandantului

Alexandru Vişinescu a ajuns la Râmnicu Sărat în septembrie 1954 ca lucrător al Securităţii, cu atribuţii pe linie operativă, de unde nu avea să mai plece până în primăvara anului 1963, odată cu dezafectarea definitivă a închisorii de aici. Înainte de Vişinescu, istoria penitenciarului îi consemnează pentru perioada 1950-1956, ca directori, cu mandate de câte trei ani fiecare, pe Atanasie Bădicuţ[18] şi Emil Constantinescu[19]. Din

17. Gheorghe Pătraşcu, *Zile de încercare şi de har: amintiri din închisoare*, prefaţă de Damian Frunză, ediţia a II-a, Editura Serafica, Roman, 2007, pp. 57, 58.
18. Lt. Atanasie Bădicuţ, fiul lui Marin şi Anghelina, s-a născut la 5 septembrie 1915 în com. Frunzaru, jud. Olt. În anul 1951 deţinea funcţia de comandant la Râmnicu Sărat (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 267).
19. Emil Constantinescu s-a născut la 2 sau 21 octombrie 1926, com. Mircea Vodă/Poiana, jud. Ialomiţa (*Ibidem*; AIICCMER, dosar personal Emil Constantinescu, f.n. [dosar provenit de la AANP, fond Cadre, dosar nr. C/297, f. 13]).

puţinele surse care au încercat să reconstituie perioada respectivă, se pare că Emil Constantinescu (1926-1987) a fost un comandant care a impus un regim destul de dur, continuat apoi de protagonistul cărţii noastre. Mai în vârstă cu un an decât Vişinescu, Constantinescu a avut un traseu biografic aproape identic: provenit din mediul rural, educaţie precară (patru clase în comuna natală), a fost obligat de împrejurări să lucreze ca zilier, ucenic şi cizmar. Intrat în rândurile tineretului comunist, Constantinescu şi-a început ucenicia în sistemul penitenciar la Jilava, la fel ca Vişinescu, în vremea lui Nicolae Moromete (Maromet), unul dintre cei mai abuzivi şi primitivi comandanţi de la începutul sistemului penitenciar comunist, imediat după satisfacerea stagiului militar. Apoi a urmat şi el o şcoală de cadre la Jilava. Aşadar, cei doi au lucrat în aceeaşi vreme la Jilava, unul ca miliţian, celălalt ca ofiţer operativ.

Ajuns la Râmnicu Sărat după un scurt stagiu la o mică închisoare precum Măgurele, Constantinescu a fost iniţial evaluat pozitiv şi, în consecinţă, numit comandant cu delegaţie, după care a căzut în dizgraţia superiorilor în urma unor abateri disciplinare. De altfel, el fusese numit în această funcţie mai degrabă datorită conjuncturii, fiind singurul ofiţer din cadrul personalului puşcăriei, şi mai puţin datorită meritelor dovedite. Mai concret, în privinţa culpelor, Constantinescu a păstrat racilele multora dintre comandanţii de închisori comuniste: întâmplări ruşinoase, beţii şi petreceri cu angajaţii penitenciarului. Se pare că în închisoarea buzoiană se instaurase un haos, ale cărui ecouri au ajuns până la urechile şefilor de la Bucureşti. Scandalurile se ţineau lanţ, s-au făcut anchete de către partid şi de către direcţia centrală, iar Constantinescu era pe lista neagră încă din primăvara anului 1955. Abaterile sale au fost considerate atât de grave, încât a fost înlocuit din funcţia de comandant, la doar 30 de ani, după un foarte scurt mandat (1953-1956). Însuşi Constantinescu a cerut să fie schimbat, după modelul autocriticii din epocă: „Nu mă mai simt în stare să deţin această funcţie". Ca şi în alte cazuri de şefi de închisori, a fost înlăturat, printre altele, ca să nu ajungă pe mâna justiţiei militare, după ce fusese denunţat pentru insultă şi ameninţare. Astfel, la sfârşitul lui martie 1956, Constantinescu a fost demis şi eliminat definitiv din Ministerul de Interne[20].

În locul său a venit Alexandru Vişinescu, numit oficial comandant al penitenciarului pe 1 iulie 1956, la 31 de ani neîmpliniţi. Însă până să ajungă la Securitate şi şef de puşcărie, viaţa lui Vişinescu nu a fost doar lapte şi miere. Dimpotrivă, a avut o existenţă mohorâtă, singuratică şi fără mari bucurii. Născut la 27 septembrie 1925 în Aldeni (azi comuna Cernăteşti), în zona Buzăului, într-o familie săracă cu patru copii, copilăria i-a fost marcată de neajunsuri şi de o viaţă chinuită. Tatăl său a murit într-un accident de muncă în anul în care se năştea viitorul comandant, iar mama sa a lucrat în casele unor oameni avuţi. N-a rămas nimic de pe urma tatălui, care lucra şi el pe unde apuca, în gospodăriile unor localnici înstăriţi. Cum s-ar spune, familia Vişinescu trăia mai degrabă în sărăcie, iar micul Alexandru, am putea presupune, s-a descurcat în realitate singur. Aşa ajunge să fie muncitor necalificat la bază, cu şase clase primare, vreme de aproape un deceniu, până la încorporare, obligat de situaţia grea a familiei, din care a fost într-un fel exclus, după ce relaţia cu tatăl vitreg s-a deteriorat. A fost dat spre înfiere la două familii, dar nu a zăbovit prea mult. S-a întors acasă pentru o scurtă perioadă, până

20. AIICCMER, dosar personal Emil Constantinescu, f.n. (dosar provenit de la AANP, fond Cadre, dosar nr. C/297, f. 5-48, 68-69, 78, 84).

în 1937. În aceste episoade, probabil deosebit de traumatizante pentru copilul Alexandru, mai a mai fost loc şi de şcoală. A fost la cursuri când şi când, cum a apucat, abandonând în cele din urmă sistemul de învăţământ după şase clase (dintre care patru urmate în familie, iar celelalte două cât era dat în grijă la localnici), în vreme ce copilăria i s-a transformat într-o viaţă trăită cu multă trudă, aproape ca a unui adult. Nici părinţii adoptivi nu şi-au respectat promisiunea de a-l îndruma către şcoală, aceasta fiind, se pare, una dintre condiţiile înfierii sale. Astfel, împrejurările vitrege l-au obligat să locuiască cu un frate mai mare şi cu bunica sa maternă şi să lucreze cu ziua în comuna natală ori în împrejurimi. Alteori a fost servitor în casele unor oameni avuţi, cum a fost şi tatăl său o vreme. Mai târziu, în autobiografiile care i s-au cerut în timpul carierei de la Securitate sau de la penitenciare avea să spună că a fost „slugă".

Alteori găseşte un sinonim la fel de necruţător. La ultimul cuvânt al inculpatului de la Curtea de Apel a încercat să o înduplece pe judecătoare cu argumentul că şi-a clădit întreaga carieră pe muncă asiduă, încă din copilărie: „...vă rog foarte mult să apreciaţi sinceritatea mea. Eu am muncit foarte greu... m-am ridicat numai prin muncă şi cinste. [...] Vă rog foarte mult, apreciaţi sinceritatea mea! Mult timp, foarte mult timp am fost servitor"[21]. Când i s-a dat ultimul cuvânt la Curtea Supremă, a amintit episodul juvenil care probabil l-a marcat cel mai mult, când, după moartea tatălui, mama sa l-a abandonat şi l-a dat spre înfiere[22]. Relaţia cu părinţii adoptivi nu a funcţionat însă. Mama lui, care lucra şi ea în casa aceluiaşi moşier ca şi tatăl său, s-a recăsătorit la aproape un deceniu de la moartea soţului, căruia i-a supravieţuit încă aproape jumătate de secol. „Aşa că am dus o viaţă foarte grea până să plec militar – avea să-şi amintească el peste ani –, una că nu am avut tată, alta că nu am avut o situaţie materială, fiind lipsit de casă, vite şi toate cele necesare traiului."

Nu avem multe date despre perioada de formare a lui Vişinescu[23]. E clar însă că micul Alexandru a fost respins de familie. Aici putem însă presupune, cu unele detalii pe care ni le oferă dosarul său de cadre, că acest şoc al copilăriei a fost unul traumatizant, dureros, suportat cu greu. Aşadar, trecutul său a fost marcat din plin de respingerea din partea celor dragi, o viaţă haotică ce l-a însoţit până la adolescenţă, când integrarea într-o instituţie represivă precum Securitatea i-a ordonat cumva existenţa. Pe tată nu l-a cunoscut deloc, iar mama nu s-a prea interesat de soarta lui. A trăit de fapt o repudiere făţişă a părintelui rămas în viaţă. În plus, conflictul cu tatăl vitreg l-a făcut să părăsească căminul

21. Note personale luate la şedinţa de judecată de la CAB, 14.07.2015. Vezi şi ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VII, f. 187v.

22. În ultimul cuvânt de la Curtea Supremă, Vişinescu i-a amintit pe Constantin Teodorescu şi Niculae Gh. Cucu. De altfel, numele celor doi părinţi adoptivi (Constantin Teodorescu, Constantin Nasuia [?]) şi ale celor la care a muncit ca „slugă" în copilărie (Ion Chiriţescu, Niculae Gh. Cucu, Gheorghe Popa, Licu Cătuneanu, Gheorghe Stănescu ş.a.) apar şi în autobiografia lui din dosarul personal din arhiva Securităţii (note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015; vezi şi ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. nenumerotat [apel ÎCCJ], f. 316v; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 141v, 144, 148).

23. Am reconstituit detaliile biografice din documentele de arhivă, unele aflate la dosarul cauzei (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 127-129, 191-194, 236; vol. IV, f. 236, 267; AMAI, dosar personal Lt.-Col. [r] Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 6, 7, 9, 11, 13, 18, 58-59v, 66; vol. II, f. 1, 10, 12, 14, 21, 38-39, 40, 42, 56, 87-88; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 135, 138-144, 150, 151v, 324).

natal. Se ştie că actele de violenţă şi frustrările puternice, inclusiv absenţa părinţilor, din perioada copilăriei conduc la tulburări de comportament, dintre care lipsa (auto)controlului este una fundamentală. Încă de pe băncile şcolii de Securitate mărturisea că nu reuşea să se stăpânească, devenind uşor iritabil. Tot de pe acum sunt vizibile instinctele sale autoritare[24]. În realitate, micul Alexandru a fost crescut de alţii. Biografia sa ulterioară arată că relaţiile cu ceilalţi nu au fost niciodată încărcate de afectivitate, toată viaţa fiind mai degrabă un solitar, un singuratic izolat[25]. Foştii colegi de la penitenciare aveau să spună mai târziu despre el că a fost mereu o persoană retrasă şi necomunicativă[26].

Tânărul Alexandru a fost încorporat în armată în 1948 – şi nu oriunde, ci într-un loc cu totul special. Băiatul simplu şi sărac de la ţară, cu ochi căprui, părul castaniu, nasul cârn, aşa cum era descris în livretul militar, a fost trimis la un centru de instrucţie al Securităţii de la Turnu Măgurele. A terminat stagiul militar doi ani mai târziu la Miliţie, după ce în prealabil deservise inclusiv un batalion al Trupelor de Securitate. Nu avem însă informaţii concrete privind participarea junelui la acţiuni de anihilare a partizanilor din zonă. Apoi, de la Miliţia Reghin, unde a petrecut cea mai mare parte a stagiului militar, a fost recrutat de poliţia politică[27]. Nu se ştie cum şi de unde, însă ani la rând a circulat o legendă cum că ar fi făcut parte din plutonul de execuţie al mareşalului Antonescu, ucis la Jilava în vara anului 1946. La proces, el a respins acuzaţia, aducând drept probă livretul său militar, precizând că a fost încorporat abia în 1948, aşa încât nu putea fi prezent ca militar la Jilava doi ani mai devreme[28].

Imediat după deconcentrare, în 1950, îl găsim elev la şcoala de ofiţeri de Securitate. E probabil cel mai important moment al carierei sale, căci avea să-i marcheze întreaga viaţă. De aici a început totul, de aici i s-a tras totul, am putea spune. Nu era însă orice şcoală, ci una specială, sub coordonarea unui ofiţer extrem de dur, Tudor Sepeanu,

24. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 45.
25. Pentru unele detalii despre efectele violenţei şi însingurării din perioada de formare, vezi Truman Capote, *Cu sânge rece*, traducere din limba engleză de Constantin Popescu, Editura Art, Bucureşti, 2015, pp. 363-368.
26. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 248.
27. Alexandru Vişinescu a fost transferat de la Turnu Măgurele la un batalion al trupelor de Securitate de la Floreşti – Cluj, unitate militară care se pare că a participat la urmărirea şi neutralizarea partizanilor şi oponenţilor regimului comunist din regiune, printre care şi la anihilarea grupului maiorului Dabija în 1949, adică exact când Vişinescu era încorporat. Nu există însă alte informaţii despre stagiul său scurt petrecut aici (1948-1949) (ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 10, 135, 142, 144v, 323, 465; Marius Oprea, „Morţii din magazia istoriei", *Observator cultural*, nr. 532 [790], 17-23 septembrie 2015, p. 15; *Trupele de Securitate (1949-1989)*, documente selectate şi editate de Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, studiu introductiv de Florian Banu şi Liviu Ţăranu, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, p. 73).
28. Nu se ştie exact cum a apărut această informaţie în spaţiul public; cert este că detaliul biografic a fost vehiculat în presă şi în unele lucrări. Acesta apare şi în rechizitoriu, preluat de la Valentin Cristea, dar şi în unele mărturii de la proces, inclusiv în cea furnizată de Lucia Hossu-Longin în faţa tribunalului, la 28.01.2015. Vişinescu a infirmat această ipoteză în aceeaşi şedinţă a procesului (vezi APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 135; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 275-276; vol. II, f. 227; vol. IV, f. 59, 266-267).

primul director al Securităţii Bucureşti, devenit ulterior şef al Serviciului Inspecţii. Dar ce era acest serviciu cu o denumire atât de inofensivă în aparenţă? Încă de la înfiinţarea poliţiei politice comuniste a existat o direcţie[29] care s-a ocupat de reţeaua penitenciară. De altfel, pe toată perioada regimului comunist, Securitatea a gestionat activitatea de contrainformaţii din toate unităţile militare, inclusiv penitenciare[30]. La puţină vreme însă, spre sfârşitul anilor '40, a luat fiinţă o structură specială pentru supravegherea activităţii din închisori, independentă şi mai degrabă cu un statut vag definit, cu ofiţeri conspiraţi, denumită Serviciul Operativ, care avea să se transforme la fel de repede în Serviciul Inspecţii, subordonată direct, informal însă, unor şefi ai Securităţii, cum ar fi Gheorghe Pintilie, Alexandru Nicolschi sau Mişu Dulgheru. Scopul nou-înfiinţatului organism, care avea la început câteva zeci de ofiţeri arondaţi marilor penitenciare, în funcţie de importanţă, era supravegherea informativă a ceea ce se întâmpla în reţeaua concentraţionară, spionarea deţinuţilor şi a cadrelor deopotrivă, dar care a fost utilizat şi pentru activităţi mai speciale, precum recrutarea informatorilor sau diferite investigaţii. Noul serviciu trebuia să descopere informaţii nedivulgate în anchete de către deţinuţi, să identifice noi piste de cercetare, să sondeze eventuale complicităţi între deţinuţi şi cadre, să controleze corespondenţa celor încarceraţi. De fapt, încă de la debut, miza a fost destructurarea deţinuţilor politici şi mai puţin cadrele. Sătul probabil de amatorismul noilor ofiţeri, de numeroasele tensiuni apărute între agenţii Serviciului Operativ şi conducerea închisorilor, şeful Securităţii, Gheorghe Pintilie, a decis să organizeze cursuri speciale de calificare pentru noii ofiţeri. În acest context, a fost recrutat pentru şcoala nou-creată şi tânărul Vişinescu[31].

Primul şef al lui Vişinescu, Tudor Sepeanu, a fost un criminal cu multe asasinate la activ. Dincolo de crimele săvârşite după 1945 la instigarea zbirilor comunişti care aveau să ocupe şi funcţii în aparatul de represiune, el a fost unul dintre artizanii reeducării din puşcării de la începutul anilor '50. Unitatea sa conspirativă, care făcea muncă contrainformativă în penitenciare, a exersat chiar şi practici violente printre deţinuţi, dintre care

29. În structura iniţială a DGSP, Direcţia a III-a – Contrainformaţii penitenciare.

30. Structura din care a făcut parte Alexandru Vişinescu şi-a schimbat denumirea în timp. Astfel, el a fost recrutat iniţial pentru Serviciul Operativ, devenit repede Serviciul Inspecţii, apoi atribuţiile structurii au fost preluate de Serviciul „D", care a funcţionat o vreme în paralel cu Serviciul „K". Dacă Serviciul „D", structură a MAI, avea misiunea să se infiltreze şi să controleze mediul deţinuţilor şi în subsidiar cel al angajaţilor administrativi şi de pază din penitenciare, Serviciul „K" se concentra pe activitatea contrainformativă a cadrelor din Securitate şi Miliţie. În 1958, Serviciul „D" a fuzionat cu Serviciul „K", devenit astfel unica structură contrainformativă din reţeaua penitenciară; noul organism era subordonat Securităţii. După eliberarea masivă a deţinuţilor politici spre finalul epocii Gheorghiu-Dej, Serviciul „K" a dispărut, iar atribuţiile sale au fost preluate de o structură restrânsă (Florian Banu, Liviu Ţăranu [coord.], *Securitatea [1948-1989]: monografie*, vol. I, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2016, pp. 402, 403, 406; Florica Dobre [coord.], *Securitatea: structuri-cadre, obiective şi metode [1948-1967]*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, pp. 125-126; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central [1948-1989]*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2009, pp. 38, 40, 59-60; vol. II, prefaţă de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2011, p. 27).

31. Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 398-401, 403, 409.

cele mai cunoscute sunt crimele şi torturile comise în penitenciarul Piteşti[32]. Şcoala lui Sepeanu[33] s-a născut astfel în contextul săvârşirii unor abuzuri şi tratamente inumane pe care noii recruţi aveau să le interiorizeze, la rândul lor. Alexandru Vişinescu a fost unul dintre primii 50 de absolvenţi ai acestei şcoli recrutaţi din centre ale Miliţiei, furnizorul de cadre. O şcoală militară, puternic ideologizată însă, cu „profesori" securişti cu grade înalte. La finalul cursurilor, tânărul a primit gradul de sublocotenent şi a fost repartizat la penitenciarul Jilava. Fiul de ţăran sărac a făcut însă o figură frumoasă în faţa ofiţerilor poliţiei politice, care au fost impresionaţi de puterea sa de muncă, de determinarea şi disciplina sa, astfel că l-au descris drept cel mai bun elev. Evident, nu era perfect, avea şi neajunsuri, printre care munca de birou, despre care se spune că nu i se potrivea. Din acest punct de vedere, caracterizarea nu dădea greş, căci printre deţinuţi avea să se simtă în largul său, nu în haina birocratului. Era însă, potrivit securiştilor, un tânăr foarte promiţător[34].

În limbajul funcţionăresc, în livretul său militar sunt menţionate „cursuri de perfecţionare". Era doar o formulă birocratică, întrucât, aşa cum am văzut, şcoala lui Tudor Sepeanu nu era una ca oricare alta[35]. Pe scurt, elevii care urmau să ia contact cu „duşmanii poporului" aflaţi în temniţă au studiat: tehnici operative, după model sovietic, de supraveghere a deţinuţilor, însuşirea capacităţii de a verifica şi controla gardienii şi pe ceilalţi subordonaţi, precum şi metodele de reeducare aplicate intensiv odată cu sfârşitul anilor '40. Recruţii au fost iniţiaţi totodată în acţiunile „de rupere" şi „demascare". Foarte posibil, aici s-a însuşit tehnica torturii pe termen lung, folosind nu doar bătaia, ci inclusiv metode primitive, cu efect pe termen îndepărtat, dar garantat asupra deţinuţilor, şi mai ales asupra celor care opuneau rezistenţă îndelungată. Un fost coleg al lui Vişinescu a rememorat şi tipurile de cursuri urmate la şcoala securiştilor de penitenciar: învăţământ politic, noţiuni despre spionaj şi contraspionaj, legislaţie, controlul în penitenciar şi cunoştinţe despre organizarea ierarhică a deţinuţilor (legionari) în închisori, o obsesie a Securităţii, evidentă mai ales la momentul specializării penitenciarului Aiud[36]. Tânărul Vişinescu a devenit aşadar unul dintre primii ofiţeri[37] ai Securităţii specializaţi „cu diplomă" în munca din puşcărie, în timp ce serviciul care îl recrutase

32. Pentru biografia lui Tudor Sepeanu, vezi Dumitru Lăcătuşu, „Tudor Sepeanu – mărirea şi decăderea unui ofiţer al Securităţii", *Arhivele Totalitarismului*, nr. 3-4/2012, pp. 74-90; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *op. cit.*, vol. I, pp. 406-413; Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 565-567; Doina Jela, *Lexiconul negru: unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, pp. 251-252.
33. Directorul şcolii a fost colonelul de Securitate Erwin Voiculescu.
34. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 45-46v.
35. Despre organizarea şcolii, vezi chiar declaraţiile din anchetă ale lui Tudor Sepeanu, fostul şef al Serviciului Inspecţii din cadrul Direcţiei Penitenciarelor: Dumitru Lăcătuşu, Alin Mureşan (editori), *op. cit.*, pp. 201-202, 258 şi urm. (doc. de la ANIC, fond CC al PCR, Secţia Administrativ-Politic, dosar nr. 33/1953, f. 33-39, 129-145).
36. Mircea Stănescu (editor), *Documentele reeducării*, vol. I, Editura Vicovia, Bacău, 2013, pp. 236-238 (doc. de la ACNSAS, fond Penal, dosar 1126 [25.390, cota SRI], vol. 2, f. 281-290).
37. În urma cursurilor a devenit sublocotenent (20.05.1950), la 1.07.1951 a fost ridicat la gradul de locotenent, apoi locotenent-major (1.01.1955), căpitan (1.04.1959), maior (23.08.1964) şi, în fine, locotenent-colonel (23.08.1970) (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 128).

era în plină reorganizare, punându-se ordine în structura de personal, în piramida ierarhică, în încercarea de a perfecționa destructurarea deținuților politici prin diverse tehnici și metode, mai ales prin diversiune[38]. În cei aproape treizeci de ani de carieră la Interne, Vișinescu avea să mai urmeze și alte cursuri de perfecționare în anii '60 și '70, însă, așa cum vom vedea, anii de ucenicie vor fi cei mai importanți pentru el[39].

După cum îi arătase viața până atunci, abia când a ajuns la Securitate s-a putut împlini. Amintind din nou ultimul său cuvânt de la Curtea Supremă, subliniem că tânărul ofițer a rosit o frază simplă, dar foarte cuprinzătoare pentru istoria vieții sale: „Atunci am putut să vorbesc și eu"[40]. Practic, la ultimul său cuvânt exprimat public în libertate, el a evocat cum a slujit și mai ales de ce a rămas fidel Securității, instituția care a dat sens existenței sale umile și răvășite. A ridicat de pe drumuri un copil de țară, al nimănui, chinuit, mai degrabă orfan, sărac lipit, și l-a transformat într-un ofițer indispensabil în greaua confruntare cu dușmanii noului regim. Nu avea să uite acest lucru niciodată, nici în al doisprezecelea ceas, când era judecat pentru faptele sale, foarte aproape de a se întoarce la închisoare, însă de această dată ca deținut.

Recrutarea lui de către Securitate încă din timpul stagiului militar corespunde unui tipar uman cunoscut la finalul anilor '40 și mai ales în anii '50, când poliția politică își forma garnitura de cadre: tânăr cu educația minimală (muncitor necalificat sau agricultor, până în șapte clase primare) din mediul rural sau muncitoresc, cu origini sociale sănătoase. De reținut că Vișinescu a făcut parte dintr-un însemnat segment de indivizi foarte tineri (25 de ani la momentul încadrării în Securitate) recrutați în acei ani de sistemul de represiune. În fața pauperității din satele românești de după război, mediul milităresc reprezenta pentru junii recruți o schimbare excepțională de condiție socială, de la casa sărăcăcioasă, neajunsurile cotidiene și climatul familial viciat, uneori cu copilăria frântă, obligați să muncească din greu pentru a se întreține, la ambianța cazonă, ordonată, în care haina militară emana o distincție aparte, onoare, prestigiu și glorie. În acest mediu exista și o omogenitate generațională și socială, în care beneficiile apăreau repede ori erau întrezărite curând (un loc sigur în aparatul de stat asociat cu veniturile consistente și privilegiile colaterale, solda apreciabilă, o carieră militară respectabilă și apartenența la un anumit status social, pensia îndestulătoare după trecerea în rezervă etc.)[41].

În același timp, aceste beneficii rapide obținute relativ ușor aveau un cost deosebit. Noii recruți erau inițiați în câmpul activ al „luptei de clasă", iar manipularea lor survenea

38. Florian Banu, Liviu Țăranu (coord.), *op. cit.*, p. 401.
39. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 127-129, 236; vol. IV, f. 267; AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vișinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 6, 7, 9,11, 18; vol. II, f. 14, 21, 38, 56; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 19, 42 f.v.
40. Note personale luate la ședința de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.
41. Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeș, *op. cit.*, vol. II, p. 23; Marius Stan, Mihai Burcea, Mihail Bumbeș, „Recrutarea cadrelor superioare de penitenciar: 1945-1989", în *Elite comuniste înainte și după 1989. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, volumul II/2007, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 99, 100, 102, 106-107 (date similare au fost prezentate în alt studiu, realizat însă pe o bază de date mai restrânsă: Marius Stan, „Recrutarea cadrelor superioare de penitenciar: 1945-1989", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu [coord.], *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 94-108).

astfel imediat, regimul comunist profitând de gradul scăzut de cultură şi de statutul social marginal abandonat pentru o ascensiune rapidă pe scara socială. Fidelizarea, prin instituirea unui control psihologic şi economic asupra lor, se făcea în paralel cu „calificarea la locul de muncă", unde ei asumau tehnicile violente şi deveneau adevărate unelte ale represiunii împotriva „duşmanilor patriei". Astfel, beneficiarii acestei educaţii cazone interiorizau abrupt, ca o recunoştinţă eternă faţă de regim, aversiunea faţă de „duşmanii poporului" pe care aveau să îi aibă în „administrare" şi pe care aveau puterea deplină să îi reeduce. Capacitatea critică a acestor tineri militari era aproape inexistentă şi astfel „duşmanii de clasă" aflaţi sub pază erau ţinte sigure, fără să mai existe vreo analiză asupra culpei reale a acestor năpăstuiţi ai soartei. De altfel, şcoala prin care au trecut tinerii recruţi – fie că vorbim despre şcoala de ofiţeri, sau, mai ales, despre calificarea la penitenciarul Jilava – sistematiza concepţiile despre duşmanii de clasă aflaţi sub pază. Propovăduind violenţa, mediul cazon le întărea convingerea că ei participau la un proiect nou de societate, pus în pericol tocmai de aceşti duşmani, arestaţi şi încarceraţi pentru că atentaseră la sănătatea sistemului[42].

În faţa tribunalului care îl judeca, Vişinescu s-a autointitulat „CI-ist"[43], iar într-un alt loc şi-a spus „ofiţer operativ de Securitate"[44]. Oficial, după stagiul de pregătire intensivă, el a fost angajat ca lucrător operativ al Biroului Inspecţii de la penitenciarul Jilava, unde a condus activitatea de contrainformaţii. La primul loc de muncă a deprins rostul activităţii sale în închisoare, iar datele existente arată că a luat contact inclusiv cu scene violente şi a aplicat primele torturi. Misiunea sa de căpătâi a fost aceea de a intra în cele mai mici amănunte în viaţa deţinuţilor. Prin metodele specifice pe care le dobândiseră, membrii echipei din care făcea parte Alexandru Vişinescu trebuiau să descopere şi să colecteze acele informaţii care nu fuseseră divulgate în anchete de către cei condamnaţi şi ajunşi în închisoare, pentru a reuşi ca ulterior să recompună lista persoanelor care nu fuseseră anchetate şi nu fuseseră aduse în faţa judecătorilor, posibile fapte care le scăpaseră anchetatorilor, să afle diverse legături şi reţele din puşcărie, dintre deţinuţi ori între cei închişi şi gardieni, să verifice scrisorile pe care le primeau cei închişi şi să identifice posibile mesaje transmise în subtext, să supravegheze contrainformativ angajaţii din închisori. Această ultimă sarcină urmărea să caute şi să deconspire eventuali „duşmani ai poporului" infiltraţi în corpul administrativ sau de pază[45].

---

42. Marius Stan, Mihai Burcea, Mihail Bumbeş, „Recrutarea cadrelor superioare de penitenciar: 1945-1989", pp. 85, 91, 99, 109, 120-121.
43. Alexandru Vişinescu a rostit ultimul cuvânt în faţa instanţei de fond, Curtea de Apel Bucureşti, în după-amiaza zilei de 14 iulie 2015.
44. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 52.
45. Datele provin din Sentinţa civilă nr. 336/5.02.2014 a Curţii de Apel Bucureşti, Secţia a VIII-a Contencios administrativ şi fiscal din dosarul (Dosar nr. 6601/2/2013) în care CNSAS a solicitat instanţei să constate calitatea de lucrător al Securităţii a lui Alexandru Vişinescu. Trei petenţi au solicitat CNSAS să-i identifice şi să-i cerceteze pe securiştii care au lucrat la unele dosare penale şi informative. Aşa s-a ajuns la Vişinescu, care lucrase la aceste dosare (*Ibidem*, vol. II, f. 191-194; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 619-639). Informaţii despre biografia fostului comandant se găsesc şi în articolul lui Mădălin Hodor „Portret de torţionar: Alexandru Vişinescu", *Revista 22*, 10.12.2013, disponibil online la http://www.revista22.ro/portret-de-tortionar-alexandru-visinescu-35111.html (5.08.2016). Autorul articolului este unul dintre specialiştii CNSAS care au lucrat la documentaţia prin care consiliul a

Aceeaşi structură a Securităţii în care a activat tânărul Alexandru Vişinescu a fost responsabilă de organizarea marilor reeducări din Gulag, dintre care amintim „experimentul" de la Piteşti, de la sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, şi acţiunea de la Aiud, desfăşurată mai târziu şi care a presupus mai degrabă o fază mai puţin violentă. Cea mai cunoscută este gruparea care a funcţionat la penitenciarul Aiud, Grupul Operativ Aiud, unitate cu totul specială, dar iniţiată de acelaşi departament al Securităţii care „născise" înfiinţarea biroului în care îşi începuse cariera Vişinescu. La Aiud, în marea închisoare transilvăneană, Gheorghe Crăciun, comandantul puşcăriei între 1958 şi 1964, a condus o asemenea echipă pentru spionarea masivă şi destructurarea intensă a deţinuţilor, făcând ravagii în rândul celor care s-au opus reeducării. El a organizat la finalul anilor '50, cu concursul direct al ministrului Alexandru Drăghici, un amplu proces de reeducare a celor încarceraţi, prin „exterminare ideologică şi politică", mai ales a legionarilor. Grupa operativă de la Aiud, mult mai sofisticată, înfiinţată mai târziu şi cu alte scopuri, a utilizat însă tehnici similare în unele privinţe cu cele implementate la Râmnicu Sărat: izolarea totală pe termen lung („detenţie severă"), controlul înfometării, neglijarea nevoii de asistenţă medicală, condiţiile mizere din celule[46]. De subliniat însă că tehnicile puse în aplicare în Zarcă veneau la câţiva ani după însuşirea lor la scara unui penitenciar întreg, la Râmnicu Sărat, pe termen nelimitat şi, am spune, chiar mult mai agresiv. Deşi nu există până acum o relaţie probată documentar între cele două „experimente", o conexiune este, credem, inevitabilă[47].

Revenind la tânărul Alexandru Vişinescu, trebuie spus că penitenciarul unde îşi făcea mâna, cum se spune, Jilava, era o mare închisoare de tranzit, cu mii de deţinuţi, în care se putea lua contact rapid cu categorii ostile, diverse, aflate în selecţie pentru alte locuri de recluziune. Aşadar, o modalitate de a testa capacitatea noului angajat, de a-şi însuşi reflexe, de a deprinde câteva tehnici de terorizare a celor închişi, pe care şi le va perfecţiona în timp. La Jilava a învăţat cum să-i supravegheze pe osândiţi, tehnică pe care ulterior o va utiliza în penitenciarele prin care avea să treacă. Nu era o operaţiune simplă observarea cu atenţie, zi-lumină, a „bandiţilor" de diferite vârste, profesii, opţiuni politice, şi mai ales descoperirea acţiunilor şi legăturilor periculoase. S-a perfecţionat şi în ale birocraţiei penitenciare: cum să deschidă un dosar de urmărire în penitenciar,

adunat, la cerere, documente din arhive pentru a dovedi, într-un proces civil distinct, demarat abia după denunţarea fostului comandant la Parchet de către IICCMER, că Vişinescu a încălcat drepturi şi libertăţi fundamentale ale omului (vezi APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 639).

46. Despre Grupul Operativ Aiud şi reeducarea pusă la cale prin acest dispozitiv contrainformativ, vezi Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 92-98; Mihai Demetriade, „Descompunere şi reabilitare. Elemente cadru privind activitatea Grupului Operativ Aiud", *Caietele CNSAS*, anul II, nr. 2(4)/2009, Editura CNSAS, Bucureşti, 2010, pp. 257-332; Idem, „Grupul Operativ Aiud", în Octavian Roske (coord.), *România: 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist: represiunea*, vol. II, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2012, pp. 200-208; Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 408-416.

47. Despre Gheorghe Crăciun, vezi Andrei Muraru, „Profilul reeducatorului. Biografia lui Gheorghe Crăciun", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu, *op. cit.*, pp. 109-117; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, vol. II, pp. 171-177.

să facă referate, să culeagă delaţiuni de la alţi deţinuţi, să afle informaţii despre ce fac aceştia în celule, despre ce vorbesc, cu ce se ocupă, despre convingerile şi ideile lor. Am putea spune că a fost o perioadă fertilă a muncii din puşcărie, pentru că tot aici s-a familiarizat cu tehnica anchetei de penitenciar, aplicând ce îi transmiseseră instructorii la şcoala de penitenciare, unde mai târziu avea să ajungă şi el „profesor" – dar să nu anticipăm. La Jilava i-a urmărit îndeaproape pe unii deţinuţi, a dirijat cu abilitate reţeaua de surse din penitenciar, a cules informaţii despre „starea de spirit" a celor închişi. Cu aceeaşi viclenie, căuta informaţii despre atitudinile acestora, despre ce cred ei în diverse chestiuni ideologice sau politice, care le sunt convingerile intime.

În final, toate aceste elemente despre oameni aflaţi în diferite stadii ale detenţiei (reţinuţi şi anchetaţi, arestaţi în timpul procesului, condamnaţi, condamnaţi cu alte procese/anchete intentate), speriaţi, hăituiţi şi hărţuiţi, deposedaţi de orice drept de apărare, tracasaţi fizic şi uzaţi moral, trebuiau să contribuie la anihilarea şi neutralizarea lor. Informaţiile compromiţătoare folosite de lucrătorii biroului de la Jilava urmau să fie folosite pentru şantajarea deţinuţilor, deschiderea altor dosare sau pentru exercitarea de presiuni în timpul anchetei din penitenciar. De exemplu, despre un deţinut luat în colimator, fost membru al partidului social-democrat, căzut în mâinile comuniştilor, Vişinescu le transmitea superiorilor săi: „[are] o stare de sprit foarte nervoasă, provocând certuri între deţinuţi", relatându-le printre altele ce s-a întâmplat într-o celulă comună:

> În ziua de 17 ianuarie 1952 a fost la proces şi care la reîntoarcerea sa în cameră a spus că a ajuns să vadă ceea ce nu a crezut, ca socialist de mic copil să fie judecat pentru crimă de înaltă trădare a clasei muncitoare şi arătând că actualul regim este slugă a domnişorului STALIN, care a ajuns să impună dictatura sa asupra acelora care au luptat pentru clasa muncitoare[48].

Încă de pe atunci, tânărul era deja cunoscut ca un reeducator foarte violent. Numele său este legat de bătăile şi abuzurile fizice comise la Jilava în această perioadă. De pildă, au ieşit la iveală excesele comise împotriva a doi deţinuţi de drept comun care evadaseră de la muncă. Ofiţerii Alexandru Vişinescu şi Nicolae Moromete (Maromet) au obligat alte persoane încarcerate să-i bată pe cei doi capturaţi. Corecţia aplicată a fost atât de sălbatică, încât, lăsaţi în nesimţire, pielea de pe fesele celor molestaţi s-a necrozat şi a căzut. Pe un alt deţinut l-au schingiuit chiar cei doi ofiţeri[49].

Invocând atât ordine precise primite pe linie de Securitate, cât şi pregătirea sa, Vişinescu s-a impus chiar şi în faţa căpitanului Nicolae Moromete (Maromet), comandantul penitenciarului Jilava, un alt personaj sinistru al Gulagului. La numai 25 de ani, Alexandru Vişinescu era deja un zbir. Însuşi directorul de la Jilava răspundea în faţa sa, iar ofiţerii din mica unitate operativă a Securităţii, pe care o coordona, îi ştiau de frică. Şi-a înfiinţat o echipă de deţinuţi pe care îi va folosi împotriva altor încarceraţi,

48. Sentinţa civilă nr. 336/5.02.2014 a Curţii de Apel Bucureşti, Secţia a VIII-a Contencios administrativ şi fiscal, p. 4.
49. Informaţiile provin de la Ioan Baciu, director general al DGP, care a cercetat personal acest caz în 1954, şi de la şeful securiştilor din penitenciare, Tudor Sepeanu (Dumitru Lăcătuşu, Alin Mureşan [editori], *op. cit.*, pp. 183, 219, 270 [doc. de la ANIC, fond CC al PCR, Secţia Administrativ-Politic, dosar nr. 33/1953, f. 40-72v, 156-153, 268-279]).

instigându-i pe unii împotriva altora, adică exact ce se întâmpla la închisoarea de tristă amintire Piteşti[50]. Însă Vişinescu nu s-a descurcat tocmai bine ca şef al contrainformaţiilor de la Jilava, superiorii fiind nemulţumiţi de el şi cerând trimiterea sa la altă închisoare. De altfel, un coleg îi reproşa faptul că nu reuşise să recruteze nici un informator[51]. Un alt fost camarad, care avea să ajungă la Aiud, reclama peste câţiva ani că, fiind îndrumat spre Vişinescu să înveţe tehnicile informative, nu s-a ales cu nimic[52]. În cazul lui Vişinescu, superiorii sesizaseră, în afara unor calităţi certe, numeroase probleme în conduita şi pregătirea sa: neinstruit, fără instincte în privinţa comportamentului subordonaţilor, dezinteresat şi dezorganizat[53].

La Jilava a stat doar până spre sfârşitul anului 1952, întrucât se pare că intrase în conflict de autoritate şi cu comandantul Moromete. Nu era o excepţie; date fiind atribuţiile speciale, misiunile conspirative, comportamentul autoritar şi mai ales subordonarea directă faţă de şefii Securităţii, în relaţia dintre ofiţerii operativi şi conducerea închisorilor au apărut repede tensiuni. Comandanţii locurilor de recluziune s-au simţit vulnerabili în faţa unor ofiţeri special şcoliţi, din cadrul acestor echipe, care aveau puteri sporite şi vehiculau informaţii dintre cele mai sensibile: aveau acces neîngrădit în spaţiile carcerale, dădeau ordine, puteau intra oricând în celule şi aveau libertatea să aplice un regim diferit anumitor persoane întemniţate, puteau decide transferuri, puteau dispune percheziţii şi cofiscări de bunuri aparţinând celor închişi[54]. Chiar şi mai târziu, la ani buni după ce plecase de la Râmnicu Sărat şi nu mai era nici la prima tinereţe, Vişinescu era lăudat pentru măiestria cu care făcea percheziţii[55]. În fine, începând din toamna anului 1952, Vişinescu a ajuns la închisoarea de femei Mislea ca şef al biroului operativ, dar nici aici nu a impresionat, activând ceva mai mult de jumătate de an[56]. Peste mai bine de cinci decenii, după denunţarea sa la Parchet, Vişinescu a fost recunoscut la televizor de o fostă deţinută din puşcăria de femei[57]. Doamna Aurora Dumitrescu, care a apărut şi la începutul procesului, fiică de deţinut politic, arestată la 19 ani, fusese închisă în penitenciarul Mislea începând cu 13 decembrie 1951, fiind „terorizată şi pedepsită, în repetate rânduri, de către inculaptul Vişinescu"[58]. Deşi nu s-a putut constitui parte civilă, Aurora Dumitrescu a apărut în faţa tribunalului ca martor şi a oferit detalii indirecte privind portretul lui Vişinescu. L-a descris ca fiind un tip foarte dur, inclusiv

50. Dumitru Lăcătuşu, „Alexandru Vişinescu – o biografie", *Studii şi articole de istorie*, vol. LXXXII, 2015, pp. 224-226.
51. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 58-59v, 66.
52. Mircea Stănescu (editor), *op. cit.*, p. 239 (doc. de la ACNSAS, fond Penal, dosar 1126 [25.390, cota SRI], vol. 2, f. 281-290).
53. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 43-44v.
54. Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, p. 400.
55. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 30.
56. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. II, f. 10, 12, 39, 42.
57. Când a fost întrebat de jurnalişti despre acuzaţiile aduse de o fostă deţinută, Alexandru Vişinescu a înţeles că întrebarea se referea la penitenciarul Mislea, fiind, evident, la curent cu dezvăluirile Aurorei Dumitrescu. Bătrânul ofiţer a încercat să se derobeze de răspundere şi a susţinut că Elena Tudor era comandant, nu el, informaţie corectă, el fiind şef al Biroului Inspecţii, însă a evitat să explice împrejurările evocate de doamna Dumitrescu.
58. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 25.

cu gardienii, care insulta şi umilea deţinutele. Aurora Dumitrescu, care a decedat cu câteva zile înainte ca Vişinescu să fie condamnat definitiv şi arestat, reconstituise imaginea torţionarului cu mai bine de un deceniu înainte ca acesta să fie deconspirat[59]. Era adolescentă când a fost întemniţată şi l-a cunoscut, după propriile afirmaţii, atât la Jilava, cât şi la Mislea, unde Vişinescu ar fi efectuat percheziţii corporale deţinutelor (acestea, conform regulilor, trebuiau controlate de o femeie subofiţer). Pe Dumitrescu, Vişinescu ar fi trimis-o la carceră în ambele închisori, pentru că a îndrăznit să îi răspundă tânărului ofiţer. Ambele scene au o notă de umor care e posibil să fi fost adăugată peste ani sau să fi constituit rodul inconştienţei adolescentine cu care tânăra de atunci a întâmpinat teroarea ce domnea în puşcăria de femei. Dialogul pare candid. La Jilava, Vişinescu ar fi întrebat-o câţi ani are, cu trimitere la pedeapsa primită. Crezând că este chestionată cu privire la vârstă, ea a răspuns cu nonşalanţă că are 20 de ani. Replica lui Vişinescu a fost brutală: a înjurat-o pe „bandită", gândind că are în faţă o adolescentă condamnată pentru grave delicte contra statului, şi a întrebat-o dacă îi aşteaptă pe americani, la care Dumitrescu a răspuns cu aceeaşi cutezanţă juvenilă: „Mai mult vă gândiţi dumneavoastră la americani". La a doua închisoare în care Aurora Dumitrescu spune că l-ar fi întâlnit, Vişinescu i-a reproşat că nu poartă „uniforma naţională", la care tânăra a replicat, potrivit propriilor afirmaţii, „dacă asta e uniformă naţională, halal naţie"[60].

De la Mislea, Vişinescu a revenit la Bucureşti şi a lucrat în aparatul central al Serviciului „D" (Inspecţii) până în 1954[61]. Însă aici nu a reuşit să mai impresioneze pe nimeni cu rezultatele sale considerate mediocre. Printre altele, i se reproşase că grupul pe care îl conducea avea slabe performanţe pe linie contrainformativă, era haotic în operaţiuni, nu-şi coordona oamenii[62]. A fost apoi mutat la penitenciarul Râmnicu Sărat ca lucrător operativ, pentru ca un an mai târziu să devină şeful securiştilor de la Râmnicu Sărat (şef al grupei „D"), iar apoi locţiitor şi în cele din urmă comandant. Dar să nu anticipăm. Între timp însă, s-a întâmplat un lucru aparent neimportant. Vişinescu a fost transferat în 1956 de la Securitate la Direcţia Penitenciarelor. Erau oare pregătite în acest fel condiţiile pentru ca el să preia comanda penitenciarului sau, aşa cum susţineau cadriştii Direcţiei Penitenciarelor, slabele lui performanţe pe linie contrainformativă au cauzat trecerea într-o funcţie executivă, ca şi desele mutări administrative până să ajungă la Râmnicu Sărat? Sau poate că era doar o simplă modificare de statut, date fiind reducerile de personal din Ministerul de Interne. În declaraţia din ancheta Parchetului din 2013-2014, el a susţinut că a fost transferat la penitenciare, *nota bene*, însă tot în subordinea aceluiaşi Minister de Interne, în urma unor „neînţelegeri" cauzate de refuzul său de a preda o locuinţă de serviciu pe care o ocupa[63]. Oricare ar fi fost cauza, acest transfer „pe hârtie" nu însemna totodată şi ruperea legăturilor cu foştii camarazi. Trebuie

59. Doina Jela, *op. cit.*, p. 300.
60. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 285-286v.
61. În dosarul său profesional aflat decenii la rând în custodia Ministerului de Interne apare o menţiune potrivit căreia Vişinescu ar fi activat, în septembrie 1954, ca lucrător operativ, în lagărul de muncă forţată de la mina Cavnic (regiunea Baia Mare), însă nu există alte indicii cu privire la un astfel de transfer temporar (AMAI, dosar personal Lt.-Col. [r] Vişinescu Mihai Alexandru, vol. II, f. 232).
62. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 12, 115, 117, 291.
63. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 77.

spus că Vişinescu, ca şef al grupei „D", era arondat din punct de vedere administrativ Direcţiei Penitenciarelor, dar ierarhic se subordona Securităţii centrale[64].

Câţiva ani mai târziu, după ce a ajuns la Râmnicu Sărat, avea să fie primit şi în partid, în organizaţia locală. Avansarea sa rapidă ne oferă unele indicii cu privire la calităţile sale şi la relaţiile pe care le avea în sistem. Poate fi vorba şi despre o conjunctură favorabilă care să-l plaseze atât de sus într-un timp scurt. În definitiv, Vişinescu nu era atunci nici primul şi nici ultimul care urca treptele carierei atât de repede. Astfel, la numai un an şi jumătate de la venirea sa la Râmnicu Sărat, Vişinescu ajungea numărul doi în conducerea puşcăriei, iar peste alte trei luni, şeful absolut. Când însă a fost nevoie să explice traseul său profesional în proces, memoria i-a jucat feste[65]. În vara anului 1956, prin ordinul semnat de însuşi ministrul de Interne, el, fiu de ţăran dintr-o familie săracă, fără tată, dintr-un sat buzoian, era numit şef de puşcărie. A fost ajutat de un context favorabil, aşa cum am văzut mai sus, când problemele disciplinare ale fostului comandant Emil Constantinescu[66] i-au obligat pe decidenţii de la Bucureşti să găsească o soluţie pentru înlocuirea acestuia. Vişinescu avea atunci doar 31 de ani neîmpliniţi, era locotenent-major, iar viaţa îşi arăta partea frumoasă şi pentru el.

Lumea nu-i privea întotdeauna cu ochi buni pe cei care lucrau la închisoare. Dar lui i-au convenit toţi aceşti ani, mai ales că solda era îndestulătoare, puşcăria era una mică, pe care avea să o ţină în mână cu stricteţe, şi mai era şi aproape de satul natal. Din toţi anii pe care i-a petrecut în sistemul puşcăriilor comuniste, Vişinescu a petrecut cel mai mult timp la Râmnicu Sărat: opt ani şi opt luni. E locul pe care l-a cunoscut cel mai bine şi care, de altfel, avea să-i producă şi cele mai mari probleme, cu puţin timp înainte să devină nonagenar. În schimb, aici a reuşit să se primenească, cum se spune. Ca mulţi dintre tinerii intraţi în Ministerul de Interne la sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, şi-a continuat studiile la mulţi ani după ce încheiase relaţia cu şcoala[67]. Şi-a luat bacalaureatul în 1962, la 37 de ani. A reluat studiile când era la Râmnicu Sărat, terminând gimnaziul în 1958, iar clasele liceale în anii '60[68].

La numai un an şi jumătate de la venirea sa la Râmnicu Sărat, Vişinescu ajungea locţiitor de comandant cu atribuţii de pază, iar peste alte trei luni, începând cu 1 iulie 1956, comandant. Avea să rămână în această funcţie vreme de şase ani şi zece luni. Un mandat lung, dar nu o excepţie în închisorile-blazon ale sistemului carceral românesc din perioada dejistă. Câteva exemple similare: Ştefan Koller – cinci ani la Aiud, iar

64. Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 402-403; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 117, 355.
65. Într-o declaraţie pe care a transmis-o tribunalului bucureştean în ianuarie 2015, Alexandru Vişinescu a susţinut că la Râmnicu Sărat a fost în primii doi ani ofiţer operativ de Securitate, apoi alţi doi ani locţiitor pentru pază şi abia în 1957-1958 a fost numit comandant. Documentele de arhivă îl contrazic însă. Vişinescu a ajuns la Râmnicu Sărat în septembrie 1954 ca lucrător operativ, apoi a devenit, în august 1955, şeful grupei operative de aici, fiind numit locţiitor de comandant în aprilie 1956 şi, ulterior, comandant începând cu 1 iulie 1956.
66. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. II, f. 97.
67. Marius Stan, Mihai Burcea, Mihail Bumbeş, „Recrutarea cadrelor superioare de penitenciar: 1945-1989", pp. 103, 104.
68. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 127-129, 191v; vol. IV, f. 236; AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 7; vol. II, f. 1, 40, 42; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 135, 143, 308, 466.

apoi nouă ani la Văcăreşti; Gheorghe Crăciun – şase ani la Aiud; Vasile Ciolpan – cinci ani la Sighet; Aron Trâmbiţaş – aproape şase ani la Făgăraş; Petrache Goiciu – şapte ani la Gherla; Mihai Gheorghiu – şapte ani la Jilava; Mihail Dorobanţu – cinci ani la Mislea; Constantin Enea – cinci ani la Ocnele Mari ş.a. Adeseori în anii represiunii penitenciare, un asemenea mandat lung a dat prilejul unei „acomodări". Astfel, instituirea unui regim sever s-a făcut în timp, sub înţelegerea tacită că anii petrecuţi în aceeaşi funcţie şi acţiunile împotriva duşmanilor de clasă aveau nu doar protecţia centrului, ci şi încurajarea de a merge mai departe în aceeaşi paradigmă discreţionară.

Comportamentul lui Vişinescu era unul autoritar, în ciuda vârstei fragede. După cum mărturisea un coleg de la penitenciare chestionat de cadrişti, Vişinescu dezvoltase în timp „ura faţă de duşmanul de clasă". Altul spunea că tânărul comandant a fost ferm cu deţinuţii politici, în timp ce un referat oficial confirmă că a fost „exigent" cu aceştia[69]. Alexandru Panţuru, fost gardian la Râmnicu Sărat, spunea despre Vişinescu că „n-avea credinţă, n-avea milă şi nici suflet. N-avea nimic. Securiştii se purtau la fel. Aceştia erau tartorii"[70]. Mai târziu, superiorii aveau să observe şi ei lipsa lui totală de empatie. Plasate în timp, în anii de după numirea lui ca şef de puşcărie, aceste eufemisme definesc de fapt comportamentul abuziv şi violent al lui Vişinescu faţă de deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat. Observaţia unui superior de la începutul anilor '70, cum că Vişinescu ar fi fost iubitor de literatură şi că ar avea oarece aplecare spre zona culturală este, fără îndoială, o simplă exagerare pentru a contura un profil bun de ataşat doar la dosarul de cadre[71]. Deşi a mai fost sancţionat uneori din raţiuni administrative, fiind în pericol de a fi schimbat din funcţie, a rămas neatins. O anchetă internă de la începutul anului 1957 a scos la iveală numeroase abateri disciplinare ale comandantului, în special în privinţa folosirii subordonaţilor, a deţinuţilor de drept comun şi a bunurilor penitenciarului în interes personal, încălcarea regulamentului, beţii şi o viaţă profesională dezordonată. În privinţa durităţii faţă de „politici" însă, e clar că şi-a făcut treaba cerută de sistem, fiind apreciat pentru modul în care „a dovedit pricepere şi orientare în aplicarea pazei şi regimului deţinuţilor"[72].

La puţină vreme după ce a ajuns la Râmnicu Sărat, superiorii săi observau modul aproape obsesiv în care Vişinescu se apleca asupra regimului impus deţinuţilor contrarevoluţionari, dată fiind pregătirea sa contrainformativă. Astfel, notau tot ei mai târziu, în 1959, atenţia deosebită acordată supravegherii „politicilor" îl făcea să neglijeze alte atribuţii ale funcţiei de comandant. Sub masca acestei exprimări se ascund probabil brutalitatea şi ferocitatea care îl fac (re)cunoscut în sistemul penitenciar: *„Este curajos şi hotărât* manifestând atitudine *fermă faţă de deţinuţii contrarevoluţionari din penitenciar"* [subl. A.M.][73]. Important de observat că 1959, al nouălea an al carierei, în fapt, anul cu cei mai mulţi morţi la Râmnicu Sărat (şase decese), i-a adus lui Vişinescu nu doar gradul de căpitan, ci şi o importantă medalie a regimului pe care l-a slujit, pentru

69. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 65, 70; vol. II, f. 10.
70. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, Editura Irineu Mihălcescu, Buzău, 2005, pp. 76, 114.
71. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 28v, 38v.
72. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. II, f. 8-9; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 80.
73. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 54f,v.

„servicii deosebite aduse în apărarea ordinii de stat"[74]. La finalul procesului său de la Curtea de Apel Bucureşti, judecătoarea Carmen Veronica Găină trăgea concluzia că „circumstanţele personale nu îi sunt favorabile inculpatului" şi sublinia, după ce se prezentaseră toate probele şi fuseseră audiaţi toţi martorii, că fostul comandant se înfăţişa „drept un individ cu un comportament brutal, autoritar şi discreţionar", care s-a purtat astfel cu deţinuţii politici şi cu personalul din subordine prin toate locurile de detenţie unde a activat[75].

Despre faptele lui Vişinescu de la Râmnicu Sărat care ne interesează, despre acţiunile criminale, despre comportamentul său abuziv, dosarul său profesional întocmit de cadriştii Internelor nu spune mare lucru. Tocmai prin ceea ce omit, dincolo de cele câteva menţiuni referitoare la sancţiuni primite de-a lungul carierei, documentele înfăţişează un ofiţer mai degrabă benign: o copilărie tristă, rezultate mediocre la Securitate, probleme neclare de comportament. Cu alte cuvinte, nimic neobişnuit, nimic ieşit din comun care să arate un individ care a instituit un regim prin care a torturat ani la rând deţinuţii politici bolnavi şi bătrâni. Un detaliu important iese însă la iveală: în timp, la începutul anilor '60, când s-au constatat unele abateri, inspectorii penitenciarelor vorbeau despre acoperirea lui ani în şir de către direcţia centrală, iar propunerea ca el să nu mai fie sancţionat arată în fapt importanţa care îi era acordată în cadrul sistemului pentru serviciile aduse[76].

Stătea mai mult izolat cât a fost la Râmnicu Sărat, fără să aibă relaţii apropiate cu subalternii săi. Vorbea puţin, nu glumea, era o fire ascunsă, abătut, fără tact şi fără acea legătură care se stabileşte uneori în condiţii cazone. Aceasta a fost impresia generală pe care a lăsat-o Vişinescu. Era aspru cu subordonaţii, care îi ştiau de frică, tremurau şi îl ascultau cu teamă. Această atitudine severă a păstrat-o vreme îndelungată, chiar şi în ultimii ani ai carierei. Era un individ cu „atitudine şi moacă de cioban", cum îl descria un fost gardian. Inclusiv înfăţişarea sa inducea acel profil de ins înverşunat, lipsit de indulgenţă: „un om voinic, dezvoltat, nu gras, ciolănos"[77]. Era în definitiv omul Securităţii şi purta cu el instinctele şi temperamentul acestei caste brutale. Chiar superiorii săi remarcau că era un prost vorbitor, cu dificultăţi de exprimare, o imagine mai degrabă a unui agent neinstruit, nu însă lipsit de inteligenţă. Scria la fel de prost cum se exprima[78].

A rămas „holtei" toată viaţa, vorba unui fost subordonat de la Râmnicu Sărat, care l-a întâlnit la mulţi ani după ce închisoarea fusese desfiinţată[79]. Stătea zile şi nopţi în puşcărie şi dormea deseori aici, uneori cu săptămânile, deşi locuia pe un drum lăturalnic, care se intersecta cu strada pe care era situată închisoarea, la zece minute de mers pe jos. În schimb, în penitenciar era locul lui, avea spiritul cazărmii în sânge şi se identificase cu această funcţie de zbir de temniţă. Era intransigent cu personalul din subordine.

74. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 13; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 11; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 128.
75. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 147.
76. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 84, 87-88.
77. Dorin Ivan, *op. cit.*, p. 114.
78. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 59, 60v, 411.
79. Dorin Ivan, *op. cit.*, p. 79.

Gardienilor şi supraveghetorilor le era frică şi de umbra lui, atât de inoculat era aici sentimentul de teamă – căci uneori, în urma unor abateri reale sau imaginare, se ajungea la pedepse cu carcera ori arest la garnizoană. O dovadă a firii sale autoritare este sancţionarea militarilor în termen care îl contrau, deşi nu avea acest drept. Era deseori surescitat, alarmat atunci când intra în celulele deţinuţilor[80].

Cei închişi pentru delicte politice la Râmnicu Sărat aflaseră încă din închisoare că penitenciarul era condus de un comandant pe nume Vişinescu. Foştii deţinuţi îl identifică pe bătrânul de astăzi cu regizorul unui sistem de teroare nemaintâlnit la care au fost supuşi, fără îndurare. Cu toate acestea, în timpul lung petrecut în puşcăria buzoiană de „politici", directorul a fost un om invizibil, care nu li se arăta decât cu rare excepţii. De exemplu, în cazul lui Valentin Cristea, singurul supravieţuitor al detenţiei care a păşit în faţa tribunalului, în cei peste şase ani petrecuţi în celular, adică aproape întreg mandatul fostului comandant, contactul cu Vişinescu s-a limitat la câteva întâlniri prilejuite de vizita procurorului în penitenciar şi de momentul când a părăsit închisoarea, în 1963. Nu au comunicat niciodată direct[81].

Un episod trăit de un alt fost „locatar" al stabilimentului carceral, Augustin Vişa, este reprezentativ pentru drepturile garantate deţinuţilor politici. Ajuns la Râmnicu Sărat în august 1957, după un lung periplu în lagărele din inima Uniunii Sovietice şi pe la penitenciarul Gherla, Vişa a primit vestea că recursul judiciar i-a fost respins. Scena trăită în celula de la Râmnicu Sărat este memorabilă, iar dialogul, relevant:

> La 3 noiembrie 1957, intră în celulă un locotenent mărunţel, care semăna cu Tom Degeţel. Era însoţit de un alt securist, subofiţer. Avea în mână un dosar şi, fără nici o introducere, îmi spune: „Acesta e recursul dumitale! Să ştii că a fost respins!". Cer să văd şi să citesc încheierea instanţei de recurs, dar îmi răspunde: „Nu se poate, cum să pui dumneata mâna pe astfel de documente?". „Dar, domnule locotenent, este recursul meu, mă priveşte direct şi am dreptul să cunosc motivele respingerii!" „Nu se poate!", repetă şi după un răgaz, timp în care răsfoieşte dosarul, zice: „Pot să-ţi spun că s-a respins pentru că Tribunalul Regional Cluj a înaintat târziu recursul dumitale". „Dar eu nu sunt vinovat de neglijenţa tribunalului!", am sărit ca ars. „Eu sunt deţinut şi am prezentat recursul meu Administraţiei Penitenciarului Gherla, conform legii. Eu nu pot suporta consecinţele neglijenţei tribunalului!" „Asta nu mă priveşte!", zice omul Securităţii. „Vă rog să-mi daţi hârtie şi toc, pentru ca să fac contestaţie contra deciziei tribunalului de recurs, de la Bucureşti." „Asta-i bună! Cum o să conteşti decizia Bucureştiului?! Aşa ceva nu se admite! Dar o să raportez totuşi tovarăşului comandant!"

Aşa începe un conflict al deţinutului cu administraţia. Orele treceau, Vişa nu primea instrumentele de scris, astfel încât a cerut să vorbească cu Vişinescu, dar i s-a spus că acesta nu era în penitenciar. A ameninţat cu greva foamei. I s-a răspuns batjocoritor de

---

80. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 92; vol. II, f. 47, 116; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 83-84, 147, 206; Dorin Ivan, *op. cit.*, pp. 78-79, 114-115.

81. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257208, vol. 1, f. 120; Corneliu Coposu, *File dintr-un jurnal interzis: 1936-1947, 1953, 1967-1983*, ediţie îngrijită şi prefaţă de Doina Alexandru, Editura Vremea, Bucureşti, 2015, pp. 521-522; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 226.

către ofiţerul de serviciu: „Vezi-ţi de treabă, domnule! Nu te ţine de fleacuri! Te hrănim cu forţa şi rişti să rămâi şi fără dinţi în gură... Lasă chestiile astea, că la noi nu (m)". A doua zi a cerut din nou să-l vadă pe comandant, dar solicitarea a fost respinsă. Totuşi, în acea zi a fost pus în libertate chiar de către Vişinescu. Vişa fusese graţiat printr-un decret al autorităţilor[82].

Într-o altă situaţie, unor deţinuţi de drept comun ajunşi în tranzit la puşcăria buzoiană Vişinescu le-a spus răspicat: „Dacă nu sunteţi cuminţi, vă ia mama dracului, că aici este singura închisoare din ţară unde vi se poate da de cap"[83]. La rândul său, un fost locţiitor al lui Vişinescu – pentru scurtă vreme, circa trei săptămâni, la începutul mandatului la Râmnicu Sărat, în 1956 – a spus în sala de judecată că despre tânărul comandant nu ştia nimeni cu ce se ocupa când ajunsese la penitenciar. Totuşi, Vişinescu i-ar fi spus la un moment dat: „Cu cât vrei să afli mai mult ce fac eu, cu atât nu o să afli tu nimic". La cei 93 de ani ai săi, Ion Stoica nu a putut relata în rest mai nimic despre scurta şedere alături de Vişinescu[84].

Pentru „politicii" care au fost închişi la penitenciarul Râmnicu Sărat, raportarea la implicarea personală a comandantului în conceperea şi menţinerea unui „regim de exterminare" a fost implicită câtă vreme mai toţi trecuseră prin alte penitenciare ale Gulagului. Ei puteau astfel compara condiţiile de detenţie, duritatea regimului şi comportamentul cadrelor. În anii de după eliberare, discuţiile şi convorbirile au conturat imaginea lui Vişinescu şi, mai ales, culpa sa în cazuri concrete ale bestialităţii, precum agonia şi moartea lui Ioan (Jenică) Arnăutu. Supliciile trăite în puşcăria sa, precum şi barbaria tratamentului i-au adus pe cei recent eliberaţi la limita disperării. Aflat imediat după ce părăsise stabilimentul buzoian pe patul unui spital bucureştean, Ioan Bărbuş nu a mai aşteptat ca autorităţile să se sesizeze şi a povestit despre condiţiile de exterminare de la Râmnicu Sărat, despre împrejurările în care au murit Ion Mihalache, Victor Rădulescu-Pogoneanu sau Constantin Pantazi. Frica îi intrase în oase. Când a fost transferat de la Râmnicu Sărat la Jilava (penitenciarul buzoian urma să fie dezafectat), era foarte speriat că ar putea fi supus unui program violent de reeducare. La rândul său, avocatul ţărănist Victor Anca, eliberat din închisoarea lui Vişinescu în 1959, avea să îl descrie pe comandant drept un „criminal odios", comparându-l cu cerberii naziţti vinovaţi de trimiterea la moarte a sute de mii de suflete: „Regimul de la Râmnicu Sărat a fost de o sălbăticie pe care mintea unui om sănătos nu poate crede că a fost posibilă. Acesta a fost rodul omului-animal, produs al regimului totalitar". Anca mai spunea despre fostul comandant din stabilimentul carceral buzoian că a fost un „satrap", în timp ce Ioan Bărbuş îl descria ca pe un „un porc de câine"[85].

Chiar şi în familiile deţinuţilor politici era prezentă amintirea lui Vişinescu, descris şi invocat cu amănunte uneori dureroase:

82. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 390-391.
83. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230v.
84. *Ibidem*, f. 233-234. Şi în declaraţia luată de anchetatori fostul locţiitor Ion Stoica invocase discuţia avută cu Vişinescu (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 128).
85. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 285v, 289v; vol. V, f. 3, 31; Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *Prin ungherele iadului comunist – Râmnicu Sărat*, f.e., Bucureşti, 2007, p. 30.

> Numele inculpatului Alexandru Vişinescu l-am aflat încă din copilărie – rememorează la tribunal Anca Cernea, fiica şi nepoata pe linie maternă a celor doi foşti deţinuţi ai Râmnicului citaţi mai sus. Tatăl şi bunicul meu, a continuat ea, îl rosteau adesea când se refereau la perioada de detenţie din penitenciarul Râmnicu Sărat şi susţineau că acesta a avut o contribuţie personală la impunerea unui regim de detenţie foarte sever, manifestată printr-un zel ieşit din comun.

Trauma trăită la puşcăria buzoiană a fost atât de severă, încât aceştia nu pronunţau numele altor zbiri din închisorile comuniste, în schimb pe Vişinescu îl aminteau cu obstinaţie. El le distrusese sănătatea şi viaţa prin condiţiile bestiale pe care le impusese. În schimb, ca şi alţi foşti deţinuţi care au păstrat acest portret ca pe o rană adâncă, Ion Eremia nu i-a vorbit niciodată soţiei despre Vişinescu. Pe de altă parte, în familia lui Ilie Lazăr, Vişinescu exista ca un chin continuu al memoriei. Nepotul fruntaşului ţărănist a depus şi el mărturie în faţa tribunalului:

> La ieşirea din penitenciar, bunicul meu Lazăr Ilie a spus că nu vrea să-şi mai amintească nimic din ceea ce a trăit în penitenciarele unde a fost încarcerat, dar că au existat doi „criminali" pe care nu o să îi uite niciodată, şi anume Ciolpan – „călăul de la Sighet" şi Vişinescu – „călăul de la Râmnicu Sărat"[86].

Pentru altă categorie de osândiţi din puşcărie, deţinuţii de drept comun, Vişinescu a părut ceva mai blând. Lui Constantin Copoiu i-a redat dreptul la pachet după ce un gardian, enervat de o replică a acestuia, i-l retrăsese, ba i-a oferit chiar o carte poştală să-i poată scrie fratelui său acasă. Mai mult, foştii deţinuţi de drept comun îl descriu în culori frumoase, dovadă scrisorile pe care i le-au trimis după ce părăsiseră puşcăria[87]. Nu doar chipul i l-au zugrăvit astfel, dar chiar şi biroul comandantului de la Râmnicu Sărat. „Mie mi se părea că era om cumsecade. Adică, pentru noi [deţinuţii politici – n. A.M.]. Că eu i-am zugrăvit în birou, i-am făcut... adică, toate birourile alea pe acolo." Mărturisirea îi aparţine aceluiaşi fost deţinut de drept comun de la Râmnicu Sărat citat mai sus, singurul de altfel care a apărut la proces[88].

În viaţa de zi cu zi, Vişinescu era probabil tare mulţumit cu poziţia sa. Câştiga foarte bine cât a fost comandant la puşcăria buzoiană. De când a ajuns la penitenciar şi până a plecat, salariul său a crescut constant. Astfel, dacă la numirea în funcţia de comandant câştiga lunar aproape două salarii medii pe economie, când a plecat de la Râmnicu Sărat avea mai bine de atât[89]. Chiar şi aşa, avea toate racilele şefului de puşcărie autoritar, abuziv şi corupt. Viclenia nu îi era străină. De pildă, a fost surprins încercând să copieze la un curs de perfecţionare, la „drept penal". Şi înainte de a ajunge la Râmnicu Sărat a fost descoperit încercând să se folosească de documente de serviciu pentru decontarea transportului feroviar. La închisoarea buzoiană, Vişinescu se adaptase sistemului: fura

86. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 141, 243v; vol. III, f. 293v; vol. IV, f. 62.
87. Scrisorile provin de la deţinuţi de drept comun care trecuseră pe la alte penitenciare pe unde activase Vişinescu, după plecarea de la Râmnicu Sărat.
88. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 190, 197.
89. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. II, f. 232; „Salarii medii lunare pe economie, utilizate la calculul pensiei", disponibil online la http://www.pensii prahova.ro/salariile-medii-lunare-pe-economie-utilizate-la-calculul-pensiei/ (10.09.2015).

porumb, lemne şi cărămizi şi le transporta în apropiere, cu maşina de la penitenciar, la casa natală, folosea subordonaţii pentru diferite servicii personale, să-i facă cumpărături sau diferite treburi în gospodărie, folosea chiar şi resursele penitenciarului, inclusiv alimente, motiv pentru care a şi fost sancţionat de Direcţia Penitenciarelor. Dacă el îşi permitea să ia din raţiile militarilor, ne putem imagina ce se întâmpla cu alimentele destinate deţinuţilor politici. Ameninţa uneori cu influenţa sa; de altfel, avem date că, în timp, tânărul îi cunoscuse pe mai-marii locului, pe procurorul-şef, şeful Miliţiei locale, şeful Securităţii, şi formase un grup pe care îl frecventa. Din momentele de petrecere a timpului liber nu lipseau chefurile, asezonate cu băutură din plin. De altfel, intersecţia cu alcoolul se pare că a fost o constantă a carierei lui, inclusiv în incinta închisorii unde se chinuiau să supravieţuiască deţinuţii politici. Subalternii săi cunoşteau acest viciu al comandantului, ca şi oamenii din oraş. Uneori Vişinescu era atât de beat, încât nici nu mai trecea pe la închisoare, iar dacă venea nici nu se putea înţelege cu subordonaţii[90].

Nici în viaţa personală Vişinescu nu a fost uşă de biserică. O idilă cu o telefonistă în vârstă de 19 ani de la închisoarea Jilava s-a terminat cu un denunţ către autorităţi. După ce i-a promis că o ia în căsătorie, Vişinescu a uitat de ea. Fata s-a căsătorit, dar el a revenit în viaţa ei. Ea a cedat ispitei şi a divorţat, el a convins-o să se mute în garsoniera lui, dar apoi femeia şi-a dat seama că ofiţerul avea şi alte aventuri. I-a ameninţat familia şi a bătut-o, motiv pentru care l-a denunţat cât el era la Râmnicu Sărat. În schimb, el a acuzat-o că era infidelă şi că îi fura din lucruri. Dar Vişinescu a avut şi alte relaţii, chiar cu soţiile unor amici, ba chiar şi cu o prostituată. Probabil unul dintre cele mai tainice detalii ale vieţii sale de familie este existenţa unui copil conceput împreună cu o tânără din Râmnicu Sărat. Aceasta a plecat la Bucureşti, unde şi-a ascuns sarcina. Cu uşoară debilitate mintală, băiatul a fost abandonat la un orfelinat în 1958. Peste multă vreme, când copilul împlinise nouă ani, directoarea centrului în care se găsea a făcut cercetări şi a identificat adevăraţii părinţi. Forţat de superiori, care au aflat povestea, Vişinescu a admis să achite costurile de întreţinere a minorului până la majoratul acestuia[91]. Astăzi nu se ştiu alte detalii.

Odată cu desfiinţarea penitenciarului, în aprilie 1963, lui Vişinescu i-au fost date alte funcţii în sistemul din care dispăruseră cei mai mulţi dintre deţinuţii politici şi care se schimbase la faţă odată cu îmblânzirea regimului comunist. După câteva luni fără un loc bine definit, a devenit controlor la penitenciare. Acumulase, se vede, o lungă experienţă şi putea astfel să-i verifice pe alţi colegi pentru a vedea dacă se respectă legalitatea socialistă la locul de muncă. La puţină vreme după ce a împlinit 40 de ani a fost numit locţiitor al şefului penitenciarului Ploieşti[92]. Nu ştim dacă e doar o întâmplare faptul că Vişinescu a ajuns să lucreze chiar la închisoarea condusă de fratele[93] fostului ministru

90. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 20, 91, 92, 96-106; vol. II, f. 68, 74, 94-95, 97-102, 106, 108, 113, 138, 152, 175, 216-221; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 12, 54v, 74, 77, 78, 199, 238, 258, 294. Dorin Ivan, *op. cit.*, p. 114.

91. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 104-106, 109-112, 124v; vol. II, f. 15, 78-86; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 91-94.

92. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 127-129.

93. Gheorghe Drăghici (lt.-col.) a condus penitenciarul Ploieşti în perioada 1953-1967. Aflat 14 ani la cârma acestei puşcării obscure din Gulagul românesc, este evident că el s-a intersectat

de Interne (Alexandru Drăghici fusese demis de Ceauşescu în iulie 1965, iar Vişinescu a fost numit adjunct al comandantului la penitenciarul Ploieşti câteva luni mai târziu). Drăghici nu era doar tizul lui Vişinescu, ci era chiar consătean cu acesta, însă, în absenţa unor dovezi concrete, nu se poate afirma că fostul ministru a jucat vreun rol în cariera celui care a condus „închisoarea tăcerii".

Vişinescu spunea în schimb că şi-ar fi dorit să nu părăsească Bucureştiul. Ploieştiul era o puşcărie foarte mare în comparaţie cu Râmnicu Sărat, putea adăposti de zeci de ori mai mulţi deţinuţi, iar câtă vreme regimul nu fusese atât de dur, cutumele nu trebuiau respectate cu prea multă rigurozitate. În plus, penitenciarul nu avea nici pe departe faima celui buzoian, nici măcar în anii cei mai duri ai stalinismului. Aşadar, probabil nici zelul de care a dat dovadă la Râmnicu Sărat nu l-a mai mişcat pentru că, cum nici politici nu prea existau aici (raportul era la Ploieşti net în favoarea deţinuţilor de drept comun), istoria nu reţine mare lucru despre activitatea lui în acest stabiliment carceral[94]. A stat în funcţie puţin peste un an şi a plecat întrucât intrase în conflict cu comandantul, fratele lui Alexandru Drăghici.

Începând cu 1967, au urmat alte funcţii în reţeaua penitenciară, într-o ipostază nouă a fostului zbir de la Râmnicu Sărat. Acumulase destulă experienţă şi voia, poate, să încerce ceva nou. În acelaşi timp, sistemul represiv trecea şi el prin şocul schimbărilor la vârf, se reconfigura şi mima o destalinizare târzie. Chiar dacă Gheorghiu-Dej era deja istorie, Alexandru Drăghici se prăbuşea din vârful piramidei puterii, mai-marii Securităţii şi ai Internelor erau traşi pe linie moartă, ba chiar şi anchetaţi, alţii ieşiseră la pensie, eşafodajul de teroare şi persecuţie, care îşi păstra vitalitatea şi ermetismul, îi recunoştea în continuare meritele în reeducarea „bandiţilor" şi „elementelor periculoase", în vreme ce experienţa sa era recunoscută şi apreciată ca atare. Aşa cum vom vedea în ultima parte a cărţii, deşi anchetat cu privire la abuzurile şi crimele de la penitenciarul Râmnicu Sărat, Vişinescu avea să rămână în picioare, nefiind sancţionat şi nici eliminat din sistem[95].

Aşa a ajuns fostul comandant „profesor" la penitenciare. La şcoala celor care lucrau în puşcăriile comuniste, Vişinescu a îndeplinit vreme de patru ani diverse sarcini, fiind şef sau adjunct de secţie, profesor-şef [*sic !*], instructor cu pregătirea cadrelor la penitenciarul Jilava şi comandant de secţie la aceeaşi puşcărie[96]. A trecut apoi la o subunitate a închisorii Jilava (apoi a penitenciarului Ilfov), Căscioarele, lângă Bucureşti. Ulterior a fost transferat tot lângă Bucureşti, la Ilfov, în anul marelui cutremur, de unde a fost apoi trecut în rezervă. În ultimii ani de activitate a lucrat în Miliţie, funcţie care nu era însă o noutate. O făcuse pentru scurtă vreme şi când fusese militar în termen. De aici a şi ieşit din sistem, fiind trecut în rezervă în 1978, din poziţia de şef al Miliţiei Giurgiu,

---

cu Vişinescu la toate reuniunile şi convocările direcţiei centrale ori cu alte ocazii. Gheorghe Drăghici, comandantul, şi Alexandru Vişinescu, locţiitorul, au părăsit funcţiile de conducere de la închisoarea din Ploieşti în acelaşi an, 1967.

94. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 435-437.
95. Vezi APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 76; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 198, 230, 236-238.
96. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 127-129; AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. I, f. 18; vol II, f. 87-88; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 111, 311.

pe motive medicale, cu gradul de locotenent-colonel. Se încheia astfel o carieră de 28 de ani în sistemul comunist de represiune, timp în care a fost distins cu diverse decorații, inclusiv pentru „servicii deosebite aduse în apărarea ordinii de stat". Unui brav apărător al regimului, care se dovedise loial și util, dictatura îi răsplătea în final pe deplin meritele: ultimul său salariu a fost de peste 3.500 de lei, o sumă foarte bună pentru acea perioadă, adică aproape trei salarii minime pe economie[97].

Specializarea penitenciarului

Întrebarea-cheie în privința numirii lui Alexandru Vișinescu la cârma închisorii Râmnicu Sărat este cum a ajuns tânărul ofițer șef peste o închisoare de maximă siguranță sau, cum spunea un subordonat, „cu caracter special"[98]? Cum se putea ca la o vârstă atât de fragedă, chiar dacă avea deja o experiență de șase ani în Securitate, să-i cadă pe mână foști înalți demnitari, lideri religioși și fruntași politici? Constantin Cișmigiu, un colonel octogenar, a fost „în inspecție" la închisoarea condusă de Vișinescu în câteva rânduri, în calitate de reprezentat al Direcției Penitenciarelor, de la Cadre, în anii '50. El a spus în fața tribunalului că Vișinescu a fost menținut atât timp la Râmnicu Sărat pentru că ajunsese să îi cunoască foarte bine pe cei depuși aici[99]. Ce înseamnă însă că îi cunoștea, un eufemism cât se poate de evident? Nu era vorba mai degrabă despre o continuitate necesară pentru a duce la îndeplinire un plan ticluit de mai-marii Internelor și Securității?

Așa cum am văzut, Vișinescu a ajuns la Râmnicu Sărat cu mai bine de un an și jumătate înainte de a fi numit comandant. A avut așadar timp să se lămurească despre ce era vorba în acest penitenciar, cum puteau fi izolați deținuții, care erau în locul respectiv metodele cele mai potrivite pentru reeducare, ce nevoi ar fi avut în calitate de comandant ș.a.m.d. Așa cum avea să afirme chiar Vișinescu într-o anchetă internă demarată de DGP la câțiva ani de la dezafectarea penitenciarului, pușcăria avea un statut special, fiind diferită de alte închisori, iar încarcerarea se făcea aici doar în baza ordinului conducerii MAI. Pecetea întregului ansamblu carceral erau izolarea severă și deplina conspirativitate. Astfel încât până și regulile erau diferite: de exemplu, în birourile administrative, inclusiv biroul lui Vișinescu, nu puteau intra deținuți de drept comun pentru a face curat, ci doar angajați ai penitenciarului, având în vedere „specificul unității". La începutul anilor '60 se vorbea despre importanța penitenciarului Râmnicu Sărat și de „rezultatele bune" ale comandantului de aici. În ciuda unor abateri, el a fost „acoperit" de direcția centrală probabil tocmai datorită utilității sale în „sistem". Orice acțiune desfășurată sau orice vorbă rostită în această închisoare trebuia să rămână între pereții pușcăriei. Vișinescu a precizat la ancheta de partid din 1967-1968, ordonată de

97. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 127-129; vol. IV, f. 267; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 2-6, 323. Pentru cuantumul minim al contravalorii muncii prestate din acea perioadă, vezi „Salariul minim pe țară în perioada 1949-1990", disponibil online la http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Statistica/Statistici%20lunare/s1a.pdf (22.10.2017).
98. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vișinescu Mihai Alexandru, vol. II, f. 97.
99. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 248.

Nicolae Ceauşescu, care investiga abuzurile din închisorile dejiste, că trebuia păstrat secretul asupra identităţii celor închişi la Râmnicu Sărat[100].

Data exactă şi mai ales cum s-a decis specializarea penitenciarului de la Râmnicu Sărat rămân mai degrabă o necunoscută. Probabil, undeva între 1955 şi 1957, în birourile Securităţii a circulat această versiune, a profilării puşcăriei după modelul Sighet, care, pas cu pas, a prins contur. Evident, în acest sistem în care viaţa deţinuţilor politici era ultimul lucru care conta, ideea s-a dezvoltat poate pe măsură ce, după instalarea tânărului comandant, ştirile despre regimul impus de Vişinescu i-au încurajat pe şefii săi. E foarte posibil ca ei să fi căpătat încredere în tânărul ofiţer fără experienţă, dar învrăjbit împotriva duşmanilor de clasă. Caracteristicile distincte ale stabilimentului – foarte mic în comparaţie cu alte puşcării, aproape de Bucureşti, cu posibilităţi de transfer rapid, cu celule individuale „ideale" pentru alienarea elitelor care mai supravieţuiau în sistemul concentraţionar – au avut fără doar şi poate greutatea lor în luarea deciziei. Curând, decidenţii şi-au spus probabil că aici era locul unde trebuiau trimise „elementele" greu de stăpânit, nereeducate, cu condamnări mari, trădătorii, foştii lideri politici care refuzau compromisul şi care nu se vor mai îndrepta probabil niciodată. În 1957, cadriştii de la Bucureşti evaluau că ofiţerul Vişinescu performase deja în fruntea închisorii deoarece cunoştea munca în penitenciar, îi ştia pe subordonaţii cu care lucra (era aici încă din septembrie 1954) şi, cel mai important, încă de la numirea lui se afirmase ca un individ autoritar şi util. Chiar el se mândrea în faţa subordonaţilor săi cu relaţiile sus-puse de la Direcţia Penitenciarelor. „Îmbunătăţirea muncii de pază şi aplicarea regimului la deţinuţi", evaluare care i se atribuia lui Vişinescu, este o frază care nu spune mare lucru. Citită printre rânduri însă, exprimarea ascunde esenţa regimului extrem de dur impus deţinuţilor politici de aici[101].

Fără îndoială, încă din toamna anului 1955, închisoarea de la Râmnicu Sărat a început să fie considerată o opţiune pentru configurarea tiparului de deţinuţi depuşi aici. Pare că cineva testează această locaţie. Sighetul fusese dezafectat ca penitenciar politic şi parte dintre supravieţuitori au ajuns la Râmnicu Sărat. Un eveniment important care a avut probabil o contribuţie determinantă la specializarea penitenciarului de la Râmnicu Sărat a fost Revoluţia din Ungaria, care a stârnit multă îngrijorare în rândul oficialilor români cu atribuţii pe linia contrainformativă din locurile de detenţie. De altfel, regimul sever impus de autorităţile penitenciare începând cu toamna anului 1956 a determinat izbucnirea unor forme extreme de protest în rândul deţinuţilor, cea mai cunoscută declanşându-se la Aiud. Însuşi Vişinescu le-a spus procurorilor, în unica declaraţie dată în faţa lor, în 2014, că specializarea penitenciarului s-a decis în contextul Revoluţiei maghiare[102]. Se fac astfel scenarii şi se iau măsuri pentru a preîntâmpina o posibilă revoltă care s-ar putea extinde în sistemul carceral, pentru a dispersa grupurile influente din închisori, în paralel cu o înrăutăţire a regimului: deţinuţii „contrarevoluţionari" sunt mutaţi din închisorile aflate în apropierea graniţei cu Ungaria, se indentifică şi se separă deţinuţii politici, consideraţi factori de risc, pe criterii ideologice, apoi sunt transferaţi în alte închisori. Astfel, se poate observa că scopul principal era separarea

100. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 229-230; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 74, 84, 87; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 238.
101. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 118, 193, 202.
102. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 78.

lor, împiedicarea oricărui contact. Încă din toamna anului 1956, şefii administraţiei penitenciarelor hotărâseră ca liderii ţărănişti, liberali şi cei care ocupaseră funcţii publice în vremea mareşalului Ion Antonescu să fie mutaţi la Râmnicu Sărat, un penitenciar mult mai mic, dar care oferea condiţii de izolare mult mai severe. Un alt eveniment îi „ajută" pe decidenţi.

O mare grevă a deţinuţilor politici de la Aiud, din primăvara anului 1957, va fi momentul determinant pentru „umplerea" închisorii buzoiene. Lucrurile se precipită, greva de la penitenciarul transilvănean şi alte nemulţumiri crescânde în sistem provoacă temeri. Un exemplu este readucerea de urgenţă a lui Ilie Lazăr, încarcerat la Râmnicu Sărat în martie 1955 şi internat la penitenciarul-spital Văcăreşti doi ani mai târziu, înapoi la stabilimentul carceral buzoian, în iulie 1957, la solicitarea conducerii DGP[103]. Aşadar, la categoriile de mai sus s-au adăugat cei implicaţi în organizarea de greve şi proteste în timpul detenţiei. Evident, nu toţi au ajuns la Râmnicu Sărat, ci şi în alte locuri (Gherla, Aiud, Botoşani, Galaţi), dar se pare că aici scopul, adică instituirea unui program carceral distinct, a fost cel mai bine înţeles de conducerea puşcăriei[104].

Dovezile în privinţa existenţei unui plan privind profilarea micii închisori buzoiene sunt puţine, însă destul de semnificative. La vârful Securităţii şi al Ministerului de Interne, mai exact al DGP în colaborare cu Serviciul „D" (adică tocmai unitatea operativă a Securităţii cu atribuţii pe linie contrainformativă în mediul penitenciar, structură din care provenea şi Alexandru Vişinescu), s-a pus în mişcare o operaţiune după înăbuşirea acţiunii de la Aiud (protestul de la marea închisoare transilvăneană s-a stins la începutul lunii aprilie 1957). Acesta a fost momentul când penitenciarul Râmnicu Sărat a devenit pe deplin „specializat" şi s-a aglomerat cu deţinuţi politici având un statut aparte. Astfel, iniţiatorii au propus ministrului Internelor, Alexandru Drăghici:

> Vârfurile fostelor partide PNŢ, PNL, precum şi foştii demnitari din timpul [regimului] Antonescu, inclusiv marii criminali de război a căror evidenţă o avem, să fie duşi la Penit[enciarul] Rm. Sărat, care are o capacitate de 300[105] de locuri, majoritate sistem celular şi unde în prezent avem numai 17 deţinuţi, *urmând ca acolo să li se aplice regimul pe care l-am stabilit pentru această categorie* [subl. A.M.].

Totodată, erau impuse reguli de izolare şi transfer pentru anumite categorii de deţinuţi la Galaţi şi Zarca Aiudului. „În sistemul acesta – continuau autorii – *vom reuşi să izolăm conducătorii* şi să zădărnicim toate actele de nesupunere, dezorientând în acelaşi timp pe conducători de restul maselor de deţinuţi" [subl. A.M.]. Iniţiatorii susţineau, de asemenea, că astfel se garanta practic contracararea coagulării unei rezistenţe ori a unor mişcări de contestare în penitenciarele respective: „Credem că [planul] va aduce serioase îmbunătăţiri muncii noastre, în ceea ce priveşte *separarea şi aplicarea regimului*, precum şi *organelor de Securitate care se ocupă cu munca în penitenciare*" [subl. A.M.][106].

---

103. Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr: consecvenţa unui ideal politic*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2015, p. 250.
104. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 89-90, 318.
105. După alte estimări, capacitatea maximă era de 200 de persoane.
106. Nota-raport nr. S/126 din 12 iulie 1957 semnată de locţiitorul directorului general al DGPCM, colonelul Bădica Ilie (AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9, vol III, Materiale informative 1957-1962, f. 59), publicată în Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul*

Din acel moment, „specializarea" penitenciarului era desăvârşită. Până în mai 1963, comandantul Alexandru Vişinescu a pus în aplicare în linie dreaptă acest plan, care avea să însemne anihilarea deţinuţilor politici.

Este totodată posibil ca evenimentele interne din penitenciar să fi jucat şi ele un rol. Ştim că aici era în funcţie, la data când Vişinescu a ajuns să lucreze în închisoare ca lucrător operativ (septembrie 1954), tânărul comandant Emil Constantinescu. Problemele de disciplină ale lui Constantinescu încep să se înmulţească. Este dispreţuit şi antipatizat de subordonaţi şi adjuncţi, care îl prezintă în cele mai negre culori inspectorilor de cadre sau de partid. În afara închisorii este cunoscut ca un scandalagiu. Cariera lui se clatină. Beţiile şi vâlva din jurul acţiunilor sale nedemne, inclusiv cu tentă personală şi amoroasă, se ţin lanţ, angajaţii penitenciarului sunt fie sancţionaţi pe nedrept, fie li se permite să facă tot felul de lucruri interzise de regulament. Are un comportament confuz, e dezorganizat şi dezinteresat, nu ştie că este spionat şi că delaţiunile despre el se ţin lanţ. Confruntat cu acuzaţii grave, inclusiv cu perspectiva de a fi dat pe mâna procurorilor militari pentru un scandal provocat în afara penitenciarului, cere chiar el să fie schimbat din funcţie. Suntem abia în februarie 1955. Probabil că, din acest moment, la Bucureşti se ştie că acest comandant nu mai are viaţă lungă în sistem. Avea să mai treacă ceva timp, mai bine de un an, până să fie demis oficial din toate funcţiile şi trecut definitiv în rezervă, pe 31 martie 1956. Ultimele luni sunt însă un lung şir de necazuri şi de sancţiuni[107].

Cum la Bucureşti, undeva în birourile conducerilor Securităţii şi Direcţiei Penitenciarelor, se ştie probabil de iminenta debarcare a lui Constantinescu, lucrurile încep să se limpezească. Apropiata demitere, existenţa unui ofiţer tânăr aflat deja la lucru acolo, devenit şef al grupei operative din închisoare în vara anului 1955, dezafectarea Sighetului ca penitenciar politic, profilul „ademenitor" al închisorii buzoiene, care poate fi repede şi simplu transformată într-o fortăreaţă pentru detenţia solitară, sunt elemente esenţiale. Ele conduc probabil la ideea că penitenciarul Râmnicu Sărat este o opţiune aparte, prin consacrarea lui unui anumit tip de recluziune. Teoria are importante elemente care o susţin – evident, nu în totalitate. Dar nu putem să nu observăm totodată că la Râmnicu Sărat sunt transferate, un alt element auxiliar, începând cu martie 1955, personaje importante aflate deja în detenţie (prelaţi catolici, lideri ţărănişti şi membri ai guvernelor interbelice), în timp ce personajul principal al mandatului lui Vişinescu, liderul ţărănist Ion Mihalache, soseşte aici în vara anului 1955.

Momentul demiterii lui Constantinescu coincide cu promovarea lui Vişinescu în funcţia de locţiitor de comandant. Cum până la desemnarea lui Vişinescu în fruntea închisorii, adică vreme de trei luni, nu a mai fost numit un înlocuitor, putem intui că el

---

ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989), vol. II, pp. 107-108; vezi acelaşi document citat în Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 445-446. După aprobarea planului de măsuri de către Drăghici, sarcina a fost preluată de căpitanul Ilie Chiru, şeful Serviciului Pază şi Regim din DGP. Acesta a elaborat la rândul său un plan de măsuri pentru transferarea deţinuţilor până la 1 august 1957. Transferul nu s-a încheiat însă la 1 august, ci în cursul lunii respective. Pentru asigurarea deplinei conspirativităţi, deţinuţii au fost transferaţi noaptea, cu vagoane-penitenciar.

107. AIICCMER, dosar personal Emil Constantinescu, f.n. (dosar provenit de la AANP, fond Cadre, dosar nr. C/297, f. 6, 17, 29, 30-39, 64-69, 78, 84).

a fost de fapt şeful puşcăriei. În realitate, în multe scripte aşa şi apare. De ce s-a aşteptat totuşi un an pentru demiterea lui Constantinescu? O ipoteză ar fi că planul era încă în curs de elaborare, neexistând toate condiţiile pentru implementarea lui; Vişinescu era considerat un ofiţer cu potenţial, dar care nu avusese încă pe mână atâţia „duşmani de clasă". Cum Vişinescu face dese vizite la Bucureşti începând cu primăvara anului 1956, putem intui că lucrurile urmau să intre în linie dreaptă în privinţa numirii sale, care aştepta doar oficializarea, şi a specializării închisorii. Practic, vara şi toamna acelui an îl găsesc în capitală dacă nu săptămânal, măcar o dată la două săptămâni. Nu avem detalii cu privire la activităţile sale în Bucureşti, însă nu putem să nu observăm că se întâmplă ceva în relaţia lui cu centrul, având în vedere deciziile pe care le ia privind profilul penitenciarului. Repetatele deplasări se intersectează cu decizii şi coordonări cu Bucureştiul privind schimbările de personal din închisoare şi regimul impus aici. Documentele oficiale sunt clare în privinţa cronologiei evenimentelor, nu însă şi fotografia de moment pentru Vişinescu. El reţinuse chiar din epocă faptul că, încă din ianuarie 1955, este şeful grupei operative şi şeful închisorii. Să-i fi jucat memoria feste sau în spatele acestei „omisiuni" se află de fapt o numire informală, cu mult înainte de a fi comandant şi „pe hârtie", o perioadă în care este testat şi instruit în acelaşi timp cu privire la sarcina importantă pe care o va avea de îndeplinit?[108] Oricum, 1955 este anul zero, anul de debut pentru istoria funestă a penitenciarului.

În cazul deţinuţilor politici, se pare că problemele specifice sau deficienţele din fiecare penitenciar nu au contat prea mult, specializarea închisorilor decizându-se în funcţie de profilul politic al deţinuţilor. Cu alte cuvinte, în viziunea Securităţii, era imposibil ca în locurile de recluziune deţinuţii politici să nu se fi organizat ierarhic, în mod subversiv, evident, cu scopul sabotării regimului – cel puţin aceasta era concluzia serviciului de contrainformaţii din penitenciare. Aşadar, fiecărei categorii de deţinuţi contrarevoluţionari (legionari, ţărănişti, liberali etc.) trebuia să îi corespundă un penitenciar tocmai pentru ca, uzând de forma lor proprie de organizare şi folosindu-se de elitele lor, să poată fi manipulaţi, controlaţi şi, în cele din urmă, destructuraţi. De altfel, această formulă a şi fost oficializată printr-un decret în octombrie 1957, aşa cum vom vedea mai jos. În acest fel s-a ajuns la specializarea unor penitenciare prin comasarea deţinuţilor din alte închisori: de exemplu, Aiud pentru legionari (începând cu 1958) sau Râmnicu Sărat pentru ţărănişti[109].

Începând cu martie 1955, la puşcăria buzoiană sunt aduşi în special prelaţi catolici, lideri ţărănişti şi membri ai guvernelor interbelice. Ulterior, după greva de la Aiud din 1957, aici sunt transferaţi – fiind culeşi de la mai multe penitenciare – lideri informali şi foşti membri ai guvernelor Antonescu. Revoluţia din Ungaria din toamna anului 1956 modifică evident perspectiva aparatului represiv asupra potenţialului periculos al contestatarilor regimului care se aflau deja în închisori şi lagăre. Astfel, probabil luând aminte după greva de la Aiud, în toamna anului 1957, Alexandru Drăghici, ministru de Interne la acea dată, constata că existau numeroase cazuri în penitenciarele comuniste în care deţinuţii politici împart celula cu persoane acuzate de spionaj sau având ample antecedente

108. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 11, 197-198, 317, 330v, 335v, 341v; AIICCMER, dosar personal Emil Constantinescu, f.n. (dosar provenit de la AANP, fond Cadre, dosar nr. C/297, f. 78); ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 236.

109. Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 404, 410.

politice (de exemplu, lideri ai partidelor istorice, şefi sau lideri ai cultelor, căpetenii legionare). În urma evaluării, a dispus separarea deţinuţilor în funcţie de apartenenţa politică (se menţionează explicit formaţiunile politice PNŢ şi PNL), iar „elementele conducătoare şi fanatice urmau să fie izolate de restul deţinuţilor". În separarea deţinuţilor, comandantul penitenciarului urma să se consulte cu ofiţerii operativi din închisori şi cu Securitatea, care avea ultimul cuvânt în privinţa separării osândiţilor[110]. După 1955, acesta este un alt moment important în specializarea penitenciarului de la Râmnicu Sărat, care primeşte astfel, în a doua jumătate a lui 1957, deţinuţi din mai multe „categorii" citate de altfel în ordinul ministerial.

În vara anului 1957, în celularul de la Râmnicu Sărat nu se aflau mai mult de 17 deţinuţi politici. Este momentul când conducerea Securităţii şi cea a Direcţiei Penitenciarelor trec la implementarea planului expus mai sus. Între 1955 şi 1957, intenţiile erau neclare, dar din acel moment, micului penitenciar buzoian i s-a hărăzit la Bucureşti o altă soartă. Sunt evaluate, aşa cum am văzut, mai multe opţiuni, dar probabil că mai-marii de la Interne nu puteau uita exemplul penitenciarului Sighet, care funcţionase ani buni cu un director dur la cârma sa. Nu era însă foarte bine desluşită destinaţia finală a închisorii de la Râmnicu Sărat, care oferea câteva „avantaje". Ca şi în cazul penitenciarului Aiud, unde se construise o ficţiune, existenţa unui „comandament legionar"[111], probabil că în cazul Râmnicu Sărat Securitatea îşi închipuia că împotrivirea ţărăniştilor în frunte cu Ion Mihalache, care refuzase constant să facă un compromis cu autorităţile (aşa cum făcuse social-democratul Constantin Titel Petrescu sau liberalul Gheorghe Tătărescu, de pildă), nu putea rezista fără existenţa unor legături strânse şi a unei ierarhii solide, mai ales după moartea lui Iuliu Maniu la Sighet.

Factori agravanţi (revoluţia din ţara vecină, greva de la Aiud, nevoia de a „sparge aşa-zisa unitate de acţiune a acestor categorii de deţinuţi", după formula directorului Direcţiei Penitenciarelor, care îi propunea ministrului Alexandru Drăghici alegerea acestei închisori), experienţa de aproape un deceniu a sistemului carceral şi a liderilor săi, necesitatea comasării ţărăniştilor, intenţia de a găsi un spaţiu apropiat de Bucureşti, izolat, în care să fie aduşi unii dintre deţinuţii problematici, arhitectura stabilimentului, identificarea unui şef de puşcărie care să aibă calităţile necesare pentru a putea ţine în frâu atâtea personaje considerate de regim duşmani pe viaţă şi mai ales cu potenţial de contestare, un ofiţer care să prezinte încredere şi să dovedească eficienţă în reeducarea lor, toate acestea au contribuit la alegerea închisorii de la Râmnicu Sărat. Aşa s-a ajuns la „specializarea închisorii". Această alegere a fost înlesnită, aşa cum am văzut, de Direcţia a III-a prin Serviciul D, nimeni altul decât primul „angajator" oficial al lui Alexandru Vişinescu[112].

110. Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 108 din 12 octombrie 1957 (care cuprinde măsuri privind separarea deţinuţilor), la care a avut acces instanţa de judecată, a fost declasificat, alături de alte patru documente, în mai 2015, prin hotărâre de guvern, ca urmare a demersurilor făcute în cursul procesului lui Vişinescu, şi publicat în *Monitroul Oficial*, nr. 302 din 4.05.2015, Partea I – Hotărârea de Guvern nr. 288/2015 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 116-119).
111. Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, p. 410.
112. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 445-446.

Categorii de deținuți

La Râmnicu Sărat s-au aflat, de-a lungul anilor, mai multe categorii de deținuți. Pe baza documentelor puse la dispoziție de IICCMER, procurorii au stabilit că cel puțin 138 de persoane încarcerate în secția „politicilor" au trecut pe aici din 1955 până în 1963. Numărul este relativ și doar o cercetare amănunțită va stabili cu exactitate lista celor închiși aici și perioadele de detenție[113]. Cine a ajuns la Râmnicu Sărat și de ce sunt întrebări legate implicit de duritatea regimului din pușcăria buzoiană. Selecția, realizată la nivelul conducerii Ministerului de Interne, a fost făcută evident după mai multe criterii, de vreme ce aici existau deținuți cu antecedente deosebite, cu orientări politice diferite, vârste variate, grade de educație felurite, condamnări pe diverse perioade, capacitate de coagulare aparte ș.a. Printre criterii s-a aflat cu certitudine capacitatea de a opune rezistență, pericolul real sau imaginar reprezentat de abilitățile lor, potențialul de lideri informali care i-ar fi făcut, în viziunea comuniștilor, să-și asume, în cazul unei crize de regim, inițierea unor revolte. Plasarea acestora în același loc, la fel ca în cazul penitenciarului de la Sighet, era o chestiune care ținea de duritatea sistemului represiv și de nevoia de anihilare a fostelor elite.

Începând cu 1955, când, *nota bene*, Vișinescu nu ajunsese încă să dețină funcția de comandant, dar se afla deja aici pe post de ofițer operativ, fiind apoi șeful securiștilor din penitenciar, așa cum am văzut, în mica închisoare încep să sosească deținuți cu diferite condamnări, inclusiv persoane acuzate de „crime de război" de rang înalt, dar

113. Față de lista aflată la dosarul de anchetă, judecătoarea procesului a adăugat în motivarea sentinței și alte nume. De asemenea, în cercetarea noastră am identificat alte persoane care au fost închise în pușcăria de la Râmnicu Sărat, nenominalizate până atunci în dosar (Ștefan Gárdony, Ion Macovei, Stere Marinescu, Nicolae Stoenescu). Amintim aici și cazul lui Mihai Balica, pe care l-am lămurit, despre care judecătoarea, în lipsa unor informații certe, nu îl înregistrase ca fiind fost „locatar" al închisorii. Din cauza precarității surselor, în literatura de specialitate s-au strecurat de-a lungul anilor unele erori. De exemplu, deși a avut marele merit de a aduna informații despre închisoarea buzoiană imediat după căderea comunismului și a provoca martorii să vorbească (Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Menelaș Chircu etc.), episodul din *Memorialul Durerii* dedicat penitenciarului buzoian conține și câteva informații eronate. O listă prezentată la finalul filmului arată că aici ar fi fost închis generalul Aurel Aldea, amănunt pe care cercetările de astăzi îl infirmă, cum nici fostul ministru Constantin Al. (Atta) Constantinescu, Pantelimon Halippa, generalul Iosif Iacobici, fruntașul legionar Nicolae Pătrașcu sau liderul comunist Lucrețiu Pătrășcanu nu au trecut pe la Râmnicu Sărat. Nici Constantin Noica nu a fost închis aici, așa cum a pretins Ion Eremia în memoriile sale. Un studiu recent, semnat de cercetătoarea Andrea Dobeș, îi include de asemenea printre cei încarcerați aici pe Camil Demetrescu și Rafael Haag, prezențe care nu pot fi confirmate de documente („Șef al Penitenciarului de pedeapsă", Seria „Torționarii", serialul *Memorialul Durerii*, realizat de Lucia Hossu-Longin, 1993, accesibil online la: http://www.tvrplus.ro/editie-memorialul-durerii-o-istorie-care-nu-se-invata-la-scoala-157656 [19.01.2017] – înregistrarea episodului a fost depusă la instanță la ședința de judecată din 28.01.2015; Ion Eremia, *Insula Robinson*, ediția a II-a revăzută, Editura Andromeda Company, București, 2006, pp. 12, 17; Andrea Dobeș, „Râmnicu Sărat", în Octavian Roske [coord.], *România : 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist : represiunea*, vol. III, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2016, pp. 447-451).

nu numai. Vişinescu însuşi a inventariat categoriile de deţinuţi în contextul anchetei din 1967-1968, care a investigat abuzurile din sistemul dejist de detenţie: „foşti conducători în guvernele burghezo-moşiereşti şi în conducerile PNŢ şi PNL"; „foşti conducători ai diverselor organizaţii subversive"; „foste cadre de conducere după 23 august 1944"; „foste cadre MAI după 23 august 1944"; „foşti conducători ai diverselor secte religioase"; „alte cazuri mai izolate"[114].

Deşi se ştia că penitenciarul buzoian avea o capacitate de aproximativ 200-300 de locuri, în final se ajunge ca, pentru a asigura un regim aproape inegalabil de separare individuală, media numărului deţinuţilor politici cazaţi aici să fie până şi de aproape zece ori mai mic. De asemenea, interesant de observat că la Râmnicu Sărat deţinuţii legionari nu au fost, în mandatul lui Vişinescu, niciodată preponderenţi, deşi ei nu au lipsit cu desăvârşire. Nu a fost însă prezentă vreo mare căpetenie legionară, aşa cum Zarca Aiudului nu ducea deloc lipsă, dar nici nu au lipsit cu totul adepţii cămăşilor verzi. Îi amintim aşadar pe foştii directori ai publicaţiei legionare *Buna Vestire*, Toma Vlădescu[115], ajuns la penitenciarul buzoian în august 1957, şi avocatul Alexandru Constantinescu (Constant), totodată şi fost subsecretar de stat în Ministerul Propagandei din guvernul naţional-legionar.

---

114. Informaţia furnizată iniţial de IICCMER prin probatoriu (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 76) a fost preluată şi în rechizitoriul Parchetului General (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, rechizitoriul din 16.06.2014, f. 22), iar apoi documentul din arhiva Securităţii a fost prezentat în proces, fiind transmis de CNSAS la solicitarea instanţei (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. IV, f. 236).

115. Toma Vlădescu (1906-?) s-a născut la 22 aprilie 1906 în Bucureşti. A absolvit Dreptul, cu un doctorat susţinut la Paris. Potrivit lui Zigu Ornea, Vlădescu nu era legionar, ci cuzist, adept – cu intermitenţe – al lui Nichifor Crainic. A scris articole vitriolante în *Calendarul*, *Sfarmă piatră*, *Buna Vestire*, *Porunca Vremii*, *Lumea nouă* împotriva unor intelectuali ai timpului, militând pentru legionarism, acuzând democraţia parlamentară şi întreţinând teme antisemite. Prima dată a fost arestat în timpul prigoanei declanşate de regimul carlist împotriva legionarilor, în 1933, după asasinarea lui I.G. Duca, fiind considerat unul dintre autorii morali ai asasinatului. A fost apropiat de Nichifor Crainic, de care s-a despărţit din cauza unei dispute financiare. A fost reţinut în 1945 pentru şase luni, dar a fost eliberat abia în 1954. A fost condamnat prin sentinţa penală nr. 1325 din 29 septembrie 1955 a Tribunalului militar teritorial Bucureşti, confirmată de decizia penală din 4 februarie 1956 a Tribunalului militar pentru unităţile MAI, la 18 ani de detenţie grea pentru activitate intensă contra clasei muncitoare în baza art. 193/1, alineatul III Cod penal şi la 22 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale, în baza art. 209, partea a III-a Cod penal, cu aplicarea art. 101 Cod penal. A fost încarcerat la Jilava, Aiud, Râmnicu Sărat şi Gherla. La penitenciarul condus de Alexandru Vişinescu a stat între august 1957 şi 1963, fiind probabil unul dintre ultimii deţinuţi politici care au părăsit celularul înainte de desfiinţarea stabilimentului. A fost graţiat de restul pedepsei în baza Decretului nr. 310/1964 al Consiliului de Stat (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 310/1964, poz. 2237, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *Supravieţuitorii. Decretele de eliberare a deţinuţilor politici din România [1962-1964]* [în manuscris]; Fişele matricole penale ale lui Toma Vlădescu, disponibile online la www.iiccmer.ro (11.10.2016); Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996, pp. 242, 244-245, 261-262, 347-348; Roland Clark, *Sfântă tinereţe legionară. Activismul fascist în România interbelică*, traducere de Marius-Adrian Hazaparu, Editura Polirom, Iaşi, 2015, p. 161).

Dintre slujitorii credinţei închişi în penitenciarul lui Vişinescu îi amintim pe episcopii greco-catolici Ioan Dragomir şi Alexandru Todea, episcopul catolic Adalbert Boroş[116], preoţii Mihai Godó, iezuit, Gheorghe Pătraşcu, Iosif Waltner şi Ioan (Hans) Heber[117], romano-catolici, Aurel Leluţiu şi Ştefan Tătaru, greco-catolici, dar şi slujitorul de confesiune ortodoxă Mihai Balica. Clerici de la Râmnicu Sărat au fost transferaţi în

116. Episcopul catolic Adalbert Boroş (1908-2003) a stat în închisoarea lui Vişinescu din primăvara anului 1955 până în toamna anului 1957. În acel an, aici se aflau închişi mai mulţi prelaţi, dintre care îi amintim pe Ioan Dragomir, Aurel Leluţiu, Alexandru Todea, Ştefan Tătaru şi Waltner Iosif. Episcop auxiliar al Diecezei romano-catolice din Timişoara, Boroş a intrat în Gulag în 1951 şi a fost eliberat 13 ani mai târziu, deşi fusese condamnat iniţial, pentru trădare de patrie, la închisoare pe viaţă. Şcolit la Roma, el a fost numit şi consacrat episcop în clandestinitate, la Bucureşti, ca şi alţi clerici. În septembrie 1951, în cel mai pur stil stalinist, autorităţile comuniste au destructurat, chipurile, o importantă reţea de spionaj a Vaticanului, prilej pentru un proces-spectacol la Bucureşti în care au fost judecaţi şi condamnaţi la pedepse grele zece personalităţi ale Bisericii Catolice din România, în frunte cu episcopul Augustin Pacha, o figură emblematică a catolicismului de la noi, primul episcop diecezan şi senator de drept în perioada interbelică. Printre condamnaţii celebrei farse judiciare s-a aflat şi rectorul Seminarului Teologic din Timişoara, episcopul Boroş. În lunga sa detenţie, Boroş a trecut prin multe locuri de recluziune (Sighet, Râmnicu Sărat, Jilava, Piteşti, Dej, Gherla) înainte de a fi graţiat în 1964. Şi în cazul lui Boroş, ca în cazul altor deţinuţi de la Râmnicu Sărat, la transfer, Vişinescu îl caracteriza ca având un grad ridicat de risc, recomandând să fie izolat şi atent supravegheat, urmare a dispoziţiei date de directorul adjunct al Direcţiei Penitenciarelor. După eliberare, lui Boroş i-a fost interzis să ocupe funcţia de episcop şi a fost ajutor de preot la Timişoara. Papa Ioan Paul al II-lea i-a recunoscut însă meritele şi suferinţele imediat după 1990, numindu-l într-o funcţie importantă în ierarhia catolică. A murit în 2003 la vârsta de 95 de ani şi a fost înhumat în Catedrala Episcopală. Cu câţiva ani înainte fusese reabilitat într-un proces de anulare a sentinţei din 1951, acţiune pe care o iniţiase el însuşi. Nu a fost însă anulată şi legenda potrivit căreia ar fi fost informator al Securităţii în detenţie (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 105-106; Fişele matricole penale ale lui Adalbert Boroş, disponibile online la www.iiccmer.ro [18.06.2015]; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 2539, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*; „A încetat din viaţă Excelenţa Sa Dr. Adalbert Boros", 7.06.2003, *Catholica* [Timişoara], disponibil online la http://www.catholica.ro/2003/06/07/a-incetat-din-viata-excelenta-sa-dr-adalbert-boros/ [18.06.2016]; *Episcopul, Hitler şi Securitatea: procesul stalinist împotriva „spionilor Vaticanului" din România*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de William Totok, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 342).

117. Preotul romano-catolic Ioan Heber (1910-1988), fost secretar al eparhiei romano-catolice din Timişoara, a fost arestat în primăvara anului 1951 şi condamnat în celebrul proces al „spionilor Vaticanului", alături de alte nouă importante personalităţi din ierarhia superioară catolică din România. Precum alţi clerici din acest proces, a recunoscut multe dintre teoriile fanteziste ale Securităţii, această atitudine fiind, fără îndoială, consecinţa torturii la care a fost supus. Din cei 12 ani de muncă silnică la care a fost osândit, a executat în detenţie doar cinci. A trecut pe la penitenciarul Timişoara, apoi prin arestul Securităţii din Bucureşti, iar ulterior pe la Sighet, unde au ajuns majoritatea celor condamnaţi în procesul-spectacol, pentru ca apoi să fie transferat la Râmnicu Sărat. A stat aici doar din primăvara/vara anului 1955 până în vara lui 1956, când i s-a fixat domiciliu obligatoriu pentru cinci ani la Timişoara, restricţii care i-au fost ridicate însă în 1959 (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 107; *Episcopul, Hitler şi Securitatea: procesul stalinist împotriva „spionilor Vaticanului" din România*, pp. 63-65; „Pr. Ioan Heber", disponibil online la http://www.memorialsighet.ro/pr-ioan-heber/ [21.06.2016]).

noiembrie 1957 la Jilava pentru a face probabil loc lotului de deţinuţi, de aproximativ 30 de persoane, proveniţi în principal de la Aiud, după celebra grevă care zguduise închisoarea transilvană, dar şi din alte penitenciare precum Gherla sau Oradea[118].

Dintre liderii politici importanţi care au trecut pe la Râmnicu Sărat, numele cu cea mai mare rezonanţă este Ion Mihalache, fost preşedinte PNŢ în anii '30. Dar pe aici a trecut şi liderul social-democrat Constantin Titel Petrescu, care a fost încarcerat înainte ca Vişinescu să ajungă comandant, câteva săptămâni în august-septembrie 1955[119]. Alte nume din aceeaşi zonă politică ţărănistă sunt Corneliu Coposu, Ilie Lazăr, Teodor Roxin, Constantin Hagea, Ion Diaconescu, Victor Anca, Ioan Bărbuş, Ion Puiu, Radu Niculescu-Buzeşti. Liberalii au fost „reprezentaţi" aici de foştii miniştri Alexandru Alexandrini şi Mihail Romniceanu.

Dintre „tehnicieni" îl amintim pe diplomatul Victor Rădulescu-Pogoneanu, judecat însă în procesul „lotului Maniu". Contraamiralul Horia Măcellariu, generalii Constantin Pantazi, Gheorghe Dobre, Nicolae Dragomir, Nicolae Stoenescu, Gheorghe Jienescu şi Stere Marinescu sunt doar câteva exemple din elita militară care au ajuns pe mâna lui Alexandru Vişinescu. Din rândul miniştrilor şi înalţilor demnitari avem o listă lungă, din care spicuim: Ion Gigurtu (fost prim-ministru), Mircea Cancicov, Aurel Dobrescu[120], Ion Lugoşianu, Gheorghe Leon, Ion Petrovici, Petre Tomescu, Titus Dragoş, Alexandru D. Neagu, fără a-i mai pune la socoteală pe cei enumeraţi deja în alte categorii.

În timp, la Râmnicu Sărat au fost aduşi şi foşti membri ai aparatului comunist politico-administrativ şi militar acuzaţi de trădare. Aşadar, închisoarea a fost utilizată şi ca loc al reeducării pentru comunişti de frunte căzuţi în dizgraţie. Această categorie

---

118. La penitenciarul Jilava au fost transferaţi de la Râmnicu Sărat Alexandru Todea, Ioan Dragomir, Ştefan Tătaru, Aurel Leluţiu, Adalbert Boroş şi Iosif Waltner. Ajunşi aici, în cameră comună, după ani de izolare totală în penitenciarul condus de Vişinescu, clericii au fost puşi imediat, de către alţi colegi de suferinţă, la curent cu ultimele veşti despre evenimentele politice interne şi externe. Ulterior, ei au fost transferaţi la penitenciarul Piteşti (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 104; vol. V, f. 207; Andrea Dobeş, „Episcopul Alexandru Todea în dosarele Securităţii [1961-1989]", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu [coord.], *Stat şi viaţă privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, p. 312, n. 5 [doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3459, vol. 1, f. 43]).

119. Ţărănistul Ion Diaconescu susţine că a fost depus în camera (cel mai probabil în celula nr. 14) în care a fost închis şi Petrescu, întrucât găsise scrijelit pe peretele celulei numele liderului socialist (Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, cu o prefaţă de Zoe Petre, Editura Nemira, Bucureşti, 1998, p. 238).

120. Aurel Dobrescu (1885-1963) a fost medic neurolog şi om politic afiliat la PNŢ, preşedintele organizaţiei judeţene Făgăraş. A fost membru al Parlamentului în mai multe legislaturi şi secretar de stat la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor în Guvernul Iuliu Maniu, între 1928 şi 1930. A fost arestat la 28 iulie 1949 şi condamnat la 20 de ani de temniţă grea, prin Sentinţa penală nr. 1067/1950 a Tribunalului Militar Bucureşti, pentru „uneltire contra ordinii sociale". A trecut prin următoarele locuri de recluziune: Aiud, Râmnicu Sărat, Sighet, Văcăreşti, unde a şi decedat la 19 iunie 1963 (deşi Ion Diaconescu a susţinut că acesta ar fi murit la penitenciarul buzoian, informaţia nu se confirmă). La Râmnicu Sărat a fost transferat în 1957 sau 1958 („Aurel Dobrescu", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/d/dobrescu-aurel [7.08.2016]; Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat. Desfiinţarea celei mai odioase închisori: 13 aprilie 1963", *Memoria*, nr. 2-3 [55-56]/2006, p. 34; Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 253).

avea să fie reprezentată la cel mai înalt nivel, în timpul mandatului lui Vişinescu la Râmnicu Sărat fiind încarceraţi în timp iluştri „trădători" ai regimului politic, precum Vasile Luca, un caz cu totul aparte pe care îl vom analiza ca atare, fostul său adjunct de la Ministerul de Finanţe, Alexandru Iacob, generalul Ion Eremia, procurorul militar Aurel Ardeleanu sau Constantin Horobeţ, fost ofiţer în DIE. Un alt caz din această categorie este fostul general-maior de Securitate Ady Ladislau, fost adjunct al ministrului de Interne, care a coordonat sistemul de lagăre şi închisori din 1953 până în 1955.

Dintre persoanele încarcerate şi definite drept „cazuri mai izolate" îi evocăm pe Gheorghe Plăcinţeanu, amantul Licăi Gheorghiu, fiica dictatorului Gheorghe Gheorghiu-Dej, o speţă particulară de care ne vom ocupa pe larg. Medicul Plăcinţeanu a fost trimis la Râmnicu Sărat din calculul cinic că va pieri repede, ceea ce s-a şi întâmplat în 1961. Tot un caz special a fost şi comisarul de poliţie Ion Taflaru, şeful Brigăzii anticomuniste din Corpul Detectivilor, unul dintre duşmanii declaraţi ai comuniştilor înainte de 1944[121].

121. Ion Taflaru (1910-1973) a fost adus la penitenciarul Râmnicu Sărat, pentru câteva săptămâni, la sfârşitul anului 1956, când Alexandru Vişinescu era instalat comandant abia de câteva luni. Fostul comisar de poliţie nu era un caz singular. Numeroşi agenţi ai statului din perioada de dinainte de 1944 au fost reprimaţi în închisorile comuniste, din cauza implicării în urmărirea şi persecutarea membrilor sau simpatizanţilor PCR înainte de 1944. Dacă mai adăugăm şi că toţi şefii sistemului concentraţionar de până în 1963 fuseseră închişi pentru apartenenţă la mişcarea comunistă în interbelic sau în timpul războiului, putem presupune ce destin i se hărăzise lui Taflaru. Brigada pe care o condusese acesta şi care lucrase inclusiv cu informatori din rândul ilegaliştilor a contribuit la arestarea a numeroşi membri de partid, la deconspirarea lor, la confiscarea a numeroase resurse, unele anchete fiind de o duritate extremă. Acţiunile sale au condus inclusiv la arestarea, în 1943, a lui Petru Groza, prim-ministru la momentul când Taflaru a fost condamnat şi arestat. De altfel, Taflaru apare inclusiv în memoriile lui Groza, în contextul detenţiei acestuia, vreme de o lună, în închisoarea Malmaison. Recluziunea impusă viitorului premier nu a fost însă nici pe departe una dură – nici o asemănare cu regimul comunist de detenţie politică la care fostul moşier avea să contribuie din plin. Nu i-a lipsit nimic, aşa cum a relatat: a servit un pahar cu şampanie de Anul Nou, şi-a revăzut prietenii de grup infracţional în închisoare, avea biroul său, a putut sta aşezat în pat în voie. Cu acest scurt episod carceral, Petru Groza a trecut drept o victimă a regimului fascist al lui Antonescu, după ce fusese identificat între documentele unei arhive confiscate de Siguranţă, fiind acuzat de legături cu comuniştii şi de finanţare ilegală. Groza a fost interogat chiar de Ion Taflaru, întâlniri pe care le-a descris plastic în volumul de memorii. Mai târziu însă, temutul comisar de poliţie avea să aibă parte de un cu totul alt tratament în detenţie, inclusiv la Malmaison, în acelaşi loc unde fusese încarcerată celebra sa „victimă". După 1944, Taflaru a fost imediat demis din poliţie. A stat ascuns o vreme, prevăzând deznodământul. A fost condamnat prima dată în absenţă la muncă silnică pe viaţă pentru crime de război, iar peste un deceniu de la încarcerare a primit a doua condamnare, tot pe viaţă, pentru crimă contra clasei muncitoare. A fost arestat la Brăila, în 1948, în timp ce se ascundea la fratele său, şi a făcut 16 ani de închisoare, trecând prin temniţe precum arestul MAI, Făgăraş, Malmaison, Jilava, Văcăreşti, Uranus, Cluj, Gherla, de unde a şi fost eliberat în 1964, prin graţiere. Prin Decretul nr. 5/1963, al Consiliului de Stat pedeapsa pe viaţă îi fusese comutată în 25 de ani de detenţie grea. Peste ani se întreba dacă nu era mai bine „să fi îngrăşat iarba în cimitirul de la Gherla, cât timp am stat închis, decât să ies afară şi să mă plimb într-o închisoare cu o arie mai mare decât cea din puşcărie". N-a apucat să mai fie „ce-a fost odată", aşa cum visa, şi nici să se mai răzbune pe „tâlharii care conduc ţara". A murit de inimă în 1973 (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3100, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*; Fişa

Alţi doi deţinuţi care pot fi încadraţi în aceeaşi categorie, acuzaţi de spionaj, sunt Augustin Vişa, fost deportat într-un lagăr sovietic şi ulterior repatriat în România, şi Valentin Cristea, singurul supravieţuitor dintre „politicii" puşcăriei buzoiene, fost tehnician la Securitate, rămas peste şase ani în stabilimentul condus de Alexandru Vişinescu.

Au existat însă şi arestaţi fără vreo importanţă politică deosebită, aduşi aici din considerente practice, din împrejurimile Râmnicului, precum un grup de ţărani din zonă condamnaţi la pedepse mici cu închisoare corecţională, pentru instigare şi agitaţie, depuşi în acelaşi timp la Râmnicu Sărat. Din grup au făcut parte, printre alţii, Paraschiv Jughiu[122], Constantin Coman[123], Vasile Necula[124] şi Ştefan Grigore. Un alt exemplu este cel al învăţătorului Dinu Neagu (Alexandrescu), care, ajuns pentru a doua oară în închisoarea buzoiană, de data aceasta în vremea lui Vişinescu, a fost torturat şi ucis, caz pe care îl vom analiza de asemenea în detaliu. Născut chiar în Râmnicu Sărat, Petrache Corbu a fost încarcerat aici pentru câteva luni, în 1959, pentru anchetă, ca şi Menelaş Chircu.

Dacă ar fi să facem o statistică pe vârste a celor încarceraţi, evident, ne referim la cazurile documentate şi de notorietate, la limita superioară s-ar găsi, fără îndoială, bătrânul Ion Mihalache, mort în 1963 în celularul închisorii, la 81 de ani, iar la cealaltă extremă, Ioan-Ovidiu Borcea, ajuns la Râmnicu Sărat în 1957, pe când avea 25 de ani. Evident, multe profesii sunt reprezentate de-a lungul celor aproape şapte ani de mandat ai lui Vişinescu în celularul din închisoarea buzoiană, dar ne referim doar la ziarişti, reprezentaţi de Vasile Munteanu, Ştefan Gárdony, Alexandru Constantinescu (Constant) sau Constantin Hagea, medici (Gheorghe Plăcinţeanu), preoţi (enumeraţi deja), învăţători (Dinu Neagu [Alexandrescu], Ion Mihalache), profesori (Ion Petrovici, Petre Tomescu), ingineri (Ion Puiu, Radu Niculescu-Buzeşti, Valentin Cristea), militari (enumeraţi mai sus) etc. Chiar şi foşti academicieni au fost prezenţi aici, precum Mircea Cancicov (primit în Academie în 1937 şi exclus în 1948) şi filosoful Ion Petrovici (membru corespondent din 1927 şi titular din 1934).

---

matricolă penală a lui Ion Taflaru [grafia numelui este diferită], disponibilă online la www.iiccmer.ro [10.09.2016]; Florin Şandru, „Ion Taflaru [1910-1973]", *Arhivele Totalitarismului*, anul XXII, nr. 1-2 [82-83]/2014, pp. 257-263; Petru Groza, *În umbra celulei*, ediţia a II-a, Editura Semne, Bucureşti, 2011, pp. 22-26, 43-45; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central [1948-1989]*, vol. II, p. 27).

122. Paraschiv Jughiu (1920-?) a fost închis în primăvara anului 1958. A fost condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la un an de închisoare corecţională. A trecut pe la închisorile Ploieşti, Jilava, Galaţi. La Râmnicu Sărat a fost depus pe 22 aprilie 1958 şi a părăsit penitenciarul pe 22 noiembrie 1958 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. V, f. 63, 65, 103; Fişa matricolă penală a lui Paraschiv Jughiu, disponibilă online la www.iiccmer.ro [30.09.2016]).
123. Constantin Coman (1922-?) a fost închis în primăvara anului 1958. A fost condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la un an de închisoare corecţională. A trecut pe la închisorile Ploieşti, Jilava, Gherla. La Râmnicu Sărat a fost depus pe 22 aprilie 1958 şi a părăsit penitenciarul pe 22 noiembrie 1958 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. V, f. 105106; Fişa matricolă penală a lui Constantin Coman, disponibilă online la www.iiccmer.ro [30.09.2016]).
124. Vasile Necula (1929-?) a fost închis în primăvara anului 1958. A fost condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la 6 luni de închisoare corecţională. A trecut pe la închisorile Ploieşti şi Râmnicu Sărat. La penitenciarul buzoian a fost depus pe 22 aprilie 1958 şi l-a părăsit pe 9 septembrie 1958, la expirarea pedepsei (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. V, f. 107-110; Fişa matricolă penală a lui Vasile Necula, disponibilă online la www.iiccmer.ro [30.09.2016]).

Instalarea regimului sever

Deţinuţii politici aflaţi în închisorile comuniste au trăit cu toţii, pe lângă privaţiunile dure legate de regimul de detenţie, grele umilinţe şi suferinţe. În primul rând, umilinţa de fi trataţi ca nişte neoameni de temniceri brutali şi abuzivi, prin tot ce însemna traiul în închisoare: lipsa intimităţii, a igienei, a unor drepturi elementare. Apoi, umilinţa de a nu se putea împotrivi, de a fi obligaţi să accepte în tăcere şi completă supunere toate abuzurile, răutăţile şi bajocura. Umilinţa de a fi nevoiţi să reziste în faţa tuturor acestor cazne pentru a supravieţui, pentru a apuca şi ziua următoare. În plus, cei mai mulţi dintre deţinuţii care au ajuns pe mâna comandantului Alexandru Vişinescu la Râmnicu Sărat fuseseră prin multe alte închisori comuniste, prinseseră valurile de represiune, destinderile, înăsprirea regulamentului, interzicerea treptată a drepturilor etc. Cu toate acestea, supravieţuitorii au descris închisoarea buzoiană ca pe un bastion al izolării, al duităţii regimului carceral, al abuzurilor administraţiei. Aşa a rămas drept un loc nu comun, ci unic, ca o imagine distinctă, clară, cu tuşe groase, în tot Gulagul.

Învăţătorul Dinu Neagu (Alexandrescu) a stat în două rânduri la Râmnicu Sărat. Întâi la sfârşitul anilor '40, apoi în timpul lui Vişinescu, două săptămâni la finalul cărora şi-a găsit şi sfârşitul. Cornelia Monor, fiica cea mică a fostului învăţător decedat la penitenciarul buzoian în toamna anului 1959, şi sora sa, Tedorina Nicula, au depus mărturie în faţa tribunalului în procesul Vişinescu. Tatăl lor a scris acasă, din puşcărie, din prima detenţie. A arătat cum a fost tratat în 1948-1949, la prima arestare. Mâncare suficientă, posibilitatea de a comunica cu ceilalţi deţinuţi, dreptul la corespondenţă, gardieni care respectau drepturile deţinuţilor. A putut face astfel diferenţa un deceniu mai târziu, când a ajuns în puşcăria condusă de această dată de Vişinescu. Învăţătorul a fost surprins de condiţiile din închisoare. Iată un fragment, transmis soţiei din puşcărie, în prima detenţie: „Curăţenia nu a cedat cu nimic şi nici bunăvoinţa administraţiei. Regim alimentar substanţial; cazarea o depăşeşte pe a ţăranului la casa lui"[125].

Nu toate mărturiile îi atribuie însă lui Vişinescu înăsprirea regimului carceral din închisoarea buzoiană. În 1952-1954, la Râmnicu Sărat au fost aduşi participanţi la „experimentul Piteşti" spre a fi anchetaţi în vederea farselor judiciare care urmau să fie regizate de Securitate. Unul dintre ei, Octavian Voinea[126], îşi aminteşte regimul de teroare

125. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 273v-275.

126. Octavian Voinea (1922-1994), legionar, fiul unui membru al Mişcării Legionare executat în anii dictaturii carliste. A fost arestat în timpul studenţiei, în 1948, fiind considerat membru al grupului de rezistenţă condus de Ion Paragină din zona Panciu. A fost condamnat în 1950 la 25 de ani de muncă silnică pentru înaltă trădare. A fost inclus între participanţii la „experimentul Piteşti", fiind torturat cu sălbăticie şi devenit reeducator la rândul său. În 1954 a fost condamnat la moarte pentru teroare (procesul lui Eugen Ţurcanu), dar în 1957 pedeapsa i-a fost comutată în muncă silnică pe viaţă, schimbată în 1963 în 25 de ani de muncă silnică. A fost utilizat ca martor al acuzării în al doilea proces al deţinuţilor de la Piteşti. A trecut prin închisorile Gherla, Piteşti, Jilava, Aiud. A fost eliberat în vara anului 1964 prin graţierea colectivă. Volumul său de memorii trece sub tăcere, intenţionat ori ca efect al jocului memoriei, anumite momente din acţiunile la care a fost supus în timpul reeducării (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3097 în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*; Fişa matricolă penală a lui Octavian Voinea, dipsonibilă online la www.iiccmer.ro [18.04.2017]; Alin Mureşan, *Piteşti: cronica unei*

din închisoare: „Tăcerea era totală. Nu se vorbea nici măcar în şoaptă". Aşadar, un sistem de izolare deplină în puşcărie, cu câţiva ani înainte ca la conducerea închisorii să vină Alexandru Vişinescu. Din arsenalul utilizat atunci nu lipsea, potrivit fostului încarcerat, supravegherea strictă, controlul total asupra mişcărilor deţinutului. Acesta nu avea voie să vorbească sau să se mişte în celulă, trebuia să stea doar aşezat pe pat, cu ochii la becul din celulă, se putea deplasa doar însoţit, legat la ochi, îi era interzis cu desăvârşire contactul cu hârtia, chiar şi cu cea igienică, soba nu putea fi folosită decât în prezenţa gardianului, iar când a fost scos pentru a fi dus la spital a fost transportat într-o căruţă acoperită cu fân în timp ce faţa i-a fost înfăşurată într-un bandaj spre a nu fi identificat de către medic. Frigul şi foamea au fost totodată constante ale traiului aici. În celulele închisorii, Voinea, ca şi colegii săi, a fost torturat pentru a admite versiunea autorităţilor[127].

Potrivit unui alt deţinut, condiţiile din închisoare înainte de perioada Vişinescu erau extrem de vitrege. Mărturia îi aparţine lui Gheorghe Petz[128], cleric romano-catolic aflat la Râmnicu Sărat în 1955 pentru câteva luni, de unde a şi fost eliberat:

> ...a fost foarte greu, mai greu decât la oricare închisoare pentru că am fost separaţi. Închisoare foarte grea, f[oarte] frig, foarte murdar, f[oarte] rău a fost. Mai rău decât asta n-am mai întâlnit. Şi de la un timp am crezut că înnebunesc. Şi a dat Dumnezeu şi am căpătat 20 de zile amnistie, am fost intrat în legea amnistiei şi am profitat de 20 de zile [...]. Regimul de acolo era f[oarte] greu[129].

Aşadar, un regim sever exista la închisoarea Râmnicu Sărat înainte de numirea lui Vişinescu în funcţia de comandant. Cu toate acestea, ferocitatea regulilor din vremea sa, instituite pe scară largă şi pe tot parcursul mandatului său, au marcat în mod evident o nouă etapă în istoria locului de detenţie. Ion Stoica, astăzi nonagenar, fost locţiitor al lui Vişinescu pentru scurtă vreme, circa trei săptămâni, la începutul mandatului la penitenciarul buzoian, afirma[130] că interdicţia privind contactul cu politicii exista şi în

---

sinucideri asistate, prefaţă de Ruxandra Cesereanu, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 211-212; Mircea Stănescu, *Reeducarea în România comunistă [1945-1952]. Aiud, Suceava, Piteşti, Braşov*, vol. I, cuvânt înainte de Constantin Ticu Dumitrescu, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 240 [n. 2], 241 [n. 2], 258; Idem, *Reeducarea în România comunistă [1945-1952]. Târgşor, Gherla*, vol. II, Editura Polirom, Iaşi, 2010, pp. 127 [n. 3], 164-165).

127. Octavian Voinea, *Masacrarea studenţimii române în închisorile de la Piteşti, Gherla şi Aiud*, mărturii redactate de Gheorghe Andreica, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1996 / Imprimeria de Vest, Oradea, 2006, cap. 12 şi 13 (disponibil online la http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/pitesti/ovoinea/ [18.04.2017]).
128. Gheorghe Petz (1894-1974), *ordinarius substitutus* al Diecezei romano-catolice din Iaşi, profesor la Seminarul diecezan din Iaşi şi paroh la Gherăeşti şi Butea. A petrecut cinci ani în Gulagul comunist, fiind arestat la 30 octombrie 1950 şi condamnat la 5 ani de închisoare pentru „agitaţie publică". A fost eliberat la 11 octombrie 1955 de la închisoarea Râmnicu Sărat, după ce fusese adus aici cu jumătate de an înainte de la penitenciarul Sighet (Fişa matricolă penală a lui Gheorghe Petz, disponibilă online la www.iiccmer.ro [16.09.2017]; Dănuţ Doboş, „Figuri ilustre. Pr. Gheorghe Petz", disponibil online la http://www.ercis.ro/lumina/numar.asp?an=2009&numar=4&id=86 [16.09.2017]).
129. Cosmin Budeancă, Jánosi Csongor, „Sándor Imre (1893-1956) – destinul unui preot romano-catolic", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Identităţi sociale, culturale, etnice şi religioase în comunism*, Editura Polirom, Iaşi, 2015, p. 491 (doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 261991, vol. 147, f. 279).
130. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 233-234.

timpul predecesorului lui Vişinescu, Emil Constantinescu, alături de care Stoica a lucrat aproape jumătate de an şi la debarcarea căruia şi-a adus o contribuţie însemnată[131]. Un alt fost ofiţer de la Râmnicu Sărat, care a lucrat aici până s-a închis puşcăria şi i-a prins pe ambii comandanţi, a declarat sub jurământ că în închisoare condiţiile au rămas identice odată cu venirea lui Vişinescu[132]. Probe şi mărturii arată însă altceva.

Potrivit fostului deţinut Mihai Godó, regimul aplicat s-a deteriorat vizibil începând cu 1956. El identifică drept cauză a acestei severe transformări Revoluţia din Ungaria, din toamna anului 1956. În acea vreme, închisoarea de la Râmnicu Sărat părea pustie. Doar şapte deţinuţi, atât spune Godó că mai rămăseseră în stabilimentul penitenciar, afirmaţie care nu pare să fie departe de adevăr, câtă vreme în vara anului următor aici se aflau încarcerate mai puţin de 20 de persoane[133]. Lipsa totală de informaţii (fiind reduşi numeric, deţinuţii au fost dispersaţi în celular astfel încât să împiedice orice tentativă de comunicare) i-a făcut să creadă că venierea americanilor era iminentă, având în vedere alarmele foarte dese, ziua şi noaptea. „Apoi, deodată, închisoarea s-a sălbăticit, spune Godó. [...] Stricteţea a devenit, deodată, mult mai mare."[134]

În cazul lui Ilie Lazăr, fostul secretar general al PNŢ, judecătoarea Curţii de Apel Bucureşti sesizează schimbarea regimului carceral. Condamnat la 12 ani de recluziune pentru trădare şi tentativă de a părăsi ţara (în realitate, pentru militantismul ţărănist), Lazăr a fost depus în penitenciarul Râmnicu Sărat în martie 1955, când comandant aici era Emil Constantinescu. Spre deosebire de perioada de dinainte de Vişinescu, când autorităţile, deşi sesizaseră că Lazăr încălca regulamentul (tentative de a comunica cu ceilalţi deţinuţi, proteste ale liderului ţărănist etc.), nu au luat nici o măsură cu privire la penalizarea lui, odată cu venirea lui Vişinescu la comanda închisorii Lazăr a fost deseori sancţionat pentru abateri minore. În plus, Vişinescu i-a diminuat numărul de zile de repaus prescrise de medic, spre deosebire de predecesorul său, care respecta recomandările medicului[135].

La câteva săptămâni după instalarea lui Alexandru Vişinescu în funcţia de comandant, Alexandru Todea, unul dintre capii bisericii interzise unite cu Roma, a fost mutat în celula lui Ion Mihalache, iar fostul preşedinte al PNŢ, în altă cameră de detenţie. Hotărârea cu privire la Alexandru Todea a fost una dintre primele decizii ale tânărului comandant Vişinescu. Sursa ei nu este cunoscută, dar putem doar intui că se încadra în

131. Ion Stoica (n. 1922), locţiitor politic la penitenciarul Râmnicu Sărat vreme de şase luni în perioada 1955-1956, a semnat o consistentă şi extinsă declaraţie despre devierile de comportament ale comandantului Emil Constantinescu. Materialul, datat la începutul anului 1956, este un rechizitoriu în toată regula al ofiţerului la adresa directorului puşcăriei, acuzat de grave abateri în privinţa subordonaţilor şi acţiunilor personale. Meticulos, Stoica a notat zilele şi orele când Contantinescu a lipsit de la muncă şi situaţiile când a abuzat de alcool. Întâmplător sau nu, după numirea lui Vişinescu, Stoica a mai rămas puţină vreme în funcţie. La proces a respectat cutuma secretului, evitând să ofere informaţii despre Vişinescu şi comportamentul acestuia (AIICCMER, dosar personal Emil Constantinescu, f.n. [dosar provenit de la AANP, fond Cadre, dosar nr. C/297, f. 30-39]; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 128; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 233-234).

132. Alexandru Barbu (n. 1930), fost ofiţer de serviciu la penitenciarul Râmnicu Sărat între 1954 şi 1963 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 237).

133. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 446.

134. Mihai Godó, *Iezuit. Nu câinele comuniştilor! Surâsul nedeţinutului*, traducere de Claudia Budău, prefaţă de Iulian Budău SJ, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2014, p. 138.

135. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 198-199.

noul profil al penitenciarului, care începea să se contureze. Cele două personaje, Todea şi Mihalache, erau de mare importanţă şi relevanţă pentru recluziunea politică, iar noul director al puşcăriei voia să se asigure probabil că astfel rupea orice legături create între deţinuţi prin alfabetul Morse sau alte forme de comunicare. De altfel, la Râmnicu Sărat se comunica prin Morse încă de pe vremea comandantului Emil Constantinescu şi, evident, acest lucru era bine cunoscut de Vişinescu, fostul şef al securiştilor din penitenciar. De acelaşi tratament special a avut parte şi Victor Rădulescu-Pogoneanu, un diplomat aproape paralizat de picioare, mutat şi el de la parter la etaj în anul următor venirii lui Vişinescu la cârma puşcăriei[136].

O altă dovadă a unui regim fără excese deosebite până la perioada Vişinescu este tratamentul pe care l-a primit Ion Mihalache. Ajuns şi el aici, de la Sighet, în iulie 1955, nu a fost sancţionat disciplinar până în 1957[137]. Şi nu e doar cazul lui Mihalache, care era totuşi, din relatările colegilor de suferinţă, un vehement protestatar, foarte dârz şi ferm în revendicările sale. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu Victor Rădulescu-Pogoneanu, luat în vizor de Vişinescu, sau cu alţi deţinuţi. Să ne întoarcem la preotul iezuit Mihai Godó şi la mărturisirea sa despre schimbarea regimului carceral la Râmnicu Sărat odată cu venirea lui Alexandru Vişinescu ca şef al puşcăriei:

> Ofiţerul de serviciu vine şi-mi spune: „De azi înainte nu mai stai pe marginea patului, ci stai pe scăunel. Dacă îndrăzneşti să te aşezi pe marginea patului, vine pedeapsa". „Ei, mi-am spus, acesta ne e sfârşitul." Mâncarea a început să fie rea, am slăbit, am ajuns repede piele şi os. Când mă culcam în pat, nu reuşeam să-mi pun picioarele unul peste celălalt, trebuia să pun o cârpă sau o batistă între ele ca să pot dormi, atât de slab ajunsesem. Din cauza slăbiciunii, nu puteam să stăm în picioare, iar statul pe scăunelul acela era foarte chinuitor. Eram, într-adevăr, numai piele şi os. Au suspendat şi odihna.

A protestat pentru că acest regim devenea repede unul de exterminare care echivala cu o condamnare la moarte în „sanctuarul suferinţei"[138].

Primirea deţinuţilor

Transferul în penitenciarul de la Râmnicu Sărat a fost reprodus de unii memorialişti ca un moment de debut al torturii prin însingurare. Chiar înainte ca Alexandru Vişinescu să-şi înceapă mandatul la puşcăria buzoiană, aici a ajuns preotul romano-catolic Gheorghe Pătraşcu, în aprilie 1955, fiind adus cu un lot de la Sighet. Povestea sa până la arestare este asemănătoare cu a celorlalţi slujitori ai credinţei închişi la Râmnicu Sărat. A fost vicar parohial, profesor, chiar şi director de seminar teologic franciscan. Numit paroh, a intrat în atenţia Securităţii pentru că în timpul slujbelor pe care le ţinea la Luizi-Călugăra, o comună de catolici din Moldova, le cerea credincioşilor să nu-şi otrăvească sufletele citind broşurile politice care erau distribuite cu dărnicie. Ca mulţi alţii, Pătraşcu a fost arestat în 1949, apoi anchetat şi torturat. A fost condamnat la 11 ani de temniţă grea (pedeapsă redusă la 9 ani) într-un proces-spectacol desfăşurat la Galaţi care a judecat mai mulţi clerici şi credincioşi romano-catolici. Înainte să ajungă la Râmnicu Sărat,

136. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 193-194, 296, 310-311; vol. V, f. 209-210.
137. *Ibidem*, vol. III, f. 182-185.
138. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 139.

Pătraşcu a trecut prin arestări şi închisori din Moldova, apoi prin lagărele de la Canal şi apoi la Sighet, în 1952, de unde a fost transferat la bastionul buzoian.

În jurul său, moartea a învăluit lotul de deţinuţi (unul din patru deţinuţi au murit la Sighet), dintre care clericii constituiau un segment important. Rata mică a supravieţuirii face din Pătraşcu un caz special, dar nu singular. Cât timp a petrecut la Sighet (1952-1955), tot atât a stat şi la Râmnicu Sărat (1955-1958), câte trei ani, până în martie 1958. Preotul catolic a fost trimis apoi, după eliberarea din temniţa buzoiană, în domiciliu obligatoriu. Deşi a avut o comportare bună în ultimul penitenciar, fiind unul dintre puţinii deţinuţi care au plecat fără să fie sancţionaţi, a fost obligat să trăiască o perioadă foarte lungă în „carantina" Bărăganului: peste şase ani[139]. Trei decenii a fost apoi urmărit de Securitate. Nouă ani de temniţă grea l-au schimbat: din preotul curajos care ridica glasul la slujbe şi le spunea răspicat enoriaşilor să nu se supună regimului, a devenit retras şi lipsit de curaj. A refuzat să mai conteste regimul, chiar şi în viaţa privată. A avut inclusiv un soi de colaborare „soft" cu securiştii, fiind un fel de persoană de influenţă, mai ales spre finalul comunismului, când a fost ademenit de naţional-comunismul disimulat în apărarea patriei de către regimul lui Ceauşescu. A murit la 82 de ani, în 1995[140].

De la Gheorghe Pătraşcu ne-a rămas o relatare privind momentul încarcerării la Râmnicu Sărat. Să-i dăm citire:

> În sfârşit după mai bine de trei ore de mers, trenul s-a oprit într-o gară mică, nicidecum simpatică, iar în faţa uşii pe care ni s-a ordonat să coborâm se afla un detaşament de soldaţi gata să ne ia în primire. Am fost încolonaţi: eram toţi cei din camera 45 de la Sighet, mai puţin cei doi episcopi romano-catolici: Augustin Pacha şi Márton Áron, care în toamna anului 1954 fuseseră luaţi dintre noi şi puşi în libertate. Ajungerea la Râmnicu Sărat se făcea în ziua de 21 aprilie 1955, pe o vreme destul de rece. Ajunşi la închisoare, am rămas uimiţi de gradul cu totul lipsit de civilizaţie al Penitenciarului. În loc să fim eliberaţi, ni s-a făcut percheziţie severă, ni s-au luat toate hainele, lăsându-ni-se numai o singură flaneluţă peste cămaşă şi dându-ni-se hainele gri de puşcăriaşi, numite zeghe, care constau în pantaloni, veston, un fel de manta şi o bonetă pe cap, toate din postav simplu de culoare vărgată de puşcăriaşi[141].

Ceva mai târziu, în toamna aceluiaşi an, 1955, a ajuns la Râmnicu Sărat şi preotul iezuit Mihai Godó, deci tot înainte ca Vişinescu să fie instalat comandant. Fostul deţinut a descris sosirea intempestivă şi primirea „binevoitoare":

> Erai preluat, ţi se arunca o pătură peste cap, ca să nu vezi nimic. Cu toate acestea, am văzut puşcăria: era o închisoare frumoasă, ceva în genul Gării de Est din Budapesta, cu o uşă uriaşă din sticlă, pe cele două laturi un hol cu etaj imens, iar din sala asta enormă se deschideau o mulţime de uşi la parter şi etaj. Am fost pus într-o celulă. La început, viaţa noastră a fost destul de suportabilă. Era toamnă, încă nu venise frigul. Nu cunoşteam încă adevăratul gust al acestei închisori[142].

---

139. Măsurile de impunere a domiciliului obligatoriu i-au fost consecutiv prelungite în 1960, 1962 şi 1963.
140. Andrea Dobeş, „Preoţi catolici în atenţia Securităţii. Cazul Gheorghe Pătraşcu (1958-1989)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 304-317.
141. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, pp. 55-56.
142. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 135.

Ca şi în alte închisori, odată cu transferul la Râmnicu Sărat, deţinutul nu era informat asupra noului său domiciliu carceral, dar atmosfera de aici şi lipsa informaţiilor îi făceau pe unii să afle foarte târziu detalii despre locul în care se găseau. În general, cei transferaţi erau trimişi cu dispoziţia ca transportul să se facă în condiţii de izolare deplină. Un lot numeros a ajuns la Râmnicu Sărat în august 1957. Cu acest transport au fost aduşi de la Oradea, Gherla şi Aiud deţinuţi dintre care unii vor rămâne aici până aproape de dezafectarea penitenciarului, alţii vor fi transferaţi în alte locuri de detenţie, în timp ce unii, precum Constantin Hagea sau Ioan (Jenică) Arnăutu îşi vor găsi sfârşitul în micul penitenciar buzoian. Cei sosiţi în vara anului 1957 erau în general ţărănişti (Corneliu Coposu, Ion Puiu, Victor Anca, Nicolae Adamescu, Aurel Dobrescu, Ioan-Ovidiu Borcea, Octavian Rădulescu[143] ş.a.), liberali (ca Alexandru D. Neagu, fost ministru liberal de Finanţe în vremea lui Antonescu şi preşedinte al CEC)[144] sau foşti demnitari

143. Octavian Rădulescu (1908-?), membru PNŢ, a fost condamnat prin sentinţa penală nr. 754/1950 a Tribunalului Militar Bucureşti, confirmată prin decizia penală nr. 3023/1951 a Curţii Militare de Casare şi Justiţie, la 20 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale, în baza art. 209 partea a III-a Cod penal şi la zece ani de închisoare corecţională pentru complicitate la delictul de trecere frauduloasă a frontierei, în baza art. 121, combinat cu art. 267 Cod penal, cu aplicarea art. 101 Cod penal. Prin sentinţa penală nr. 1238/1958 a Tribunalului popular raional 30 Decembrie Bucureşti, a mai fost condamnat la 3 ani de închisoare corecţională pentru deţinere de aur şi devize, în baza Decretului-lege nr. 284/1947. A ajuns la Râmnicu Sărat în august 1957, iar peste câteva luni a fost transferat la Jilava, pentru ca apoi să fie readus în închisoarea buzoiană. A mai trecut prin penitenciarele Aiud, Baia Sprie, Cluj, Jilava, Galaţi, Botoşani, Văcăreşti. A fost eliberat în vara anului 1964, prin graţierea de restul pedepsei (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3029, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*; Fişele matricole penale ale lui Octavian Rădulescu, disponibile online la www.iiccmer.ro [29.07.2016]). Pe lângă fişele matricole penale ale fostului deţinut de la Râmnicu Sărat, la dosarul instrumentat de Parchet sunt ataşate (via IICCMER), în mod eronat, şi câteva documente din arhiva CNSAS privitoare la un alt Octavian Rădulescu (n. 1901), fost general al Armatei Regale şi comandant al Batalionului de Gardă de la Palatul Regal, veteran de război pe ambele fronturi. Acest Rădulescu, care colaborase cu SSI prin Traian Borcescu (fost şef interimar la SSI şi colaborator al lui Petru Groza până la arestare), exclus din partid în 1949, a fost internat administrativ începând cu 1951, apoi arestat în 1954 pentru crimă contra clasei muncitoare, încarcerat la Jilava şi Caransebeş şi eliberat ulterior, fără să fie condamnat, un an mai târziu (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 115-125; vezi şi Fişele matricole penale ale lui Octavian Gr. Rădulescu [n. 1901], disponibile online la www.iiccmer.ro [29.07.2016]).

144. Alexandru Neagu (1903-1991) a fost ministru de Finanţe în Guvernul Antonescu (septembrie 1942 – aprilie 1944), dar nu şi singurul ministru al acestui portofoliu încarcerat la Râmnicu Sărat. Pe aici au mai trecut Mircea Cancicov şi Mihail Romniceanu, decedaţi de alfel în această închisoare în 1959, respectiv 1960, dar şi Alexandru Alexandrini. Doctor în ştiinţe juridice şi economice cu studii la Bucureşti şi Paris (coleg în capitala Franţei cu Mircea Vulcănescu, de care a fost apropiat şi care avea să fie numit, se pare, cu sprijinul lui Neagu, director al Vămilor), Neagu a fost unul dintre membrii PNL care s-au alăturat mareşalului. Iniţial a fost condamnat, în 1949, la opt ani de temniţă grea pentru activitatea guvernamentală din timpul războiului, după care a fost din nou osândit, în 1957, la 15 ani de detenţie grea pentru activitate intensă contra clasei muncitoare şi mişcării revoluţionare. Se pare că a stat ascuns până în decembrie 1956, când a fost capturat. În august 1957 a fost adus la închisoarea Râmnicu Sărat, unde îl regăsim şi în anul următor. A mai trecut prin penitenciarele Aiud, Jilava şi Gherla. A fost graţiat de restul pedepsei în vara anului 1964. După eliberare a primit azil

din vremea lui Antonescu, precum Ion Petrovici sau Titus Dragoş. Din acelaşi lot a făcut parte şi ţărănistul Ion Diaconescu, care relatează peste ani că deţinuţii ajunşi aici ştiau deja unde se află întrucât apucaseră să observe în gară indicatorul cu denumirea localităţii. Primirea nu a avut nici de această dată nimic ceremonial, dimpotrivă, totul s-a făcut în mare grabă: coborârea cu capul în jos din vagon, plasarea în celule, distribuirea cazarmamentului carceral, percheziţia[145].

În acelaşi lot a fost adus Augustin Vişa, personajul unei istorii aparte. A doua zi după sosire, l-a întâmpinat chiar Alexandru Vişinescu, împreună cu ofiţeri şi subofiţeri. Avea în mână dosarul lui Vişa, cunoştea detaliile încarcerării, inclusiv despre faptul că trecuse prin lagărele din URSS[146]. Vişa a stat închis în penitenciarul condus de Vişinescu câteva luni, fiind eliberat prin graţiere, dar îndeajuns pentru a înregistra, peste decenii, în memoriile sale, scena sosirii în mica închisoare buzoiană:

> Ne primesc satrapii, privindu-ne bănuitori şi duşmănoşi. Suntem repartizaţi pe celule fără multă pierdere de timp. Totul fusese pregătit dinainte. După o listă nominală, fiecare e condus la locul prestabilit. Eu am fost urcat la etajul întâi, într-o celulă strâmtă, cu un pat, o măsuţă pe trei picioare, o banchetă mică, un vas cu apă şi hârdăul[147]. Era o celulă de ispăşire de unul singur, aşa cum cerea regulamentul pentru condamnaţii la 20 de ani de muncă silnică. Uşa era de fier masiv cu un vizor şi o deschizătură pentru gamela cu mâncare. O fereastră, în formă de crenel, aducea în minuscula încăpere o lumină opacă. Constat că plafonul e din tablă ondulată, groasă, peste care era cărămidă acoperită cu asfalt. Deci atât plafonul, cât şi duşumeaua erau construite la fel[148].

---

politic în Elveţia, unde a şi murit după căderea comunismului (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 6-7; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 580, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori] *op. cit.*; Alexandru Neagu, „Zece mai şi Regele Carol", *Memoria*, nr. 2-3 [55-56]/2006, p. 130; Ionuţ Butoi, „O corespondenţă inedită din timpul guvernării antonesciene: Mircea Vulcănescu şi Alexandru Neagu", *Sfera politicii*, nr. 3 [175]/2013, pp. 122-138; Ruxandra Iliescu [fiica lui Alexandru Neagu], „Scrisoare deschisă către domnul Călin Popescu Tăriceanu", *România liberă*, 7.10.2015, disponibil online la http://www.romanialibera.ro/aldine/history/scrisoare-deschisa-catre-domnul-calin-popescu-tariceanu--17590 [26.07.2016]). La dosarul de anchetă al cazului Vişinescu, pe lângă fişele matricole penale ale fostului ministru, se găsesc, în mod eronat, fotografii şi un referat al Securităţii din 1953 privitoare la un alt deţinut. Securitatea se interesa de ministrul Alexandru Neagu, care nu a putut fi arestat până în iarna anului 1956, şi a făcut cercetări suplimentare în legătură cu un individ cu acelaşi nume. Aşadar, în cele câteva file este vorba despre Alexandru I. Neagu (n. 1905, în Slobozia Conachi, Galaţi), foşt şef al cuibului legionar „Alexandru Macedon" din comuna natală între 1940 şi 1944. Despre el, Securitatea avea referinţe bune, iar după 1944 acest Neagu nu se mai implicase în nici un fel în politică. Fostul legionar nu a trecut niciodată pe la penitenciarul Râmnicu Sărat, nu a fost niciodată condamnat, dar a fost internat administrativ şi încarcerat în 1948 şi a trecut pe la Galaţi, Gherla, Capul Midia, Culmea, Periprava. A fost eliberat în 1960 (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 8-13; Fişa matricolă penală a lui Alexandru I. Neagu, disponibilă online la www.iiccmer.ro [26.07.2016]).

145. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 232-233.
146. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 386-387.
147. Fiul său, Florin Vişa, audiat la Curtea de Apel Bucureşti pe 13 mai 2015, adaugă amănuntul că un butoi era folosit pe post de latrină (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 282).
148. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 386.

Mai târziu, cu câţiva ani înainte ca închisoarea să fie definitiv dezafectată, aici a fost adus fostul ministru adjunct al Apărării, generalul Ion Eremia. Chiar dacă descrierea este una mai degrabă literară, ea surprinde fidel scena transferului în închisoarea cu aer de bastion medieval. Era mai 1960:

> Luna a continuat să presare argint şi farmec peste plaiuri, până în revărsatul zorilor, când am intrat în triajul unei gări cunoscute, unde avusesem şantiere de construcţii: Râmnicu Sărat. Vagonul meu special a fost decuplat de garnitură şi, împins de o locomotivă, a fost garat direct în curtea unei închisori. Acolo am fost condus la fierărie, pentru a scăpa de brăţări şi lanţuri. Nu şi de puşcărie. Am fost escortat într-o sală mare, cu celule etajate, aşezate în careu, unde m-a întâmpinat o linişte de mormânt. Am fost băgat în celula numărul 5, de la parter. Nu avea decât un singur pat de fier, semn că sunt unicul ei candidat. Pereţii sunt umezi, iar podeaua nu este de lemn, ca în dormitorul comun de la Jilava, ci din ciment. Mă aflu, deci, într-o închisoare disciplinară, cu regim de carceră grea. Stăpânirea comunistă a hotărât, deci, să petrec aici douăzeci şi cinci de ani de foame, frig, singurătate şi încremenire. Bineînţeles, asta dacă voi izbuti să trăiesc atâta amar de ani...[149]

Odată intrat în puşcărie, deţinutul îşi pierdea identitatea. Numele lui era înlocuit de un număr matricol rostit invariabil de către personalul penitenciarului, notat în documente, ba chiar şi cel osândit era obligat să semneze cu acest „nume" codificat. La primirea în stabilimentul carceral, aceasta era una dintre primele reguli cu care era pus la curent şi avertizat că încălcarea cutumei atrăgea automat sancţiunea cu izolarea severă. Astfel, deţinutul era depersonalizat şi transformat într-un simplu număr carceral fără memorie, *omul-cifră*. Deţinuţii nu puteau fi chemaţi la raport pe nume şi nu îşi puteau rosti numele în faţa personalului închisorii, a medicului sau a oricărui alt oficial. De asemenea, strigarea numelui în incinta celularului sau în curte (aşa cum a făcut de pildă Ion Mihalache deseori) era considerată o gravă abatere şi pedepsită ca atare. Chiar şi în corespondenţa dintre instituţii, deţinutul trebuia să fie obligatoriu doar un număr[150]. Nici dovezile de comunicare a sancţiunilor nu puteau fi semnate cu numele real de către deţinuţi, ci doar confirmate, de mâna deţinutului, prin transcrierea unor iniţiale ori a numărului matricol. Existenţa persoanei încarcerate era redusă astfel la un detaliu birocratic. Conspirativitatea deplină îl obliga, de pildă, inclusiv pe oficiantul medical al penitenciarului să nu treacă numele deţinutului nici măcar pe reţete[151]. Doar Vişinescu şi, probabil, alţi câţiva ofiţeri din penitenciar cunoşteau identitatea celor închişi la Râmnicu Sărat, deşi fostul comandant a arătat că acest lucru nu se întâmpla întotdeauna. Astăzi ştim însă că avea acces la dosarele lor personale[152], la amănuntele biografice, ştia exact cine era deţinutul, pentru ce era condamnat, el le făcea caracterizări anuale ori când plecau de aici (când erau eliberaţi sau transferaţi în alte locuri de recluziune), evident, aproape unanim negative, conţinând inclusiv numărul zilelor de pedeapsă şi evenimentele deosebite din penitenciar. Este totodată adevărat că nu toţi deţinuţii aveau identitatea conspirată în penitenciar. Excepţiile au fost însă extrem de rare[153].

149. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 92.
150. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 167.
151. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 19.
152. *Ibidem*, vol. II, f. 234, 236v; vol. IV, f. 32; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 77-78.
153. De exemplu, Radu Dumitru, un deţinut de 50 de ani care a ajuns la Râmnicu Sărat în 1958 şi care apare în scriptele Securităţii ca fiind legionar. Un alt exemplu este Radu Lungu, un

Subalternii lui Vişinescu

„Dumnezeii de pe faţa pământului" – aşa i-a numit bătrânul deţinut Ion Mihalache pe cerberii care îl pedepseau şi îl persecutau fără încetare chiar până în ultimele luni de viaţă, deşi era grav suferind. În termenii birocraţiei penitenciare, aceasta era echipa de subalterni ai lui Vişinescu care au făcut posibile torturarea şi terorizarea deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat vreme de aproape opt ani. Nu există însă o evidenţă clară a acestora, cum de altfel nici procurorii sau judecătoarea nu au putut stabili o astfel de evidenţă; şi autoritatea penitenciară a afirmat că este cu neputinţă aşa ceva din cauza precarităţii informaţiilor şi absenţei unui registru complet cu astfel de date. Cu toate acestea, numeroase nume din rândul personalului închisorii se află în dosarul procesului fostului comandant, deşi în anchetă ori la proces au putut fi audiaţi doar câţiva – mai ales din pricina timpului foarte lung scurs de la evenimente[154].

Trebuie spus de altfel că personalul de aici era unul numeros, raportat la numărul de deţinuţi politici aflaţi în stabilimentul carceral[155]. Potrivit lui Mihai Godó, care a ajuns la Râmnicu Sărat în septembrie 1955, în acel moment în închisoare erau doar şapte deţinuţi şi 51 de cadre[156]. Vişinescu nu era încă şeful puşcăriei şi penitenciarul nu intrase încă în etapa finală a regimului de teroare extremă – şi atunci care era rostul acelui personal atât de numeros? Profilul închisorii, după cum am văzut, impunea totuşi această stare de lucruri. Astfel, odată cu înăsprirea regimului de detenţie şi schimbarea profilului penitenciarului, personalul închisorii sporeşte considerabil fie şi dacă ne raportăm doar la scăderea semnificativă a numărului de deţinuţi politici încarceraţi la un moment dat. Este evident că această mică armată de supraveghetori, temniceri, ofiţeri de Securitate avea scopul de a înăspri, susţine şi superviza controlul continuu şi totala izolare în care se aflau deţinuţii politici. Fără îndoială, cu numărul acestora se putea supraveghea o secţie mult mai mare de deţinuţi politici. Ei nu aveau voie să atingă deţinutul sau să vorbească cu el. În general, au respectat ani de zile, aproape fără excepţii majore, consemnul de a nu comunica cu deţinuţii politici, de a nu le permite nici o abatere de la programul sever. Totodată, persoanele încarcerate nu erau lăsate nesupravegheate nici măcar câteva minute, după mărturia unui fost deţinut[157]. Se înţelege că, în general, comportamentul era dur, fără accente de compasiune şi îndurare[158], iar înjurăturile la adresa deţinuţilor politici însoţeau deseori serviciul pe celularul de la Râmnicu Sărat: „Dă-i în pizda mă-sii de nenorociţi. Ăştia au fost contra partidului"[159].

După cum arată şi datele personale, gardienii şi supraveghetorii erau din împrejurimi. În 1947 a început racolarea din judeţ a personalului pentru această mică închisoare. Astfel, unii aveau să lucreze aici mulţi ani, prinzând mandatele de comandant ale lui

tânăr de 34 de ani care a ajuns în închisoarea lui Vişinescu în acelaşi an cu Dumitru. Va fi eliberat după câteva luni (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. V, f. 79, 81).

154. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 131; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 67v.
155. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 139.
156. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 144.
157. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 22.
158. Dorin Ivan, *op. cit.*, pp. 114-115.
159. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 194.

Constantinescu şi Vişinescu. Atunci existau 50 de gardieni la peste 200 de deţinuţi[160]. La mijlocul anilor '50 existau trei ofiţeri supraveghetori care lucrau în regim 12 cu 24[161]. Un fost membru al personalului de la Râmnicu Sărat, oficiantul sanitar Dumitru Rusu, mărturisea: „Aici erau închişi cei mai mulţi duşmani ai poporului, de aceea era considerat penitenciarul contrarevoluţiei. La şedinţele de partid ni se spunea aceşti deţinuţi au mâinile pline de sânge pentru că au împuşcat mii de oameni nevinovaţi"[162]. Aşadar, personalul închisorii nu era ferit de orele de învăţământ politic, unde ofiţerul responsabil îi instruia pe gardieni şi pe ofiţerii supraveghetori cum să se poarte cu „duşmanii poporului"[163]. Unul dintre supravieţuitori, fost deţinut de drept comun, dintre cei care nu aveau de suportat restricţiile „politicilor", le-a spus procurorilor despre limbajul abject folosit de gardieni la adresa acestora, considerându-i „criminali contra partidului", care nu meritau hrana pe care o primeau. Pe lângă personalul propriu-zis, puşcăria avea şi o grupă de aproximativ 30 de militari în termen din MAI care se ocupau cu supravegherea penitenciarului, cu paza exterioară, dar care nu se intersectau cu deţinuţii[164].

Înainte ca Vişinescu să debuteze în funcţia de comandant la Râmnicu Sărat, comportamentul personalului oferea uneori şi exemple de umanitate. Preotul iezuit Mihai Godó a ajuns la Râmnicu Sărat după trei ani de detenţie prin alte locuri de tristă amintire ale arhipelagului carceral comunist, în septembrie 1955. Iată ce găseşte preotul catolic, extrem de hotărât să reziste, dispus să nu cedeze nici unei anchete:

> Gardienii erau oameni de stil vechi: m-au pus într-o celulă şi s-au purtat foarte uman cu mine. Odată, intră unul la mine şi mă întreabă dacă n-am un ac. Or, acul reprezenta un pericol uriaş din punctul lor de vedere. Eu aveam un ac de aramă într-un colţ al paltonului. Îi zic: „Am ac!". Să i-l dau, că în celula trei cineva vrea să-şi coasă ceva, că i s-a rupt ceva. Să i-l împrumut. Era un sacrilegiu din partea lui. N-aveai voie să ai ac! Dacă cuiva i se rupea ceva, putea primi un ac doar cu aprobare specială din partea comandantului, cu instrucţiuni, sub pază atentă. Trebuiau să aibă grijă să nu se sinucidă cineva. Şi nu primea oricine ac. Cei care erau bănuiţi că ar vrea să se sinucidă – mulţi erau ispitiţi s-o facă – nu primeau. Şi ăsta vine şi-mi cere acul! Iar eu i l-am dat! Şi el mi l-a adus înapoi! Şi m-a întrebat ce sunt. Îi spun că preot. Şi ce făcusem? Aşa! În toată severitatea aceasta turbată, iată un om! Un om care stă de vorbă cu un om. Era un om deosebit de bun la suflet. I-am explicat cum m-am bătut şi cum m-am luptat împotriva necredinţei şi pentru drepturile Bisericii etc. Şi, după asta, s-a liniştit. În felul acesta totul era mai suportabil[165].

Probabil, puţini gradaţi au stat alături de Alexandru Vişinescu în toată perioada la puşcăria Râmnicu Sărat. La penitenciare, munca grea şi mai ales rigorile vieţii într-un asemenea mediu făceau ca aceia care lucrau aici, mai ales cei cu funcţii, să fie transferaţi în sistem de multe ori în carieră. Unul dintre cei puţini a fost Alexandru Barbu, tot buzoian, care a stat la Râmnicu Sărat din 1954, înainte de venierea lui Vişinescu, până

160. Emil Lupu, *op. cit.*, p. 155.
161. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 127.
162. Dorin Ivan, *op. cit.*, pp. 118-119.
163. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 289.
164. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 127, 138; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 58v.
165. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 135-136.

când puşcăria s-a închis. Tizul lui Vişinescu a fost şi el chemat să vorbească la tribunal, la Bucureşti, despre cele văzute şi auzite la închisoare. La cei 85 de ani ai săi a produs însă o declaraţie ciudată, o combinaţie de memorie slabă, minciună şi regie. Se înţelege că în cei aproape opt ani petrecuţi aici a văzut şi a auzit multe. În schimb, a susţinut că nu îşi mai aminteşte nimic. A spus, într-o rememorare vagă, că au existat doar două decese, unul cauzat de bătrâneţe şi altul de boală. De asemenea, a spus cu nonşalanţă că nu a văzut la Râmnicu Sărat deţinuţi imobilizaţi la pat sau paralizaţi[166].

În ciuda refuzului de a vorbi, informaţiile istorice arată însă altceva. Ofiţer de serviciu la puşcăria condusă de Alexandru Vişinescu, Alexandru Barbu a fost clar unul dintre cei care au cunoscut prea bine situaţia deţinuţilor politici, mai ales că, aşa cum a relatat, avea acces în celularul lor. Ba mai mult, avea relaţii strânse cu personalul de serviciu care-i păzea şi sancţiona pe deţinuţii politici[167]. În ciuda acestor evidenţe, Barbu a mărturisit:

> Singurul meu contact cu deţinuţii politici se producea atunci când aceştia aveau de formulat vreo cerere. Atunci pătrundeam în celula deţinutului respectiv, însă niciodată neînsoţit, ci întotdeauna împreună cu gardianul supraveghetor. Din câte cunosc, procuratura militară era cea care supraveghea respectarea regimului legal de executare a pedepselor de către deţinuţii politici. Cererile pe care mi le adresau deţinuţii politici le comunicam apoi comandantului, care hotăra asupra lor.

Evident, declaraţia sa trebuie privită cu multă circumspecţie, mai ales când afirmă că „deţinuţii politici erau oameni paşnici, educaţi şi civilizaţi, care nu au creat niciodată probleme. Se purtau foarte frumos cu personalul de supraveghere. Nu mi s-a părut a fi nici unul dintre ei slab sau într-o situaţie care să denote un regim sever de detenţie"[168].

Regula era însă clară aici: orice contact între gardieni/supraveghetori şi deţinuţi, altul decât cel limitat la câteva sunete, o apropiere minimală impusă de regulile stricte, era cu desăvârşire interzis. Dar aceasta nu înseamnă că ofiţerii nu ştiau ce se petrece aici, dimpotrivă. Vreme de şase ani, ţărănistul Ion Diaconescu nu a văzut figura acestor gardieni, singurul contact era mâna care întindea să dea sau să ia tineta ori gamela[169]. Au existat totuşi multe cazuri în care deţinuţii au încercat să comunice, să primească un cuvânt, să schimbe câteva fraze cu gardienii ori supraveghetorii, unicele fiinţe umane pe care le puteau simţi. Şi, de asemenea, au existat multe sancţiuni primite pentru asemenea tentative. Cu tot acest risc – care însemna înrăutăţirea regimului de detenţie, prin eliminarea unor piese de cazarmament sau chiar scoaterea patului din celulă, precum şi înjumătăţirea raţiei de hrană –, deţinuţii au săvârşit aceste gesturi pentru a rupe rutina nimicitoare, timpul mort de luni şi luni de zile în care viaţa la închisoare avea acelaşi ritm şi care conducea inevitabil la alienare. De exemplu, Ilie Lazăr, fruntaşul ţărănist care fusese arestat în zorii comunismului, în 1947, odată cu majoritatea liderilor partidului, a fost sancţionat cu izolarea, în vara anului 1959, pentru că, prin uşa celulei, i-a spus gardianului că este un om bun, apoi a întrebat când va fi eliberat, adăugând că „este de 13 ani în închisoare şi nu ştie nimic de familie şi copii". Avea să fie eliberat peste o lună, cu zece zile mai mult după ispăşirea pedepsei de 12 ani la care fusese

166. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 235-237v.
167. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 221.
168. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 236v.
169. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, pp. 8-9.

osândit. Nefiind considerat reeducat, autorităţile nu l-au pus în libertate, ci l-au internat administrativ, până în 1964, la coloniile de muncă de la Canal şi din Balta Brăilei[170].

Atât de stricte erau dispoziţiile şi atât de dur era Vişinescu, încât gardienii erau realmente înspăimântaţi. O astfel de amintire o avem de la Constantin Copoiu, singurul martor dintre foştii deţinuţi de drept comun „locatari" ai penitenciarului. Scena pe care a relatat-o dovedeşte nu doar supravegherea draconică, dar şi frica străşnică ce domnea printre gardieni:

> În una din zile eram la baie şi făceam focul [la un cazan de fontă – n. A.M.]. În timp ce stăteam aplecat, un gardian a introdus un deţinut politic în baie, despre care am aflat ulterior că este [Corneliu] Coposu. Acesta era foarte slab. Gardianul l-a luat şi l-a dus înapoi pe secţie, spunându-mi să spun că nu am văzut nimic. Am terminat de introdus lemne pe foc şi am fost luat şi dus pe secţie şi întrebat de cine era însoţit domnul plutonier. Am spus că era singur, de teamă că dacă voi spune adevărul nu mai eram liberat condiţionat. Aceasta înseamnă că dacă lucram o zi mi se considera efectuată o jumătate de zi. Am fost anchetat de ofiţerul de serviciu şi ulterior de altcineva, nu ştiu dacă am fost anchetat şi de comandant. Am negat în mod constant. Atunci nu am recunoscut cu certitudine persoana, însă m-am gândit că ar putea fi Coposu[171].

Reproşurile în privinţa regimului celular ori manifestările împotriva personalului erau aspru sancţionate. Dintre supravieţuitori, Augustin Vişa relatează că, fiind mai degrabă sluţit de individul care făcea pe frizerul în închisoare, i-a reproşat acestuia inabilitatea. În scurt timp, a venit un ofiţer de serviciu care l-a apostrofat. Replica făcea referire la trecutul lui Vişa ca deţinut timp de şapte ani în lagărele sovietice: „Ce, te crezi în URSS? Să-ţi bagi minţile în cap! Să nu-ţi închipui c-ai venit din Rusia ca să ne-nveţi pe noi ce-avem de făcut! Dacă se mai repetă, te bag la carceră şi ai să te cuminţeşti!"[172]. Un protestatar cu state vechi în temniţele comuniste a fost şi Ion Puiu, fostul şef al tinerilor ţărănişti, care fusese arestat în legătură cu acţiunile acestei mişcări politice, o organizaţie foarte activă care a fost anihilată la câteva luni după operaţiunea de la Tămădău. Puiu a fost judecat alături de alţi tineri politicieni, dintre care pe unii îi va reîntâlni în închisoarea de la Râmnicu Sărat, unde a ajuns în august 1957. În primăvara anului 1961, Puiu era extrem de bolnav şi, fiind lăsat să zacă în celula sa, fără prea mult tratament, a decis să intre în greva foamei; el petrecuse deja mai bine de 13 ani în Gulag. Era a doua grevă a foamei pentru Puiu în decurs de câteva luni. I-a scris lui Vişinescu şi, după ce a prezentat toate suferinţele fizice, a relatat inclusiv despre comportamentul gardienilor de aici şi despre cruzimea cu care erau trataţi deţinuţii politici:

> *Peste aceste toate* se suprapune batjocora, insulta şi în deosebi ameninţările d-lui sergent major frizer care [...] mă ameninţă mereu şi spune că mă prefac. Din zecile de cazuri citez numai pe cele din ultimele 15 zile: Lasă că termini tu cu patul [regimul special de pat permanent – n. A.M.], îţi arăt eu – Eu sunt doctorul tău – Bolnavii grav nu mănâncă! te prefaci! Adică pot să simulez infecţia, distrofie, anemie etc.!! Dl. plt. mag. [în realitate, major – n. A.M.] mă ameninţă că „îmi crapă capul" şi că de azi am terminat cu patul şi

170. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 333, 335-336.
171. *Ibidem*, vol. I, f. 137-138.
172. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 389.

regimul. Ori eu sunt în situația de a nu mai putea sta la verticală și slăbit ca un schelet [subl. în original – n. A.M.][173].

Brutalitatea personalului de aici a fost rememorată și de alți numeroși supraviețuitori. Mai târziu, confesorii aveau să relateze că gardienii îi înjurau și îi scuipau deseori pe deținuți. Bătăile, cum i se întâmpla lui Corneliu Coposu, se aplicau inclusiv în toiul nopții, fără prea multe explicații. Ilie Lazăr a fost de asemenea bătut cu sălbăticie sub comanda lui Alexandru Vișinescu[174]. Unicul supraviețuitor fost deținut de drept comun prezent la tribunal, Constantin Copoiu, a confirmat tratamentul extrem de brutal și situația damnată în care se aflau „politicii" la Râmnicu Sărat, depre care unii gardieni afirmau deschis: „Dă-i în morții [mă-sii], să moară acolo" – „Lasă-i în pizda [mă-sii] să înghețe acolo!"[175]. O caracterizare a gardienilor într-o etapă a mandatului lui Vișinescu la Râmnicu Sărat, după preotul iezuit Mihai Godó, arată astfel: „rafinați, cruzi și nemiloși", despre care afirma că „li s-a băgat în cap: «Nu-i suficient să-i păzești, trebuie să-i și urăști!». Se temeau unii de ceilalți, se turnau unul pe altul"[176].

Trebuie amintit însă că gardienii erau și ei supuși unui regim aspru, fiind atent controlați, iar relațiile dintre ei erau la fel de dure. Pe lângă faptul că le era interzis și lor să comunice cu deținuții, se supravegheau reciproc, nu intrau decât însoțiți în celule atunci când o făceau (în general, regula era însă să nu intre)[177]. Ca o obsesie a controlului minuțios, în celular trebuiau să poarte peste încălțăminte o husă de pâslă pentru a nu face zgomot și pentru a-i putea surprinde pe deținuții care încălcau regulile draconice[178]. Dar cine a instituit aceste norme atât de severe? Răspunsul este mai degrabă unul deschis, cu destule variante, dar întotdeauna cu gustul amar că realitatea de atunci nu a fost decât așa cum o consemnează istoria, în cazul nostru, ajunsă în fața unui tribunal. În final, Vișinescu nu a putut dovedi că regulile nu i-au aparținut, astfel încât astăzi a rămas singurul răspunzător pentru aceste decizii cu efecte profunde asupra vieții celor închiși la Râmnicu Sărat.

Au fost însă și cazuri de omenie la penitenciarul buzoian, care au rămas însă anonime, întrucât regulile stricte au făcut ca deținuții să nu cunoască de cele mai multe ori identitatea binefăcătorilor din rândul gardienilor. Cu toate acestea, peste ani, foștii deținuți relatau apropiaților despre „oameni cu suflet" pe care i-ar fi întâlnit aici[179]. Augustin Vișa nu i-a văzut niciodată la față pe gardieni în cele câteva luni cât a fost închis la Râmnicu Sărat. Unii dintre ei îi permiteau câteodată să se întindă pe pat în timpul zilei, deși regulile impuse de Vișinescu interziceau cu desăvârșire acest lucru. Cu altă ocazie, a trăit un moment înălțător:

> Într-o noapte am avut o plăcută surpriză: după cină, se deschide ferestruica [vizeta de la ușa celulei – n. A.M.] și primesc o jumătate de gamelă de orez fiert, exact ce mâncasem

173. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 96-98. Textul în italic este subliniat în documentul original
174. *Ibidem*, vol. III, f. 294.
175. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 200; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230.
176. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 143.
177. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230v, 242; Dorin Ivan, *op. cit*, p. 113.
178. Augustin Vișa, *op. cit.*, p. 389.
179. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 284; vol. IV, f. 62.

seara. Fără nici o vorbă, gardianul îmi lasă gamela şi se îndepărtează. Nu ştiu cine a fost, nu-l cunoşteam nici după nume, nici după figură, dar gestul lui mi-a dovedit că nu toţi cei din tagma aceasta sunt neomenoşi, că se găsesc şi printre ei unii cu suflete sensibile la suferinţă. Din păcate însă prea puţini[180].

Primele nume ale unor membri ai personalului (ofiţeri şi gardieni, oficianţi sanitari şi medici[181]) de la Râmnicu Sărat au fost oferite procurorilor de IICCMER. În cursul investigaţiei preliminare, institutul a furnizat peste 40 de nume de persoane care s-au aflat la puşcăria buzoiană, în marea lor majoritate fiind preluate din scrierile lui Cicerone Ioniţoiu, iar întreaga listă a fost trimisă Parchetului încă din vara anului 2013, odată cu sesizarea penală şi întreg probatoriul care a stat la baza denunţării lui Alexandru Vişinescu[182]. Evident, aceste nume erau doar o parte[183] şi ofereau în acelaşi timp puţine date personale pentru identificare. Audiat la jumătate de an după ce institutul a sesizat Parchetul, în singura sa declaraţie de învinuit, Vişinescu a reprodus prima parte a acestei liste, fără să menţioneze însă acest lucru. Avocatul său, care a avut acces la dosar, a preluat cel mai probabil aceste nume şi i le-a dat bătrânului ofiţer, iar acesta, la rândul său, le-a redat întocmai, ca şi cum ar fi fost rodul memoriei sale. În timpul procesului, episod relatat cu altă ocazie în această carte[184], Vişinescu a adus o listă cu câteva zeci de nume de membri ai personalului penitenciarului, despre care avem însă toate motivele să credem că nu a fost nici rodul reamintirii şi nici nu a contribuit în vreun fel la cunoaşterea adevărului. Aflat în procedurile judiciare, fostul comandant a sperat mereu că va mai da peste foşti subalterni de la Râmnicu Sărat, care, într-un final, în ciuda tuturor declaraţiilor şi probelor care îl incriminau, vor depune mărturie şi îl vor disculpa, evitând astfel trimiterea în judecată. După prima şi singura sa declaraţie, a promis că va reveni cu alte nume dintre subalternii săi, dar nu a mai făcut-o[185].

Unul dintre cei mai importanţi ofiţeri prezenţi deseori în închisoarea de la Râmnicu Sărat a fost Vasile Lupu, care a fost amintit în memorialistică drept unul dintre colaboratorii cei mai violenţi ai fostului comandant. De exemplu, Ioan-Ovidiu Borcea, fost osândit „politic" la Râmnicu Sărat, ajuns aici în 1957, relatează despre torturarea lui Ion Mihalache în celulă, operaţiune la care participau Vişinescu şi Lupu. Corneliu Coposu

180. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 387, 388.
181. Despre cei doi medici, Iancu Grünberg şi Aurel Dumitrescu, amintiţi şi de Alexandru Vişinescu, vezi subcapitolul de mai jos „Suferinţele şi lipsa îngrijirii medicale".
182. Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat. Desfiinţarea celei mai odioase închisori: 13 aprilie 1963", *Memoria*, nr. 2-3 (55-56)/2006, p. 41. Lista IICCMER în APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 267-268.
183. Alte cadre care apar în documentele procesului şi care nu s-au regăsit iniţial în lista IICCMER sunt: supraveghetori Panait Dumitru, Baciu Ilie, ofiţer de serviciu plt. Matei, plt. Mogoş Dorin, lt. Urzică Ion, plt. Pasică Niculai, lt.-maj. Ene Zamfir (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. V, f. 68, 80, 94, 95). Cadre care apar în dosarul personal al lui Alexandru Vişinescu din arhiva MAI: serg. Dumitru Oroveanu, Ion Păiş, serg. Stan Valter (identificaţi şi de IICCMER), lt. Ion Urzică, serg. Păduraru Ion, cpt. Postolachi Chiraculea (?), serg.-maj. Ene Zamfir, serg. Panait Dumitru, lt. Ioan Zaharie (şeful grupei D din penitenciar în primăvara anului 1957).
184. Vezi subcapitolul privind apărarea lui Vişinescu în partea numită „Procesul".
185. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 79, 267-268.

îşi amintea că în celulă descindeau cinci-şase gardieni o dată şi îl băteau pe deţinut până când acesta îşi pierdea cunoştinţa; nimeni nu era scutit de acest supliciu, nici măcar cei imobilizaţi la pat sau foarte bătrâni[186]. Numele lui Lupu este legat totodată de torturile aplicate în penitenciarul de la Râmnicu Sărat învăţătorului Dinu Neagu (Alexandrescu). Fiicele învăţătorului l-au căutat după 1990, fiindcă numele său apărea pe un document, iar un deţinut l-a indicat drept torţionar al părintelui decedat. În schimb, Vasile Lupu nici nu a negat, nici nu a admis ceva. A păstrat o tăcere vinovată, fiind speriat probabil de întorsătura pe care ar fi putut-o lua aceste căutări. Un alt deţinut, Petrache Corbu, localnic din zona Râmnicului, a fost şi el maltratat în închisoare de către Vasile Lupu şi un alt individ, Vasile Luţă[187]. Administraţia Penitenciarelor a transmis instanţei procesului Vişinescu că Vasile Lupu nu a fost angajat la penitenciare în timpul lui Vişinescu. Cel mai probabil, acesta a fost angajat al Securităţii locale, fiind indicat într-un document drept anchetator penal al Securităţii Ploieşti. La rândul său, Vişinescu a confirmat că Lupu nu era subordonatul său, încercând astfel să se disculpe pentru anchetele dure care aveau loc în penitenciar[188].

Alte nume ale cadrelor de la Râmnicu Sărat au fost vehiculate fie de către deţinuţi, fie de către diverşi martori sau alţi oficiali ai închisorii. Multe patronime cu greu pot fi astăzi verificate şi confruntate cu alte surse, din cauza absenţei datelor personale precise. Un scriitor din Buzău, Dorin Ivan, a făcut unele cercetări incipiente şi a cules o serie de mărturii privind regimul de la Râmnicu Sărat când abia se ştia despre destinul acestui loc de detenţie. El a fost audiat în proces în decembrie 2014 şi a oferit informaţii, inclusiv prin depunerea unor probe (înregistrări, cărţi), despre foşti angajaţi ai penitenciarului pe care i-a cunoscut personal şi intervievat în anii '90[189]: gardianul Alexandru Panţuru[190], sanitarul Dumitru Rusu[191] şi medicul Iancu Grünberg[192].

186. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, pp. 28-29, 55.
187. Nu se cunosc date despre acesta, iar numele său nu a fost invocat de nici un alt fost deţinut care a trecut pe la Râmnicu Sărat.
188. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 123, 277v-278; vol. VI, f. 34, 67v, 105; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 212; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 144 (înregistrare audiovizuală). Note personale luate la şedinţa de judecată de la CAB, 22.04.2015.
189. Interviurile au fost publicate atât în presă, cât şi adunate în volumul Dorin Ivan, *op. cit.*, pp. 109-122; interviul cu Alexandru Panţuru a apărut (şi) în *Vestitorul de Râmnic*, supliment al cotidianul *Opinia* din Buzău, nr. 138, 22.07.1998 (vezi interviuri cu foşti deţinuţi şi cu primul doctor al închisorii şi în idem, *Amintiri dintr-o altă eternitate*, f.e., Buzău, 1999, pp. 19-24, 36-40, 52-57, 58-60). După denunţarea lui Vişinescu, la Buzău a apărut un alt volum care a reluat, în cea mai mare parte, conţinutul volumului şi interviurile din cartea apărută în 2005 (*Experimentul Râmnicu Sărat*), fiind probabil vorba de acelaşi autor sub pseudonim: D.I. Delapetra, *Puşcăria Rm. Sărat. Mărturii*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013, *passim*.
190. Alexandru Panţuru a vorbit despre doi alţi angajaţi ai penitenciarului, activistul Ion Pană şi CI-istul Glonţ, precum şi despre unul dintre medici (Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, pp. 114-115).
191. Aşa cum arată un raport de activitate medico-sanitară din primăvara anului 1961, solicitat de instanţă şi depus de ANP, a existat un oficiant sanitar pe numele Rusu; prenumele apare ca fiind însă Gheorghe, nu Dumitru (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 27).
192. *Ibidem*, vol. II, f. 288.

Un fost locţiitor al lui Vişinescu (pentru scurtă vreme, circa trei săptămâni, la începutul mandatului la Râmnicu Sărat, în 1956), Ion Stoica, identificat de Parchet graţie datelor furnizate de IICCMER, a oferit şi el alte două nume procurorilor, o pistă de asemenea înfundată[193]. Tot el a menţionat numele unui alt locţiitor de la începutul mandatului lui Vişinescu, Gheorghe Rădulescu. Un fost deţinut de drept comun de la Râmnicu Sărat şi-a amintit de un plutonier Panait, extrem de dur, de un alt plutonier-major Dumitriu, pe care l-a văzut ulterior, după eliberare, la Buzău, lucrător la Miliţie, iar pe un altul, şef de post. Sergentul Dumitru Panait a fost amintit şi de Corneliu Coposu, iar numele său este menţionat atât în dosarele personale ale deţinuţilor, cât şi în dosarul profesional al lui Vişinescu. Fostul gardian Alexandru Panţuru, intervievat de scriitorul Dorin Ivan, ajuns martor în proces, l-a indicat pe Dumitru Tănasă, cadru de conducere la Râmnicu Sărat. Şi fostul deţinut de drept comun Copoiu l-a menţionat pe un oficial Tănase, plutonier-major, pare-se, supraveghetor, şi el de prin împrejurimi, aşa cum erau majoritatea gradaţilor de aici[194].

Câteva nume sunt totuşi certe, întrucât au fost verificate în timpul procesului. În schimb, aceşti câţiva foşti subordonaţi ai comandantului nu au fost găsiţi, fiind decedaţi în 2015 sau neidentificaţi în bazele de date. Astfel, Valter Gheorghe Stan a activat vreme de un deceniu, până aproape de închiderea puşcăriei, ca miliţian, supraveghetor ori santinelă, în vreme ce Radu Ioan Păiş a lucrat ca magazioner, în vremea comandantului Vişinescu, până la finalul anului 1958. De asemenea, în perioada care ne interesează, Ioan Gheorghe Huiu a fost felcer şi oficiant sanitar (civil) între aprilie 1957 şi februarie 1958. Din acest grup restrâns mai fac parte doi foşti supraveghetori, Dumitru Oroveanu (până în octombrie 1958) şi Ştefan Dănilă (până la desfiinţarea penitenciarului). Toţi erau din zona Râmnicu Sărat[195].

Doi dintre martorii în viaţă, foşti subordonaţi ai lui Vişinescu care ar fi putut aduce informaţii suplimentare, au lipsit din sala de judecată. Un fost subofiţer vreme de aproape doi ani şi jumătate, către perioada de sfârşit a existenţei penitenciarului, Dumitru Nicu, astăzi octogenar, propus de Vişinescu, nu a fost iniţial de găsit, apoi a invocat problemele de sănătate şi vârsta înaintată, deşi s-a folosit inclusiv un mandat de aducere la proces. Conform lui Vişinescu, Nicu ar fi fost prezent în noaptea morţii lui Ion Mihalache la Râmnicu Sărat. Deşi a trimis o scrisoare instanţei, fostul coleg al lui Vişinescu a evitat orice referire la cele petrecute în închisoare, dând în schimb explicaţii excesive privind incapacitatea de a se deplasa şi faptul că avea pierderi de memorie. De asemenea, Vişinescu a cerut să fie adusă la bară fosta lui secretară de la Râmnicu Sărat, Marioara Ştefan (fostă Vasile), în vârstă de 82 de ani, care a transmis însă tribunalului că, din cauza stării de sănătate şi a pensiei modeste, nu poate veni la Bucureşti (locuia la Râmnicu Sărat). Instanţa a insistat, dar fosta secretară a lui Vişinescu era fie internată în spital, fie prea bolnavă şi nu a putut fi audiată. A scris o pagină şi jumătate pe care a trimis-o tribunalului. A explicat că a fost dactilografă la puşcărie în ultimii ani din mandatul lui Vişinescu, între 1959 şi 1963, unul dintre cei trei angajaţi civili (printre care şi asistentul medical), cu program normal, doar dimineaţa, diferit de al militarilor. N-a văzut, n-a

193. Cele două nume sunt plutonierul-major Rusin (un gardian pe nume Alexandru Rusini fusese indicat şi de Cicerone Ioniţoiu) şi un anume sergent Roşu.
194. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 127-128, 140; vol. II, f. 201.
195. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 88-91v.

sunt, nu cunoaşte mai nimic, cum era de aşteptat. A spus că nu a intrat niciodată în celularul deţinuţilor în cei patru ani. Făcea doar treburi birocratice într-o clădire separată de lângă poartă, vizavi de biroul lui Vişinescu, şi nu a relaţionat cu deţinuţii, nici măcar cu cei de drept comun[196].

Deşi nu au fost subordonaţi în sens strict juridic, deţinuţii de drept comun au fost şi ei la dispoziţia comandantului. O secţie destinată acestei categorii de persoane a existat tot timpul la penitenciarul Râmnicu Sărat. Numărul lor varia probabil spre 20 de persoane[197]. Potrivit lui Vişinescu, ei erau utilizaţi pentru diferite munci administrative, la bucătărie ori pentru dereticat în interiorul penitenciarului sau în afara lui. Există informaţii că aceştia au mai fost folosiţi la atelierul de dulgherie, transportul hranei, spălarea hainelor, căratul tinetei, croitorie ş.a. Practicau treburi curente: măturau, curăţau, spălau, cărau cărbuni, lucrau la moară, săpau, curăţau zăpada, cărau lemne ori transportau gunoiul, descărcau mărfuri în gară, manipulau motorină, reparau zidul exterior sau în alte locuri etc. În realitate, ei suplineau absenţa unui personal auxiliar şi sunt în fapt confirmarea faptului că deţinuţii politici erau izolaţi şi nu aveau drept de muncă. De altfel, depoziţia din proces a singurului deţinut de drept comun care a păşit în sala de judecată confirmă diferenţa esenţială de tratament între cele două categorii de deţinuţi[198].

Constantin Copoiu, 73 de ani la data audierii, a stat aproape un an la Râmnicu Sărat, în perioada 1961-1962, deci în ultima parte a mandatului lui Vişinescu. Pe când avea douăzeci de ani, a bătut un agent de miliţie şi a încercat să-l împuşte cu pistolul acestuia din dotare. Aşa a fost trimis, pare-se scriptic, „la cea mai severă puşcărie din ţară", fiind condamnat la un an şi jumătate pentru huliganism. Înainte să ajungă în închisoarea lui Vişinescu a stat şi la penitenciarul Buzău, fiind de loc din această zonă. L-a ajutat poate şi faptul că era zugrav. Aşa a ajuns chiar să-i zugrăvească biroul lui Vişinescu. Uneori era scos din penitenciar şi dus la munci sau la Securitate[199].

Spre deosebire de „politici", separaţi în celule individuale şi obligaţi să respecte reguli stricte, deţinuţii de drept comun erau cazaţi în camere comune, iar tratamentul

196. *Ibidem*, vol. II, f. 251; vol. III, f. 1v, 34; vol. IV, f. 1v, 2, 3, 6-7, 64-71, 77, 197, 208, 221-227; vol. VI, f. 2, 6, 32, 69v, 76v, 260-262; vol. VII, f. 2v, 8, 9-11.

197. Iată numele unor deţinuţi de drept comun din perioada 1961-1963, aşa cum se regăsesc într-un registru intrat în posesia judecătoarei, de la ANR, via CNSAS: Stroe Sandu, Răducu Gheorghe, Ion Cruceanu/Crucianu, Marcel Pavelescu, Gheorghe Muşat, Gh. Neculai Alexe, Gheorghe Petrache, Fănică Petrescu, Şt. Ioan Tomulescu, Simion Ştefan, Fabian Emeric, Ioan/Neculai Moise, Dumitru R. Constantin, Constantin Copoiu (eliberat în martie 1962, audiat în proces), Nedelcu Ispas, Ion Cruceru, Nicolae/Tudor Traistă, Ion Beldeanu, Vasile Beldeanu, Vasile Nedea, Ion Strâmbei, Ioan Munteanu, Cercel Iancu, Mihai Lepădatu, Benedic Francisc, Sandu Ilie, Ionică Stanciu, Ilie Alexandru, Ion Pârvu, Costică Neagu, Constantin Vasile, Rotaru Enache, Niţă Stănilă, Gheorghe Moraru/Murariu, Enache Avrigeanu, Gheorghe Gheorghiţă (*Ibidem*, vol. IV, f. 230 şi urm. [registrul de evidenţă al deţinuţilor, 1961-1963]). Intervievat de IICCMER în 2013, Constantin Copoiu a amintit la rândul său câteva nume de foşti deţinuţi de drept comun de la Râmnicu Sărat, din perioada Vişinescu: Gigel Ispas, Marcel Drăgan, Simionescu, Norescu (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 204).

198. *Ibidem*, vol. I, f. 78; vol. II, f. 199.

199. *Ibidem*, vol. I, f. 137-138; vol. II, f. 185-186; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 228, 230 şi urm. (registrul de evidenţă al deţinuţilor, 1961-1963).

lor era mult mai decent. Nu exista vreo supraveghere specială în sectorul lor, primeau hrană îndestulătoare, aveau drept la pachet şi la vizite. Diferenţa de abordare a conducerii închisorii este accentuată în mărturia lui Constantin Copoiu: „Noi[,] deţinuţii de drept comun[,] aveam drept la pachet, primeam din partea familiilor alimente şi chiar bani şi aveam dreptul să facem şi cumpărături în limita sumei de 50 de lei pe lună". Pachetele lunare erau şi ele consistente, dar mai ales vitale pentru starea de sănătate şi pentru tonusul celui închis: cinci kilograme de hrană, două kilograme de fructe şi 400 de ţigări. În plus, deţinuţii de drept comun puteau primi lenjerie de acasă[200].

Deţinuţii de drept comun aveau acces şi în spaţiile administrative ale penitenciarului, ceea ce era de neconceput pentru politici. În fapt, condiţia şi traiul lor din puşcărie dovedesc o oarecare familiaritate cu personalul locului de detenţie. De pildă, au existat situaţii când, pentru munca prestată, primeau ca răsplată chiştoacele de la ţigările fumate de gradaţi. Odată, Constantin Copoiu a reuşit chiar să fabrice alcool în închisoare, utilizând produse din pachetul trimis de familie şi profitând de neatenţia supraveghetorilor. În schimb, în ciuda acestor privilegii şi a relativei autonomii de mişcare, ei nu se intersectau aproape niciodată cu politicii, dar uneori auzeau caznele şi strigătele disperate ale acestora. Sub pază strictă, sub ochii gardienilor, ei făceau muncile administrative: transportau hainele spălate, mâncarea ori tinetele. Lăsau hârdaiele şi gamela la uşa fiecărei celule, apoi se retrăgeau, iar gardienii intermediau acţiunile cu politicii, deschizând după plecarea deţinuţilor de drept comun uşile celulelor. Ulterior, reveneau în dreptul camerelor de detenţie şi preluau vesela după masă. Aşa se face că majoritatea „politicilor" nu au văzut niciodată aici, ani de zile, vreun deţinut de drept comun[201].

În ciuda statutului diferit faţă de „politici", intersectarea deţinuţilor de drept comun cu şeful stabilimentului carceral era una periculoasă. Pe unii încarceraţi, condamnaţi pentru falsificare de monedă, Vişinescu i-a atenţionat de cum au sosit aici, avertizându-i că nu vor fi eliberaţi prea curând dacă nu respectă dispoziţiile sale: „Bă, e unica puşcărie din ţară, care vă dă di cap. Dacă sunteţi băieţi cuminţi, liniştiţi cât staţi aicea, vă pui pă cursă, dacă nu aici vă putrezeşte oasele"[202]. Corneliu Coposu povesteşte că uneori deţinuţii de drept comun recalcitranţi erau pedepsiţi, fiind izolaţi în celule individuale:

> Dacă uneori, pentru încăierări sau anumite încălcări de regulament, erau aduşi în celulele în care noi stăteam ani de zile, aceşti deţinuţi de drept comun nu rezistau acolo mai mult de 2-3 ore, începeau să urle, nu suportau singurătatea, deşi erau oameni care îşi făcuseră veacul în puşcărie; la 30 de ani aveau 10 ani de puşcărie şi totuşi nu suportau mai mult izolarea. Mi-am dat seama că acei oameni nu aveau resurse spirituale[203].

200. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 138; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230, 236v.
201. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 229v, 230v, 234; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 133, 137; vol. II, f. 187, 190, 201; Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 234.
202. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 202-203; vezi şi declaraţia din instanţă, ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 229-231.
203. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1996, pp. 148-149.

Supliciul izolării

Ajunşi mai târziu, după dezafectarea penitenciarului de la Râmnicu Sărat, la Aiud, trei deţinuţi vorbesc despre politică, lumea de afară şi duritatea închisorii pe care tocmai o lăsaseră în urmă. Cei trei sunt toţi foşti ilegalişti comunişti. Unul este fost ministru adjunct al Apărării (Ion Eremia), altul este fost ministru adjunct de Finanţe (Alexandru Iacob), iar al treilea, un fost important anchetator militar (Aurel Ardeleanu). Cu toţii găsesc în noua închisoare, în care se aflau de un an, temuta redută transilvăneană în care şi-au găsit sfârşitul sute de deţinuţi, o mare desfătare. După iadul de la Râmnicu Sărat, aici traiul pare o reală relaxare: pot sta împreună, pot discuta, au paturi cu cearceaf. După ce le recită o poezie compusă în memorie la Râmnicu Sărat, unde „scrisese" o mie de pagini în minte, generalul Eremia, care luptase pe ambele fronturi în a doua conflagraţie mondială, opinează că „nu este cruzime mai ruşinoasă decât închisorile. Închisoarea este chiar mai crudă decât războiul"[204].

Memoria funestă a închisorii de la Râmnicu Sărat a rezistat ca un schelet peste deceniile celor două secole pe care le-a traversat. Astăzi, trupul puşcăriei este şi el un schelet, ca toţi cei care i-au trecut pragul şi au fost supuşi unei terori inimaginabile. În epocă însă, clădirea sobră, cu liniile neoclasice, cu intrarea ceremonială, era văzută ca o casă mortuară. Cu umoru-i englezesc, preotul iezuit Mihai Godó, locatar al Râmnicului în aproape întreg mandatul lui Vişinescu, îşi descria fostul loc de recluziune astfel: „Închisoarea de la Râmnicu Sărat era foarte cochetă. Acolo erau aduşi doar cei destinaţi morţii. Adică nu-i împuşcau, dar făceau în aşa fel încât să-i lichideze încetul cu încetul". Pentru ca în altă parte să sublinieze: „Cea mai severă închisoare din România", despre care toată lumea vorbea ca de un loc îngrozitor, întrucât „cel care ajungea acolo fie îşi încheia pedeapsa şi era un om liber, fie murea acolo. Acolo nu erai cruţat! Nici o amnistie, nici o bunăvoinţă!"[205]. Ioan-Ovidiu Borcea, cel mai tânăr locatar de la Râmnicu Sărat, descria astfel regimul de exterminare: „La Râmnicu Sărat se murea de foame, de frig, de bătaie. Eram înmormântaţi de vii"[206]. Convingerea că la această puşcărie detenţia echivala cu o „condamnare la moarte" a avut-o şi preotul greco-catolic Ştefan Tătaru, ajuns în temniţă la câteva săptămâni după ce Vişinescu a fost numit comandant[207]. La rândul său, Ion Diaconescu a descris astfel locul carceral în care a petrecut aproape cinci ani: „Este lupta pentru supravieţuire a unor oameni băgaţi într-o groapă şi pusă o lespede deasupra"[208]. Corneliu Coposu asocia acest bastion cu izolarea şi cruzimea extremă: „Eu, care am cunoscut toate puşcăriile regimului comunist, pot să pun mâna pe inimă că închisoarea de la Râmnicu Sărat a fost cea mai dură"[209].

---

204. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 366-369 (doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3822, vol. 1, f. 110-113).
205. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 144, 134-135.
206. *Apud* Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii României. 1946-1958*, ediţia a II-a revizuită şi completată, Editura „Gândirea Românească", Bucureşti, 1993, p. 82.
207. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 291v.
208. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 139).
209. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *Prin ungherele iadului comunist* – Râmnicu Sărat, p. 18.

Astăzi se ştie că, în cazul deţinuţilor politici, măsurilor uzuale pe care le-au luat autorităţile comuniste (interzicerea vizitelor, primirea de pachet, contactul cu exteriorul, expedierea de scrisori etc.) în etape diferite ale represiunii le-a fost adăugată, la Râmnicu Sărat, cea privind regimul de izolare totală. Interpretat în cheie foucauldiană, procesul disciplinar de la Râmnicu Sărat se înfăţişează ca un produs al puterii nelimitate, discreţionare, ca un loc al separării totale, o graniţă îngustă între sclavie şi închisoarea instituţionalizată de o duritate extremă. Nu a fost însă o invenţie a comuniştilor, metoda fiind mult mai veche. În schimb, prin barbaria şi ferocitatea întru anihilarea rezistenţei şi a opoziţiei politice, acestei forme de tortură a spaţiului carceral din istoria noastră i s-a consacrat acest loc.

Detenţia solitară fusese utlizată deseori înainte, încă din secolul al XIX-lea, în diferite locuri din lume, pentru a-i pedepsi şi tortura pe cei osândiţi. Însuşi Charles Dickens, ajuns în 1842 într-o astfel de închisoare, penitenciarul din Pennsylvania, a descris încarcerarea individuală ca o „îngropare de vii" a deţinuţilor[210]. Aici, în această detenţie solitară, tortura spaţiului contribuie la anihilarea fizică şi psihică a deţinutului: mirosul de la tinetă, absenţa zgomotelor, temperatura. În acest spaţiu restrâns de la Râmnicu Sărat, toate acţiunile din viaţa deţinutului se desfăşurau în aceleaşi limite: somnul, servirea mesei, urinarea, defecaţia, asistenţa medicală (în lipsa infirmeriei), aplicarea pedepselor.

Chiar şi în spaţiul carceral comunist, izolarea totală, extremă a deţinuţilor politici nu era un concept nou. O mărturie vine de la Corneliu Coposu, transferat la Craiova, în 1948, după un an de la arestare. Aici, directorul închisorii, de profesie zidar, a primit dispoziţii ca ţărănistului să-i fie aplicat un „regim de severă izolare". Ordinul a fost executat într-o formă primitivă: deţinutul a fost realmente zidit în celulă[211]. Şi la Sighet, de exemplu, unii deţinuţi au fost depuşi singuri în celule, iar spre 1955 regimul carceral s-a înăsprit, intervenind deseori pedepse pentru uitatul pe fereastră sau tentative de comunicare[212]. Cel mai apropiat regim penitenciar de sistemul impus la Râmnicu Sărat pare să fi fost în Zarca Aiudului. În pavilionul special al marii închisori transilvănene, în camerele de recluziune, ceva mai mari decât la Râmnicu Sărat, au fost depuşi deţinuţii politici consideraţi nereeducaţi şi periculoşi, cei mai mulţi legionari, având la activ ani grei de puşcărie. În Zarcă, regimul era în general unul monocelular, iar deţinuţii erau privaţi de tratament adecvat. Deşi sistemul de supraveghere nu a luat forma unei severităţi excesive, ca în penitenciarul buzoian, s-a impus şi aici interdicţia de a vorbi şi de a se aşeza pe timpul zilei (aici nu existau paturi, ci doar priciuri), iar deţinuţii erau plasaţi în celule cu lanţuri la picioare, ca să nu mai amintim despre interzicerea drepturilor la pachet, vorbitor sau corespondenţă[213].

La Râmnicu Sărat însă, izolarea a fost însăşi chintesenţa existenţei închisorii, „amprenta" specifică a penitenciarului, cum a subliniat prima instanţă care l-a condamnat

210. Martin Garbus, „America's Invisible Inferno", *The New York Review of Books*, 8-21 decembrie 2016, vol. LXIII, nr. 19, p. 24.

211. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 200; Virgiliu Ţârău, Ioan Ciupea, „Corneliu Coposu şi Securitatea. O viaţă guvernată de principii sub lupa poliţiei politice", în Ottmar Trașcă, Virgiliu Ţârău, *O identitate secundă: Dennis John Deletant, Istoria, România şi Românii. In honorem Dennis Deletant*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, p. 507.

212. Constantin C. Giurescu, *Amintiri*, ediţie îngrijită de Dinu C. Giurescu, Editura ALL, Bucureşti, 2000, pp. 423-424.

213. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 81-85; Mihai Demetriade, *op. cit.*, pp. 264-266.

pe Vişinescu. Însingurarea rece, separarea totală, lipsa oricărei comunicări i-au ţintuit pe deţinuţi într-o stare în care survenea rapid nevoia de afecţiune şi relaţionare. Din fiinţă socială, deţinutul izolat cu anii, căruia i se impuneau restricţii dintre cele mai odioase, dintre care aceea de a nu vorbi era de departe cel mai greu de suportat, era transformat într-un obiect tern al celulei. Odată cu sosirea şi încarcerarea, persoana întemniţată aici era cufundată în cea mai neagră şi aprigă tăcere. Un om obligat la tăcere. Tăcerea indusă, tăcerea impusă, tăcerea-instinct. Viaţa clausteră devenea în acest fel rutina dinaintea morţii. De aceea, când l-a condamnat în primă instanţă pe fostul comandant al penitenciarului, preşedinta completului Curţii de Apel Bucureşti a subliniat că izolarea pe perioadă nedeterminată a fost un act de tortură psihică, pus în practică direct de Alexandru Vişinescu. Evident, izolarea nu ar fi condus probabil la moartea a o zecime dintre deţinuţi, la alienarea atâtor altora, dacă nu ar fi fost îmbinată cu alte forme de tortură: pedepse severe, frig, foame, interdicţia de a comunica, refuzul asistenţei medicale sau zădărnicirea acesteia, suspendarea drepturilor la pachet, corespondenţă şi vorbitor, interdicţia de a presta orice fel de muncă ş.a.[214]

Pe toată durata recluziunii în această puşcărie, deţinutul era supravegheat în permanenţă şi controlat minuţios. În definitiv, separarea totală în spaţiul uzual al detenţiei înseamnă o agravare a pedepsei, înrăutăţirea tratamentului penitenciar printr-un sistem draconic de interdicţii şi obligaţii: deţinuţii nu sunt folosiţi la nici un fel de munci (fizice sau intelectuale), nu au voie să se îndeletnicească cu nimic, nu pot mânca şi dormi decât în intervale stricte, nu pot comunica cu alţi deţinuţi sau cu personalul închisorii. O alienare aproape rituală împotriva căreia osânditul nu se putea împotrivi în nici un fel: orice contestare a tratamentului conducea la agravarea pedepsei (prin înăsprirea regimului carceral, reducerea raţiilor de hrană, pedepse corporale etc.), iar o acceptare însemna automat alienarea, drumul către înrăutăţirea stării de sănătate sau chiar spre deces.

În plus, repetarea unui orar strict era o regulă inevitabilă: deţinuţii treziţi dis-de-dimineaţă erau obligaţi să rămână în picioare sau pe scaunul din celulă până seara târziu, când li se permitea din nou să se aşeze pe pat. În acest mod, deţinutul era epuizat şi, în curând, alienat în raport cu două elemente care devin autoritatea conducerii penitenciarului: spaţiul şi timpul. Această rutină, care a însemnat în cele mai multe cazuri lungi ani de detenţie solitară, era întreruptă de plimbările scurte în curtea penitenciarului, sub pază riguroasă şi sub interdicţia de a ridica ochii, de a face alte mişcări ale corpului decât cele strict necesare pentru o deplasare de câteva sute de paşi, în cerc, şi de ieşirea până la baie pentru un duş foarte rapid, cel mai adesea săptămânal. În rest, aceeaşi izolare, care nu este altceva decât o coerciţie constantă, neîntreruptă, ce face loc unui timp nelimitat, nesfârşit, fără sens, fără nici o utilitate, în care zilele curg fără culoare, simţ sau zgomot şi în care deţinutul este îndepărtat total de orice acţiune, comportament sau discurs care ar putea da sens vieţii sale în închisoare. Vasile Luca, fostul ministru comunist al Finanţelor, căzut în dizgraţie, îi scria din penitenciar lui Gheorghe Gheorghiu-Dej: „Sunt bolnav de nevindecat, supus unui regim care mă împinge la nebunie [...] te rog încă o dată nu mă lăsaţi să pier în puşcărie ca un bandit duşman de clasă că nu sunt şi nu merit această soartă tragică"[215].

214. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 41.

215. Mioara Anton, Laurenţiu Constantiniu (editori), *Guvernaţi şi guvernanţi: scrisori către putere: 1945-1965*, Editura Polirom, Iaşi, 2013, p. 293 (doc. de la ANIC, fond CC al PCR, Secţia Administrativ-Politică, dosar nr. 5/1959, f. 29).

O mărturie extrem de emoţionantă şi vie a oferit Valentin Cristea în sala de judecată, în timpul procesului lui Vişinescu. Singurul supravieţuitor al penitenciarului de la Râmnicu Sărat rămas astăzi în viaţă şi-a amintit:

> La prima întemniţare [1956 – n. A.M.] în Penitenciarul Râmnicu Sărat am fost ţinut într-o celulă specială de izolare, atât de mică încât nici nu puteai să te plimbi. În acea perioadă nu am avut nici un contact cu alţi deţinuţi. Este vorba despre celula care purta numărul 36. Mai târziu am aflat că la acel moment am avut un vecin de marcă care pe timp de noapte era ţinut în celula nr. 34, iar pe timp de zi lucra în celula nr. 35. Este vorba despre Vasile Luca, fost ministru comunist al României în timpul regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej. După ce am fost dus în celula nr. 2, l-am avut vecin de celulă, la celula nr. 3, pe Jenică Arnăutu, astfel cum am precizat, iar la celula nr. 1 pe un anume Macovei[216] care mi-a comunicat în limbajul deja precizat că a fost aviator şi fusese închis pentru că era legionar, acesta a dispărut însă la un moment dat, fără ca eu să ştiu ce s-a întâmplat cu el[217].

Descrierea izolării solitare de la Râmnicu Sărat aşa cum a fost trăită de Corneliu Coposu: „Am trecut prin Jilava, Aiud, Craiova, Capul Midia, Rubla[218]. Cel mai cumplit a fost la Râmnicu Sărat. Treizeci şi patru de celule cumplite izolate. [...] Opt ani nu am vorbit cu nimeni". A descris în felul său, aproape literar, atmosfera de aici: „Fiecare celulă are muzica ei, deschiderea şi închiderea putea fi sesizată cu ascuţimea auzului, ca să ştii ce celulă se deschide"[219]. Ion Diaconescu îşi amintea la rândul său de anii petrecuţi aici ca despre cea mai cruntă perioadă a detenţiei: „Cea mai amară, oribil de amară!"[220]. În viziunea lui Mihai Godó, puşcăria aceasta a fost „îngrozitor de nemiloasă", „faţă de care celelalte închisori româneşti erau o joacă de copii". Tot el întăreşte această imagine: „Râmnicu Sărat devenise sanctuarul suferinţei. Cea mai scumpă amintire a vieţii mele. Aproape opt ani am stat singur. N-am văzut un om, n-am ştiut că tatăl meu murise"[221]. Generalul Ion Eremia a descris traiul de aici folosind o metaforă: „Dacă iadul există, atunci iadul a fost acolo"[222]. Chiar dacă survine eliberarea, interdicţia

---

216. Cel mai probabil, Cristea se referă la Ion Macovei (1920-?), născut la 15 octombrie 1920, care a activat în domeniul aviaţiei. Macovei apare ca fiind însă ţărănist, nu legionar. El fost arestat în 1949 şi condamnat la zece ani de închisoare, fiind considerat pericol public. Macovei a fost transferat la Râmnicu Sărat în august 1957, cu lotul de deţinuţi care a cules osândiţi de la câteva penitenciare, de unde a şi fost eliberat la expirarea pedepsei, în mai 1959, pentru a fi internat cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan. Ion Macovei a trecut prin următoarele locuri de detenţie: Galaţi, Valea Neagră, Văcăreşti, Tg. Ocna, Caransebeş, Oradea, Aiud, Râmnicu Sărat (Fişa matricolă penală a lui Ion Macovei, disponibilă online la www.iiccmer.ro [27.09.2017]).
217. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 225-225v.
218. În realitate, Corneliu Coposu se referă aici la localitatea în care a fost internat cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan.
219. Lucia Hossu-Longin, *Memorialul Durerii: o istorie care nu se învaţă la şcoală*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 281.
220. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 232.
221. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 143, 139.
222. Expresia a fost reluată şi în declaraţia dată de Nicoleta Eremia în faţa instanţei bucureştene la 5 noiembrie 2014 (note personale luate la şedinţa de judecată de la CAB, 5.11.2014; vezi şi ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 140).

de a comunica are consecințe directe, refuzând să lase corpul dresat să respire în afara închisorii. Eliberat de la Râmnicu Sărat și ajuns în domiciliu obligatoriu la Rubla, Coposu face un exercițiu aparte pentru un om ajuns la aproape 50 de ani: învață din nou să vorbească, după opt ani în care i-a fost interzis să dialogheze cu vreo ființă umană, în afara unor comunicări stricte (și uneori nonverbale) cu gardienii, comandantul sau cu medicul[223].

În ciuda teoriei conform căreia celulele de la Râmnicu Sărat ar fi fost destinate pentru încarcerarea a doi deținuți[224], dimensiunile reduse ale celulelor conduc mai degrabă la ideea că separarea individuală a fost de fapt logica în care a fost ridicat acest penitenciar. Așa cum am arătat, majoritatea covârșitoare a timpului petrecut între zidurile de la Râmnicu Sărat în vremea lui Vișinescu deținuții politici au stat singuri în celule. Rareori, din diferite rațiuni birocratice ori informative sau la venirea unui lot mai numeros de deținuți, câteva celule solitare s-au transformat în celule comune în care au fost închiși câte doi deținuți, dar pentru o perioadă scurtă[225]. Cu toate acestea, regulile în celulă rămâneau neschimbate în privința comunicării, a utilizării patului pe timpul zilei, a apropierii de fereastră ori de pereți, gesturi interzise cu desăvârșire. În schimb, deținuții închiși în aceeași cameră puteau vorbi în șoaptă, atenți să nu fie surprinși. Cazurile cunoscute până acum de deținuți care au avut acest mare privilegiu sunt foarte puține.

Cronologic, primul deținut despre care există informații că a împărțit celula cu un alt coleg de suferință este diplomatul Victor Rădulescu-Pogoneanu, încă de pe vremea comandantului Emil Constantinescu. În timpul lui Vișinescu, Rădulescu-Pogoneanu avea să fie transferat singur, la etaj, într-o celulă pe care nu avea să o mai părăsească până la moartea sa, în 1962[226]. Un alt caz cunoscut astăzi este cel al țărăniștilor Ion Diaconescu și Cornel Velțeanu, care au stat în aceeași celulă la Râmnicu Sărat pentru o perioadă de aproximativ cinci luni, după calculele primului. Avocat țărănist, Velțeanu a fost arestat la vârsta de 42 de ani, în 1948, și condamnat la 15 ani de muncă silnică pentru uneltire. A trecut prin închisorile Jilava, Aiud, Oradea, Râmnicu Sărat și Botoșani, de unde a și fost eliberat în 1963, la expirarea pedepsei. A ajuns la Râmnicu Sărat ca și Diaconescu, în august 1957, unde a rămas până la dezafectarea penitenciarului și mutarea tuturor deținuților în alte închisori, în primăvara anului 1963. A stat închis cinci ani și jumătate în penitenciarul condus de Alexandru Vișinescu[227].

Așadar, la un moment dat, un eveniment deosebit se petrece în izolarea în care trăia Ion Diaconescu. Întâmplarea are o însemnătate uriașă: pentru prima dată de când ajunsese în închisoarea lui Vișinescu, era mutat cu un om, cu care avea să stea câteva luni în celulă. Și tot pentru prima dată de când părăsise Aiudul, putea comunica cu o ființă umană. Grav bolnav de plămâni, Diaconescu urma să fie transferat la Văcărești. Scena este cutremurătoare. Velțeanu a crezut că Diaconescu avea cancer. Relatarea muribundului este grăitoare pentru atmosfera din pușcăria buzoiană:

223. Lucia Hossu-Longin, *op. cit.*, p. 285.
224. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 284v.
225. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 143-144; Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 256-257.
226. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 296, 310-311.
227. *Ibidem*, vol. V, f. 244-260; Fișele matricole penale ale lui Cornel Velțeanu, disponibile online la www.iiccmer.ro (3.08.2016).

Dacă pleci acu', probabil că nu ne mai vedem. Spune dacă ai ceva de transmis la familie. Parcă îmi citea o sentinţă de condamnare la moarte, eu nu mă gândeam chiar să mor. Zic: *Mă, ce să le mai spun ? Nici nu ştiu dacă ei mai trăiesc sau cutare, tot cazul dacă vor veni vremurile alea, spune să-mi caute osemintele pe-aici, pe unde or fi, şi să mi le îngroape în sat acolo* [subl. în interviu – n. A.M.][228].

Traiul în comun la Râmnicu Sărat, confirmat pentru Diaconescu şi Velţeanu de documentele Securităţii, ambii fiind sancţionaţi pentru că au comunicat cu Ilie Lazăr, aflat într-o celulă vecină, s-a petrecut în iarna 1958/1959 şi a fost generat de suprapopularea penitenciarului, o situaţie excepţională la Râmnicu Sărat[229]. De asemenea, Velţeanu ar mai fi stat în celulă o vreme şi cu Ioan-Ovidiu Borcea[230].

Un alt caz excepţional este cel al fostului ministru liberal Alexandru Alexandrini, care stătuse în aceeaşi celulă cu generalul Constantin Pantazi până la decesul acestuia, care a survenit în ianuarie 1958. După decesul fostului ministru antonescian, Alexandrini le scria autorităţilor centrale: „De atunci, de cinci luni, sunt supus regimului de izolare totală, neputându-se aproba să fiu pus cu alt deţinut. [...] Izolarea totală este un regim de pedeapsă. În orice caz e cel mai aspru regim ce se poate aplica unui deţinut"[231]. Chiar şi contraamiralul Horia Măcellariu, care a fost încarcerat aici vreme de cinci ani, a împărţit o vreme camera de recluziune cu colonelul Stere Marinescu[232]. Acesta din urmă fusese condamnat pentru crime de război comise în Bucovina, în contextul deportării evreilor în Transnistria, şi a fost încarcerat, în cele aproape două decenii cât a stat în Gulag, în numeroase temniţe precum Uranus, Malmaison, Jilava, Dumbrăveni, Aiud, Craiova sau Gherla. Marinescu s-a aflat la Râmnicu Sărat între noiembrie 1958 şi aprilie 1963[233]. Şi fostul ministru liberal Mihail Romniceanu a stat cu un alt deţinut în celulă,

228. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 136-137).
229. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 252.
230. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2013, p. 76.
231. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 136-137, 166; vol. IV, f. 45.
232. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257208, vol. 1, f. 120; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 165; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 223v-224.
233. Stere Marinescu (1897-?) a fost un ofiţer de armată cu grad de colonel care a îndeplinit mai multe funcţii administrative în cabinetul prim-ministrului, ministrului Armatei, director de cabinet al ministrului de Interne. În 1933 a făcut parte din completul de judecată al Consiliului de Război al Corpului 2 Armată, care a judecat procesul greviştilor de la „Griviţa", lot din care a făcut parte şi Gheorghe Gheorghiu-Dej. A fost printre primii arestaţi în contextul judecării celor acuzaţi de crime de război. A fost condamnat la pedeapsa capitală, comutată ulterior în detenţie pe viaţă, şi confiscarea averii în primul proces al criminalilor de război din mai 1945, pentru acţiunile sale în calitate de şef al cabinetului militar al guvernatorului Bucovinei, şi anume înfiinţarea ghetoului din Cernăuţi şi organizarea deportării în Transnistria a populaţiei evreieşti. Probele împotriva lui Marinescu par indubitabile. S-a remarcat prin afacerile veroase pe care le-a derulat pentru facilitarea unor condiţii mai bune de viaţă sau pentru evitarea deportării. De asemenea, uneori nu a ezitat să-şi sancţioneze subordonaţii dacă aceştia se arătau îngăduitori cu familiile de evrei sau dacă nu încuviinţau deportarea invalizilor, bolnavilor şi a celor cu deficienţe mintale. La proces, acuzarea a prezentat un dosar al SSI despre Marinescu, în care instituţia avertizase încă din februarie 1941 că acesta

cel puţin în 1959, apoi a fost mutat într-o altă cameră, unde a şi murit singur în primăvara anului următor[234]. Conform biografului său literar, jurnalistul ţărănist Constantin Hagea ar fi fost încarcerat la Râmnicu Sărat, pentru trei luni, împreună cu un alt deţinut, începând cu 1957, deşi informaţia nu a putut fi confirmată de alte surse. E însă real că Hagea a ajuns la Râmnicu Sărat (de la Aiud) în vara anului 1957, cu un transport mai mare în care au fost incluşi numeroşi deţinuţi politici[235]. Valentin Cristea a amintit şi cazul avocatului Ion Târziu, care, plasat la etajul penitenciarului, împărţea la un moment

era cunoscut ca „înfocat legionar". O altă notă a SSI din 30 iulie 1942 avertiza că acesta a jefuit evreii înainte de deportare (a realizat chiar un schimb între evreii bogaţi şi cei săraci). Tot într-o notă (august 1942) a aceluiaşi serviciu secret, Marinescu era descris ca o persoană cu mare influenţă asupra generalului Corneliu Calotescu, guvernatorul Bucovinei, motiv pentru care afacerile sale au înflorit şi i-au adus sume mari de bani. În octombrie 1943, după încheierea misiunii de la guvernământ, a expediat mari cantităţi de bunuri cu trenul, pe adresa sa, dar şi pe numele altor persoane ; într-un loc se spune că ar fi venit în Bucovina cu două valize şi o geantă, iar la plecare a utilizat 11 vagoane a câte zece tone fiecare, cantitate care pare totuşi exagerată. A negat toate acuzaţiile şi a încercat să pună întreaga responsabilitate pe umerii lui Calotescu, declarând că el doar a „constatat" dacă deportarea se făcea conform ordinelor guvernatorului. Martorii au afirmat că guvernatorul era la curent cu faptele lui Marinescu, dar cerea mereu dovezi concrete pentru a-l sancţiona pe acesta. Ulterior, în închisoare, Marinescu se plângea că depoziţiile incriminatoare veniseră din partea a peste 100 de evrei. Stere Marinescu preciza într-un memoriu din 1957 că „declaraţiile din dosarul Trib[unalului] Poporului privitoare la modul meu de comportare precum cele privitoare la cinstea şi corectitudinea mea sunt de domeniul fanteziei. Ele au fost date din ură, răzbunare şi cu patimă. Nimic nu este adevărat. Toate sunt insinuări şi calomnii". El a fost condamnat din nou, la fel ca majoritatea celor din lotul său, în 1957, după o scurtă eliberare, la 20 de ani de detenţie grea pentru activitate intensă contra clasei muncitoare, pe baza aceluiaşi dosar şi aceloraşi probe ca în 1945. Ulterior, la 20 noiembrie 1957, lui Marinescu i s-a admis recursul şi i s-a acceptat cererea de includere a perioadei de reţinere (29 ianuarie 1945 – 25 martie 1945) în sentinţa de 20 de ani. A stat astfel închis în numeroase penitenciare comuniste, din ianuarie 1945 până în octombrie 1964, când a fost graţiat prin Decretul nr. 176/1964 al Consiliului de Stat. Antisemit cunoscut, fost legionar, Marinescu a simţit în detenţie protecţia foştilor camarazi. A fost însă răbdător pe parcursul celor două decenii de recluziune, fără „manifestări duşmănoase", fără proteste, fiind cooperant şi participând în final la şedinţele de reeducare din prima jumătate a anilor '60 de la Aiud. Fostul ofiţer superior s-a trezit la ieşirea din închisoare în faţa unei realităţi crude : casa îi fusese confiscată în urma procesului, familia evacuată şi nu dispunea de nici o sursă de venit. A intenţionat să se sinucidă imediat după ieşirea din puşcărie, dar ulterior şi-a căutat drumul spre „reabilitarea" promisă de regim. După mai multe memorii trimise autorităţilor comuniste şi o audienţă la Gheorghe Gheorghiu-Dej, Marinescu a primit livretul militar cu gradul de colonel în rezervă şi o pensie de 1.300 de lei, nu însă şi reabilitarea definitivă, fiind refuzat de Tribunalul Suprem în 1971. După eliberare a fost urmărit de autorităţile comuniste (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257208, vol. 1-2 ; USHMM, RG-25.004M, Rola 19, Romanian Information Service – Bucharest [SRI] records, [MAI, arhiva operativă, dosar nr. 40011, vol. 1], f. 11v-13 ; vol. 4, f. 184v, 213, 228, 395 ; vol 5, f. 7-11, 32-36v, 102-121, 115, 117-118, 123, 184-186v, 199-200, 269 ; vol. 6, f. 81-82 ; Fişa matricolă penală a lui Stere Marinescu, disponibilă online la www.iiccmer.ro [27.09.2017] ; Andrei Muraru [coord.], *op. cit.*, p. 178, n. 5).

234. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 248-250.

235. Lucian Pop, în microromanul biografic *Un greier pentru clasa muncitoare*, prefaţă de Victor Cubleşan, postfaţă de Liviu Hagea, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014, pp. 109-158.

dat celula cu un alt osândit[236]. În fine, un alt caz documentat despre traiul în comun este reprezentat de întâlnirea dintre Menelaş Chircu şi Dinu Neagu (Alexandrescu), care au împărţit aceeaşi cameră de recluziune în toamna anului 1959[237].

Din cauza izolării extreme, cei încarceraţi au avut rareori (şi mai ales după mulţi ani) imaginea completă a stabilimentului, aceasta fiind uneori întregită de vizitarea locului de detenţie după eliberare. Starea de confuzie şi absenţa reperelor necesare orientării în spaţiu erau atât de pronunţate din cauza lipsei comunicării şi a însingurării, încât deţinuţii nu cunoşteau uneori nici măcar denumirea închisorii în care erau depuşi şi aveau să afle acest lucru târziu, de la colegii de detenţie[238]. Deruta era totală. Uneori aflau totuşi despre puşcăria în care se găsesc prin comunicări în alfabetul Morse, utilizând intuiţia şi diferite asocieri, însă aceste deducţii puteau lua zile sau chiar săptămâni întregi. Alteori, un semn, ca de exemplu o inscripţie pe o saltea, putea să-i lămurească unde se aflau[239]. Valentin Cristea a punctat lipsa de orientare a celor aduşi la Râmnicu Sărat, care, în absenţa unui contact cu alţi colegi de suferinţă, riscau să piardă contactul cu realitatea. Ochelarii de tablă, duba închisă, absenţa informaţiilor despre noua destinaţie erau cauzele acestei incursiuni în necunoscut. De exemplu, el avea să afle la a doua încarcerare la Râmnicu Sărat, de la alţi vecini de celulă, bătând în peretele de cărămidă şi uzând de codul Morse, deprins încă de pe când se afla închis la Jilava, deşi mai fusese închis în această mică puşcărie din zona Buzăului[240].

Din cauza izolării într-un spaţiu extrem de mic într-o perioadă atât de lungă de timp, deţinuţii au resimţit ulterior dificultatea de a fixa cu claritate în memorie anumite momente sau întâmplări de aici. De exemplu, separarea şi absenţa luminii naturale i-au făcut să piardă noţiunea timpului. Doar temperatura le indica uneori anotimpul în care se aflau[241]. De pildă, le-a fost mult mai simplu să reconstituie fapte şi evenimente din perioada arestării, deci mai timpurii decât cele petrecute la Râmnicu Sărat. Elementele de reper temporal erau puţine, evenimente meteorice în existenţa solitară din închisoarea buzoiană, astfel încât memoria nu avea puncte de sprijin. Un deces, sosirea unui nou deţinut, o întâmplare deosebită precum o lungă grevă a foamei, protestul unui anumit osândit, însă astfel de evenimente erau atât de rare, încât identificarea unor momente din propria viaţă a deţinutului nu a fost deloc uşoară după eliberare[242].

---

236. Ion Târziu (1906-?), născut la 12 martie 1906 în comuna Igriş, raionul Sânnicolau Mare, regiunea Banat, fiul lui Gheorghe şi Emilia, a fost condamnat prin Sentinţa penală nr. 1225 din 22 decembrie 1951 a Tribunalului Militar Timişoara, confirmată prin decizia penală nr. 807 din 14 martie 1952 a Curţii Militare de Casare şi Justiţie la 15 ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale în baza art. 209 partea a III-a Cod penal. A fost încarcerat la penitenciarul Râmnicu Sărat în perioada august 1957 – aprilie 1963. În timpul detenţiei, Târziu a trecut prin penitenciarele Timişoara, Jilava, Aiud, Râmnicu Sărat, Botoşani şi Văcăreşti. A fost graţiat în 1964, la vârsta de 58 de ani, după 13 ani de temniţă grea (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 134; Fişa matricolă penală a lui Ion Târziu, disponibilă online la www.iiccmer.ro [20.11.2016]; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 2685, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*).
237. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 272-273v, 277-278v.
238. *Ibidem*, vol. II, f. 285v.
239. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 56.
240. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 223-224.
241. *Ibidem*, f. 242v, 243v.
242. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 226; vezi şi p. 256.

După sute de zile de izolare totală, orice mişcare în penitenciar care rupe rutina carcerală încremenită în timp devine o întâmplare care capătă proporţii cosmice. După şapte ani de separare solitară în care nu a văzut nici un chip de deţinut, Mihai Godó, preotul iezuit care a stat la Râmnicu Sărat tot mandatul lui Vişinescu şi numai singur în celulă, a văzut cu ochii lui şansa de a avea un coleg de celulă. Un om viu cu care să poată vorbi! Ce mari trebuie să fi fost bucuria, speranţa, nălucirea. Şi ce mare deziluzia! Probabil prin 1961-1962, la Râmnicu Sărat a sosit un lot de deţinuţi, scena care transformă momentul într-o bornă de hotar a existenţei în puşcăria lui Vişinescu:

> Şi simt, deodată, că intră un miros puternic de transpiraţie. Ce-o mai fi şi asta? [...] Şi mirosea, mirosea a transpiraţie. Şi atunci aud că zuruiau lanţurile. Le scoteau lanţurile şi-i puneau, câte doi în celule. Îmi zic: „Slavă Domnului! După şase ani de izolare, poate îmi dă şi mie Bunul Dumnezeu un tovarăş, ca să aflu ce se întâmplă prin lume!". Deodată se deschide uşa şi intră un deţinut, zuruind din lanţuri. M-am întors cu faţa la perete. Ei, gata, am coleg de cameră! Mă gândeam că îi aduc în celule şi apoi le aduc un pat. Era destul loc pentru două paturi. Şi iată-l pe colegul meu! Deodată, cineva de jos fluieră că nu e voie. Şi l-au scos. Toată lumea a primit un coleg![243] Eu n-am primit. N-a primit nici bătrânul Mihalache. Şi nici un tânăr, despre care vă povestesc mai târziu. Ceilalţi au fost puşi câte doi în cameră. Mi-a căzut tare greu că rămăsesem tot singur. În şase ani obosisem de atâta singurătate. Mă durea, o spun sincer. Eram curios. Nu ştiam cine sunt oamenii aceştia transpiraţi, dar eram bucuros că se umpluse închisoarea cu ei[244].

La puţină vreme după ce a ajuns la Râmnicu Sărat, fiind transferat de la Aiud, cu un lot mai mare de deţinuţi consideraţi de administraţia închisorilor periculoşi şi „nereeducaţi", un alt osândit, tânărul Jenică (Ioan) Arnăutu, a resimţit foarte dur izolarea în care a fost aruncat. În locurile de detenţie prin care trecuse, începând cu 1949, nu fusese nici pe departe un deţinut model. La Oradea şi Aiud intrase în conflict cu administraţia, motiv pentru care fusese pus în lanţuri şi trimis la carceră. Totuşi, la Aiud muncise sute de zile la atelierele din închisoare. La Râmnicu Sărat însă, nici vorbă de aşa ceva, iar izolarea l-a doborât psihic. A pornit astfel un război în toată regula, foarte dur, cu administraţia Vişinescu, pe care avea să îl piardă doi ani mai târziu. În octombrie 1957 a cerut „să fie în celulă cu 4-5 deţinuţi, regim alimentar suplimentar, preocupări în celulă, internarea în spital, reanchetarea şi rejudecarea procesului"[245]. Observăm că, pe lângă lucruri greu de conceput în mijlocul terorii poststaliniste, Arnăutu resimţea din plin nevoia de fi înconjurat de fiinţe umane, de a pune capăt alienării prin izolarea totală, desăvârşită, prin interzicerea oricăror activităţi care să dea sens vieţii deţinuţilor în puşcărie.

Între cei care au ajuns la Râmnicu Sărat în august 1957 s-a aflat şi Augustin Vişa. Prezenţa lui solitară aici a fost foarte scurtă, fiind văzută, peste decenii, când îşi scrie memoriile, mai degrabă ternă, fără suferinţele extreme înregistrate de alţi deţinuţi. Explicaţia nu este nicidecum un regim individual mai blând, ci are legătură cu istoria personală a lui Vişa, care cunoscuse anterior Gulagul sovietic. Preşedinte al Tineretului Naţional Ţărănesc de la mijlocul anilor '30, Vişa a fost un apropiat al lui Iuliu Maniu, care l-a şi desemnat să întreţină legătura radio cu anglo-americanii. Apropierea de Rică

243. Informaţia privind depunerea în toate celulele a câte două persoane nu a fost confirmată de alţi foşti deţinuţi care au fost închişi la vremea respectivă la Râmnicu Sărat.
244. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 143-144.
245. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 472, 563.

Georgescu[246] l-a trimis, încă de pe vremea lui Antonescu, în 1941, în lagăr, sub acuzaţia de spionaj. Arestarea mareşalului a însemnat automat şi eliberarea lagărelor, deci şi a lui. În 1948 a fost din nou arestat, sub aceeaşi acuzaţie, şi deportat într-un lagăr sovietic de tristă amintire din inima Uniunii Sovietice, unde a dovedit o putere psihică şi trupească incredibile în faţa suferinţelor la care a fost supus. După şapte ani s-a aflat printre ultimii rapatriaţi[247], cu un mare lot de foşti deportaţi în URSS, şi încarcerat, în 1955, la penitenciarul Gherla[248]. În 1957 a fost transferat împreună cu alţi ţărănişti la Râmnicu Sărat, de unde s-a şi eliberat în acelaşi an, ca urmare a graţierii. Ajuns pentru o scurtă oprire la Aiud, foştii colegi aveau să afle de la Vişa, care era chiar şi mai întremat fizic decât ei, că suferinţele lor din lagărele şi închisorile româneşti au fost mult mai dure decât ceea ce se petrecea în Gulagul sovietic[249].

---

246. Valeriu (Rică) Constantin Simion Georgescu (1904-1993) a studiat ingineria la Universitatea din Birmingham şi a lucrat pentru compania petrolieră Unirea şi apoi la Societatea „Româno-Americană". Apropiat de cercurile ţărăniste prin relaţia de rudenie cu liderul PNŢ Banat Sever Bocu (socrul său), fiind cununat de însuşi Iuliu Maniu, Georgescu a devenit membru al partidului. După cedarea Ardealului, el a sprijinit organizarea asociaţiei „Pro Transylvania", iar cu susţinerea „Special Operations Executive" (o reţea britanică clandestină creată pentru asistenţa acţiunilor de spionaj şi sabotaj în spatele liniei frontului din Europa şi Asia) şi a lui Iuliu Maniu a stabilit o legătură radio cu autorităţile de la Londra în primăvara anului 1941. Alături de complicii săi, Georgescu a fost depistat şi arestat la 15 august 1941 de către germani, care l-au predat autorităţilor române. A rămas închis până la 23 august 1944. După acest moment, a deţinut funcţii în aparatul guvernamental, fiind subsecretar de stat la Subsecretariatul de Stat al Industriei, Comerţului şi Minelor (septembrie-noiembrie 1944) şi director general al Societăţii „Româno-Americane" (1944-1946). A părăsit România împreună cu soţia sa în 1947 pentru o vizită în SUA, dar au refuzat să se întoarcă în ţară. Cei doi fii ai lor au rămas în ţară până în 1954, când, la intervenţia preşedintelui american Dwight D. Eisenhower pe lângă Gheorghe Gheorghiu-Dej, s-au alăturat familiei. Ulterior, Georgescu s-a mutat în Elveţia, unde s-a şi stins din viaţă (Dennis Deletant, *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, Palgrave Macmillan, 2016, pp. XII-XIII).

247. Vitalie Văratic, „Studiu introductiv", în Vitalie Văratic (coord.), *Prizonieri de război români în Uniunea Sovietică. Documente : 1941-1956*, traducerea documentelor : Laurenţiu Constantiniu, Simion Iurac, Vitalie Văratic, Monitorul Oficial R.A., Bucureşti, 2013, p. XXXVI.

248. Reluarea contactelor sovieto-vest-germane după moartea lui Stalin a condus la o înţelegere la nivel înalt, în 1955, privind repatrierea criminalilor de război germani şi a altor încarceraţi în Uniunea Sovietică pentru diferite delicte săvârşite în timpul celei de-a doua conflagraţii mondiale. Unii dintre aceştia erau originari din România şi este foarte posibil ca episodul din 1955, când autorităţile române au preluat de la sovietici, fără alte indicaţii, 193 de criminali de război români, condamnaţi de tribunalele militare sovietice, să fie legat de destinderea relaţiilor dintre URSS şi RFG. Majoritatea celor ajunşi în România urmau să-şi ispăşească pedepsele până în anii 1960-1963, dar şi peste aceste limite temporale. Autorităţile române (Tribunalul Regional Cluj, întrucât deţinuţii au fost încarceraţi la Gherla, care se afla în circumscripţia acestei instanţe) au recunoscut hotărârile pronunţate. Acestora li s-au aplicat prevederile Decretului nr. 421/1955, unii fiind eliberaţi, iar altor 64 reducându-li-se pedeapsa la jumătate (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 516-559/1957, f. 47-57 ; vezi şi William Totok, Elena-Irina Macovei, *Între mit şi bagatelizare : despre reconsiderarea critică a trecutului, Ion Gavrilă Ogoranu şi rezistenţa armată anticomunistă din România*, Editura Polirom, Iaşi, 2016, p. 67).

249. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 231.

Cultivat, poliglot, doctor în drept (cu doctoratul luat în 1943, în perioada în care era în izolare în timpul lui Antonescu!), după eliberare avea să accepte doar slujbe aflate cu mult sub condiţia lui ca să poată supravieţui. A murit în 1989, nu înainte de a lucra la memoriile sale în anii '70-'80. Despre traiul de la Râmnicu Sărat, Vişa îşi amintea:

> Ziua mi-o petreceam mişcându-mă pe suprafaţa celor doi-trei metri pătraţi. Uneori, după prânz, gardianul mă anunţa că mă pot întinde pe pat, timp de o oră. Nu ştiu dacă această odihnă era regulamentară sau se datora unei bunăvoinţe, pentru că eram anunţat întotdeauna de anumiţi gardieni, nu de toţi.

După un deceniu petrecut în Gulagul sovietic şi în cel românesc, Augustin Vişa a fost pus în libertate. Replica în faţa unei femei, probabil de la Miliţie, venită să-l amprenteze, rămâne memorabilă. Cei doi au schimbat priviri răzleţe. Atingerea mâinilor pentru amprentare a devenit însă un gest cu profunde conotaţii erotice: „Dumneata eşti prima femeie care mi-a atins mâna în decurs de zece ani. Dacă ar şti soţia mea, ar avea dreptul să fie geloasă". Femeia i-a zâmbit scurt[250].

Lipsa contactului cu familia este simptomatică pentru detenţia la Râmnicu Sărat. Spre deosebire de alte închisori, unde zvonuri privind destinaţia şi starea celor dragi circulau repede şi cu o intensitate sporită, ştirile despre persoanele încarcerate la Râmnicu Sărat au fost aproape inexistente. Izolarea totală, măsurile de separare chiar şi în timpul transportului, numărul mic de deţinuţi încarceraţi pentru perioade lungi au împiedicat răspândirea unor zvonuri pe scară largă. Astfel, familiile nu erau la curent cu nici un fel de amănunte despre cei închişi: unde se aflau, cum rezistau regimului de detenţie, care era starea sănătăţii ori dacă mai erau în viaţă. Uneori, informaţii minimale răzbăteau prin intermediul altor persoane eliberate, dar şi aceste date, venite frecvent la a treia sau a patra mână, puteau fi complet false sau trunchiate. Valentin Cristea, singurul supravieţuitor al închisorii conduse de Vişinescu, a relatat cu emoţie supliciul izolării şi lipsa contactului cu rudele la Râmnicu Sărat:

> În cele două perioade cât m-am aflat în Penitenciarul Râmnicu Sărat, nu am avut nici un contact cu familia, care nu a ştiut nici măcar unde mă aflam. Nu am primit vizite, nu am avut dreptul la pachet şi nici dreptul de a coresponda cu familia. Singurul lucru pe care familia l-a putut afla despre mine în acele perioade a fost că, la un moment dat, eram în viaţă. Acest fapt s-a petrecut întrucât mama a făcut nişte demersuri la organele statului pentru a obţine din partea mea o împuternicire, în vederea vânzării unei case. În acest context, un ofiţer de penitenciar mi-a prezentat o procură pentru a o semna, fapt pe care eu l-am şi făcut, fără a avea însă un prim contact cu familia[251].

Sora lui Ioan-Ovidiu Borcea a spus şi ea la proces că, din toate închisorile prin care a trecut, doar în perioada celor şapte ani cât a stat la Râmnicu Sărat familia nu a aflat nimic despre fratele său[252]. Nici familia lui Coposu nu a ştiut de existenţa Seniorului câtă vreme acesta s-a aflat la „închisoarea tăcerii", în schimb reuşiseră să-l vadă în 1955,

250. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 387, 391; Fişa matricolă penală a lui Augustin Vişa, disponibilă online la www.iiccmer.ro (5.08.2015).
251. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 223v.
252. *Ibidem*, vol. IV, f. 120v.

după opt ani de „arest preventiv". Orice tentativă de după 1955, până în 1962, de a afla unde se găsea s-a lovit de un zid al indiferenţei[253]. În schimb, soţia lui Augustin Vişa se pare că a fost informată, înainte de eliberarea soţului, de către alţi deţinuţi închişi la Râmnicu Sărat că acesta era depus în închisoarea lui Vişinescu[254]. Totodată, cazul lui Victor Anca şi al lui Ioan Bărbuş, rude, închişi amândoi în acelaşi timp aici, este de asemenea simptomatic. Despre Victor Anca, soţia ştia că se afla la Râmnicu Sărat, iar Anca descoperise de la alţi deţinuţi că la puşcăria buzoiană se găsea închis şi Ioan Bărbuş, bolnav şi la limita supravieţuirii[255]. Nu erau însă singurele rude aflate în această puşcărie. Mai amintim cazurile lui Ion Diaconescu şi al unchiului său, Ion Mihalache (mama lui Ion Diaconescu era verişoară cu Mihalache), sau Cornel Velţeanu şi Aurel Dobrescu, ultimul fiind unchiul drept al primului.

Controlul minuţios şi supravegherea continuă

Pentru cei care au trecut prin Gulagul românesc, Râmnicu Sărat a avut un regim special, fiind un spaţiu care garanta supunerea şi controlul total ale deţinutului, dar şi supravegherea strictă a mişcărilor sale zilnice, a comportamentului şi acţiunilor sale. Cei care au supravieţuit detenţiei din vremea comandantului Alexandru Vişinescu îşi amintesc locul ca pe unul întunecat şi rece, aproape un mormânt, în care domneau o disciplină de fier şi o tăcere surdă. Înconjurată de ziduri înalte, Râmnicu Sărat a fost închisoarea-simbol, închisoarea-semn, închisoarea-beznă, după taxonomiile lui Michel Foucault, în care se putea doar bănui ce se petrece, „întruchiparea monotonă, deopotrivă materială şi simbolică, a puterii punitive"[256].

Să dăm citire mărturiei lui Ion Diaconescu, devenit preşedinte al PNŢ după moartea lui Corneliu Coposu, „locatar" vreme de cinci ani, sub comandantul Alexandru Vişinescu, la Râmnicu Sărat:

> Regimul din această închisoare era într-adevăr de exterminare. Izolare totală şi permanentă, gardieni încălţaţi în pâslari care ne urmăreau tot timpul prin vizetă şi care te pedepseau pentru cea mai mică încălcare a regulamentului. [...] Măsurile de izolare, neîntâlnite nici la Securitate, depăşeau orice închipuire, deţinutul nu trebuia să mai vadă nici o altă fiinţă omenească, în afară de gardianul din tură care îşi îndeplinea serviciul matinal, fără să-ţi adreseze nici un cuvânt. Cei care serveau mâncarea erau nişte plantoane de drept comun, dar, în cinci ani şi jumătate, cât am stat acolo, n-am zărit pe nici unul, nici măcar o dată... Nimeni nu intra de unul singur în celulele noastre, ci întotdeauna însoţit măcar de gardianul de serviciu, ca să nu se creeze posibilitatea unor discuţii de la om la om... Se pusese la punct un sistem draconic pentru a ne distruge toate resorturile sufleteşti. Adică cei ce supravieţuiseră perioadelor de exterminare prin foamete şi torturi urmau să fie acum distruşi psihic prin aceste nemaiîntâlnite măsuri de izolare... Dar ticăloşia n-a avut nici o limită, din contră, cu cât un deţinut era socotit mai important, cu atât tratamentul era

253. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 118, 124.
254. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 282.
255. *Ibidem*, vol. III, f. 287v; vol. V, f. 3, 28.
256. Michel Foucault, *A supraveghea şi a pedepsi: naşterea închisorii*, trad. din limba franceză, postfaţă şi note de Bogdan Ghiu, ediţia a II-a, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p. 149.

mai dur, adică era socotit un duşman periculos pentru regim şi trebuia lichidat într-un mod oarecare! ...[257]

Supravegherea continuă de la Râmnicu Sărat, această atât de atentă operaţiune care îi ţinea treji pe gardieni şi pe deţinuţi, ţintuiţi în propriile celule de câţiva metri pătraţi, a rămas în memoria deţinuţilor politici drept cel mai îngrozitor supliciu de aici. Nu în multe locuri de detenţie s-a practicat o asemenea teroare. Sistemul era pus la punct în aşa fel încât zi şi noapte, prin turele succesive ale gardienilor şi supraveghetorilor, deţinutul devenea un obiect privit atent, ţinut continuu sub lupă. Nu putea face nimic fără să fie observat, studiat, cercetat. Evident, orice abatere era imediat sancţionată. Aflat aici, în acelaşi celular alături de foştii săi colegi de partid Ion Diaconescu, Ion Puiu, Alexandru Bratu[258], Nicolae Adamescu, Augustin Vişa a fost surprins de tratamentul la care erau supuşi deţinuţii. „Stagiul" carceral din Gulagul sovietic îi oferise posibilitatea de a compara regimul carceral. I s-a părut totul de o severitate şi o stricteţe bolnăvicioase: „Am trecut prin multe închisori, în ţară şi în URSS, sub fascişti şi comunişti, dar un penitenciar cu atâta supraveghere şi atâtea măsuri de siguranţă nu mai întâlnisem"[259]. Ajuns la Gherla după o detenţie de aproximativ patru ani şi jumătate la stabilimentul buzoian, ofiţerul Stere Marinescu a calificat penitenciarul transilvănean drept „un rai" în comparaţie cu supliciul îndurat anterior. El a descris regulile draconice

257. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, pp. 51-52.

258. Alexandru Bratu (1918-1991), economist şi universitar, fruntaş al Tineretului PNŢ din Moldova. A fost asistent universitar la Facultatea de Drept Comercial a Universităţii din Iaşi. Iniţial a fost internat în lagărul de la Slobozia, de unde a evadat în toamna anului 1945, împreună cu alte persoane, pentru a-i înmâna un memoriu trimisului preşedintelui american Harry S. Truman la Bucureşti, Mark Etheridge. A fost însă condamnat în lipsă, în anul următor, la 25 de ani de muncă silnică în procesul în care au mai fost judecaţi Ion Diaconescu, Ion Puiu, Nicolae Adamescu, Augustin Vişa – pentru activitatea ţărănistă. A fost arestat în 1948 şi rejudecat, primind de această dată zece ani de temniţă. A ajuns la puşcăria Râmnicu Sărat cu lotul din august 1957 şi a fost eliberat la termen în octombrie în acelaşi an, la expirarea pedepsei. În timpul recluziunii a fost purtat prin următoarele unităţi de detenţie: Arestul MAI, Jilava, Aiud, Peninsula, Baia Sprie, Cavnic, Oradea. După eliberare i s-a fixat domiciliu obligatoriu la Lăţeşti, în Bărăgan, unde a rămas până în vara anului 1964. Zece ani mai târziu a fost iarăşi încarcerat şi condamnat din nou la un deceniu de închisoare, de această dată pentru propagandă împotriva orânduirii socialiste. A fost închis la Bucureşti şi Aiud, dar a reuşit să beneficieze de intervenţia preşedintelui SUA şi a fost eliberat prin casarea sentinţei. A emigrat în SUA, unde a desfăşurat o intensă activitate politică şi unde avea să şi moară, la New York, într-un accident, în 1991 (Fişele matricole penale ale lui Alexandru Bratu, disponibile online la www.iiccmer.ro [26.09.2016]; Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar*, vol. 1, lucrare revizuită de Florin Ştefănescu, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2000, disponibil online la http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_ab/ab/dictionarab_20.html [8.10.2017]; „Alexandru Bratu", *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/b/bratu-alexandru/ [7.08.2016]; Gheorghe Onişoru, *Operaţiunea Tămădău: desfiinţarea Partidului Naţional Ţărănesc [1947]*, cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2008, pp. 122-124, 126; vezi şi ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. IV, f. 55-56).

259. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 388.

de aici, care depăşeau orice închipuire. De amintit că Marinescu petrecuse o vreme inclusiv în Zarca Aiudului înainte de a ajunge pe mâna lui Vişinescu, dar nu mai întâlnise asemenea severitate – de pildă, nu aveai voie să umbli la ferestre, nu aveai voie să stai la sobă sau să pui obiecte pe ea, masa nu se ştergea fără aprobare, puteai vorbi numai la ordin cu gardianul şi numai cu spatele la uşă şi erau interzise orice alte mişcări sau îndeletniciri, toate într-o completă izolare[260].

La rândul său, Valentin Cristea a spus răspicat în faţa completului de judecată, în procesul Vişinescu, că regimul de la Râmnicu Sărat a fost cel mai dur prin comparaţie cu toate penitenciarele Gulagului pe care le-a cunoscut. La atâtea decenii distanţă, memoria bătrânului a reţinut diferenţele semnificative:

> Spre exemplificare, arăt că în Penitenciarul Ocnele Mari puteam să mă aşez pe pat în timpul zilei şi nu eram supus unei supravegheri stricte. În Penitenciarul Văcăreşti, mâncarea era mult mai multă şi mai bună, întrucât acesta avea regimul unui penitenciar pentru deţinuţii de drept comun, care beneficiau de condiţii de detenţie mai bune decât deţinuţii politici. În acelaşi Penitenciar Văcăreşti am constatat că deţinuţii de drept comun aveau şi îşi exercitau dreptul la a primi vizite şi pachete. Tot în Penitenciarul Văcăreşti am constatat că exista o oarecare formă de comunicare între deţinuţi care era tolerată de personalul penitenciarului, întrucât ferestrele celulelor erau spre interior, nu aveau geamuri, ci doar gratii şi astfel persoanele încarcerate puteau vorbi, de multe ori nestingherite, între ele. Şi la Penitenciarul Jilava regimul de detenţie era oarecum mai bun în sensul că supravegherea din partea gardienilor nu era atât de drastică pe când în Penitenciarul Râmnicu Sărat eram urmărit aproape tot timpul, pe tot parcursul zilei[261].

Un alt osândit, Ioan-Ovidiu Borcea, arestat deja de cinci ani înainte să ajungă la Râmnicu Sărat, a descris supliciul izolării aici:

> Nu este tot una să mori cu 4-5 oameni în celulă, ori să mori singur, după ani... de chin [...]. Un chin sau o durere se împarte şi se suportă mai uşor între mai mulţi decât numai cu tine însuţi, când începi să uiţi numărătoarea zilelor, iar anii îi socoţi după trecerea anotimpurilor. Şi dacă peste acea linişte de mormânt[262] din închisoarea cu 36 de celule [în realitate, 35 de celule – n. A.M.] şi 36 de deţinuţi, unde nici supraveghetorii nu aveau scaune pentru a pândi ziua şi noaptea, mai adaugi şi foamea, frigul, bătăile, izolările, singurătatea, contabilitatea morţilor, lipsa de informaţii, necunoscutul zilei de mâine, tăcerea sinistră şi lipsa de speranţă, nu-ţi rămâne decât singurul „succes" că nu ai crăpat tu, înaintea colegului tău, a celui mai bun prieten[263].

Controlul minuţios al mişcărilor deţinutului era de fapt o modalitate foarte abil aplicată, prin toate mijloacele avute la îndemână de administraţie – arhitectura carcerală, sistemul de supraveghere, starea fizică şi psihică a deţinuţilor, regimul disciplinar, absenţa oricărei comunicări –, pentru eliminarea lentă. De reeducare nu mai putea fi vorba, ci doar despre torturarea continuă, prin urmărirea riguroasă şi distrugerea trupului şi a

260. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257208, vol. 1, f. 120.
261. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 226v.
262. Nu doar Borcea foloseşte comparaţia cu monumentul funerar pentru a descrie atmosfera din celula de la Râmnicu Sărat, ci şi Ion Diaconescu sau Ion Eremia.
263. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, p. 25.

minţii. Prin starea de necontenită veghe asupra mişcărilor sale, deţinutului îi este astfel indusă ideea controlului permanent. Mărturiile confirmă turele făcute în celular la câteva minute de către gardieni şi supraveghetori, îndepărtarea subtilă a capacului de la vizeta din uşa celulei pentru a inspecta starea deţinutului şi mai ales pentru a urmări respectarea cu stricteţe a regulamentului, utilizarea pâslarilor care atenuau zgomotul făcut de încălţăminte pe podeaua din beton tocmai pentru a-i surprinde pe cei întemniţaţi şi a păstra o tăcere aproape totală în închisoare. În acelaşi timp, osânditului îi era cu neputinţă să verifice dacă era supravegheat ori ba, astfel încât avea tot timpul iluzia unui permanent control.

Auzul, şi nu văzul pare să fi fost principalul simţ folosit de deţinuţii de la Râmnicu Sărat. Ion Diaconescu a relatat că nu i-a văzut pe gardieni cinci ani şi jumătate, cât a stat în închisoarea buzoiană, şi rar, riscând drastice sancţiuni, a văzut chipuri de om. El reţinuse doar vocile care îi comandau să se supună ordinelor, dar nu a ştiut niciodată vreun nume de gardian, sanitar sau supraveghetor, cu excepţia lui Vişinescu[264]. Un alt fost deţinut, Ion Eremia, rememorează atmosfera din celular după ce fusese deja sancţionat, fiind surprins când privea pe mica fereastră din celulă:

> Am luat toate măsurile ca să nu mai fiu prins asupra faptului, ciulind bine urechile, spre a auzi târşitul abia perceptibil al târlicilor pe care paznicii îi purtau peste cizme spre a le face silenţioase. Principalul era să aud ultimii paşi ai paznicului ce se apropia hoţeşte, atunci când ajungea la doi-trei metri de celula mea. Cum îi auzeam, cum săream de pe scăunel şi mă aşezam cu iuţeala fulgerului pe el, ca un şcolar cuminte, cu mâinile la piept. Ţineam însă şi socoteala timpului scurs între două sclipiri de vizor. Curând am devenit imbatabil, căci înregistram de la distanţă, ca în războiul submarin, apropierea inamicului. Facultatea de adaptare la mediu a organismului uman îşi dovedea, o dată în plus, marea ei putere, plasticitate şi virtuozitate[265].

Corneliu Coposu întăreşte şi el, prin amintire, atmosfera din celularul de la Râmnicu Sărat: „Învăţasem după auz să identificăm care celulă se deschide, fiecare uşă având un scârţâit aparte. Dar cel mai greu mi-a fost să sesizez, în liniştea din închisoare, în care direcţie se îndreaptă gardianul... Supravegherea la vizetă era aproape neîntreruptă". În alt loc, Seniorul adăuga: „După o oarecare experienţă, se ştiau ocupanţii celulelor, în ordinea numerelor respective. Se ştia tot ce se întâmplă, pentru că se urmăreau cu mare atenţie toate mişcările, se ştia după scârţâitul balamalelor când se deschide uşa de la celula nr. 15 sau de la celula nr. 2"[266]. La rândul său, aflat la închisoarea Aiud, fiind adus de la Râmnicu Sărat, Stere Marinescu îşi amintea că „din minut în minut eram supravegheat prin vizetă"[267].

În viziunea fostului general Ion Eremia, care a fost depus la Râmnicu Sărat în mai 1960, tortura supravegherii era una intensă, ritmică, în care pânda continuă antrena şi solicita până la epuizare corpul şi mintea deţinutului:

---

264. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 145).
265. Ion Eremia, *Insula Robinson*, *op. cit.*, p. 102.
266. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, p. 19; Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 114.
267. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257208, vol. 1, f. 120.

Ah, ochiul acela cumplit! Ochiul sfredelitor, răscolitor! Ochiul de fiară la pândă, înverşunat, însângerat! Ochiul, ochiul, iarăşi ochiul! Mai întâi s-a auzit un târşit înfundat, ca nişte paşi de jivină care se apropie de pradă. După câteva secunde, ocheanul înfipt în blana de stejar a uşii cu zăvoare grele a scăpărat ca un amnar. Apoi s-a ivit un glob alburiu şi lucios, brăzdat de vinişoare roşii, care s-a lipit strâns de ochean. E ochiul de fiară. Acum mă caută prin mormântul meu de gheaţă. M-a găsit. Mă ţinteşte. Mă fulgeră. Mă sfredeleşte, îmi străpunge lumina ochilor. Se afundă mai adânc. Mi se înfige în creier. Apoi îmi scrutează faţa. Îmi pipăie mâinile şi picioarele, iscodeşte camera, scăunelul meu de ocnaş, patul de fier din spate, salteaua de paie, cearşaful, gratiile de la fereastră. După asta, ochiul însângerat se retrage brusc, ocheanul scapără din nou şi se cufundă în întuneric. Exact după cinci minute, paşii de jivină se aud iarăşi. Ocheanul scapără. Ochiul de fiară se iveşte. Săgetările şi iscodirile reîncep. Apoi ochiul se retrage. După alte cinci minute apare din nou. Şi aşa mereu, în fiecare ceas, în fiecare zi. Iar noaptea, ochiul gură şi transformarea lor în bol alimentar. Altminteri, e vai şi amar de mine. Ochiul prigonitor mai vrea să vadă dacă nu cumva mi-am îngăduit să zăvorăsc pleoapele, sătul de zidul lepros al celulei, sau dacă am adormit de-a binelea, spre a uita de foame şi de frig şi a face să lunece mai repede clipele de singurătate şi încremenire. [...] Ochiul însângerat scrutează îndelung tăblia patului, spre a vedea dacă nu cumva am îndrăznit să-mi reazim de ea şira spinării, căci sunt silit să stau, şaptesprezece ore pe zi, cu spinarea încovoiată şi nesprijinită pe scăunelul meu fără spătar. Dacă încalc, în această privinţă, regulamentul închisorii, întocmit de o minte bolnavă şi sadică, mă aşteaptă, de asemenea, carcera. Mai rău ca în Evul Mediu, când osânditul era lăsat să zacă în voie pe paiele temniţei sale[268].

Ştim astăzi că în puşcărie erau zădărnicite orice forme posibile de comunicare. Sub o supraveghere draconică, un sistem de control de o stricteţe care nu se regăsea nici în celulele de anchetă ale Securităţii, deţinuţilor de la Râmnicu Sărat le era aproape imposibil să relaţioneze în vreun fel, deşi au făcut-o cu eforturi neobişnuite. Nu puteau avea contact unii cu ceilalţi (nici în celule, nici la baie, nici la plimbare), nu puteau comunica cu gardienii, le era interzis să vorbească şi să-l privească pe medic dacă solicitau asistenţă. Solicitările deţinuţilor nu erau întotdeauna rostite, făcute prin viu grai. Uneori erau obligaţi să ceară diverse lucruri, de exemplu prezenţa medicului, printr-un semn, tot ca urmare a interdicţiei stricte de a comunica. La procesul Vişinescu, mărturia grea a lui Valentin Cristea sparge liniştea din sala de judecată a Curţii de Apel: „Izolarea avea un caracter atât de sever, încât nici măcar cu gardienii nu puteam să schimb o vorbă, aceştia purtau pâslari peste încălţămintea obişnuită pentru a nu fi auziţi când se deplasau de la o celulă la alta. Gardienii mă verificau tot timpul, verificând periodic prin vizetă ceea ce făceam în celulă". Separarea a fost atât de severă, încât, la trei decenii de la eliberare, când l-a întâlnit pe Ioan Bărbuş, fost vecin de celulă, nu l-a putut recunoaşte întrucât pe toată perioada detenţiei nu se văzuseră niciodată la faţă[269].

Pentru a întări izolarea, nimic nu era lăsat la voia întâmplării. Ustensilele de masă (gamela, lingura şi scândura, pe care era transportată mâncarea şi lăsată în faţa uşii celulei) erau întotdeauna aceleaşi (numerotate şi înmânate la fiecare masă), fiind aduse sau preluate de deţinuţii de drept comun, pentru ca „politicii" să nu poată comunica

268. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 19-20 (un fragment olograf din manuscris a fost depus la instanţă de către Nicoleta Eremia, soţia lui Ion Eremia, la tribunal; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 222-232).

269. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 284v; vol. II, f. 226v.

între ei folosindu-se de veselă. La fel se întâmpla, se pare, şi cu hainele deţinuţilor, care erau numerotate cu indicativul celulei pentru a nu se încurca. Constantin Copoiu, martor în procesul lui Vişinescu şi fost deţinut de drept comun, folosit la munci administrative, nu a avut nici un un contact cu vreun „politic" în tot anul cât a fost încarcerat aici. Nu i-a văzut pe aceştia nici măcar scoşi la plimbare, atât de straşnic erau izolaţi. Toate muncile evitau de fapt contactul: mâncarea era adusă până la uşa celulei, tinetele erau ridicate doar din faţa celulei, nu se făcea niciodată curăţenie în camere în prezenţa deţinuţilor. Obsesia de a limita contactul celor de drept comun cu persoanele încarcerate pentru motive politice îmbrăca forme extreme: „Când erau aduşi în penitenciar deţinuţi cu caracter politic, indiferent de locul unde ne aflam, nouă, deţinuţilor de drept comun, ni se ordona să ne culcăm la pământ şi eram ameninţaţi cu armele, pentru ca nu cumva să ne aruncăm privirile şi să vedem despre cine era vorba"[270].

Orice tentativă de a folosi codul Morse era sancţionată cu zile în regim de izolare, iar o invenţie generată de regulile aspre de aici, utilizarea tusei, a fost în final descoperită şi interzisă, aşa cum vom vedea. Chiar şi o sticluţă de tinctură primită de la medic, gest rarisim aici, avea eticheta răzuită pentru a-l lipsi pe deţinut de orice formă de cunoştinţe dobândite. De asemenea, dacă li se permitea să-şi cârpească zdrenţele pe care le purtau, deţinuţii foloseau acul şi aţa sub privirile agere ale unui gardian; niciodată această operaţiune nu se derula în intimitatea celulei.

Rutina celulară şi lupta împotriva alienării

Programul celular

Severitatea regimului de la Râmnicu Sărat nu a fost întotdeauna surprinsă întocmai de către osândiţii care au trecut pe aici în timpul mandatului lui Alexandru Vişinescu. În schimb, şi în memorialistică, şi în ancheta Parchetului, şi în sala de tribunal, detaliile despre cruzimea tratamentului carceral au inclus în mod obligatoriu referiri la programul zilnic. Componentă importantă a dresajului penitenciar care s-a practicat la închisoarea buzoiană, programul deţinuţilor s-a înăsprit însă în 1956. Cu un an înainte, de exemplu, acesta era mult mai lejer. Relatările arată că, după ce soseau aici, deţinuţii, inclusiv cei cu stagii vechi în Gulag, se lămureau rapid că programul era relativ diferit faţă de alte puşcării. După trezire, deţinutul îşi făcea patul, cu rigoarea indicată de gardieni. Plimbarea zilnică dura aproape jumătate de oră, iar cel osândit putea să stea în voie la marginea patului în timpul zilei. Omenia gardienilor părea surprinzătoare chiar şi în comparaţie cu alte locuri de recluziune de tristă amintire.

Curând însă, rutina cotidiană carcerală avea să devină severă. Valentin Cristea îşi amintea în sala de judecată:

> Programul zilnic al vieţii de celulă presupune trezirea la ora 6 dimineaţa şi culcarea la ora 22:00, timp în care, deşi eram ţinut în celulă, cu excepţia celor 10-15 minute de plimbare, nu aveam voie să mă aşez pe pat, ci fie să mă deplasez prin celulă pe o distanţă de cel mult

270. *Ibidem*, vol. II, f. 229v, 230v.

3 metri, fie să mă aşez pe o băncuţă de lemn, fără spătar, pe care de regulă o foloseam atunci când mâncam. Orice abatere de la acest program era sancţionată de conducerea penitenciarului, în urma rapoartelor făcute de gardieni[271].

Cei mai mulţi vorbesc însă de trezirea la ora 5, în timp ce momentele temporale ale zilei (trezirea şi stingerea) erau anunţate de un clopot-sonerie[272]. Regimul penitenciar nu le permitea deţinuţilor să folosească patul pentru odihna în timpul zilei, iar dacă stăteau pe micul scaun din celulă erau obligaţi să o facă tot timpul cu faţa spre uşa celulei, ca să poată fi spionaţi prin vizetă. Astfel, doar şapte ore din 24 deţinuţii puteau sta în pat; în restul timpului erau obligaţi fie să se plimbe în interior, fie să stea pe scaun. Disciplina de fier nu îi ocolea nici noaptea, întrucât mâinile trebuiau ţinute peste pătură, nu dedesubt, de teamă ca deţinutul să nu recurgă în timpul nopţii la vreau act suicidar ori să meşterească ceva[273]. Acest control nocturn al somnului avea de asemenea urmări, căci, fiind interzisă poziţia firească de dormit, cea fetală, deţinutul era lipsit de un minim confort, iar interdicţia avea astfel inclusiv consecinţe de natură afectivă[274]. Pe timpul nopţii, becul (de 15-25 W) de deasupra capului nu se stingea niciodată, rămânând astfel aprins douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru. Chiar şi temperatura era constantă în celulă, un alt element care întreţinea rutina monocelulară[275].

Consecinţele acestor reguli stricte, în ani şi ani, erau evidente atât pentru deţinuţi, cât şi pentru spaţiul pe care îl ocupau aceştia. De exemplu, contraamiralul Horia Măcellariu, care venise de la Aiud, unde stătuse tot în izolare, s-a plâns autorităţilor penitenciare de condiţiile vitrege care depăşeau cu mult duritatea regimului din închisoarea transilvăneană. El arăta că aici orice persoană în vârstă, care suferea de diferite afecţiuni, era obligată să rămână 17 ore în picioare sau pe scaun[276]. „Timp de şase ani, cât stătuse Ioan-Ovidiu Borcea la Rm. Sărat, în locul în care te întorceai pe tocul de la ghetele rupte în talpă se făcuse groapă în cimentul pardoselii din celulă", avea să îşi amintească un alt coleg de suferinţă[277]. Această plimbare necontenită în celula liliputană era în schimb un mijloc împotriva alienării. Profesorul de psihiatrie Petre Tomescu, fost ministru în Guvernul Antonescu, a ajuns la puşcăria buzoiană în vara anului 1957, după 12 ani de Gulag. Înainte fusese închis la Aiud, unde îi indica ierarhului greco-catolic Tertulian Langa[278] strategia sa de supravieţuire: „Singurul mod pentru a lupta împotriva

271. *Ibidem*, f. 224.
272. „Şef al Penitenciarului de pedeapsă", seria „Torţionarii", serialul *Memorialul Durerii*, realizat de Lucia Hossu-Longin, 1993, disponibil online la http://www.tvrplus.ro/editie-memorialul-durerii-o-istorie-care-nu-se-invata-la-scoala-157656 (19.01.2017).
273. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 243v.
274. *Ibidem*, vol. III, f. 284v.
275. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 50.
276. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, p. 30; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 409.
277. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 50.
278. Tertulian Langa (1922-2013) a făcut studii la Sibiu şi Bucureşti, fiind licenţiat în Drept, Filosofie şi Litere. Ulterior, între 1944 şi 1948 a urmat cursuri de Teologie şi filosofie creştină la Bucureşti şi la Blaj. A fost un apropiat al monseniorului Vladimir Ghika şi al episcopului Ioan Suciu. În 1954, la şase ani după arestare, a fost condamnat prin decizia Tribunalului Militar pentru Unităţile MAI la 20 de ani de muncă silnică pentru crima de uneltire contra ordinii sociale. În cei 16 ani de detenţie, a cunoscut numeroase locuri ale sistemului

exterminării este plimbarea. Te plimbi necontenit de dimineaţa până dimineaţa, cine nu se plimbă moare. Acesta este planul Securităţii şi noi nu putem colabora la planul de uciderea noastră prin indolenţă, prin lenea de a ne mişca. Ai resurse şi mişcă-te continuu"[279].

Tomescu ajungea la Râmnicu Sărat la 67 de ani, de unde avea să fie şi eliberat, în mai 1960, odată cu expirarea pedepsei, cu propunerea de a fi trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, la Lăţeşti. Vişinescu îl caracteriza ca pe un deţinut cuminte, care nu a fost pedepsit niciodată, la fel ca un alt ministru al Guvernului Antonescu închis aici, Ion Petrovici. Tomescu a supravieţuit regimului de detenţie şi a trăit până în 1977. Profesor conştiincios şi distins, cum îl descria mentorul său, Alexandru Obregia, s-a remarcat în perioada interbelică drept un eminent savant în domeniul psihiatriei. Tomescu ajunsese decan la Facultatea de Medicină pe vremea guvernării naţional-legionare, la propunerea lui Traian Brăileanu (care avea să fie judecat şi el, alături de Tomescu, în procesul mareşalului), ministrul legionar al Educaţiei, tocmai pentru că îşi arătase disponibilitatea de a sprijini administraţia cămăşilor verzi. În consecinţă, decanul Tomescu şi-a îndemnat studenţii să sprijine Legiunea şi statul naţional-legionar. Între 1941 şi 1944 a fost ministrul Sănătăţii şi Ocrotirii sociale, fiind recunoscut ca un reformator şi un bun organizator, dar a votat şi sprijinit inclusiv legislaţia rasială (excluderea funcţionarilor evrei din administraţie, suprimarea unor drepturi ale etnicilor evrei, introducerea muncii obligatorii pentru iudaici etc.). Avea să fie de asemenea acuzat pentru că a sprijinit războiul împotriva Uniunii Sovietice. Arestat rapid, în mai 1945, fiind pe lista oficialilor fostului regim, el a fost condamnat un an mai târziu, de Tribunalul Poporului, în procesul „lotului Antonescu", la 15 ani de muncă silnică pentru crimă de dezastrul ţării prin săvârşirea de crime de război, în ciuda argumentelor aduse de avocatul său, care a mizat pe evidenţierea omului de ştiinţă prins în jocul politic, pe care nu îl înţelege şi la care a participat fără a anticipa riscurile. Înainte de Râmnicu Sărat, a fost purtat prin penitenciarele Dumbrăveni, Văcăreşti şi Aiud[280].

Alexandru Vişinescu este comandantul care a impus programul draconic amintit de deţinuţii politici care au trecut pe aici între 1956 şi 1963. În faţa anchetatorilor, pe 14 ianuarie 2014, el a declarat: „Toate activităţile dintr-o zi ale unui deţinut din cadrul penitenciarului erau fixate pe repere orare, respectiv, trezirea, micul dejun care era adus

---

penitenciar comunist: Malmaison, Ministerul de Interne, Văcăreşti, Jilava, Piteşti, Gherla, Aiud, Lugoj, Galaţi, Salcia-Grădina (Balta Brăilei). A fost graţiat în vara anului 1964. După eliberare, în paralel cu diverse locuri de muncă, de la muncitor necalificat la cercetător, a fost hirotonit preot greco-catolic în clandestinitate, a oficiat slujbe şi a fost inclusiv profesor. După 1989, monseniorul a avut importante misiuni ca ierarh al Bisericii Unite şi a activat în calitate de profesor universitar (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 310/1/1964, poz. 243, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*; Fişa matricolă penală a lui Tertulian Langa, disponibilă online la www.iiccmer.ro [25.09.2017]; „Langa Tertulian Ioan", 31 iulie 2013, disponibil online la http://www.bru.ro/cluj-gherla/prezentare-biografica-a-pr-tertulian-langa/ [25.09.2017]).

279. George Manu, *Monografie*, ediţie îngrijită de Gheorghe Jijie, Editura Babel, Bacău, 2010, pp. 332-340, *apud* Sorina Vasile, Octavian Buda, Sorin Hostiu, „Petre Tomescu (1890-1977): un profesor de psihiatrie prins între două lumi", în Gavril Cornuţiu, Octavian Buda (coord.), *Alte capitole de istorie a psihiatriei româneşti*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2014, p. 381.

280. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 218-244; Sorina Vasile, Octavian Buda, Sorin Hostiu, *op. cit.*, pp. 369-386.

fiecăruia la celulă de cei care se ocupau de bucătărie, plimbarea zilnică[281] care se efectua separat cu fiecare deţinut"[282]. A evitat să vorbească însă despre restricţiile absurde: pe lângă interdicţiile enunţate deja, deţinuţii nu aveau voie să atingă pereţii sau să comunice, iar cei care aţipeau erau pedepsiţi cu zile de izolare. Deţinutul putea astfel doar să se plimbe câţiva paşi ori să stea. În afara celor şapte ore de somn, restul timpului îl petrecea în celulă, cu câteva mici excepţii, respectiv scoaterea la baie (o dată pe săptămână) şi plimbarea, neregulată şi tot mai scurtă. În acest caz, distanţa între regulament şi decizia comandantului este flagrantă. După normele penitenciare, aşa cum arată cel puţin cele valabile spre sfârşitul anului 1962, programul zilnic al deţinuţilor care nu munceau începea dimineaţa la ora 5, după care urmau câteva ore de program administrativ, apelul şi masa de dimineaţă. Până la 11, deţinuţii erau scoşi pe rând la plimbare, care ar fi trebuit să dureze minim 20 de minute şi maxim o oră, după care urmau masa de prânz, alte activităţi, iar după masa de seară, la ora 18, avea loc un program administrativ în cameră şi, în final, stingerea la ora 22[283].

Deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat nu aveau însă dreptul la muncă sau la orice altă activitate creatoare. Cu excepţia lui Vasile Luca, reprezentantul nomenclaturii, care putea lucra după bunul său plac în micul atelier de tâmplărie improvizat într-o celulă încă de pe vremea predecesorului lui Vişinescu la cârma puşcăriei[284], celorlalţi deţinuţi li s-a refuzat acest privilegiu. El avea să confirme, la câţiva ani după dezafectarea închisorii pe care o păstorise, că în tot mandatul său Luca a fost singurul caz de deţinut căruia i s-a permis, în mod expres, de către conducerea Direcţiei Penitenciarelor, să lucreze, primind şi alte drepturi[285]. Fostul ministru antonescian Petre Tomescu, evocat mai sus, muncise în schimb în penitenciarul Aiud, unde fusese închis până să ajungă la Râmnicu Sărat. Evident, după ce a fost adus aici, acest drept i-a fost cu desăvârşire interzis[286].

Unii deţinuţi au avut naivitatea să încerce să obţină o aprobare pentru a munci. Răspunsul DGP a fost categoric negativ la o astfel de cerere făcută de avocatul Nicolae Adamescu, activist ţărănist, arestat ca mulţi alţii în ajunul instaurării comunismului în lotul liderului PNŢ Ion Puiu şi care şi-a ispăşit întreaga pedeapsă de 15 ani în detenţie (1947-1962). Adamescu a ajuns la Râmnicu Sărat în 1957, la vârsta de 45 de ani. Petrecuse deja aproape un deceniu în puşcăriile comuniste, trecuse printre altele pe la Jilava, Aiud, Oradea sau Văcăreşti şi avea să fie încarcerat aproape întreg mandatul lui Vişinescu, după care a părăsit definitiv închisoarea în 1962, la expirarea pedepsei. La eliberare, Adamescu era atât de slăbit şi bolnav, încât chiar conducerea penitenciarului recomanda internarea lui de urgenţă într-un spital[287]. În schimb, Ion Puiu a primit,

281. Mărturiile contrazic declaraţia potrivit căreia orarul de plimbare zilnică pentru fiecare deţinut politic era respectat.
282. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 80.
283. Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 146, 154).
284. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 127.
285. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 237.
286. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 218-244.
287. *Ibidem*, vol. IV, f. 10, 14; „Nicolae Adamescu", *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/a/adamescu-nicolae/ (26.09.2017).

într-un context cu totul special și cu aprobarea expresă a conducerii Direcției Penitenciarelor, dreptul de a avea acces și a putea citi din cărțile tehnice pe care le avea la arestare și care fuseseră păstrate împreună cu toate lucrurile fostului țărănist, solicitare pe care o formulase și când se afla închis la Aiud. Este un caz unic la Râmnicu Sărat, iar încuviințarea fusese determinată de greva foamei cu care amenințase cel osândit. Avea să primească aprobarea abia peste trei ani, cu câteva săptămâni înainte de închiderea pușcăriei[288].

Atmosfera lugubră și monotonia erau întreținute și de mobilierul auster de celulă, semn distinct al tratamentului aplicat de conducere, care contribuia la alienarea deținuților politici. Ajunși la Râmnicu Sărat, cei întemnițați sunt așadar surprinși de înfățișarea rudimentară a camerelor de recluziune, care întreține ambianța sumbră: podeaua de ciment cu gropi, umiditatea ridicată, tavanul cu ondulații semănând cu traversele sau cu șinele de tren, obiectele de cameră vechi și ponosite[289]. Alături de pat, fiecare celulă mai avea o sobă mică și două tinete, una pentru apă (de aproximativ trei litri), iar cealaltă pentru nevoile fiziologice. Ferestrele erau încadrate cu un singur rând de cercevele din lemn de stejar, protejate la exterior de grilaje puternice din metal. Tot aici, oblonirea ferestrelor, totală sau parțială[290], a transformat camera de recluziune într-una gri, în care lumina becului, pe care îl amintește Corneliu Coposu, întreținea un climat mohorât. Astfel, alternanța zilelor și a nopților era atenuată, iar absența luminii naturale genera un sentiment de veghe funebră.

Îi dăm din nou cuvântul veteranului Valentin Cristea: „Patul din celulă era unul metalic, cu o saltea de paie și o pernă tot din paie, iar pentru învelit aveam la dispoziție o pătură simplă, uzată, pe care o foloseam fie că era vară, fie că era iarnă"[291]. La un moment dat, în celule apare și un mic scaun fără spătar. Se pare că taburetul nu a făcut parte din inventarul celulelor de la Râmnicu Sărat decât odată cu înăsprirea regimului de detenție, în a doua parte a anului 1956. Dintre memorialiști, preotul iezuit Mihai Godó, care a stat închis mai bine de cinci ani și jumătate la Râmnicu Sărat, îi atribuie lui Vasile Luca, care și-a ispășit și el aproape întreaga detenție penitenciară la Râmnicu Sărat, confecționarea scaunelor. Acesta le-ar fi lucrat în micul atelier de tâmplărie improvizat în închisoare, deși fabricarea atâtor piese de mobilier de către un singur deținut pare destul de îndoielnică. Cert este că cei sosiți în vara anului 1957 găsesc deja în celule rudimentara piesă de lemn[292]. Cu timpul însă, taburetul se transformă într-un chin suplimentar. Mic și incomod, acesta este identificat de deținuți cu încă un supliciu al cruzimii carcerale. Aflați în grade diferite de distrofie, incapabili să-și mențină echilibrul, epuizați de foame și de frig, bolnavi și terorizați continuu, deținuții ajung să deteste taburetul. Introducerea lui a fost semnalul schimbării drastice a programului – interzicerea utilizării patului în timpul zilei – și a devenit curând, alături de modificarea consistenței și cantității hranei, un simbol al alienării[293]. Vreme de cinci ani, cât a stat la Râmnicu Sărat,

288. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 72, 87, 104.
289. Gheorghe Pătrașcu, *op. cit.*, pp. 56, 58.
290. Conform lui Constantin Copoiu, fost deținut de drept comun, oblonirea ferestrelor se făcea cu orientarea scândurilor în jos, pentru a nu oferi celor întemnițați posibilitatea să vadă cerul (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 139).
291. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 224.
292. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 233.
293. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 138.

taburetul, dezechilibrat şi care crea un evident disconfort, din celula lui Bărbuş nu a fost reparat niciodată[294]. Prin scârţâieli sau loviri uşoare cu bocancul în codul Morse, „scăunelul înspăimântător" devenea însă un instrument de comunicare[295]. În acelaşi timp, chiar şi aţipitul pe scaun era motiv de pedeapsă cu izolarea, aşa cum i s-a întâmplat, de exemplu, fostului ministru Titus Dragoş[296]. Deşi era deţinut de 15 ani în închisorile comuniste, nu fusese penalizat niciodată până să ajungă la penitenciarul buzoian. Trecut de 60 de ani, acesta era foarte slab din cauza regimului carceral, dar starea de sănătate precară (inclusiv TBC) nu a fost aici un motiv de clemenţă. Avocatul fusese în vremea războiului subsecretar de stat la Ministerul Românizării, Colonizării şi Inventarului, în perioada noiembrie 1941 – noiembrie 1943, calitate în care militase activ pentru acţiunile de control şi confiscare a proprietăţilor evreieşti în vremea regimului Antonescu[297]. A fost arestat în 1945 într-unul din primele loturi de persoane suspectate de crime de război şi condamnat un an mai târziu, de către Tribunalul Poporului din Bucureşti, la 15 ani de muncă silnică, comutată, la împlinirea vârstei de 60 de ani, în 15 ani de detenţie grea. Iniţial a fost arestat şi depus în arestul Poliţiei Capitalei, iar apoi a fost reţinut sub pază la domiciliu între septembrie 1945 şi aprilie 1946, până la proces. A fost depus la Aiud, alături de numeroşi generali. La Râmnicu Sărat a ajuns, împreună cu mulţi alţii, după participarea la marea grevă a deţinuţilor politici de la Aiud din 1957. A trecut şi pe la Văcăreşti. Fiind considerat nereeducat, după eliberarea din puşcăria lui Vişinescu, la expirarea pedepsei, a fost internat cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, la Rubla, Călmăţui, pentru doi ani, începând din august 1960[298].

Plimbarea

Una dintre puţinele activităţi pe care deţinuţii le experimentau în afara pereţilor celulei era plimbarea. Atunci când li se acorda acest drept elementar, dar în acelaşi timp atât de preţios la Râmnicu Sărat, ieşirea la aer nu se putea desfăşura decât în condiţiile stricte impuse de administraţie, şi anume în curtea amenajată în partea dreaptă, în spatele celularului principal, cu o suprafaţă de aproximativ 400 m^2 [299]. Orice mişcare a corpului în afară de mersul în cerc pe lângă zidurile închisorii, departe de ferestrele camerelor de recluziune, cu privirea în jos şi cu mâinile ţinute la spate, fără mişcări bruşte, fără ca

294. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 284v.
295. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 152; Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 250; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 410.
296. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 249.
297. Dragoş a publicat în epocă inclusiv o broşură intitulată *Românizarea. Înfăptuiri. 6 decembrie 1941 – 6 decembrie 1942*, Bucureşti, 1943 (*cf.* Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport final*, preşedinte: Elie Wiesel, editori: Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 85, n. 31).
298. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 233-254; „Titus Dragoş", *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/d/drago-titus/ (2.07.2016).
299. Deşi Ion Diaconescu susţine că erau două curţi de plimbare, alte mărturii, precum şi constatarea judiciară la faţa locului arată că în realitate a existat un singur spaţiu special amenajat destinat scoaterii la aer a deţinuţilor (Ion Diaconescu, *op. cit.*, 1998, p. 239; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 4, 8).

deţinutul să aibă voie să ridice privirea din pământ sau să se aplece, era sancţionată. Se înţelege că interdicţia de a comunica funcţiona întocmai, iar în cazul abaterii, pedeapsa nu se lăsa aşteptată. În plus, dacă, în opinia conducerii puşcăriei, condiţiile meteo nu permiteau plimbarea, cum era de exemplu în cazul unui sezon cu precipitaţii bogate ce umpleau curtea de apă, era instituită şi interdicţia acestui drept pentru săptămâni întregi[300].

În curtea special amenajată, înconjurată de zidurile înalte, în care deţinutul era supravegheat atent şi supus unei discipline de fier, scoaterea la plimbare a „politicilor" se făcea individual. În deplină conspirativitate trebuia îndeplinită şi această activitate, căci nu era voie ca aceştia să se intersecteze cu deţinuţi de drept comun ori cu alţi angajaţi ai închisorii. Iniţial, plimbarea zilnică dura destul de mult, circa jumătate de oră; cu timpul însă, odată cu specializarea penitenciarului şi înăsprirea regimului carceral, această a devenit neregulată şi tendinţa a fost să fie tot mai scurtă. După unele surse, această acţiune n-ar fi fost mai lungă de cinci minute, după altele, de 10-20 de minute, în timp ce regulamentul vorbea despre o durată de maxim jumătate de oră (ulterior, din 1962, durata avea să se majoreze)[301]. Cei pedepsiţi cu zile de izolare şi regim sever pierdeau oricum şi dreptul la plimbare pe perioada sancţiunii. Alteori, din dispoziţia arbitrară a unui gardian sau supraveghetor, dreptul la plimbare putea fi anulat fără prea multe explicaţii, sub pretextul unei abateri de la regulament. La rândul lor, deţinuţii bolnavi sau aflaţi într-o situaţie medicală precară – cazurile lui Victor Rădulescu-Pogoneanu, Ion Mihalache, Ioan (Jenică) Arnăutu sunt elocvente – nu mai erau scoşi în curte. De altfel, primii doi fuseseră, se pare, mutaţi în mod intenţionat la etajul celularului, tocmai pentru a împiedica scoaterea lor la plimbare, sub pretextul vârstei ori al deficienţelor motorii. Alteori, chiar deţinuţii refuzau să iasă la plimbare, cum a făcut-o preotul greco-catolic Ştefan Tătaru la doar câteva luni de la instalarea lui Vişinescu în fruntea închisorii, invocând temperaturile scăzute, starea fizică deplorabilă, în condiţiile în care această mişcare se dovedea un supliciu suplimentar, ori ca formă de protest faţă de regimul instituit aici[302].

Tortura izolării îl însoţea pe deţinut până şi în această rutinizantă, dar binefăcătoare plimbare, căci el era scos, aşa cum am văzut, doar individual în curtea mică, străjuită de miradoare. Din celulă nu exista nici un fel de perspectivă asupra curţii, iar distanţa până la fereastră era foarte mare, astfel încât era zădărnicită orice posibilitate de relaţionare cu cei aflaţi în interiorul puşcăriei. În absenţa plimbărilor lungi şi regulate, pentru a lupta cu alienarea, deţinuţii îşi mişcau paşii pe podeaua de câţiva metri pătraţi a celulelor de dimensiuni liliputane, unde mersul era un chin, o acţiune regulată, obsedantă. Au existat cazuri când cei osândiţi şi-au tocit bocancii în cimentul camerei, deformat şi acesta în urma frecării, de la această plimbare scurtă[303]. După eliberare, această formă de mişcare solitară şi necontenită din interior i-a însoţit ca un reflex pe deţinuţii ajunşi în domiciliu obligatoriu.

Aşa cum am menţionat deja, exista o singură curte pentru plimbare. În schimb nu ştim despre ce spaţiu verde vorbeşte fostul general Ion Eremia, a cărui amintire merită însă ascultată:

300. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 171.
301. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 138; vol. II, f. 176; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 296.
302. Raportul cu refuzul lui Ştefan Tătaru este datat 29 decembrie 1956.
303. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 50.

Când am venit, cu aproape un an în urmă, la această închisoare specială – îşi amintea cel care avea să stea aici aproape trei ani – am observat, după ce am fost despotcovit, că în curtea administraţiei închisorii era o splendidă grădină, bogată în flori şi verdeaţă, numai că acolo sclavii nu aveau acces. Pe noi ne scotea la aer într-o curte podită cu pietriş şi nisip, unde nu se putuse strecura nici un firicel de iarbă, în spatele zidurilor înalte ce împrejmuiau curtea noastră nu era nici un pom sau vreo plantă agăţătoare, iar asta nu din întâmplare, ci pentru a păstra neştirbit cenuşiul vieţii de rob[304].

Aşa ajunge Eremia să descopere ceea ce numeşte o „mirifică insulă verde", o altă grădină, aflată în incinta închisorii, dar ferită de ochii avizi ai deţinuţilor politici, izolaţi în timp şi spaţiu. Cum arăta şi la ce folosea această grădină ne spune tot fostul general. Să mai notăm că acesta a ajuns la Râmnicu Sărat în mai 1960 şi a părăsit penitenciarul odată cu dezafectarea puşcăriei în primăvara anului 1963, cu o mică intermitenţă pentru o anchetă la închisoarea bucureşteană Malmaison. Îi dăm aşadar din nou cuvântul memorialistului:

Nu era mare, dar era îndestulătoare pentru desfătarea ochilor mei, care flămânziseră atâta amar de vreme după verde, după vegetaţie. Iată cum am descoperit insula cea plină de farmec. Odată cu venirea primăverii, în puşcărie se făcea curăţenie generală. Am primit o perie de praf cu coadă şi ordinul de a curăţa de păianjeni şi de praf pereţii şi fereastra celulei. Ca să ajung la plafon, am fost nevoit să mă urc pe scăunelul meu de ocnaş. Când mi-am aruncat, din întâmplare, ochii pe fereastră, am văzut printre jaluzele [de fapt, obloane – n. A.M.], undeva, departe de zidul închisorii, şapte vârfuri de plopi. Pomii erau înfrunziţi şi formau o mică insulă verde, aşezată undeva, în înaltul cerului. Insuliţa era înconjurată de nouraşi alburii şi nemişcaţi, încât părea o insulă adevărată, aşezată în mijlocul apelor înspumate. Am prelungit cât mai mult curăţirea plafonului, pentru a admira în voie fermecătoarea insuliţă verde. Apoi, către seară, la ordinul paznicului de serviciu, a trebuit să pun capăt zelului meu de bun gospodar şi să predau peria de praf[305].

Înainte de venirea lui Vişinescu, la Râmnicu Sărat nu se simţea atât de accentuat atmosfera de regim sever. Scena următoare, probabil de la mijlocul anilor '50, înainte de înrăutăţirea condiţiilor de detenţie şi înăsprirea regimului sub comandantul Vişinescu, a fost relatată de Mihai Godó:

N-aveai voie să te uiţi în sus, dar gardienii n-o luau în serios. Mi-a rămas o amintire foarte dragă aici. [...] Mă plimbam şi, pe la Râmnicu Sărat, sunt foarte multe ciori şi foarte mulţi nuci, iar toamna ciorile aduceau nuci. Coşurile închisorii erau acoperite cu sârmă ghimpată, ca să nu-şi poată face cuib ciorile. Cu toate acestea, reuşeau să se aşeze foarte bine şi acolo îşi mâncau nucile. Foarte multe cădeau. Ele plecau şi aduceau altele. Odată am văzut o frumuseţe de nucă! Una mare! Trebuia să ne plimbăm în cerc şi, în timp ce ne plimbam, am reuşit să împing cu piciorul nuca în iarbă, cu gândul că va veni cineva isteţ, mai înfometat decât mine, râvnind mai tare la nuci, şi acela o va vedea şi o va pune în buzunar. La fiecare rotire, încercam să fac mişcarea asta. Odată, îl aud pe soldatul din gheretă – căci deasupra curţii era o gheretă, acolo era gardianul; aceştia erau acum soldaţi – că-mi spune: „Ia-o şi mănânc-o!". Dumnezeule! Atâta bunătate în toată ura asta! N-am ridicat-o, dar am spus că vine altul şi-o ia el. Sunt bolnav, sau nu mai ştiu ce minciună i-oi fi spus. Dar m-am bucurat că soldatul îmi vorbise aşa[306].

304. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 99-100.
305. *Ibidem*, p. 100.
306. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 137.

Depus aici în a doua jumătate a anului 1957, Augustin Vişa a relatat că era scos la plimbare de două ori pe săptămână, câte jumătate de oră. Episodul este descris cu fidelitate în memoriile sale:

> Ieşirea la aer avea un ceremonial deosebit. Se deschidea celula şi fără vorbe, doar prin mişcarea capului, gardianul mă poftea afară. Pe coridor, eram încadrat de doi securişti, plutonieri, unul în faţă, în chip de ghid, iar altul în spate. În monom, străbăteam coridorul în pas monoton, stabilit de ghid, apoi coboram scările, iar la parter ne îndreptam spre uşa masivă de fier. Acolo eram predat unui alt gardian, care intra împreună cu mine într-o curte interioară, pătrată. Uşa o încuia, după noi, unul din foştii însoţitori, iar eu rămâneam cu noul supraveghetor. De fiecare dată, mi se punea în vedere să mă mişc numai de-a lungul zidurilor, cu capul în jos şi cu mâinile la spate. Nerespectarea ordinului aducea după sine pedeapsa. Curtea era împrejmuită, pe două laturi, de corpul clădirii, iar pe celelalte două, de un zid înalt de circa patru metri, de pe care doi securişti [militari în termen ai MAI – n. A.M.], cu pistoale automate îndreptate spre mine, nu mă scăpau din ochi. Gardianul stătea în dreptul uşii metalice şi mă urmărea şi el, atent. [...] La întoarcerea în celulă, acelaşi ceremonial[307].

În toată această rânduială rituală, pericolul sancţiunii îl pândea pe deţinut la tot pasul. Până la curtea de plimbare, deţinutul purta uneori, aşa cum relata Corneliu Coposu, ochelari negri, pentru păstrarea deplinei conspirativităţi şi pentru a nu putea înregistra traseul sau figuri de persoane. În schimb, aceste cutume ale administraţiei întregeau absenţa orientării în spaţiu şi împiedicau orice tentativă de comunicare. Ajuns aici, deţinutului îi erau cu desăvârşire interzise mişcările repezi sau opririle. Plictisiţi în tura de supraveghere sau prea înfrigurati în zilele geroase pentru a mai aştepta afară, gardienii scurtau uneori plimbarea şi aşa redusă ca timp, invocând diferite pretexte sau susţinând că deţinutul ar fi încălcat regulamentul. Alteori, când sufla crivăţul sau vremea era vitregă, chiar deţinuţii cereau scurtarea plimbării sau renunţau să iasă afară din camera de reclu-ziune când erau prea slăbiţi sau bolnavi[308].

Aşa cum i s-a întâmplat fostului ministru Alexandru Alexandrini, orice privire îndreptată în sus (spre santinelă ori spre ferestrele celulelor) în timpul plimbării era automat sancţionată cu zile de izolare. Şi Radu Niculescu-Buzeşti a fost penalizat, chiar dacă în vremea predecesorului lui Vişinescu, pentru că a încercat să se dezbrace în timpul ieşirii la aer şi să privească spre ferestrele camerelor de detenţie. Când erau sesizate asemenea fapte, plimbarea era imediat întreruptă de sunetul clopotului şi osânditul era introdus rapid în celulă. A păţit-o şi fostul anchetator militar Aurel Ardeleanu, ajuns în ghearele sistemului pe care îl servise cu ceva timp în urmă. El a fost sancţioant de administraţia Vişinescu pentru că, scos în curte, a făcut „exerciţii de înviorare", aşa cum relatau supraveghetorii, numindu-i criminali pe aceştia şi cerând să fie lăsat să respire. Pentru acest tip de abatere a fost penalizat, într-o zi de vară, în penultimul an de viaţă, şi fostul partizan Ioan (Jenică) Arnăutu. Motivul era că, în timpul plimbării, a ridicat capul şi s-a uitat către santinelă – iar astfel i s-au încheiat brusc minutele la aer, a fost readus în celula lui şi s-a ales cu cinci zile de izolare, hrană caldă primind doar într-una din aceste zile. Inutil să mai adăugăm că tânărul de 35 de ani era grav

307. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 388.
308. Corneliu Coposu, *File dintr-un jurnal interzis: 1936-1947, 1953, 1967-1983*, pp. 520-521.

bolnav de ulcer[309]. În ultimul an când a mai fost în putere (1959), Ion Mihalache a fost şi el pedepsit pentru că a îndrăznit să se adreseze santinelei şi să-şi exprime nemulţumirea faţă de condiţiile de detenţie în timp ce era coborât pe scările interioare ale penitenciarului[310].

La rândul său, unicul supravieţuitor dintre „politicii" închisorii, Valentin Cristea, îşi amintea că cea mai dureroasă interdicţie era aceea de a privi în sus, în timp ce era scos în curte, astfel încât nu putea observa cerul. De asemenea, era cu desăvârşire interzis ca deţinuţii să se aplece în timpul plimbării, fiind straşnic urmăriţi pentru ca nu cumva să culeagă ceva de pe jos. „Orice abatere de la acest program de plimbare – rememora el – putea fi observată de către o santinelă care supraveghea zona şi era raportată gardianului care proceda la conducerea deţinutului în celula de deţinere."[311] Se sancţiona însă şi privitul spre curte, aşa cum a păţit generalul Ion Eremia, care îşi iscodea insula de verdeaţă descoperită, pe care nu se mai sătura să o admire pe furiş. Totuşi a reuşit în continuare să admire cu nesaţ această insulă verde în cenuşiul puşcăriei, dar cu frica de a nu fi surprins şi sancţionat:

> Ştiam că paznicul de serviciu vine în control din cinci în cinci minute. Uneori se întorcea, după ce trecea în control la uşa vecinului meu, cu scopul de a mă lua prin surprindere. Niciodată nu s-a întors în control-surpriză pe la mijlocul intervalului de cinci minute. Deci, timpul de care dispuneam pentru a admira în siguranţă „insula verde", cum o botezasem, era de trei-patru minute, adică atât cât număram până la două sute. Respectând această regulă, puteam să mă urc pe scăunel ori de câte ori îmi venea pe chelie. Şi o făceam nu de puţine ori pe zi. În felul acesta luam parte şi eu, vieţuitoarea oropsită în văgăuna umedă şi întunecoasă, la sărbătoarea primăverii. Nu era puţin lucru pentru mine.

Deşi surprins şi sancţionat cu zile de izolare, Eremia a expus suferinţele acelor ore cu hrană împuţinată şi fără pat, dar cu satisfacţia revederii peisajului: „N-am renunţat, însă, chiar şi pe timpul execuţiei pedepsei, la contemplarea fermecătoarei insule verzi. Devenise pentru mine o necesitate la fel de stringentă ca şi mâncatul şi băutul"[312].

Ritualul locomotor desfăşurat în curte se putea transforma însă uneori într-unul de comunicare sau măcar într-unul care să ofere şansa unor mărunte informaţii. Sesiunile de plimbare puteau fi aşadar prilejuri de a transmite sau recepţiona mesaje, de a obţine o ştire, pe lângă beneficiul ieşirii din capcana rutinizantă a camerei de recluziune. De exemplu, generalul Ion Eremia a recunoscut în sângele de pe zăpadă, în timpul plimbării, urmele preotului iezuit Mihai Godó, vecin lângă celula lui, bolnav de TBC, care tuşea frenetic, cu expectoraţii[313]. Cei doi aveau să încropească mai târziu un dialog în care şi-au spus unul altuia istoria de viaţă. Nu însă şi numele. La un moment dat, Godó a dat semne de suferinţă profundă: tuşea violent, vărsa sânge şi abia mai putea să bată în perete. Scena este tulburătoare. Se întâmpla, după amintirea lui Eremia, în ziua a

309. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014).
310. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 87; vol. III, f. 116-117; vol. IV, f. 41-42; vol. V, f. 32, 33; vol. XI, f. 685-686.
311. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 223v.
312. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 100-102.
313. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 141.

ieia de Crăciun, de ziua Sfântului Ştefan, pe 27 decembrie 1962, dată cu semnificaţii aparte pentru fostul general, ziua tatălui său, care îi trezise amintiri fierbinţi.

> În vreme ce gândul îmi zbura departe în trecut, în anii luminaţi de visurile copilăriei, care contrastau atât de mult cu anii întunecaţi petrecuţi în iad, am auzit afară, în curtea cea stearpă, tusea seacă a preotului greco-catolic[314], ieşit „la aer". O clipă m-am gândit că sărmanul de el nu a scăpat încă de răceală şi are crize îndelungi de tuse în cascadă, dar îndată mi-am dat seama că este vorba de semnale Morse: o tuse simplă însemna punct, o tuse dublă, linie. Preotul era, aşa îmi spusese, singurul care putea să tuşească fără a fi pedepsit, căci administraţia închisorii ştia că este bolnav de piept. Acum el îşi folosea privilegiul său unic în închisoare, pentru a transmite tuturor deţinuţilor o rugăciune pe care o adresa, în numele robilor din închisoare, Sfântului Ştefan. Rugăciunea a fost transmisă de două ori, pentru a fi ascultată şi de cei care nu au sesizat de la început că e vorba de o rugăciune. Suna astfel: „Sfinte Ştefane, tu, primul martir al creştinătăţii, ascultă ruga noastră fierbinte şi fă să ne sfarme lanţurile robiei şi gratiile temniţelor, mântuindu-ne de chinuri. Amin".

Continuarea este şi mai dramatică, povestită tot de Eremia:

> După preot am urmat eu la plimbare. Ceea ce am văzut în curte pe zăpada proaspătă m-a tulburat până la lacrimi: întreaga curte era împrejmuită cu cordon roşu. Preotul îşi însoţise ruga cu o bogată jertfă de sânge. Când m-am întors în celulă, l-am chemat îndată la telegraf, cuprins de o sumbră presimţire. Nu am primit nici un răspuns. Mi-am închipuit că hemoragia, care începuse afară, nu încetase, şi am aşteptat câtva timp, după care l-am chemat din nou. Nu mi-a răspuns. Am mai aşteptat o vreme, şi iarăşi l-am chemat, dar şi de data asta nu am primit nici un răspuns. Era limpede că şi-a pierdut cunoştinţa. Am bătut în uşă pentru a da alarma. După câtva timp a venit gardianul de serviciu şi m-a întrebat ce vreau. I-am spus că vecinul meu avusese o puternică hemoragie când se plimba, dovadă dârele de sânge pe zăpadă, şi că are nevoie de însoţitor. Mi-a poruncit să-mi văd de treabă, că ştiu ei ce au de făcut[315].

Godó a scăpat nesancţionat. Nu însă şi ţărănistul Ion Puiu. El fusese pedepsit la începutul aceluiaşi an pentru că, scos la plimbare în curte, a fost surprins tuşind de mai multe ori[316]. Era perioada când conducerea penitenciarului pornise o adevărată prigoană împotriva deţinuţilor care utilizau acest canal de comunicare[317].

Jocurile minţii şi alte remedii împotriva alienării

Muribunzi care gemeau, cereau de mâncare, solicitau când şi când prezenţa medicului, voiau de multe ori cărbuni pentru foc, strigau să facă cereri către autorităţi, protestau, rar intrau în greva foamei – în mare, aceasta era atmosfera de la Râmnicu Sărat. În rest,

---

314. În realitate, romano-catolic.
315. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 215-221.
316. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 75-76.
317. Pentru detalii privind această acţiune a administraţiei penitenciarului pentru identificarea şi anihilarea reţelei de comunicare prin alfabetul Morse utilizând tusea, vezi subcapitolul „Lupta împotriva tăcerii".

numai tăcere. Comandantul Vişinescu a ştiut însă mereu să răspundă acestor solicitări utilizând cel mai „eficient" instrument al său: durata lungă. În realitate, în mica închisoare buzoiană nu exista noţiunea de timp, nici măcar pentru comandant, după propria mărturisire. Doar neclintita stare de veghe şi de cuşcă. Eliberările erau rare, nu existau veşti venite din afară, evenimente deosebite, schimbări de regim carceral, nu existau decât celula cu fereastra oblonită, orarul fix, regulile neclintite şi implacabila teamă a deţinutului că sfârşitul poate fi aproape şi poate surveni „natural". Ani şi ani de viaţă surdă, mută, deţinuţii cu propriile gânduri, în deplină singurătate. De altfel, absenţa oricărei activităţi a deţinuţilor aflaţi în singurătate a fost arma de care Vişinescu s-a folosit cel mai abil şi pe care deţinuţii au făcut eforturi extraordinare să o combată.

În timpul detenţiei, starea de confuzie era întreţinută de izolare, un inamic foarte puternic al spiritului de orientare al deţinuţilor. Totuşi, cei osândiţi descifrau uneori sunetele şi semnalele din afara celulei. De exemplu, zgomotele copiilor plecaţi la urat pe drumurile Râmnicului din preajma penitenciarului erau sinonime cu apropierea sărbătorilor de iarnă, iar un alt punct de sprijin în timp era sunetul clopotelor bisericilor din împrejurimi[318]. Astfel, folosindu-se de experienţa lor sau a altor deţinuţi, precum şi de interpretarea semnelor vizuale sau auditive, cei ajunşi la Râmnicu Sărat încercau să depăşească completa separare în care erau ţinuţi. Ion Diaconescu a învăţat de la preotul ortodox Mihai Balica, prin alfabetul Morse, cum să calculeze Paştele[319]. Un alt fost „locatar" al stabilimentului carceral, Ion Eremia, a descris cum se ţinea calendarul în închisoare. Evident, această întreprindere era mult mai dificilă la Râmnicu Sărat, unde comunicarea era cu desăvârşire interzisă, iar deţinuţii nu se puteau consulta între ei decât utilizând alfabetul Morse (şi nu oricare deţinut, ci doar cine putea, ştia, avea vecini de celulă cu care să comunice şi mai ales cine era dispus să rişte o sancţiune cu regim sever). Să-i dăm cuvântul lui Eremia, fost general, care a învăţat în închisoare, în câteva luni, multe dintre tehnicile „politicilor" de aici:

> Dimineaţa, după deşteptare şi programul de cameră, prima mea grijă este să-mi consult calendarul tipărit cu litere roşii în minte, în fiecare zi. Dacă nu-l crestez conştiincios pe răbojul din cap, pierd şirul zilelor şi lunilor şi atunci navighez în derivă, debusolat şi buimac, pe oceanul furtunos al timpului. Astăzi este 27 noiembrie 1961, iar data aceasta trebuie s-o păstrez neştearsă în memorie până mâine la aceeaşi oră. Întocmirea zilnică a calendarului constituie pentru mine un act elementar de ordine, care trebuie să contribuie la menţinerea ordinii psihice şi fiziologice, încă de la începutul lunii...[320]

În schimb, pentru cei osândiţi, liniştea totală, programul regulat şi izolarea au creat premisele unei adânci meditaţii. La mai toate închisorile unde s-a impus separarea completă, deţinuţii au practicat astfel de antrenamente solitare. Exerciţiul minţii era

318. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, p. 121; Ion Eremia, *op. cit.*, p. 206; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 176.

319. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 226, vezi şi p. 255; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 133, 141).

320. Ion Eremia, *Insula Robinson*, *op. cit.*, pp. 170-171.

extrem de important pentru păstrarea echilibrului sufletesc, pentru asigurarea stabilităţii psihicului în condiţiile absenţei comunicării şi a oricărei îndeletniciri care să dea sens vieţii deţinutului în penitenciar (jocuri, activităţi lucrative, lecturi, discuţii etc.). Mai ales clericii au găsit în această izolare un spaţiu al martirajului, identificat mulţi ani după eliberare ca un loc în care, prin meditaţie şi rugăciune, au avut parte de pace sufletească, deşi condiţia lor nu era lipsită de riscuri, întrucât invocarea făţişă a divinităţii era pedepsită[321]. Practic, asemenea exerciţii ale minţii, descrise de Mihai Godó, pentru mijlocul anilor '50, erau tratamentul obligatoriu împotriva alienării care survenea rapid în absenţa oricărei îndeletniciri cotidiene:

> Pentru prima dată în viaţă m-am rugat cât mi-a poftit inima. Mi-am făcut exerciţiile spirituale iarăşi şi iarăşi, apoi mi-am făcut un program: mi-am reîmprospătat cunoştinţele de limbă franceză, de limbă germană, de latină – era cea mai uşoară –, ştiam şi puţină greacă veche. Aveam program! Apoi am luat la rând filosofia, după-amiezile făceam teologie şi aşa mi-am împărţit fiecare materie. Am fost profesor, a trebuit să mă pregătesc pentru ore, şi eram în formă, căci la Jilava ţinusem peste o sută de conferinţe. Aveam cu ce să mă ocup. Şi aşa m-am obişnuit cu lumea asta! A existat oarecare omenie până la Revoluţia maghiară[322].

Acest eveniment, ajuns la urechile deţinuţilor, a reprezentat o mare ştire, întâmpinată cu reacţii de bucurie şi speranţă: „Vestea i-a sculat de pe patul de moarte", descria scena fostul medic al închisorii[323]. La rândul său, şi un alt fost osândit, ofiţerul Stere Marinescu, avea să-şi amintească de mobilizarea spirituală din puşcăria buzoiană: „Tot timpul am trăit într-o reculegere mistică şi mi-am trecut în revistă întreaga viaţă"[324].

Cufundaţi într-o tăcere deplină şi prizonierii unui program de o ritmicitate maladivă, deţinuţii au căutat cu disperare să-şi păstreze echilibrul psihic prin exerciţiile minţii: rememorare, instrucţia prin apelul la cunoştinţe din variate domenii, creaţie literară (poezii, traduceri, scrieri memorialistice ş.a.), proiecţie a acţiunilor viitoare. De pildă, Corneliu Coposu mărturisea că n-ar fi reuşit să supravieţuiască atâţia ani la Râmnicu Sărat dacă nu şi-ar fi organizat gândurile conform unui program care să umple cele 17 ore care rămâneanu după somn:

> Şi atunci fiecare îşi făcea un program. Nu ştiu cum se organizau ceilalţi, dar programul meu era următorul: dimineaţa, după ce se dădea deşteptarea, făceam verificarea memoriei, şi anume, vreme de un ceas repetam în cap versurile pe care le scrisesem. Bineînţeles că împărţite pe săptămână. Am scris mii de versuri în închisoare. Ceea ce am constatat e că, pe măsură ce te scuturi de balastul unei alimentaţii nepotrivite, pe măsură ce te spiritualizezi, uşurinţa intelectuală este aproape ispititoare, te îndeamnă, de exemplu, la poezie. Dacă în condiţii normale trebuie să cauţi vreme de câteva secunde, minute sau chiar mai mult o rimă potrivită, în puşcărie, în situaţia în care eram noi, năvăleau rimele, astfel încât aveai numai dificultatea selecţionării! Scriam poezie cu o uşurinţă nemaipomenită[325].

321. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 17; Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, pp. 60-61; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 99-101.
322. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 137-138.
323. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, p. 111.
324. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 257208, vol. 1, f. 120.
325. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 149.

Generalul Eremia, odată parte a nomenclaturii comuniste, a fost şocat de-a dreptul de tratamentul la care a fost supus la Râmnicu Sărat, ca şi Vasile Luca, de altfel. Eremia a conştientizat pericolul la care era supus prin izolare totală şi, pentru a nu cădea pradă alienării, a început să construiască în minte romane, a scris virtual neîncetat, a reconstituit întâmplări din trecut şi a compus muzică. Nu fără pericolul de a fi considerat nebun de către gardieni, care făceau haz de el. Avea o listă de piese favorite, la care se adăuga o sumă de contribuţii proprii. La efortul minţii participa însă şi trupul: „Pentru a gusta ca lumea bucăţile pe care le execut în gând, bat măsura cu mâna, mă dirijez singur. (Cu piciorul n-am curaj, căci zbirii ar crede că bat semnale Morse.)". Ultima îndeletnicire s-a dovedit a fi o întreprindere nici uşoară, nici ferită de pericole:

> Am început să cânt în şoaptă una din melodiile mele preferate. Din nefericire, în tăcerea de mormânt a puşcăriei noastre am fost curând reperat. Ocheanul a început să sclipească mai des decât în mod obişnuit şi la intervale neregulate. Cei ce mă spionau cu insistenţă nu erau încă lămuriţi despre ce e vorba: vorbesc cu vecinii sau m-am smintit la cap, ca unii dintre tovarăşii mei de suferinţă? Mi-am dat seama imediat că mă aşteaptă carcera, dacă nu renunţ la concertele mele de sănătate şi le-am pus capăt. Nu şi nevoii mele de muzică. [...] m-am trezit într-o zi că am găsit mijlocul prin care să cânt fără a da impresia că încalc asprele legi ale puşcăriei speciale în care mă aflam: voi cânta dimineaţa între orele 6.45 şi 7 şi după amiaza între orele 15 şi 15.15, când sună amarnic sirenele celor două fabrici din apropierea închisorii. Bineînţeles, nu puteam cânta con plena voce, ci la un volum ceva mai moderat, suficient ca să-mi aud şi să-mi admir propria mea voce.

Deţinutul îşi pusese la punct un adevărat ritual pentru a-şi întreţine mintea limpede şi sufletul ferit de gânduri negre: „În cele două reprize muzicale zilnice, cântam bucăţi de canto scurte: lieduri, canţonete, arii de operă, precum şi romanţele şi cântecele populare învăţate de la mama. În zilele când crivăţul mugea amarnic, îmi serveam un supliment muzical «de lung metraj» şi cu o emisiune vocală nestânjenită". A fost surprins cântând şi pedepsit cu zile de izolare, dar a trecut cu bine peste zecile de ore pe care a fost obligat să le petreacă în picioare ori aşezat (noaptea) pe tăblia rece a patului, pândit de pericolul de a face pneumonie, care se putea dovedi fatală la Râmnicu Sărat, şi cu hrana împuţinată. A trecut peste această grea încercare tot fredonând melodii[326]. Oficiantul medical Dumitru Rusu îşi amintea că unii deţinuţi vorbeau singuri în celule, mai ales noaptea, probabil pentru a nu uita să comunice prin viu grai, lucru permis, pare-se, de Vişinescu[327]. Alteori se credea că spun rugăciuni sau aiurează, însă exclamaţiile erau frecvent rodul efortului conştient şi totodată extrem de istovitor de a-şi ţine mintea limpede, un dialog închipuit cu sine ori cu personaje imaginare. Unii chiar îşi imaginau că predau unor discipoli[328].

Revenim la cel mai preţios izvor de mărturii cu privire la ocupaţiile mentale ale deţinuţilor aflaţi la Râmnicu Sărat, generalul Ion Eremia, citat şi mai sus, ale cărui memorii sunt cuprinzătoare în această materie. El a învăţat să scrie în gând, în ritm alert, ca şi cum ar avea la dispoziţie, la discreţie, hârtie şi creion. Starea de beatitudine, dată de această creaţie intelectuală, a fost una profundă, trăită aşijderea şi de alţi deţinuţi:

---

326. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 144-145, 149-151, 166.
327. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, p. 121.
328. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 156-157, 199-200.

„exaltare, frenezie şi uitare de sine". Programul osânditului în puşcăria lui Vişinescu, împărtăşit prin alfabetul Morse unui coleg de detenţie, arăta astfel:

> Dimineaţa, până la cafea, fac muzică literară. Apoi, până la masa de prânz, fac proză. După masă îmi delectez ochii o jumătate de oră privind „insula verde". Apoi fac proză până la masa de seară. După masa de seară am două ore de muzică şi recitări. Programul este identic în toate zilele săptămânii, cu excepţia miercurilor şi vinerilor, când, în loc de proză, fac poezie.

În trei ani, cât a stat la Râmnicu Sărat, a atins o performanţă de care singur se minuna: „Nu demult am făcut o experienţă care mi-a dat de gândit: am recitat versuri, fără oprire, aproape o zi întreagă, cu excepţia mesei de prânz şi a celei de seară, adică şaptesprezece ore în şir, fără să mă poticnesc"[329]. O sondare foarte profundă a memoriei a fost una dintre abilităţile pe care le-a exersat şi Corneliu Coposu în singurătatea camerei de recluziune. După sute de ore de meditaţie intensă şi de explorare a propriei imagini asupra trecutului, a reuşit să-şi amintească întâmplări de la vârste fragede, pe care nu şi le-ar fi putut aminti, cel mai probabil, în libertate. După eliberare, mama sa avea să îi confirme veridicitatea faptelor parcurse prin propriile rememorări[330].

Foştii deţinuţi au descris regimul izolării de la Râmnicu Sărat drept „cel mai îngrozitor", un tratament penitenciar de o severitate discreţionară, care determina dezechilibrul psihic şi care îi aducea în pragul pierderii judecăţii[331]. De altfel, cedarea psihică a fost în multe dintre închisorile comuniste un risc iminent. Vecinătatea nebuniei i-a pândit pe foarte mulţi dintre osândiţi, i-a transformat în muribunzi cu mintea înceţoşată de chinurile la care erau supuşi, de absenţa oricărui tip de afecţiune, de frica maladivă care domnea zi şi noapte în cavoul-închisoare în care fuseseră aruncaţi fără să mai poată întrezări speranţa. Astfel, la Râmnicu Sărat, deţinutul era ameninţat frecvent de pericolul nebuniei, gânduri negre îi reveneau cu obstinaţie, în timp ce atmosfera lugubră din jur era tot mai apăsătoare. Frigul endemic, foamea chinuitoare, perspectivele sumbre privind eliberarea sau măcar ameliorarea regimului, supravegherea terorizantă, pericolul unor pedepse cu izolarea – toate acestea favorizau stresul, dar mai ales depresia în care deţinutul politic se afunda deseori. Nu era greu ca acesta să îşi piardă astfel rapid şi pentru perioade lungi echilibrul interior. Chiar dacă era la curent cu diverse tehnici de antrenare a psihicului ori experimentase ani întregi asemenea metode, depresia revenea[332].

„Martor absent" al unui astfel de moment, preotul iezuit Mihai Godó, izolat la Râmnicu Sărat vreme de cinci ani şi jumătate, îşi amintea:

> Au adus un om în camera de dedesubt. Cred că era puţin nevrotic, pentru că se trezea în fiecare noapte din jumătate în jumătate de oră, lovea cu piciorul în uşă şi întreba urlând unde-i sunt ţigările? [...] Comandantul îi fumează ţigările – zicea –, îi înjura de mamă pe comunişti, se purta foarte urât. I-au suportat înjurăturile o vreme, dar, la un moment dat, s-a liniştit. I-au făcut şi o injecţie şi s-a liniştit băiatul. Şi se pare că, după asta, şi-a dat

329. *Ibidem*, pp. 200, 203, 241.
330. *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, ediţia a III-a, revăzută, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2014, p. 177.
331. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 242-242v.
332. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 154-157.

seama ce mare păcat a săvârşit când a înjurat de Dumnezeu şi a început să cânte Tatăl Nostru. Cânta încontinuu de la cinci dimineaţa până seara la zece. Fusese, probabil, dascăl la biserică. Ştia să cânte Tatăl Nostru ca un preot ortodox şi îl cânta fără oprire de dimineaţa până la prânz şi de la unu după-amiaza la zece seara...

Şi Godó relatează în continuare scena aproape epică: „Cântecul lui înălţa sufletul şi ne bucura. Gardienii erau furioşi, dar n-aveau voie să-l bată, era nebun. A primit o celulă singur. Erau mai îngăduitori cu diliii"[333]. Întâmplarea este confirmată de preotul romano-catolic Gheorghe Pătraşcu, care se afla depus tot într-o celulă de la etaj, astfel încât vocea celui de la parter, care inunda celularul, putea fi distinsă cu precizie. Conflictul cu administraţia a apărut rapid din cauza încălcării interdicţiei de a comunica: „Cu cât îl dojeneau să nu mai cânte, cu atâta cânta mai tare. De la o vreme n-a mai cântat, ci a început să bată cu mâinile şi cu picioarele în uşă, strigând: – Bandiţilor, daţi-mi drumul, daţi-mi voie acasă... De ce mă ţineţi aici! După o săptămână, două, l-au luat şi probabil l-au dus la «balamuc»"[334].

Altă dată, chiar Godó a oferit imaginea unui om care şi-a pierdut minţile. Condiţiile vitrege i-au provocat o afecţiune cardiacă, iar în această puşcărie, în lipsa unui tratament adecvat, orice suferinţă gravă se putea dovedi fatală. Răscolind memoria, şi-a amintit de cartea unui iezuit, scrisă cu trei secole în urmă, în care leacul la afecţiunea de inimă era râsul silit, cu zgomote şi mişcări specifice ale feţei, ca şi cum ai fi cuprins de o mare veselie. A început să râdă forţat o oră pe zi, la prânz. Reacţia gardienilor a fost promptă: „Au venit imediat, crezând că au de-a face cu un nebun. Într-adevăr, oamenii mai şi înnebuneau acolo. Au intrat înarmaţi, pregătiţi să mă lege şi alte tâmpenii – iertaţi-mi exprimarea – şi a venit şi medicul cel mititel"[335]. Vişinescu a fost sesizat de către supraveghetor, care descria la rândul său scena din vara anului 1957: „Vorbea singur şi râdea făcând gesturi din mâini şi pe urmă iarăş [*sic!*] râdea şi după aceea se închina şi se plimba prin celulă râzând"[336]. Avem totodată şi reprezentarea lui Vişinescu. Godó se afla pe atunci sub observaţie permanentă, aproape patologică, fiind un „subiect" de interes pentru Direcţia de Informaţii Externe a Securităţii, iar comandantul a transmis alarmat mai departe, printr-o adresă „strict secretă", caracteristicile comportamentului osânditului: „Se scoală noaptea din somn şi începe să vorbească singur, să râdă şi alte manifestări de halucinaţie"[337].

Un alt caz a fost Ilie Lazăr. El a fost sancţionat pentru că fusese surprins cântând în celula de la Râmnicu Sărat. Alteori a fost pedepsit pentru că fluiera sau bătea aiurea cu picioarele în podea. Toate aceste suplicii erau însă greu de îndurat fie şi de un om în toată firea care petrecuse deja un deceniu în temniţele comuniste. De exemplu, în timp

333. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 143.
334. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, pp. 57-58.
335. Fostul deţinut face referire probabil la Iancu Grünberg, medic la spitalul orăşenesc, care se regăseşte în mai multe mărturii şi care a activat aici în primii ani ai mandatului lui Alexandru Vişinescu. Pentru detalii, vezi subcapitolul „Suferinţele şi lipsa îngrijirii medicale".
336. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 17 (doc. de la ACNSAS, dosar P 1109/18, f. 278), 144-145.
337. Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, vol. II, p. 328 (doc. de la AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9, vol. II, Materiale Informative 1957-1962, f. 35).

ce era sancţionat pentru o altă faptă, probabil cu cazarmamentul carceral redus şi cu hrana înjumătăţită, Lazăr a început să bată cu putere în uşa camerei de detenţie cerând ajutor şi avertizând administraţia că nu mai suportă regimul sever de izolare. După un sfert de oră a început să strige „împuşcaţi-mă", afirmând că prin pedepsirea lui se urmărea de fapt lichidarea sa[338].

Acesta nu a fost nici pe departe singurul caz în care un osândit a devenit agitat şi a protestat, intuind că regimul de detenţie de la Râmnicu Sărat era organizat pentru anihilarea lentă a celor aduşi aici. Despre fostul colonel de justiţie militară Aurel Ardeleanu, ajuns la Râmnicu Sărat târziu, în decembrie 1960, supraveghetorii semnalau că vorbea foarte tare singur în celulă, după ce rostise ca pentru sine unui gardian venit să îl avertizeze pentru o abatere: „Iartă-l Doamne, că răutatea nu-i de la el, i-au sădit-o alţii"[339]. Într-un alt caz, Radu Niculescu-Buzeşti, încarcerat aici până la eliberare, în vara anului 1957, a fost surprins de gardian că încerca să scrie cu un cărbune de la sobă, cu două luni înainte de a fi pus în libertate. I s-au cerut explicaţii şi a răspuns cu francheţe că nu va renunţa la scris pentru că altfel va înnebuni. A fost sancţionat imediat cu izolarea. Cu un an înainte, notase de asemenea cu cărbuni pe pereţii celulei[340].

Vişinescu l-a descris pe acesta ca pe un „element periculos", fiind penalizat inclusiv pentru tentative de comunicare. De altfel, el fusese pedepsit şi în penitenciarul Aiud. Radu Niculescu-Buzeşti a fost fratele ministrului de Externe Grigore Niculescu-Buzeşti, numit în guvernul instalat imediat după îndepărtarea lui Ion Antonescu. Grigore, ginerele lui Barbu Ştirbei, a reuşit să fugă din ţară în 1946, în schimb fratele său a rămas şi a fost judecat. Ambii au fost condamnaţi în acelaşi proces: Grigore, în contumacie, la muncă silnică pe viaţă, iar Radu, capturat, la ani grei de temniţă. Inginer de formaţie, fusese activ în rândurile PNŢ târziu, când a şi candidat la alegerile din 1946. Arestat în august 1947 şi judecat în procesul lotului PNŢ din acelaşi an, alături de alţi deţinuţi cu care se va afla un timp la Râmnicu Sărat, dar probabil fără să ştie, Radu Niculescu-Buzeşti a fost adus la puşcăria buzoiană, în cadrul unui lot, de la penitenciarul din Sighet[341], în 1955, după aproape opt ani de recluziune. Primise o condamnare severă, zece ani de temniţă grea, pentru complot şi trădare, fiind acuzat că a găzduit întâlnirile fratelui său şi că a aderat la grupul clandestin din jurul lui Grigore. Deşi a avut o atitudine demnă la procesul din 1947, ulterior ar fi acceptat, potrivit lui Belu Zilber, să colaboreze cu anchetatorii şi a produs o mărturie mincinoasă în procesul Pătrăşcanu, în speranţa că va obţine o reducere de pedeapsă sau că i se va îmbunătăţi regimul carceral. A mai trecut pe la penitenciarele Galaţi, Aiud, Sighet şi Jilava. A fost eliberat din puşcăria lui Vişinescu în august 1957, la 46 de ani. S-a căsătorit târziu, după ce a ieşit din detenţie şi din domiciliu obligatoriu, cu Alexandra Netta (Dozzi), fiica profesorului Gheron Netta (liberal, fost ministru de Finanţe în ultima jumătate de an a guvernării Antonescu). Toţi trei făcuseră detenţie politică. Alexandra trecuse prin închisorile pentru femei în prima jumătate a anilor '50. Destinul a făcut ca Grigore, aflat în libertate, să moară, bolnav

338. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 341-343, 346-348.
339. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 689.
340. *Ibidem*, vol. V, f. 26, 29.
341. Dintre membrii PNŢ care au fost aduşi de la Galaţi la Sighet pe 16 august 1951, la Râmnicu Sărat au fost ulterior încarceraţi Ion Mihalache, Ilie Lazăr, Victor Rădulescu-Pogoneanu şi Radu Niculescu-Buzeşti.

de leucemie, la câţiva ani după ce a părăsit ţara, la New York, în 1949. Radu a supravieţuit însă Gulagului şi mizeriilor vieţii de fost deţinut politic şi a trăit până în 1990, când s-a implicat în reînfiinţarea PNŢ-CD. A fost reabilitat în 1998, împreună cu alţi ţărănişti judecaţi în urmă cu jumătate de veac[342].

Aşa cum arată mărturiile şi documentele, deţinuţii politici au luptat din răsputeri cu mintea şi cu trupul pentru a nu cădea pradă alienării la Râmnicu Sărat. Mai abitir ca în alte locuri de detenţie, separarea individuală şi regimul sever de aici au făcut din creaţia spirituală una dintre armele cele mai importante ale celor încarceraţi şi au reaprins astfel flacăra speranţei în minţile lor toropite de gândurile negre şi de depresia profundă. Din punctul de vedere al însemnărilor privind jocurile minţii experimentate în izolarea impusă de administraţia Vişinescu, Ion Eremia este cel mai important memorialist al temniţei buzoiene. Cartea sa autobiografică, *Insula Robinson*, de peste 300 de pagini, a fost scrisă în timpul detenţiei la Râmnicu Sărat (şi ulterior la Aiud), fiind redactată sute de ore în minte şi repetată la nesfârşit.

Militar de carieră, Ion Eremia s-a născut la 5 august 1913 în Constanţa. Absolvent al Şcolii Militare de Ofiţeri de Geniu, a urmat în paralel cursuri de Litere şi Filosofie la Bucureşti, pe care nu le-a finalizat însă, remarcându-se totuşi prin inovaţiile sale. Începutul războiului l-a găsit la Turda, de unde s-a deplasat pe front, fiind implicat în luptele din Basarabia şi Ucraina. După 23 august 1944, tânărul ofiţer a fost din nou activ pe câmpul de luptă, ca şef de transmisiuni, în Ardeal, în Ungaria şi Cehoslovacia, unde a fost extrem de apreciat. Iată ce scria şeful diviziei despre tânărul ofiţer: „În toate operaţiunile de luptă grea, acest brav ofiţer mi-a fost un sprijin din cel mai eficace". Bun profesionist şi, fără îndoială, abil în acele vremuri tulburi, a intrat din proprie convingere în Partidul Comunist încă din timpul războiului, fiind în mod paradoxal în ilegalitate, începând cu 1942, în plină dictatură antonesciană, şi luptând, în acelaşi timp, împotriva Moscovei. A avansat rapid în cariera militară până la gradul de general-maior (1952), primind şi numeroase distincţii (inclusiv „Coroana României"). Astfel, odată cu instalarea comunismului, s-a arătat foarte favorabil noii orânduiri. Pentru Eremia, ultimul prim-ministru democrat, generalul Nicolae Rădescu, era „Căpitanul reînviat" şi „călăul", iar bătrânul Iuliu Maniu era „campionul şovinismului ardelean"[343].

A cunoscut o ascensiune rapidă în carieră, odată cu consolidarea republicii. Printre diplomele sale se regăseşte şi cea de la Universitatea de marxism-leninism de pe lângă Comitetul Central al Partidului, urmată la seral în 1949. Eremia era atunci nici mai mult, nici mai puţin decât deputat în Marea Adunare Naţională (1948-1955/1957) şi şef al Direcţiei de Agitaţie şi Propagandă, aşa-numita „Agitprop". În plus, a ajuns să deţină o funcţie foarte importantă pe linie politică, şef al Academiei Militare Politice – Direcţia

342. Fişele matricole penale ale lui Radu Niculescu-Buzeşti, disponibile online la www.iiccmer.ro (21.06.2016); Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, p. 347 (n. 573); Herbert (Belu) Zilber, *Actor în procesul Pătrăşcanu. Prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber*, ediţie îngrijită de G. Brătescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997, pp. 117-119; „În căutarea omului pierdut", *Memoria*, disponibil online la http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=243 (27.07.2016).

343. Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, „Ion Eremia. Biografia unui rebel din PMR", *Caietele CNSAS*, anul I, nr. 2/2008, pp. 155-156.

Superioară Politică a Armatei. Pe când era şef al Casei Centrale a Armatei, Eremia a întâlnit-o pe actriţa Reghina Abramovici, cu care s-a căsătorit. A divorţat însă înainte de a fi condamnat, iar la un an după eliberarea generalului din închisoare actriţa avea să emigreze împreună cu cei doi copii ai lor în SUA.

Eremia a ajuns în vârful carierei aproape în momentul ridicării sale la rangul de general, devenind, în plin stalinism, ministru adjunct (locţiitor) al Armatei. Prea puţin clare sunt argumentele pentru care în octombrie 1953 a început rapida sa decădere, marginalizare, culminând cu arestarea şi condamnarea sa, un drum parcurs de mulţi „fii" ai partidului. Probabil a căzut pradă naivităţii pe care au trăit-o mulţi alţii odată cu moartea lui I.V. Stalin şi a dat frâu liber visurilor de dezgheţ ideologic. În alcovul de partid din sânul armatei a încercat să poarte discuţii despre lucruri care făceau ca mintile înfierbântate ale foştilor staliniţti să fie cuprinse de aerul schimbării, lucru care avea să îl coste foarte scump.

Admirator al dictatorului Iosip Broz Tito, Eremia devenise foarte intrigat de cultul personalităţii, de privilegiile nomenclaturii (din care gustase şi el din plin) şi, în general, de absenţa oricărui vânt de schimbare. Cert este că în primăvara anului 1955 a fost demis din înalta funcţie de la minister, iar în acea vară Biroul Politic cerea unei comisii să investigheze comportamentul său. Nori negri la orizontul frumoasei sale cariere cazone care îl adusese în imediata vecinătate a funcţiei de ministru. În toamna anului 1955 a fost trecut în rezervă prin decizia foştilor săi colegi deputaţi din Marea Adunare Naţională, iar la un an de la începutul decăderii sale, mai exact pe 17 aprilie 1955, a fost exclus din partid, după 13 ani. Grea lovitură după ani buni în nomenclatură şi mai ales după o frumoasă carieră în partidul-stat. Contrariat şi rănit, i-a scris lui Gheorghiu-Dej un memoriu în care, laolaltă cu autocritica, făcea trimitere şi la schimbările din Uniunea Sovietică. Dej a însemnat în schimb pe marginea scrisorii, în stilu-i caracteristic: „un mare demagog şi insinuant".

Aşadar, venise vremea să cunoască viaţa de simplu slujbaş la stat. Carierea în civilie i-a rezervat un post de inspector economic, dar lucrurile nu aveau să se încheie atât de paşnic. Pentru că generalul în rezervă a exersat tehnica literară alegorică şi, între 1956 şi 1958, a lucrat la romanul *Guliver în Ţara minciunilor*, pe care l-a finalizat în 1958 şi, la fel de naiv, i l-a înmânat surorii sale pentru a-l trimite la Paris spre publicare. Însă romanul a ajuns în mâinile Securităţii (din arhiva acestei instituţii fiind şi recuperat după 1989), via marinarul Pompiliu Pănescu, un informator al poliţiei politice. Ce a urmat nu este greu de intuit: arestat în 1958, trimis în judecată alături de fratele său mai mare, un miliţian absolvent de teologie (!) şi de sora sa septuagenară, care a fost acuzată de omisiune de denunţ, fostul ministru adjunct a fost condamnat un an mai târziu pentru trădare, uneltire şi complot contra regimului. A fost, evident, degradat şi i s-a confiscat averea. Alături de el au mai fost condamnaţi şi alţi militari, printre care colonelul militar Aurel Ardeleanu, care va ajunge tot la Râmnicu Sărat[344].

344. Imprudenţi, Ion Eremia şi Aurel Ardeleanu, pe atunci şeful Catedrei de Istorie din cadrul Facultăţii de Arme a Academiei Militare din Ministerul Forţelor Armate, au purtat discuţii, în contextul Revoluţiei din Ungaria (pe atunci Eremia fusese deja exclus din partid), privind abordarea altor cadre militare care ar fi putut provoca o schimbare de regim la Bucureşti. Au fost de altfel arestaţi în aceeaşi noapte, 17 octombrie 1958.

Din pedeapsa aspră de 25 de ani de muncă silnică a stat aproape cinci ani în penitenciarele Jilava şi Râmnicu Sărat, după care a fost încarcerat la Aiud. În ciuda faptului că era considerat nereeducat[345], Eremia a ieşit din puşcărie în vara anului 1964, fiind graţiat de restul pedepsei, alături de peste 3.000 de deţinuţi în acelaşi lot. A fost reabilitat în 1970, într-o perioadă când numeroşi foşti deţinuţi au beneficiat de această măsură în timpul regimului Ceauşescu, şi a primit permisiunea de a publica, o altă concesie importantă, la diverse edituri şi reviste. După o condamnare pentru acte de disidenţă în vremea lui Gheorghiu-Dej, Eremia nu s-a dat însă bătut. I-a cerut lui Ceauşescu, printr-un memoriu, să fie reprimit în partid[346]. A murit la Bucureşti, pe 23 februarie 2004.

A stat la Râmnicu Sărat între mai 1960 şi aprilie 1963. Închis într-un soi de tăcere autoimpusă, fostul general nu i-a vorbit soţiei despre torturile fizice, invocând păstrarea amintirilor pentru apărarea propriei demnităţi, dar i s-a confesat că „mintea umană nu poate concepe prin ce am trecut"[347]. După ce a fost eliberat, a reuşit să aştearnă pe hârtie amintirile carcerale: „Am scris în gând, cuvânt cu cuvânt, ştergând, refăcând, adăugând, şi am memorat, în condiţii de izolare totală, inacţiune, foame şi frig, romanul *Turnul Subteran*, spre a-mi ocupa mintea şi pentru a evita soarta unor confraţi de suferinţă care au înnebunit". Gândurile suicidare, favorizate de tratamentul la care era supus la Râmnicu Sărat, îi dădeau târcoale. Depresia era întreţinută de frigul şi foamea obsesive, astfel că fostul nomenclaturist conştientizează că doar o activitate intelectuală susţinută, intensă, care să îi dea sens existenţei în mica celulă, putea să îl trezească. A intuit că singura şansă de a preveni alienarea – „sălbăticirea", cum îi spune el – era să lucreze continuu asupra psihicului. Astfel, după săptămâni întregi de redescoperire a unor întâmplări din trecut, a reuşit să reconstituie diverse acţiuni şi dialoguri, personaje, le-a aşternut „în minte", uneori chiar le-a şoptit, vorbind cu sine. După intense rememorări şi sondări ale memoriei, a izbutit să organizeze informaţia şi să aibă astfel o preocupare profundă, ferventă, susţinută, care avea să îl scoată din depresie[348].

A descris în memoriile sale pe larg despre cum a reuşit să-şi păstreze gândirea clară:

> În primul rând, am trecut la un exerciţiu al minţii mult mai atractiv şi mai potrivit cu aplecările mele. Am făcut-o nu numai pentru că poezia fusese întâia mea dragoste din

345. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3041, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.* (vezi în decret referatul Secretariatului Consiliului de Miniştri, expunerea de motive şi avizul Direcţiei juridice a Consiliului de Stat; numele lui Ion Eremia se regăseşte la poziţia 23, litera E); ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 159.

346. Fişa matricolă penală a lui Ion Eremia, disponibilă online la www.iiccmer.ro (7.03.2015); Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *op. cit.*, pp. 149-163; Idem, „Ion Eremia (1913-2004)", *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1-2/2004, pp. 238-244; Ion Eremia, *op. cit.*, *passim*; Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, „«Dezbateri» filosofice şi juridice în arestul Securităţii: colonelul Aurel Ardeleanu şi avatarurile regimului comunist din România", *Caietele CNSAS*, anul VII, nr. 2 (14)/2014, p. 57 (n. 15); „General de brigadă Eremia Şt. Ioan", disponibil online la http://smg.mapn.ro/site_CCI/eremia.htm (7.03.2015); Gheorghe Crişan, *Piramida puterii: oameni politici şi de stat din România (23 august 1944 – 22 decembrie 1989)*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2001, p. 111; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 13-15.

347. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 140, 141.

348. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 12, 109-110.

tinereţe, ci şi pentru diversificarea exerciţiilor mele intelectuale şi pentru menţinerea trează a spiritului. Creaţia literară îmi desfată sufletul, îmi limpezeşte mintea, îmi relaxează şi îmi revigorează creierul şi sistemul nervos în întregul său, îmi împrospătează şi recondiţionează puterea de muncă, îmi pune în mişcare şi îmi întăreşte elanul vital. Prima poezie in închisoare a fost o creaţie spontană, neprogramată. Am scris-o în gând, chinuit de dorul de copii, inspirat de chipurile lor dragi, văzute adesea, aievea, în stare de veghe şi în vis. După ce am compus-o şi am recitat-o de nenumărate ori, am refăcut-o din temelii.

Aceasta era o ocupaţie principală, dar nu şi singura. Eremia îşi scria inclusiv memoriile în gând, cu multe incursiuni în viaţa de familie, copilărie, adolescenţă etc. Într-un cuvânt, amintiri şi rememorări induse şi aduse de aluviunile memoriei, într-un amplu exerciţiu pe care deţinutul şi l-a fixat ca obiectiv central al existenţei sale carcerale tocmai pentru a împiedica alunecarea în derivă.

În cartea sa autobiografică se găsesc inclusiv poezii scrise în celularul de la Râmnicu Sărat. Citäm din poezia „Reverie", compusă de Eremia în minte în anii izolării din închisoarea lui Vişinescu:

Veniţi şi la noapte, copii,
În taină, la ceasuri târzii,
Când foamea mă muşcă năpraznic
Şi dorul mă roade amarnic,
Când străjile au aţipit,
Iar zidul se mişcă vrăjit!

Într-o altă creaţie literară, „Prăbuşire", mesajul artistic are forţa unei lungi spovedanii despre gândurile care îl bântuie, depresia şi starea psihică în care se află deţinutul izolat cu anii:

Mi-e inima stup de venin,
Burete de otravă plin,
Izvor de lacrimi şi fiere,
De jale şi de durere,
De sânge negru-nchegat,
De chin nemilos, necurmat.
Mi-e sufletul rob căznit,
Bolnav de rac chinuit,
Gheaur răzvrătit, fără zile,
Rupt, frânt în bucăţi de cămile,
Iobag străpuns de suliţi,
Dat hrană la câini, pe uliţi.
Viaţa mi-e diavol în cârcă,
Stihie hâdă, o hârcă,
Povară în zi de vară,
Amestec de vin şi curară,
Chip fără zâmbet, de sclavă,
O, dulce pocal de otravă!...[349]

349. *Ibidem*, pp. 93-95, 152-153.

Uneori, versurile au fost inclusiv rodul umilinţei şi al frustrării din închisoare. Pedepsit cu izolarea doar pentru că unui gardian i s-a părut că îl privea dispreţuitor, Corneliu Coposu a compus în minte, în puşcăria buzoiană, una dintre poeziile care au făcut furori la începutul anilor '90, „Rugă", devenită un adevărat imn al Pieţei Universităţii:

> Frământat de nedreptatea acestei sancţiuni, cum nu puteam să stau în pat nici măcar noaptea, pentru că fiarele patului îmi tăiau oasele, deci nici măcar nu puteam dormi, atunci am făcut o poezie pe care am să încerc să o reproduc:
>
> Cerne, Doamne, liniştea uitării
> Peste nesfârşita suferinţă.
> Seamănă întinderi de credinţă
> Şi rodeşte roua îndurării.
> Răsădeşte dragostea şi crinul
> În ogorul năpădit de ură,
> Şi aşterne, peste munţi de zgură,
> Liniştea, iertarea şi seninul![350].

Şi eforturile lui Corneliu Coposu de a se opune alienării au fost uriaşe, uzând de aceeaşi metodă a literaturii, de a da frâu liber imaginaţiei artistice prin ritm şi rimă: a compus în deplina izolare peste 10.000 de poezii, a rezolvat probleme complexe de matematică şi a tradus în gând în limbi străine (Coposu vorbea franceză şi engleză). Din miile de poeme, după eliberare, surorile sale au reuşit să aştearnă pe hârtie doar o mică parte, aproximativ o sută, întrucât Seniorul nu le-a acordat valoare literară[351].

Corneliu Coposu a intrat în închisoare la 33 de ani şi a revenit în Bucureşti la aproape 50 de ani. Nicăieri însă nu a simţit barbaria detenţiei ca la Râmnicu Sărat, nici măcar în perioada în care a făcut muncă forţată la Canal. Din cei 15 ani, aproape cinci, cu mici intermitenţe, i-a petrecut în izolare totală în închisoarea buzoiană, fiind adus aici de la Gherla (via Aiud) în vara anului 1957 şi rămânând până la eliberare (de fapt, internarea la Rubla, în domiciliu obligatoriu pentru doi ani). S-a comportat cu demnitate în detenţie, ca mai toţi ţărăniştii care au trecut pe la Râmnicu Sărat în timpul lui Vişinescu. Nu a făcut niciodată paradă de suferinţele şi chinurile extreme pe care le-a suportat aici, nu le-a afişat, le-a mărturisit cu sfială şi uneori cu umor negru. Bravura sa a constat mereu în înţelepciune, moderaţie, principialitate şi forţa caracterului. Avea să spună peste ani, referindu-se la soldaţii căzuţi în războaiele pe care le-a purtat România: „Faţă de sacrificiile pe care le-au făcut eroii, nişte bieţi ani de puşcărie contează mai puţin"[352]. Vorbele îi aparţin unui om căruia comunismul i-a răpit 17 ani din viaţă, familia, tinereţea, cariera, partidul, dreptul la o viaţă decentă.

Coposu rămâne una dintre figurile centrale, poate cea mai invocată, de la Râmnicu Sărat. Îl amintesc mulţi dintre supravieţuitori, dar l-a amintit, în scurtele sale intervenţii pentru presă ori în faţa tribunalului, chiar şi fostul comandant al închisorii. Prezenţa Seniorului în politica de după 1989 a întreţinut această imagine-simbol. Înainte însă, portretul său a fost alimentat de rolul informal pe care l-a jucat în perioada anterioară

350. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, pp. 150-151.
351. *Ibidem*, pp. 149-151.
352. Lucia Hossu-Longin, *op. cit.*, 2007, p. 286.

anului 1947, când era mai tot timpul în preajma lui Iuliu Maniu, în calitate de intim sfătuitor, consilier pe probleme juridice, chiar şi gardă de corp, operându-se în acest fel un transfer simbolic de legitimitate de la preşedintele PNŢ către cel care avea să îi succeadă în funcţie patru decenii mai târziu. Probabil încă de pe atunci Maniu s-a gândit la Coposu ca la un succesor, câtă vreme îl implicase, de pildă, în negocierile secrete pentru îndepărtarea lui Ion Antonescu de la putere şi încheierea armistiţiului. A îmbinat totodată abilitatea de a evita orice formă de delaţiune în timpul recluziunii cu afirmarea constantă a crezului său moral şi a ideologiei politice în care a crezut până la capăt[353].

La fel ca Ion Diaconescu, Coposu s-a născut într-o familie de preoţi. Tatăl său era protopop, arhidiacon şi asesor consistorial greco-catolic în comuna Bobota din Sălaj. După finalizarea studiilor liceale în Blaj, s-a îndreaptat spre o carieră juridică, şi-a susţinut inclusiv doctoratul, la Cluj, dar a profesat apoi şi ca ziarist. Mai târziu, numeroasele articole publicate (în care se arată a fi un vehement antifascist) aveau să fie folosite împotriva sa în procesul tardiv în care a fost judecat, în 1955. Cam în aceeaşi perioadă cu Diaconescu, a intrat în rândurile organizaţiei de tineret a ţărăniştilor clujeni, devenind repede secretar particular al lui Iuliu Maniu, veche cunoştinţă a tatălui lui Coposu. Prezenţa lângă mentorul său politic l-a transformat într-o ţintă a Siguranţei şi a SSI. A fost alături de preşedintele PNŢ în vremea războiului, pe când partidele erau suspendate, şi a luat parte la diferitele tratative şi discuţii purtate în legătură cu situaţia politică în care se afla ţara. Nu a ratat nici întâlniri cu reprezentanţi ai Aliaţilor şi chiar cu regele Mihai ori cu alţi lideri politici. A avut o activitate susţinută mai ales pe linie de tineret, devenind întâi preşedinte al organizaţiei de tineret a PNŢ Cluj, apoi, în 1938, preşedinte al Tineretului Naţional Ţărănesc şi al Tineretului Democrat. S-a mutat la Bucureşti în 1940, după cedarea Ardealului de Nord. A fost unul dintre secretarii generali adjuncţi ai partidului şi liderii săi transilvăneni. Apoi, după război, odată cu reluarea activităţii, a preluat şefia filialei din judeţul natal, Sălaj, pentru ca în 1946 să fie numit secretar general adjunct şi secretar al Delegaţiei Permanente până la arestare. A fost ales totodată deputat de Sălaj la alegerile din noiembrie 1946[354].

A căzut în plasa regimului comunist odată cu ceilalţi lideri ţărănişti, după înscenarea de la Tămădău, din vara anului 1947, deşi nu s-a aflat în grupul care urma să părăsească ţara. Totuşi, fiind unul dintre apropiaţii lui Maniu şi cunoscut ca sfătuitor de taină, a fost reţinut chiar în după-amiaza zilei de 14 iulie 1947. Avea să fie condamnat abia opt ani mai târziu la 15 ani de detenţie grea[355] pentru „activitate contra clasei muncitoare", cu confiscarea averii. Coposu nu a mai văzut lumina zilei până în 1962, după care a fost trimis în domiciliu forţat pentru doi ani. A trecut prin nu mai puţin de 12 locuri de detenţie, fără a rata Canalul sau marile penitenciare, precum Jilava, Gherla, Craiova ori

353. Tudor Călin Zarojanu, *Viaţa lui Corneliu Coposu*, ediţia a II-a revăzută şi completată, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2005, pp. 74-75.

354. Virgiliu Ţârău, Ioan Ciupea, *op. cit.*, pp. 493, 505-506; *Protagonişti ai vieţii publice: decembrie 1989 - decembrie 1994*, vol. I (literele A-F), Rompres, Bucureşti, 1994, pp. 206-208; Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, pp. 245-249.

355. Corneliu Coposu a fost deţinut în sistemul penitenciar comunist între 14.07.1947 şi 9.07.1962. După eliberare, i s-a fixat domiciliu obligatoriu.

Aiud, dar a fost închis şi la Sighet. A trecut şi pe la Malmaison, Piteşti, Văcăreşti, Bragadiru, Popeşti-Leordeni, Rahova sau arestul din Ghencea[356].

Familia lui Coposu a fost supusă persecuţiilor unui regim pentru care existenţa unui „duşman de clasă" atrăgea automat blamul asupra rudelor. Surorile sale şi-au pierdut serviciul, au fost eliminate din şcoală, date afară din casă şi urmărite continuu de Securitate, în timp ce mama sa a pierdut dreptul la pensie. Cea mai grea sancţiune avea să îi fie aplicată soţiei lui Coposu, Arlette Marcovici, care provenea dintr-o familie cu origini franceze şi elveţiene. S-au căsătorit în vremea războiului (o cunoscuse de Paşte, în 1941) şi erau împreună de numai cinci ani când a început calvarul. Ea avea atunci 32 de ani, iar el 33. Întâi a fost arestat el. Când a aflat, la o săptămână de la reţinere, ea l-a sunat pe Maniu. Bătrânul ţărănist i-a spus să se liniştească, întrucât era un moment trecător. A doua zi, Maniu a fost şi el arestat. Evacuată din locuinţă la o zi după reţinerea lui Corneliu, Arlette nu a avut voie nici măcar să-şi ia fotografiile de familie. S-a mutat la familia lui, care avea să fie şi ea evacuată. A fost supusă aceluiaşi supliciu prin care trecuse şi tânărul ei soţ, fiind arestată la trei ani după el pentru o acuzaţie imaginară: spionaj în favoarea Franţei. De fapt, aşa cum spunea Seniorul: „Acuza principală din rechizitoriul ei era faptul că era soţia mea". În acelaşi dosar a fost acuzată şi închisă şi sora ei, Rose-France, „o fată admirabilă", cum o descria Coposu târziu, care a murit în închisoare, la Bucureşti, în 1955, la 35 de ani, după un chin de şapte ani. Arlette a avut ceva mai mult „noroc": a fost obligată să-şi petreacă aproape tot restul zilelor, 14 ani, în temniţe. Frigul, foamea, mizeriile detenţiei au chinuit-o pe această distinsă doamnă, care a trecut pe la penitenciare ca Jilava, Mislea sau Oradea. S-a stins din viaţă la 51 de ani, în 1965, la scurtă vreme după eliberare, la Institutul Oncologic, fără avere. Când a aflat că avea cancer metastazat, Coposu a leşinat în faţa doctorilor. Seniorul avea să spună mai târziu: „Când a revenit acasă era într-un asemenea hal de degradare şi de slăbiciune, încât nu a fost recunoscută", iar apoi „s-a prăpădit fiind roasă de mizeria pe care a îndurat-o în puşcărie". Nu a fost niciodată la Coposu în domiciliu obligatoriu pentru că îi era jenă să fie văzută în asemenea condiţii. Şi-a regăsit soţul la Bucureşti, după 17 ani de despărţire. O fotografie îi înfăţişează însă pe amândoi senini, după eliberare, în ciuda sărăciei în care trăiau. Opt oameni (Corneliu, Arlette, mama, surorile şi un cumnat al lui Coposu) locuiau „îngrămădiţi unii peste alţii" în două camere. Pe chipul Seniorului se disting însă urmele detenţiei dure. A fost alături de ea până în ultima clipă, încercând să-i aline suferinţa. După moartea ei, nu s-a recăsătorit niciodată şi avea să-i urmeze lui Arlette 29 de ani mai târziu[357].

În „închisoarea tăcerii", fruntaşul ţărănist fusese supus unui lung chin solitar. Peste ani, reflexele dobândite în temniţă revin ca un coşmar. Astfel, primit de Senior pentru un interviu, un scriitor a observat o anumită imagine stăruitoare:

---

356. *Protagonişti ai vieţii publice: decembrie 1989 - decembrie 1994*, vol. I (literele A-F), pp. 206-208; Fişele matricole penale ale lui Corneliu Coposu, disponibile online la www.iiccmer.ro (8.03.2015); Virgiliu Ţârău, Ioan Ciupea, *op. cit.*, pp. 507-508; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 291.

357. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, pp. 113, 141-142, 188, 196, 199, 202-203; Fişele matricole penale ale lui Corneliu şi Arlette Coposu, disponibile online la www.iiccmer.ro (8.03.2015); „Ultima scrisoare a lui Arlette Coposu", disponibilă online la http://www.corneliu-coposu.eu/articol/index.php/4257-ultima-scrisoare-a-lui-arlette-coposu/ (8.03.2015); Tudor Călin Zarojanu, *op. cit.*, pp. 63, 93-95.

> În pauzele „protocolare", Corneliu Coposu mi-a analizat de câteva ori costumul, din care a recuperat un fir rebel. „Este stofă străină, nu-i aşa?" „Da, dle preşedinte, stofă englezească. [...]" A revenit obsesiv asupra firului de lână. „Ştii, noi la închisoare aveam preocupări ciudate. Am deşirat o bucată de ţesătură săptămâni la rând. Am fost prins de gardian şi trimis la carceră, dar asta m-a ajutat să nu-mi ies din minţi."[358]

Documentele din arhiva Securităţii confirmă că la 15 iunie 1962 a fost surprins „destrămând aţă din faţa de pernă" şi a fost pedepsit cu cinci zile de regim sever[359].

Meditarea era de asemenea obligatorie pentru menţinerea echilibrului interior şi pentru depăşirea stresului atât de pronunţat generat de dresajul carceral şi de condiţiile de detenţie. Mai ales clericii, cei mai mulţi ajunşi aici de la Sighet, practicau în permanenţă un program de rugăciune şi meditaţie. Cu adevărat impresionantă este relatarea acestui model de introspecţie de către unul dintre ei:

> Mă uitam pe geam seara şi după fazele lunii ştiam când este Paştele şi deci cum se succed Duminicile. Făceam meditaţie circa o oră şi jumătate. Recitam trei Rozarii[360] întregi, de 15 mistere, meditate. Recitam rugăciunile Sfintei Liturghii pe care le învăţasem pe de rost; făceam Calea Crucii, plimbându-mă prin cameră şi oprindu-mă, în interior, la cele 14 cruci pe care le făcusem cu unghiile în varul peretelui. În acest fel, aveam totdeauna ocupaţie spirituală. Făceam de două ori pe zi examenul de conştiinţă cel puţin o jumătate de oră. Ajunsesem la un moment dat să ştiu în fiecare clipă ce gândeam şi ce îmi plăcea sau displăcea. În loc să mă pierd cu firea sau să disper, mă încurajam şi mă pregăteam pentru ceea ce va voi Dumnezeu de la mine în viitor[361].

După eliberare, Gheorghe Pătraşcu a mai trăit până în 1995 şi a putut să slujească încă decenii întregi. Însă invocarea făţişă a divinităţii putea conduce la pedepse, aşa cum i s-a întâmplat episcopului greco-catolic Ioan Dragomir, sancţionat cu regim cu izolare pentru că a fost surprins rugându-se cu voce tare[362].

Dar nu numai slujitorii credinţei, ci mai toţi deţinuţii aflaţi într-un astfel de regim zdrobitor pentru psihicul celui încarcerat au făcut eforturi susţinute pentru a-şi păstra mintea întreagă şi limpede. Mai ales cei educaţi, ca majoritatea „locatarilor", şi-au construit propriul sistem de gestionare a efectelor izolării şi de împiedicare a depresiei şi a gândurilor negre. Cei deţinuţi la comun, puţini, de altfel, cum am văzut, făceau de pildă împreună lecţii de engleză sau franceză ori discutau despre întâmplări din trecutul fiecăruia. Aveau puterea să imagineze şi viitorul, dar au comunicat şi despre economia politică sau despre cum credeau ei că va arăta societatea românească[363]. Alţii, în schimb, au inventat diverse preocupări. Cu mare grijă să nu fie surprinşi de gardieni – o astfel

358. Dorin Ivan, *Amintiri dintr-o altă eternitate*, p. 20.
359. Tudor Călin Zarojanu, „Fără libertate (1946-1964)", în Cristian Fulger, Tudor Călin Zarojanu (editori), *Seniorul Corneliu Coposu*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2014, p. 250.
360. Rugăciune specifică a catolicilor, dedicată Fecioarei Maria.
361. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 242v; Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, pp. 58-60.
362. Robert Fürtös, „Episcopul Ioan Dragomir în arhivele Securităţii (1965-1985)", *Revista Arhivei Maramureşene*, nr. 4/2011, p. 283 (n. 17, doc. de la ACNSAS, fond P, dosar 79, vol. 10, f. 42-50).
363. Ion Diaconescu, *op. cit.*, 1998, p. 263.

de îndeletnicire i-ar fi costat zile lungi de izolare amară –, unii au izbutit să meşterească, din sărăcia şi mizeria celulei, „jocuri de societate" cu care să îşi omoare zecile de mii de ore în singurătate. Unul dintre ei a jucat tabinet cu „piese" confecţionate din scamele de pe rufăria carcerală[364].

„Fraternizarea" cu vietăţile (insecte care invadau celula vara sau păsări venite la fereastra zăbrelită) ca activitate împotriva alienării deţinutului nu este o curiozitate nemaiîntâlnită, ci o practică pe care o mai regăsim şi în alte părţi din Gulagul românesc[365]. La Râmnicu Sărat însă, din pricina izolării, această convieţuire este o raritate, care transformă scena într-un ceremonial pentru deţinutul politic supus supravegherii continue şi captivităţii solitare totale. Fostul ministru adjunct al Apărării, generalul Ion Eremia, a descris scena în care a auzit cântând o privighetoare (se ştie că la Râmnicu Sărat, în apropierea puşcăriei erau întâlnite frecvent vrăbii sau ciori):

> Nu-mi venea să cred auzului, căci, în afară de cucuvele, nici o altă pasăre a nopţii nu poposea în pustiul cu ziduri leproase de la noi. A cântat mult, până aproape de revărsatul zorilor. Am ascultat şi în alte împrejurări – mai fericite, desigur – concertele primadonei nopţii. Niciodată nu mi s-a părut cântul privighetorii mai aproape de simfonie ca acuma[366].

Într-o închisoare în care domnea o teroare neobişnuită, tentativele celor întemniţaţi de a „fraterniza" cu alte vieţuitoare erau însă cu desăvârşire interzise. Nevoia de afecţiune era fără îndoială uriaşă pentru oameni care nu vorbiseră cu nimeni, nu văzuseră chip uman de ani de zile, cu excepţia gardianului sau responsabilului medical, şi nu se puteau exterioriza în vreun fel. De exemplu, ţărănistul Ioan Bărbuş şi-a găsit refugiul în încercarea de a hrăni doi şoareci care se cuibăriseră în celula mizeră. După ce s-a întors însă într-o zi de la plimbarea sub pază în curtea închisorii, a găsit şoarecii striviţi[367]. Ochiul vigilent al gardianului nu putea permite o asemenea convieţuire solidară. Într-un alt caz, lui Mihai Godó gardienii i-au strivit un păianjen, care se lipise de zidurile celulei şi pe care deţinutul îl utiliza pentru a detecta starea vremii, în absenţa contactului vizual cu lumea de afară. Iată scena descrisă cu amuzament de către fostul osândit, care a stat la Râmnicu Sărat aproape întreg mandatul lui Vişinescu. Cu excepţia unei perioade de peste un an, când a fost transferat, a stat acolo din 1955 până în 1962, fără să vadă pe nimeni, închis în celula-cavou:

> În colţul de sus al celulei au apărut trei-patru muşte. Era şi un păianjen mare, greoi, grăsan. A ţesut el o pânză, din obişnuinţă, dar muştele n-au căzut în ea, iar el n-a vrut să-şi deranjeze tovarăşii. Îşi vor fi avut cuibul undeva prin crăpăturile din perete. Bucuria sau tristeţea noastră evolua în funcţie de comportamentul păianjenilor. Dacă ieşeau, ştiam că frigul acesta îngrozitor e pe sfârşite şi se înmoaie. Iar când dispăreau, ştiam că vom suferi îngrozitor din pricina frigului şi de foame. Eram foarte atent la ei. Ani de zile, vietăţile astea mici mi-au fost tovarăşi. Îmi amintesc că, odată, păianjenul şi-a ţesut pânza în altă parte: acolo se hrănea, dar venea să se odihnească aici, căci aici îşi avea cuibul. Era interesantă convieţuirea paşnică dintre noi; odată, păianjenul s-a dus la plimbare şi, în

364. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 179.
365. Lena Constante, *Evadarea tăcută: 3000 de zile singură în închisorile din România*, în versiunea românească a autoarei, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, pp. 200-201.
366. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 168-169.
367. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 285v.

drum spre uşă, a alunecat, şi păianjenul acesta mare, sătul, a căzut pe pământ. Nu şi-a deschis paraşuta sau nu ştiu ce s-a întâmplat, dar s-a prăbuşit. Şi tocmai atunci se dădea stingerea. Au bătut în zăbrele, au intrat patru-cinci şi au predat în mod solemn gardienilor de noapte întreaga închisoare. Unul dintre miliţieni mi-a călcat păianjenul în picioare.

Întâmplarea a căpătat intensităţi dramatice pentru cel încarcerat:

Mi-e ruşine să recunosc, dar am plâns de durere. Ca atunci când îţi moare o rudă, aşa m-a durut că a murit bietul păianjen. Ce mă fac eu de-acuma fără păianjen? Dar au rămas muştele şi ne-au slujit şi ele cu aceeaşi fidelitate: dădeau de veste când va fi frig şi când va fi cald. Plecau, se întorceau, se ascundeau – cred că au fost aceleaşi muşte, dacă nu mă înşel[368].

Mărturisirea clericului nu e însă unică. În pragul disperării din cauza interdicţiei de a vorbi, Corneliu Coposu le vorbea gândacilor din celulă, pentru a exersa comunicarea[369]. Şi pentru fostul ministru adjunct al Apărării, fostul ilegalist Ion Eremia, invazia insectelor a fost un bun prilej de punere în mişcare a simţurilor şi mai ales de a risipi gândurile negre şi a respinge dureroasa rutină care îi împingea pe deţinuţi la crunte depresii. Alteori, mai ales vara, s-a simţit ameninţat de muştele care îşi făceau apariţia în celula sa, neliniştit din pricina sănătăţii sale fragile şi a pericolului că insectele i-ar putea transmite vreo maladie ori i-ar pune în pericol minuscula porţie de hrană[370].

Foamea

În închisorile comuniste, supravieţuirea a depins de multe elemente care l-au ajutat pe deţinut să treacă peste suferinţe, cazne, torturi şi umilinţe. Însă, dintre toate formele agravante, foamea şi frigul au fost considerate de foştii „locatari" drept inamici mai importanţi. La penitenciarul Râmnicu Sărat, lipsa hranei a fost o constantă a regimului carceral, care a cauzat deseori alienarea fizică şi psihică, cu consecinţe grave asupra sănătăţii, şi chiar a reprezentat cauza principală a unora dintre decesele înregistrate aici. Aşa cum am mai spus, tratamentul aplicat deţinuţilor la stabilimentul buzoian era mai rezonabil anterior venirii lui Alexandru Vişinescu în funcţia de comandant, iar unul dintre indicatori este hrana.

O mărturie în acest sens îi aparţine lui Mihai Godó, care a sosit aici în toamna lui 1955. Hrana pare să nu difere foarte mult de cea din alte închisori:

Mâncarea: dimineaţa, primeam un sfert de kilogram de pâine pentru toată ziua. Pe ea, puneau un fel de magiun, şi fiecare primea o gamelă şi o lingură. Acestea rămâneau în cameră[371].

368. Mihai Godó, *Iezuit. Nu câinele comuniştilor! Surâsul nedeţinutului*, traducere de Claudia Budău, prefaţă de Iulian Budău SJ, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2014, pp. 139-140.
369. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 295v.
370. Ion Eremia, *Insula Robinson*, ediţia a II-a revăzută, Editura Andromeda Company, Bucureşti, 2006, pp. 21, 165-166.
371. În timpul mandatului lui Alexandru Vişinescu, gamela şi lingura erau predate după fiecare masă întrucât deţinerea de obiecte metalice era strict interzisă (vezi Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 234).

La micul dejun, ni se puneau în gamelă vreo două degete de ceai făcut cu zahăr ars. Era cald şi gustos. La prânz, era o mâncare obişnuită, acceptabilă. Săracă şi modestă, nu era făcută ca să te îngraşi, dar puteai supravieţui. Pe atunci, vinerea era încă aşa-numita zi de post, când pregăteau varză acră, sărată. Nu scoteau din ea sarea sau ce era înăuntru, şi primeai şi o bucată frumoasă de carne de vită. Nu era atât de multă încât să te strici la stomac. Iar pentru seara, rămânea varză goală. Nu era deloc plăcută. Restul era însă suportabil. Arpacaşul! O delicatesă! Seminţe nu primeam decât o dată la două săptămâni. Situaţia era destul de bună. Se putea supravieţui. Ne-am obişnuit, eram înfometaţi şi mâncam[372].

Curând, regimul avea să se înăsprească şi să se instaleze foamea în celularul puşcăriei buzoiene. În sala de judecată, Valentin Cristea a făcut o mărturie impresionantă despre nevoia de a mânca, pe care a simţit-o mereu în detenţie:

mâncarea pe care o primeam, arăt că era „puţină şi proastă", astfel că tot timpul sufeream de foame. Menţionez că pentru mâncare, fiecare deţinut avea la dispoziţie un castron, o lingură şi o scândură din lemn, folosită pentru pâine sau mămăligă, toate fiind marcate cu numărul celulei în care era întemniţat, pentru a se evita lăsarea de semne pe acele obiecte, care să permită deţinuţilor să comunice între ei. Drept mâncare primeam dimineaţa, în castron, un lichid de culoare neagră, un surogat de cafea şi o feliuţă de pâine. La prânz şi seara primeam acelaşi fel de mâncare în cursul unei zile. Existau numai patru meniuri, care se repetau la nesfârşit şi anume: un arpacaş din fiertură de boabe de grâu, varză murată, de multe ori imposibil de mâncat întrucât era sărată şi uneori chiar amară, o mâncare modestă de cartofi şi o mâncare de fasole, pe care o consideram un adevărat lux. În toate cazurile, porţiile erau însă foarte mici, astfel că nu puteam potoli foamea. Pâine primeam, câte o feliuţă, numai dimineaţa, la prânz şi seara primeam împreună cu felurile de mâncare anterior menţionate numai mămăligă. Felurile de mâncare pe care le-am menţionat le primeau toţi deţinuţii, indiferent dacă starea de sănătate le permitea sau nu să o îngurgiteze[373].

Hrana nu era foarte diferită faţă de alte închisori din Gulag, însă era mai puţină. Unor oameni care flămânzeau de ani de zile li s-a dat chiar mai puţină mâncare decât în alte închisori şi, în mod evident, decât precizau normele penitenciare; peste ani, referindu-se la mesele de aici, deţinuţii le numeau „lături". În mod neîndoios, considerentul care a condus la această măsură nu poate să fi fost decât intenţia de a-i elimina fizic, în timp, pe cei depuşi, cunoscându-se de altfel consecinţele devastatoare pentru organism ale acestei nevoi imperioase. În schimb, conform normelor de hrană din scripte, la Râmnicu Sărat, ca şi în alte spaţii de recluziune, ar fi trebuit să se asigure în mod normal celor întemniţaţi o alimentanţie corespunzătoare. Normele erau însă diminuate din decizia conducerii centrale ori a şefului penitenciarului. În mod sigur, în prima variantă, dacă a existat o asemenea decizie, ea s-a transmis prin dispoziţii verbale, întrucât nu par să existe documente în acest sens. Dincolo de decidentul real, Vişinescu a tolerat, ca şi în alte chestiuni, această situaţie, fie din teamă, fie din convingerea că „politicii" trebuie lichidaţi. Totuşi, legea îl făcea în mod explicit direct răspunzător de alimentaţia corectă a deţinuţilor. Stabilirea meniului conform regulamentelor şi distribuirea hranei la timp, în cantitatea şi calitatea stabilite de actele normative, erau responsabilitatea directă a

372. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 136.
373. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 224v.

comandantului. Şi mai mult, dacă alimentele lipseau, şeful închisorii era obligat să identifice cauzele acestei deficienţe care punea în pericol sănătatea şi viaţa deţinuţilor[374].

Între mărturiile supravieţuitorilor şi documentele oficiale ale birocraţiei penitenciare există uneori contradicţii flagrante. De exemplu, un raport sanitar din 1961[375] realizat la Râmnicu Sărat, autentificat sub semnătura lui Vişinescu, prezintă o situaţie idilică în privinţa hranei. Nu existau lipsuri, igiena la bucătărie era în regulă, iar alimentaţia era „satisfăcătoare". Cele două feluri de mâncare însumau 2.300 de calorii, dar puteau ajunge până la peste 3.000. În schimb, citite atent şi avizat, multe alte acte, mai ales medicale, întocmite de administraţia închisorii dezvăluie înfometarea sistematică ce a condus la degradarea sănătăţii celor închişi. Astfel, în timp ce în fişele medicale ale deţinuţilor apar afecţiunile şi suferinţele cauzate de inaniţie (distrofie, anemie, boli gastrointestinale), în rapoartele de celular, asumate chiar de comandant, sunt consemnate protestele deţinuţilor faţă de lipsa hranei[376].

Supravieţuitorii au de asemenea cu totul altă versiune decât cea prezentată de raportul găsit în arhivă. Potrivit lui Corneliu Coposu, hrana de aici nu însuma mai mult de 500-600 de calorii pe zi şi consta în supe de orz fiert, fără adaos de grăsime sau ierburi[377]. Pentru a reconstitui calitatea şi cantitatea meselor de după 1956, ne întoarcem la mărturia lui Mihai Godó, aflat în penitenciar inclusiv în intervalul vizat de documentul citat mai sus: „Ca să caracterizez hrana: masa festivă – o dată pe săptămână – era un fel de ciorbă de fasole. Mâncam zeama, după care rămânea grosul, cam cât o lingură, din care două treimi erau morcovi şi doar o treime câteva boabe de fasole. Cina era şi mai proastă"[378]. Consecinţa directă a acestor mese foarte slabe a fost rapida degradare fizică. Astfel, lipsa de vitamine i-a afectat pe cei mai mulţi dintre „politici", în absenţa alimentelor din care să poată asimila compuşii organici. De adăugat că în timpul pedepselor cu izolare şi regim sever, administrate pe scară largă la puşcăria buzoiană, pe lângă măsurile privind cazarmamentul, deţinutul primea hrană caldă o dată la două zile, adică două zile doar mămăligă şi o zi doar ciorbă.

Augustin Vişa vorbeşte despre terciul de porumb de dimineaţă, despre fiertura de zarzavaturi de la prânz (uneori însoţită de nişte zgârciuri), iar seara, despre un păsat din diverse cereale. Pâine avea de trei ori pe săptămână, iar în celelalte zile, mămăligă rece. Rezista foarte greu, îndurând chinul foamei şi făcând cât mai puţină mişcare. De altfel, pentru deţinuţi nu se punea problema gustului sau a preferinţelor, ei se hrăneau ca să supravieţuiască, ştiau că fiecare masă reprezenta o şansă în plus pentru a se menţine „la suprafaţă"[379]. Ion Diaconescu aminteşte ciorba pe bază de arpacaş, varza, cartofii şi uneori fasolea, în diferite combinaţii, care însă nu reprezentau o masă îndestulătoare. De asemenea, ca aliment de bază, deţinuţii primeau o turtă[380] coaptă de mălai, cu aspect

374. *Ibidem*, f. 284-284v; vol. IV, f. 121; Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 84-86, 88.
375. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 26-33.
376. *Ibidem*, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 94, 96-97.
377. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 103.
378. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 139.
379. Augustin Vişa, *op. cit.*, 2012, pp. 389, 391; declaraţia fiului său, Florin Vişa, confirmă relatarea memorialistică (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 281v).
380. Mărturia Luciei Hossu-Longin de la proces conform căreia felul principal de mâncare era o „turtiţă" preparată din nuiele/seminţe de mătură tocate a fost preluată probabil de la Corneliu

mai degrabă ciudat, un produs care nu era nici mămăligă, nici pâine[381]. Audiată în proces în noiembrie 2014, soţia generalului Eremia a declarat că ştia de la soţul său că deţinuţii primeau la Râmnicu Sărat o turtă mică (preparată din cereale fierte, orz, ovăz, dar slabă calitativ). Când primeau pâine, aceasta era la fel de proastă. La rândul său, un deţinut de drept comun a spus despre felia de pâine că „suflai prin ea"[382].

De altfel, unicul deţinut de drept comun de la Râmnicu Sărat audiat în tribunal, Constantin Copoiu, a confirmat regimul alimentar al deţinuţilor politici, adăugând că uneori, aproximativ o dată la două săptămâni, primeau „o bucăţică mică de marmeladă" şi tot rar, la prânz, alături de varza, cartofii ori arpacaşul fără gust, o „bucăţică mică de carne, însă fără os". Conform aceluiaşi martor, apa pentru băut nu era adusă zilnic la celule întrucât, „neavând ce mânca, aceştia [deţinuţii politici – n. A.M.] nici nu aveau după ce să bea apă". Diferenţa de tratament în privinţa alimentaţiei între categoria penitenciară din care făcea parte Copoiu şi cea a „politicilor" era însă substanţială: „Deţinuţii de drept comun primeau aceleaşi feluri de mâncare însă în porţii mai mari, chiar pe săturate, gardienii spunând că «noi meritãm, pentru că muncim, în timp ce deţinuţii politici stau degeaba»". A trăit pe pielea lui regimul de aici al osândiţilor pentru infracţiuni comune şi l-a putut contrazice astfel pe fostul ofiţer Alexandru Barbu, audiat la rândul său la Curtea de Apel, care a relatat că hrana „politicilor" era aceeaşi cu a deţinuţilor de drept comun. Veridicitatea relatării lui Copoiu, confirmată şi de alte surse, este susţinută şi de experienţa sa la bucătăria penitenciarului, unde lucrau constant două persoane, deţinuţi de drept comun, ca şi la spălătorie[383].

Curând, foamea devenită endemică în rândul celor întemniţaţi reprezenta una dintre principalele cauze pentru starea de dezechilibru profund al organismului. Ajuns într-o altă închisoare politică celebră (Gherla), Horia Măcellariu le povestea colegilor de detenţie de aici grozăviile trăite la Râmnicu Sărat. A relatat cum, din cauza foamei nepotolite, mâncase din paiele de la salteaua patului[384]. La rândul său, fostul partizan Jenică Arnăutu, unul dintre cei mai tineri deţinuţi de la Râmnicu Sărat, ajuns aici în vara lui 1957, după ce parcursese deja un „stagiu" important în Gulag, mai exact şapte ani şi opt luni, avea să descopere în puşcăria lui Vişinescu un tratament cu totul neobişnuit. Izolarea extremă l-a şocat, aşa încât a protestat şi a fost pedepsit la doar câteva săptămâni după ce a fost depus în penitenciar. Se plângea că „mâncarea este atât de slabă că nu poate să se mai ţină pe picioare"[385].

Un fost ofiţer de la penitenciar care a stat aproape opt ani alături de Vişinescu a confirmat la proces felurile de mâncare. Nu a menţionat însă nimic despre cantitatea lor. A spus totuşi că a gustat personal mâncarea, la ordinul lui Vişinescu, pentru că „mie şi celorlalte persoane din conducerea penitenciarului ne era teamă ca acestora să nu li se facă ceva rău de către deţinuţii de drept comun". O afirmaţie gratuită, o absurditate uşor de demontat, care încerca în fapt să eludeze realitatea regimului inuman de detenţie. Evident, judecătoarea Curţii de Apel Bucureşti a înţeles substratul acestei afirmaţii, care

---

Coposu. Ea însă nu este susţinută de alte depoziţii (*Ibidem*, f. 58v; Dorin Ivan, *Amintiri dintr-o altă eternitate*, p. 38).

381. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 249.

382. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 188.

383. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 229v-231, 236v; vol. III, f. 30, 32.

384. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 66.

385. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 93.

a fost anulată imediat şi uşor prin lipsa argumentelor: „La întrebările insistente ale instanţei, nu pot furniza nici un motiv pentru care deţinuţii de drept comun sau altcineva ar fi vrut să le facă rău deţinuţilor politici”[386].

Cel mai grăitor indicator al foametei din închisoarea de la Râmnicu Sărat din mandatul lui Vişinescu a fost subnutriţia, ilustrată elocvent în greutatea deţinuţilor. Îl citãm din nou pe preotul Mihai Godó: „Eram atât de slăbiţi, încât deveniserăm caraghioşi. Nu puteam dormi pentru că nu puteam să ne apropiem picioarele, ne puneam între ele cârpe. Atunci fiecare suflare era un chin. Aşa ceva nu se întâmplase înainte de Revoluţia maghiară”[387]. Fost campion la haltere, categoria grea, şi boxer, Corneliu Coposu a intrat în temniţe cu 112/114 kilograme şi a ieşit cu 51/55-56 de kilograme[388]. Ultimii aproape cinci ani îi petrecuse în puşcăria buzoiană. La rândul său, Valentin Cristea a intrat în închisoare cu 67-70 de kilograme şi a ieşit pe poarta penitenciarului Râmnicu Sărat, în 1963, cu 51-52 de kilograme la o înălţime de 1,77 metri[389]. Un alt deţinut din categoria celor tineri a fost Ioan-Ovidiu Borcea. Încarcerat aici la doar 25 de ani, s-a eliberat cinci ani şi opt luni mai târziu, subnutrit, cu greutatea de 56 de kilograme[390]. Alt osândit, Victor Anca, avea la eliberare, la cei 61 de ani ai săi, 45 de kilograme la o înălţime de 1,75 metri. Imaginea era înspăimântătoare: „...i se vedeau oasele, pielea îi era albă şi subţire ca hârtia şi era atât de lipsit de putere încât nu a putut să ţină în mână bocceluţa în care avea câteva lucruri, aceasta fiindu-i purtată de o altă persoană”[391]. Şi ginerele său, Ioan Bărbuş, se afla într-o situaţie la fel de alarmantă. El avea la ieşirea din închisoarea lui Vişinescu 48 de kilograme. La înălţimea sa, de peste 1,80 metri, probabil că înfăţişarea era de asemenea tulburătoare[392]. Pentru Borcea, ieşirea în libertate nu a fost însoţită de starea de distrofie extremă întrucât de la Râmnicu Sărat a fost transferat la penitenciarul Botoşani, unde vreme de doi ani a putut să se mai întremeze. Diferenţa de regim de aici a fost evidentă[393]. În schimb, ajuns la Aiud, unde fusese transferat după dezafectarea penitenciarului de la Râmnicu Sărat în primăvara anului 1963, fostul ministru adjunct de Finanţe, condamnat în lotul lui Vasile Luca, Alexandru Iacob, era suferind şi ajunsese la doar 49 de kilograme la o înălţime de 1,74 metri. Înfăţişarea cutremurătoare, cu doar un an înainte de eliberare, se datora afecţiunilor grave de stomac[394]. Tot de la Aiud ieşea în 1964 şi Ion Eremia, transferat de la Râmnicu Sărat cu un an înainte. Potrivit fostei soţii, acesta avea o greutate de 30 de kilograme, cu peste 50 de kilograme mai puţin decât avea atunci când intrase în închisoare, precum şi grave probleme de sănătate[395].

386. *Ibidem*, f. 236v, 237.
387. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 139.
388. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 117; Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 103; *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, pp. 153, 177.
389. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 225; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 134; vol II, f. 169.
390. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 51.
391. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 286.
392. *Ibidem*, vol. V, f. 31-33.
393. *Ibidem*, vol. IV, f. 121.
394. *Ibidem*, vol. IV, f. 283-284.
395. *Ibidem*, vol. II, f. 140v.

Mizeria şi frigul

În celula de dimensiuni claustrofobice, păstrarea igienei nu ar fi trebuit să fie o misiune dificilă la închisoarea buzoiană. În schimb, mărturiile foştilor deţinuţi arată altceva. În timpul perioadelor reci, din septembrie până prin mai-iunie, apa era greu de gestionat. Fiind un spaţiu carceral foarte mic, mirosul de la tinetă devenea insuportabil. De altfel, cele două hârdaie erau aşezate în vecinătatea patului şi a locului în care deţinutul îşi lua masa mizeră pe care o primea de trei ori pe zi. Totuşi, cu privire la igiena celulelor individuale, trebuie spus că între mărturiile supravieţuitorilor există oarecare diferenţe. Astfel, conform preotului iezuit Mihai Godó, camera de recluziune era foarte curată – „patologic de curată", detaliu confirmat de Vişinescu[396]. Totuşi, un alt deţinut care a stat vreme de patru ani şi jumătate la Râmnicu Sărat, Stere Marinescu, îşi amintea că aici tineta era scoasă o singură dată pe zi[397]. Alţii amintesc de prezenţa şoarecilor sau de fumul gros din celulă emanat de mica sobă.

La atmosfera grea se adăuga o ţinută total inadecvată condiţiilor dure de detenţie. Valentin Cristea rememorează vestimentaţia de osândit de la penitenciarul Râmnicu Sărat:

> Îmbrăcămintea era aceeaşi, fie vară, fie iarnă, o pereche de pantaloni şi o cămaşă în dungi, pe post de obiele nişte cârpe şi bocanci fără şireturi, precum şi o aşa-zisă manta, confecţionată însă din acelaşi material precum cămaşa. Această îmbrăcăminte nu a fost schimbată niciodată, nici măcar nu era spălată. La spălat erau date numai obiectele de lenjerie intimă.

De altfel, piesele vestimentare erau spălate la baie de câţiva deţinuţi de drept comun, sub supravegherea unui subofiţer, iar closetul se spăla cu var cloros[398]. „Când îmbrăcămintea ajungea într-un stadiu avansat de uzură, îşi amintea acelaşi Cristea, primeam un petic din acelaşi material, pentru a o cârpi, primind şi ac şi aţă, operaţiunea respectivă fiind făcută sub supravegherea strictă a gardianului."[399] Însă atunci când erau descoperiţi că încercau să-şi coasă singuri câte un petic, ascunzând găurile din hainele ponosite, deţinuţii erau aspru pedepsiţi. I s-a întâmplat avocatului Cornel Velţeanu: în timpul plimbării în curtea închisorii, s-a remarcat că acestuia îi lipsea un petic din partea de jos a cămăşii, care se regăsea ataşat în partea din spate. Deşi a fost o banală tentativă de a-şi proteja pielea prin eforturi proprii, a fost sancţionat cu trei zile de izolare şi regim sever[400]. O pedeapsă similiară i-a fost administrată şi colegului său ţărănist, Ion Diaconescu, pentru că a îndrăznit să rupă o bucată de pânză. Iată constatarea supravegehtorului:

> Deţinutul din celula nr. 2, matricol 8 în mai multe rânduri mi-a raportat să-i schimb o pereche de izmene şi astăzi le-am schimbat. După ce i-am controlat izmenele care mi le-a dat la schimb, am constatat că deţinutul intenţionat a rupt o bucată de pânză pentru crac de izmană. Dacă l-am întrebat de ce face acest lucru, mi-a răspuns că ce mă interesează, că

396. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 140; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v.
397. ACNSAS, fond Informativ, dosar 257208, vol. 1, f. 120.
398. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 33.
399. *Ibidem*, vol. II, f. 225.
400. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 253.

doar le-am retras pentru a fi reformate. În acest timp, avea şi o comportare neregulamentară, răspunzând fără să fie întrebat. Pentru acestea propun să fie pedepsit cu 5 zile izolare[401].

Totodată, nu există nici un fel de mărturie care să arate că pe timp de iarnă deţinuţii de la Râmnicu Sărat primeau haine în plus faţă de cele de vară. A fost nevoie de aprobare de la centru, chiar de la ministrul de Interne, pentru ca liderul ţărănist Ilie Lazăr, care era deja de un deceniu în Gulag, să poată folosi pătura şi cojocul de blană cu care ajunsese la închisoarea de la Râmnicu Sărat[402].

Înfăţişarea deţinuţilor, subnutriţi şi îmbrăcaţi cu zeghea zdrenţăroasă, era probabil înspăimântătoare. Confirmarea vine de la Ioan-Ovidiu Borcea:

> Cămaşa de pe mine, pe care o aveam de patru ani, ajunsese ca o apărătoare de muşte şi, deşi protestam să nu mi-o ia la spălat că se rupe, mi-o luau în fiecare săptămână, că trebuie să fim „igienici"... Îmi da un mosor de aţă să mi-o cos, fâşie de fâşie, dar pânza era atât de putredă, că aţa o rupea şi mai rău. Arătam precum Garda elveţiană de la Vatican, numai în panglici, iar când le spuneam că nu mai am cămaşă pe mine, au zis că e mai bună decât a lu' ăla de la 4[403] (acolo era Jenică Arnăutu). Haine nu aveam decât ce era pe noi, plus două obiele de grosimea şi mărimea unei batiste. Schimbările de lenjerie ni le dădeau săptămânal, că să nu îmbrăcăm două cămăşi sau doi chiloţi. Am purtat timp de şase ani o pereche de bocanci care nu mai aveau talpă. Am pus un tub de pastă de dinţi turtit, că stau cu talpa pe ciment. Când le-am arătat cât de rupţi erau bocancii, m-au luat la bătaie zicând că am băgat tubul acolo ca să rup ghetele. În 1961 mi-au degerat toate degetele de la picioare, s-au înroşit, apoi s-au făcut vinete, au început să mă mănânce şi mi-a căzut piele de pe ele.

Într-o altă zi friguroasă, când a solicitat să îi fie schimbată haina uzată, un gradat l-a luat la bătaie[404]. Pe de altă parte, Mihai Godó a relatat că la începutul anilor '60 la Râmnicu Sărat deţinuţii au trăit o modestă schimbare tradusă printr-o timidă îmbunătăţire a regimului. Mobilierul celulei a fost, se pare, înlocuit şi au primit echipament nou: palton, halat şi obiele. Transformarea în viaţa deţinutului a fost însă uriaşă: „Era o uşurare faptul că, pînă la miezul nopţii, era un pic de căldură în cameră. Apoi, nu mai puteam dormi de frig"[405].

Supravieţuitorii regimului carceral de la Râmnicu Sărat menţionează şi baia când vorbesc despre condiţiile necorespunzătoare de igienă din penitenciar. Un fost „locatar" al puşcăriei a mărturisit că duşul săptămânal era scurt, de aproximativ zece minute; la duş folosea o bucată de săpun, tăiată din calupurile mari de produs industrial, pe care o găsea şi o lăsa obligatoriu la baie, sub supravegherea gardianului care nu îl slăbea cu privirea nici aici. Deţinutul era atent urmărit încă de la plecarea din celulă, mai degrabă dezbrăcat, şi până la finalizarea îmbăierii şi costumarea în „noile" haine[406]. Conform lui Valentin Cristea, singurul supravieţuitor al închisorii de la Râmnicu Sărat, audiat în

401. *Ibidem*, vol. XI, f. 670.
402. *Ibidem*, vol. IV, f. 326-327, 394.
403. În realitate era vorba despre celula nr. 3.
404. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, pp. 29-30. O declaraţie asemănătoare atribuită lui Ioan-Ovidiu Borcea a fost consemnată de Cicerone Ioniţoiu în altă lucrare: Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii României. 1946-1958*, p. 82.
405. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 144.
406. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 177, 202.

faţa completului de judecată, deţinutul era scos o singură dată pe săptămână la baie, tot fără a putea avea contact cu ceilalţi colegi de suferinţă[407]. În schimb, Augustin Vişa a menţionat că era dus la baie mai rar, o dată la două săptămâni (era toamna lui 1957), păzit de gardieni, şi îmbăiat în viteză sub instalaţia sanitară primitivă. Concluzia e amară: „După ce te spălai, erai mai năclăit decât înainte. Acum primeam şi albituri de corp, aşa-zicând curate". Însă, câteodată, din cauza frigului pătrunzător din celule tocmai deţinuţii refuzau să fie scoşi la baie[408].

O altă mărturie despre îmbăierea „duşmanilor poporului" ajunşi în penitenciarul lui Vişinescu îi aparţine lui Mihai Godó:

> Baia era ceva comic. Pe două cărămizi puneau un butoi de benzină de 200 de litri plin cu apă şi făceau focul dedesubt, ca să o încălzească. Şi se încălzea. Din butoiul acesta ieşea o ţeavă, iar la capătul ei era o stropitoare. Ţeava prin care curgea apă în butoi era legată la reţeaua de apă a oraşului. După ce te trezeai dedesubt, dădeau drumul la apă şi, din stropitoare, ieşea apă fierbinte, atât de fierbinte ca cea de la tăiatul porcului. Dacă spuneam „cald!", atunci, ca un acar în gară, mutau dintr-o mişcare ţeava în direcţia opusă, iar de acolo venea apă rece ca gheaţa. Vă puteţi imagina ce plăcută era senzaţia. Trebuia să calculezi secunda în care se oprea apa fierbinte şi venea cea rece. Venea apa călâie, te aruncai dedesubt, dar săreai imediat de acolo, căci ştiai că urmează ori apa rece, ori cea fierbinte. Cred că cei care mânuiau robinetele rânjeau în sinea lor, dar în faţa noastră nu îndrăzneau. Era groaznic de neplăcut. Te dădeai repede cu săpun, aşteptai momentul „călduţ", te clăteai, apoi încă o dată, şi erai curat. În frigul cel mai groaznic, alergam în cameră şi acolo ne îmbrăcam, ca să nu răcim[409].

Şi alţi supravieţuitori au relatat despre îmbăierea rară, sub stricta supraveghere a unui gardian, care conducea deţinutul de la celulă, îl petrecea pe celular, îl asista la baie, totul în cea mai mare taină şi tăcere[410].

Închisoarea buzoiană nu oferea nici prea multe opţiuni pentru tuns sau bărbierit, operaţiuni realizate de administraţie sub acelaşi consemn al discreţiei totale şi al disciplinei de fier. Un frizer, mai degrabă nepriceput, care „mai mult smulgea barba decât o tăia", îi vizita săptămânal sau chiar lunar, neapărat alături de un însoţitor, pe deţinuţi. Îi tundea o dată pe lună tip zero şi îi bărbierea, sub pază, în propriile camere de recluziune pe cei încarceraţi[411]. De tuns beneficiau inclusiv cei care urmau să se elibereze pentru ca noua lume să îi primească cât de cât aranjaţi sau cei aflaţi în situaţii speciale. De exemplu, Ioan (Jenică) Arnăutu, aflat în greva foamei de luni întregi, se pare că a fost tuns şi bărbierit cu o zi înainte să moară, deşi era cel mai probabil în comă[412].

Toţi supravieţuitorii penitenciarului amintesc, pe lângă foamea endemică, frigul insuportabil din celule ca un supliciu permanent, care a făcut de altfel ravagii asupra stării de sănătate a celor închişi. Lipsită cu desăvârşire de un sistem centralizat de încălzire, de la înfiinţare şi până la dezafectarea sa, închisoarea păstrează o temperatură

407. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 224.
408. *Ibidem*, vol. V, f. 70.
409. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 136-137.
410. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 235.
411. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 38- 389; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 133; vol. II, f. 178.
412. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 254.

rece, cu aer de cavou, aproape tot anul. Trebuie spus că frigul era întreţinut de oblonirea ferestrelor, „scândură peste scândură", care împiedica astfel căldura solară să inunde spaţiul carceral şi prin care „se putea vedea cel mult un petec de cer". Chiar şi astăzi, cine păşeşte în celulele stabilimentului istoric în lunile de primăvară este surprins de frigul pătrunzător, chiar dacă temperaturile de afară sunt pozitive[413]. Practic, de la începutul toamnei şi până la sfârşitul primăverii, la Râmnicu Sărat temperaturile din celule erau greu de suportat chiar şi pentru cei în putere. Această stare de permanentă răceală a fost resimţită chiar şi atunci când osândiţii au primit efecte ceva mai călduroase, spre finalul mandatului lui Vişinescu[414]. În fapt, în celular căldura se simţea abia când începea vara, târziu, în iunie, prin urmare, în cea mai mare parte a anului deţinuţii sufereau mai tot timpul de frig[415].

Apelăm din nou la mărturia deosebit de consistentă a lui Valentin Cristea, supraviețuitorul audiat în sala de judecată a procesului lui Vişinescu:

> Cea mai mare problemă pe timp de iarnă era frigul pătrunzător, întrucât deşi în celulă exista o sobiţă şi primeam câteva lemne şi cărbuni, focul ţinea doar cel mult două ore, după care gerul era pătrunzător, astfel încât îngheţa apa în cană. De multe ori, pe timp de iarnă, nopţile nici nu puteam dormi din cauza frigului pătrunzător. Fereastra din celulă consta într-un geam nechituit, apoi grilaj şi apoi un oblon având scândurile îndreptate în sus, astfel încât, din celulă, nu se putea zări decât o linie din cer, neexistând nici o perspectivă asupra curţii. Întrucât fereastra nu se închidea etanş, pe timp de iarnă, viscolul aducea zăpada chiar în celulă. Am trecut prin această experienţă, când, după moartea lui Jenică Arnăutu [noiembrie 1959 – n. A.M.], cu care eram suspectat că am conversat folosind limbajul Morse, am fost mutat într-o altă celulă, fără vecini pe o parte şi pe alta[416].

Zăpada aruncată de viscol în cameră şi tremurul grav provocat de ger l-au însoţit şi pe preotul catolic Gheorghe Pătraşcu în cele trei ierni petrecute în puşcăria de la Râmnicu Sărat[417].

Mult mai provocator din punct de vedere emoţional, dar la fel de verosimil în mărturisire, este acelaşi Mihai Godó când vorbeşte despre temperatura din celularul de la Râmnicu Sărat:

> Nu am înţeles niciodată de ce Dante, ca să redea cel mai mare chin, zugrăveşte un tablou în care Lucifer, cu picioarele îngheţate deasupra unui lac, sfâşie sufletele. Acum am înţeles. Nu e frigul care îţi îngheaţă mâinile şi picioarele, e cu totul alt frig. Fiecare suflare pătrunde ca un cuţit în organismul slăbit. Până la os. Este un chin îngrozitor. Sunt convins că, dacă am fi fost întrebaţi ce dorim: o zi de chin, sau să fim împuşcaţi, dacă nu l-aş fi supărat pe Dumnezeu, aş fi cerut şi eu să fiu împuşcat. Atât de grele au fost lunile de iarnă[418].

La un astfel de timp s-a referit şi fostul general Ion Eremia, care a supravieţuit unei ierni extrem de grele (1961/1962), pe care o descrie în memoriile „scrise" în minte chiar în temniţă:

---

413. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230v; vol. IV, f. 58v.
414. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 144.
415. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 285; Ion Eremia, *op. cit.*, p. 165.
416. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 224v.
417. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 61.
418. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 139.

La începutul lunii februarie, organismul meu, mai ales sistemul meu nervos, a cedat. Viscolul care nu mai contenea şi răsufletul nemilos al crivăţului au prefăcut zidul şi podeaua de ciment ale celulei mele într-un bloc de gheaţă. În mare primejdie, organismul a dat alarma prin junghere înfipte adânc în spinare, în vintre, în coşul pieptului şi în şale, chinuindu-mă amarnic, speriindu-mi şi alungându-mi somnul, în timpul nopţii, înghiontindu-mă mereu să stau de veghe, ca să nu-mi îngheţe sângele în vine, silindu-mă să mă mişc, să alerg în loc în cuşca mea de gheaţă, să-mi agit braţele, să joc bătuta şi tananica şi să-mi frec braţele ca un gheşeftar[419].

O iarnă teribilă apare descrisă şi la Mihai Godó, care sublinia că vreme de aproape două săptămâni crivăţul a suflat fără încetare, zi şi noapte. După fostul deţinut, frigul a fost cel mai mare duşman aici. Răceala pereţilor celulelor de la Râmnicu Sărat a fost susţinută de vântul rece care pătrundea în celule prin obloane sau prin despicăturile uşii. Iată cum arăta camera de recluziune a unui deţinut în timpul unei ierni grele: „Vă rog să mă credeţi: [crivăţul] nu s-a oprit nici o secundă. Eu nu mai văzusem aşa ceva. Dacă mă opream în mijlocul camerei, îmi azvârlea în obraz, prin ferestrele mici de sus, ace de zăpadă. Vântul era totuşi un avantaj, frigul groaznic se domolea, căci atunci când ninge se încălzeşte puţin vremea. Şi situaţia asta a durat câţiva ani". În vreme ce deţinuţii sufereau în celule, gardienii de pe celular erau echipaţi cu cojoace groase, cu cizme şi căciuli de iarnă, iar în zilele geroase îşi completau vestimentaţia cu pelerine mari, căptuşite cu blană[420]. Despre un anotimp extrem de rece a vorbit şi Ion Diaconescu, care îşi amintea că mulţi deţinuţi au fost loviţi de o gripă puternică în 1959, acesta fiind de altfel anul din mandatul lui Vişinescu când s-au înregistrat cele mai multe decese[421]. Totuşi, dincolo de suferinţa cauzată de frigul extrem, vremea aspră a fost folosită câteodată în avantajul celor încarceraţi. Profitând de faptul că sufereau de afecţiuni pulmonare, ei utilizau accesele de tuse pentru a comunica prin codul Morse. În schimb, temperatura scăzută din celule şi starea deplorabilă de sănătate care i-au însoţit pe deţinuţii de la Râmnicu Sărat aproape toată perioada de recluziune le-au adus multora boli de plămâni care i-au chinuit toată viaţa.

Aşa-zisul „sistem de încălzire" care a fost improvizat la Râmnicu Sărat, subdimensionat de la bun început pentru temperaturile existente, pentru volumul celulei şi starea deţinuţilor încarceraţi, era constituit din nişte mici sobe rudimentare. De menţionat totuşi că în camerele deţinuţilor de drept comun de la Râmnicu Sărat situaţia era alta, acestea fiind încălzite suficient. Aşa s-a putut constata în proces tratamentul discriminator şi cu grave consecinţe pentru sănătate aplicat doar „politicilor"[422]. Începând din noiembrie, deţinuţii politici beneficiau zilnic de o cantitate mică de combustibil (cărbuni – deseori mai degrabă sub formă de praf, alteori cărbuni umezi, câţiva aprinşi pentru aprindere, şi câteva surcele) care întreţinea cel mult o atmosferă călâie preţ de câteva ore, după care revenea frigul[423]. Cantitatea de cărbune era distribuită doar spre seară, astfel încât noaptea temperaturile deveneau de-a dreptul insuportabile. În rest, frigul punea stăpânire pe corpul deţinutului. Din cauza instalaţiei primitive care emana fum în celulă, cei

419. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 154-155.
420. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 139-141.
421. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 261-263, 290-291, 294.
422. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230v.
423. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 133.

încarceraţi inhalau suspensia de particule şi contractau pleurita, o boală care se manifestă prin inflamaţia uscată a membranei care înveleşte plămânul. Afecţiunea cauzează dureri foarte mari, iar respiraţia, din cauza efortului, devine un chin. Deţinutul era astfel ţintuit pe scaun, istovit, vlăguit, sleit de puteri şi într-o stare de permanentă somnolenţă. Chiar şi aşa, nu avea voie să folosească patul, iar frigul îi extenua organismul slăbit.

Să-i dăm cuvântul aceluiaşi Mihai Godó, o sursă curpinzătoare în privinţa informaţiilor, care descrie instalaţia primitivă de încălzire, având deseori un rol decorativ în celulele deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat:

> lipeau două cărămizi, în faţa lor era o uşă mică din tablă. Ne dădeau pentru încălzire o gamelă de cocs, din care jumătate era praf, iar cealaltă jumătate era praf de cărbune presat sub formă de ou. Şi ne mai dădeau şi vreo două sau trei bucăţi de lemn. Ei aduceau jarul după-amiază – şi acesta era un punct din program în timpul iernii, de la 1 noiembrie pînă la 1 aprilie –, îl puneau în sobă. Între timp trebuia să ne întoarcem cu faţa la perete. Puneau deasupra lemnele şi cocsul. Şi, eventual, improvizaţia asta devenea călduţă. N-avea nici un efect.

După un protest al preotului, soldat cu vizita unui general şi o inspecţie a unei comisii, sobele ar fi fost schimbate. Un act făţiş de opoziţie, dar solitar, încheiat cu o modestă ameliorare a regimului sever de detenţie, respectiv sobe noi, de teracotă, alături de lemne şi cocs de mai bună calitate pentru foc, ceea ce ar fi făcut ca temperatura din celulă să crească, ajungând seara la peste 10 grade Celsius[424]. În rest, în ciuda eforturilor deţinuţilor, imaginea constantă a detenţiei din penitenciarul buzoian include în mod obligatoriu soba rece[425]. Confirmarea vine şi de la un reprezentant din cealaltă categorie de osândiţi, audiat în sala de judecată în procesul fostului comandant: „Tot noi, deţinuţii de drept comun, rememora Constantin Copoiu, duceam la celulele deţinuţilor politici pe timp de iarnă câte o mână de lemne şi o gamelă de cărbuni, care după părerea mea erau insuficiente pentru a se încălzi folosind sobiţele din celule, mai degrabă se puteau cel mult «aburi»"[426].

Pentru Ioan-Ovidiu Borcea, care a stat aici aproape şase ani, soba a fost un chin suplimentar. Pe de o parte, deoarece deţinuţii trebuiau să prepare praful de cărbune înainte de a-l introduce în sobă printr-un procedeu ce presupunea frământarea pulberii cu apă pentru a obţine cocoloaşe care, folosite drept combustibil, trebuiau uscate în prealabil. Alteori li se dădea praf de cărbune amestecat cu smoală, produs ce determina stingerea focului. Pe de altă parte, pentru că, odată stins focul, celula se umplea de fum şi atmosfera devenea şi mai greu de suportat[427]. Şi alţi deţinuţi reclamă fumul greu care se degaja de la soba ţărănească, rudimentară, aflată într-un spaţiu foarte strâmt şi fără aerisire corespunzătoare. Aprinderea şi menţinerea focului cereau o mare îndemânare a deţinuţilor vlăguiţi de foame şi de frig, mulţi bătrâni, cel mai adesea bolnavi şi terorizaţi de personalul închisorii. Sudălmi şi umilinţe frecvente, acesta este tabloul general, cu firave excepţii, al tratamentului primit începând cu jumătatea anilor '50 de către deţinuţii închişi la Râmnicu Sărat. Sándor Imre, sosit şi el de la Sighet cu lotul de la începutul anului 1955

424. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 140-143.
425. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 56.
426. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230v.
427. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, pp. 50-51.

şi mort aici la începutul lui 1956, în perioada în care Vişinescu era doar şeful grupei operative, primea reproşurile gardianului: „Eşti aşa de bătrân şi nu ştii să faci foc?"[428].

La rândul său, preotul romano-catolic Gheorghe Pătraşcu rememorează imaginea celulei strâmte şi reci de la Râmnicu Sărat, o scenă desprinsă parcă dintr-un film de groază, cu deţinutul în haine gri şi ponosite, slăbit şi supus terorii carcerale, cu chipul cadaveric, cu lumina palidă care nu se stingea niciodată, ferestrele oblonite şi fumul înţepător ce se degaja de la sobă:

> În acest fum am fost constrâns să stau ore întregi, deoarece nu aveam voie să mă urc la geam să-l deschid decât dacă venea miliţianul la uşă şi mă supraveghea prin vizetă. Se întâmpla însă că de multe ori băteam în uşă şi miliţianul nu apărea, poate fiind ocupat pe undeva sau din intenţionată neglijenţă. Astfel, timp de mai multe săptămâni am stat în fum, inhalându-l în mine. Din această cauză m-am îmbolnăvit de pleurită[429].

O scenă şi mai cutremurătoare l-a avut protagonist pe singurul supravieţuitor al închisorii politice de la Râmnicu Sărat şi cel mai imporant martor al procesului lui Vişinescu, Valentin Cristea. El a relatat în faţa audienţei din curtea bucureşteană momentul morţii tânărului partizan pe care nu l-a văzut niciodată la faţă:

> Doresc să menţionez o experienţă de natură paranormală pe care am trăit-o în noaptea în care a murit Jenică Arnăutu. După miezul nopţii, în jurul orei 2:00, m-am trezit cu gardienii în celulă, reclamând că coşul din care era evacuat fumul de la soba din celula mea luase foc, deşi focul era de mult stins. Am asociat acest eveniment inexplicabil cu plecarea din această lume a lui Jenică Arnăutu. Am trăit şi o experienţă kundarini[430], fiind pătruns de o căldură neobişnuită, aproape insuportabilă, pe care am putut-o potoli numai aplicând mici comprese cu apă.

De altfel, Cristea avea să explice în sala de judecată că a supravieţuit chinurilor cumplite şi izolării extreme, în faţa privirilor nedumerite ale asistenţei, prin experienţele de natură spirituală, care i-au oferit un puternic suport psihic[431].

În vârstă de 84 de ani la vremea procesului, el a oferit una dintre cele mai lucide şi exacte depoziţii cu privire la regimul penitenciar. Ajuns deţinut politic printr-o întâmplare, a stat închis, în două reprize, şase ani şi câteva luni în puşcăria Râmnicu Sărat, din cei şase ani şi nouă luni de detenţie, cât a executat în total. Aşadar, Cristea a fost încarcerat aici aproape întregul mandat al lui Alexandru Vişinescu, între 1956 şi 1963, şi, la peste 60 de ani de la fapte, a mărturisit că gândul la satisfacţii de ordin financiar pentru suferinţele îndurate a dispărut complet în anii care s-au scurs[432]. Procurorul care a instrumentat dosarul fostului comandant se declara uimit de această atitudine decentă, după atâţia ani de chin[433].

---

428. Data decesului indicată de Gh. Pătraşcu este mai 1955, dar, în realitate, Imre [Emmerich] Sándor a decedat la 28 februarie 1956 (Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 58).
429. *Ibidem*, pp. 56-58.
430. În realitate, este vorba despre teoria de origine indiană privind experienţa similară trezirii lui Kundalini, o serie de viziuni şi experienţe spirituale.
431. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 225v.
432. *Ibidem*, f. 226v-227.
433. Associated Press, „Crusading women blaze justice trail in post-Soviet Romania", 20.04.2015, disponibil online la http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-3046665/Crusading-women-blaze-justice-trail-post-Soviet-Romania.html (3.10.2016).

Foarte instruit, fost şef de promoţie la liceul din Câmpina, bun vorbitor, Cristea are o poveste de viaţă uimitoare. Inginer în electronică şi telecomunicaţii, ajuns iniţial la Centrul de cinematografie Bucureşti, a fost recrutat de către Securitate pentru munca tehnică graţie calităţilor sale. Nu a putut refuza „repartiţia". Soarta însă nu i-a surâs, căci discuţiile purtate cu o mătuşă prinsă împreună cu un amic, membri ai unui grup de rezistenţă anticomunistă, aveau să-l coste libertatea. Securitatea a aflat de aceste legături şi l-a „introdus" în organizaţia respectivă, aşa cum se obişnuia, pentru a contura un lot de „duşmani" care subminau regimul. Nu s-a putut apăra în faţa acuzaţiei de spionaj întrucât a fost nevoit să recunoască faptul că purta discuţii libere cu cei care împrăştiau manifeste şi la care Securitatea descoperise şi un şapirograf, povestindu-le lucruri mărunte pe care le afla de la muncă, în special despre mijloacele de interceptare folosite, şi devenind, astfel, fără să conştientizeze, complice. A fost arestat în 1956, fiind probabil considerat o captură foarte importantă pentru Securitate, un „infiltrat" chiar în sânul poliţiei politice. A fost condamnat iniţial pentru divulgare de secrete de stat la cinci ani, pedeapsă majorată apoi la şapte, după evenimentele din Ungaria, când regimul de teroare se reinstaurase, iar multe pedepse au fost revizuite, fiind considerate prea blânde. Calvarul a început cu anchetele în închisoarea Malmaison şi a continuat cu recluziunea, înainte de a ajunge la Râmnicu Sărat, la penitenciarul Ocnele Mari, iar ulterior la Văcăreşti şi Jilava. Pe unde a trecut, Cristea a stat mai tot timpul izolat. Era o indicaţie specială, având în vedere funcţia sa dinainte şi obsesia Securităţii de a nu divulga secrete cunoscute din activitatea sa altor osândiţi. Ajuns după proces la închisoarea Jilava, un mare penitenciar de tranzit unde erau aduşi aproape toţi deţinuţii politici care traversau Gulagul, a absolvit aici, după propria mărturisire, a doua facultate. Destinul avea să-l uimească din nou. După ore întregi de conversaţii în Morse cu un necunoscut, a aflat că acesta era nimeni altul decât partenerul mătuşii sale. A ieşit din închisoare în 1963, fiind graţiat[434].

Suferinţele şi lipsa îngrijirii medicale

Unul dintre drepturile fundamentale refuzate constant celor închişi pe criterii politice în sistemul carceral comunist a fost asistenţa medicală. În zecile de unităţi de detenţie ale DGP, suferinţa a fost întotdeauna direct legată de absenţa îngrijirii medicale de specialitate, probabil cea mai hotărâtoare cauză din inventarul „erorilor" controlate de sistem pentru persecutarea şi anihilarea deţinuţilor. Şi din acest punct de vedere, penitenciarul de la Râmnicu Sărat a fost în prima linie a arbitrariului şi abuzului. La această puşcărie nu exista infirmerie, deşi regulamentul obliga orice unitate de recluziune să aibă o asemenea sală special amenajată. Totuşi, aceasta nu era singura excepţie din sistem ; nici la penitenciarul de la Sighet nu existase o infirmerie. De altfel, în trecut, înainte de al Doilea Război Mondial, se ştia că, în absenţa unor amenajări corespunzătoare, închisoarea

434. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 130-135 ; vol. II, f. 152, 157, 158, 161-162 ; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 157 ; vol. II, f. 174-175 ; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 5/1963, poz. 1718, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.* ; Fişa matricolă penală a lui Valentin Cristea, disponibilă online la www.iiccmer.ro (8.10.2017).

buzoiană nu putea să adăpostească grupuri mari şi nici să ofere condiţii pentru lucru[435]. De asemenea, în vremea mandatului lui Alexandru Vişinescu, asistenţa medicală precară şi improvizată, acordată extrem de sumar, rudimentar şi cu mare întârziere, a căzut în sarcina a doi medici din afara închisorii, Iancu Grünberg şi Aurel Dumitrescu, care au activat separat aici, în această ordine. Astfel, la Râmnicu Sărat, asistenţa a fost menţinută deficitar, de către un medic detaşat ori delegat care nu era prezent zilnic şi un felcer/oficiant sanitar din penitenciar[436].

Ce însemna de fapt dreptul la „asistenţă medicală" acordat celor închişi într-un penitenciar? Deşi astăzi s-ar putea crede contrariul, acest „privilegiu" era definit şi reglementat de normele penitenciare ale vremii. Documentele aflate la dispoziţia tribunalului arată că acest drept era general valabil şi nu putea fi restricţionat în nici un fel. Iarăşi, comportamentul comandantului era vital pentru tratatea deţinuţilor şi salvarea lor. Responsabilul medical al penitenciarului era obligat să utilizeze întreaga expertiză, instrumentele (inclusiv analize medicale şi de laborator), cunoştinţele şi să aplice procedurile pentru tratarea bolnavilor şi administrarea medicamentelor. Important de subliniat că, în cazul în care era nevoie de o medicaţie care nu se găsea în posesia penitenciarului, aceasta trebuia solicitată direcţiei centrale. Tot medicul prescria regimul special (dietetic) de hrană şi superviza totodată ca numărul de calorii pentru cele trei mese zilnice să fie cel indicat de regulamente. În cazurile de urgenţă (cum au fost destule la Râmnicu Sărat), un deţinut putea fi internat în spital la propunerea specialistului. Medicul era o piesă esenţială în tot acest angrenaj birocratic: el redacta actele medicale în toate situaţiile, aviza rapoartele de pedeapsă, putea sesiza comandantul când interveneau speţe grave sau urgenţe, putea cere internarea în penitenciarul-spital ori, în caz de extremă necesitate, în spitalele locale, controla măsurile de igienă, inspecta hrana sau celulele. În mâna medicului erau atât sănătatea, cât şi starea fizică ale deţinuţilor, căci el prescria, cu aprobarea şefului stabilimentului carceral, regimul alimentar[437].

Şi în acest registru, implicarea lui Vişinescu era vitală. Practic, asigurarea asistenţei medicale era exclusiv la latitudinea sa şi era obligat de regulament să supravegheze îngrijirea deţinuţilor. El aproba medicamentele, el putea cere Direcţiei centrale internarea în penitenciarul-spital Văcăreşti ori în altă unitate medicală publică, în funcţie de situaţie. Responsabilul medical al penitenciarului iniţia procedura, însă doar comandantul putea solicita transferul vreunui deţinut. Gheorghe Plăcinţeanu, mort la Râmnicu Sărat, şi Victor Rădulescu-Pogoneanu, mort la penitenciarul-spital Văcăreşti, sunt doar două cazuri care arată clar că decizia, luată cu mare întârziere sau deloc, îi aparţinea lui Vişinescu. Sunt nenumărate alte exemple în care comandantul a ignorat cererea deţinuţilor de a fi internaţi pentru tratamente temeinice în unităţi consacrate. De exemplu, persoane care au supravieţuit puşcăriei au vorbit despre refuzul constant al lui Vişinescu de a-l interna pe bătrânul Ion Mihalache, ignorând solicitările acestuia[438]. Preotului Mihai

435. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, p. 16.
436. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 128.
437. Instrucţiunile nr. 320 din 20 decembrie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3820 din 20 decembrie 1961; Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 18-20, 156-157, 186).
438. *Ibidem*, vol. II, f. 284v.

Godó, Vişinescu i-a refuzat constant un tratament adecvat pentru gravele afecţiuni de care suferea. Deţinutul a protestat şi a susţinut că nu fusese condamnat la moarte, aluzie la regimul criminal la care era supus, dar conducerea direcţiei centrale a penitenciarelor i a dat dreptate lui Vişinescu, subliniind că nu va fi transferat, ci tratat în puşcăria buzoiană[439]. Şi nu sunt nici pe departe singurele exemple. Astfel, ignorarea din indiferenţă sau cu bună ştiinţă a cererilor şi referatelor medicilor reprezintă probe importante privind răspunderea lui Vişinescu pentru decesul unor deţinuţi, aşa cum arăta judecătoarea procesului său[440]. Şi Ioan Bărbuş a protestat faţă de conducerea penitenciarului din cauza faptului că nu primea medicamentele care i se prescriseseră odată cu externarea de la Văcăreşti, unde fusese vremelnic internat. În cazul său, medicamentele existau, dar au expirat şi au fost distruse. Din documentele Securităţii nu este clar de ce şi mai ales cine a refuzat administrarea lor[441]. Într-un memoriu din 1959, el arăta autorităţilor că, deşi starea sa se agravase, fiind incapabil să mai poată face faţă nevoilor fiziologice, suferind de paralizie progresivă, medicul rămânea indiferent pe motiv că penitenciarul nu dispunea de penicilină[442].

La Râmnicu Sărat, cei doi medici din întregul mandat al lui Vişinescu au semnat referatele pentru regim special acordat deţinuţilor, au prescris tratamente, au avizat rapoartele de pedeapsă, au redactat sub numele lor actele de moarte în cazul deceselor din penitenciar. La apelul său de la Curtea Supremă, Alexandru Vişinescu solicita să se facă lumină cu privire la cei doi specialişti, să fie dovedită prezenţa lor la penitenciar prin acte de la Administraţia Penitenciarelor tocmai pentru a contracara acuzaţia (care se regăsea inclusiv în raportul unei comisii de anchetă constituite la câţiva ani după dezafectarea puşcăriei, aşa cum vom vedea mai jos) că stabilimentul carceral nu ar fi beneficiat de serviciile unui medic angajat. De asemenea, cerea o copie a registrului de consultaţii ţinut în închisoare pentru a se confirma că deţinuţii au beneficiat de tratament adecvat şi mai ales constant. Judecătorii au respins însă toate aceste solicitări. Ei au considerat că este suficientă cantitatea masivă de documente adunate în cursul anchetei (de către IICCMER, plus cele strânse de procurori) ori în timpul procesului ce probau activitatea medicilor, prezenţa lor, acţiunile şi/sau lipsa lor de reacţie la problemele de sănătate cu care s-au confruntat deţinuţii, dar mai ales care au fost răspunderea comandantului şi consecinţele deciziei lui[443].

Deşi un fost inspector al Direcţiei Penitenciarelor, care a controlat puşcăria în anii '50 şi care a fost audiat de procurori în dosarul Vişinescu, a relatat că, cu excepţia unei perioade de opt luni, cândva între 1956 şi 1958, când a existat un medic din altă închisoare care asigura asistenţa sanitară, doctorul de la Râmnicu Sărat a fost tot timpul unul civil, se pare că lucrurile au stat altfel[444]. Dacă Iancu Grünberg lucra la spitalul din Râmnicu Sărat, Aurel Dumitrescu, un om al sistemului, membru de partid, activa la penitenciarul-spital Văcăreşti, de unde venea la stabilimentul buzoian, ca delegat al DGP, doar o dată pe săptămână[445]. Ambii medici erau decedaţi la începutul investigaţiei

439. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 15 (doc. de la ACNSAS, dosar P 1109/18, f. 250).
440. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 104.
441. *Ibidem*, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 47-48.
442. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 82-84.
443. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 206-207, 257, 258v.
444. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 95-102.
445. *Ibidem*, vol. III, f. 238-239.

privindu-l pe Alexandru Vişinescu. Despre primul avem câteva date, respectiv că era născut în 1914 la Râmnicu Sărat într-o familie de evrei, cu un doctorat în medicină luat la Bologna în 1940 şi fusese persecutat în vremea războiului, fiind înrolat într-un detaşament de muncă forţată. A devenit medic la spitalul Râmnicu Sărat şi a fost încadrat cu jumătate de normă. A activat aici doar în primii ani ai mandatului lui Vişinescu, după care, potrivit propriilor afirmaţii, ar fi fost îndepărtat pentru că era prea afectuos faţă de deţinuţii politici[446]. A avut o viaţă lungă şi a fost sumar chestionat, pe când era deja octogenar, de un ziarist local spre sfârşitul anilor '90 despre activitatea sa la penitenciar. Despre Aurel Dumitrescu ştim doar că a activat la Văcăreşti ca medic primar, specializat în medicină internă.

Mărturiile supravieţuitorilor vorbesc despre cei doi medici, cu interpretări relativ contradictorii în privinţa umanităţii acestora şi a comportamentului faţă de deţinuţii politici. Apelăm din nou la lunga declaraţie a lui Valentin Cristea, închis aproape întreg mandatul lui Vişinescu la Râmnicu Sărat, care a fost tratat de ambii medici:

> Penitenciarul nu avea un medic angajat, întrucât, la cerere, venea un medic civil, presupun că din oraş, colaborator al penitenciarului. Arăt că, la intrarea gardianului în celulă, mă punea să stau cu spatele la acesta, cu faţa la perete şi doar dacă aveam de formulat o cerere primeam permisiunea de mă întoarce. Am solicitat de câteva ori asistenţă medicală şi am primit vizita acelui medic care mi-a prescris nişte medicamente, fără a putea conversa însă cu acesta, întrucât nu-mi era permis. Am primit la un moment dat o sticluţă cu picături, însă eticheta de pe aceasta a fost răzuită, astfel ca să nu ştiu despre ce medicament era vorba[447].

După unii deţinuţi, medicul Iancu Grünberg a fost un om blând cu cei încarceraţi, care i-au păstrat o imagine frumoasă în comparaţie cu alţi subordonaţi ai lui Vişinescu. Preotul romano-catolic Gheorghe Pătraşcu a spus despre el că era bun şi înţelegător şi că încerca, în limita posibilităţilor, să aline suferinţele muribunzilor închişi aici[448]. Şi după Mihai Godó Grünberg a fost un om jovial, care îi încuraja pe deţinuţi şi le întreţinea speranţa[449]. Însuşi medicul îşi aducea aminte că, la insistenţele diplomatului Victor Rădulescu-Pogoneanu, un deţinut cu multe probleme de sănătate, semiparalizat, l-ar fi înduplecat pe Vişinescu şi le-a dat deţinuţilor, afectaţi mai toţi de avitaminoză din cauza alimentaţiei sărace, roşii din grădina închisorii. Cu altă ocazie, la insistenţele aceluiaşi Pogoneanu, medicul ar fi reuşit să-l scoată în oraş pentru a-i face o radioscopie, aşa cum uneori li se făceau deţinuţilor examene la unitatea medicală din localitate[450]. Documentele confirmă că în martie 1956 (pe atunci Vişinescu nu era comandant încă) Pogoneanu a fost dus, sub pază straşnică, pentru o examinare la spitalul din Râmnicu Sărat[451].

Despre Iancu Grünberg a relatat preotul iezuit care a stat la Râmnicu Sărat aproape întreg mandatul lui Vişinescu. Amintirea scenei confirmă şi lipsa de eficienţă a tratamentului

446. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, pp. 109-111; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 288, 288v.
447. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 225.
448. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 57.
449. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 144-145.
450. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, p. 110.
451. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 319.

aplicat deţinuţilor, care deseori nu avea legătură cu afecţiunea de care sufereau, ci mai degrabă cu o obligaţie formală de a acorda asistenţă ori de a răspunde unei solicitări:

> Într-o noapte – îşi amintea Mihai Godó – mi s-a făcut rău. Eu nu ştiam că mi-e rău. Gardianul bate la uşă: „Culcă-te!". La ora cinci! Am crezut că au venit americanii! M-am culcat, nu ştiam de ce. La ora unsprezece, a venit un medic evreu, un nene foarte simpatic, mi-a făcut cu ochiul, să nu ne speriem, vom fi liberi. Era un medic mărunţel şi foarte simpatic. A început să mă întrebe dacă ştiu că aproape am murit noaptea trecută. Iarna, geamul era deschis. „Păi, zic, cum aşa?" Cică am avut o problemă la inimă. Îi zic: „N-am mai avut aşa ceva niciodată". Inima mă durea de parcă ar fi fost strânsă între gheare. Mi-a spus că a dat deja dispoziţie să mi se facă zilnic o injecţie. Îmi făceau injecţia, dar n-avea nici un efect. Şi atunci mi-a venit în minte *Divertentium artium*, o lucrare a unui iezuit din secolul al XVII-lea, care adunase în cartea aceasta toată cunoaşterea lumii ştiinţifice din vremea aceea. Printre altele, spunea că dacă, de exemplu, ai probleme cu inima, trebuie să râzi şi să tot râzi. Când am văzut că nu există nici un medicament, m-am gândit să fac cura asta, fir-ar ea de inimă! Şi mi-am programat cura de râs de la ora unsprezece până la douăsprezece. [...] Eu i-am spus: „Domnule doctor, fiţi amabil, există la bibliotecă şi în Bucureşti cartea unui iezuit renumit – o am şi eu în româneşte la Pâncota – care scrie că, dacă avem probleme cu inima, să râdem, că ne vindecăm. Iar eu fac acum cura aceasta. Să pariem că într-o săptămână nu mai am nevoie de injecţia dumitale! Nici azi nu am nevoie. Şi să ia la cunoştinţă şi administraţia că între orele unsprezece şi douăsprezece, când trece acceleratul de prânz, eu încep să râd din senin". Şi am râs, şi ei s-au obişnuit aşa cum se obişnuieşte câinele cu pişcăturile de purici. Nici nu mă mai luau în seamă. Şi n-au trecut bine cinci zile, că eram complet sănătos[452].

În martie 1955, pe când comandant al puşcăriei era Emil Constantinescu, liderul ţărănist Ilie Lazăr a fost depus în penitenciar. Medic în timpul mandatelor ambilor directori, doctorul Iancu Grünberg l-a tratat deseori pe Lazăr, oferindu-i cu lejeritate zile de repaus la pat şi regim alimentar special. Din toamna lui 1955 până în ianuarie 1957, Lazăr a fost văzut de medicul local şi i s-a prescris regim special (pat pe întreaga durată a zilei şi tratament medical) în nu mai puţin de şapte rânduri, însumând 225 de zile. Uneori, Vişinescu a micşorat însă numărul de zile prescrise de responsabilul medical sau a refuzat să pună în aplicare recomandarea acestuia. Dacă mai punem la socoteală că din aprilie până în iulie 1957 Lazăr a fost internat la penitenciarul-spital Văcăreşti, putem spune că medicul Iancu Grünberg i-a acordat atenţie liderului ţărănist[453]. Şi lui Radu Niculescu-Buzeşti Grünberg i-a prescris săptămâni întregi de regim special de hrană, repaus la pat sau chiar o pătură în plus, însă Vişinescu a refuzat uneori şi în cazul acestuia recomandările medicului ori le-a acceptat parţial[454].

După unele mărturii, responsabilul medical dădea de cele mai multe ori medicamente de bază, nu prescria tratamente specifice pentru variile afecţiuni ale suferinzilor de aici[455]. Alteori, în afară de medicamente de strictă necesitate (calciu, antiinflamatoare etc.) nu exista nimic cu care să poată alina chinul muribunzilor[456]. Aşadar, cu un cinism

452. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 144-145.
453. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 326, 329-330, 370, 373-377.
454. *Ibidem*, vol. V, f. 40-44.
455. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 285.
456. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 57; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 173.

disimulat, asistenţa medicală era asigurată, ba chiar cu promptitudine. Mihai Godó a descris această scenă a absurdului morbid: „dacă dimineaţa cereai să vezi un medic, la ora 11 medicul era acolo! Şi-ţi dădea o pastiluţă ca să crăpi. Aşa ne chinuiau. Acesta era spiritul care guverna aici"[457]. Ilie Lazăr a fost pedepsit de administraţia închisorii pentru că a refuzat să înapoieze patru pastile de piramidon pe care le găsise în cameră întrucât, probabil, în teroarea şi indiferenţa care domneau în celular, nu ştia când avea să îl mai vadă pe responsabilul medical. Însă nu toţi deţinuţii care primeau pastile se şi încumetau să le îngurgiteze[458]. Alteori, lui Lazăr i s-a refuzat dreptul la pat prescris ori i s-a diminuat timpul indicat, fără nici o justificare. Evident, Vişinescu era cel care decidea[459].

Medicii Iancu Grünberg şi Aurel Dumitrescu l-au tratat şi pe Ion Mihalache. Când a ajuns la Râmnicu Sărat, ţărănistul avea deja 73 de ani. În ciuda vârstei, fusese mutat, ca şi Victor Rădulescu-Pogoneanu, într-o celulă la etaj, ajungând ulterior imobilizat, aşa cum a confirmat singurul deţinut de drept comun audiat în proces, Constantin Copoiu[460]. Încă din 1956, doctorul sesiza problemele de sănătate ale fruntaşului politic şi propunea regim alimentar şi repaus la pat. Vişinescu însă s-a opus şi, mai mult, a impus izolarea severă a bătrânului pentru că acesta nu accepta să stea în picioare şi rămânea la pat. Pedepsele s-au succedat în anii următori mai ales din cauza refuzului de a părăsi patul, dar şi pentru că nu respecta interdicţiile draconice ale regulamentului, cum ar fi cea de a nu umbla la geam sau de a nu ciocăni în scaun. Alteori a fost pedepsit pentru că îşi striga numele. Sancţiunile au curs până la momentul decesului, fără a lua în calcul starea de sănătate a lui Mihalache şi mai ales vârsta sa. În 1958, de pildă, s-au propus luni de zile de repaus la pat, diagnosticul evidenţiind starea gravă în care se afla: o hernie care risca să se stranguleze, arterioscleroză generalizată, o boală cronică a sistemului cardiovascular, glaucom. Cu toate aceste afecţiuni, fie septuagenarul era izolat într-o altă celulă fără mobilier şi pat, fie i se scotea cu totul mobilierul primitiv din camera de detenţie. A fost astfel obligat să doarmă pe podeaua rece, pe zăbrelele patului de fier ori pe nişte scânduri, iar raţia de mâncare, în cantităţi şi consistenţă şi aşa foarte reduse, i-a fost împuţinată. Supus acestui tratament degradant şi umilitor, dar mai ales generator de probleme (stres, foame, frig, oboseală extremă), starea sa s-a agravat. A avut un spasm cerebral, datorat probabil situaţiei în care se afla şi consumului nervos. Deşi medicul a constatat agravarea stării de sănătate şi a recomandat luni de zile de repaus şi regim îmunătăţit, Vişinescu a aprobat doar câteva săptămâni. În 1960, starea bătrânului era de-a dreptul disperată. Cu mai puţin de trei ani înainte să moară, documentele din arhivă păstrează dovezile conflictului lui Mihalache cu administraţia închisorii. Îşi striga suferinţa şi acuza că „este lăsat să moară ca un câine pe ciment". A continuat să protesteze şi a fost iar şi iar pedepsit. Din nou, zile lungi de umilinţe, de foame şi frig, ţipete şi bătăi, care ajung la urechile altor deţinuţi aflaţi în închisoare. A fost torturat şi batjocorit, obligat să rămână în picioare în celulă, în ciuda vârstei şi a gravelor afecţiuni. În fine, cu un an înainte de a muri nu mai putea merge. Era probabil într-o stare îngrozitoare şi, fiind singur în celulă, nu se putea ajuta în nici un chip. Pierdea involuntar

457. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 142.
458. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 243.
459. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 350, 370, 375, 376, 377.
460. Fostul deţinut de drept comun a fost încarcerat la Râmnicu Sărat în 1961-1962, deci i-a prins pe ambii deţinuţi politici în viaţă (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 230; vezi şi APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 193-194, 310-311).

urină şi fecale, avea dizenterie, suferea în plus de o afecţiune a vezicii biliare, iar în vara lui 1962 a fost lovit de o pareză care i-a imobilizat mâna şi piciorul stângi. Aşadar, a rămas paralizat, fără nici un ajutor, în mica celulă din închisoarea de la Râmnicu Sărat. Cum a trăit oare acest om în ultimele luni de viaţă? Cum mânca? Cum folosea tineta? Îşi făcea oare focul în sobă? Întrebări fără răspuns, dar putem intui starea extremă în care se găsea. În această situaţie, Vişinescu şi supraveghetorii l-au supus fără încetare la zile lungi de pedeapsă cu izolare carceralã. A murit în primăvara anului 1963[461].

Şi fostul ministru din vremea Guvernului Gigurtu, Gheorghe Leon, i-a prins în penitenciar, ca mulţi dintre „politici", atât pe medicul Iancu Grünberg, cât şi pe Aurel Dumitrescu. Leon fusese adus la Râmnicu Sărat pe când comandant era Emil Constantinescu şi a decedat aici în timpul lui Vişinescu. Ambii medici i-au prescris regim alimentar şi pat. Cu toate acestea, Leon a murit într-o stare deplorabilă în iarna lui 1959. La câteva săptămâni după acest deces, a murit şi fostul ministru liberal Mihail Romniceanu. Scena arată totala lipsă de empatie a personalului medical de aici:

> În noaptea zilei de 12.02.1960 pe la orele 23 am fost chemat de serg[ent] major Păduraru Ion pe secţia care mi[-]a raportat că deţinutul de la celula nr. 6 este grav bolnav şi trage să moară, am luat măsura şi am trimis pe srg. major Păduraru Ion după sanitar pentru a veni de urgenţă la unitate, bătând în uşă la srg. [Dumitru] Rusu. Nu s-a sculat, se auzea în casă difuzorul cântând şi soţia acestuia tuşind, după bătăile repetate în uşă atât în uşa din curte cât şi la uşa din str[adă], s-au sculat vecinii acestuia, însă srg. Rusu nu s[-]a sculat ca să vină la unitate şi srg. maj. Păduraru Ion s-a întors la unitate fără sanitar. În dimineaţa zilei de 13.02.1960 pe la orele 3 am fost chemat din nou de [indescifrabil] srg. maj. Păduraru Ion, care mi[-]a raportat că deţinutul dela celula mtr. 6 a decedat, am deschis celula şi am intrat pentru a vedea dacă este mort sau nu, controlând pulsul am constatat că deţinutul a decedat la orele 3^{00}.

În ziua precedentă, la prânz, medicul Aurel Dumitrescu îl consultase pe Romniceanu şi constatase că acesta era deja într-o stare extrem de gravă, având hemoragie cerebrală, cu stări convulsive. Mai mult, se ştia că Romniceanu prezenta simptome grave cu săptămâni înainte. Cu toate acestea, nu s-a cerut internarea de urgenţă, ci a fost lăsat să moară singur în celulă, fără nici un fel de asistenţă[462].

Ion Diaconescu îşi amintea că în cursul anului 1959 (anul în care decedase şi Gheorghe Leon, amintit mai sus) a fost extrem de bolnav, pe fondul unei gripe severe, care a generat o puternică afecţiune a plămânilor. În acelaşi an, la Râmnicu Sărat au decedat nu mai puţin de şase deţinuţi politici, cel mai mare număr de decese înregistrate într-un an. A fost surprins de reacţia medicului (cel mai probabil, Aurel Dumitrescu), care l-a vizitat de mai multe ori, i-a dat medicamente, i-a prescris regim de pat fără ca el să ceară acest lucru şi, mai mult, a recomandat internarea sa în spital. A fost trimis la începutul lui 1960 la penitenciarul-spital Văcăreşti. Şi după ce a revenit s-a bucurat de bunăvoinţa medicului, care i-a furnizat medicamente, inclusiv injectabile. Medicul

461. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 61, 96, 110-115; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 412; Idem, *Viaţa politică şi procesul lui Iuliu Maniu*, Editura Libra Vox, Bucureşti, 2003, pp. 553-554; Apostol Stan, *Ion Mihalache. Destinul unei vieţi*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 1999, p. 293.

462. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 171, 203, 240, 242, 245.

l-a trimis şi a doua oară la Văcăreşti, în 1961, având în vedere că nu se vindecase de boala de plămâni. După ce s-a întors însă din a doua internare, responsabilul medical nu l-a mai băgat în seamă[463].

Fiind parte a cotidianului din stabilimentul carceral şi mai ales fiind implicaţi în procesul decizional privind tratamentul acordat celor închişi, medicii şi oficianţii sanitari au fost martorii direcţi ai regimului inuman la care sunt supuşi deţinuţii. O scenă relatată de documente cu Alexandru Iacob, grav suferind şi cu psihicul zdruncinat, arată situaţia disperată a osândiţilor din celular şi relaţia cu medicul: „În dimineaţa zilei de duminică 7.02.[19]57 deţinutul pierde cunoştinţa şi echilibrul, căzând pe podea". Sosit la faţa locului, specialistul constată că deţinutul suferise un spasm cerebral. Era în stare precomatoasă, respira greu şi avea pierderi de urină. Peste aproape o săptămână, din cauza spasmului, Iacob îşi târa piciorul drept, avea o foame dureroasă şi arsuri gastrice. Rotulele erau proeminente din cauza distrofiei. În timpul consultaţiei, medicul nota: „Bolnavul plânge uşor şi în repetate rânduri în cursul examinării. Îşi manifestă revolta faţă de înbunătăţirea [*sic!*] stării sale. Omega melancolic, facies depresiv, răspunsuri în fraze scurte"[464].

Dincolo de unele exemple şi momente punctuale, numeroase dovezi din dosarul procesului lui Alexandru Vişinescu confirmă precaritatea sau chiar absenţa asistenţei medicale acordate deţinuţilor. În plus, protestele celor osândiţi întăresc această constatare, ca şi situaţia pe care o relevă actele medicale. Nu de puţine ori, „politicii" au fost chiar pedepsiţi pentru că solicitau asistenţă medicală şi se manifestau zgomotos faţă de gardieni cu aceste cereri. Un raport sanitar din 1961[465], redactat de oficiantul sanitar al penitenciarului şi supervizat sub semnătura lui Vişinescu, arată situaţia din închisoare în primele luni ale anului. Raportul confirmă existenţa unor deţinuţi aflaţi în diverse grade de distrofie ori suferinzi de TBC, colite, ulcere, afecţiuni gastrointestinale ş.a. Comunicarea scrisă menţionează că majoritatea erau vindecaţi, evident, nu şi distroficii. În această perioadă, conform documentului, s-ar fi luat probe de apă şi de alimente, s-ar fi făcut examene de laborator[466], radiografii, ar fi fost examinate clinic persoanele din puşcărie. Aşadar, activitatea oficiantului sanitar pare prolifică. În primele trei luni ale lui 1961 se făcuseră 11 vaccinuri, peste 750 de consultaţii şi se aplicaseră 150 de tratamente. Un singur deces fusese înregistrat, şi acesta „din cauză de boală" (Gheorghe Plăcinţeanu). Totuşi, un fost deţinut, Stere Marinescu, îşi amintea cu precizie că în perioada vizată inclusiv de raportul medical (de la 9 decembrie1960 la 9 martie 1961) nu a existat nici o vizită medicală[467].

Despre acea perioadă avea să vorbească şi ţărănistul Ion Diaconescu. Între două internări, aşa cum am văzut mai sus, el a fost mai tot timpul bolnav în intervalul 1960-1961. Astfel, i s-au prescris injecţii cu streptomicină. Scena cu oficiantul sanitar, de altfel un om pe care fostul deţinut îl credea de bună-credinţă, care, în absenţa medicului, îi administra injecţiile, este memorabilă:

---

463. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 261-263, 290-291, 294.
464. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 284.
465. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 26-33.
466. Probe de sânge, urină sau mucoasă se luau mereu, aşa cum confirmă foştii deţinuţi, ca şi documentele de arhivă (Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 60; Mihai Godó, *op. cit.*, p. 145; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. V, f. 162).
467. ACNSAS, fond Informativ, dosar 257208, vol. 1, f. 120.

> Era un bărbat voinic cât un munte, foarte puţin potrivit pentru meseria respectivă. L-aş fi văzut mai degrabă pe un post de fierar sau de tăietor de lemne. Avea o palmă enormă şi când înfigea acul parcă dădea cu toporul. [...] Nu ştiu cum se făcea că, adesea, vizita lui pentru injecţie coincidea cu momentul când eram scos la plimbare. Numai că el nu mai avea răbdare până reveneam în celulă, aşa că venea cu miliţianul din tură, cu seringa în mână, şi-mi făcea injecţia în mijlocul curţii[468].

Nu cunoaştem numele protagonistului acestui episod, însă ştim cu certitudine că la penitenciarul Râmnicu Sărat au activat de-a lungul vremii cel puţin doi oficianţi sanitari, angajaţi civili, respectiv Ioan Gheorghe Huiu (n. 1926), în intervalul aprilie 1957 – februarie 1958, şi Dumitru/Gheorghe Rusu. Deşi în interviul din 1997 îi compătimea pe deţinuţi, Rusu este cel care a rămas nepăsător la starea de agonie dinaintea morţii lui Romniceanu, aşa cum am văzut mai sus. În ce priveşte pregătirea de specialitate, se ştie că absolvise o şcoală de sanitari de jumătate de an la Jilava şi fusese felcer în alte şapte locuri de detenţie, inclusiv la Aiud şi Botoşani. Originar din zonă, Huiu a lucrat iniţial în închisoare în 1951, ca şef de secţie. Apoi, după un stagiu la Jilava, a activat la coloniile de muncă din Balta Brăilei ca şef de escortă şi felcer, pentru ca ulterior să revină la penitenciarul buzoian ca angajat civil[469].

Confirmarea caracterului mai degrabă deficitar al asistenţei medicale, în schimb formal şi fals atestat, vine şi dintr-o altă scenă povestită de Mihai Godó, probabil din 1962:

> Într-o dimineaţă când mă trezesc, văd la lumina lămpii, care ardea încontinuu, că celula era plină de spută cu sânge. Făcusem pneumonie, şi atunci a început prima mea infecţie majoră cu tbc. Au venit dimineaţa, s-au uitat, n-au spus nimic, au plecat. Sergentul de serviciu a spus că vreau să demonstrez că sunt bolnav şi de aceea am umplut pereţii cu sânge. M-au scos din camera mea, m-au dus în alta şi apoi au venit nişte deţinuţi de drept comun care făceau munci sub supravegherea miliţienilor. Au văruit pereţii. A venit medicul, m-a consultat şi mi-a dat nişte tablete, vitamina C şi o bucăţică de brânză. În rest, nimic. Au scris în registru că am fost tratat, după care mi-au cerut periodic sputa.

Documentele medicale confirmă gravele afecţiuni de care suferea acesta în anii detenţiei la Râmnicu Sărat: bronşiectazie, pleurită, TBC şi distrofie[470]. În final, Godo a fost transportat la Bucureşti, la penitenciarul-spital Văcăreşti.

Augustin Vişa are în schimb o experienţă bună cu responsabilii medicali al penitenciarului. Era în 1957, după luna august, când a sosit la Râmnicu Sărat de la Gherla. De altfel, Vişa nu a poposit mult în puşcăria lui Vişinescu, de unde s-a şi eliberat, fiind graţiat. Aşadar, constatând că i s-a umflat sânul drept, fără durere însă, a primit vizita unui ofiţer însoţit de medic şi de sanitar, care i-au făcut câteva injecţii. Deşi nu ştie cu ce a fost tratat, tratamentul a funcţionat[471]. Şi pentru preotul romano-catolic Gheorghe Pătraşcu, închis trei ani la Râmnicu Sărat, medicaţia a fost de ajutor. El se îmbolnăvise, ca şi alţii, din cauza precarităţii sobelor de celulă, de pleurită. Cum se trata însă pleurita în puşcăria lui Vişinescu, unde, conform regulamentelor, comandantul era răspunzător

468. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 290.
469. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 27; vol. VI, f. 88v-89; Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, p. 118.
470. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 15 (doc. de la ACNSAS, dosar P 1109/18, f. 250), 145.
471. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 389.

de viaţa deţinutului şi deci şi de sănătatea acestuia? Când a sesizat că inhalase fum şi că era suferind, Gheroghe Pătraşcu a fost întrebat de către medic: „Dumneata ai fumat în viaţă? I-am răspuns că nu am fumat niciodată, dar i-am explicat povestea cu fumul din sobă. M-a înţeles şi mi-a făcut injecţii zilnic cu „calciu gluconic»[472] timp de vreo două luni, dar nici că mă făceam bine. La urmă mi-a făcut zece injecţii cu antibiotice şi m-am vindecat"[473].

Înţelesul pe care diriguitorii închisorii l-au dat sintagmei de asistenţă medicală era astfel unul foarte vag. Se pare că deţinuţii erau vizitaţi la un moment dat de două ori pe săptămână în 1958, iar apoi, până la dezafectarea închisorii, mult mai rar, de două ori pe lună[474]. Chiar şi contactul cu medicul sau oficiantul sanitar era intermediat şi procedurat. Orice problemă de sănătate se raporta gardianului, care informa ofiţerul de serviciu, fiind cunoscut faptul că aceştiau intrau în contact direct cu deţinuţii politici. Cu aceeaşi indiferenţă şi acelaşi cinism, treceau uneori zile până apărea medicul şi făcea un consult sumar, apoi, după alte câteva zile, sanitarul se prezenta în cel mai bun caz cu un banal medicament. Durerile sau rănile erau tratate/ameliorate, se pare, doar în măsura în care puteau provoca afecţiuni mai grave sau genera eventual un protest al deţinutului din această cauză. Altfel, primitivismul tratamentului era frecvent. În primele zile după ce a sosit la Râmnicu Sărat de la Gherla, Augustin Vişa a făcut cunoştinţă cu spaţiul nou al închisorii, dar şi cu tipul de tratament specific acestei puşcării. Pe perioada transferului i-au fost montate lanţuri la picioare, cu nituri groase, care ulterior i-au fost scoase, nu înainte de a-i provoca răni şi dureri din cauza mecanismului rudimentar:

> Două zile s-au căznit să taie niturile. Dalta era tocită, iar suportul metalic, nicovala, se mişca sub loviturile de ciocan. Bomfaier nu aveau. Am simţit dureri îngrozitoare. După ce mi-au scos fiarele, am văzut o mulţime de răni la glezne, cauzate de cătuşe în urma loviturii cu ciocanul. Picioarele îmi erau umflate. Am cerut să vină un sanitar să mă panseze. Răspunsul a fost: „Ce, te crezi la sanatoriu? Las'că trece pân' te eliberezi!". Adevărat că mi-a trecut. Ţinusem mereu o compresă cu apă rece, folosindu-mă de o cârpă întrebuinţată ca batistă[475].

În plus, asistenţa medicală nu era pentru toţi şi nu oricând. Acest drept fundamental al deţinutului era asigurat la Râmnicu Sărat doar în mică măsură, aşa cum am arătat. De comportamentul osânditului depindea deseori acest drept fundamental. Documentele Securităţii care au fost prezentate în proces confirmă că „politicii" erau privaţi de această asistenţă obligatorie, care era abuziv restricţionată şi mai ales acordată în mod discriminatoriu. Judecătoarea a arătat, pe baza documentelor semnate de fostul comandant şi aflate la dosarul procesului, că Vişinescu a refuzat în numeroase rânduri recomandările medicilor de a acorda unor deţinuţi suferinzi (Ion Mihalache, Ioan Arnăutu, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Ion Diaconescu etc.) un regim de hrană îmbunătăţit şi dreptul de a sta în pat pe timpul zilei ori a micşorat fără vreo explicaţie argumentată zilele de regim.

După mai bine de opt ani şi jumătate de detenţie comunistă, Ioan Bărbuş a ajuns la Râmnicu Sărat în 1957. Pe fişa lui scrie „izolat", termen care descrie modul în care va petrece următorii cinci ani din viaţă în puşcăria buzoiană. Imediat după sosirea sa aici,

472. În realitate, gluconat de calciu.
473. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 57.
474. ACNSAS, fond Informativ, dosar 257208, vol . 1, f. 120.
475. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 384, 386.

Securitatea a pus la cale un plan pentru supravegherea şi atragerea sa în cursă. Atent spionat, Bărbuş urma să intre într-un regim de monitorizare specială prin utilizarea „legendei" potrivit căreia şi logodnica sa ar fi fost arestată; „legenda" ar fi urmat să îl înduplece folosindu-se de o minciună. Printre „favorurile" făcute de administraţie pentru a-l atrage în cursă era şi furnizarea unor medicamente obişnuite, ca aspirină sau antinevralgic, ori a unui supliment de hrană.

Explicaţia ofiţerilor de contrainformaţii confirmă în fond că aceste medicamente nu erau în general uzuale pentru deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat, iar prezenţa medicului a făcut parte din „montaj": „...agentul [Securităţii, conspirat – n. A.M.] să-l trateze el cu astfel de medicamente (pe care L[ucrătorul] Operativ i-le [*sic !*] va pune la dispoziţie) fără să-l mai scoată la medic care necesita un timp mai îndelungat". De altfel, această notă întăreşte totodată teza că tratamentul medical era acordat preferenţial, discriminatoriu şi mai ales utilizat în situaţii speciale, pentru şantajarea deţinutului sau legendarea unor activităţi specifice poliţiei politice. Mai ales în cazul deţinuţilor de la Râmnicu Sărat, aflaţi într-o situaţie diferită faţă de cei din alte penitenciare: izolaţi, zdruncinaţi psihic şi fizic din cauza tratamentului, cu porţii reduse de hrană, supuşi unor condiţii de detenţie foarte dure. La întrebarea dacă directorul Vişinescu ştia de această operaţiune, răspunsul este, credem, afirmativ. Pe de o parte, el însuşi fost ofiţer de contrainformaţii în penitenciar şi apoi şeful grupei operative, nu putea să nu fie la curent, atâta vreme cât planul presupunea implicarea unor subordonaţi, coordonarea unor activităţi, iniţierea unor acţiuni specifice (oferirea de hrană în plus, intrarea deţinutului în contact cu anumiţi oficiali etc.). Pe de altă parte, acelaşi document al Securităţii ne spune că însuşi Bărbuş i-a raportat incidentul lui Vişinescu, după ce a înţeles că îi fusese întinsă o cursă[476].

Probele privind suferinţele deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat sunt abundente, ca şi referirile la precaritatea sau inexistenţa îngrijirii medicale. De exemplu, bolile de inimă erau frecvente în penitenciar; a fost şi cazul episocopului greco-catolic Ioan Dragomir, aflat în această puşcărie din martie 1955 până în noiembrie 1957. El a fost unul dintre personajele importante ale vieţii bisericeşti care au fost închise aici. Cu studii de teologie la Roma, implicat în viaţa cultului său şi a cetăţii, dar şi un apărător al intereselor româneşti în vremea ocupaţiei horthyste, a fost consacrat în clandestinitate episcop auziliar al diecezei de Maramureş în primăvara lui 1949 de către regentul Patrick O'Hara. Odată cu instalarea comunismului, s-a exprimat deschis împotriva noii orânduiri, motiv pentru care a fost arestat prima oară în toamna lui 1947 şi condamnat la câteva luni de închisoare, fiind eliberat în martie 1948. Fost protopop de Satu Mare, a evitat din nou reţinerea şi s-a refugiat la Bucureşti, unde a stat ascuns cu ajutorul diverselor cunoştinţe, printre care şi preotul Ştefan Tătaru, care avea să ajungă şi el în celularul de la Râmnicu Sărat. În ciuda eforturilor, autorităţile au reuşit să îl reţină pe Dragomir în vara anului 1950, fiind iniţial internat administrativ, apoi condamnat, doi ani mai târziu, la 20 de ani de muncă silnică pentru uneltire. A părăsit Gulagul în iulie 1964, prin graţiere, după ce a cunoscut detenţia în numeroase locuri de recluziune, între care Jilava, Sighet, Piteşti, Galaţi, Suceava şi Botoşani. S-a întors la fosta eparhie din Maramureş şi până când a murit, în aprilie 1985, a fost supravegheat de Securitate[477].

476. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 40-42, 44; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 109-110.

477. Robert Fürtös, *op. cit.*, pp. 280-300; Silvestru Augustin Prunduş, Clemente Plaianu, *Catolicism şi ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Editura Viaţa

La penitenciarul Râmnicu Sărat, Dragomir a fost consultat de responsabilul medical, care constata că deţinutul suferea de miocardită şi recomanda o lună de regim alimentar şi repaus la pat. Vişinescu a trecut însă peste recomandările medicului şi a restrâns indicaţiile doar la regim alimentar, fără pat. Cu câteva luni înainte, clericului i se recomandase de asemenea tratament special[478]. Şi lui Ion Diaconescu Vişinescu i-a tăiat din zilele de regim şi pat pe care i le-a prescris medicul[479]. La rândul său, la nici un an după ce ajungea în închisoarea de la Râmnicu Sărat, fostul colonel militar Aurel Ardeleanu era grav suferind de blenoragie, cu edeme la gât şi la ambele picioare şi într-o stare de slăbiciune extremă (distrofie grad II)[480]. În schimb, în cazul generalului aviator Gheorghe Jienescu, deţinut în celula 36, despre care un alt osândit spunea că era atât de mică încât „nici nu puteai să te plimbi", situaţia s-a dovedit critică imediat ce a ajuns la puşcăria buzoiană, transferat de la Aiud. Deşi doctorul i-a recomandat „regim şi pat permanent", iar Vişinescu a aprobat recomandarea medicală, realitatea arată cu totul altfel. La câteva zile după constatarea specialistului, Jienescu a primit trei zile de izolare pentru abaterea că „dormea în pat". La o săptămână distanţă i s-a administrat o altă sancţiune, iar în total a primit 11 zile de pedeapsă cu „regim sever" la Râmnicu Sărat[481].

Un alt deţinut, fostul locatar al celulei 31, Iosif Waltner, a părăsit penitenciarul de la Râmnicu Sărat în toamna lui 1957, după doi ani şi jumătate de detenţie aici, la care se adăugau alţi patru ani de recluziune de dinainte de 1955. El era printre cei condamnaţi în celebrul proces-spectacol al „spionilor Vaticanului", o farsă judiciară de proporţii organizată în cel mai pur stil stalinist. A ajuns să fie acuzat şi condamnat, fiind şeful Cancelariei episcopale romano-catolice din Timişoara[482]. La închisoarea buzoiană, unde fusese depus în primăvara lui 1955 alături de alţi clerici de la Sighet, a fost ţinut într-o celulă de la etajul celularului, iar starea sa s-a agravat. Când se afla probabil în penitenciarul Piteşti, Waltner era grav bolnav. La mai bine de jumătate de an de la plecarea de la Râmnicu Sărat, deţinutul nu se mai putea ţine pe picioare, tensiunea îi provoca dureri înfiorătoare de cap, ulcer, probleme cu rinichii şi o stare de slăbiciune avansată. Gravele probleme de inimă îi provocau crampe cardiace puternice mai ales noaptea, iar afecţiunea de la stomac îl împiedica să se alimenteze corespunzător. Arestat la aproape 60 de ani, Waltner s-a eliberat 12 ani mai târziu, în 1963, cu câţiva ani înainte de a-i expira pedeapsa de 15 ani. A trecut prin mai multe puşcării, printre care Sighet,

---

Creştină, Cluj-Napoca, 1994, pp. 141-142; Mircea Remus Birtz, *Cronologia ordinarilor diecezani greco-catolici (uniţi) : 1948-1989*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007, pp. 17, 21-22, 24.

478. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 138-147. Ioan Dragomir a fost graţiat de restul pedepsei prin decret colectiv în 1964, la vârsta de 59 de ani (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 2315, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*; Fişele matricole penale ale lui Ioan Dragomir, disponibile online la www.iiccmer.ro [28.10.2016]).
479. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 662-663.
480. *Ibidem*, f. 688, 691, 692.
481. Alesandru Duţu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 149.
482. Vezi *Episcopul, Hitler şi Securitatea : procesul stalinist împotriva „spionilor Vaticanului" din România*.

Râmnicu Sărat, Jilava, Piteşti, Timişoara, Oradea, fiind eliberat din penitenciarul Dej. A murit în 1986[483].

Fiind de-a dreptul şocat de tratamentul la care era supus în penitenciarul condus de Alexandru Vişinescu, la doar trei săptămâni după ce a fost încarcerat, Horia Măcellariu a scris conducerii Direcţiei Penitenciarelor, temându-se că starea sănătăţii şi regimul de aici îi vor grăbi moartea. A înşiruit afecţiunile de care suferea:

> Sunt bătrân (64 de ani) şi bolnav (distrofic cu debilitate generală, astenie şi frecvente lipotimii, cardiomiocardită, afecţiuni pulmonare, afecţiuni digestive – gastrită şi enterocolită –, tulburări de vedere, imagini suprapuse, vedenii colorate, orificiile lerniale slăbite, picioarele se umflă din cauza ţesuturilor slăbite etc.). În această stare a sănătăţii şi a vârstei sunt pus într-un regim de execuţie înăsprit, în care nu pot, la nevoie, să mă întind zilnic timp de 17 ore şi cu regimul alimentar – pe care-l aveam la penitenciarul Aiud din cauza bolii – suprimat. În continuarea acestei situaţii, căreia nu-i pot face faţă, cu slabele mele puteri rămase, îmi văd sfârşitul vieţii grăbit, fără ca să am vreo vină care să justifice înăsprirea tratamentului impus[484].

Contraamiralul a fost despus la închisoarea Râmnicu Sărat în primăvara lui 1958 şi avea să rămână aici în următorii ani, fiind printre ultimii deţinuţi politici care au părăsit celularul.

Ajunsese la puşcăria buzoiană după un deceniu petrecut în una dintre cele mai dure închisori ale Gulagului din totalul celor 16 ani de detenţie pe care avea să-i traverseze. Provenit dintr-o familie cu vechi tradiţii, absolvent de prestigioase şcoli militare, inclusiv din străinătate, dar şi doctor în ştiinţe economice şi politice, decorat pentru meritele sale în Primul Război Mondial şi chiar cu „Legiunea de Onoare" a Franţei pentru talentul său militar. A activat în posturi-cheie din statul-major şi în Ministerul Apărării încă de la finalul anilor '30. Condamnarea i s-a tras, ca în cazul majorităţii militarilor condamnaţi de comunişti, de la funcţiile deţinute în vremea lui Antonescu în timpul războiului. Fusese inclusiv detaşat pe lângă misiunea navală germană din Bucureşti, dar se reţinuse în special că a fost comandantul flotei româneşti şi ulterior, după îndepărtarea lui Antonescu, a preluat şi comanda militară a Dobrogei, moment în care a refuzat să dea curs ultimatumului sovietic. Ca şi pe alţi ofiţeri superiori, autorităţile au încercat să-l tragă la răspundere pentru crime de război, dar a fost absolvit de orice vină. L-au implicat însă în procesul „Sumanelor negre", primind prima condamnare la muncă silnică pe viaţă, în absenţă. A fost prins şi arestat într-o noapte în Bucureşti, la doi ani după proces, în 1948. Judecat a doua oară în procesul „Marii Finanţe", o farsă judiciară de proporţii, Măcellariu a fost condamnat pentru trădare, uneltire şi complot, primind o a doua condamnare pe viaţă. Era cunoscut probabil de către comunişti, fiind unul dintre membrii completului de judecată din procesul în care a fost tras la răspundere Emil Bodnăraş pentru dezertare şi spionaj în favoarea Uniunii Sovietice în anii '30. După Râmnicu

483. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 261-288; Fişele matricole penale ale lui Iosif Waltner, disponibile online la www.iiccmer.ro (20.06.2016); ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 5/1963, poz. 363, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*

484. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, p. 30; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 409.

Sărat, a mai stat un an în puşcărie, fiind graţiat în vara lui 1964 de la penitenciarul Gherla. Părăsea închisoarea la vârsta de 70 de ani. Vreme de trei decenii după eliberare a dus, ca toţi foştii deţinuţi politici, o viaţă mizeră, mărturisind că „alerg după prezent fără a-l putea ajunge". A murit în 1989, beneficiind însă de onoruri militare[485].

Un alt fost înalt ofiţer, Ion Eremia, „locatar" al puşcăriei timp de trei ani, i-a mărturisit soţiei sale că pe toată perioada detenţiei la penitenciarul condus de Alexandru Vişinescu nu a beneficiat de medicamente sau de asistenţă medicală.

> Fostul meu soţ – declara în faţa judecătoarei Nicoleta Eremia, văduva generalului – mi-a relatat că, mai mult decât foamea, a fost chinuit de frig, motiv pentru care s-a şi îmbolnăvit de arterită şi a avut până la moarte dureri cumplite la picioare. La acestea s-au adăugat problemele cardiace şi pulmonare, dar mai ales depresie profundă, care l-a urmărit toată viaţa şi care l-a determinat, după eliberare, chiar la o tentativă de suicid.

Fiind internat la spitalul de psihiatrie din Bucureşti la puţin timp după eliberare, el s-a aruncat de la etajul întâi şi a căzut pe un arbust de liliac, fiind operat în urma traumei[486].

Vişinescu a încercat să se apere în proces de acuzaţiile privind afecţiunile pe care le-a dobândit Eremia în detenţie. A transmis în scris tribunalului că l-a întâlnit pe fostul general în închisoare doar de câteva ori şi că „în cei trei ani cât a executat pedeapsa la Râmnicu Sărat, nu a avut nici o afecţiune medicală care să necesite tratament special sau internarea sa în spital". Aproape iritat, fostul comandant se plângea că sunt folosite împotriva sa declaraţiile unor martori care nu mai sunt în viaţă, iar cei audiaţi sunt doar martori indirecţi. Dată fiind perioada lungă de la eliberare până la deces, Vişinescu menţionează: „Nu înţeleg de unde concluzia că decesul a survenit în urma suferinţelor îndurate în Penitenciarul Râmnicu Sărat"[487].

Există însă şi exemple de tratament îndelungat la Râmnicu Sărat. Deţinutului Ştefan Grigore[488], ajuns în penitenciar la vârsta de 65 de ani, în aprilie 1958, şi aflat aici până în noiembrie acelaşi an, i s-au prescris nu mai puţin de două luni de regim alimentar special şi pat[489]. Vasile Luca, cel mai important demnitar comunist de la Râmnicu Sărat, membru cândva în trioul conducerii PCR, a beneficiat şi el, se pare, de un tratament

---

485. Stelian Tănase, *Clienţii lu' Tanti Varvara: istorii clandestine*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 184; Anişoara Budici, „Horia Măcellariu (1894-1989)", *Arhivele Totalitarismului*, anul II, nr. 4/1994, pp. 215-216; Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op. cit.*, pp. 173-182; Olimpiu Manuel Glodarenco, „Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989), erou martir şi luptător anticomunist", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Destine individuale şi colective în comunism*, Editura Polirom, Iaşi, 2013, pp. 56-64, 63-64; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3135, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*
486. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 25, 27, 133; vol. II, f. 140v, 141.
487. *Ibidem*, vol. IV, f. 280.
488. Ştefan Grigore (1893-?) s-a născut la 4 august 1893 şi a fost condamnat la doi ani de închisoare pentru instigare publică. A fost depus la penitenciarul Râmnicu Sărat la câteva luni de la arestare, în aprilie 1958. A mai trecut prin închisorile Ploieşti, Jilava şi Galaţi. A fost eliberat la sfârşitul verii anului 1959 prin graţiere. Fişa matricolă penală a lui Ştefan Grigore, disponibilă online la www.iiccmer.ro (29.09.2017).
489. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f.163.

constant. Cel puţin aşa arată fişa sa, cu tratamente frecvente până în 1963, din care nu lipseau polivitaminele, inclusiv regim special de hrană care însuma până la 2.500 de calorii (aproximativ de patru ori mai mult decât dieta unui deţinut politic de la Râmnicu Sărat), ca pentru deţinuţii bolnavi din infirmerii[490].

Nu doar mărturiile deţinuţilor şi documentele de arhivă confirmă relele tratamente în privinţa asistenţei medicale. Anchetele şi controalele interne făcute în timpul regimului comunist au scos şi ele la iveală gravele deficienţe din închisoarea condusă de Alexandru Vişinescu. De exemplu, moartea medicului Gheorghe Plăcinţeanu a declanşat o cercetare, în mai 1961, care a fost opera adjunctului directorului sistemului concentraţionar, fost ani la rând şeful penitenciarului-spital Văcăreşti, deci familiarizat cu obligaţiile comandantului în privinţa asistenţei medicale. Pe scurt, Vişinescu, dezinteresat şi indiferent faţă de situaţia unui muribund, era indicat ca fiind responsabil de deces[491]. O astfel de constatare este în mod clar în defavoarea lui Vişinescu, căci arată că nu refuzul direcţiei centrale a determinat în cele mai multe cazuri rămânerea deţinuţilor grav bolnavi în penitenciar, ci decizia sa, înainte de toate. În altă anchetă, cea declanşată de partid şi demarată după moartea lui Gheorghiu-Dej, aşadar după dezafectarea închisorii, Vişinescu a spus că solicitările pentru internarea deţinuţilor politici se făceau direct la Bucureşti, către colonelul Lixandru Vasile, şi erau aprobate „de la caz la caz"[492]. Şi de această dată a fost considerat responsabil pentru că regimul din închisoarea sa nu a oferit îngrijire bolnavilor ori chiar a suprimat dreptul la asistenţă medicală[493].

Au existat însă şi cazuri când deţinuţii de la Râmnicu Sărat au fost transferaţi la penitenciarul-spital Văcăreşti din Bucureşti pentru a fi trataţi. Nu mulţi, nu toţi bolnavii care ar fi necesitat acest lucru, dar se cunosc cazuri. De exemplu, la finalul lui 1962, medicul Aurel Dumitrescu a solicitat în centrală internarea generalului Nicolae Dragomir „în vederea tratamentului operator şi de specialitate", deşi starea deţinutului nu era gravă: „Menţionăm că starea generală a deţinutului este bună, *nu reprezintă o urgenţă în prezent*" [subl. A.M.]. Cel încarcerat suferea de „hernie inghinală dreaptă, hidrocel voluminos, hipertensiune sistolică". Câteva săptămâni mai târziu, Dragomir a fost internat la Văcăreşti[494]. Ieşirea din închisoarea buzoiană era cu adevărat o sărbătoare, aşa cum i s-a întâmplat, în 1961, lui Ion Diaconescu, care a reuşit să „fure", în Gara de Nord, închis în vagonul-dubă, 20 de minute de imagini cu forfota din staţie. Fiind chiar lângă peron, a privit cu nesaţ toată această lume pe care o redescoperea după atâta amar de izolare: „Era o senzaţie extraordinară să vezi oameni veseli, râzând, ducând femei la braţ, strigându-se prieteneşte, să vezi după atâţia ani viaţa pulsând la numai câţiva paşi de tine". A observat mirat inovaţiile vestimentare, faptul că bărbaţii aveau cămăşi simple,

490. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 448-450 (Despre norma de hrană nr. 27, aplicată lui Vasile Luca în 1957, vezi Ordinul 1430 din 5.01.1958 privind aplicarea normelor de hrană prevăzute de instrucţiunile nr. 673.100 din 5.01.1958). (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 249.) Deşi norma se aplica din anul următor, este de presupus că o normă similară funcţionase până la acea dată.
491. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 238-239.
492. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 236.
493. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 223-224; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 9.
494. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 222, 219.

scoase din pantaloni, iar femeile nu purtau ciorapi. Nu mai văzuse atâta lume adunată la un loc şi atât de pestriţă de aproape 14 ani[495].

Dar nici la Văcăreşti nu curgea lapte şi miere pentru deţinuţi. Unele scene din literatura de detenţie cu privire la tratamentul de aici sunt revoltătoare. O astfel de întâmplare a fost relatată şi de Ilie Lazăr. După cei opt ani petrecuţi la Galaţi, la Sighet şi în arestul Ministerului de Interne, liderul ţărănist a ajuns la Râmnicu Sărat. Trecut de 60 de ani, fostul secretar general al PNŢ suferea de mai multe boli şi protesta deseori faţă de regimul la care era supus şi mai ales faţă de lipsa asistenţei medicale. După ce a fost readus la penitenciarul buzoian de la Văcăreşti, unde fusese internat pentru câteva luni, i-a scris ministrului de Interne în toamna anului 1957 şi i-a relatat cum doctorul de la Văcăreşti i-a refuzat o operaţie la dantură (afecţiune care determina probleme ale aparatului digestiv) pentru că nu muncise şi nu avea bani depuşi la CEC. Lazăr s-a plâns totodată că în detenţie îi fuseseră extrase măsele, unele chiar la Râmnicu Sărat, unde, aşa cum am văzut, nu exista infirmerie. Un medic de la penitenciare a venit de la Bucureşti şi i-a scos lui Lazăr câţiva dinţi „pe viu" în 1956; alteori i s-a refuzat tratamentul[496]. O altă întâmplare de la spitalul Văcăreşti îl are ca protagonist pe Ioan Bărbuş. Înfometat peste măsură şi distrofic, fusese transferat într-un târziu de la Râmnicu Sărat. Ajuns la penitenciarul-spital din Bucureşti şi scăpat de supravegherea draconică şi de hărţuirea permanentă, a intenţionat să denunţe tratamentul inuman la care era supus împreună cu ceilalţi colegi de suferinţă în puşcăria lui Vişinescu. Aşa încât a solicitat hârtie şi un instrument de scris şi a făcut o petiţie de şase pagini către Procuratură. Nimeni nu ştie astăzi ce s-a întâmplat cu această plângere temerară[497].

Pedepsele

> În ziua de 20.XI.1962 ora 11.40 deţinut - condamnat la - pentru cu matricolu No 63 din secţia II-a camera 32 a comis următoarele: La ora 11.40 cînd introduciam plimbarea în cameră am fost anunţat de către Sg. Supraveghetor de la camera căci deţi respectiv ciocăneşte mam dus şi întradevăr lam auzit cum ciocănia cînd am deschis vizeta lam prins cu mîna la scaun la portiţa de jos spre celula 34 am anunţat O-S[498] şi raportat cele întplate. Propun a fi pedepsit cu 7 zile izolator[499].

Comandantul Alexandru Vişinescu a încuviinţat sancţiunea[500].

În urma acestei abateri, pedeapsa administrată deţinutului a debutat pe 22 noiembrie şi s-a încheiat o săptămână mai târziu, interval în care acesta a primit hrană în regim normal doar două zile. Protagonistul acestui raport păstrat între milioanele de pagini din arhiva fostei Securităţi este Alexandru Alexandrini, fost ministru liberal (aripa disidentă a lui Gheorghe Tătărescu) în guvernul comunist al lui Petru Groza, arestat în noaptea

495. Ion Diaconescu, *op. cit.*, 1998, p. 291.
496. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 326-327, 329, 382, 388.
497. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 243; vol. V, f. 3.
498. Ofiţerul de serviciu.
499. Am păstrat ortografia orginală a documentului de arhivă.
500. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 31.

de 5/6 mai 1950, alături de aproape toţi foştii miniştri tătărescieni, şi întemniţat la Sighet. Fusese condamnat în 1953 la muncă silnică pe viaţă, comutată ulterior la 25 de ani, pentru înaltă trădare. Nu a contat că a deţinut portofoliul Finanţelor în Guvernul Groza, dimpotrivă, a plătit la fel de scump ca membrii partidelor istorice de opoziţie. El a fost membru al Cabinetului din august 1945 şi până în noiembrie 1947, când „tovarăşii de drum", în frunte cu Gheorghe Tătărescu, au fost demişi din guvern, după ce comuniştii se folosiseră de ei, luându-i într-un fel prizonieri, cum bine nota fostul premier Constantin Sănătescu[501]. Acesta este unul dintre cazurile în care atât titularul portofoliului din Guvernul Groza, cât şi cel care i-a urmat în funcţie au fost arestaţi de comunişti. Coincidenţele nu se opresc aici. Lui Alexandrini i-a succedat la Finanţe Vasile Luca, care avea să fie şi el arestat, ba mai mult, trimis pentru ispăşirea pedepsei în aceeaşi puşcărie, la Râmnicu Sărat, şi chiar în aceeaşi perioadă[502].

Alexandrini a ieşit din închisoarea lui Vişinescu după aproape şase ani (august 1957 – ianuarie 1963), cea mai lungă perioadă petrecută într-o unitate de recluziune din cei 13 ani cât a fost închis în Gulag, fiind unul dintre deţinuţii care au stat sub acest comandant aproape întreg mandatul acestuia la Râmnicu Sărat. A fost graţiat[503] la 61 de ani, în 1963, şi a murit în 1981. El a mai trecut prin penitenciarele Jilava şi Aiud. Pedepsit de nenumărate ori la puşcăria buzoiană, Alexandrini a suferit de singurătate, ca toţi cei închişi aici. Uneori, aşa cum îşi amintea Valentin Cristea în faţa anchetatorilor, Alexandrini bătea în ritmul alfabetului Morse cu piciorul în pardoseala celulei, Cristea fiind închis într-una dintre camerele celularului de la parter, iar fostul ministru, deasupra. Să mai notăm că Alexandrini împărţise celula pentru o vreme cu generalul Constantin Pantazi, la moartea căruia a şi asistat, în iarna anului 1958[504]. Alexandrini a mai primit multe sancţiuni asemănătoare pedepsei menţionate mai sus. O statistică penitenciară arată că, în penultimul an la Râmnicu Sărat, 1962, în decursul a zece luni, Alexandrini a fost penalizat în repetate rânduri cu pedepse care au însumat 37 de zile de regim sever.

501. Constantin Sănătescu, *Jurnalul generalului Sănătescu*, prefaţă de Simona Ghiţescu, ediţia a II-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 248.

502. Vasile Luca i-a urmat lui Alexandru Alexandrini la conducerea Ministerului de Finanţe din noiembrie 1947 până în martie 1952, când a fost demis şi ulterior arestat. Spuneam că nu e un caz singular. Ana Pauker a fost numită în fruntea Ministerului Afacerilor Externe în locul lui Gheorghe Tătărescu. Ultimul a fost ţinut în închisori şi centre de anchetă vreme de cinci ani începând cu 1950, iar fosta stalinistă a fost reţinută, fără a fi însă încarcerată într-o închisoare, doi ani mai târziu. Nici Pauker şi nici Tătărescu nu au fost vreodată condamnaţi de vreo instanţă.

503. Alexandrini a fost pus în libertate după ce a fost graţiat de restul pedepsei pe baza decretului colectiv nr. 551/1963 al Consiliului de Stat, care descria astfel cazierul fostului ministru: „Alexandrini Alexandru, născut la 2 mai 1902, în comuna Botoşani, regiunea Suceava, fiul lui Octav şi Emilia, condamnat prin sentinţa penală nr. 108/1953 a Tribunalului militar Teritorial Bucureşti, confirmată prin decizia penală nr. 1172/1953 a Tribunalului militar pentru unităţile M.A.I. Bucureşti, la muncă silnică pe viaţă pentru înaltă trădare în baza art. 184 Cod penal, combinat cu art. 121 Cod penal. Conform Decretului nr. 5/1963 se transformă pedeapsa în 25 ani muncă silnică" (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 551/1963, poz. 111, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*).

504. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 134; vol. II, f. 166; vol. IV, f. 31, 34, 35, 36-42, 44-45.

Sancţiuni precum cea administrată fostului ministru liberal s-au dat pe scară largă deţinuţilor politici aflaţi în penitenciarul condus de Alexandru Vişinescu. Aşa cum am văzut, alienarea celui întemniţat a fost o stare intens întreţinută şi cultivată de conducerea închisorii, sub rigorile unei supravegheri de o stricteţe patologică. În rutina maladivă de aici a intervenit însă şi un alt fel de izolare, impusă printr-o sancţiune administrativă, mai severă şi cu consecinţe devastatoare asupra sănătăţii deţinuţilor. Cu această pedeapsă, cel captiv în celulă cobora ultima treaptă a supliciului: i se reducea porţia de hrană şi i se înăspreau condiţiile de viaţă din camera de recluziune. Sute de documente din arhiva Securităţii confirmă astăzi pedepsele primite de deţinuţi. Însumate, sancţiunile ajungeau uneori şi la săptămâni întregi. Exista aşadar o singură penalizare „regulamentară", izolarea, deşi la Râmnicu Sărat s-a practicat şi bătaia osândiţilor, aşa cum vom vedea mai jos.

Separarea individuală, conspirativitatea deplină, necesitatea de a păstra o tăcere de mormânt în această închisoare, toate acestea au condus la instituirea unui sistem de pedepsire *in situ*, în celulă, dar printr-un supliciu aparte. Astfel, dacă un deţinut era surprins de gardieni că încalcă regulile stabilite de conducerea puşcăriei, temnicerul anunţa ofiţerul de serviciu, redacta un raport în care descria abaterea disciplinară constatată şi propunea un număr de zile de regim sever. La rândul său, supraveghetorul confirma acest raport, i se aducea la cunoştinţă deţinutului (care de cele mai multe ori nu recunoştea abaterea şi refuza, în consecinţă, să semneze de luare la cunoştinţă), iar în cele din urmă comandantul Vişinescu aproba, fie prin încuviinţare, fie prin modificare (în sensul diminuării zilelor de pedeapsă ori, dimpotrivă, prin majorarea sancţiunii).

Regimul sever administrat prin sancţiune însemna scoaterea saltelei şi a aşternutului din celulă, uneori chiar şi a patului, pentru un număr de zile. De asemenea, deţinutului i se confisca mantaua în tot acest timp. El era obligat să doarmă pe grătarul de fier al patului pe timpul nopţii întrucât în timpul zilei, potrivit dispoziţiilor conducerii, deţinuţii nu puteau să se apropie de pat între orele 5 şi 22. În unele situaţii speciale, după abateri considerate foarte grave, cum a fost cazul când administraţia i-a surprins pe cei care comunicau tuşind, chiar şi patul era scos din celulă. Deţinutului i se aruncau în celulă două scânduri în loc de pat; în absenţa lor, singura variantă era ca acesta să stea pe pardoseala de ciment[505]. De asemenea, în cazul sancţiunilor, hrana era diminuată astfel: cel pedepsit primea hrană caldă normală, şi aşa puţină şi slabă, o dată la trei zile, iar în rest pâine/mămăligă şi apă. Din documentele de arhivă rezultă fără dubiu că numărul şi amploarea pedepselor administrate în vremea mandatului lui Vişinescu le-au depăşit cu mult pe cele din vremea predecesorului său, lucru care confirmă încă o dată diferenţa de tratament carceral. Totuşi, chiar şi fostul comandant Emil Constantinescu a aplicat sancţiuni, de pildă în cazul lui Radu Niculescu-Buzeşti, ţărănist judecat şi condamnat în procesul lotului PNŢ din 1947, ajuns la Râmnicu Sărat în 1955, pedepsit pentru tentativele de comunicare şi din cauza încercării de a scrie în celulă. În general însă, aşa cum s-a întâmplat în cazul lui Ştefan Tătaru, Victor Rădulescu-Pogoneanu sau Ilie Lazăr, Constantinescu nu a dispus pedepse[506].

Să-i dăm cuvântul lui Valentin Cristea, un izvor de informaţii despre viaţa din închisoare, singurul supravieţuitor care a ajuns să depună mărturie la procesul lui Vişinescu:

505. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 153.
506. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 310-311, vol. IV, f. 424-425, vol. V, f. 29, 32, 181.

Pedepsele constau în diminuarea drastică a porţiei de mâncare. În concret, când am primit trei zile de pedeapsă, în primele două zile am primit, pentru toată ziua, un castron cu apă caldă şi o bucăţică de pâine, a treia zi mâncare normală, iar în următoarele două zile am revenit la regimul din primele două zile, adică pentru toată ziua un castron cu apă caldă şi o bucăţică de pâine.

Tot din depoziţia sa:

Pe perioada sancţiunilor nu doar raţia de alimente era restricţionată în sensul deja precizat, ci se modificau şi condiţiile din celulă, în sensul că patul era răsturnat, erau luate salteaua, perna şi pătura, astfel că pe timp de noapte trebuia să dorm pe grilajul metalic al patului. Acest regim de izolare severă, care presupunea diminuarea raţiei de alimente şi lipsirea de pat pe timp de noapte, era executat în aceeaşi celulă unde eram deţinut şi în restul timpului.

Cristea a fost sancţionat în două rânduri, în total opt zile în regim de izolare severă, pentru tentativa de a comunica la Râmnicu Sărat, fiind, pare-se, un deţinut foarte disciplinat în comparaţie cu Ion Diaconescu, Corneliu Coposu, Ion Mihalache sau Ioan (Jenică) Arnăutu[507].

S-au aplicat sancţiuni pentru nerespectarea programului, rugăciunile rostite în celulă, refuzul hranei, dormitul pe timpul zilei sau utilizarea patului pentru odihnă, apropierea de sau privitul pe fereastră, nerespectarea ordinelor date de personalul închisorii. Deşi aflată la o înălţime considerabilă şi oblonită, apropierea de fereastră era interpretată invariabil ca o tentativă de a lua legătura cu alţi deţinuţi, de a privi în afara spaţiului închisorii sau de a admira cerul, o interdicţie care apare inseparabil legată de suprafaţa strâmtă şi clausteră de la Râmnicu Sărat. Alte acţiuni ale deţinuţilor considerate abateri şi sancţionate ca atare erau ascunderea alimentelor în sobă, încercarea de a tăinui existenţa unor fire de aţă sau cârpe, smulse din rufăria uzată, surprinderea deţinutului la pândă pentru a anunţa apariţia gardianului. Alţi deţinuţi au fost surprinşi în timp ce încercau să scrie cu cărbuni subtilizaţi de la mica sobă din celulă, motivând că lipsa de activitate le lua minţile, sau au fost acuzaţi că au încălcat indicaţiile în timpul plimbării ori au ascuns paie de mătură, beţe de lemn sau pietricele. Fără a avea o statistică exactă, putem aproxima totuşi că rapoartele sancţionau cel mai adesea tentativa de a comunica cu colegii din alte celule prin ciocănituri repetate în perete, scaun, pat sau uşă.

Pentru toate aceste abateri, cei osândiţi au fost penalizaţi cu zile de regim sever, o sancţiune suplimentară faţă de şi aşa istovitoarea captivitate solitară totală, un lung supliciu, pe care marea majoritate a deţinuţilor politici au trebuit să-l suporte ani întregi la Râmnicu Sărat. Aşadar, corpului torturat (de caznele fizice, de frig, de îngrijirile medicale inadecvate, de foamea endemică) i s-a alăturat mintea supusă unui lung şi împovărător chin prin excludere, solitudine şi interdicţie. Prin această măsură, care în lumea carcerală se aplica doar deţinuţilor deosebit de periculoşi şi nicidecum în această formă, „duşmanul poporului" era redus la tăcere desăvârşită pe perioada existenţei lui disciplinate şi supravegheate impuse de conducerea penitenciarului. Astfel, în spaţiul celular individual, transformat mai curând într-o cuşcă, deţinutul devenea o ţintă care, foarte curând de la aducerea sa în penitenciar, cădea pradă alienării şi unui dresaj carceral

507. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 225-226.

premeditat. Aşa cum remarcam, cele mai multe sancţiuni s-au aplicat la Râmnicu Sărat pentru tentativele de comunicare şi apoi pentru încercările de a privi pe fereastră. Deci nu pentru solicitări de hrană, asistenţă medicală ori proteste. Este important de reţinut acest detaliu, întrucât el demonstrează că în acest regim al izolării solitare nevoile de socializare şi comunicare, de a simţi prezenţa unei fiinţe umane şi, în general, a lumii înconjurătoare erau mai chinuitoare decât foamea ori frigul. Au existat de asemenea cazuri când plângerea deţinutului împotriva tratamentului abuziv era considerată abatere disciplinară şi sancţionată cu zile de izolare şi regim sever[508].

Aici deschidem o paranteză şi o paralelă cu izolarea deţinuţilor aflaţi în Zarca Aiudului în vremea directoratului lui Gheorghe Crăciun. Acesta din urmă a fost numit comandant în 1958 şi a pus în aplicare planul unei reeducări masive a deţinuţilor, mai ales legionari, pentru convertirea ideologică, uzând de înăsprirea regimului de detenţie în alternanţă cu oferirea de recompense. Pentru persoanele care dovedeau rezistenţă în faţa acestei tentative de control al conştiinţelor, se impuneau progresiv măsuri dure şi presiunea restrângerii drepturilor: înfometarea, punerea în lanţuri, izolarea în celule friguroase, refuzul asistenţei medicale. Între mijloacele de constrângere s-a regăsit şi „izolarea severă", o agravare a regimului dur de detenţie care putea ajunge la ani întregi[509]. Asemănarea cu „regimul sever" de la Râmnicu Sărat este evidentă.

Cum trăia totuşi deţinutul zilele de pedeapsă la penitenciarul Râmnicu Sărat? Se schimba ceva în rutina sa zilnică? Unii s-ar putea îndoi de acest lucru, având în vedere că „politicii" erau pedepsiţi în propria celulă, prin înăsprirea tratamentului, a condiţiilor de cazare şi masă. Doar în unele situaţii aparte, după cum vom vedea mai jos, când a fost nevoie de „măsuri speciale", au fost coborâţi în beciul închisorii, ca în cazul lui Ioan-Ovidiu Borcea sau Ilie Lazăr. Închis la Râmnicu Sărat pentru aproape trei ani, fostul nomenclaturist Ion Eremia, căzut în dizgraţie şi condamnat la ani grei de temniţă, a descris situaţia celui pedepsit cu regim sever în vremea administraţiei Vişinescu:

> trei nopţi de somn pe grătarul patului, ceea ce vara nu reprezenta mare lucru, şi să primesc ca hrană zilnică doar un sfert de pâine uscată, ceea ce însemna mult pentru un om şi aşa chinuit de foame în zilele „normale". Am trăit cele trei zile de pedeapsă în puterea obsesiilor gastronomice, a concertului măruntaielor, a durerilor cumplite de burtă şi de cap şi a jurămintelor solemne de a nu depăşi raţia orară de hrană, pe care mi-o făcusem prin fragmentarea sfertului de pâine în grămăjoare de fărâmituri corespunzătoare unei ore de stare de veghe. Faptul că era cald şi astfel necesarul de calorii era mai redus ca în timpul iernii mi-a uşurat, totuşi, suferinţele celor trei zile şi trei nopţi de foame chinuitoare[510].

Un motiv „temeinic" pentru sancţiunea cu izolarea era descoperirea unor obiecte interzise asupra deţinutului sau în celulă. După unele mărturii, percheziţiile de aici erau aproape zilnice. La primirea în puşcărie, orice deţinut era percheziţionat pentru a fi înlăturată suspiciunea că ar putea introduce obiecte interzise în celular. Apoi, percheziţiile erau corporale sau vizau spaţiul camerei de detenţie. În memoria lui Stere Marinescu a rămas această scenă rutinară: „seara [se făcea] percheziţia corporală şi a camerei,

508. *Ibidem*, f. 285; vol. IV, f. 85-86.
509. Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 412-415.
510. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 101-102.

o dată pe lună percheziţia corporală şi a camerei la baie"[511]. La rândul său, Ion Eremia îşi amintea:

> ni se fac periodic controale foarte temeinice. Mai întâi se percheziţionează, centimetru cu centimetru, patul, pătura, perna şi salteaua şi toate ungherele celulei. Apoi suntem dezbrăcaţi în pielea goală. Se pipăie fiecare cută a hainei şi a lenjeriei de corp, după care se trece la percheziţia corporală: se face controlul epidermei, al părului, al cavităţii bucale, al urechii medii şi al cavităţii anale. Cel mai mult se stăruie asupra controlului rectal, pentru a te batjocori şi umili cât mai mult.

Şi tot el adăuga că, dacă erau prinşi că ascundeau diferite obiecte, osândiţii erau bătuţi cu brutalitate[512]. Percheziţia însă, ca şi vizita procurorului ori a unui ofiţer de serviciu sau a comandantului, avea ritualul său inspirat din supliciul izolării solitare ce definise deja profilul penitenciarului. Deţinutul trebuia să se întoarcă cu faţa la perete, iar comunicarea era minimală. Cu voce scăzută, el era atenţionat că putea răspunde la întrebări. Evident, nimeni nu intra neînsoţit în celula unui nefericit de aici[513]. Pentru obiectele sau alimentele descoperite la percheziţie, cei întemniţaţi erau aspru pedepsiţi. Pentru o bucată de mămăligă, pâine, cană cu cafea, fire de mătură, cârpe, ciorapi, fire de aţă pe care le ascundeau prin puţinele unghere aflate în celulele individuale ori în mica sobă, s-au administrat zile grele de izolare şi regim sever[514].

Corneliu Coposu spunea că cel mai deprimant moment de la Râmnicu Sărat a fost sancţiunea cu izolarea pe care a primit-o deşi nu era vinovat. A fost pedepsit pentru simplul motiv că unui temnicer i s-a părut că Seniorul îl privea ostentativ: „La un moment dat, unul dintre gardieni cu aspect asiatic[515] a avut impresia că m-am uitat dispreţuitor la el şi m-am pomenit sancţionat. Venea directorul şi spunea: «Eşti pedepsit pentru lipsă de respect faţă de personalul penitenciarului cu cinci zile de izolare». De fapt nu era o izolare, dar stăteai fără manta, fără saltea şi fără mâncare". Evident, osânditului flămând îi era imposibil să se odihnească pe fierul patului[516]. De asemenea, tentativa de a se aşeza pe pat în timpul zilei era o altă culpă pentru care s-au dat numeroase sancţiuni cu izolarea la puşcăria buzoiană[517]. Unul dintre oficialii antonescieni, fostul general Nicolae Dragomir, încarcerat în mandatul lui Vişinescu, între decembrie 1960 şi ianuarie 1963, după ce trecuse prin lagărele sovietice, a fost pedepsit pentru că a adormit. I-a implorat, fără succes, pe gardieni să nu fie penalizat, fiind obligat de ani de zile să stea doar în picioare: „Domnule şef, (neinteligibil) că de 17 ani numai în poziţia aceasta stau şi vă rog să fiţi şi dumneastră mai buni să migăduiţi să mai aţipesc câte un pic"[518]. Potrivit responsabilului de serviciu, Dragomir mai încercase să îi înduplece pe paznici invocând înaltele sale grade militare. A primit trei zile de izolare

511. ACNSAS, fond Informativ, dosar 257208, vol . 1, f. 120.
512. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 191.
513. Ion Diaconescu, *op. cit.*, 1998, p. 234.
514. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 66-67, 81, 84-87, 91-93.
515. Deşi Corneliu Coposu insistă în memorii şi interviuri pe existenţa acestui profil printre temnicerii de la Râmnicu Sărat, nu există alte probe care să susţină o asemenea teorie.
516. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 150.
517. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 285.
518. Am păstrat ortografia originală din documentul redactat de ofiţerul de serviciu.

în vara anului 1962 de la Vişinescu, deşi supraveghetorul propusese cinci. În total, el a fost sancţionat cu 10 zile de izolare la Râmnicu Sărat[519].

Dragomir a fost ministru al Coordonării şi Statului-Major Economic în 1940-1941. Şcolit în România şi Italia şi considerat unul dintre cei mai valoroşi ofiţeri români, a participat la luptele de la Mărăşeşti din Primul Război Mondial, iar în a doua conflagraţie mondială a fost angajat în confruntări atât pe frontul de Est, cât şi pe cel din Vest. Arestat de sovietici chiar pe câmpul de bătălie, alături de generalul Gheorghe Avramescu, în timp ce se afla cu trupele în Cehoslovacia, a fost internat în URSS, unde a fost condamnat la opt ani de muncă silnică. În timp ce se afla deja în detenţia sovietică, Dragomir a fost osândit în lipsă la Bucureşti, la zece ani de detenţie grea, degradare civică şi confiscarea averii într-un proces desfăşurat la Curtea de Apel în 1946, în care fostul ministru, considerat un „intim colaborator" al mareşalului Ion Antonescu, care cooperase strâns cu armata germană şi care semnase inclusiv „deciziuni şi legi cu caracter economic şi rasial", a fost acuzat pentru dezastrul ţării. A lucrat în URSS într-un sovhoz din regiunea Kustanai ca felcer veterinar. S-a întors din prizonieratul sovietic la începutul lui 1956, deşi pedeapsa îi expirase cu trei ani înainte, dar a fost arestat din nou în ianurie 1957 pentru a-şi ispăşi pedeapsa pentru care fusese condamnat la Bucureşti. A trecut prin arestul Securităţii capitalei, apoi prin închisorile Jilava, Gherla, Râmnicu Sărat, Văcăreşti. A fost eliberat în 1964 prin graţiere. A murit la Bucureşti, în 1981, la 83 de ani[520].

Şi alţii au trecut prin aceleaşi suplicii ale „regimului sever". De exemplu, Petre Florea[521], aflat aici în recluziune între mai 1958 şi aprilie 1963, a fost pedepsit cu 37 de zile de izolare[522]. Un alt osândit, Ion Eremia, a fost sancţionat de şase ori şi a primit în total 23 de zile de pedeapsă, Vişinescu descriindu-l în primăvara lui 1963, când a fost transferat la Aiud, drept un deţinut indisciplinat. În plus, comandantul sublinia atunci, în 1963, că acesta ar fi reclamat deseori duritatea regimului din penitenciar, care ar fi fost mult mai aspru decât cel de dinainte de comunişti. A fluierat şi le-a spus gardienilor că „deţinuţii politici care erau la Doftana aveau cantină şi umblau liberi [prin închisoare – n. A.M.], avea [*sic !*] scrisori, vorbitor". În februarie 1961, fostul general a fost pedepsit pentru o abatere care ar părea banală. Iată textul raportului: „În timpul ce supravegheam la camiră, deţinutul lam găsit distrămînd din pătură. Pătura este distrămată de 3 degete. Cînd a fost întrebat de ce destramă nu a răspuns nimic de cît atît a spus să nui facem raport". Potrivit văduvei generalului, acesta a fost sancţionat

519. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 221, 223-224.

520. *Ibidem*, vol. IV, f. 217-227; Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op. cit.*, pp. 106-118.

521. Petre Florea (1911-?) s-a născut în comuna Puchenii-Moşneni, Ploieşti. A fost învăţător şi funcţionar. A fost arestat în 1956 şi condamnat prin sentinţa nr. 197/1957 a Tribunalului militar de regiune militară Bucureşti, confirmată prin decizia penală nr. 651/1957 a Tribunalului Suprem Colegiul militar la muncă silnică pe viaţă pentru uneltire contra ordinii sociale în baza art.1 lit. c şi d din Decretul 199/1950. Prin Decretul Consiliului de Stat nr. 5/1963 pedeapsa i se comutase în 25 de ani de muncă silnică. A trecut prin penitenciarele Ploieşti, Râmnicu Sărat, Botoşani şi Aiud. A fost eliberat prin graţiere în august 1964 (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 1721, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*). Fişele matricole penale ale lui Petre Florea, disponibile online la www.iiccmer.ro (30.07.2016).

522. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 89.

pentru tentativele de comunicare cu Corneliu Coposu, aflat în celula vecină[523]. O dovadă în acest sens este un raport din vara lui 1962, iscălit de Vişinescu, în urma căruia Eremia a fost penalizat cu cinci zile de regim sever doar pentru că ar fi ciocănit cu mâna în perete. La câteva zile după pedeapsa primită, Eremia a fost din nou sancţionat pentru că i-ar fi spus nervos gardianului că despre „această cruzime [regimul de detenţie – n. A.M.] are să vorbească lumea în istorie 1.000 de ani fără întrerupere de această *furturare* ce se aduce lui"[524]. Au urmat alte cinci zile de izolare severă, tot cu aprobarea comandantului Vişinescu. Peste o săptămână, s-a făcut un alt raport de penalizare pentru că Eremia ar fi bătut în scaunul aflat în celulă. Având, la aproape 50 de ani, greutatea unui copil, fostul demnitar comunist era probabil în pragul colapsului[525].

Şi avocatul Alexandru Constantinescu (Constant), ajuns la Râmnicu Sărat în primăvara lui 1958 şi transferat de aici cinci ani mai târziu, a fost pedepsit, ca şi alţii, cu izolarea pentru o săptămână întreagă întrucât a încercat să comunice prin pereţi, utilizând alfabetul Morse, cu colegii de suferinţă. El fusese parte a ierarhiei Mişcării Legionare, fost subsecretar de stat în Ministerul Propagandei din Guvernul naţional-legionar. Era licenţiat în Drept şi Filosofie al Universităţii din Bucureşti şi doctor în Economie la Paris. A fost un fruntaş al revistelor legionare *Buna Vestire* şi *Axa*; s-a aflat chiar la conducerea primei publicaţii. În vremea ministeriatului său a „legionarizat", potrivit lui Nichifor Crainic, care îl recomandase lui Ion Antonescu pentru preluarea mandatului la „Propagandă", întreaga conducere a Radiodifuziunii[526]. Întâi a fost arestat din ordinul Guvernului Rădescu, fiind suspectat de infracţiunea „crimă de dezastrul ţării" din cauza participării la actul guvernamental. Avea să fie condamnat după război, în 1949, la patru ani de închisoare corecţională (în acelaşi proces cu Ion Petrovici, un alt deţinut de la Râmnicu Sărat) pentru crime contra păcii, şi în 1957, la 25 de ani de detenţie grea pentru activitate contra clasei muncitoare. Aşa cum s-a întâmplat cu alţi foşti osândiţi pentru infracţiuni circumscrise crimelor de război, Constantinescu a fost condamnat a doua oară pe baza aceloraşi fapte şi probabil pe baza aceloraşi probe ca prima oară, încadrat însă la o altă infracţiune. În lunga sa recluziune, a trecut prin unităţile carcerale Sighet, Târgu Mureş, Jilava, colonia de muncă Poarta Albă şi Aiud. În 1963, odată cu dezafectarea penitenciarului de la Râmnicu Sărat, Constantinescu a fost transferat la Aiud. A fost pus de aici în libertate în 1964, după 15 ani de detenţie, la patru ani de închisoare corecţională. A murit la Bucureşti, în 1977[527].

---

523. Generalul Ion Eremia ar fi fost cazat în celula nr. 5, iar Corneliu Coposu în celula nr. 4, secţia I (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 140v). Conform lui Cicerone Ioniţoiu, în celula nr. 4 a stat până când a decedat (noiembrie 1959) Ioan (Jenică) Arnăutu (Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii Românei. 1946-1958*, p. 83).
524. Ortografia originală, ca şi în raportul citat mai sus; subliniere pe textul scris de mână.
525. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 11, 116, 118, 121, 150, 151.
526. Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Memorii*, 1889-1944, ediţie îngrijită şi prefaţată de Florin Duţu, Editura Floarea de Colţ, Bucureşti, 2015, p. 380.
527. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 141-164; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3170, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*; Fişele matricole penale ale lui Alexandru Gh. Constantinescu, disponibile online la www.iiccmer.ro (21.06.2016); „Alexandru Constant", *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/c/constant-alexandru/ (21.06.2016); Emil Rus, *Delictul de opinie. Procesul ziariştilor: 1945*, Institutul

Imediat ce a fost „cazat" în puşcăria buzoiană, ţărănistul Ilie Lazăr s-a manifestat energic împotriva tratamentului impus. În anii următori, el a continuat să protesteze. De aceea, a avut de suferit de pe urma pedepselor aplicate în lunga sa detenţie de către administraţia închisorilor pe unde a trecut – în total, peste 70 de zile. A fost pus inclusiv în lanţuri pentru o săptămână. La Râmnicu Sărat a fost deseori sancţionat de conducere cu înăsprirea regimului carceral şi reducerea raţiei de hrană pentru tentative de a lua legătura prin Morse cu alţi deţinuţi, de a se uita pe fereastră (şi de a comunica cu Ion Mihalache, motiv pentru a fi amândoi sancţionaţi), de a cânta ori fluiera, de a scrie pe pereţii celulei cu săpunul subtilizat de la baie, de a dialoga cu gardienii sau de a le face reproşuri (de exemplu, că spionau continuu prin vizeta uşii) sau pentru proteste fără mare importanţă. Trebuie spus că cel osândit a intrat în dispute verbale cu gardienii pur şi simplu pentru a-şi striga revolta faţă de chinurile la care era supus. Cum putea un om de 61 de ani să pună în pericol siguranţa gardienilor din penitenciar şi să fie pedepsit pentru că, la solicitarea acestora de a se dezbrăca pentru o percheziţie corporală (era luna decembrie, când frigul la Râmnicu Sărat devenea chinuitor), a replicat doar că sunt „oameni fără suflet şi păgâni" şi că „tocmai în ziua de Crăciun îl pedepsesc"? Până să ajungă la Râmnicu Sărat, în cei aproape opt ani pe care îi petrecuse în Gulag, trecuse şi prin alte locuri de recluziune şi, prin urmare, ştia ce înseamnă teroarea represivă a puşcăriei. Aici a îndurat însă chinuri ca nicăieri altundeva. La un moment dat, le-a strigat gardienilor că un „comportament atât de dur faţă de el nu a pomenit de când este în penitenciar"[528].

În „breviarul de pedepse" de la Râmnicu Sărat se regăseşte şi colonelul Aurel Ardeleanu, ajuns aici în decembrie 1960. Avea să facă rapid cunoştinţă cu regimul draconic, cu supliciul izolării şi privaţiunile de tot felul. Ca fost anchetator militar, a fost şocat probabil de ceea ce i se întâmpla. Vişinescu nu l-a menajat. Deţinutul a fost „recompensat" în total cu 27 de zile de regim sever. Dintre abaterile consemnate de birocraţia penitenciară în dreptul lui reţinem întâmplarea petrecută în mai 1961, când Vişinescu i-a administrat o pedeapsă de cinci zile pe motiv că, aşa cum nota un subordonat:

> am găsit pe deţinutul din celula nr. 29 dezbrăcat în indispensabili, iam atras atenţia ca în viitor să nu se mai prezinte în acest fel şi mi-a răspuns că eu trebuie să scot mâna din buzunar cu un colonel nenorocit şi care este pedepsit pe nedrept, că doar sunt şi eu om, sunt comunist şi posed un carnet roşu în buzunar. De asemenea, mai raportez că are o comportare neregulamentară faţă de mine, adresându-se cu cuvântul „dumneata".

Asaltul lui Vişinescu asupra aceluiaşi osândit suferind a continuat. Câteva luni mai târziu, în timp ce acesta era la pat din cauza diverselor afecţiuni fizice, aşa cum îi recomandase sanitarul închisorii, comandantul a dispus din nou izolarea sa în regim sever pentru că îndrăznise să se învelească cu pătura. Aceasta este o dovadă că Vişiniescu ignora prescripţiile medicului (tratament medical şi repaus la pat, aprobate în prealabil chiar de comandant) în privinţa deţinuţilor suferinzi. După cele zece zile petrecute în

---

Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2012, pp. 42-43; Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941. Mistica ultranaţionalismului*, ediţia a II-a, traducere de Marian Ştefănescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 159; Z. Ornea, *op. cit.*, pp. 214 (n. 3), 326; I. Necula, *Ion Petrovici în vizorul Securităţii*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2005, p. 62.

528. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 360-362, 386-387.

regim izolator, în care nu a avut voie să stea în patul lăsat fără saltea şi cu hrană caldă doar la două zile, starea deţinutului s-a înrăutăţit. Responsabilul medical constata că Ardeleanu avea nevoie de regim special cu repaus la pat întrucât era suferind de reumatism infecţios şi avea picioarele inflamate[529].

Într-un alt caz, de altfel emblematic pentru abuzurile administraţiei de la această puşcărie, deşi se cunoştea starea lui Victor Rădulescu-Pogoneanu, grav suferind de o severă boală cronică incurabilă, având picioarele aproape total anchilozate, i s-a ordonat, în primăvara lui 1958, de către supraveghetor să scoată o bucată de geam căzută în tineta cu urină şi fecale. Refuzul a fost întâmpinat cu o pedeapsă de patru zile de regim sever[530].

Uneori, persoana întemniţată era scoasă din celula sa şi introdusă într-o altă cameră de detenţie. I s-a întâmplat în primăvara lui 1958 lui Ioan (Jenică) Arnăutu, care ocupa o celulă de la parterul închisorii. Pentru a executa pedeapsa izolării, a fost dus la etaj, în camera nr. 36. Aici, dimineaţa patul a fost scos pentru ca deţinutul să nu se poată aşeza sau culca pe timpul zilei, motiv de dispute verbale cu gardienii şi de o nouă sancţiune disciplinară cu regim sever. De altfel, Arnăutu, ajuns la Râmnicu Sărat în vara lui 1957, după şapte ani şi jumătate de detenţie în alte închisori dure ale sistemului penitenciar, a fost pedepsit deseori. În alte penitenciare fusese pus în lanţuri şi trimis în carceră, dar niciodată nu se confruntase cu un sistem atât de neîndurător. Aici a fost frecvent penalizat pentru că vorbea tare, folosea patul pe timpul zilei, adormea pe scaun, închidea fereastra fără aprobare, bătea în perete, se dezbrăca de haine în cursul zilei. La o percheziţie i-a fost găsită, probabil uitată sau subtilizată de la medicul care îi făcea uneori injecţii pentru ulcerul de care suferea, o lamă pentru tăiat fiole. A motivat că o folosea pentru a tăia pâinea. Aşa cum se ştie, deţinuţii politici, şi cu atât mai mult cei de la Râmnicu Sărat, nu primeau nici un fel de tacâmuri (cuţit, furculiţă ori lingură), ci doar gamela de metal. Evident, a fost avertizat şi i s-a confiscat mica folie de metal[531].

Surprins că îşi petrecea îndelungatul timp de recluziune din celulă fredonând sau fluierând melodii, fostul general Ion Eremia a fost penalizat. A fost de asemenea sancţionat pentru că recita versuri ori îşi verbaliza gândurile. El îşi impusese de fapt un anumit program de „cântări", atent să nu fie depistat de către gardieni, dar a fost totuşi reperat. A rezistat însă utilizând tot muzica drept sprijin pentru a rămâne treaz zeci de ore fără să doarmă pe scheletul rece al patului. În memoriile pe care le „scrie" în minte chiar în închisoare, Eremia a recompus modalitatea de a supravieţui acestui supliciu suplimentar care era pedeapsa cu zile de regim sever:

> carcera se execută prin scoaterea din cameră a saltelei de paie de pe patul de fier şi prin reducerea raţiei zilnice de hrană la un sfert de pâine. Ca să dormi trei nopţi pe grătarul patului, deasupra cimentului îngheţat, asta înseamnă pneumonie şi apoi moarte sigură. Şi, mai întâi de toate, ce rezistenţă poate avea un organism subalimentat care este supus unei subalimentări şi mai crase, pe un ger care face să crape până şi pietrele? Cu gândul la sumbrele perspective ce le aveam după pedepsirea mea cu carceră, mi-am frecat timp îndelungat creierul, pentru a găsi o cale de izbăvire. Am ajuns la concluzia că lucrul cel mai însemnat era acela de a nu dormi în pat, unde aş fi fost nevoit să stau ca un peşte pe grătar, având sub mine, în loc de jăratec, un sloi de gheaţă. Dar pot sta trei nopţi fără somn? Desigur că nu. Va trebui să moţăi, cât voi putea, ghemuit pe scăunelul meu. Restul,

529. *Ibidem*, vol. XI, f. 683, 688-691, 693- 694. În text, ortografia originală a documentului.
530. *Ibidem*, vol. III, f. 293.
531. *Ibidem*, f. 335, 491.

văzând şi făcând. După ce a sunat stingerea, am rămas în continuare pe scăunel, spre a petrece noaptea acolo, cu genunchii la gură. Am aţipit un pic, dar curând am sărit de pe scăunel speriat. Simţisem, ca un jungher între coaste, speteaza de fier a patului. A te sprijini cu spinarea de pat, pentru a-ţi dezdoi o clipă coloana vertebrală obligată să stea încordată şi nerezemată şaptesprezece ore pe zi, este, cum am spus, o gravă încălcare a regulamentului închisorii, ce se pedepseşte cu carcera. A primi peste pedeapsa deja aplicată încă un supliment de zile de carceră însemna, în condiţiunile de atunci, o adevărată sinucidere[532].

Orice operaţiune aparent banală devenea mai intensă, cerea mai multă îndemânare şi măiestrie pentru că supravieţuirea la Râmnicu Sărat era o luptă continuă:

Cred că-mi intrase în reflex, ca şi celorlalţi deţinuţi, grija de a nu atinge patul cu spinarea. De teama de a nu săvârşi acest cumplit sacrilegiu anatemizat de canoanele puşcăriei, am sărit în picioare şi am început să mă plimb în cuşca mea de gheaţă. M-am plimbat câteva ceasuri bune, dar frigul, foamea şi oboseala îmi sleiseră puterile şi am fost silit să mă aşez din nou pe scăunel. M-am îndoit ca un arici, spre a nu atinge patul în cazul când aţipeam. Şi chiar am aţipit. Cât timp, nu ştiu, căci m-am trezit căzând în bot pe podeaua de ciment. Deci pe scăunel nu se putea dormi. M-am ridicat şi am început să umblu prin celulă, spre a alunga somnul. Spre ziuă eram aşa de obosit încât dormeam mergând şi mă poticneam gata să-mi frâng gâtul. Ca să nu adorm din nou, am început să recit versuri. Asta mi-a alungat somnul, în sfârşit, a venit deşteptarea, iar eu făcusem şi noapte albă neîntreruptă. Am ronţăit grămăjoara de firimituri uscate de pâine, micul meu dejun pregătit de cu seară, şi când s-a ivit lumina zilei, m-am înzdrăvenit puţin, iar pleoapele mi s-au uşurat un pic. Am continuat să mă plimb şi să recit versuri, pentru a-mi ţine mintea trează şi a nu adormi. Am observat că în timp ce spuneam versurile, gândul îmi zburase departe, acasă, la copii.

Şi, din nou, alte şi alte pericole şi suplicii. Speranţa de a rezista era însă prea mare, astfel încât deţinutul recurgea la orice efort posibil, cu preţul epuizării fizice şi psihice:

Dar mai aveam încă două nopţi şi o zi de pedeapsă pe care trebuia să le petrec treaz, dacă ţineam la viaţă, însă cum să mai stau nedormit încă 36 de ore? De recitat versuri nu mai puteam. Creierul îmi obosise şi nu mai izbuteam să mă concentrez spre a spune pe de rost poezii. Trebuia să mă ocup cu ceva uşor, care să nu-mi ceară eforturi cerebrale, de pildă, să cânt. Dar aşa ceva era cât se poate de primejdios, căci dacă mă prindeau din nou cântând, eram recidivist şi primeam o pedeapsă şi mai aspră ca înainte, iar asta ar fi însemnat pieirea mea sigură. Şi totuşi trebuia să cânt, dacă nu voiam să adorm în timpul zilei, sau să mă sprijin de speteaza patului şi să încasez din nou zile de carceră, ceea ce însemna, de asemenea, pieirea mea. Neavând altă alegere, m-am hotărât să cânt, dar foarte încet, abia perceptibil. După câtva timp, m-am trezit cântând fără emisiune vocală, cântând deci în gând[533].

Unul dintre deţinuţii care au cunoscut cel mai sever şi mai des regimul de pedepse instituit în penitenciarul buzoian a fost fără îndoială Ion Mihalache, fondatorul Partidului Ţărănesc, transferat la vârsta de 73 de ani la închisoarea Râmnicu Sărat, după ce petrecuse deja un deceniu în temniţele comuniste. Până când şi-a găsit sfârşitul chiar în

532. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 149, 151; Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 146-147.
533. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 147, 149.

penitenciarul condus de Alexandru Vişinescu, liderul ţărănist a fost pedepsit cu peste două sute de zile de regim sever, devenind, aşa cum arată mărturiile şi documentele, o ţintă predilectă a comandantului. La cealaltă extremă, una dintre marile excepţii de la Râmnicu Sărat a fost Vasile Luca, cel mai important personaj din ierarhia comunistă aflat în puşcărie. Prezenţa sa a fost o piatră fierbinte pentru Vişinescu, dar în acelaşi timp şi un instrument important prin care tânărul comandant, care îl primise în „custodie" pe fostul demnitar la numai 31 de ani, moştenit de altfel de la fostul director, Emil Constantinescu, şi-a dovedit utilitatea în faţa conducerii sistemului concentraţionar. Ajuns în puşcăria buzoiană în ianuarie 1955, Vasile Luca nu a mai părăsit stabilimentul carceral, cu excepţia câtorva luni când a fost mutat la Bucureşti pentru tratament sau anchetă, până în aprilie 1963, transferat la Aiud bolnav şi aproape nebun. În toţi aceşti şapte ani şi jumătate, în vreme ce alţi deţinuţi au fost torturaţi cu pedepse ce însumau zeci sau chiar sute de zile de „regim sever", Luca a fost doar apostrofat de Vişinescu o singură dată[534]. În schimb, în rarele ocazii în care le răspundea altor colegi la bătăile din pereţi în sistemul de comunicare Morse, Luca îi înjura pe comunişti, amintindu-l pe Lenin[535].

Au existat însă şi altfel de sancţiuni decât cele „clasice". De exemplu, pe avocatul ţărănist Emil Boşca-Mălin Vişinescu l-a pedepsit interzicându-i dreptul de a primi pachet vreme de nouă luni, deşi, aşa cum se ştie, la Râmnicu Sărat deţinuţii politici nu au beneficiat, cu mici excepţii (foşti oficiali ai statului comunist căzuţi în dizgraţie), de astfel de drepturi. Ajuns la puşcăria buzoiană în martie 1962 de la penitenciarul Botoşani (alături de Lazăr Ştefănescu), el a fost penalizat, într-un singur an, cât a petrecut în acest penitenciar, şi cu pedepse „uzuale", în repetate rânduri, pentru diferite presupuse abateri de la regulament (atitudine necuviincioasă, nerespectarea regulamentului de cameră, încercări de a comunica cu ceilalţi deţinuţi). La mai puţin de un an de la depunerea sa în temniţa buzoiană, avea nevoie de o operaţie chirurgicală. Avocat, magistrat şi ziarist ţărănist, devenit purtător de cuvânt al PNŢ după 1944, a fost arestat abia în 1952, la 39 de ani. Fusese însă condamnat în 1946, în procesul „Sumanelor negre", la muncă silnică pe viaţă, comutată cu puţin înainte de eliberare la 25 de ani, pentru participare la complot pentru distrugerea unităţii statului, răspândire de ştiri false şi răzvrătire, dar a trăit în clandestinitate, ascuns sub nume fals. După capturare, a trecut pe la penitenciarele Jilava, Lugoj, Aiud, Gherla, Galaţi, Botoşani, Văcăreşti. A părăsit Râmnicu Sărat în aprilie 1963, spre a fi încarcerat la Jilava. La transfer a fost caracterizat de Alexandru Vişinescu ca fiind „F(oarte) periculos", pentru a fi atent supravegheat. Un an mai târziu a fost graţiat de restul pedepsei[536].

Un alt deţinut mai degrabă menajat a fost Constantin Horobeţ. Ajuns la Râmnicu Sărat în primăvara lui 1960, el a fost tratat, pare-se, cu mai multă atenţie în cei trei ani de recluziune pe care i-a petrecut în penitenciarul buzoian. Horobeţ a fost mustrat o singură dată şi nu i s-a aplicat nici o altă pedeapsă cu izolarea, în timp ce deţinuţii politici „consacraţi" erau, aşa cum am văzut, pedepsiţi cu săptămâni întregi de izolare. În plus,

534. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 452.

535. *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, p. 142.

536. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 111-137; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3207, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*; Icu Crăciun, „Emil Boşca-Mălin (1913-1976)", *Mişcarea literară*, serie nouă, anul XII, nr. 2 (46), 2013, pp. 120-122.

el a putut să o vadă pe soţia sa cât a stat la Râmnicu Sărat şi să primească un pachet, lucru interzis cu desăvârşire celorlalţi deţinuţi închişi aici[537].

Fochist de locomotive la bază şi angajat oficial la Ministerul Învăţământului, Horobeţ a fost în realitate un spion. Fusese însă eliminat din reţeaua DIE ca urmare a unei operaţiuni compromise în Republica Federală Germania, cunoscută ca „afacerea Horobeţ-Ciuciulin". Astfel, în vara lui 1958, locotenent-colonelul Constantin Horobeţ şi maiorul Nicolae Ciuciulin au fost arestaţi de autorităţile federale sub acuzaţia de spionaj, în operaţiunea de capturare a celor doi fiind antrenate şi serviciile americane. La acea vreme, rezident al serviciului de spionaj la Frankfurt era nimeni altul decât Ion Mihai Pacepa, conspirat ca lucrător în cadrul reprezentanţei comerciale a României, suspectat, după defecţiunea sa, de foştii colegi că fusese implicat şi în acest scandal[538].

Misiunea celor doi fusese recrutarea soţiei unui ofiţer american de la o bază militară din Germania Federală. Soţia româncă a ofiţerului american, care a fost, chipurile, recrutată în România, fusese atrasă în cursă cu legenda că cei doi ofiţeri sub acoperire urmăreau achiziţionarea de armament pentru momentul când Bucureştiul se va desprinde de Moscova. Astfel, ei căutau să afle detalii despre echipamentele militare. Doar că „agenta" a anunţat autorităţile imediat ce a revenit în Germania şi întâlnirea cu Horobeţ, programată să aibă loc într-un cimitir pentru livrarea materialelor confidenţiale, s-a soldat cu arestarea ofiţerului român. Operaţiunea, coordonată de însuşi şeful DIE, generalul Mihai Gavriliuc, nu fusese aprobată de ministrul Alexandru Drăghici, aşa încât, în urma scandalului, în vara lui 1959, directorul spionajului românesc a fost demis şi trecut în rezervă[539].

Judecaţi în Germania, cei doi ofiţeri au fost condamnaţi, dar au refuzat azilul politic. Ion Mihai Pacepa s-a implicat direct în operaţiunea eliberării lor prin negocieri cu autorităţile federale. Fostul consilier al lui Ceauşescu a afirmat că, în schimbul eliberării celor doi spioni, autorităţile comuniste au eliberat şi expulzat în 1959 câţiva clerici catolici condamnaţi în 1951. În schimb, un fost ofiţer superior din DIE a relatat o scenă petrecută pe aeroportul din Frankfurt după punerea în libertate de către autorităţile

537. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 268, 271, 272.

538. După reţinerea lui Horobeţ şi Ciuciulin, alţi agenţi ai Securităţii comuniste au fost arestaţi în Marea Britanie şi RFG. Nu este clar ce şi cât au deconspirat cei doi din secretele spionajului comunist. Există ipoteza că au divulgat doar câteva nume întrucât, fiind ofiţeri de teren, nu cunoşteau întreaga reţea de spionaj din Europa Occidentală. O altă sursă afirmă însă că informaţiile livrate de cei doi agenţi au fost importante şi substanţiale (agentura DIE şi cazuri aflate în studiu, detalii operative despre organizarea şi activitatea DIE, caracterizări ale ofiţerilor etc.), cei doi fiind în realitate şefii celor mai importante servicii operative ale DIE, SUA (Horobeţ) şi Germania Federală (Ciuciulin). Chiar avocatul german al celor doi, angajat de autorităţile române, ar fi destăinuit că în ancheta de contraspionaj ei au fost „storşi ca lămâile". Potrivit lui Pacepa, capturarea celor doi a declanşat un adevărat cutremur în serviciul românesc de spionaj (Ion Mihai Pacepa, *Moştenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2014, pp. 137-138; Corespondenţă privată de la Ion Mihai Pacepa, 10 iulie 2016; Marius Oprea, „O istorie cu spioni [VIII]: O moarte care nu justifica nimic", *Ziarul Financiar*, 4.04.2008, disponibil online la http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/o-istorie-cu-spioni-viii-o-moarte-care-nu-justifica-nimic-3097881/ [3.07.2016]).

539. Florian Banu, *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948-1989)*, cuvânt-înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu, Editura Corint, Bucureşti, 2016, pp. 141-142.

vest-germane a celor doi spioni. Horobeţ s-a repezit către Pacepa, l-a înjurat şi l-a acuzat de trădare, lăsând să înţeleagă că deconspirarea lor ar fi fost cauzată de viitorul general[540].

Aduşi în ţară, Securitatea i-a reţinut imediat pe cei doi, după ce demarase o anchetă pentru trădare, fiind bănuiţi pentru divulgarea reţelei româneşti de spionaj din Occident. Arestat în vara lui 1959, Horobeţ a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică. A trecut iniţial pe la arestul MAI din Piaţa Palatului (UM 0123/H), apoi pe la Râmnicu Sărat şi, din 1963, via Jilava, la Aiud, de unde a şi fost eliberat în mai 1963, odată cu amnistia deţinuţilor politici[541]. În timp ce era închis, soţia sa a intentat divorţ în 1961 şi a cerut custodia celor doi copii minori. După eliberare, Horobeţ a prestat munci necalificate în diferite locuri în Bucureşti şi se pare că locuia în continuare cu fosta soţie, la doi ani după ce aceasta, funcţionară la Electroaparataj, ceruse despărţirea[542].

Un inventar incomplet şi alcătuit aleatoriu al motivelor invocate pentru sancţionarea deţinuţilor de la Râmnicu Sărat nu are nevoie de prea multe comentarii: „Nu respectă programul fiind găsit de 3 ori la rînd culcat în pat. Cu toate căci iam atras atenţia totuş a continuat să doarmă" (două zile regim sever); „A fost surprins de supraveghetor dela camiră umblînd la sobă fără să raporteze. Am anunţat ofiţerul de serviciu şi eam făcut percheziţi la sobă şi am găsit ascuns în sobă mămăligă, pîine şi cana cu cafea ascunsă. Cînd la întrebat că de ce a umblat la sobă, a spus că a greşit. Dar a fost de mai mule ori găsit umblând la sobă isa atras atenţia dar nu a vrut să înţeleagă" (trei zile); „Cînd sa introdus măturili în celuli a bine voit să rupă din mături atunci cînd lam văzut am anunţat pe TOV supraveghetor [indescifrabil] de secţie şi cînd la întrebat de ce rupi mătura a răspuns că a greşit" (trei zile); „I-am dat ordin să meargă să facă baie şi nu a vrut. Deşi am repetat de 3 ori ordinul totuşi deţ[inutul] nu a vrut să execute ordinul dat vorbind cu tonul ridicat că noi ne jucăm cu viaţa lui şi vrem să-l exterminăm. Deasemeni sa pronunţat că deşi medicul ia aprobat mîncare fără ardei, noi intenţionat îi punem ardei în mîncare pentru a-l distruge. Menţionez că acest deţ[inut] este foarte recalcitrant şi înrăit" (şapte zile); „În timp ce supravegheam am auzit discuţi în camera dintre care aducerea ijurii cadrelor noastre punândule diferite nume [indescifrabil] Dracea Zgîtul Cîini Roşu Balacanatu Răscrăcea Poşaloc Zgîitul ochi Zgîini şi Buzoi de [indescifrabil] şi altele" (şapte zile regim sever şi separarea deţinuţilor); „lam găsit suit la geam. Isa atras atenţea de mai multe ori şi nu a vrut să respecte programul" (cinci zile); „Lam găsit dormind cu capul la capătul patului şi lam întrebat de ce dormi şi mia răspuns că nu doarme aşa

540. Ion Mihai Pacepa, Ronald J. Rychlak, *Disinformation: Former Spy Chief Reveals Secret Strategies for Undermining Freedom, Attacking Religion, and Promoting Terrorism*, WND Books, Washington, DC, 2013, p. 116 (n. 4); Ion Mihai Pacepa, *op. cit.*, pp. 137-138; *Ion Mihai Pacepa în dosarele Securităţii: 1978-1990*, studiu introductiv, selecţia documentelor şi indice de nume de Liviu Ţăranu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2009, pp. 43-44, 202-203, 216, 268, 420; Vasile Lăpăduşi, „Terorismul – repere istorice", *Revista Română de Criminalistică*, nr. 2, aprilie 2011, disponibil online la http://www.criminalistic.ro/terorismul-%E2%80%93-repere-istorice/ (3.07.2016).

541. Decretul de eliberare consemnează în dreptul lui Constantin Horobeţ următoarele: „Născut la 6 iunie 1923, în comuna Spineni, raionul Vlădeni, regiunea Iaşi, fiul lui Ilie şi Maria, condamnat prin sentinţa penală nr. 12 din 11 februarie 1960, a Tribunalului militar de regiune militară Bucureşti, confirmată prin decizia penală nr. 35 din 19 februarie 1960 a Tribunalului suprem – Colegiul militar, la 15 ani muncă silnică pentru trădare de patrie în baza art. 190 pct. 1 şi 3 Cod penal" (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 236/1963, poz. 37, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*).

542. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 260-277.

stă el cu ochii închişi" (două zile); „Primind ordin de la O[fiţerul de] S[serviciu] pentru a umple perinile cu paie la celula 34 şi cînd lam scos perna din camera am găsit nişte cîrpie şi aţă de cusut ascunsă în pernă. După cari am anunţat O[fiţerul] S[de serviciu] la trimis la dînsul şi lam făcut control la saltea şi iam găsti o perechi de ciorapi şi nişte cîrpie legate în salteaua cu paie" (trei zile); „A fost urmărit din aproape, de seara cînd am intrat în serviciu. Scopul ia fost că a ciocănit în perete spre celula 33 [deţinutul era cazat la celula 34, pe secţia a II-a – n. A.M.] dar lam lăsat şi urmărit din aproape ca la ora de mai sus [5.10 – n. A.M.] a fost prins ciocănind în perete. După deschidere s-a dus O[fiţerul de] S[erviciu] şi în loc să spună cum a făcut a început să compătimească pe tov. Icot. maj. că este om bun şi ia desfăcut toate dorinţele ce a avut deţi[nutul] nevoie şi va fi şi el recunoscător" (trei zile); „Deţinutul de la celula Nr. 11 a refuzat să primească mîncarea la toate mesele ce i leam dat în cursul acestei zile, spunînd că el nu are nevoie de regim şi pat permanent după c]teva minute după ce a refuzat masa ma bătut la uşă ca să-i-o dăm căci a greşit. Deasemeni la masa de seară sa pronunţat cu un ton nervos spunînd căci nu mănîncă că î-i este scîrbă de mîncarea pe care i-o dăm noi" (trei zile)[543].

Cultura secretului, minciuna sub jurământ sau pur şi simplu memoria slabă au fost cauzele care l-au împins însă pe Alexandru Barbu, ofiţer la penitenciarul Râmnicu Sărat în vremea lui Vişinescu, să declare la tribunal: „Reafirm, la întrebările insistente ale instanţei, că nu cunosc să fie [*sic!*] existat vreodată un caz în care un deţinut politic să fie sancţionat cu izolare simplă sau cu izolare severă". După cum a declarat, la fel de nonşalant, că nu cunoaşte vreun caz în care un deţinut politic să fi fost sancţionat disciplinar. Barbu continuă:

> Dacă s-ar fi întâmplat acest lucru, sancţiunile prevăzute de regulament erau de mustrare, izolare sau izolarea severă. Izolarea simplă presupunea că deţinutului nu i se dădea timp de 2 zile decât o bucăţică pe pâine şi apă „la discreţie" iar a treia zi o masă caldă, iar izolarea severă se presupunea în plus că se scotea salteaua şi dormea numai pe grilajul patului, folosind însă o pătură.

Ciudată această consistenţă a informaţiei despre teoria pedepsei şi stipulările regulamentare, mai ales că, spunea acelaşi ofiţer, nu cunoaşte vreun caz de deţinut penalizat. O minciună flagrantă, uşor demontabilă. El a negat totodată că deţinuţii ar fi bătut în pereţi şi, mai mult, că aceştia ar fi fost sancţionaţi pentru asta. E însă contrazis de numeroasele rapoarte care atestă sancţiunile cu izolarea severă pentru comunicare prin perete. În plus, Barbu avea relaţii apropiate cu alţi gardieni sau ofiţeri care interacţionau cu deţinuţii politici, deci nu se poate să nu fi ştiut măcar de la ei numeroase detalii despre pedepsele la care erau supuşi cei încarceraţi[544].

În schimb, Alexandru Vişinescu a admis că el aproba sancţiunile, dar că acestea constau *doar* în mutarea deţinutului din celula sa în altă celulă. La întrebările procurorilor, Vişinescu a răspuns că pedeapsa izolării era „mai mult formală"[545]. Nu a explicat însă raţiunile acestei măsuri. Dar, aşa cum am văzut, consecinţele lor asupra stării fizice şi psihice a celor închişi au fost nimicitoare. Nu este exclus să se fi întâmplat uneori acest

543. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 64, 66, 68, 71, 72-74, 81, 90, 98. Ortografia este cea originală.

544. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 237, 237v; ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 221.

545. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 79.

lucru, probabil pentru a împiedica comunicarea şi pentru a-i sancţiona cu izolarea într-o celulă fără pat şi scaun[546], dar regula era cu totul alta, arătată mai sus şi probată masiv în documentele procesului. Există şi cazuri în care Vişinescu a acordat mai puţine zile decât cele solicitate de supraveghetor sau chiar de către ofiţerul de serviciu[547], dar şi exemple în care el a majorat pedeapsa, adăugând zile de regim sever[548].

În privinţa administrării pedepselor, acţiune săvârşită pe scară largă la Râmnicu Sărat, aşa cum am văzut, întrebarea care se pune este dacă instrumentul represiv era permis de regulament sau acesta constituia un abuz grav, comis de personalul închisorii şi de conducerea acesteia. Exista o limită clară între regulamentul penitenciar şi abuzul care decurgea din excesul de zel, din brutalitatea nemăsurată, din nevoia de a dresa deţinuţii prin sancţiuni mai curând patologice, cu scopul supunerii lor totale? În tot acest lanţ decizional al administrării sancţiunii, comandantul locului de detenţie a avut un rol decisiv : gardianul raporta şi propunea o sancţiune, ofiţerul de serviciu încuviinţa, responsabilul medical al penitenciarului viza, iar Vişinescu aproba. În sens invers aşadar, în circuitul de mecanică reprimatoare, dincolo de logica birocratică, comandantul era cel care ar fi putut să se opună sancţiunilor. Nu putem interpreta această stare de fapt – totalitatea pedepselor chinuitoare impuse – doar prin nevoia de a asigura un climat de disciplină severă şi izolare totală în rândul deţinuţilor politici. În realitate, formalismul rapoartelor de pedeapsă indică linia urmată de conducerea închisorii în privinţa tratamentului aplicat deţinuţilor, iar aceasta nu se poate traduce decât prin intenţia de „lichidare discretă", în care timpul şi condiţiile brutale de detenţie îşi urmau cursul, „pe cale biologică", cum ar spune un alt fost torţionar[549].

Dovezile incontestabile ale culpei lui Vişinescu din acest punct de vedere sunt semnăturile sale pe documentele aflate astăzi în arhivele Securităţii. De la deţinuţii celebri de la Râmnicu Sărat până la anonimii închişi în puşcăria pe care a păstorit-o, cu toţii au fost ţinuţi captivi, cu hrana împuţinată şi în condiţii extrem de grele, ca urmare a aprobării sancţiunilor de către comandant. Sute de rapoarte indică culpa sa în acest caz. Severitatea extremă şi măsurile draconice de ordine şi disciplină din penitenciar nu sunt şi nici nu puteau fi specificate în vreun regulament. Una era ca un deţinut izolat să fie sancţionat pentru o abatere disciplinară precum tentativa de a comunica şi alta era să îi fie impuse zile grele de „regim sever" pentru că stătea lângă uşă (şi se presupune, de exemplu, că îl spiona pe gardian !), pentru că a fost găsit stând în pat ori a fost surprins în tentativa de a se apropia de fereastra oblonită a celulei. Sancţiunile se întind din primul până în ultimul an de mandat al lui Vişinescu. Şi, mai ales, majoritatea arată abuzul, duritatea, regimul draconic, bestialitatea şi spionarea exagerată a celor întemniţaţi.

În definitiv, sistemul de sancţiuni cu „regim sever" a impus un tratament excesiv de violent şi agresiv în raport cu abateri minore şi, mai ales, în afara regulamentelor aprobate de DGP, aşa cum vom arăta în ultima parte a cărţii, lucru demonstrat în procesul Vişinescu. A fost în fapt o interpretare excesivă a normelor de conduită în detenţie, cu consecinţe foarte grave. Aşadar, sesizăm inclusiv ilegalitatea unor decizii care au

546. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v.
547. Vezi, de exemplu, *ibidem*, vol. V, f. 75, 76, 84-85, 90, 91-92.
548. Vezi, de exemplu, *ibidem*, f. 79.
549. Sintagma „lichidare discretă" apare în studiul lui Mihai Demetriade, care a analizat strategia lui Gheorghe Crăciun de eliminare fizică a deţinuţilor aflaţi în Zarca Aiudului (Mihai Demetriade, *op. cit.*, p. 294).

zdruncinat sănătatea celor încarceraţi. De exemplu, un document dinspre finalul anului 1962, deci chiar atunci când începuse dezgheţul în lumea comunistă românească, ajuns pe masa tribunalului, stipula clar obiectele care nu le erau permise deţinuţilor în penitenciar. Pe lângă cele cunoscute (obiecte ascuţite sau de valoare, cărţi ori instrumente de scris, medicamente etc.), deţinuţii nu puteau deţine vreun „obiect care putea fi folosit ca mijloc de atac împotriva altor deţinuţi sau a cadrelor"[550]. Realitatea de la Râmnicu Sărat a arătat că au existat însă sancţiuni pentru un fir de mătură sau o cârpă, aşa cum a fost cazul evocat la început, al fostului ministru Alexandru Alexandrini, pedepsit pentru că a fost surprins ascunzând sub cimentul celulei pietricele, paie de mătură şi beţe de lemn[551].

Bătaia

În viaţa „politicilor" de la Râmnicu Sărat, condiţiile intrinsece ale detenţiei, aşa cum le-am analizat până acum (izolarea, frigul, foamea, suferinţele provocate de lipsa îngrijirii medicale sau de pedepsele cu regim sever etc.), nu au fost singurele elemente ale supliciului. De multe ori, deţinuţii care au trecut prin această puşcărie amintesc maniera brutală şi sadică în care au fost sancţionaţi de către cadrele penitenciarului. Bătaia deţinuţilor devenise cu timpul „un lucru obişnuit" şi nu era invocat întotdeauna un motiv anume[552]. Bătaia nu era regula, cum spunea un fost gardian, dar nici nu lipsea de la închisoarea buzoiană. De altfel, cei mai mulţi dintre supravieţuitori nu au reclamat bătăile primite aici, spre deosebire de alte închisori, ci duritatea regimului în ansamblu, în vreme ce unii au precizat că nu au fost niciodată bătuţi[553].

Aşa cum îşi amintea un celebru deţinut politic, bătaia era aici aplicată chiar dacă deţinutul nu era vinovat, fiind „o metodă de menţinere a disciplinei". Severitatea şi duritatea carcerii la Râmnicu Sărat o făceau chiar mai puţin suportabilă decât violenţa frustă, care era aplicată în combinaţii diferite sau separat de către gardieni, ofiţeri de serviciu sau comandant. Dar, spre deosebire de imaginaţia diabolică folosită în alte locuri de detenţie, prin aplicarea unor torturi sofisticate, chinuri administrate cu originalitate, călăi care dispuneau de un bestiar de cazne, devenite de notorietate în locuri precum Piteşti, Salcia sau Gherla, la Râmnicu Sărat „reţeta" a fost mult mai rudimentară: bastoane, lovituri de pumn sau cizmă. Cinci-şase gardieni intrau pe nesimţite în celulă şi tăbărau cu bastoanele peste deţinut, care, sub ploaia loviturilor, se prăbuşea pe cimentul rece. Uneori, scena se repeta în mai multe camere de recluziune într-un interval scurt. Totul nu dura decât foarte puţin, dar destul pentru ca deţinutul să fie „dresat"[554].

---

550. Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4.045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 144).
551. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 41-42.
552. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 243v.
553. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 140); APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 173.
554. *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, pp. 142, 163.

Comandantul Alexandru Vişinescu se implica deseori personal în bătaia aplicată deţinuţilor. A făcut-o cu Ion Mihalache, cu Ioan-Ovidiu Borcea, cu Ilie Lazăr. Un fost gardian, Alexandru Panţuru, îşi amintea o scenă în care a descoperit violenţa oarbă a comandantului. Vişinescu ieşea deseori obosit şi surescitat din celulele vreunui deţinut, imagine precedată de strigătele şi gemetele nefericitului osândit. În astfel de escapade brutale, el era însoţit de un gradat apropiat[555]. Cercetând aceste acte de teroare, judecătoarea de la Curtea de Apel Bucureşti a tras de asemenea concluzia că Vişinescu nu doar că a tolerat această formă de sancţiune, împotriva oricăror dispoziţii regulamentare, ci a participat personal la torturarea unor deţinuţi, deşi, ca şef direct al întregului personal, ar fi putut să oprească aceste violenţe. Când în sala de judecată a fost vizionată înregistrarea unui interviu cu Ion Diaconescu, la întrebările judecătoarei, Vişinescu n-a contestat nimic. Diaconescu declarase în înregistrare că fusese bătut în repetate rânduri în închisoarea buzoiană[556]. Trebuie adăugat aici că în sistemul penitenciar comunist, chiar şi după moartea lui Stalin, bătaia a fost tolerată şi chiar indicată de la centru ca măsură pentru sancţionarea deţinuţilor. Bătaia a fost interzisă oficial abia în 1962, iar din diverse surse reiese că indicaţiile privind bătăile şi alte violenţe erau trasate informal la întruniri ale activului DGP şi comunicate oral[557].

Deţinutul Ioan Bărbuş, care a ajuns la Râmnicu Sărat în anul următor numirii lui Vişinescu ca director şi a părăsit închisoarea în ultimul an de mandat al comandantului, a fost şi el bătut. Fără vreun motiv anume, probabil pentru inocularea fricii, Bărbuş a fost snopit în bătaie de mai mulţi membri ai personalului închisorii. Evident, „bătaia cu pretext" făcea parte din acelaşi registru al dresajului carceral[558]. Mai puţin violente şi dureroase decât cele încasate în anchetă, aşa descria Corneliu Coposu bătăile primite la Râmnicu Sărat, deşi fostul comandant a susţinut că nu l-a molestat pe deţinut. Seniorul avea să remarce că exista chiar o oarecare rutină a violenţei în închisoarea lui Vişinescu, probabil pentru împiedicarea tentativelor de a încălca regulile stricte impuse de conducerea penitenciarului, dar nu poate fi exclusă şi o anumită satisfacţie a temnicerilor. După ce se prăbuşeau la pământ, deţinuţii bătuţi în celulă mai primeau în plus câteva lovituri cu cizma în cap sau în burtă. Coposu îşi mai aminteşte că Vasile Luca, agresat, se pare, şi el, protesta în faţa violenţelor gardienilor invocând concepţiile leniniste[559]. Şi Ion

555. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 58v, 59v, f. 41v (interviul cu Alexandru Panţuru apărut în *Vestitorul de Râmnic*, supliment al cotidianul *Opinia* din Buzău, nr. 138, 22.07.1998); Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, pp. 76-77, 113. În mărturia de la proces, Lucia Hossu-Longin a relatat că deţinuţii erau bătuţi de către Alexandru Vişinescu şi Vasile Lupu cu biciuri împletite din fire de metal. A adăugat că are informaţia de la martorii care apar în film. Cel mai probabil, mărturia a fost de fapt inspirată de afirmaţiile lui Alexandru Panţuru.

556. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v.

557. Vezi Dumitru Lăcătuşu, Alin Mureşan (editori), *op. cit.*, pp. 386-400 (doc. de la AANP, fond Secretariat, dosar nr. 18/1968, inventar nr. 2, f. 219-226); ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 233-234.

558. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 285.

559. *Ibidem*, vol. IV, f. 197v; „Şef al Penitenciarului de pedeapsă", Seria „Torţionarii", serialul *Memorialul Durerii*, realizat de Lucia Hossu-Longin, 1993, disponibil online la http://www.tvrplus.ro/editie-memorialul-durerii-o-istorie-care-nu-se-invata-la-scoala-157656 (19.01.2017).

Eremia a relatat despre bătăile care se administrau pentru diferite abateri, cu coada de mătură sau cu ciomagul:

> Dacă găsesc asupra ta măcar o foiţă de ţigară, primeşti pedeapsa maximă: bătaia la spate cu ciomagul până cazi în nesimţire. Această pedeapsă se aplică şi în cazul când eşti prins vorbind cu vecinul prin viu grai sau prin semnale Morse. Deseori am auzit în dricul nopţii ţipete îngrozitoare, care m-au trezit din somn. Erau execuţii cu ciomagul, pentru unul din aceste două păcate mortale[560].

Ion Diaconescu a istorisit despre bătăile primite de Ioan-Ovidiu Borcea, torturat chiar de către comandantul Vişinescu pentru că a refuzat să divulge conţinutul unui mesaj Morse, despre violenţele la care a fost supus Ion Mihalache, dar şi despre loviturile încasate de el însuşi. La rândul său, Borcea i-a relatat prin peretele celulei preotului Mihai Godó că a fost bătut îngrozitor, fiind scos din cameră. În total, într-o singură zi, Borcea a fost maltratat de trei ori, fiind depistat că a comunicat de tot atâtea ori, aşa cum i s-a confesat lui Godó[561]. Cu altă ocazie, chiar Borcea a rememorat o scenă violentă: „Fiindcă era iarnă am raportat că nu aveam îmbrăcăminte decât ruptă şi un ofiţer mi-a dat un pumn în gură de m-a trântit la pat şi mi-a rupt un dinte"[562]. În privinţa propriilor experienţe, Ion Diaconescu îşi amintea că fusese bătut de aproximativ zece ori în cei aproape cinci ani petrecuţi la Râmnicu Sărat. Victor Rădulescu-Pogoneanu sau Ion Mihalache au fost bătuţi când erau grav bolnavi ori chiar imobilizaţi în pat[563]. În cazul celui din urmă, la partea dedicată deceselor din penitenciar, am descris întregul supliciu la care a fost supus până la moartea sa, din care nu au lipsit actele de tortură fizică.

Chinul nu era însă îndeajuns dacă nu era suplimentat cu câteva inovaţii de bestialitate, pe care judecătoarea procesului le-a calificat ca fiind adevărate acte de tortură, chiar dacă acestea nu au avut originalitatea din alte locuri de detenţie. O găleată de apă, aruncată în plină iarnă, peste salteaua din patul deţinuţilor făcea imposibilă odihna pe timpul nopţii, întrucât pe parcursul zilei oricum nu aveau voie să se aşeze în pat. Există astfel de mărturii potrivit cărora unii dintre „politici" au fost stropiţi cu găleţi cu apă, cu precădere iarna, astfel încât „confortul" să le fie asigurat. Uneori, lichidul era aruncat pe cimentul celulei chiar şi după ce fusese scos patul, în urma unei sancţiuni cu regim sever, pentru ca osânditul să nu se poată aşeza nici măcar pe podea. De exemplu, Borcea a văzut, printr-o crăpătură a uşii, scene în care peste bătrânul Ion Mihalache, rămas pe pardoseala rece a celulei, s-a aruncat apă cu găleata ca să fie astfel obligat să stea în picioare[564]. Peste ani, Ioan Bărbuş sau Victor Anca au pătimit din cauza acestui tratament[565].

---

560. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 173, 191.
561. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 295v-296; Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 152-153.
562. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, pp. 29-30.
563. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 285, 285v; *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, pp. 142, 163.
564. Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 412.
565. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 243v; vol. III, f. 282v, 285.

La Râmnicu Sărat nu a existat o celulă distinctă pentru izolare precum în alte închisori, unde era cunoscută mai ales sub denumirea de „neagra". Structura celularului de aici, regulamentul strict, dispunerea deţinuţilor politici în camere individuale nu impuneau existenţa unei asemenea încăperi pentru pedeapsă. Nu avea sens, izolarea monocelulară permitea „bătaia la faţa locului", în camerele de recluziune. Însă beciul închisorii a fost utilizat uneori pentru cazuri speciale, când torturarea mai severă a deţinuţilor trebuia făcută departe de urechile colegilor de suferinţă, fără martori, în condiţii mai aspre (întuneric, fără fereastră, posibilităţi de imobilizare mai sigure, utilizarea unor metode mai sălbatice de abuz fizic).

Unul dintre cazurile cele mai cunoscute este al lui Ioan-Ovidiu Borcea, cel mai tânăr deţinut cunoscut de la Râmnicu Sărat, trecut printr-o lungă detenţie, ajuns la penitenciarul buzoian pe când avea 25 de ani. El a stat şase ani aici, ocupând, pe rând, trei celule. Deşi în urma lui Borcea nu au rămas memorii scrise, amintirile sale au fost totuşi consemnate şi au reprezentat o sursă importantă pentru reconstituirea întâmplărilor din puşcărie[566]. Fiind surprins că folosea comunicarea prin Morse, tuşind, Ioan-Ovidiu Borcea a fost torturat cu sălbăticie :

> M-au dus în catacombele de sub închisoare, dezbrăcat la pielea goală, cu mâinile şi picioarele legate între capetele unui pat de fier. M-a bătut cel mai barbar acest Vişinescu, până a ţâşnit sângele din mine, folosind o coadă de mătură până a rupt-o. A durat trei zile ; după care m-au dus în celula 3, lângă[567] Nelu Diaconescu şi preotul Mihai Godó. În aceeaşi zi m-au prins din nou şi iar m-au dus la bătaie[568].

Prin comportamentul său demn, tânărul Ioan-Ovidiu Borcea a stârnit admiraţia colegilor de detenţie, pe care nu i-a cunoscut personal până la eliberare. Iată cum îl caracteriza Mihai Godó : „Era un tânăr curajos, de caracter. Rar am întâlnit o figură atât de hotărâtă, eroică şi nobilă"[569]. El devenise membru al Tineretului Ţărănesc la 13 ani, în organizaţia condusă de Ioan Bărbuş, cu care avea să împartă peste ani celularul puşcăriei buzoiene, şi a participat activ la acţiunile anticomuniste din anii tulburi de după război. Prima dată a fost arestat la 13 ani, la marea manifestaţie anticomunistă din Piaţa Palatului Regal din 8 noiembrie 1945, fiind reţinut într-o cazarmă din Drumul Taberei. A fost eliberat şi a continuat să militeze, împărţind ziare şi manifeste, acţiune care îi va aduce inclusiv eliminarea din şcoală. În iunie 1952, pe când avea 20 de ani, a fost arestat sub acuzaţia că ar fi constituit un grup de rezistenţă alături de mai mulţi tineri şi a fost condamanat în anul următor la 20 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale. Caracter ferm şi intransigent, Borcea a primit pedepse cu izolare la Baia Sprie, unde a fost, se pare, iniţiatorul unei greve. Trimis la Oradea, a făcut şi aici greva foamei

566. Sora mai mică a fostului deţinut, Luiza Eugenia Dumitrescu, a fost audiată în faţa Curţii de Apel Bucureşti şi a precizat că fratele său a lăsat un caiet de memorii, care însă s-a pierdut (*Ibidem*, vol. IV, f. 121). Cicerone Ioniţoiu a citat totuşi deseori în lucrările sale din mărturiile lui Borcea, care, încrucişate astăzi cu alte surse (documente, memorii, interviuri), au un grad important de acurateţe.

567. Fostul deţinut se referă la faptul că cei trei au fost depuşi în celule alăturate, nu într-o cameră comună.

568. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, pp. 50, 53.

569. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 153.

şi a fost de asemenea sancţionat cu zile de izolare. După Revoluţia din Ungaria, fiind considerat un deţinut foarte periculos, a fost transferat, împreună cu alţi osândiţi, la Aiud. Aici a fost imediat depus separat în Zarcă, însă, cu toate acestea, a fost coautor al celebrei greve iniţiate în 1957. De aici, alături de alţi deţinuţi, a fost transportat la Râmnicu Sărat în luna august a aceluiaşi an. Înainte mai trecuse, pe lângă închisorile menţionate deja, pe la Jilava şi Gherla. De la Râmnicu Sărat a ajuns, în aprilie 1963, la Botoşani, de unde a fost eliberat în vara anului 1964[570]. La ieşirea din temniţă era subnutrit şi abia mai ştia să vorbească[571]. Nu a scăpat de Securitate, care l-a persecutat şi supravegheat în continuare. Astfel, la finalul anilor '70, Borcea a făcut demersuri pentru a părăsi România. Rebelul ţărănist i-a trimis chiar o scrisoare provocatoare lui Nicolae Ceauşescu în 1980. În acelaşi an, a primit viză pentru a părăsi ţara. Ajuns în Occident, s-a implicat în acţiunile militante ale exilului românesc anticomunist, alături de alţi foşti deţinuţi politici, precum Grigore Caraza[572], şi a pus umărul la coagularea PNŢ în exil. A murit în SUA, în 1984[573].

---

570. Borcea a fost graţiat de restul pedepsei prin Decretul 411/1964 al Consiliului de Stat. Iată încadrarea completă a faptelor lui Borcea, conform descrierii din decretul amintit: „BORCEA IOAN, născut la 7 septembrie 1932 în oraşul Bucureşti, fiul lui Ioan şi Victoria, condamnat prin sentinţa penală nr. 79 din 2 octombrie 1952 a Tribunalului Militar Teritorial al Bucureşti, confirmată prin decizia penală nr. 144 din 6 februarie 1953 a Tribunalului Suprem – colegiul militar, la 20 ani muncă silnică închisoare corecţională pentru uneltire contra ordinii sociale în baza art. 209 pct. 2 lit. a Cod Penal şi la 10 ani închisoare corecţională pentru deţinere şi răspândire de publicaţii interzise în baza art. 325 lit. c Cod Penal, cu aplicarea art. 101 Cod Penal" (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 2384, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*).
571. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 120-121v; Fişa matricolă penală a lui Ovidiu Borcea, disponibilă online la www.iiccmer.ro (10.08.2015); Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, pp. 34-93.
572. Grigore Caraza (1929-2015) a fost unul dintre veteranii detenţiei în vremea comunismului, fiind încarcerat vreme de 21 de ani, atât în perioada lui Gheorghiu-Dej, cât şi în epoca Ceauşescu. Învăţătorul a fost arestat în 1949 şi condamnat în anul următor la opt ani pentru uneltire contra ordinii sociale. La expirarea pedepsei, în 1957, a fost trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, la Răchitoasa. A fost rearestat în anul următor şi condamnat în 1959 la 23 de ani de muncă silnică, tot pentru uneltire. În lunga sa detenţie, Caragea a trecut prin mai multe închisori şi locuri de detenţie, printre care Aiud (unde a petrecut 18 ani, dintre care opt ani în Zarcă), Jilava, Iaşi (Galata), Văcăreşti, Bacău, Târgu Ocna. A fost printre ultimii deţinuţi care au părăsit celularul Zarcăi, la 31 iulie 1964, prin graţiere. A fost reîncarcerat în martie 1970 pentru propagandă împotriva orânduirii socialiste şi condamnat la zece ani de închisoare. A fost eliberat la 22 iulie 1977, după intervenţia autorităţilor din SUA, unde a şi emigrat. Revenit în România în 2001, Caraza a murit în urma unui incident aparent banal, fiind atacat de un psihopat în faţa locuinţei din Piatra Neamţ. (Fişele matricole penale ale lui Grigore Caraza, disponibile online la www.iiccmer.ro [1.10.2017]; „Grigore Caraza", *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/c/caraza-grigore/; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3138, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*; Virgil Burlă, „Dezvăluiri. După două decenii de închisoare politică, disidentul Grigore Caraza a fost omorât în bătaie de un nebun", *Evenimentul Zilei*, 13 februarie 2015, disponibil online la http://evz.ro/dupa-doua-decenii-de-inchisoare-politica-a-fost-omorat-in-bataie-de-un-nebun.html [1.10.2017]).
573. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, pp. 78-85, 92, 148.

Și Ion Diaconescu, „locatar" al penitenciarului sub Alexandru Vișinescu, și-a amintit despre subsol și despre bătaia încasată de Borcea. Să notăm că Diaconescu, care a fost închis în perioada august 1957 – noiembrie 1962, deci un interval de peste cinci ani, a precizat totuși că rareori deținuții erau coborâți în beci și bătuți:

> În sfârșit, după atâția ani descoperiseră și ei secretul nostru și aduseseră un securist special care, lipit de ușa care da în curte, asculta tușitul nostru și voia să ne descopere secretele. Mesajul lui Borcea în limba franceză nu l-au înțeles[574] și l-au dus pe Ovidiu la subsol și l-au bătut crunt cu cureaua pe pielea goală să spună cu cine a vorbit și ce a spus. L-a bătut chiar directorul Vișinescu. Borcea nu a recunoscut nimic și atunci, bănuind că el vorbise cu un vecin al lui de celulă de la etaj, au vrut să-l separe de acesta și l-au mutat în celula din dreapta mea care, întâmplător, acum era liberă[575].

Ion Puiu a fost un alt osândit, tot țărănist, care a făcut cunoștință cu beciul închisorii. Aflat de 13 ani în temniță, dintre care trei la Râmnicu Sărat, Puiu a încercat să-și pună capăt zilelor. Într-o dimineață, a spart cu pumnul geamul de la celula sa și cu un ciob a făcut sforțări să-și taie gâtul și venele de la mână. A fost însă descoperit și, după o altercație cu gardienii, a fost imobilizat și încătușat. I s-a pus imediat un căluș în gură și, tăiat la mână și la gât, a fost coborât în beciul închisorii. Gardienii au fost de părere că Puiu, un deținut-problemă în pușcărie, trebuia ținut cu lanțuri la picioare și încătușat la mâini și i-au cerut comandantului Vișinescu să aprobe măsura[576].

Bătaia primită de Ilie Lazăr

Ilie Lazăr a fost un mare nume al Partidului Țărănesc. Descendent al unei familii din Maramureș, a fost unul dintre liderii apropiați de Iuliu Maniu. Doctor în Drept al Universității din Cluj, a devenit cunoscut încă din timpul Primului Război Mondial, când, înrolat în armata austro-ungară și dezertor pentru a se alătura armatei române, a participat activ la eliberarea Cernăuțiului și a Maramureșului. S-a implicat în organizarea administrației din nord-vestul țării. După război, a plecat la Viena pentru a studia economia politică. Câțiva ani mai târziu, s-a stabilit la București, unde, în paralel cu activitatea de avocat, a intrat în politică ca membru al Partidului Național Român (care s-a transformat ulterior în Partidul Național Țărănesc). Fiind foarte popular printre maramureșeni, a fost ales deputat în trei rânduri și a devenit membru în diverse organisme ale formațiunii politice.

Activitatea politică intensă i-a adus însă și mari necazuri. Pentru reacțiile sale împotriva dictaturii, a fost internat de regimurile carlist și antonescian în domiciliu forțat și apoi în lagărul de la Târgu Jiu, fără să fie însă încarcerat, unde a stat alături de comuniști. După îndepărtarea mareșalului Ion Antonescu, a refuzat să facă parte din

574. Ion Diaconescu se referă aici la dubla codificare, adică utilizarea alfabetului Morse prin tuse în limba franceză, nu în română, o invenție a deținuților politici de la Râmnicu Sărat. Acest sistem de comunicare inovativ avea scopul ca deținuții să se pună la adăpost de o eventuală tentativă de descifrare a mesajelor de către informatori, care ar fi înregistrat sunetele.

575. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, pp. 15-17.

576. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 84.

guvern şi a mers alături de Armata a IV-a în campania pentru eliberarea Transilvaniei. A participat inclusiv la manifestaţia din noiembrie 1945 din Bucureşti. Fostul deputat de Maramureş a fost însă arestat de comunişti în mai 1946 şi condamnat în noiembrie la şapte luni de închisoare corecţională pentru că ar fi tăinuit acţiunile organizaţiei „Sumanele negre". A fost inclus în lotul „Mişcării Naţionale de Rezistenţă", un prim proces-mamut regizat de către autorităţile comuniste în care fantezia, manipularea şi elemente reale s-au contopit într-o naraţiune judiciară şi pe care presa aservită îl eticheta drept o acţiune judiciară împotriva unor organizaţii „teroriste". În definitiv, „Mişcarea" nu era altceva decât o ficţiune a Securităţii pentru a putea susţine teoria complotului. În realitate, Lazăr a fost arestat pentru a fi împiedicat să candideze în Maramureş, locul său de baştină, unde era şeful organizaţiei locale, fiind extrem de popular. La alegerile din noiembrie 1946, mandatul său a fost însă câştigat de către soţia sa, care a candidat în locul său. Lazăr a fost eliberat după alegeri, dar nu pentru mult timp.

Ca şi alţi lideri ţărănişti, a fost arestat în contextul operaţiunii de la Tămădău, de la marginea Bucureştiului, fiind condamnat la 12 ani de temniţă grea pentru complot şi trădare şi tentativă de trecere frauduloasă a frontierei. A executat pedeapsa în întregime, ba chiar a fost încarcerat cu zece zile mai mult, dar autorităţile comuniste nu l-au considerat reeducat, astfel că a fost internat alţi şase ani în colonii şi domiciliu obligatoriu, între 1959 şi 1964, la Periprava[577] şi Culmea. În total, a fost privat de libertate vreme de 17 ani. În lunga sa detenţie, el a trecut prin închisorile Galaţi, Jilava, Văcăreşti, Sighet şi Râmnicu Sărat. După eliberare a trăit la bloc, în Cluj-Napoca, fiind mai mereu supravegheat de Securitate. A murit la Cluj, în 1976, la 81 de ani[578].

Lazăr luptase în ambele războaie mondiale şi a fost rănit, prilej pentru comandantul Alexandru Vişinescu să noteze pe o foaie de transfer a fostului combatant „5 răni pe corp din război". Cel mai tânăr semnatar al Proclamaţiei Unirii de la Alba Iulia – avea pe atunci doar 23 de ani – urma să înfrunte ironia istoriei. Participase la eliberarea oraşului Sighet în 1919, ca peste aproape 35 de ani să fie încarcerat aici ca unul dintre cei mai periculoşi duşmani ai României. În închisoarea lui Vişinescu, Lazăr a stat din martie 1955 până în iulie 1959, cu o pauză de câteva luni, când a fost internat la penitenciarul-spital Văcăreşti. La plecare, Vişinescu l-a caracterizat drept un deţinut extrem de periculos, care trebuia izolat la transfer de ceilalţi osândiţi[579].

După „stagiul" pe care l-a petrecut în temutul penitenciar de la Sighet, precedat de o etapă lungă la închisoarea Galaţi, Ilie Lazăr a fost adus la Bucureşti pentru o anchetă

577. Pe Ilie Lazăr îl găsim aşadar închis atât la penitenciarul Râmnicu Sărat, cât şi la colonia de muncă Periprava (22 aprilie 1960 – 28 iunie 1963; 9 noiembrie 1963 – 9 mai 1964). Lagărul de muncă din Delta Dunării l-a avut locţiitor şi ulterior comandant pe Ioan Ficior, condamnat definitiv pentru tratamente neomenoase în martie 2017. Astfel, Ilie Lazăr a fost unul dintre puţinii deţinuţi care au trecut prin „mâinile" singurilor comandanţi de unităţi concentraţionare pedepsiţi de Justiţie după 1989. (Fişa matricolă penală a lui Ilie Lazăr, disponibilă online la www.iiccmer.ro [16.03.2015].)

578. *Ibidem*; Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr: consecvenţa unui ideal politic*, *passim*; „Ilie Lazăr", disponibil online la http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ilie_Laz%C4%83r (16.03.2015); Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România 1945-1989. Dicţionar biografic H-L*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2004, pp. 396-397.

579. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 297.

la arestul Ministerului de Interne. Aici, ca şi alţi lideri politici ţărănişti, dintre care cel mai elocvent este cazul lui Ion Mihalache, a fost supus presiunilor pentru a se dezice de crezul său în schimbul unui regim carceral ameliorat ori chiar poate a unei liberări condiţionate. Ilie Lazăr a refuzat însă să facă un astfel de compromis. Prin urmare, după aproximativ un an şi jumătate, a fost trimis la Râmnicu Sărat. De notat că, în această etapă a reconfigurării destinaţiei penitenciarului, aici începeau să fie aduşi deţinuţi politici consideraţi foarte periculoşi, dar mai ales care refuzaseră în prealabil „reeducarea" ori reconvertirea politică în faţa regimului comunist.

Sosit la Râmnicu Sărat[580] cu vagonul-penitenciar în primele zile din martie 1955, Lazăr a fost imediat identificat drept un element destabilizator de către Alexandru Vişinescu, pe atunci şeful grupei operative din închisoare. Prima zi, primul protest al lui Lazăr, care şi-a manifestat nemulţumirea de a fi pus în comun cu „borfaşii", referindu-se, desigur, la deţinuţii de drept comun care, de altfel, începeau să fie tot mai rar aduşi aici, deşi prezenţa lor a fost atestată pe toată durata mandatului lui Vişinescu. În aceeaşi zi rece de primăvară, Lazăr a protestat vehement şi în auzul tuturor deţinuţilor faţă de frigul din celulă, motiv pentru a solicita lemne şi un palton. Avea să facă o cerere către ministrul de Interne pentru a i se permite să poarte puloverul şi paltonul cu care fusese încarcerat în 1947, ca şi pătura personală. A făcut apel la Petru Groza, cunoscut pentru intervenţiile sale pentru eliberarea unor condamnaţi din elita politică şi militară, neştiind probabil că omul politic nu mai era prim-ministru din 1952. Încă de pe atunci vorbea despre tentativa de a fi asasinat prin condiţii de viaţă inumane. Câteva zile mai târziu, Lazăr a avut din nou un conflict verbal cu administraţia şi a refuzat mâncarea[581].

În perioada detenţiei a făcut numeroase cereri către administraţia Vişinescu pentru ameliorarea regimului penitenciar, având chiar tentative de a intra în greva foamei. Actele de nesupunere au fost însă întâmpinate cu pedepse cu sancţiuni severe. Într-unul din numeroasele rapoarte pentru pedepsirea lui apare informaţia că ar fi insultat un subofiţer când i s-a cerut ca nasturii de la zeghe să fie desfăcuţi şi ca haina vărgată să nu fie băgată în pantaloni. Era în plină iarnă a anului 1959. Iată descrierea gardianului: „În timpul nopţii, el fiind la izolare nu a dormit, gemând mereu de se auzea de la uşa secţiei. Acest deţinut este pervers, plângăreţ, caută să se plângă că nu-i ajunge mâncarea, crezând că i se va face cuiva milă de el ca să-i dea supliment de mâncare"[582].

La Râmnicu Sărat a ajuns cu sănătatea zdruncinată de numeroase afecţiuni, după opt ani de detenţie. Problemele cu prostata, ulcerul şi reumatismul i-au agravat suferinţa, motiv pentru internarea sa la Văcăreşti la doi ani după ce ajunsese la puşcăria buzoiană. După câteva luni a fost însă readus la „închisoarea tăcerii". Bolnav cu inima, Lazăr era anemic, slăbit în ultimul hal (avea distrofie grad I şi II), cu hemoroizi, poliartrită,

580. Io(a)n Andrei Gherasim a solicitat să devină parte civilă în proces, ca urmaş al liderului ţărănist Ilie Lazăr (fiica lui Ilie Lazăr, Ileana-Mara Lazăr, decedată la data procesului, fusese căsătorită cu Ioan Gherasim; ei sunt părinţii celui care a făcut solicitarea). N-a fost însă acceptat ca parte civilă pentru că nu şi-a estimat pretenţiile, dar a fost audiat totuşi în proces ca martor (*ibidem*, vol. I, f. 235, 237v, 253-259; vol. II, f. 143v-144, 146; vol. III, f. 293-294v).

581. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 326-327, 331, 424-425.

582. Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr: consecvenţa unui ideal politic*, p. 255 (doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar 3732, vol. 2, f. 543).

colecistită, colită, conjunctivită, o boală de piele şi ulcer duodenal. La eliberare avea să se descrie ca un om mutilat de ororile detenţiei, cu mâinile şi picioarele umflate[583].

O scenă rămasă în memoria foştilor deţinuţi, avându-i ca protagonişti pe Ion Mihalache şi Ilie Lazăr, ne arată implicarea comandantului Alexandru Vişinescu în regimul de teroare instituit la Râmnicu Sărat. Trebuie spus că cei doi lideri ţărănişti ştiau unul de existenţa celuilalt în penitenciar. De altfel, ei fuseseră închişi şi la Sighet. Într-o zi din vara lui 1958, aducându-i-se la cunoştinţă că fusese sancţionat cu cinci zile de izolare, Mihalache, aflat în celula 35, s-a urcat la fereastră şi a început să strige : „Să vină Gheorghe Gheorghiu-Dej şi Petru Groza să vadă ce se petrece în acest penitenciar" şi, respectiv, „Aici este Mihalache Ion". La aceste exclamaţii disperate, Lazăr a răspuns din camera sa (celula nr. 16) „Sănătate, Ioane", iar Mihalache i-a strigat „Sănătate, Ilie". Evident, ambii au fost pedepsiţi cu zile întregi de regim sever cu înrăutăţirea condiţiilor de recluziune şi reducerea hranei. A doua zi, documentele consemnează că cercetarea abaterii a fost condusă de însuşi Alexandru Vişinescu, care l-a interogat pe Lazăr. În total, lui Lazăr i-au fost administrate 14 zile de regim sever. Dincolo de aceste sancţiuni aparent benigne, mai există un detaliu pe care documentele din arhiva Securităţii nu l-au înregistrat[584].

Ilie Lazăr a fost bestial torturat. În urma bătăii sălbatice pe care a primit-o a avut fracturi costale ; Ilie Lazăr era un om bolnav şi slăbit, trecut de 60 de ani şi care se afla de peste un deceniu în închisorile comuniste. Scena este cu atât mai veridică cu cât a fost relatată târziu de Ilie Lazăr, în libertate, la Cluj, şi înregistrată discret de ofiţerii de Securitate :

> Ion Mihalache era suferind (rinichi, hernie) şi nu i se dădea ajutor medical. Mihalache a făcut apel prin cod la toţi deţinuţii. *Linu* [numele de cod al lui Ilie Lazăr – n. A.M.] l-a încurajat la geam. Acest lucru a fost un act de mare insubordonare. L-au pus să reconstituie urcarea la geam, *directorul personal* a început bătaia, au continuat-o opt persoane. *Linu* a început să strige, cu ocazia aceasta i-au fracturat trei coaste [subl. A.M.].

Întâmplarea este confirmată de documente sub semnătura lui Vişinescu, în care a fost consemnată însă doar abaterea disciplinară a celor doi deţinuţi[585]. La peste cinci decenii distanţă, odată cu denunţarea sa la Parchet, confruntat cu acuzaţia că ar fi torturat deţinuţii politici, fostul comandant a folosit un „camuflaj" de o impasibilă impenitenţă : „Eu n-am tăiat un pui de găină", le-a spus nonşalant jurnaliştilor care îl asaltau cu întrebări despre ororile din trecut[586].

---

583. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 323, 326-327, 329 ; Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr : consecvenţa unui ideal politic*, p. 258 (doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar 3732, vol. 9, f. 230-231).
584. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 138-139, 141 ; vol. IV, f. 349-351 ; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 349.
585. Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr : consecvenţa unui ideal politic*, p. 253 (doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar 3732, vol. 19, f. 16). Scena s-a petrecut pe 19 august 1958, dar documentele Securităţii înregistrează doar abaterea disciplinară şi măsurile dispuse cu regim sever, nu şi corecţia fizică aplicată, care nu putea fi în mod evident notată în scripte (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 138-139 ; vol. IV, f. 349-352).
586. „Torţionarul Vişinescu, interviu cutremurător. Ce spune despre foştii deţinuţi şi despre tortură", România TV, 9.08.2013, disponibil online la http : //www.romaniatv.net/media_

Când a plecat de la Râmnicu Sărat pentru a fi internat administrativ în lagărul Culmea de la Canal, via Jilava, Lazăr a fost descris astfel de Vişinescu: „Pe tot timpul deţinerii în penitenciar a avut o comportare duşmănoasă faţă de personalul unităţii, cu insulte şi ameninţări, urmărind să-i intimideze prin trecutul său, cu scopul de a-şi uşura regimul"[587]. Este astfel evidentă aversiunea comandantului faţă de Ilie Lazăr, pe care îl pedepsise de câte ori avusese ocazia. Spre deosebire de mulţi dintre colegii săi de celular, Lazăr a fost în mod evident un „caz" întucât făcea cereri către direcţia centrală şi reclama un tratatament abuziv. Vişinescu l-a acuzat inclusiv că ar fi încercat să-i intimideze şi să-i manipuleze pe gardieni[588].

Lupta împotriva tăcerii

La Râmnicu Sărat, liniştea totală, adâncă, neperturbată ani întregi, favorizată de izolarea totală şi de pedepsele drastice aplicate pentru orice tentativă de a sparge această atmosferă apăsătoare a adus acestui penitenciar tristul renume de „închisoarea tăcerii". În mod paradoxal însă, această interdicţie impusă şi lipsa oricărei interferenţe de sunete discordante au înlesnit sistemul de comunicare prin Morse, singura posibilitate de relaţionare aici. Pentru deţinuţi, a fost însă un timp nesfârşit, o durată lungă folosită, cu eforturi care întrec astăzi orice închipuire, pentru a găsi cea mai mică posibilitate de comunicare, care putea însemna uneori săptămâni întregi pentru a interpreta sau reinterpreta cele mai ascunse semne. Cei osândiţi consumau astfel zeci şi sute de ore pentru a traduce sunete sau mişcări ale gardienilor, scurte zgomote ori şoapte de pe celular, uneori chiar şi o dată la câteva zile. Cu acuitate, încercau să pătrundă prin crăpăturile uşii sau obloanelor, să identifice locuri prielnice în zid care ar putea facilita un semn, toate sub pericolul cotidian al pedepsei şi al sancţiunii cu regim sever. Tocmai datorită acestor schimburi de informaţii în alfabetul Morse avem astăzi mare parte dintre mărturiile de la supravieţuitori, care, privaţi de orice fel de contact fizic în timpul detenţiei, au suplinit în acest mod izolarea severă.

S-a comunicat în acest fel întreg mandatul lui Alexandru Vişinescu. La un moment dat, din cauza supravegherii draconice, comunicarea în Morse s-a transformat într-un sistem de o ingeniozitate aparte. A fost inventată o nouă formulă, adaptată condiţiilor drastice de securitate şi pază, la care participau nu doar mintea şi trupul, ci şi suferinţele fizice ale deţinuţilor, respectiv alfabetul Morse criptat prin tuse, după cum vom vedea mai jos. Notăm însă deocamdată că prezenţa sistemului de comunicare prin Morse a fost atestată în multe alte locuri de detenţie; de exemplu, la Dumbrăveni, deţinutele comuniste au învăţat alfabetul Morse în anii '40; la Aiud şi în multe alte locuri de recluziune, deţinuţii politici s-au folosit de sistemul dezafectat de încălzire pentru a

127930_alexandru-visinescu-interviu-cutremurator-ce-spune-despre-fostii-detinuti-si-de-ion-diaconescu_92994.html (2.09.2013).

587. Formularea era preluată identic de la comandantul care îl precedase pe Vişinescu, Emil Constantinescu (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 321, 422).

588. *Ibidem*, vol. IV, f. 395, 399, 408, 413.

transmite suntele în alfabetul Morse; la Jilava s-a ciocănit în pereţi pentru a se transmite mesaje ş.a.m.d. În cazul nostru, trebuie subliniat că alfabetul Morse funcţiona în penitenciarul Râmnicu Sărat încă de pe vremea comandantului Emil Constantinescu. Avem o astfel de atestare din mai 1955, când Radu Niculescu-Buzeşti, adus de la Sighet împreună cu un lot mai mare de deţinuţi politici, după ce înainte fuseseră încarceraţi la Galaţi, a fost surprins comunicând astlfel, fără a fi însă sancţionat. La fel s-a întâmplat şi cu preotul unit Ştefan Tătaru. În plus, istoria încarcerării la puşcăria buzoiană probează faptul că, odată ajunşi aici, deţinuţii se orientau rapid în celulă şi începeau să comunice prin Morse cu alţi osândiţi aflaţi în camere învecinate. Totodată, există unele indicii că şi înainte de Vişinescu regimul disciplinar era îndreptat împotriva comunicării dintre deţinuţi. Sistemul „o celulă liberă, una ocupată" a fost utilizat uneori pentru a preîntâmpina şi împiedica comunicarea prin pereţi[589].

Să vedem cum debuta această îndeletnicire. Ajuns aici pe 10 august 1957, Ion Diaconescu avea să primească doar câteva zile mai târziu, pe 21 august, prima pedeapsă. Fusese surprins dialogând prin Morse, bătând în pereţii celulei, cu un alt ţărănist, Ilie Lazăr. Câteva luni mai târziu, scena s-a repetat[590]. Imediat ce a sosit la Râmnicu Sărat, Diaconescu l-a instruit, în doar câteva ore, pe Corneliu Coposu, vecin de celula sa, să bată în codul Morse[591]. Trebuie amintit că, în momentul în care era depus în puşcărie, Diaconescu executase deja aproape zece ani de temniţă grea, pe care îi petrecuse prin închisori precum Jilava, Aiud sau Oradea, în care tipul acesta de comunicare se practicase pe scară largă. Pe lângă documentele care atestă sancţionarea cu izolare şi regim sever a lui Diaconescu, scena primei conversaţii a fost relatată de fostul deţinut în volumul de memorii pe care l-a scris chiar în vremea comunismului, la ani buni după eliberare. Iată cum îşi aminteşte Diaconescu „întâlnirea" cu colegul său de partid, Ilie Lazăr, în închisoarea lui Vişinescu:

> Am ciocănit în peretele din stânga şi, după mai multe insistenţe, mi s-a răspuns. Culmea a fost că respectivul a început să-mi transmită un mesaj într-un alt alfabet, pe care de asemenea îl cunoşteam. Era un alfabet destul de greoi ce consta în împărţirea literelor în grupe de câte cinci şi pentru fiecare literă trebuiau bătute în ordine câte două serii de bătăi distincte, una reprezentând poziţia grupei şi cea de a doua pe cea a literei. Acest alfabet se folosea la Aiud prin anul 1948[592], dar după introducerea aflabetului Morse în puşcărie, nimeni nu-l mai folosea. Mesajul recepţionat de la vecinul din stânga suna astfel: „Aici Ijie Javap de Otsas". Am încercat şi eu să-i transmit cine sunt, tot în respectivul alfabet, dar el făcea impresia că nu înţelege şi repeta întruna: „Aici Ijie Javap de Otsas". O zi întreagă toate încercările mele de a mă înţelege cu el au fost zadarnice, el bătea întruna acelaşi mesaj. În aceste condiţii am tras concluzia că respectivul nu ştie româneşte, mai ales că nici nu avea un nume românesc. După nume m-am gândit că ar putea fi sârb de prin Banat, aşa-zis titoist, de felul celor pe care îi mai întâlnisem în alte puşcării. [...] Ştiam dinainte că acolo se mai găseau grupul Mihalache şi unii lideri legionari, dar despre vreun sârb nu auzisem nimic. Frământând gândurile, am trecut în revistă pe componenţii

589. *Ibidem*, vol. I, f. 128; vol. V, f. 31, 181.
590. *Ibidem*, vol. XI, f. 678-680.
591. Ion Diaconescu, *op. cit.*, 1998, pp. 235-236.
592. Aici, Ion Diaconescu comite o eroare întrucât Ilie Lazăr nu a fost încarcerat niciodată la Aiud.

grupului Mihalache şi printre ei mi-a venit în minte şi numele lui Ilie Lazăr. Dintr-odată m-a frapat apropierea de nume între Ilie şi Ijie şi am observat că numai o literă era schimbată, „j" în loc de „l", iar Javap avea acelaşi număr de litere ca şi Lazăr şi începea tot cu „J", adică cu „L". Şi uite aşa, pornind de la această confruntare a celor două nume, precum Champollion cu piatra de la Rosetta[593], în câteva clipe am descifrat enigma ! Vecinul meu era într-adevăr Ilie Lazăr. „De ostas" însemna de fapt „deputat" şi toată încurcătura provenea din faptul că Ilie introdusese o inovaţie în respectivul alfabet. El eliminase litera „j" şi astfel toate literele după „j" se deplasaseră cu un număr mai sus şi nu ne mai puteam înţelege.

Comunicarea a continuat în zilele următoare, iar cei doi au reuşit să schimbe informaţii preţioase despre foştii colegi închişi la Galaţi şi mai apoi la Sighet[594]. Au fost însă surprinşi şi Diaconescu a fost sancţionat cu zile de regim sever[595].

Nu toţi deţinuţii care au fost închişi în celular au întreţinut conversaţii în acest fel, dar mulţi au făcut-o. Evident, o statistică este imposibil de realizat astăzi. Un fost „locatar" al celularului, ajuns relativ târziu aici (mai 1960), fostul general Ion Eremia, îşi amintea : „Se aud destul de des ciocănituri cu degetul în perete după notaţia alfabetului Morse, adaptată la situaţia din puşcării : o ciocănitură simplă semnifică punctul, o ciocănitură dublă linia. Le aud, le înţeleg dar încă incomplet, deoarece urechea mea [era] obişnuită cu semnale Morse muzicale, emise prin radio"[596]. Alt fost osândit, care a petrecut mulţi ani în puşcăria de aici, Corneliu Coposu, a relatat că, iniţial, alfabetul Morse era altul, adaptat pentru deţinuţii din stabilimentul carceral. Din literele alfabetului au fost excluse cele dificil de comunicat (precum k, q, w şi diacritice) şi se optase pentru un sistem care numerota literele (a – o bătaie, b – două bătăi, c – trei şi tot aşa, până la 21 de bătăi pentru litera z). Ulterior, s-a ajuns la sistemul relatat de Eremia prin care se puteau transmite fraze comprimate[597].

Unii deţinuţi, mai neîndemânatici ori temători, se limitau să asculte mesajele transmise şi doar confirmau scurt recepţia lor. Alţii, cum a fost cazul avocatului Nicolae Adamescu, nu ştiau deloc limbajul. În schimb, cei tineri şi mai în putere se descurcau, pare-se, mai bine decât cei mai în vârstă cu utilizarea acestei metode de comunicare. Cei mai mulţi îl deprinseseră, aşa cum am arătat, în alte puşcării ale Gulagului, înainte de a ajunge la Râmnicu Sărat. Din experienţa celor trecuţi prin puşcăria buzoiană, cel mai bine se putea comunica seara, când era linişte, iar gardienii erau mai degrabă indiferenţi, la fel cum relativ mai lesne se puteau transmite unele mesaje în zilele de weekend. Totodată, erau preferate turele când celularul era supravegheat de temniceri mai distraţi şi nepăsători ori zilele finalului de săptămână, când aceştia erau mai adormiţi sau mai destinşi. Uneori, „politicii" mai încurcau literele, ca Mihai Godó, care exersase vreme îndelungată alfabetul pe genunchi, dar tuberculoza contractată în detenţie îi oferea ocazia să utilizeze tusea ca instrument de comunicare. Vasile Luca, în schimb, n-a răspuns, se pare, niciodată

593. Trimitere la piatra egipteană de granit din Rosetta, cu ajutorul căreia Jean-François Champollion a reuşit să descifreze scrierea hieroglifică.
594. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 236-237.
595. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 680.
596. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 22.
597. Corneliu Coposu, *File dintr-un jurnal interzis : 1936-1947, 1953, 1967-1983*, p. 521 ; *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, p. 163.

la semnalele colegilor de detenţie. În antiteză, un deţinut ca Ioan Bărbuş cunoştea bine alfabetul Morse încă de pe front, aşa că i-a fost uşor să se adapteze sistemului de comunicare prin perete sau prin tuse. Pentru cei care nu asimilaseră deloc această metodă de comunicare, rezistenţa în penitenciar s-a dovedit a fi foarte grea[598].

Din lunga mărturie de la procesul lui Vişinescu a singurului supravieţuitor de la penitenciarul Râmnicu Sărat prezent în sala de judecată, citãm:

> Singura cale de a comunica cu ceilalţi deţinuţi – a istorisit Valentin Cristea – era folosirea limbajului Morse. Astfel, am putut comunica cu deţinuţii încarceraţi în celula de deasupra celulei în care mă aflam eu. Astfel, am putut constata că în celula de deasupra erau încarceraţi doi deţinuţi, amiralul[599] Horia Măcellariu şi un colonel[600] din vechea armată, a cărui identitate nu am cunoscut-o. Pe aceeaşi cale puteam comunica şi cu colegii din celulele din vecinătatea celulei mele. Limbajul Morse pe care-l foloseam pentru comunicare presupunea ciocănitul în perete, o bătaie pentru punct şi două bătăi pentru linie. Atunci când băteam puternic în perete, acesta era un semn de alarmă, informându-i pe ceilalţi deţinuţi despre pericolul depistării noastre de către gardieni. În toată perioada detenţiei la Penitenciarul Râmnicu Sărat, nu am avut nici o posibilitate de a comunica cu ceilalţi deţinuţi pe altă cale, orice contact cu aceştia fiind imposibil, din cauza regimului de detenţie.

Pentru insistenţa sa de a relaţiona cu colegii de detenţie, Cristea a fost sancţionat de două ori la puşcăria buzoiană[601].

Ce şi cât se comunica totuşi prin acest sistem atât de primitiv, de greoi şi mai ales de riscant pentru deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat? Orice şi, mai ales, oricât de mult posibil. Cu alte cuvinte, orice informaţie care putea oferi un dram de speranţă sau care putea suplini absenţa unor condiţii decente de recluziune. Aşa s-au cunoscut deţinuţii între ei, şi-au spus istoriile personale, şi-au descoperit preocupări comune, şi-au împărtăşit creaţiile din timpul încarcerării, s-au confesat vecinului niciodată văzut în carne şi oase, dar simţit ca un unic reazem în lupta pentru supravieţuire. Un subiect de neratat erau ştirile din alte închisori, despre colegi, amici, prieteni sau rude – unde se aflau, ce se ştia despre ei. Noutăţile veneau deseori de la cei care se întorceau de la spital ori de la anchete, din afara penitenciarului. Era important de ştiut de asemenea orice amănunt despre puşcărie: cine era închis aici, cine pleca, cine era nou-venit, cine murea. Nu au fost evitate nici discuţiile despre regimul politic, ştirile externe, datele despre persoanele întâlnite în alte închisori. S-au purtat inclusiv discuţii filosofice, s-a exersat predarea matematicii, s-a rememorat, s-au făcut reevaluări ale trecutului şi pronosticuri pentru viitor. Era timp destul, căci dialogurile se puteau întinde pe săptămâni întregi din pricina dificultăţilor de comunicare şi mai ales de teama pedepselor drastice în cazul în care deţinuţii erau surprinşi. Aşa s-a aflat cine a fost bătut şi de către cine, abuzurile comise asupra lui Ion Mihalache, moartea lui Ioan (Jenică) Arnăutu şi multe alte istorii pe care le citiţi acum în această carte. Din cauza riscurilor şi a condiţiilor de comunicare, frazele erau scurte, comprimate, iar uneori informaţiile erau alterate. Plecările sau sosirile

598. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 242v; vol. III, f. 289v; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 164.
599. În realitate, contraamiral începând cu 1944.
600. Valentin Cristea se referă la colonelul Stere Marinescu.
601. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 223v-225.

deţinuţilor, modificările aparatului administrativ, propriile interpretări ale diferitelor evenimente din interiorul închisorii ori ştirile din afară erau date care circulau între cei întemniţaţi pe aceste canale. Nu tot timpul, nu colportate de către toţi cei aflaţi în recluziune, nu la fel de uşor ca în alte închisori din pricina izolării şi a regimului drastic de separare solitară, dar ştirile circulau. Se adunau greu, în timp, prin observaţii directe, prin comunicarea de tip Morse ori prin semnale făcute în timpul plimbărilor în curte. Erau speculate momentele de neatenţie ale supraveghetorilor şi astfel erau transmise mesaje de către colegii de suferinţă şi prin alte metode, semnale sau şuşoteli prin uşi şi pe sub obloane. Erau oferite totodată sfaturi utile cu privire la regimul de închisoare, sugestii despre cum se putea comunica, cum se putea păstra un obiect interzis, care erau intervalele mai prielnice pentru relaţionare, cine erau supraveghetorii mai omenoşi. Se făceau recomandări despre gardieni, comportamentul acestora şi obiceiurile lor. Corneliu Coposu a oferit câteva exemple de mesaje transmise prin alfabetul Morse: „«Hagea grav bolnav», «Sunt generalul Pantazi în celula 18», «Amiral Măcelaru bătut», «A murit Roxin la 20»"[602].

Comunicarea în alfabetul Morse, utilizând bătăi în perete, în scaun sau, cum vom vedea mai jos, prin tuse, a reuşit să suplinească totala izolare în care se găseau deţinuţii. Drept suport pentru propagarea sunetelor se foloseau în special pereţii laterali ai celulei, în care se ciocănea uşor. Dar uneori s-a comunicat şi pe verticală, când cel din camera de la etaj bătea cu piciorul, iar cel de jos răspundea prin ciocănituri în peretele lateral[603]. S-a încercat chiar şi folosirea scârţâitului scaunului pentru a comunica prin intermediul codului Morse. Uneori, prin relaţionarea codificată, deţinuţii au devenit fraţi de suferinţă. Preotul ortodox Mihai Balica i-a spovedit, în preajma Paştelui, prin alfabetul Morse, pe unii deţinuţi. Clericul rostea rugăciunea în Morse, apoi fiecare deţinut îşi rostea numele tuşit, prescurtat la o iniţială, şi îşi mărturisea păcatele în gând. La final, Balica le dădea dezlegarea[604]. Era un veteran al închisorilor comuniste, fiind încarcerat vreme de 13 ani, până în 1964, când a fost graţiat de restul pedepsei. Acest preot moldovean cu simpatii ţărăniste ajunsese la Râmnicu Sărat în vara lui 1957, pe când avea 45 de ani, odată cu mai mulţi deţinuţi, şi avea să stea aici până la dezafectarea penitenciarului[605].

602. Corneliu Coposu, *File dintr-un jurnal interzis: 1936-1947, 1953, 1967-1983*, p. 521.
603. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 167.
604. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (*Ibidem*, f. 133, 134, 141).
605. Mihai Balica (1912-1990) a fost paroh la Raiu, Iugani, Murgeni, iar între 1948 şi 1950 a activat în Ministerul Artelor şi Informaţiilor, apoi la Comitetul pentru Aşezămintele Culturale. În 1950 a fost condamnat la 20 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale, din care a efectuat 13. A ajuns la Râmnicu Sărat în 1957 şi a rămas aici, cu intermitenţe, până la dezafectarea penitenciarului, adică aproape întreg mandatul lui Alexandru Vişinescu. Se pare că mai fusese închis câteva luni şi în 1947. Începând cu 1950 a trecut prin închisorile Jilava, Caransebeş, Aiud, Oradea, Ocnele Mari, Văcăreşti şi Botoşani, de unde a fost eliberat în 1964 prin graţiere. Judecătoarea procesului de la Curtea de Apel Bucureşti, Carmen Veronica Găină, a subliniat că, în cazul lui Mihai Balica, la dosarul cauzei nu există documente relevante pentru a dovedi încarcerarea preotului la Râmnicu Sărat. Totuşi, în afara probatoriului, am identificat surse care se coroborează cu mărturiile altor supravieţuitori din puşcăria buzoiană, Ion Diaconescu şi Valentin Cristea, şi care dovedesc prezenţa lui Balica în această închisoare (Fişele matricole penale ale lui Mihai Balica, disponibile online la

Tot prin intermediul alfabetului Morse, preotul iezuit Mihai Godó l-a spovedit pe medicul Gheorghe Plăcinţeanu, aşa cum corect a identificat judecătoarea procesului personajele. S-a întâmplat chiar în seara dinaintea morţii doctorului, în prima noapte de mai a lui 1961. Slujitorul credinţei avea să relateze în memoriile sale această scenă de o forţă uimitoare:

> Odată, pe când aveam camera jos, bate cineva din camera trei – eu eram în camera patru – şi spune: „Părinte, sunt pe moarte. Există iertare pentru mine?". Normal că i-am spus: „Există". I-am explicat cum facem. [...] Să se căiască din inimă, cu căinţă profundă, şi să ceară voie să iasă încă o dată afară. În dreptul uşii mele să tuşească uşor. Chiar dacă se va prăbuşi din cauza slăbiciunii – trebuie să fi fost tare bolnav – să se ceară afară. Eu voi merge la uşă şi-i voi da dezlegarea. Între noi este o distanţă de un pas, dezlegarea este validă. [...] La scurt timp, se deschide uşa şi vine gardianul. Îi spune că ar vrea să iasă şi el la plimbare. Am auzit cu urechile mele răspunsul paznicului – în asemenea situaţii, când ştiu deja că mori, sunt politicoşi: „Eu îţi permit să ieşi, dar bagă de seamă că eşti foarte bolnav!". „Nu-i nimic!" Şi i-a permis să iasă. A ajuns la uşa celulei mele – trebuia să meargă în altă direcţie, desigur –, iar când a ajuns, a tuşit scurt de două ori. Eu l-am dezlegat repede. Deţinutul s-a prăbuşit imediat. Gardianul l-a luat cu grijă, l-a dus în celulă, l-a aşezat pe pat şi nu i-a spus decât atât: „Nu ţi-am spus că eşti foarte slăbit? Vezi, acum te-ai lovit!".

După câteva ore, muribundul a mai avut puterea să-i răspundă preotului iezuit prin Morse „Vă mulţumesc!". În noaptea care a urmat a decedat[606].

În întreg mandatul comandantului Alexandru Vişinescu, deţinuţii politici au fost continuu spionaţi de administraţie, care era în posesia unor date certe că în penitenciar se utiliza această metodă de comunicare şi, în consecinţă, a fost tot timpul preocupată de lichidarea conversaţiilor clandestine. Ajuns în penitenciar în mai 1960, fostul ministru adjunct al Apărării, generalul Ion Eremia, amintit şi mai sus, a rămas aici, cu o mică întrerupere, aproape trei ani, până la dezafectarea penitenciarului. El nu a putut comunica multă vreme cu colegii din celelalte celule. Este adevărat că nu stăpânea prea bine nici alfabetul Morse bătut în perete, dar nici vecinii din camerele alăturate nu prea aveau încredere în el. La un moment dat, unul dintre ei l-a avertizat: „Administraţia are gardieni care cunosc alfabetul Morse şi care te provoacă. Convorbirea prin perete se pedepseşte prin bătaie la spate cu coada de mătură". Nu era aşadar uşor, simplu şi nici lipsit de riscuri să comunici cu deţinutul din celula alăturată. Dar persoanele ajunse în celular au perseverat totuşi cu această metodă pentru a evita alienarea, disperarea, izolarea informaţională. La finalul anului 1961, Eremia a intrat în legătură cu deţinutul din celula de lângă el, pe care se străduia să îl contacteze încă din vară. Ambii vecini,

---

www.iiccmer.ro [1.08.2015]; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 310/1/1964, poz. 2157, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.*; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER [APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 133, 141]; Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 252, 255, 279, 296-297; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 225-225v.; „Mihai Balica", *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/b/balica-mihai-t/ [1.10.2017]).

606. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 155-156.

atât ocupantul camerei din stânga, cât şi ocupantul celei din dreapta, erau reticenţi întrucât un informator care i-ar fi deconspirat îi putea distruge : ar fi fost aspru sancţionaţi (pedepse cu regim sever ori chiar cu bătaia, iar zilele în izolare extremă puteau conduce la o gravă suferinţă pentru un organism slăbit şi firav) şi ar fi riscat totodată să fie mutaţi în alte celule, ceea ce ar fi însemnat pierderea unei întregi reţele de comunicare, precum şi destrămarea unui ambient pe care îl creaseră poate în ani întregi. Pentru a învăţa alfabetul, generalul s-a antrenat bătând uşor în scaunul din celulă până şi-a „format urechea". Prima conversaţie s-a dovedit a fi o adevărată minune, aşa cum mărturisea : „Convorbirea a durat mai mult de o oră, căci o întrerupeam ori de câte ori auzeam apropiindu-se cu paşi de fiară gardianul de serviciu. A fost o mare sărbătoare pentru mine. În sfârşit, ieşisem din lunga izolare în care trăisem. Un prilej de a-mi ridica un pic moralul, atât de scăzut în ultima vreme"[607].

Într-o scrisoare a lui Valentin Cristea către sora lui Ioan (Jenică) Arnăutu, transmisă la peste trei decenii după decesul partizanului, supravieţuitorul rememora atmosfera în care se relaţiona în puşcăria buzoiană :

> Datorită supravegherii foarte stricte la care eram supuşi, comunicaţia dintre noi era totuşi sporadică, în pauze lungi, uneori de zile, şi întotdeauna sub imperiul unei mari tensiuni nervoase, pe care ne-o crea prudenţa de care trebuia să dăm dovadă pentru a nu fi prinşi şi pedepsiţi suplimentar cu arest sever, sau şi mai rău, riscând să fim mutaţi în alte celule pentru a fi definitiv separaţi. Desigur că abilitatea noastră nu a fost perfectă şi atât Jean cât şi eu am fost prinşi de câteva ori şi pedepsiţi, dar n-am fost mutaţi din celulele respective. Subiectele unora din „conversaţiile" noastre se concentrau pe trecutul nostru. El era un foarte bun povestitor şi m-a făcut părtaş la multe din întâmplările pe care le trăise în timpul războiului în Germania şi Franţa. Îmi amintesc şi acum aventura pe care-mi spunea că a trăit-o într-un local din Franţa ocupată când patronul l-a condus într-o ascunzătoare subterană a unui grup de luptători din rezistenţă, el purtând la vremea aceea uniformă germană, şi modul elegant în care a ieşit din acea situaţie fără să-şi calce jurământul de militar şi cuvântul de onoare. Alte frânturi de conversaţie îi prilejuiau evocarea nostalgică a unei logodnice lăsată cu ani în urmă undeva în Germania şi căreia îi păstra încă o vie amintire.

În aceeaşi epistolă, fostul deţinut îşi continua mărturisirea : „Discuţiile despre situaţia juridică erau mai modeste. Îmi spusese că a fost prins în munţi luptând cu arma în mână împotriva trupelor de Securitate şi că fusese condamnat iniţial la moarte şi apoi i se comutase pedeapsa în 25 de ani muncă silnică". Cristea declara totodată că la acel moment îi era teamă ca astfel de detalii din convorbirile codificate între celule, fie şi „criptate" prin alfabetul Morse ciocănit în perete, să nu fie folosite ulterior împotriva lor şi că erau foarte prevăzători inclusiv cu subiectele discutate[608].

Nu doar istoriile personale au constituit teme de discuţie în penitenciar, ci s-au abordat diverse domenii, mai ales din lumea de dincolo de gratii, despre care cei arestaţi în primii ani postbelici nici nu ştiau cum mai arată. Descoperirile au fost astfel uluitoare. Întors de la o anchetă la Bucureşti, ţărănistul Ion Puiu le-a transmis celorlalţi colegi de suferinţă că s-au lansat primii sateliţi artificiali ai Terrei (în 1957 sovieticii lansaseră pe orbită satelitul Sputnik). Evident, o asemenea dezvăluire a provocat rumoare şi nedumerire între deţinuţii ţinuţi de ani de zile în ignoranţă, departe de lume şi de informaţiile

607. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 172-177.
608. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 706-707.

cotidiene. La rândul său, preotul Mihai Balica a adus în celularul de la Râmnicu Sărat vestea că afară, în România dejistă, s-a introdus serviciul de televiziune[609].

Rugăciunile sau versurile, dar şi alte forme de creaţie ale minţii erau îndeletniciri necesare pentru depăşirea fiecărei zile în „cavoul" de la Râmnicu Sărat. Transmiterea lor era o formă tentantă de a sparge bariera comunicaţională şi angoasele celor închişi, un remediu împotriva depresiei crunte, a gândurilor negre, a tulburării pricinuite de condiţiile de recluziune şi de privaţiunile dureroase. De asemenea, deţinuţii de aici rememorau, treceau în revistă momentele importante din trecut, dar plăsmuiau şi diverse situaţii din viitor şi chiar imaginau viaţa de dincolo de zidurile puşcăriei. Astfel, nu era decât un pas până ajungeau uneori să se proiecteze în această realitate construită mental, în cele mai mici detalii, pentru ca apoi să reia la nesfârşit descrierea acestei lumi imaginare. Acest exerciţiu era în schimb un foarte util remediu împotriva depresiei şi gândurilor negre. Bătrân şi bolnav, Horia Măcellariu i-a avut colegi de suferinţă în celule învecinate (aflate inclusiv dedesubt) pe Valentin Cristea şi Ioan Arnăutu. Au comunicat prin pereţi şi au vorbit probabil despre faptele de arme ale fiecăruia, despre poeziile pe care primii doi le compuneau. Măcellariu le-a relatat despre cariera sa militară, despre evenimentele din timpul războiului, destăinuindu-le colegilor de suferinţă că l-a avut elev pe nava sa pe însuşi regele Mihai[610]. Aflat în pericolul de a-şi „pierde busola", după propria expresie, din pricina singurătăţii, Valentin Cristea a recurs şi el la instrumentele minţii: a făcut exerciţii de yoga şi a recitat poezii. Ba chiar a compus 50 de poeme, pe le-a împărtăşit lui Arnăutu, vecinul din celula alăturată. La rândul său, fostul partizan Arnăutu i-a povestit lui Cristea fapte din război şi detaliile propriei biografii. Chiar şi Arnăutu i-a transmis lui Cristea câteva versuri, bătând în pereţii celulei. La peste trei decenii de la decesul bucovineanului, survenit în penitenciarul buzoian, Valentin Cristea, care a stat „conectat" cu acesta până în ultima clipă, i-a scris surorii fostului partizan, care căuta încă răspunsul la întrebarea cum murise fratele său, o mărturisire emoţionantă. A aşternut pe hârtie cele câteva versuri pe care Arnăutu le-a compus, gândindu-se probabil la fosta logodnică pe care o lăsase în Germania, şi le-a comunicat ulterior colegului său: „Suind pe-a inimii cărare/ Sădit-am flori un milion/ Şi le-am stropit cu-a mea cântare". Cristea continua în aceeaşi scrisoare devenită document din procesul lui Alexandru Vişinescu: „Al doilea fragment făcea parte dintr-o elegie inspirată în mod evident de mizeria materială şi spirituală în care ne aflam: «M-a obosit pustiul ca tăcerea/ Şi tot mai deasă bezna se aşază/ Pe-ntinsul fără margini, fără rază»"[611].

Întreaga reţea de comunicare şi conversaţiile pe care le-a facilitat s-au desfăşurat sub teroarea controlului şi a supravegherii continue. Relaţionarea prin pereţi era interzisă prin regulament, ca şi prezenţa în preajma ferestrelor, prilej pentru numeroase sancţiuni disciplinare cu zile de regim sever[612]. Nu ştim să fi existat deţinuţi care să fi comunicat

609. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 252.
610. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 135.
611. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIOIICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 142-143); APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 135; vol. II, f. 165; vol. XI, f. 707-708.
612. Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [103/2014], vol. VI, f. 148).

aici ani la rând și care să fi scăpat de fiecare dată de asemenea suplicii. Și gardienii, nu doar „politicii", trebuiau să fie vigilenți și prudenți, astfel încât fiecare îl urmărea pe celălalt, ca într-un joc. Printre cei întemnițați, apropierea gardianului sau a ofițerului de serviciu era mereu semnalată prin ciocănituri puternice, duble în perete, repetate rapid câteva secunde în șir. Dacă alarma nu era recepționată la timp sau deținutul nu era avertizat ori suficient de abil pentru a se replia, pedeapsa nu se lăsa așteptată. Există numeroase dovezi ale sancțiunilor cu zile de regim sever primite de osândiții surprinși că au bătut în perete sau în scaun. Dar pedeapsa putea însemna și molestarea fizică. „Nu-i puțin să te ciomăgească la spate și să-ți facă fesele ferfeniță", îi relata un deținut aceluiași Ion Eremia[613]. Așa cum am văzut, Ioan-Ovidiu Borcea a fost unul dintre cei torturați întrucât comunica în alfabetul Morse tușind. Pedepsele și sancțiunile au curs pentru Borcea, ca și pentru alți deținuți deconspirați, săptămâni în șir[614].

Aceasta era situația tentativelor de a relaționa prin codul Morse, ca să nu mai vorbim de rarele momente când deținuții au spart atmosfera de mormânt strigându-și numele și suferințele, protestând astfel în fața abuzurilor administrației sau a condițiilor vitrege de trai din închisoare. Orice tentativă de a comunica cu voce tare numele și de a reclama regimul de detenție – vezi cazul cel mai cunoscut, al lui Ion Mihalache – era sancționată imediat, foarte violent[615]. Actul era de altfel unul flagrant, asumat și vehement, săvârșit cu scopul de a rupe disciplina cazonă a pușcăriei, de a desființa prin strigăte toată legea tăcerii impusă de ani de zile, de a sfida perioadele foarte lungi în care personalul penitenciarului făcuse eforturi de a păstra secretul cu privire la identitatea deținuților, tratamentul aplicat etc.

Spre finalul anilor '50, administrația stabilimentului carceral se afla în război deschis cu deținuții care utilizau acest sistem de comunicare. Cea mai la îndemână metodă pentru a contracara fenomenul a fost introducerea unor informatori în celule, care să identifice și să sprijine demantelarea rețelelor ce utilizau codul Morse. La rândul lor, deținuții politici aflați în celular au imaginat o altă metodă de comunicare, mai ingenioasă, dar și mai dificil de utilizat: transmiterea mesajelor în alfabetul Morse prin tuse, nu prin bătăile în pereții camerelor de recluziune. Frigul endemic de aici și bolile de plămâni de care sufereau cei aflați de ani întregi în locurile de detenție ale Gulagului au favorizat în mod paradoxal acest sistem de relaționare și, mai mult, i-au oferit o acoperire justificativă. Probabil că multă vreme formula a fost una alternativă, cele două sisteme (cel „clasic" și cel „prin tuse") fiind utilizate în paralel. Într-un târziu, constatând că zgomotul provocat de tusea deținuților se propaga foarte mult, administrația s-a sesizat și a căutat să pună capăt și acestei metode de transmitere a mesajelor, tot prin intermediul unor informatori introduși în celular[616]. Este evident că cele două forme de comunicare prin Morse nu au putut fi definitiv suprimate, cu toate eforturile conducerii penitenciarului. Însă, până să fie identificat acest al doilea procedeu și să fie luate măsuri disciplinare împotriva celor surprinși că îl utilizau, comunicarea prin tuse a fost folosită de mai mulți „locatari", cu unele rezultate cunoscute.

613. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 176.
614. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 295v-296; Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 152-153.
615. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 285.
616. Pentru detalierea acestui episod, vezi subcapitolul „Tusea conspirativă".

Nu se ştie cu certitudine cine a inventat această formulă ingenioasă de relaţionare[617]. Apariţia sa a fost însă salutară şi de multe ori salvatoare pentru cei aflaţi în recluziune. Valentin Cristea a explicat cum se propagau cuvintele şi frazele: „Pentru a ne saluta sau pentru a ne transmite mesaje mici, spre exemplu de sărbătorile creştineşti, când auzeam clopotele bătând în oraş, tuşeam o dată pentru punct şi de două ori pentru linie. Acest efort s-a repercutat însă şi asupra stării de sănătate şi chiar m-a costat la un moment dat pierderea dreptului la plimbare, întrucât unei santinele i s-a părut suspect modul meu de a tuşi". Prin tuse, mesajele se puteau transmite mai ales dinspre celule spre curte ori invers, dar, evident, şi între camerele de detenţie. Fiecare repriză de comunicare nu putea dura însă mai mult de 3-4 minute. Oricum, acestea erau foarte obositoare pentru nişte oameni epuizaţi de foame, de frig şi continuu terorizaţi. Corneliu Coposu şi Ion Diaconescu au relatat că o sesiune de conversaţii se putea întinde pe parcursul mai multor zile sau chiar săptămâni, din cauza slăbiciunii fizice şi a temerii că ar putea fi surprinşi. Într-o repriză de plimbare se puteau transmite câteva zeci de cuvinte:

> Ia gândiţi-vă – rememora Diaconescu – că pentru a transmite o literă aveai nevoie în medie de vreo cinci tusete şi dacă socotim numai vreo cinci litere de fiecare cuvânt rezultă că pentru a transmite o scurtă informaţie de zece cuvinte erau necesare 250 de asemenea tusete. Şi ce puţine lucruri se pot spune în zece cuvinte! Pentru a transmite o informaţie mai simplă, trebuie sute de tusete efectuate în 20-30 de minute, deci un efort imens. Acest lucru era totuşi posibil, căci tusetele ce reprezentau o literă se efectuau în cascadă şi în consecinţă pentru o emisiune de zece cuvinte, de exemplu, era necesară o cadenţă de cam două asemenea accese de tuse pe minut, ceea ce nu părea anormal pentru santinelă[618].

O altă invenţie a fost dubla codificare: mesaje transmise în alfabet Morse nu în română, ci în franceză, pentru a evita descifrarea de către eventualii informatori care ar fi înregistrat şi decriptat sunetele[619]. Preotul Mihai Godó, readus la Râmnicu Sărat după o spitalizare la Văcăreşti, a fost surprins de valul de tuse care îi cuprinsese pe deţinuţi, ceea ce denotă o răspândire largă a acestei metode în penitenciar. Ajuns afară pentru plimbarea regulamentară, care îi permitea să difuzeze mesajul către mai multe celule cu ferestrele către curtea închisorii, a transmis primul semnal. Efectul a fost debordant şi tonifiant: „Îmi amintesc şi astăzi că, pe 24 august[620], am transmis şi eu primele patru

617. Valentin Cristea a susţinut că el ar fi inventat acest sistem, deşi nu se poate reconstitui acest lucru şi e foarte posibil nici să nu fi existat un unic inventator. Cel mai probabil, acest canal de comunicare a apărut ad-hoc, ca o necesitate în faţa supravegherii permanente şi a ruperii lanţului de transmitere a mesajelor între celule prin eliberarea unor camere pentru a împiedica reţeaua de legătură. O altă mărturie arată că Mihai Godó ar fi fost la un moment dat singurul deţinut căruia i se permitea să tuşească după identificarea acestui tip de comunicare, ştiindu-se gravele probleme pulmonare de care suferea preotul (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 141, 223v-224; Mihai Godó, *op. cit.*, p. 153).

618. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 223v-224, 285; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 133; Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 250-251; Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, p. 19; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 134).

619. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 120v; Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 298.

620. Mihai Godó a fost readus în penitenciarul Râmnicu Sărat pe 16 octombrie 1960, după un transfer vremelnic la Bucureşti. Având în vedere că nu avea să mai părăsească închisoarea

semne: linie, linie şi patru puncte. [...] Toată închisoarea mi-a răspuns! M-a mişcat până la lacrimi că erau atât de curioşi să afle cine era în camera asta. Şi iată! Dă şi el un semn de viaţă!". S-a conectat în acest mod la viaţa închisorii, a aflat detalii despre colegii de suferinţă, a transmis mai departe apeluri şi, mai ales, a putut să le satisfacă celorlalţi nevoia de a comunica cu un prieten, o necesitate atât de stringentă în anii grei de temniţă. Dar nu numai tusea putea fi folosită în alfabetul Morse, ci şi alte zgomote ale organelor corpului, întrebuinţate, e drept, mult mai puţin: suflarea nasului, dresul vocii, scuipatul, bătutul cu unghia[621].

Desăvârşita izolare, lipsa oricărui tip de comunicare cu exteriorul, pedepsele draconice pentru orice tentativă de a lua legătura cu alţi osândiţi au făcut ca ştirile ajunse la Râmnicu Sărat să fie puţine, sosite cu intermitenţe, mai ales după deconspirarea comunicării Morse prin tuse. Raritatea unor astfel de veşti, care reuşeau să fie totuşi transmise, producea în schimb o impresie covârşitoare pentru starea psihică a deţinuţilor. O astfel de scenă a rămas redată în memorialistică:

> Voi ţine minte pe veci, relata Mihai Godó, că, odată, vecinul meu – băiatul acesta curajos, să-l numim János sau Ovidiu[622] – îmi bate să tuşesc textul următor. Mi-l aduc aminte şi astăzi. Îl spun pe româneşte: „Mihai a văzut la Băicoi pe mama şi pe Bebe". Acest text trebuia să-l tuşesc. Seara, am tuşit textul. I-am spus respectivului că, dacă a primit mesajul, să tuşească de două ori scurt când scoate găleata, că nu va atrage atenţia. Şi, spre marea mea bucurie, pricepuse. Despre ce era vorba? Lumea ştia deja cam pe la ce oră trece prin gară trenul cu deţinuţi. Şi, la fiecare astfel de tren, îi mâna speranţa că-şi vor putea vedea rudele întemniţate. Cu o astfel de ocazie a venit la gară şi mama tânărului din celula de vizavi, care era student, împreună cu logodnica[623] acestuia. Părintele Mihai[624] le-a văzut şi m-a rugat să-i comunic băiatului. Toată închisoarea s-a bucurat, căci se aflase că cineva dintre noi este îndrăgostit. Şi eu sunt cel care transmisese. Altcineva nu mai îndrăznea să tuşească, iar pe mine nu mă bănuiau, pentru că avusesem bronşită şi în fiecare săptămână venea la mine medicul, de la care primeam şi medicamente[625].

Trebuie spus că deţinuţii de aici nu s-au limitat la cele două forme de comunicare în alfabet Morse amintite deja. Uneori, ei reuşeau să „instituie" şi alte procedee de

---

buzoiană până în august 1962, deducem că fie data indicată de preotul iezuit este eronată, fiind vorba de fapt despre o altă zi din toamna acelui an, fie s-a referit la anul următor (Fişele matricole penale ale lui Mihai Godó, disponibile online la www.iiccmer.ro [28.07.2015]). Potrivit soţiei lui Ion Eremia, generalul i-ar fi relatat că singurul deţinut căruia conducerea închisorii i s-a permis să tuşească (după ce metoda de comunicare prin tuse fusese probabil deconspirată) era un preot bolnav de TBC. Deţinutul era Mihai Godó, care fusese internat la Văcăreşti pentru afecţiunile pulmonare pe care le-a descoperit la Râmnicu Sărat şi care s-a întors aici, aşa cum am arătat mai sus (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 141; Mihai Godó, *op. cit.*, p. 153).

621. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 151-153.
622. Este probabil vorba despre Ioan-Ovidiu Borcea, ţărănist, care fusese adus la Râmnicu Sărat în 1957 şi a stat aici aproape şase ani. Scena s-a petrecut, probabil, când Mihai Balica a fost readus la Râmnicu Sărat de la Văcăreşti, unde fusese internat în 1961-1962.
623. O altă variantă ar fi că mesajul îi era destinat lui Ioan Bărbuş, iar logodnica era fiica lui Victor Anca, Elsa (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. V, f. 5).
624. Mihai Godó s-a referit probabil la preotul ortodox Mihai Balica.
625. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 154.

transmitere a mesajelor, evident, fără eficienţa şi răspândirea celor două. De exemplu, dacă plouase şi era noroi în curtea de plimbare, această situaţie putea fi speculată pentru a încerca transmiterea unor scurte semnale. Astfel că, după ce părăseau spaţiul special amenajat pentru plimbare, deţinuţii dibace îşi scuturau bocancii în ritm de Morse înainte să intre înapoi în penitenciar, pentru a transmite câte un apel colegilor[626].

Pentru o tentativă de alt tip, când a încercat să lase un mesaj scrijelit pe săpunul de la baia închisorii, Victor Anca a fost pedepsit cu o săptămână de regim sever. În total, el a fost sancţionat cu peste trei săptămâni de pedeapsă. Era probabil „însemnat" după ce venise de la Aiud, unde avea faima că participase, împreună cu alţi deţinuţi, unii aduşi şi ei la Râmnicu Sărat pentru izolare şi reeducare, la greva foamei din 1957[627]. În trecut, el deţinuse importante poziţii guvernamentale, precum ministru secretar de stat în Ministerul Poştei şi Comunicaţiilor în perioada interbelică şi secretar general al aceluiaşi minister în guvernul generalului Nicolae Rădescu. Victor Anca provenea dintr-o familie de greco-catolici maramureşeni. După studii gimnaziale şi liceale la Bistriţa, fiul de preot a avut o tentativă de a studia teologia, pe care a abandonat-o repede pentru a studia Dreptul la Budapesta, cursuri continuate ulterior la Bucureşti. Ca şi alţi deţinuţi politici încarceraţi la puşcăria buzoiană, Anca fusese unul dintre participanţii la adunarea unionistă de la Alba Iulia din 1918, pe când era adolescent[628].

A fost arestat în 1949, la vârsta de 51 de ani, şi condamnat la zece ani de muncă silnică într-un lot de avocaţi, fiind confruntat cu grave acuzaţii, precum complot, trădare sau uneltire, despre ultima ştiindu-se că era una dintre cele mai dese învinuiri folosite pentru trimiterea după gratii a opozanţilor politici. Ca şi în alte cazuri, Anca avea să împartă închisoarea de la Râmnicu Sărat, cel mai probabil fără să o ştie, cu alţi condamnaţi din acelaşi proces, precum avocaţii ţărănişti Ion Lugoşianu sau Teodor Roxin. Anca a stat în puşcăria buzoiană ultimii doi ani, între 1957 şi 1959, din seria de bastioane (Aiud, Gherla, Oradea, Jilava) ale Gulagului unde a petrecut un deceniu. A fost eliberat ca urmare a expirării pedepsei şi trimis în domiciliu obligatoriu. Detenţia politică nu i-a ocolit nici familia. Soţia sa, Elsa Mihăileanu, şi fiica lor cea mare au fost şi ele întemniţate. De asemenea, ginerele său, Ion Bărbuş, a fost arestat şi condamnat. Victor Anca a murit în 1981[629].

Un alt ţărănist, îmbătrânit în închisorile comuniste, Ilie Lazăr, a fost la rândul său sancţionat cu regim sever pentru că a încercat să scrie cu săpun pe pereţii celulei[630]. Şi generalul Ion Eremia, care a fost izolat trei ani la Râmnicu Sărat, îşi amintea că scrierea pe săpun era una dintre opţiunile comunicării, însă pedepsele pentru astfel de tentative erau drastice[631]. Prin crăpăturile uşilor, unii deţinuţi precum Valentin Cristea, Ioan-Ovidiu

626. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 250; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", pp. 410-411.
627. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 54, 56, 58.
628. Mihaela Bărbuş, „Avocatul Anca", 7.08.2011, disponibil online la http://inliniedreapta.net/avocatul-anca/ (13.06.2016); „Victor Anca", disponibil online la http://memorialulramnicu sarat.ro/victor-anca (13.06.2016).
629. Mihaela Bărbuş, „Avocatul Anca", 7.08.2011, disponibil online la http://inliniedreapta.net/avocatul-anca/ (13.06.2016).
630. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 345.
631. *Ibidem*, vol. I, f. 233.

Borcea sau Mihai Godó au putut vedea multe lucruri care se petreceau în celularul penitenciarului şi le-au transmis mai departe[632].

O altă formă de comunicare, de o ingeniozitate aparte, a fost utilizată în legătură cu generalul Gheorghe Jienescu. Reputatul ofiţer de aviaţie, şcolit la Oxford şi în Franţa, fost participant la prima conflagraţie mondială şi decorat pentru măiestria şi curajul de care a dat dovadă ; avea să fie însă condamnat pentru apartenenţa la guvernul dictatorului Ion Antonescu, în care activase în calitate de subsecretar de stat al Aerului. Reţinut încă de pe 23 august 1944, a fost judecat alături de alţi demnitari ai guvernului mareşalului, fiind osândit în 1948 pentru crime de război la 20 de ani de temniţă grea. A trecut pe la Malmaison, Comandamentul Militar al capitalei, Văcăreşti, Aiud, Jilava şi Gherla, de unde a şi fost eliberat. Jienescu avea să părăsească Gulagul prin graţiere de restul pedepsei cu doi ani înainte de eliberarea la termen, în primăvara lui 1964. S-a stins din viaţă în urma traumelor suferite în puşcării, fără pensie, la Bucureşti, în 1971[633].

În celularul de la Râmnicu Sărat, unde avea să fie depus într-o celulă de dimensiuni liliputane, a ajuns la 64 de ani, în aprilie 1958, şi a fost ţinut până în aprilie 1963. În tentativa de a întreţine relaţia cu ceilalţi colegi de suferinţă, generalul Jienescu a transmis cererea sa de a fi primit în rândurile PNŢ. Pe o aţă, un deţinut a scris în alfabetul Morse – folosind un cărbune – această cerere, cu puncte şi linii. A lăsat firul subţire pentru Corneliu Coposu în drumul care ducea spre baie şi pe unde erau scoşi toţi cei încarceraţi[634]. Decenii mai târziu, Seniorul îşi amintea cu oarecare ironie scena din închisoare. Prin tuse fusese „avertizat" de general că i se va lăsa un mesaj când avea să fie scos la baie :

> reţinând avertismentul generalului Jienescu, am găsit într-adevăr lipit de ulciorul din stânga un ghemotoc prins cu un fel de răşină pe care l-am luat discret în palmă şi cu grija deosebită pe care ţi-o impunea vigilenţa paznicilor care deschideau din când în când vizeta ca să te surpindă în poziţie ilicită, am constatat că este vorba despre de un mesaj transmis prin fir. Pe parcursul unui fir gros de bumbac deşirat din saltea era un Morse cu următorul text : „Generalul Jienescu solicită înscrierea în Partidul Naţional Ţărănesc". Lungimea firului pe care era transmis mesajul era de aproximativ doi metri. Am avut grijă să îi răspund prin tuse că cererea lui a fost acceptată. A fost poate singurul caz când, într-un arest monocelular, un deţinut politic şi-a făcut înscrierea într-un partid politic inexistent[635].

O scenă asemănătoare i-a avut ca protagonişti pe alţi doi ţărănişti, Ioan-Ovidiu Borcea şi Ion Diaconescu. Primul ar fi făcut şi el noduri de aţă desprinse din prosop pe un fir, după sistemul noduri simple pentru punct şi duble pentru linie, pentru a-i lăsa, în curtea

632. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 707 ; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 412 ; Mihai Godó, *op. cit.*, p. 141.

633. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 176/1964, poz. 692, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.* ; Fişa matricolă penală a lui Gheorghe Jienescu, disponibilă online la www.iiccmer.ro (15.08.2016) ; Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România 1945-1989. Dicţionar biografic H-L*, pp. 308-309 ; Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op. cit.*, pp. 147-152.

634. Tudor Călin Zarojanu, *Viaţa lui Corneliu Coposu*, p. 86 (informaţia a fost probabil preluată de la Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat [fragmente]", p. 410).

635. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 115.

de plimbare, un mesaj lui Ion Diaconescu, pe care îl prevenise în prealabil prin tuse. De teamă să nu fie văzut, Diaconescu nu a ridicat însă aţa de pe jos. Alteori, Borcea i-a lăsat mesaje la baie, tot pe aţă, lipită cu săpun pe un perete[636].

Protestele deţinuţilor

Protestul carceral nu a reprezentat o manifestare rară a deţinuţilor de la Râmnicu Sărat în demersurile lor de a se opune abuzurilor şi tratamentului inuman la care erau supuşi, însă amploarea sa era de neînchipuit. Din cauza separaţiei în sistem monocelular, ei nu au avut nici o şansă să declanşeze o acţiune contestatoare colectivă, masivă şi de durată, ca în alte locuri ale sistemului carceral comunist. Măsurile draconice în privinţa disciplinei, în special sancţionarea imediată a oricărei forme de comunicare, şi starea deplorabilă de sănătate în care se aflau cei mai mulţi dintre întemniţaţi au anulat posibilitatea declanşării vreunui conflict amplu cu administraţia puşcăriei. În plus, aşa cum se dovedise în alte închisori unde cei osândiţi se dezlănţuiseră, probabilitatea ca o asemenea acţiune de răzvrătire să schimbe ceva în mod substanţial în regimul penitenciarului era aproape nulă.

Au existat însă deţinuţi care au găsit forţa necesară pentru a înfrunta administraţia. Ajunşi la capătul răbdării, cu nervii întinşi la maxim, unii au fost vehemenţi în faţa brutalităţii şi a lipsei totale de empatie a temnicerilor. Cea mai la îndemână formă de protest era să-şi verse năduful pe gardieni şi supraveghetori. Din celule se auzeau uneori înjurături şi răbufnirea surdă a obidei şi revoltei. „Futu-vă-n gură de comunişti!" ori „Futu-vă-n gură să vă fut de comunişti! Uăăă! Sunt doctoru'..." sau „Nenorociţilor, comuniştilor... Uăăă!"; „Băga-mi-aş, face-mi-aş, în gura voastră de comunişti, de caralii"; „...sunt doctorul cutare... Mă ţineţi aici. Nenorociţilor. Huăăă!" s-a auzit în celularul de la Râmnicu Sărat[637]. Alteori, apelativele au fost fie din registrul canin, fie subordonaţii lui Vişinescu erau identificaţi drept unelte ale regimului păgân, priviţi ca slugi şi etichetaţi drept „tâlhari", „curve", „criminali", „hoţi" sau „bandiţi", pentru a oferi doar câteva calificative. Trebuie însă precizat că nu toţi constestatarii s-au folosit de injurii. Alţii au încercat să păstreze un ton calm şi să-şi expună nemulţumirea în tipare mai formale.

În cazul fostului partizan Ioan (Jenică) Arnăutu avem de-a face cu un adevărat război cu administraţia. Cu excepţia lui Ion Mihalache, Arnăutu a fost probabil cel mai pedepsit deţinut din timpul lui Vişinescu. După ani de zile de închisoare cu regim dur de detenţie, tânărul, ajuns grav bolnav la puşcăria buzoiană, şi-a ieşit din minţi şi i-a insultat pe supraveghetori în repetate rânduri. Cu alte ocazii, acelaşi Arnăutu s-a răstit la temniceri când nu i s-a permis să stea în pat sau le-a râs de-a dreptul în faţă când a fost surprins comunicând prin ciocănituri în perete. Altă dată, Arnăutu s-a aşezat pe pat, cu capul pe tinetă. Când i s-a atras atenţia, a protestat din nou: s-a dezbrăcat în cămaşă şi izmene în faţa gardianului. În altă tentativă de protest, izolat deja, i-a insultat pe gardienii

636. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 252; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 410.
637. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 187, 198, 199.

(„criminalilor şi câinilor") veniţi dimineaţa să-i scoată patul din celulă. Într-o altă situaţie, a pus mantaua şi perna pe jos şi s-a culcat pe podeaua celulei; era în august 1958. Fiind atenţionat de gardian, s-a dezbrăcat complet în semn de protest[638].

Spre finalul anilor '50, Ion Mihalache, încarcerat încă din vara anului 1947, a intrat şi el în război deschis cu administraţia închisorii buzoiene. Mai toţi deţinuţii politici care au relatat despre perioada de recluziune de la Râmnicu Sărat amintesc despre protestele sale vehemente, despre desele conflicte cu personalul penitenciarului şi despre refuzul de a se mai supune regulamentului draconic. Din numeroasele relatări, reproducem doar o amintire a lui Corneliu Coposu: „Protestele le făcea cu o voce foarte sonoră, exact în momentul schimbării de gardă, când, datorită mişcării, celulele scăpau de sub supraveghere. Atunci venea în dreptul uşii şi, cu o voce puternică, protesta. [...] Urma deschiderea celulei, bătaia administrată de gealat, şi totul reintra în linişte şi în normal..."[639]. Nu de puţine ori Mihalache şi-a strigat numele, şi-a plâns suferinţa, a reclamat nemulţumirile, fiind întâmpinat cu pedepse lungi şi dure. O inventariere a „delictelor" comise de Mihalache în raport cu absurdele reguli impuse de conducerea penitenciarului arată întinderea în timp a acestui conflict de uzură, precum şi nenumăratele forme de contestare, de la nesupunere tacită la actul impetuos de a-şi striga suferinţele, caznele, a denunţa torturile care îi erau administrate şi a semnala lipsa totală de umanitate a personalului[640].

În general însă, aşa cum spuneam, protestele au fost mai degrabă sporadice, individuale şi îndeobşte fără efect la Râmnicu Sărat. Cele mai cunoscute acţiuni de contestare le-au aparţinut deţinuţilor menţionaţi mai sus, dar au existat şi acte spontane pe care documentele procesului le-au reţinut. De exemplu, destinul preotului greco-catolic Aurel Leluţiu, care a ajuns la Râmnicu Sărat când avea 41 de ani, în 1955, transferat alături de un întreg grup de clerici de la penitenciarul Sighet, a rămas ferecat în arhivele comunismului. Şcolit la Roma, profesor la Academia de teologie din Blaj, prieten şi coleg pe meleaguri italiene cu Alexandru Todea, viitorul cardinal, care a trecut şi el pe la închisoarea lui Vişinescu, Leluţiu a stat ascuns în primii ani ai dictaturii, după care a fost reperat şi arestat. A fost condamnat într-un proces care a inclus ierarhi, preoţi, călugări şi călugăriţe catolice la o pedeapsă extrem de grea, de 25 de ani de muncă silnică, ce ar fi trebuit să ia sfârşit în 1976. A fost încarcerat în penitenciarele Jilava, Satu Mare, Sighet, Râmnicu Sărat, Piteşti, Dej şi Gherla, de unde s-a şi eliberat spre finalul epocii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, fiind graţiat de restul pedepsei alături de un grup foarte mare de osândiţi. Avea să se stingă în 1980[641].

În anul următor sosirii sale la Râmnicu Sărat, Leluţiu, izolat, ca şi ceilalţi clerici, în puşcăria lui Vişinescu, s-a revoltat în timpul unei percheziţii generale a celularului. Să notăm că era la doar câteva luni după ce tânărul ofiţer fusese numit comandant al

638. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 90, 93-94, 102, 103; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 330, 335, 502.

639. *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, p. 164.

640. Suferinţa, protestele şi împrejurările în care a decedat Ion Mihalache la Râmnicu Sărat sunt prezentate pe larg în partea a treia a cărţii, subcapitolul dedicat morţii lui Ion Mihalache.

641. Fişele matricole penale ale lui Aurel Leluţiu, disponibile online la www.iiccmer.ro (20.08.2015); ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3044, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*; Mircea Remus Birtz, *op. cit.*, pp. 68, 127.

puşcăriei. Supraveghetorul a descris pentru Vişinescu scena protestului preotului catolic în a treia zi de Crăciun 1956, când i s-a cerut să se dezbrace pentru a fi controlat:

> ...el a început să strige cu cuvinte duşmănoase şi contra regimului nostru spunând următoarele: „*Voi sunteţi fii de ţărani dece vă bateţi* joc de noi, *stăpânii voştri are să vină* timpul *când o să stea în genunchi să se roage la noi*, voi şi stăpânii *voştri* sunteţi tâlhari, findcă nu credeţi în dumnezeu, nu îi vecheaţi ziua sa, că vaţi luat după Marx, Lenin şi Stalin care au fost nişte nemernici şi aţi uitat de dumnezeu, are să vie timpul când o să vă *daţi seama de ceace faceţi acum*"[642].

Leluţiu a vorbit despre nerespectarea drepturilor omului şi, potrivit unui alt supraveghetor, a spus despre gardieni că nu sunt ei vinovaţi, ci stăpânii lor. Furia lui a ajuns până acolo încât a afirmat că ţara a ajuns să fie condusă de unguri şi de evrei. A fost pedepsit cu o săptămână de izolare[643].

Şi Ilie Lazăr a fost unul dintre deţinuţii care au protestat frecvent la Râmnicu Sărat, acţiunile sale fiind întâmpinate cu pedepse. Chiar din prima zi când a fost adus cu vagonul-penitenciar împreună cu mai mulţi osândiţi de drept comun a început să reclame tratamentul carceral. Pe atunci, la comanda penitenciarului nu era Vişinescu, ci Emil Constantinescu, iar protestele lui Lazăr au fost considerate benigne, consemnate, nu însă şi urmate de sancţiuni. Vişinescu, în schimb, nu a iertat nimic şi l-a luat la ochi încă din prima zi, în 1955, pe vremea când tânărul viitor comandant era doar un simplu securist de penitenciar. În schimb, după ce a devenit comandant, i-a aplicat lui Lazăr numeroase sancţiuni cu regim sever şi, la un moment dat, în 1958, l-a bătut cu sălbăticie, împreună cu alţi şapte temniceri, pentru că a îndrăznit să comunice cu Mihalache[644]. Supus deseori acestor cazne, după un an, Lazăr a intenţionat să refuze hrana. Discuţia cu ofiţerul de serviciu a fost însă „lămuritoare". După ce acesta i-a explicat că o eventuală grevă a foamei nu va conduce nici la sesizarea direcţiei centrale, nici la deplasarea în penitenciar a unei autorităţi superioare care să îl asculte pe deţinut şi nici la alimentarea artificială, Lazăr a renunţat rapid şi a primit mizera porţie de hrană[645].

Refuzându-li-se lucruri elementare şi fiind supuşi unui regim abuziv de detenţie, „politicii" solicitau hârtie şi creion în tentativa frecventă de a-şi folosi dreptul de a face memorii scrise către autorităţi pentru a-şi exprima dezaprobarea şi a reclama abuzurile administraţiei. A făcut-o şi Ioan Bărbuş, protestând în faţa indiferenţei totale a conducerii penitenciarului privind starea sa de sănătate[646]. În schimb, pentru preotul catolic Mihai Godó, momentul hotărâtor pentru redactarea unui memoriu a fost acela în care a văzut un alt osândit în celularul închisorii:

> Uşile erau frumoase, din stejar, foarte elegante pe dinafară. În timp, uşile groase au fost străpunse cu ace sau cuie şi au rămas găurile. Odată, am tras cu ochiul prin găurile acestea şi am văzut un bărbat. Venea de la plimbare. Omul acesta era un cadavru viu. Parcă ar fi

642. Am păstrat ortografia documentului de arhivă. Textul în italice este subliniat în original.
643. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 94-96.
644. Vezi în subcapitolul „Bătaia" episodul în care am relatat pe larg despre bătaia primită de Ilie Lazăr la Râmnicu Sărat.
645. Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr: consecvenţa unui ideal politic*, pp. 255-256.
646. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 82-84.

ieşit un mort din sicriu. Atunci, conştiinţa m-a îndemnat să fac un memoriu, căci eu nu aveam pe nimeni[647].

Chiar şi „marele privilegiat" de la Râmnicu Sărat, fostul ministru comunist de Finanţe Vasile Luca, se arăta vehement şi protesta. Pe lângă lungile memorii pe care i le-a trimis lui Gheorghiu-Dej, Luca a avut nemulţumiri punctuale. I-a cerut lui Alexandru Vişinescu personal să-i schimbe regimul de detenţie care i se aplica, de altfel mult mai destins decât al celorlalţi colegi de suferinţă. De pildă, spre deosebire de ceilalţi încarceraţi, el a putut să-şi vadă familia şi să fumeze. Şi-a permis chiar să-i insulte pe gardieni cu apelativele „curve", „hoţi" şi „bandiţi", fără să păţească însă nimic. De asemenea, s-a plâns că nu îi ajungea mâncarea pe care o primea, solicita mereu să scrie memorii, fiind apoi nemulţumit că nu primea nici un răspuns. S-au păstrat astfel de documente, dovada umilei căinţe faţă de partid şi a însuşirii culpelor imaginare care i s-au imputat. În discuţiile cu Vişinescu însă, Luca se arăta supărat şi i se confesa că nu este vinovat[648].

Greva foamei

Fără îndoială că cea mai răspândită şi mai contraindicată în acelaşi timp formă de protest întâlnită în sistemul carceral comunist a fost greva foamei. Cu multe riscuri, date fiind condiţiile de trai şi mai ales nevoia endemică de hrană, deţinuţii s-au încumetat uneori la această expresie extremă a opoziţiei faţă de autorităţile penitenciare, care s-a încheiat aproape întotdeauna fără rezultate. Indiferenţa crasă a conducerii locurilor de recluziune avea ca rezultat fie o slăbire mai accentuată a deţinutului şi aşa subnutrit, fie, şi mai rău, o înăsprire a tratamentului faţă de acesta ori chiar aplicarea unor pedepse fizice. Spontane sau coordonate şi planificate, astfel de proteste puteau dura de la o zi pe parcursul căreia era refuzată hrana până la săptămâni întregi. Aceste detalii le erau cunoscute multor deţinuţi din celularul de la Râmnicu Sărat întrucât o parte dintre ei luaseră parte la marea grevă din penitenciarul de la Aiud din primăvara-vara anului 1957. Desigur, greve avuseseră loc în multe centre de detenţie, mai ales mari (cum au fost revoltele de la Oradea, minele de la Baia Sprie şi Cavnic), dar acţiunea colectivă de la Aiud durase aproape trei săptămâni şi a fost probabil cea mai lungă grevă a foamei declanşată de un număr mare de deţinuţi din toată istoria închisorilor comuniste din România. Din cauza condiţiilor inumane pe care le impusese aici comandantul Ştefan Koller şi a înăspririi regimului carceral după Revoluţia din Ungaria, anul 1956 se încheia cu acţiuni de răzvrătire. Anul următor a debutat cu un protest al legionarilor de la Aiud, iar în primăvară avea să izbucnească un masiv protest de refuz al hranei, la care au luat parte deţinuţi legionari, dar şi ţărănişti ori liberali, precum şi deţinuţi de altă culoare politică sau neafiliaţi[649].

Ion Diaconescu, care a fost transferat de la Aiud la Râmnicu Sărat imediat după această grevă, îşi amintea că regimul sever impus de autorităţile penitenciare începând

647. Mihai Godő, *op. cit.*, p. 141.

648. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 237; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 447, 452, 456-460.

649. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 89-90; Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, p. 406 (n. 200); Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 224-228, 254; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 406.

cu toamna lui 1956 a determinat izbucnirea formei extreme de protest. Deţinuţii au revendicat în primul rând celebrul pachet de drepturi „SVP" (scrisori, vorbitor şi pachet). Când au fost refuzaţi, au declanşat revolta, care, debutând în Zarcă, s-a extins imediat în întregul celular al puşcăriei. În total, la apogeu – finalul lunii martie 1957 –, protestul a întrunit adeziunea a aproximativ 600 de persoane. De precizat că cei mai mulţi dintre participanţi erau legionari, în număr de peste 800 la Aiud. Pentru a fi auziţi în afara închisorii, întrucât prezenţa doar a comandantului de penitenciar sau chiar a procurorului era aproape garanţia că lucrurile vor rămâne neschimbate, deţinuţii au început să lovească ferestrele şi obloanele şi să strige. Curând a început alimentarea pe cale artificială a contestatarilor, au fost regizate unele inspecţii şi, în general, s-a căutat înăbuşirea protestului fără utilizarea forţei. În fine, conflictul s-a stins la începutul lunii aprilie 1957, prin extragerea şi transferarea unui grup mare de osândiţi la penitenciarul Gherla, dar şi din cauză că deţinuţii ajunseseră la limita de suportabilitate fizică. A urmat o lungă anchetă a aproximativ 400 de osândiţi. În urma cercetărilor, un lot mare de persoane a fost transferat la Râmnicu Sărat[650]. Trebuie totuşi spus că nu era un fapt neobişnuit ca liderii unei greve de asemenea anvergură să fie dispersaţi în alte centre de recluziune.

Ion Diaconescu a menţionat că din acel transport, în august 1957, au făcut parte aproximativ 30 de deţinuţi. Unii au venit de la Aiud, alţii au fost adunaţi de la Oradea sau Gherla, cu o cursă specială, cu vagonul-penitenciar pe calea ferată[651]. Printre cei transferaţi în august 1957 la Râmnicu Sărat s-au aflat: Ion Diaconescu (care, la rândul său, fusese transferat la Aiud în 1953, după ce luase parte la greva foamei declanşată de deţinuţii politici de la colonia minieră Nistru), Victor Anca, Ioan (Jenică) Arnăutu, Ioan-Ovidiu Borcea, Alexandru Bratu, Ion Puiu, Teodor Roxin, Cornel Velţeanu, Mihai Balica, Corneliu Coposu, Augustin Vişa, Constantin Hagea, Nicolae Adamescu, Alexandru Alexandrini, Constantin Pantazi, Gheorghe Dobre, Ion Petrovici, Petre Tomescu, Nicolae Stoenescu, Titus Dragoş, Alexandru D. Neagu, Toma Vlădescu.

Ion Puiu a fost aşadar unul dintre greviştii de la Aiud. El avea să fie şi unul dintre „politicii" cu care Vişinescu a avut de furcă, fiind caracterizat drept „un deţinut indisciplinat şi recalcitrant". A fost preşedinte al Tineretului PNŢ, funcţie deţinută din 1945 până în 1947, când a fost arestat. Înainte însă, aşa cum avea să admită în anchetă, fusese membru al Mişcării Legionare, pe care o abandonase după valul de crime din anul 1940[652]. A intrat aşadar târziu la ţărănişti, în 1943, ceea ce nu l-a împiedicat să candideze la alegerile din toamna lui 1946. Inginerul Puiu, care lucra la o fabrică de la Otopeni, a fost condamnat însă repede în anul următor, prin intentarea unui proces pentru participare la constituirea unei organizaţii subversive, terorism şi complot, primind o pedeapsă de 20 de ani de muncă silnică. Era de fapt un proces de lot prin care s-a

650. Mihai Demetriade, „Victor Biriş, cel mai important agent de influenţă din penitenciarul Aiud (1957-1963)", *Caietele CNSAS*, anul V, nr. 1-2 (9-10)/2012, p. 67; Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 224-228, 254; Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 445-446, Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, p. 406 (n. 200).

651. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 346); Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 229-232.

652. Ion Puiu a fost la Universitatea Politehnică din Bucureşti asistentul lui Eugen Chirnoagă, comandant legionar, condamnat şi încarcerat de regimul comunist.

urmărit eliminarea grupării de tineret a ţărăniştilor, extrem de activă la acel moment, la câteva luni după operaţiunea Tămădău. În acelaşi proces au mai fost condamnaţi, printre alţii, Ion Diaconescu, Nicolae Adamescu şi Alexandru Bratu, care se vor afla la rândul lor la Râmnicu Sărat în vremea comandantului Alexandru Vişinescu[653].

Cincisprezece ani şi jumătate de puşcărie grea a ispăşit Puiu până să iasă din Gulag în 1963. Dacă ar fi executat întreaga pedeapsă, ar fi trebuit să fie eliberat în 1967. În închisorile în care a fost încarcerat (Aiud, Oradea, Gherla, Jilava), inclusiv la Râmnicu Sărat, Puiu nu a fost un deţinut-model. A fost pedepsit cu regim sever peste o sută de zile, fiind pus uneori în lanţuri. În puşcăria buzoiană, i s-a redus porţia de hrană şi i s-a înăsprit tratamentul celular pentru diverse abateri de la regulament, fiind pedepsit în total de 17 ori. A protestat şi a cerut ca regimul de detenţie să fie ameliorat. S-a comportat însă cu demnitate când, surprins că a comunicat în timp ce era scos la plimbare, a refuzat să-i denunţe pe cei cu care vorbise şi a preferat să ia asupra sa sancţiunea cu o săptămână de izolare[654].

În timpul lungii sale detenţii, Puiu a făcut de patru ori greva foamei, stând în total fără hrană vreme de aproape două luni. În martie 1961, a refuzat, pentru a doua oară în acel an, să mai primească masa câteva zile şi a denunţat regimul de viaţă impus celor închişi aici. Fostul lider al tinerilor ţărănişti era în al paisprezecelea an de închisoare. Într-un lung memoriu adresat lui Vişinescu, Puiu susţinea că:

> Sunt în ultimul grad de anemie şi avitaminoză până la a nu mă putea ţine pe picioare. Nu am primit dela 1 Ian[uarie] [19]61 până azi decât 10 vit[amine] C. Pentru celelalte medicam[ente] necesare mi se spune de 3 luni „aşteaptă". Cu toate că aveam „regim" şi „pat" nu reuşesc să mă întremez decât *în parte* din cauza lipsei de medicamente contra anemiei şi avitaminozei. Notez că subsemnatul pierd mereu sânge şi îndeosebi în prezent. În jurul datei de 8 Martie a.c. intervine un accident în sănătatea mea care, în decurs de 15 zile va distruge tot ce recuperasem în parte cu regimul şi odihna, anume: încep dureri de cap care mă prăbuşesc şi ameţeli la orice efort şi stat în picioare mai prelungit (20-30 minute) şi apoi îmi va apare o infecţie în ceafă, regiunea occipitală, urmată de o inflamare a ganglionilor limfatici. Aceste din urmă manifestări îmi apar *mai acut* cam de Dum[inică] 19 III, adică după vizita med[icului] de Sâmb[ătă] 18 III. Totuşi d-l doctor oficial a dat anumite prescripţii în acest sens, care însă *nu au fost respectate*. Această infecţie mi-a dat şi îmi dă dureri insuportabile, care îmi slăbesc şi mai mult *inima*, p[en]t[ru] care nu am primit nici un întăritor. Tot tratam[entul] se reduce la 10 sulfamide şi 10 antinevralgice. Nu am putut şi nu pot dormi noaptea începând de Dum[inică] 19 III: stare verificată de toţi şefii de secţii. Infecţia se transformă în rană purulentă şi sângerândă. Cu toate rapoartele mele nu mi se dă asistenţă. Puroiul şi infecţia se întind. Toate acestea mă readuc la gradul de slăbiciune şi distrofie *în care eram în luna Fevruarie* şi pierd şi puţina refacere fizică realizată. Endemele se agravează şi ele, crizele de inimă la fel[655].

Inutil de adăugat că greva sa s-a încheiat fără ca vreo revendicare să fie satisfăcută.

Odată cu închiderea penitenciarului condus de Vişinescu, Puiu a fost mutat de la Râmnicu Sărat la Gherla, în aprilie 1963. Avea să fie eliberat câteva luni mai târziu prin graţierea colectivă din vara acelui an. Caracter dârz, le-a dat de furcă comuniştilor

653. Gheorghe Onişoru, *op. cit.*, pp. 18, 121-127.
654. APICCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 70-105.
655. *Ibidem*, f. 95-98. Textul în italice este subliniat în original.

inclusiv târziu, în anii '80, când şi-a depus candidatura pentru Marea Adunare Naţională, prilej de şicane şi de persecuţii. După 1989, s-a implicat în reconstrucţia PNŢCD, dar în urma unor disensiuni cu conducerea partidului a fost exclus din partid. S-a stins din viaţă în anonimat, în 2002[656].

O altă tentativă de protest i-a aparţinut lui Augustin Vişa. El a petrecut doar câteva luni la Râmnicu Sărat şi a primit aici, în noiembrie 1957, vestea că tribunalul îi respinsese recursul la cererea de graţiere dintr-o eroare administrativă datorată exclusiv instanţei. Încercarea de a contesta decizia s-a lovit însă de refuzul administraţiei. A replicat ameninţând cu greva foamei. Răspunsul ofiţerului de serviciu a fost în schimb vehement: „Te hrănim cu forţa şi rişti să rămâi şi fără dinţi[657] în gură..."[658]. Nu a fost însă niciodată bătut în această puşcărie, spre deosebire de Gherla. La rândul său, fostul gardian Alexandru Panţuru a confirmat că declanşarea grevei foamei era o acţiune care trezea mereu furia conducerii penitenciarului. Pe lângă violenţele la care erau supuşi ca pedeapsă pentru recurgerea la acest gest de protest, deţinuţii erau hrăniţi cu forţa cu un soi de terci (un amestec de ulei şi pâine), din ordinul expres al conducerii puşcăriei. Lichidul era turnat cu furtunul pe gâtul deţinutului în timp ce trei gardieni îl imobilizau[659].

Intrarea în „refuz de hrană", în limbajul oficial, nu era o decizie uşoară. De fapt, era o grea dilemă care îi sfâşia pe deţinuţii politici din închisorile Gulagului: fie intrau în greva foamei, îşi şubrezeau sănătatea şi aşa precară până ajungeau în pericol de a sucomba – Ioan (Jenică) Arnăutu a fost cel mai grăitor exemplu în acest sens –, iar dacă se întâmpla, aveau şanse minime să obţină concesii din partea administraţiei (dreptul de a scrie un memoriu către procuror sau către autorităţile de la Bucureşti, dreptul de a le fi luate în considerare solicitările privind un tratament adecvat, speranţa că impulsionau prin acţiunea lor conducerea închisorii pentru un regim mai blând etc.), fie acceptau regimul celular, cu toate suferinţele şi umilinţele, dar cu perspectiva de a supravieţui, fără ca organismul să aibă parte de o criză gravă de câteva săptămâni ori chiar luni, la care se adăugau şi alte cazne.

Din lotul de preoţi veniţi la Râmnicu Sărat de la Sighet odată cu închiderea penitenciarului din nordul extrem al României în 1955 a făcut parte şi Ştefan Tătaru. Acesta este unul dintre cei aproape 40 de clerici franciscani care au fost persecutaţi şi arestaţi de regimul comunist, din totalul de 100 de slujitori ai acestui ordin. Când a ajuns la Sighet, Tătaru avea doar 34 de ani, fiind unul dintre cei mai tineri deţinuţi încarceraţi aici. A stat în puşcăria buzoiană, cu intermitenţe, ceva mai mult de doi ani. Licenţiat în filosofie şi litere, preotul fusese hirotonit în 1941 şi a slujit apoi în Bucureşti. Arestat la începutul anului 1951 şi condamnat la muncă silnică pe viaţă, comutată ulterior la

656. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 310/1/1964, poz. 2311, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*; Fişa matricolă penală a lui Ion Puiu, disponibilă online la www.iiccmer.ro (29.07.2016); „Ion Puiu", disponibil online la http://memorialulramnicusarat.ro/ion-puiu (27.07.2015).

657. Trimitere la faptul că alimentarea artificială cu ajutorul unei sonde gastrice era deseori însoţită de descleştarea gurii cu forţa, ruperea dinţilor şi rănirea gravă a gingiilor.

658. Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 390.

659. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 41v (interviul cu Alexandru Panţuru apărut în *Vestitorul de Râmnic*, supliment al cotidianul *Opinia* din Buzău, nr. 138, 22.07.1998); vol. VI, f. 282v.

25 de ani, pentru activitate religioasă subversivă, spionaj şi înaltă trădare în celebrul „lot al Vaticanului" sau lotul „Tătaru-Todea", el avea să îl „reîntâlnească" pe viitorul cardinal împreună cu care fusese judecat la închisoarea condusă de Vişinescu. Avea să ajungă aici după patru ani de la arestare, în primăvara lui 1955, când ofiţerul nu era încă director al stabilimentului de recluziune[660].

Aflat în faţa unei situaţii disperate, Ştefan Tătaru ar fi făcut orice ca să scape din această puşcărie şi să fie transferat în altă închisoare, plângându-se continuu de „tratamentul inuman". În 1956 fusese transferat pentru cercetări la Jilava şi Piteşti, unde a putut sta în camere comune cu alţi deţinuţi. Întors la Râmnicu Sărat, a început rapid să protesteze, denunţând „teroarea şi tortura" de aici. Era şocat de regimul criminal şi i-a cerut explicit procurorului general să fie mutat, dar a recurs şi la gestul extrem de a declanşa greva foamei şi de a refuza totodată tratamentul medical. În acelaşi timp, a refuzat timp de o lună chiar şi să se spele la baie. Stătea în pat, doborât de durerile intestinale, fără să-şi facă foc la soba din celulă, refuza să iasă la plimbare şi nu mai accepta nici să îşi scoată tineta din camera de recluziune. „Sunt aproape două săptămâni de când nu se mai scoală deloc din pat", îi raporta un subordonat lui Vişinescu după declanşarea protestului. La acel moment, preotul se afla într-o stare foarte gravă, bolnav de TBC şi foarte slăbit. Deşi suferea de ulcer, a refuzat să mănânce timp de 56 de zile, intrând în refuz de hrană în ultimele zile din 1956. În ultima zi din an a fost vizitat chiar de procurorul responsabil de închisoare, dar acesta nu a reuşit să îl convingă să renunţe la grevă. Alimentat cu forţa, a încheiat conflictul cu administraţia în primăvara lui 1957. După câteva luni însă, preotul era tot grav bolnav şi se solicita spitalizarea sa[661]. A supravieţuit însă terorii şi torturii de aici. A părăsit Gulagul în vara lui 1964, prin graţiere, după ce trecuse prin mai multe penitenciare (Malmaison, Jilava, Piteşti, Dej, Bacău, Galaţi, Gherla). După 1989, a fost rectorul Seminarului franciscan greco-catolic. A murit în 1995 şi a fost înmormântat la Oradea. Nu avea să mai trăiască momentul reabilitării din 2002, când Curtea Supremă de Justiţie a admis recursul în anulare pentru toţi cei condamnaţi în farsa judiciară din 1952.

Unul dintre protestatarii din penitenciarul lui Vişinescu care au luat în calcul intrarea în greva foamei a fost şi Aurel Ardeleanu. Fără îndoială, cazul său a fost unul dintre cele mai interesante din perspectiva relaţiei anchetator-anchetat. Fost colonel de justiţie militară, a fost unul dintre „instrumentele" regimului dejist în celebrul proces al lotului Vasile Luca. Nu a fost însă singura farsă judiciară care, prin jocul destinului, avea să aducă ulterior sub acoperişul aceleiaşi puşcării călăi şi victime. De exemplu, judecătorul şi procurorul militar care i-au acuzat/condamnat într-un proces-spectacol pe Adalbert

660. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 148-183 ; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3233, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.* ; Iosif Diac (coord.), *Franciscani în zeghe : autobiografii şi alte texte*, ediţia a II-a revizuită, Editura Serafica, Roman, 2015, pp. 234-238 ; Dănuţ Doboş, „Figuri ilustre : Pr. Ştefan Tătaru", disponibil online la http : //www.ercis.ro/lumina/numar.asp ?an=2008&numar= 7&id=157 (30.07.2016).

661. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 164-165, 168-175. În dosarul de penitenciar al preotului greco-catolic a fost introdusă din greşeală o caracterizare făcută de Vişinescu pentru un alt deţinut, probabil de drept comun, cu acelaşi nume, dar cu alte date de identificare (*Ibidem*, f. 166).

Boroş, Iosif Waltner, Ioan Heber şi Lazăr Ştefănescu, aflaţi şi ei în recluziune la un moment dat în „închisoarea tăcerii", au fost Alexandru Petrescu[662] şi Aurel Ardeleanu. De numele celor doi se leagă procese de tristă amintire încheiate cu condamnări de sute de ani de temniţă „cu unanimitate de voturi" pentru cele mai fanteziste acuzaţii. Deşi nu a fost condamnat şi închis la Râmnicu Sărat, notăm totuşi că Alexandru Petrescu, „partenerul" judiciar al lui Ardeleanu, condusese procesul în care au fost condamnaţi membrii lotului PNŢ din 1947, dintre care unii s-au aflat în stabilimentul carceral buzoian (Ion Mihalache, Ilie Lazăr, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Radu Niculescu-Buzeşti), dar şi procesele altor ţărănişti (Ion Puiu, Ion Diaconescu) sau militari (Horia Măcellariu în lotul „Sumanelor negre") „locatari" şi ei pentru o vreme ai puşcăriei[663].

Ardeleanu a fost reţinut în aceeaşi speţă în care fusese „agăţat" generalul Ion Eremia, iar cei doi aveau să stea în aceeaşi temniţă, fie la Râmnicu Sărat, fie la Aiud. La o percheziţie nocturnă, anchetatorii au descoperit în casa lui Ardeleanu un exemplar al romanului *Gulliver în Ţara Minciunilor* scris de Eremia. Biografia lui Aurel Ardeleanu cuprindea deja, până să fie arestat în 1958, un moment semnificativ de transformare individuală. Căzut prizonier pe frontul de est la nici 30 de ani, a fost supus „reeducării" şi a participat la crearea Diviziei „Tudor Vladimirescu". A plecat apoi pe frontul antinazist, luptând până în Cehoslovacia. S-a întors victorios şi a înţeles rapid care era direcţia în care se îndrepta societatea românească. S-a înscris în Partidul Comunist şi a fost promovat până la gradul de colonel, activând în aparatul politic al armatei.

---

662. Alexandru Petrescu (1895-1977), cu un doctorat în Drept la Paris, a devenit celebru încă din perioada interbelică, întrucât a instrumentat numeroase procese în care au fost judecaţi ilegalişti comunişti. Intrat în rândurile justiţiei militare abia în 1929, el a fost numit, în timpul războiului, şeful Direcţiei Penitenciarelor (1942-1944), până a fost destituit şi trimis pe front. Prin prisma acestei funcţii a întreţinut legături personale cu avocaţii care i-au reprezentat pe comunişti, folosind ulterior aceste relaţii pentru a promova în carieră. În întreaga activitate, a avut conexiuni cu numeroase personaje sus-puse din politică şi justiţie. A fost urmărit de timpuriu de către Siguranţă şi ulterior de către Securitate, care au sesizat cu exemple concrete imoralitatea sa şi faptele de corupţie, nepotism şi favoritisme la care s-a dedat. În ciuda faptului că îi condamnase inclusiv pe Teohari Georgescu şi pe Iosif Chişinevschi şi a fost cât pe ce să fie inculpat pentru crime de război, a fost salvat şi recuperat de noul regim. Printre protectorii lui s-au aflat Teohari Georgescu, Ion Gheorghe Maurer, Mihail Lascăr, Emil Bodnăraş şi Alexandru Drăghici. Recompensat cu gradul de general şi cu preşedinţia unor instanţe militare, a devenit repede un vârf de lance al justiţiei comuniste şi a pus în scenă farse judiciare de proporţii, precum procesul organizaţiei „T", procesul lotului PNŢ, procesul „Sumanelor negre", procesul Nunţiaturii Apostolice, procesele legaţiilor franceză şi turcă, procese ale „sabotorilor" de la Canalul Dunăre – Marea Neagră ş.a. (Iuliu Crăcană, „Generalul de justiţie Alexandru Petrescu – o biografie a corupţiei", în *Caietele CNSAS*, anul VII, nr. 1 [13]/2014, pp. 284-301 ; Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 184 ; *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, pp. 142-143 ; Mihai Burcea, „Judecarea comuniştilor în timpul războiului. Procesul lui Petre Gheorghe", în Adrian Cioroianu (editor), *Comuniştii înainte de comunism : Procese şi condamnări ale ilegaliştilor din România*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2014, p. 386, n. 130).

663. Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin : cazul Vasile Luca*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2014, p. 185 ; Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, „«Dezbateri» filosofice şi juridice în arestul Securităţii : colonelul Aurel Ardeleanu şi avatarurile regimului comunist din România", p. 54.

Din acel moment, biografia sa urmează o traiectorie distinctă în aparatul de represiune: a devenit unul dintre cei mai celebri procurori-acuzatori din vremea comunismului[664]. Din seria numeroaselor farse judiciare la care a participat în calitate de anchetator militar, Ardeleanu l-a cercetat şi pe Vasile Luca din procesul lotului de la Ministerul de Finanţe, cu care se va întâlni, probabil fără să ştie, sub acoperişul aceleiaşi închisori de la Râmnicu Sărat. A fost, de asemenea, acuzator în lotul lui Lucreţiu Pătrăşcanu. Pentru acest rol a fost răsplătit cu o funcţie importantă în 1955, respectiv şefia Facultăţii de Arme din cadrul Academiei Militare Generale. Totul a mers bine până când „a fluierat în biserică", cum obişnuia să spună[665], fiind extrem de critic la adresa sovieticilor şi a sistemului politic, în timp ce căpătase o simpatie pentru „imperialiştii" americani şi pentru revizionismul iugoslav. Era pornit împotriva „comunismului jidovesc" şi şi-ar fi dorit un comunism naţional. Nici gradul şi nici funcţia pe care le avea nu îl mai mulţumeau. Cea mai mare supărare era însă legată de amestecul Securităţii în justiţie. Mai târziu, după ce avea să iasă din închisoare, se întreba retoric, probabil fără prea multe remuşcări, despre crimele din anii '50 la care participase ca acuzator: „Până când vor mai putea fi camuflaţi făptaşii acestor abuzuri criminale?". În final însă, destinul avea să îl „camufleze" şi pe el. A murit la două decenii după eliberare, fără să-şi poată recâştiga gradul militar.

Arestat în toamna lui 1958, Ardeleanu a fost condamnat un an mai târziu la 25 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale şi complicitate la trădare de patrie. A ajuns la Râmnicu Sărat în decembrie 1960 şi a stat aici doi ani şi patru luni, adică până la dezafectarea penitenciarului, în aprilie 1963, când a fost transferat la Jilava. Deşi ar fi trebuit să rămână în temniţă până în 1983, a fost eliberat prin graţiere în anul următor plecării de la puşcăria buzoiană. Ironia sorţii a făcut ca, la eliberarea din Zarca Aiudului, ultimii deţinuţi care au fost eliberaţi din regimul celular să fie patru comunişti, între care şi Ardeleanu, alături de fostul adjunct al lui Vasile Luca de la Finanţe, Alexandru Iacob, filosoful Belu Zilber şi fostul general Ion Eremia, precum şi aproximativ 20 de legionari. Nu putem să nu observăm că Zilber a fost eliberat de la Aiud odată cu unul dintre anchetatorii săi din procesul Pătrăşcanu, care era chiar Ardeleanu. Abia în anii '70 a fost reabilitat juridic şi amnistiat[666].

---

664. Germina Nagâţ îi atribuie lui Aurel Ardeleanu calitatea de „membru marcant" al PNŢ şi îl aşază lângă Ion Diaconescu între victimele lui Alexandru Vişinescu. De neînţeles totuşi această eroare, atâta vreme cât specialista CNSAS a lăsat să se înţeleagă că a studiat dosarele din arhiva Securităţii ale celor două personaje. În mod evident, biografia fostului anchetator militar contrazice afirmaţia din interviu („Germina Nagâţ: «Patrioţii» din Securitate au reuşit să desfigureze România pe termen lung", în *Revista 22*, 22.10.2013, disponibil online la http://www.revista22.ro/patriotii-din-securitate-au-reusit-sa-desfigureze-romania-pe-termen-lung-32620.html (5.08.2016).

665. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 239v.

666. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3034, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*; fişa matricolă penală a lui Aurel Ardeleanu, disponibilă online la www.iiccmer.ro (5.08.2016); Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, „«Dezbateri» filosofice şi juridice în arestul Securităţii: colonelul Aurel Ardeleanu şi avatarurile regimului comunist din România", pp. 53-83; Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, p. 185; Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc, 1948-1965*, traducere de Lucian Leuştean, cu o prefaţă a autorului pentru

Cu toate că era cunoscător al unor metode dure de anchetă, pe care le-a aplicat probabil în cercetările efectuate, în care comanda politică era esenţială, dar era conştient şi de efectele unui război cu administraţia locului de detenţie, fostul colonel de justiţie militară a protestat la Râmnicu Sărat. Le-a strigat gardienilor că „a alujit ţara 30 de ani" şi că „nici în timpul feudalismului şi al regimului burghezo-moşieresc nu se petrecea aşa ceva". Ameninţarea lui Ardeleanu a mers chiar mai departe, acuzându-i pe temniceri de fapte pe care Ardeleanu le comisese ştiind bine ceea ce face pe vremea când era anchetator. Supus terorii, revolta lui nu s-a oprit aici. A ajuns să spună că gardienii erau nişte „instrumente oarbe", care vor ajunge să plătească pentru faptele comise. Vorbea în deplină cunoştinţă de cauză. În fine, lui Ardeleanu i-a ajuns cuţitul la os, cum se spune. Deşi închis de puţină vreme în „închisoarea tăcerii", i-a scris lui Vişinescu un memoriu în care anunţa că declanşa greva foamei. A enumerat argumentele sale: „bătăi, insulte, îmbrăcăminte, higienă – [care sunt] degradante pentru om [şi] sunt în contradicţie flagrantă cu principiile umanismului socialist, care trebuie să se răsfrângă şi asupra celor din închisori". Protestul nu a avut nici un efect, aşa că deţinutul a renunţat. Starea sa precară de sănătate nu a împiedicat însă administraţia închisorii să-l pedepsească cu zile fără hrană şi izolare la puţină vreme după ce încetase protestul[667].

Chiar şi în cazul bătrânului lider ţărănist Ion Mihalache există dovezi că a ales să refuze hrana pentru a protesta faţă de condiţiile din închisoare. În noiembrie 1956, aşadar la câteva luni după ce Alexandru Vişinescu prelua mandatul de comandant al puşcăriei, Mihalache a refuzat să mai primească nu doar mizerele mese zilnice, ci şi medicaţia. Aşa cum am văzut, Vişinescu se ocupase îndeaproape de Mihalache imediat ce a devenit comandant, mutându-l într-o celulă de la etaj, evident pentru supraveghere atentă şi în scop persecutoriu. Medicul Iancu Grünberg propunea, la câteva zile după ce bătrânul refuzase să se mai atingă de mâncare, ca pastele făinoase şi pâinea să fie înlocuite cu un terci. Vişinescu însă nu a acceptat un asemenea tratament „excepţional"[668]. Din cauza refuzului de a i se acorda asistenţă medicală, un alt ţărănist, Ioan Bărbuş, a făcut greva foamei de mai multe ori la Râmnicu Sărat. Ulterior s-a dovedit că medicamentele pe care le solicita au existat într-adevăr în penitenciar în acel moment, dar au fost distruse pentru că le expirase termenul de valabilitate. Nu se ştie de ce nu i-au fost administrate deţinutului[669].

În mod evident însă, cel mai lung şi cel mai tragic protest de acest fel, care a implicat refuzul hranei, a fost cel al lui Ioan (Jenică) Arnăutu[670]. Din vara şi până în toamna lui 1959, tânărul s-a chinuit într-un lung şi dureros război cu conducerea puşcăriei buzoiene. Documentele consemnează istoria acestei crime, aşa cum o caracterizează şi judecătoarea Carmen Veronica Găină de la Curtea de Apel Bucureşti. La rândul său, Vişinescu îl

---

ediţia în limba română, Editura Polirom, Iaşi, 2001, p. 191; Herbert (Belu) Zilber, *op. cit.*, pp. 163-165.

667. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 634, 684, 686, 693-694; despre protestul lui Aurel Ardeleanu vezi Mădălin Hodor, *op. cit.* (Aici, Ardeleanu se referea în principal la închisoarea Jilava, dar şi la Râmnicu Sărat, unde era încarcerat deja de cinci luni.)
668. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 188-189, 195-197.
669. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 45-48.
670. Exterminarea lui Jenică Arnăutu la Râmnicu Sărat este prezentată pe larg în partea a III-a a cărţii, subcapitolul dedicat partizanului.

caracteriza pe Arnăutu ca pe un grevist cunoscut (intrase în greva foamei în toate cele trei penitenciare prin care trecuse), ajuns grav bolnav de stomac la Râmnicu Sărat, după şapte ani şi jumătate de recluziune[671]. Declanşarea grevei foamei a fost precedată de alte nemulţumiri exprimate în „închisoarea tăcerii" : s-a răstit la gardieni, a fost sancţionat disciplinar (inclusiv cu reducerea porţiei de hrană) pentru diferite abateri, a solicitat tratament medical adecvat pentru ulcerul dureros de care suferea şi mâncare corespunzătoare afecţiunilor sale. În ciuda eforturilor de a convinge administraţia, a decedat în agonie, după o lungă suferinţă, în ultimul grad de subnutriţie, în propriile dejecţii, la cinci luni după declanşarea protestului, în noiembrie 1959.

Pe perioada lungii bătălii cu Vişinescu şi oamenii săi, Arnăutu a fost alimentat împotriva voinţei sale. Aplicarea regulamentului în această speţă nu însemna în nici un caz hrănirea contestatarului cu forţa, cu excepţia cazului în care Vişinescu a primit indicaţii verbale, despre care nu există probe, comiţând astfel un grav abuz ce a înrăutăţit starea lui Arnăutu. Potrivit normelor interne din sistemul concentraţionar, aflate pe masa judecătoarei, emise la câţiva ani după moartea tânărului, ce pot fi însă luate ca reper pentru regulile aplicabile în cazul grevei foamei şi pentru perioada anterioară, stipulau clar că imediat după declanşarea protestului, comandantul trebuia să chestioneze deţinutul asupra motivelor şi să informeze procurorul. După două zile, deţinutul trebuia alimentat artificial de către medic de trei ori pe zi. Iar aici regulamentul era foarte explicit : în caz că deţinutul refuza şi opunea rezistenţă, era chestionat din nou şi informat procurorul, însă „deţinuţilor nu li se va face în nici un caz alimentaţie artificială forţată"[672].

Tentative de suicid

Din toate probele aflate astăzi în dosarele din Justiţie nu rezultă că la Râmnicu Sărat s-ar fi produs vreun deces ca urmare a unui act suicidar evident. Ne referim aşadar doar la acţiunile pe care deţinutul le-a întreprins conştient pentru a-şi pune capăt zilelor, respectiv suprimarea propriei vieţi printr-un act direct, mecanic şi rapid. Uneori însă mărturiile sunt contradictorii. De pildă, în cazul învăţătorului Dinu Neagu (Alexandrescu), o relatare aparţinând unui fost gardian de la penitenciar pune decesul fostului învăţător pe seama unui act suicidar, determinat de torturile la care a fost supus vreme de două săptămâni, fără ca această teză să poată fi confirmată de alte surse[673]. În concluzie, nu există o situaţie clară, doveditoare, în care un deţinut şi-ar fi pus capăt zilelor. Se pune totuşi întrebarea de ce nu au existat sinucideri la puşcăria buzoiană, având în vedere sălbăticia regimului carceral, dar şi actele suicidare petrecute în multe alte locuri ale sistemului concentraţionar. Explicaţia constă în condiţiile de maximă izolare de aici,

671. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 81, 95, 98 ; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 213.

672. Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (*Ibidem*, vol. VI, f. 157-158).

673. Despre circumstanţele în care a decedat Dinu Neagu (Alexandrescu) la 7 octombrie 1959, vezi pe larg, în partea a doua a cărţii, subcapitolul dedicat morţii acestuia.

supravegherea continuă, prin vizetă, a celor aflaţi în sistem monocelular, absenţa oricăror instrumente (obiecte metalice, frânghii sau fibre din alte materiale) care ar fi putut facilita tentativele de acest fel. În aceste condiţii speciale de detenţie, cu separaţie totală şi pază strictă, deţinutul era supus unui control aproape desăvârşit al timpului şi spaţiului de recluziune, în care toate mişcările şi acţiunile sale erau monitorizate minuţios, în timp ce sistemul disciplinei de fier tindea să-i atrofieze simţurile şi instinctele.

Totuşi, tentative suicidare au existat şi aici, în ciuda acestor restricţii de o severitate excesivă, din cauza presiunii psihice uriaşe, a privaţiunilor dureroase şi a umilinţelor de tot felul. Iată cum descrie fostul general Ion Eremia această ispită şi supravegherea continuă care îi anihila deţinutului până şi această pornire întunecată:

> Ochiul demonic îmi iscodeşte privirile ca să vadă dacă ele au rămas ţintuite în gol şi dacă pupilele s-au dilatat ca la nebuni, ori dacă sunt bântuit de vedenii şi fac urât, precum se întâmplă cu unii dintre bieţii mei tovarăşi de suferinţă, îmi scurmă prin creier şi-mi scotoceşte gândurile, spre a vedea dacă mi-am pierdut minţile din cauza celui de-al patrulea chin perfect, chinul singurătăţii, în sfârşit, ochiul cel fioros priveşte cu luare-aminte cearşaful, ca să vadă dacă nu cumva l-am dosit spre a-l preface – în timpul nopţii, când supravegherea este ceva mai puţin cruntă – în ştreang de atârnat de gratiile ferestrei, cu gâtul meu cu tot. El crede că aş putea să încerc o astfel de aventură macabră, înfrânt de foame, frig, încremenire şi însingurare, şi vrea să mă împiedice. Căci nu am voie nici măcar să mor![674].

Ion Diaconescu, Horia Măcellariu[675] sau Corneliu Coposu ar fi luat în calcul varianta sinuciderii[676]. Nu există însă dovezi certe, cum nu există nici probe solide care să confirme că Ion Mihalache ar fi intenţionat să-şi pună capăt zilelor. Am spune mai degrabă că o astfel de ipoteză este improbabilă, dacă ne gândim la numărul anilor petrecuţi în închisoare. Totuşi, la o percheziţie din februarie 1958, i s-a descoperit, ascunsă la manşeta pantalonului, o bucată de geam, obiect care ar putea constitui un indiciu pentru o asemenea tentativă[677]. Dar înainte de gândurile suicidare se instala o puternică depresie, rod al unor factori cumulativi, pe care închisoarea de la Râmnicu Sărat i-a favorizat prin tratamentul carceral la care i-a supus pe deţinuţii politici. Unul dintre foştii „locatari" de aici îşi amintea:

> În ultimele luni am trecut prin clipe de grea cumpănă. Frigul cumplit, foamea nemiloasă, singurătatea absolută, inactivitatea fizică şi intelectuală, lipsa de dialog, de comunicare umană, în care mă aflam de mai bine de jumătate de an, îmi provocaseră o stare gravă de depresie psihică, o lâncezeală şi o oboseală a creierului, o disperare şi o continuă tendinţă de autodepreciere şi autocondamnare, o pierdere a încrederii în mine şi în destinul meu, ceea ce îmi stârnea dorinţa de moarte, de suicid. Cu toate că foamea mă chinuia mai înainte în chip sălbatic, pofta de mâncare începuse să-mi scadă, iar dezinteresul faţă de mine şi

674. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 20.
675. Contraamiralul Horia Măcellariu, deţinut la Râmnicu Sărat între 1958 şi 1963, denunţa la câteva săptămâni de la sosire regimul de aici şi sublinia că perceptele religioase nu îi permit să se sinucidă (Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op. cit.*, p. 182).
676. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 289.
677. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 152, 155.

faţă de tot ce mă înconjoară făcea paşi grăbiţi şi mari. Simţeam că asta înseamnă sfârşitul, întâi cel psihic şi apoi cel fizic.

Acelaşi Ion Eremia ne-a lăsat pagini întregi despre depresiile provocate de condiţiile de detenţie de la Râmnicu Sărat: „Dar activitatea mea a fost normală, adică organizată şi continuă, numai în momente de criză, când, pentru a înlătura stările depresive, am compus sau am recitat versuri, am reconstituit şi reprodus dialoguri, am cântat, tare sau în gând, cântece. Lipsa unei activităţi zilnice, bine organizată şi susţinută permanent, era deci cauza principală a repetatelor mele stări depresive"[678].Un caz concret de tentativă de suicid, consemnat de documentele de arhivă, i-a aparţinut lui Ion Puiu. Fostul ţărănist era, aşa cum am văzut deja, un „deţinut-problemă", fiind mai mereu în conflict cu administraţia închisorilor, pedepsit în repetate rânduri şi cu faimă de grevist al foamei. Arestat în 1947, ajungea la Râmnicu Sărat un deceniu mai târziu (din cele două decenii la care fusese osândit), după ce trecuse prin mai multe bastioane ale Gulagului. Nicăieri însă, fie că a fost vorba despre Oradea, Aiud, Gherla sau Jilava, nu a trăit disperarea ca în penitenciarul buzoian. Ajuns în această situaţie, a încercat să-şi pună capăt zilelor într-una din ultimele dimineţi ale lui 1960. Cu excepţia unui an în care a fost dus pentru anchetă la Jilava, Puiu se afla din august 1957 în puşcăria condusă de Alexandru Vişinescu când a avut tentativa de suicid. Cu o zi înainte însă, mai exact pe 28 decembrie 1960, Puiu intrase într-un conflict cu supraveghetorii, un detaliu important care explică în parte gestul său extrem. Pradă disperării, i-a anunţat pe temniceri că intră în greva foamei, apoi a recurs la acte rebele: s-a suit la fereastra celulei, trăgând cearşaful de pe pat probabil tocmai pentru a atrage atenţia gardienilor, a cerut cu glas tare venirea procurorului, denunţând torturile la care era supus. A urmat probabil bătaia aplicată lui Puiu, ascunsă în raportul autorităţilor sub o expresie eufemistică („măsurile necesare"), după care fostul ţărănist a recurs la un gest uluitor: s-a izbit cu capul de pereţii camerei de recluziune. Aşa ajunge, credem, la gestul suicidar de a doua zi, descris de un gradat de serviciu: „deţ[inutul] de la celula Nr. 9 matr[icola] 145 sa urcat la fereastră a spart geamul cu pumnul şi cu o bucată de sticlă dela geamul spart căuta să-se tae la gît şi la mînă". După o altercaţie cu gardienii, a fost imediat imobilizat şi încătuşat, i s-a pus un căluş în gură şi a fost băgat în beciul închisorii. Era rănit la gât şi la mână, iar gardienii îi cereau lui Vişinescu să-l ţină în lanţuri după această tentativă eşuată[679].

Să ne îndreptăm atenţia spre un alt caz, fostul ministru din vremea guvernului pro-german al lui Ion Gigurtu, Gheorghe Leon, care a murit la Râmnicu Sărat în decembrie 1959, într-o stare mizeră, bolnav şi slăbit. A decedat după nouă ani şi jumătate de închisoare, la 71 de ani. Fusese adus la Râmnicu Sărat în 1955 şi, până s-a stins din viaţă, a fost mai tot timpul grav bolnav. În timpul detenţiei din puşcăria buzoiană, de unde a cerut să fie mutat la o altă închisoare mai blândă, întrucât vârsta şi afecţiunile de care suferea nu îi permiteau să suporte tratamentul inuman de aici, a încercat să se sinucidă, strangulându-se cu un prosop, folosind piciorul patului ca sistem de ancorare. Tentativa a avut loc în 1955, anul în care a fost transferat aici de la penitenciarul Sighet, pe vremea comandantului Emil Constantinescu. A fost salvat de intervenţia promptă a

678. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 109, 197.
679. Am păstrat ortografia originală; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 84, 99.

oficiantului sanitar al închisorii. Când a fost descoperit în celulă, Leon era plin de sânge şi spumă în gură şi nas[680].

Supravegherea informativă

La „închisoarea tăcerii", o spune şi Securitatea, nu prea era loc de informatori. Regimul de izolare individuală nu permitea asemenea „privilegii" pentru administraţia puşcăriei, deşi au fost totuşi folosiţi colaboratori în situaţii speciale. Comandantul Alexandru Vişinescu era însă familiarizat cu tehnicile „speciale" în locurile de recluziune, întrucât, aşa cum am văzut, fusese el însuşi ofiţer de contrainformaţii. A fost instruit la şcoala Securităţii, apoi a lucrat în domeniul contrainformaţiilor penitenciare, calitate în care a ajuns la Râmnicu Sărat, în toamna lui 1954, ca parte a unui mic grup conspirativ, pentru ca mai târziu să devină chiar şeful securiştilor de aici. Dintre obiectivele grupei operative pe care o coordona, cele mai importante erau să dirijeze informatori, să obţină informaţii de la deţinuţi, să afle care era starea de spirit, datele de care dispuneau aceştia, canalele de comunicare, dacă întreţineau legături între ei, cum relaţionau sau dacă stabiliseră contacte personale cu personalul stabilimentului carceral.

Chiar şi după preluarea comenzii penitenciarului de către Alexandru Vişinescu, la Râmnicu Sărat a continuat să existe un grup operativ de securişti, care a activat cel mai probabil pe toată perioada mandatului său. Categoriile de deţinuţi încarceraţi, precum şi statutul închisorii îl făceau pe comandant beneficiarul supravegherii informative, ale cărei taine le cunoştea îndeaproape. Evident, tânărul ofiţer cu funcţie de conducere ştia foarte bine cu ce se ocupa formaţia în incinta stabilimentului, era cunoscut şi recunoscut la Bucureşti pentru trecutul său, dar această echipă specială a continuat să lucreze după propriile reguli. O dovadă în acest sens este deschiderea unui dosar individual de urmărire, de către structura contrainformativă de la penitenciarul buzoian, lui Ioan Bărbuş, pe 15 noiembrie 1957, la doar patru luni de la sosirea acestuia[681]. Un alt moment important când securiştii aflaţi în puşcărie s-au implicat a fost deconspirarea reţelei de comunicare dintre deţinuţi. La începutul lui 1959, grupa „K", subordonată Securităţii regionale[682] şi Serviciului „K", unitate independentă în Ministerul de Interne ce devenise unica structură contrainformativă din închisori, încerca să identifice canalele de relaţionare prin Morse care se stabiliseră la Râmnicu Sărat şi care făceau posibilă transmiterea informaţiilor.

Însă istoria supravegherii informative în penitenciar consemnează un alt eveniment mai devreme, la mijlocul anilor '50, când în puşcărie a fost depus un grup de deţinuţi de la închisoarea Sighet, foşti înalţi demnitari ai guvernelor din perioada interbelică şi din vremea lui Antonescu, membri de frunte ai partidelor istorice, lideri religioşi, în special catolici. „Alexandru Cornel" a făcut parte din acel lot. Şi totuşi, el nu se găseşte printre numele celor încarceraţi la Râmnicu Sărat în vremea lui Vişinescu, deşi a stat

680. Ulterior, Alexandru Vişinescu caracteriza gestul lui Leon din vremea lui Constantinescu drept „încălcare a regulamentului" (*Ibidem*, vol. XI, f. 205-206).
681. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 47.
682. Florian Banu, Liviu Ţăranu (coord.), *op. cit.*, pp. 402-403, 406.

aproape trei ani închis aici. Personajul şi-a făcut însă o caracterizare demnă de eroii romanelor lui Ian Fleming sau John le Carré:

> Nu sunt cascador, pistolar, bravura nu se potriveşte cu vârsta mea. Aş vrea să evit cât se poate de a folosi aceeaşi cale de două ori. Rutina, procedeul mecanic, este moartea acestui fel de serviciu. Cu cât mai simplă este o metodă, cu atât este mai bună. Romanele poliţiste, filmele poliţiste sunt foarte interesante, palpitante, dar dacă încerci să le transpui în practică sunt naive. Concepţia generală la acest fel de muncă este că am şi fost demascat. În consecinţă, trebuie să am întotdeauna mai multe variante pentru a fi sigur că voi putea îndeplini misiunea. Consider că condiţia *sine qua non* pentru a asigura siguranţa este să lucrez singur. Fiecare tovarăş de lucru poate fi un complice viitor. Am o obsesie, o boală: nu am încredere în nimeni"[683].

Un portret al aceleaşi persoane, sub un alt nume, există însă şi în literatura de detenţie:

> ...tot mai simpatic. Inteligent şi informat în multe domenii, discuţiile cu el erau interesante şi plăcute. Amabil şi binevoitor, era un camarad agreabil pentru cei cu care împărţea celula. Ne obişnuiserăm şi cu aspectul lui fizic, care la început ni se păruse grotesc. Era o stârpitură de om, nu mai înalt de 1,60 m, cu trupul şi membrele foarte subţiri, cu figura mică, trăsăturile mobile şi ochii cercetători, care, din cauza vioiciunii mişcărilor cu care se deplasa, semăna cu un şoricel din filmele de desene animate. Urechile prea mari şi dezlipite şi o mustăcioară ridicolă, gen Hitler, îi completau înfăţişarea[684].

Nu sunt două personaje diferite, ci unul singur, cu două identităţi. Primul este un autoportret realizat pentru Securitate, iar a doua este imaginea sa proiectată în ochii colegilor de suferinţă, deţinuţi politici din diferite locuri ale Gulagului. Numele conspirativ ascunde, în realitate, identitatea unui fost jurnalist, adus la Râmnicu Sărat după ce i-a turnat pe osândiţii „duşmani ai poporului" cu care a stat închis la Sighet. Informatorul de cameră este Ştefan Gárdony[685]. A fost încarcerat la penitenciarul buzoian doi ani, timp în care şi-a oficializat relaţia conspirativă cu Securitatea[686].

Şcolit la Viena, cosmopolit şi poliglot, Gárdony a fost toată viaţa agent de informaţii. Greu de spus, chiar şi după atâţia ani, ce a fost real şi ce a fost ficţiune în povestea vieţii sale. Jocul cu focul, cum se spune, i-a adus probabil cele aproape două decenii petrecute

---

683. Notă către Securitate redactată de Gárdony în 1969, înainte de a părăsi România, citată de Robert Fürtös, „Informatori în spaţiul penitenciar din România comunistă. Cazul ziaristului Ştefan Gárdony", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Stat şi viaţă privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, p. 367 (doc. de la ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 29474, f. 40-41).
684. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. II, Editura Humanitas, Bucureşti, 2000, pp. 209-210.
685. În rapoartele anuale ale Amnesty International, Gárdony apare eliberat în august 1968, după o sentinţă de şase ani, după care s-a stabilit în Germania Federală („Amnesty International – Annual Report 1968-1969/1969-1970", disponibile online la https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/pol100011969eng.pdf şi https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/pol100011970eng.pdf [29.07.2015]; fişa matricolă penală a lui Ştefan Gordony, disponibilă online la www.iiccmer.ro [29.07.2015]).
686. Alte amănunte biografice se regăsesc în studiul lui Robert Fürtös „Informatori în spaţiul penitenciar din România comunistă. Cazul ziaristului Ştefan Gárdony", pp. 360-368.

în închisorile comuniste. Şi-a intrat în rolul de jurnalist, corespondent al unor mari publicaţii (*New York Times*, *Daily Herald*, *Daily Tribune*), spionând mediile politice româneşti din anii '30 pentru americani, apoi a lucrat probabil şi cu sovieticii, ceea ce îi va aduce prima internare într-un lagăr, la Târgu-Jiu, în vremea lui Ion Antonescu, unde ajungeau evrei, intelectuali indezirabili sau comunişti. A făcut tot posibilul şi, cu sprijin elveţian, a reuşit să iasă de aici după un an şi jumătate. N-a stat degeaba. Dibace şi inteligent, extrem de bine informat şi conectat la reţele din medii diverse din Bucureşti, s-a făcut util diplomaţilor britanici după îndepărtarea mareşalului, cărora le-a furnizat date despre politicienii români. În tot acest timp era însă agent dublu, livrând informaţii şi Siguranţei, care se transforma pe zi ce trecea, cu sprijinul consilierilor din Răsărit, într-o poliţie politică de tip sovietic. Din cauza lui a căzut, de pildă, reţeaua Ivor Porter[687]. Comuniştii s-au convins că Gárdony juca dublu şi îi ţinea la curent pe britanici despre legăturile sale cu serviciile secrete româneşti. Aşadar, a fost arestat şi, până la procesul în care avea să fie acuzat de spionaj, folosit în continuare drept colaborator.

Deşi nu s-a ales cu mare lucru, Gárdony a devenit un veritabil informator de cameră, care i-a descusut pe deţinuţi şi i-a turnat autorităţilor ani de zile în beciurile Ministerului de Interne. Arestat în 1948, a fost condamnat abia cinci ani mai târziu pentru trădare şi osândit la muncă silnică pe viaţă[688], împărtăşind aceeaşi soartă cu alţi corespondenţi străini care au rămas la Bucureşti după război[689]. Având o condamnare mare (avea să ispăşească nu mai puţin de 17 ani în închisoare pentru spionaj), sub o acuzaţie foarte gravă, deci o acoperire foarte bună, şi mai ales mulţumită zelului de care a dat dovadă cât şi-a turnat colegii de suferinţă în beciurile Securităţii, Gárdony a fost transferat la Sighet. Un gazetar ajuns printre foşti demnitari şi înalţi prelaţi. Spiritul său de aventurier exaltat, apetenţa de a sluji, deviaţiile de comportament, dorinţa de a găsi protecţia autorităţilor sau simpla adulmecare a unei recompenese, după ani lungi de recluziune, l-au făcut probabil să se ofere singur drept denunţător.

Aflat deja de opt ani în puşcării, Ştefan Gárdony a încheiat un acord cu autorităţile comuniste chiar în penitenciarul de la Râmnicu Sărat. Fostul jurnalist nu era nici pe departe un individ care a cedat sub presiunea psihică a tratamentului carceral şi a semnat un angajament cu Securitatea în închisoare. El avea experienţă, ştia ce înseamnă culegerea de informaţii, făcuse în libertate cu pasiune această muncă clandestină încă din anii '30, fiind agent pentru americani, sovietici, britanici, comuniştii români – şi lista ar fi putut probabil continua dacă nu ar fi fost arestat şi condamnat. Aşadar, angajamentul a fost oarecum „firesc", după ani de zile în care şi-a turnat colegii de suferinţă de la Interne, Malmaison, Sighet şi Râmnicu Sărat. Mai de fiecare dată, n-a obţinut mare lucru pentru

687. Pentru detalii, vezi Ivor Porter, *Operaţiunea Autonomous. În România în vreme de război*, ediţia a II-la, traducere de George Potra şi Lidia Răzdolescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008, *passim*.

688. Pedeapsa a fost comutată în 1963 în 25 de ani de muncă silnică în baza Decretului nr. 5 din ianuarie 1963 al Consiliului de Stat care prevedea că „pedepsele celor condamnaţi la muncă silnică pe viaţă se transformă în 25 ani muncă silnică".

689. Unul dintre cele mai cunoscute cazuri este cel al lui Leonard Kirschen, a cărui istorie personală a fost relatată pe larg în propriile memorii: Leonard Kirschen, *Deţinut al justiţiei roşii*, traducere de Lidia Ionescu şi Brenda Walker, prefaţă de Andrei Pippidi, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000, *passim*.

delaţiunile sale, fiind ignorat sau amânat *sine die* de autorităţi. Nici măcar o scrisoare nu a putut trimite acasă, de graţiere nici nu se punea problema. Cu toate acestea, Gárdony nu s-a lăsat. Ambiţia turnătorului de cursă lungă, ajuns în una dintre cele mai dure închisori de după moartea lui Stalin, l-a împins să facă inclusiv acest pas oficial, formal, chiar banal în cazul său atât de siderant. Aici, în mandatul lui Vişinescu, Gárdony şi-a luat numele de cod, devenind oficial omul administraţiei împotriva deţinuţilor politici. Ofiţerul care îl patrona de-acum şi oficial era mulţumit de el.

N-a stat mult la puşcăria buzoiană pentru că misiunea unui informator era să adune informaţii de la deţinuţi, or, acest lucru era imposibil într-o închisoare de maximă siguranţă, aşa cum era unitatea lui Vişinescu, cu sistem monocelular şi cu osândiţi cărora le era interzis cu desăvârşire să vorbească. Tăcerea strictă era regula care zădărnicea în definitiv munca turnătorilor. Aici, în „închisoarea tăcerii", sistemul de supraveghere informativă nu-şi avea rostul, discuţiile dintre cei încarceraţi fiind inexistente, şi interacţiunea, absentă. Aşadar, nici Securitatea nu era convinsă că activitatea conspirativă de la Râmnicu Sărat dădea rezultate. În 1957, poliţia politică făcea o constatare despre Gárdony, care echivalează de fapt cu biletul de transfer din acest penitenciar: „Nu poate fi folosit în penitenciarul Râmnicu Sărat întrucât în acest penitenciar toţi deţinuţii sunt încarceraţi individual. Faţă de cele [de] mai sus propunem a se aproba transferarea deţinutului Gardony Ştefan de la penitenciarul Râmnicu Sărat la penitenciarul Piteşti[690»691]. La stabilimentul buzoian însă, episcopul Todea a aflat cumva despre activităţile conspirative ale lui Gárdony. Aşa se face că, fiind amândoi transferaţi la Piteşti, fostul jurnalist a fost deconspirat în 1957. De la Todea au aflat cei încarceraţi aici, via preoţii catolici, că Gárdony era informator al poliţiei politice[692].

În cei doi ani cât a stat la Râmnicu Sărat, Gárdony a fost utilizat în diferite cazuri. La câteva săptămâni după ce a fost încarcerat în puşcăria buzoiană, el a intrat în contact cu preotul romano-catolic Gheorghe Pătraşcu, venit şi el de la Sighet[693]. În momentul când l-a întâlnit pe Pătraşcu la Râmnicu Sărat, Gárdony, la cei 48 de ani ai săi, se afla deja de şapte ani în temniţele comuniste. Ajunsese la Râmnicu Sărat mai devreme cu o lună decât Pătraşcu. De asemenea, informatorul de cameră a fost pus să-l spioneze pe Victor Rădulescu-Pogoneanu, infirm şi imobilizat la pat. Informaţiile deţinute de fostul diplomat, arestat la Tămădău, implicat în timpul războiului în negocierile pentru ieşirea României din Axă, iar după august 1944 în furnizarea de informaţii liderilor Opoziţiei, reprezentau probabil o obsesie a regimului. Munca sa conspirativă la Cabinetul Cifrului, legăturile politice, relaţiile cu grupul Pătrăşcanu şi cu Palatul Regal erau tot atâtea motive pentru ca un turnător să fie dirijat spre persoana sa. Gárdony l-a tras de limbă pe Pogoneanu,

690. Pe Ştefan Gárdony îl găsim şi la închisoarea din Piteşti, spionându-l, în toamna lui 1957, pe unul dintre prelaţii iezuiţi (Andrea Dobeş-Fürtös, „Iezuiţi în România comunistă. Cazul părintelui Rafael Haag", în Ottmar Traşcă, Virgiliu Ţârău, *O identitate secundă: Dennis John Deletant, Istoria, România şi Românii. In honorem Dennis Deletant*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, pp. 476-477).

691. Robert Fürtös, „Informatori în spaţiul penitenciar din România comunistă. Cazul ziaristului Ştefan Gárdony", p. 363 (doc. de la ACNSAS, fond SIE, dosar. nr. 29474, f. 170).

692. *Ibidem*, p. 363 (doc. de la ACNSAS, fond SIE, dosar. nr. 29474, f. 106). Pentru celelalte detalii, vezi întregul studiu al lui Robert Fürtös.

693. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, p. 56.

ajuns şi el în acelaşi an, 1955, de la Sighet. În acest caz, a furnizat însă informaţii cu oarecare blândeţe. A aflat totuşi despre discuţiile purtate de Pogoneanu cu Lucreţiu Pătrăşcanu după instalarea comunismului. Ambii au fost arestaţi înainte de căderea monarhiei pentru că ar fi atentat la siguranţa statului comunist. Fabulaţie sau informaţie exactă, Gárdony le-a comunicat securiştilor că Pogoneanu l-ar fi citat pe Pătrăşcanu, care ar fi afirmat de faţă cu el, când amândoi mai erau încă în guvernul comunist al lui Petru Groza: „Noi toţi ne-am înşelat. Aşteptaserăm revoluţia socialistă, în schimb ne-am întîlnit cu imperialismul rus în forma sa cea mai virulentă"[694]. O concluzie amară, fără utilitate însă, căci Pătrăşcanu fusese executat la Jilava cu un an în urmă.

De aici, Gárdony a plecat în alte penitenciare, unde şi-a denunţat colegii, ani de zile, până la eliberarea târzie, în 1964. A fost printre ultimii „politici" ieşiţi din închisoare, după ce, cu un an înainte, pedeapsa cu detenţia pe viaţă se transformase într-una mai blândă, dar tot ar mai fi trebuit să aştepte un deceniu dacă nu ar fi fost graţiat. Istoria sa personală a rămas una complicată până la final.

Tusea conspirativă

Erau ani întregi de când la Râmnicu Sărat nu se mai auzeau glasuri. O tăcere desăvârşită a transformat regimul carceral din puşcăria lui Vişinescu într-un loc al separării totale, o pedeapsă strămutată tacit în sclavie pe viaţă. Comunicarea prin alfabetul Morse, utilizând bătăi în perete sau tuşind au reuşit să rupă totuşi deplina izolare a deţinuţilor. Astfel, prin intermediul acestor metode istovitoare, cei închişi au relaţionat, au aflat lucruri despre lumea de afară şi despre întâmplările din închisoare. Aşa cum am văzut, transmiterea de mesaje prin alfabetul Morse era extrem de răspândită în penitenciar încă de dinainte de instalarea lui Vişinescu drept comandant.

La începutul lui 1959, misiunea grupei „K", structura contrainformativă din penitenciar, era identificarea, dislocarea şi anihilarea reţelei de comunicare dintre deţinuţii politici. Iată ce aflaseră autorităţile:

> Sursa informează: în cursul zilei de 24 ian[uarie] 1959 supraveghetorul de pe secţ[i]e a sesizat sursa fiind de serviciu că deţinutul dela celula 7 Alexandrescu Alexandru [de fapt, Alexandru Alexandrini, care se afla deja în celula nr. 7, de la parter, din august 1958, n. A.M.] a bătut în peretele celulei nr. 8 ca să stabilească legăturile prin Morse cu deţ[inutul] Borcea Ion din celula 8. Aceast[a] s[-]a repetat şi a încercat să bată semnalele Morse prin cana de băut apă. Pentru aceasta conducerea unităţi[i] l[-]a pedepsit cu 7 zile izolare cu regim sever. În aceiaşi zi deţinutul Velţianu Cornel de la celula 12 a bătut cu piciorul în uşă (?) intenţionând să ia legătura cu deţ[inutul] Anca Victor dela celula 31 etaj. A doua zi în ziua de 25 [ianuarie 1959] sursa a fost informat că deţ[inutul] de la celula 12 anume Diaconescu Ion şi Velţeanu Ion [de fapt, Cornel, n. A.M.] a[u] bătut în peretele celulei 13 să ia legătura cu deţ[inutul] Ilie Lazăr, acesta din urmă i[-]a răspuns prin aceia ciocănituri în perete.

Concluzia era evidentă: „Toţi trei deţ[inuţii] au fost pedepsiţ[i] cu 7 zile izolare şi regim sever". Deţinuţii Ilie Lazăr, Ion Diaconescu şi Cornel Velţeanu au fost „audiaţi" de supraveghetori cu privire la conversaţia codificată purtată. Cu ironie şi dezinvoltură,

694. Robert Fürtös, „Informatori în spaţiul penitenciar din România comunistă. Cazul ziaristului Ştefan Gárdony", p. 363, nota 1 (doc. de la ACNSAS, fond SIE, dosar. nr. 29474, f. 170).

ultimii doi au precizat că nici un deţinut nu ar recunoaşte o asemenea acuzaţie. Şi în consecinţă nu au admis-o, deşi Ilie Lazăr încuviinţase că a avut asemenea tentative[695].

Dincolo de aceste pedepse care îi pândeau mereu pe deţinuţii surprinşi că încercau să comunice, acţiunile clandestine s-au întins pe toată perioada existenţei penitenciarului, până la desfiinţare. Unii mai încurcau literele, alţii abia le exersau pe genunchi, dar nu renunţau la această tentaţie. La un moment dat, bolile de plămâni care îi afectaseră pe mulţi în detenţie le-au oferit „şansa" să utilizeze tusea ca instrument de comunicare. A fost o invenţie şi o mare descoperire pentru cei supuşi supliciului tăcerii. În acelaşi timp, o victorie importantă a Securităţii a fost tocmai identificarea reţelei de comunicare Morse din puşcăria de la Râmnicu Sărat, eveniment petrecut în toamna lui 1962, după estimarea lui Ion Diaconescu[696]. Aceasta a fost una dintre acele situaţii speciale care au impus introducerea unui informator în penitenciar. Sub Vişinescu s-a dezvoltat acest sistem clandestin de comunicare, oamenii lui Vişinescu i-au pus capăt pentru o vreme, căci, în definitiv, credem că această relaţionare prin pereţi/tuse nu a putut fi împiedicată niciodată în totalitate.

Nu se ştie câtă vreme, în ce ritm şi cu ce rezultate au utilizat deţinuţii de aici codul Morse prin tuse până să fie depistaţi. Probabil că au fost descoperiţi destul de târziu, însă este clar că metoda era răspândită în tot penitenciarul, mai ales spre finalul anilor '50. Se pare că autorităţile s-au alertat după ce un supraveghetor sesizase că zgomotul produs de tuse era neobişnuit de frecvent şi de mare. Drept urmare, în închisoare a fost transferat în mod intenţionat un condamnat nou. Osânditul, despre care o sursă spune că ar fi făcut mai degrabă parte din categoria infractorilor de drept comun, era informator al administraţiei, cunoştea, ca telegrafist[697], alfabetul Morse şi a fost introdus în celula preotului ortodox Mihai Balica. Pentru ca regia să fie deplină, deţinutul politic a fost mutat din camera de recluziune.

Informatorul de cameră a înregistrat toate semnalele, numerele celulelor de la care proveneau, conţinutul mesajelor, precum şi frecvenţa. Timp de câteva săptămâni, a făcut un inventar complet al comunicării de la Râmnicu Sărat, în timp ce deţinuţii nu aveau habar că erau spionaţi. Un preot catolic l-a deconspirat pe informator, vecin de celulă, după ce a văzut pe gamela acestuia urme de brânză, un aliment absent cu desăvârşire din meniul osândiţilor de la penitenciarul buzoian. Era semnalul clar că persoana respectivă primea un tratament diferenţiat pentru serviciile sale, iar în foamea endemică de acolo, o astfel de masă putea să însemne diferenţa dintre moarte şi viaţă. Semnalul dat de preot, unul dintre puţinii cărora li se mai permitea să tuşească, din cauza afecţiunilor grave şi a absenţei pentru o vreme din penitenciar, episod care îl ferise astfel de urechea fină a turnătorului, a fost însă tardiv. Toată reţeaua de comunicare a fost dată în vileag, iar represaliile, ordonate, probabil, ca urmare a indicaţiilor comandantului Vişinescu, au fost extrem de dure, constând în bătăi crunte şi în zile de regim sever. Printre cei mai aspru pedepsiţi a fost Ioan-Ovidiu Borcea, torturat zile în şir pentru a-i deconspira şi pe ceilalţi colegi de suferinţă, după care i s-a aplicat o pedeapsă foarte lungă cu izolarea[698].

---

695. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 252.
696. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 298.
697. Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 411.
698. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 152-154 ; Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, pp. 15-17 ; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 411 ;

Şi inginerul Ion Puiu, care se afla în detenţie încă de la finalul lui 1947, a fost sancţionat, fiind surprins când comunica tuşind împreună cu alţi deţinuţi. A fost depistat în timpul plimbării, după care Vişinescu i-a majorat pedeapsa propusă de ofiţerul de serviciu, iar Puiu a petrecut o săptămână în izolare şi regim sever: „când a fost scos la plimbare pe la ora 8^{45} se uita pe la giamuri şi începea să tuşească de mai multe ori când i-sa tras atenţia a răspuns că el tuşeşte mereu ce să facă dacă este bolnav am anunţat O[fiţerul de] S[erviciu] şi a cercetat cazul deţinutului". Câteva zile mai târziu a fost surprins din nou tuşind în celulă şi a fost din nou pedepsit. Era februarie 1962, aşadar conducerea închisorii avea cunoştinţă de existenţa acestui limbaj la acel moment şi făcea eforturi pentru împiedicarea comunicării. Această ipoteză este întărită şi de sancţionarea, în primăvara aceluiaşi an, a lui Cornel Velţeanu, un avocat ţărănist ajuns în penitenciar în august 1957, alături de un numeros lot. Velţeanu a fost depistat, în aprilie-mai 1962, atât tuşind în propria cameră de recluziune, cât şi răspunzând prin tuse, de la fereastră, unui alt deţinut aflat la plimbare în curtea închisorii[699].

Lui Mihai Godó îi datorăm mărturiile privind împrejurările în care s-a produs demantelarea reţelei de comunicare prin tusea conspirativă din penitenciar[700]. Arestat în 1952, la 39 de ani, din ordinul direct al lui Alexandru Drăghici, Godó a fost condamnat pentru trădare din cauza legăturilor sale cu Biserica Catolică şi pentru opoziţia făţişă faţă de încercarea autorităţilor de a-i rupe pe slujitorii catolici de Vatican şi de a crea o biserică autonomă. A fost învinuit în „lotul Heronim Menges", alături de alţi clerici, dintre care Godó a ieşit din Gulag zece ani mai târziu. Închisorile prin care a trecut preotul iezuit arată dimensiunea calvarului la care a fost supus pentru a-şi apăra credinţa: Jilava, Piteşti, Cluj (Tribunal), Timişoara, Râmnicu Sărat, Oradea, Cluj, Văcăreşti[701].

Cei care l-au cunoscut îl descriu ca pe un om extrem de modest, jovial, generos şi mai ales bun şi curat. Umanist şi filantrop, a găsit mereu resorturi interioare pentru a le oferi justificări celorlalţi. Această candoare sufletească l-a dus uneori în situaţia de a fi considerat naiv de unii, chiar şi în detenţie. În faţa anchetatorului de Securitate, în timpul unui interogatoriu, a dovedit însă extrem de multă fermitate. Bombardat cu întrebări, vreme de aproape patru ore, a refuzat cu obstinaţie să-şi toarne camarazii, nu a ocolit întrebările directe, a fost franc şi a rezistat neclintit. Alteori, sinceritatea în faţa securistului-anchetator a fost de-a dreptul vecină cu inconştienţa: „Am făcut aceasta [boicotarea clericilor colaboraţionişti şi instigare la nesupunerea în faţa actelor dictate de autorităţi – n. A.M.] şi îmi pare rău că nu am făcut cât trebuia. Numele persoanelor cu care am colaborat nu le spun"[702].

Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 298; Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 53; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007, în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 133, 137-138).

699. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 75-76, 254-255. Am păstrat ortografia originală a documentului citat.

700. Informaţiile despre detenţia lui Mihai Godó, ca şi despre episodul relatat provin din volumul autobiografic *Iezuit. Nu câinele comuniştilor! Surâsul nedeţinutului*, pp. 152-154 şi *passim*.

701. Fişa matricolă penală a lui Mihai Godó, disponibilă online la www.iiccmer.ro (27.07.2015).

702. William Totok, „Fără ură şi părtinire (I)", 1.04.2015, Europa Liberă, disponibil online la http://www.europalibera.org/content/article/26930280.html (27.07.2015); Idem, „Fără ură şi părtinire (II)", 8.04.2015, Europa Liberă, disponibil online la http://www.europalibera.org/content/article/26942956.html (27.07.2015).

După Godó, transferul la Râmnicu Sărat a fost cauzat de refuzul său constant de a colabora, de a deveni un delator, fiind considerat foarte periculos din cauza capacităţii de rezistenţă. Opoziţia constantă în faţa anchetatorilor a fost considerată o crimă, o grea nelegiuire care i-a adus izolarea. A fost transportat şi la penitenciarul buzoian, separat de ceilalţi deţinuţi ţinuţi la comun[703]. Cât timp s-a aflat în „închisoarea tăcerii", Godó a fost considerat un personaj foarte periculos. A fost supravegheat şi urmărit mai mult ca alţii în această puşcărie pentru că statutul său era unul special.

Nu ştim însă care a fost sursa interesului neobişnuit, camuflat sub formula „din motive operative", manifestat de Direcţia de Informaţii Externe a Securităţii, care solicitase DGP controlul lui Godó prin „cele mai severe măsuri de izolare". Concret, preotul a fost complet izolat, iar corespondenţa cu privire la cazul său a fost secretizată în cel mai înalt grad, „strict secret de importanţă deosebită". Se înţelege că, începând din primăvara anului 1957, el a devenit nici mai mult, nici mai puţin decât un obiectiv central al supravegherii minuţioase. Măsurile transmise lui Vişinescu sunt lămuritoare în această privinţă:

> În acest scop, atât personalul de serviciu (medicul, of[iciantul] sanitar etc.), cât şi diferite organe de control când vor lua contact cu acest deţinut *vor fi însoţiţi de dv. personal*[704]. Nu veţi permite sub nici o formă interogarea sa în unitate, transferarea la alte unităţi, la diferite regiuni de Securitate, sau din motive de boală la infirmerie sau spital, fără aprobarea scrisă a Conducerii Dir[ecţiei] Centrale (Col. Lixandru V[asile][705] sau Col. Bădică I[lie][706]), care va trebui cerută în prealabil. Periodic (la 1.IV, 1.VII; 1.X.1957; 1.I.1958 ş.a.m.d.), veţi raporta direct tov. Col. Lixandru V[asile] sau mie personal comportarea şi starea sănătăţii deţinutului Godó Mihai. Măsurile ordonate mai sus au caracter permanent, iar eventualele schimbări în situaţia acestui deţinut vi se vor comunica la timp. Vă atrag atenţia asupra luării tuturor măsurilor pentru executarea întocmai a celor menţionate mai sus[707].

Revenind la cele două biografii, observăm că la Râmnicu Sărat au coexistat în regimul celular două destine paralele: Ştefan Gárdony şi Mihai Godó, unul „turnător" şi unul „turnat". Gárdony a îmbătrânit în închisoare. A fost eliberat târziu, în penultimul an al dictaturii dejiste. Istoria i-a jucat însă feste şi după ieşirea din Gulag. După tentative repetate de a părăsi România pe cale legală împreună cu mama sa nonagenară, fostul jurnalist a fost depistat în timp ce încerca să treacă graniţa fraudulos, în 1967. A fost din nou judecat şi condamnat. Din nou, a urmat detenţia în puşcăriile în care îşi pierduse aproape o treime din viaţă. La 63 de ani, a ajuns iar la Aiud, bolnav şi suferind, motiv pentru organizaţiile umanitare din străinătate, informate de soţia sa, să se intereseze de

703. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 134.
704. Subliniere în original.
705. Directorul general al DGP.
706. Prim locţiitor al directorului general al DGP.
707. Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, vol. II, p. 328 (doc. de la AANP, fond Secretariat, dosar nr. 9, vol III, Materiale informative 1957-1962, f. 38). Vezi şi adresa DGP din martie 1957, aflată alături de fişa matricolă penală a lui Mihai Godó, disponibilă online la www.iiccmer.ro (28.07.2015).

situaţia lui[708]. În schimb, a reuşit ceea ce n-a izbutit sub Gheorghiu-Dej: să fie graţiat la un an după ce a fost închis. Până când a părăsit România, Gárdony a fost agent al comuniştilor vreme de 17 ani. Nu se ştie cum s-a folosit fostul informator de cameră de colaborarea cu autorităţile, căci nu prea s-a văzut. Le-a promis în schimb, ca să poată pleca din ţară, la finalul anilor '60, fie în Ungaria, fie în Germania Federală, că acolo unde va ajunge va continua să fie un spion dedicat statului român. Nimeni nu i-a mai dat de urmă. Se săturase probabil să fie folosit[709].

După eliberare, celălalt deţinut, osânditul „turnat", preotul Mihai Godó, a fost, ca şi alţi foşti colegi de puşcărie, atent monitorizat de Securitate. Iniţial, i s-a impus domiciliu obligatoriu la Gherla. A fost rearestat la sfârşitul anilor '70 pentru că făcea prozelitism, fiindu-i înscenat un dosar de speculă (confecţiona şi vindea rozarii). A fost eliberat după mai bine de un an în urma protestelor internaţionale. Pe unde a trecut, oamenii l-au înconjurat cu preţuire. Onorat de comunitatea pe care a slujit-o, a murit la Sântana în 1996, împăcat, după ce în dimineaţa zilei în care s-a stins a celebrat liturghia pentru ultima dată[710].

Pe urmele lui Ioan Bărbuş

Aşa cum am văzut, un important lot a ajuns în închisoare în august 1957, grup din care făceau parte mai multe categorii de deţinuţi, printre care şi foşti ţărănişti. Administraţia închisorii şi direcţia centrală erau foarte interesate să afle ce se întâmpla în penitenciar, care era starea de spirit a „politicilor", legăturile dintre ei şi modalitatea prin care ajungeau să relaţioneze. Obsesia Securităţii era de asemenea că foştii lideri PNŢ, printre care făcea se număra şi Ioan Bărbuş, fost şef al studenţilor ţărănişti, ar putea întreţine legături strânse cu cei din libertate şi, eventual, din exil, că ar putea plănui diverse acţiuni şi ar putea urzi planuri de răsturnare a regimului. În numeroase situaţii, temerile se dovedeau ridicole, în condiţiile în care mulţi dintre fruntaşii partidului lui Maniu erau fie decedaţi, fie izolaţi în exil, fie înfundau puşcăriile comuniste ori, dacă se aflau în libertate, se găseau sub atentă monitorizare şi, mai ales, fără resurse. Aşadar, Securitatea a pus la cale un plan pentru influenţarea lui Bărbuş şi atragerea sa în cursă.

Din totalul celor 15 ani petrecuţi în temniţele comuniste, Bărbuş a stat izolat cinci ani în penitenciarul condus de Alexandru Vişinescu. Născut într-o familie de ţărani greco-catolici maramureşeni, a urmat dreptul. Ca şi alţi lideri ai partidelor democratice care au fost persecutaţi de comunişti după 1945, a crezut în idealurile democratice şi şi-a riscat libertatea în timpul dictaturii antonesciene, ascunzând un simpatizant comunist în căminul studenţesc al cărui responsabil era. Descoperit de autorităţi, a fost trimis pe

708. Într-o campanie din august 1968, Amnesty International îndemna la transmiterea de cărţi poştale către autorităţile române pentru eliberarea fostului jurnalist („Monthly newsletter from Amnesty International – Postcards for prisoners campaign", august 1968, disponibil online la https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/nws210121968en.pdf [29.07.2015]). Conform lui Robert Fürtös, soţia lui Gárdony ar fi făcut demersuri pe lângă Crucea Roşie.

709. Robert Fürtös, „Informatori în spaţiul penitenciar din România comunistă. Cazul ziaristului Ştefan Gárdony", p. 363 (doc. de la ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 29474, f. 96, 102v).

710. Fişa matricolă penală a lui Mihai Godó, disponibilă online la www.iiccmer.ro (27.07.2015); William Totok, „Fără ură şi părtinire (II)".

frontul de Est. Evident, la fel cum avea să se întâmple şi cu socrul său, avocatul Victor Anca, care pledase cauza Anei Pauker în 1936, acest episod a fost ulterior complet trecut sub tăcere şi nu a avut nici o relevanţă pentru regimul comunist[711].

Contestatar al noii orânduiri care se instala lent, el s-a implicat în acţiuni de rezistenţă, aşa cum a fost demonstraţia de susţinere a regelui Mihai din noiembrie 1945. A intrat în închisoare chiar înainte de „operaţiunea Tămădau", la începutul lui 1947, la 29 de ani. A fost judecat şi condamnat în procesul Tineretului Universitar Naţional Ţărănist, al cărui lider de lot a fost. Înainte de a ajunge în „închisoarea tăcerii", Bărbuş a trecut prin locuri de recluziune „consacrate" deţinuţilor politici, precum beciurile Ministerului de Interne, Jilava, Văcăreşti, Aiud, Malmaison sau Oradea[712]. După mai bine de opt ani şi jumătate petrecuţi în temniţele comuniste, Bărbuş a ajuns în puşcăria buzoiană.

Detaliul biografic potrivit căruia Bărbuş era veteran de război, fiind rănit în luptele contra naziştilor pentru apărarea Bucureştiului în vara lui 1944, nu a contat pentru comandantul Alexandru Vişinescu, ca şi în cazul altor deţinuţi de la Râmnicu Sărat care au luptat pe front, precum Ioan (Jenică) Arnăutu, Ion Mihalache sau Ilie Lazăr. În perioada pe care a petrecut-o aici (1957-1963), cu mici intermitenţe în care a fost internat la o unitate carcerală din Bucureşti, deţinutul izolat în celula nr. 16 a fost sancţionat pentru că a încercat să ia legătura cu alţi deţinuţi folosind alfabetul Morse, a avut câteva tentative de a scrie pe cârpe şi pe taburetul din celulă. A fost însă descoperit, fiind atent spionat, după un plan pus la cale imediat după întemniţarea în penitenciarul buzoian. Unul dintre deţinuţii cu care a comunicat direct Bărbuş a fost Valentin Cristea, singurul supravieţuitor care a depus mărturie în sala de judecată împotriva lui Vişinescu şi pe care ţărănistul l-a reîntâlnit câteva zeci de ani mai târziu, după prăbuşirea comunismului. Întâlnirea a fost însă mediată de sora lui Ioan (Jenică) Arnăutu, care căuta cu disperare informaţii despre fratele mort, întrucât, deşi fuseseră vecini de penitenciar şi comunicaseră ani la rând prin alfabetul Morse, Bărbuş şi Cristea nu se văzuseră niciodată.

Bărbuş a protestat faţă de conducerea puşcăriei din cauză că nu i se administra penicilină, aşa cum îi fusese prescris la penitenciarul-spital Văcăreşti, unde a fost vremelnic internat. Aflat într-o „totală degradare fizică şi morală", a declarat greva

711. Apărător al „corectitudinii politice", Iuliu Maniu a cerut unor avocaţi ţărănişti să-i apere pe Ana Pauker şi pe alţi ilegalişti comunişti în procesul din 1936. Între zecile de avocaţi, inclusiv străini, dintre care nu au lipsit figuri marcante precum Ghiţă Ionescu, Lucreţiu Pătrăşcanu sau Ion Gheorghe Maurer, s-ar fi aflat şi Victor Anca. Inutil să mai spunem că Ana Pauker (care trecuse şi ea pe la Râmnicu Sărat, ca deţinută, după 1940) nu a făcut nici un efort de a ameliora situaţia juridică a fostului său apărător, deşi în unele cazuri iniţiase, se pare, unele proteste. De exemplu, biograful Anei Pauker, Robert Levy, aminteşte că fosta titulară a portofoliului Externe ar fi făcut unele demersuri pentru reconsiderarea situaţiei juridice ori ar fi manifestat împotriviri la arestarea lui Corneliu Coposu, Ghiţă Popp, Iuliu Maniu sau Camil Demetrescu (Ion Cârja, *Canalul morţii*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1993, p. 73; Interviu cu Camil Demetrescu, în *Cotidianul*, anul 2, nr. 156, 321, 12 august 1992, p. 4, *apud* Robert Levy, *op. cit.*, p. 237, n. 136; Mihaela Bărbuş, „Avocatul Anca", 7.08.2011, disponibil online la http://inliniedreapta.net/avocatul-anca/ [13.06.2016]; Corneliu Coposu, *Dialoguri cu Vartan Arachelian*, Bucureşti, 1993, pp. 66-67).

712. Mihaela Bărbuş, „Ioan Bărbuş, zece ani de lumină", 8.05.2011, disponibil online la http://inliniedreapta.net/ioan-barbus/ (17.06.2016).

foamei în 1959, acuzând că este torturat şi condamnat la moarte. Penicilina a existat în magazia unităţii penitenciare, dar conducerea închisorii a aşteptat ca substanţa chimică să expire, pentru a o distruge apoi sub acest pretext. O ipoteză ar fi că era astfel chinuit pentru a fi obligat să colaboreze cu autorităţile. Totuşi, deşi medicamentele nu i-au fost administrate, Vişinescu scria că ţărănistul fusese tratat. Dar să nu anticipăm. Când a cerut ochelari sau proteză dentară, autorităţile au răspuns în scris că are doar o dioptrie şi că „poate să vadă foarte bine şi fără ei" sau că o proteză dentară nu se justifică întrucât nu şi-a pierdut dantura într-un accident de muncă în detenţie. Evident, după mulţi ani petrecuţi în sistemul concentraţionar comunist, nu era neapărat nevoie de un eveniment violent pentru pierderea dinţilor[713].

Revenind aşadar la planul Securităţii cu privire la Ioan Bărbuş, precizăm că acesta includea agenţi, supraveghetori de secţie sau deţinuţi de drept comun aflaţi în solda poliţiei politice. Bărbuş urma să intre într-un regim de monitorizare specială în care reacţiile aveau să-i fie atent observate. De exemplu, lăsat ceva mai liber când era scos la baie, urma să fie atent spionat dacă încerca să lase semne pe săpun, pe gamelă sau pe tinetă ori să scrie mesaje pe cârpe, în timp ce camera de detenţie trebuia să îi fie atent cercetată zilnic, în absenţa lui, pentru a descoperi eventuale indicii că ar comunica în exterior. De asemenea, obiectele personale trebuiau verificate extrem de minuţios.

Chiar în anul sosirii lui Bărbuş la Râmnicu Sărat, pentru spionarea sa urmau să fie aduşi informatori şi introduşi în camera de recluziune. Acoperirea oamenilor Securităţii părea să justifice încarcerarea la Râmnicu Sărat: un fost ţărănist, arestat pentru activitatea în clandestinitate a partidului lui Maniu şi un personaj apropiat de Bărbuş. De asemenea, o parte a planului securiştilor era ca agenţii să simuleze un tratament mai blând faţă de el, să-i câştige încrederea şi respectul prin bunăvoinţa falsă, printr-o atitudine ceva mai decentă, să-l compătimească şi să-i întreţină iluzia că anumiţi gardieni îi erau favorabili. Printre „mişcările" posibile ale agenţilor era răspunsul prompt la solicitările lui Bărbuş: să-l poată vedea pe comandantul Vişinescu când dorea şi să i se ofere medicamente, chiar fără aprobarea medicului. Interogarea lui Bărbuş era o altă metodă a securiştilor. Din arsenalul de tactici, o altă variantă era să-i permită osânditului să redacteze o scrisoare pentru logodnica sa.

Tentativele din 1960-1961 de a-l atrage pe Bărbuş au eşuat însă. Nici un fost ţărănist dintre cei trei identificaţi de agenţii Securităţii nu a devenit colaboratorul poliţiei politice. În plus, Bărbuş şi-a dat seama că îi fusese întinsă o cursă în timp ce era îndemnat de un gardian, care, aparent, acţiona din omenie, să-i scrie logodnicei sale şi a auzit paşi pe celular, dovadă că ceilalţi temniceri cunoşteau planul şi îl girau. Surprinşi că erau băuţi, motiv pentru care compromiseseră întreaga acţiune, agenţii Securităţii au fost destituiţi. La rândul său, dând dovadă de multă naivitate, sperând că se vor lua măsuri, Bărbuş a reclamat tentativa de a fi „agăţat" comandantului Vişinescu şi procurorului, ba chiar şi securiştilor de la Văcăreşti[714].

În afară de cele arătate, nu mai avem date concrete despre alţi deţinuţi informatori de la Râmnicu Sărat. Există totuşi o informaţie inedită, pe care o reproducem aici. Într-un document din iulie 1960, doctorul Gheorghe Plăcinţeanu, amantul Licăi Gheorghiu,

713. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 76, 82-84; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 226v; vol. V, f. 47.

714. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 39-51.

mort în custodia lui Alexandru Vişinescu în prima zi de mai a anului 1961, apare ca fiind agent al Securităţii în închisoarea buzoiană. El urma să fie folosit pentru spionarea lui Ioan Bărbuş. În literatura istorică, s-a menţionat că în 1959 se propusese recrutarea sa, dată fiind prezenţa în unele cercuri diplomatice, dar opţiunea Securităţii a fost abandonată, cunoscându-se relaţia sa la nivel înalt[715].

În final, Bărbuş nu a beneficiat de graţierea colectivă a deţinuţilor din acei ani, ci a fost eliberat la termen, după ce şi-a ispăşit întreaga pedeapsă, în 1964, de la penitenciarul-spital din Bucureşti, unde fusese adus deseori grav bolnav de la Râmnicu Sărat. Nu e de mirare că nu a fost graţiat, câtă vreme Vişinescu îl caracterizase drept „foarte periculos" şi recomanda supravegherea sa la transferul din puşcărie. După eliberare, ţărănistul a suferit toată viaţa de stomac şi de o boală cronică a membrelor. De asemenea, a avut de înfruntat şi piedicile pe care poliţia politică şi societatea socialistă le puseseră foştilor osândiţi. După Revoluţie, a făcut politică şi a ajuns chiar senator pe locul rămas liber după moartea lui Corneliu Coposu. A murit în 2001[716].

Inspecţii şi anchete

Arondat procuraturii din Ploieşti, penitenciarul de la Râmnicu Sărat a fost vizitat rareori de personaje importante în vremea comandantului Vişinescu, cel puţin aşa rezultând din relatările deţinuţilor politici. Desigur, magistratul căruia i se repartizase stabilimentul carceral venea în unele situaţii, se pare că anual, şi avea o foarte scurtă discuţie cu fiecare deţinut, mai degrabă un monolog, căci întrebările vizau activităţile cotidiene obligatorii precum plimbarea şi îmbăierea. Alteori, cu ocazia prezenţei altor oficiali, deţinuţii erau conduşi într-o anumită cameră din închisoare pentru a putea discuta pe îndelete cu „oaspeţii". Se înţelege că nu era vorba în realitate de nici o inspecţie sau control conform regulamentului, ci o formalitate îndeplinită fără nici o satisfacţie şi nici o intenţie de a remedia abaterile grave de la regulamentul penitenciar. Oricum, înainte de asemenea inspecţii „inopinate", deţinuţilor li se ofereau schimburi curate, erau întrebaţi despre tratamentul aplicat şi totul rămânea neschimbat, chiar dacă cei osândiţi îşi spuneau păsurile[717].

Există şi o mărturie „oficială" în acest sens, a unui birocrat de la serviciul Cadre al Direcţiei Penitenciarelor, care a fost audiat în procesul Vişinescu. Constantin Cişmigiu[718], martor al apărării, a spus că a fost în repetate rânduri în inspecţii la Râmnicu Sărat la jumătatea anilor '50. Nu a observat nimic deosebit, nu a fost surprins nici de starea în care se găseau deţinuţii, nici de atmosfera morbidă din închisoare, nu a cunoscut amănunte despre morţii de aici şi nici despre pedepsele excesive cu izolarea. A venit la

715. *Ibidem*, vol. V, f. 46; Dumitru Lăcătuşu, „Cazul doctorului Plăcinţeanu", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Stat şi viaţă privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, p. 297.

716. Mihaela Bărbuş, „Ioan Bărbuş, zece ani de lumină".

717. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 52.

718. Dumitru Constantin Cişmigiu, astăzi pensionar, a fost, potrivit propriilor afirmaţii, lucrător de cadre în DGP, în perioada 1956-1963, iar în anii '70-'80 a activat la Direcţia de Contrainformaţii Militare. Cişmigiu a fost audiat de procurori la 23.04.2014, iar la Curtea de Apel Bucureşti la 19.11.2014.

procesul fostului comandant în speranţa că va demonta din gravele acuzaţii care îi erau imputate. În multe locuri, mărturia sa a fost vădit lipsită de credibilitate. De exemplu, a spus despre Corneliu Coposu că, la cererea comandantului, în biroul căruia l-a şi întâlnit într-una din inspecţii, ar fi ţinut prelegeri ideologice deţinuţilor de drept comun. Deşi slăbit, Coposu nu ar fi arătat diferit în zeghe. Ba mai mult, dintre acei deţinuţi „prelucraţi" de Coposu, unii i-ar fi trimis lui Vişinescu scrisori de mulţumire după eliberare. În acest caz, minciuna a fost evidentă şi afirmaţiile nu pot fi probate, la fel cum nu există nici o scrisoare care să confirme teza[719].

În schimb, fostul „politic" Mihai Godó a istorisit cum a decurs o inspecţie a unui oficial la Râmnicu Sărat:

> Generalul a intrat – într-o şcoală dintr-asta de generali învăţase eticheta: mâinile la spate, vorbe puţine, ca să nu-şi trădeze prostia... „Întoarceţi-vă! Cum vă numiţi?" etc. Pe vremea aceea încă nu ştiam alfabetul Morse. Şi, ca să afle toată lumea, am spus foarte încet: „Godó Mihály". Şi, fiindcă n-a auzit, m-a rugat să repet, şi atunci am început să spun cu glas tare: „Godó Mihály, iezuit". Am profitat de ocazie ca să audă şi ceilalţi că sunt aici ca iezuit. Mi-a spus că nu-i nevoie să vorbesc aşa tare, ci normal. Am vreo plângere? I-am spus: „Domnule, eu sunt condamnat la şaisprezece ani[720], deci nu sunt condamnat la moarte. Noi avem dreptul ca atât comandantul închisorii, cât şi responsabilul politic să fie oameni normali. Oamenii aceştia sunt mai răi decât animalele sălbatice". Chiar aşa am spus. „Că un animal sălbatic îşi sfârtecă inamicul şi termină cu el. Oamenii aceştia nu fac aşa, ci îţi storc viaţa picătură cu picătură! Eu n-am fost condamnat la moarte!" Apoi i-am spus despre frig. Tăcea, n-a scos un cuvânt. Iar la final le-am spus: „Nu există vreo posibilitate de a reclama că dumneavoastră faceţi ce vreţi cu deţinuţii politici?". Generalul a spus că am dreptul să scriu cui vreau, să scriu Comitetului Central, cel mai înalt forum politic. „Bine – zic –, o să scriu!" Să scriu ce am spus aici! Am dreptul! Şi cu asta şi-a încheiat vizita. Şi eu am scris tot, exceptând faptul că aceştia nu-s oameni normali. Mi s-a părut de prisos. Am întocmit un memoriu de zece propoziţii.

În petiţie, Godó ar fi scris că după 1956, aici s-a instituit un „regim de exterminare", solicitând în mod expres: „Vă cer, în baza drepturilor omului, să ne daţi atâta hrană şi medicamente cât să rămânem în viaţă şi să ne putem păstra sănătatea". În urma memoriului ar fi venit în inspecţie o comisie care i-ar fi îndemnat pe deţinuţi să vorbească. Evident, o adevărată regie în care doar suferinţa deţinuţilor şi chinurile la care erau supuşi de către administraţie erau reale. Chiar şi limbajul era total diferit de cel folosit de Vişinescu şi subordonaţii săi: „Oricât de nemiloşi ar fi fost, se purtau respectuos, cu un respect mincinos. Nu-ţi spuneau «Tu», ci «Dumneata» sau «Dumneavoastră»"[721].

Au existat şi controale inopinate ale administraţiei care aveau scopul de a verifica, de pildă, modul în care deţinuţii politici îşi însuşiseră regulile carcerale de la Râmnicu Sărat. Corneliu Coposu relatează o asemenea scenă în care, după ce uşa celulei s-a deschis şi el s-a întors la perete, i s-a cerut să strige „Să trăiţi!". Cunoscând faptul că

719. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 246-248v.

720. În realitate, când s-a petrecut această scenă, Godó fusese condamnat la zece ani de închisoare pe care i-a executat în întregime între 1952 şi 1962. După eliberare, a fost într-adevăr încarcerat din nou, pentru 15 luni, la finalul anilor '70. În momentul înregistrării memoriilor, traversase cele două perioade de detenţie, iar memoria a însumat probabil cele două condamnări.

721. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 141-142.

una dintre regulile stricte ale închisorii era liniștea de mormânt, neperturbată, Seniorul a crezut că solicitarea era de fapt o provocare. În aceeași zi a fost inspectat din nou, în două rânduri, în același exercițiu de „dresaj" la care au fost supuși și ceilalți osândiți. Pentru „insubordonare" i s-a aplicat totuși o pedeapsă de o săptămână cu regim sever[722].

În general, vizitele dispuse de autoritățile centrale se desfășurau când deținuții declanșau vreun protest, cum s-a întâmplat în cazurile celor intrați în greva foamei ori în situații speciale. Unii supraviețuitori au relatat că în penitenciar ar fi venit câteodată însuși ministrul de Interne Alexandru Drăghici sau generalul de Securitate Gheorghe Pintilie, însă aceste afirmații nu pot fi confirmate din sursele existente[723]. Aici trebuie spus că există deseori în rândul foștilor deținuți politici relatări similare despre vizite în închisori ale unor personaje importante din partid sau din Securitate, însă rareori s-au confirmat asemenea expuneri, ele datorându-se mai degrabă colportajului sau nevoii de a capta atenția. Totuși, au existat „întâlniri" care au avut loc în realitate la Râmnicu Sărat, confirmate de surse diferite. Astfel, în incinta penitenciarului au fost anchetați Alexandru Todea, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Ion Mihalache, Ioan Bărbuș, Ion Puiu, Ioan-Ovidiu Borcea, dar și fostul colonel de justiție Aurel Ardeleanu. Important de semnalat este cazul lui Pogoneanu, anchetat de un ofițer de Securitate în februarie 1957, în ciuda faptului că, în primele luni ale anului, starea diplomatului era gravă și impunea regim alimentar special și odihnă la pat. În cazul său mai existaseră solicitări de a fi audiat în penitenciar, prin comisie rogatorie, sau de a fi adus în instanță ca martor, în 1955, pe când era închis în aceeași pușcărie[724].

Astfel de momente, când anchetatorii au venit special la Râmnicu Sărat pentru a-i cerceta pe unii deținuți erau îndeosebi cazuri importante sau, în mod excepțional, dacă deținutul era prevenit. În prealabil, comandantul închisorii era informat despre vizita preconizată a anchetatorului, pentru a face toate pregătirile necesare. Deținutul era astfel condus într-o altă celulă, o cameră de anchetă improvizată, cu maximă discreție, uneori cu ochelari negri, întrucât părăsea celularul, dar nu trebuie omis nici efectul de teroare astfel inoculat. „Audierea" se putea întinde pe mai multe zile, iar la finalul fiecărei sesiuni de anchetă deținutul era condus din nou în camera sa de recluziune. Uneori tratamentul putea fi ameliorat, prin oferirea de mici beneficii (hrană suplimentară, îngăduirea de a folosi patul pe timpul zilei, acceptul de a primi o haină în plus ș.a.), în funcție de disponibilitatea de a colabora a celui chestionat. Despre aceste anchete, Vișinescu a precizat că nu se putea opune în nici un fel desfășurării lor; ba mai mult, dacă ar fi încercat să îi oprească pe anchetatorii de la Securitate, cariera lui ar fi avut de suferit[725].

La Râmnicu Sărat, viitorul cardinal Alexandru Todea a fost adus în primăvara anului 1955, fiind osândit la muncă silnică pe viață. Avea să rămână aici până în toamna lui 1957. În timp ce era închis în penitenciarul buzoian, în pușcărie a sosit celebrul anchetator al Securității Gheorghe Enoiu, care avea să devină chiar șeful direcției de anchete penale, pentru a-l ancheta pe prelat. Școlit în Uniunea Sovietică, Enoiu nu a ratat nici o anchetă importantă în cei mai duri ani ai dictaturii dejiste, dacă ne gândim

722. Corneliu Coposu, *File dintr-un jurnal interzis: 1936-1947, 1953, 1967-1983*, pp. 522-523.
723. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 295-296; Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 52.
724. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 284, 298-299, 302-305, 345-351; vol. XI, f. 687.
725. Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, p. 120; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), volum nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 211.

doar la farsele judiciare în care au fost implicaţi partizani cunoscuţi precum Arsenescu, Motrescu, Vatamaniuc, Capotă, Şuşman, cazurile „reeducatorilor" de la Piteşti sau atacul asupra Băncii Naţionale, dar şi la procesele lui Lucreţiu Pătrăşcanu ori Vasile Luca[726]. Nu avem date care să indice că ancheta din incinta închisorii de la Râmnicu Sărat a fost una brutală, Enoiu fiind cunoscut pentru duritatea sa extremă, dar ştim că între anchetator şi Alexandru Todea s-a desfăşurat un dialog interesant. De altfel, Todea nu era nici primul şi nici ultimul prelat anchetat de Enoiu. Tot acest securist interogase şi alţi deţinuţi care au trecut pe la Râmnicu Sărat, cum ar fi preoţii romano-catolici Sándor Imre şi Gheorghe Petz, însă nu în penitenciarul buzoian, ci în ancheta care precedase procesele clericilor, în 1950-1951[727].

Figură luminoasă a ierarhiei catolice de la noi, Todea a fost probabil cel mai important personaj din mediul clerical care a trecut pe la închisoarea buzoiană. A făcut parte din cercul episcopilor tineri, consacraţi în clandestinitate de suveranul pontif după arestarea episcopilor romano- şi greco-catolici în 1948. Cunoscut pentru atitudinea sa ostilă faţă de noile autorităţi, Todea a fost reţinut în nenumărate rânduri, persecutat şi urmărit pentru opoziţia făţişă faţă de desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice şi unirea cu Biserica Ortodoxă. În fine, după doi ani în care a stat ascuns de teama Securităţii, a fost arestat la începutul anului 1951. Mai târziu a fost condamnat în aşa-zisul lot „Tătaru-Todea", în care a mai fost osândit şi preotul franciscan Ştefan Tătaru, care se va afla şi el la Râmnicu Sărat pentru mai bine de doi ani. Todea a primit o pedeapsă de muncă silnică pe viaţă pentru înaltă trădare, agitaţie publică şi uz de fals în farsa judiciară în care procurorul ceruse pedeapsa capitală. După ani lungi de temniţă grea, aflat tot în închisoare, la Dej, avea să-şi prezinte situaţia cu multă simplitate şi subtilitate:

> ...sunt condamnat pentru Biserica Greco-Catolică. Atât timp cât această instituţie e rău văzută de guvern, e firesc ca eu să fiu în închisoare şi să am soarta bisericii pe care am apărat-o. [...] În consecinţă, personal, nu mă simt vinovat cu nimic, iar dacă biserica mea n-ar fi fost lovită, eu n-aş fi aici[728].

Iniţial, ca şi alţi episcopi, Todea a ajuns la Sighet. După ce penitenciarul din nordul extrem al României a fost dezafectat ca penitenciar politic, deţinuţii rămaşi în viaţă au fost trimişi în alte închisori, în domiciliu obligatoriu sau au fost eliberaţi, după ce în prealabil fuseseră anchetaţi la Bucureşti. Un lot important a fost transferat la Râmnicu Sărat, care păstra din condiţiile carcerale de la Sighet şi oferea deplina conspirativitate pentru profilul deţinuţilor politici de mare notorietate. Era primăvara anului 1955. Din lungul supliciu de detenţie politică, episcopul greco-catolic a executat la stabilimentul buzoian peste doi ani şi jumătate[729].

---

726. Dumitru Lăcătuşu, „Biografia unui şef din Securitate: Colonelul Gheorghe Enoiu", *Arhivele Totalitarismului*, anul XXII, nr. 3-4 (84-85)/2010, pp. 79-90.
727. Cosmin Budeancă, Jánosi Csongor, *op. cit.*, p. 487; Dănuţ Doboş, „Figuri ilustre. Pr. Gheorghe Petz".
728. Andrea Dobeş, „Episcopul Alexandru Todea în dosarele Securităţii (1961-1989)", p. 315 (doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3459, vol. 1, f. 44-45).
729. *Ibidem*, pp. 311-322; Cristian Vasile, „Episcopul Alexandru Todea în anii comunismului (1964-1989)", în Adrian Nicolae Petcu (coord.), *Partidul, Securitatea şi Cultele (1945-1989)*, Editura Nemira, Bucureşti, 2005, pp. 223-235.

Oficialul catolic era cunoscut – iar dosarul său de anchete confirma din plin acest lucru – pentru ostilitatea manifestată faţă de autorităţi în anii instalării comunismului. Nu se ferea să arate deschis acest lucru. Aşadar, la sfârşitul lui iulie 1956[730], într-una din celulele penitenciarului de la Râmnicu Sărat, „măcelarul de la Interne", cum era cunoscut Enoiu, a stat faţă în faţă cu Alexandru Todea. Enoiu avea deja anchete importante la activ. Însă dialogul din vara anului 1956 este candid. Enoiu, despre care Todea ştia că era căpitan şi se numea Leonida, l-a întrebat pe episcopul greco-catolic: „«Ce părere aveţi despre mine, dumneavoastră, preoţii? Spune-mi drept că nu păţeşti nimic!»", la care Todea a replicat: „«Toţi preoţii romano-catolici şi greco-catolici vă consideră călăul bisericii», la care anchetatorul a spus că nu este el călăul, ci ei sunt călăii lor proprii". Patru ani mai târziu, Todea avea să povestească această întâlnire cu anchetatorul colegilor de celulă de la penitenciarul Dej[731].

În afară de penitenciarele Sighet, Râmnicu Sărat şi Dej, Todea a mai trecut, în lunga sa recluziune, pe la Jilava, Piteşti, Văcăreşti şi Gherla, de unde a şi fost eliberat în 1964, prin graţiere[732], la presiunile organizaţiei Amnesty International. Când a ieşit pe porţile închisorii avea 52 de ani împliniţi, din care 14 îi petrecuse în temniţe. Imediat după ce a părăsit sistemul concentraţionar, a restabilit contactele cu preoţii din eparhii şi i-a încurajat pe credincioşi. I-a scris imediat lui Gheorghiu-Dej, cerându-i să asigure libertatea cultului greco-catolic. Apoi, deşi era supravegheat şi hărţuit, a continuat să îi transmită zeci de memorii lui Nicolae Ceauşescu. A avut o mare satisfacţie când ofiţerul de Securitate care îl supraveghea i-a mărturisit: „Sarcina noastră era să vă intimidăm. Bine aţi făcut că nu v-aţi lăsat intimidat". Târziu, în anii '80, a fost ales mitropolit al Bisericii Unite cu Roma, iar în 1991, cardinal. A murit în 2002[733].

Ne întoarcem la Gheorghe Enoiu şi la prezenţa sa în puşcărie. Aşadar, el s-a aflat în vara anului 1956 la Râmnicu Sărat pentru o anchetă. Cu câţiva ani înainte îl schingiuise pe un alt personaj încarcerat la Râmnicu Sărat. Este vorba despre Alexandru Iacob, fostul adjunct al lui Vasile Luca de la Ministerul de Finanţe, pe care l-a torturat personal, dar nu în penitenciarul buzoian. Iacob a încercat să se sinucidă, tăindu-şi gâtul cu o lamă de ras uitată de un securist în camera de anchetă din beciurile Ministerului de Interne.

730. Deşi Alexandru Todea susţinea (relatare înregistrată şi rămasă în arhiva Securităţii „graţie" unui informator de cameră de la penitenciarul Dej) că a fost anchetat în 1955, se pare că este vorba despre iulie 1956. Todea a fost într-adevăr anchetat la Râmnicu Sărat şi în toamna anului 1955, dar pentru iulie 1956 există dovada că a fost interogat de căpitanul Gheorghe Enoiu. De asemenea, dintr-o adresă a Securităţii rezultă că torţionarul fusese delegat să-i ancheteze la Râmnicu Sărat pe Ion Mihalache şi Alexandru Todea şi în decembrie 1957, însă viitorul cardinal greco-catolic nu se mai afla atunci în penitenciarul buzoian, ci fusese transferat la Piteşti, via Jilava (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 160; vol. IV, f. 104; vol. V, f. 190, 192, 205, 207-208).

731. Andrea Dobeş, „Episcopul Alexandru Todea în dosarele Securităţii (1961-1989)", p. 314, n. 1 (doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3459, vol. 1, f. 24).

732. La fel ca în cazul multora dintre deţinuţii politici condamnaţi pe viaţă, cu un an înainte, prin aplicarea dispoziţiilor unui alt decret al Consiliului de Stat, pedeapsa îi fusese comutată la 25 de ani de muncă silnică – ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3092 în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*

733. Andrea Dobeş, „Episcopul Alexandru Todea în dosarele Securităţii (1961-1989)", pp. 311-322; Cristian Vasile, *op. cit.*, pp. 223-235.

Când l-a văzut plin de sânge, dar fără ca rana să-i pună viaţa în pericol, Enoiu l-a luat la palme pe Iacob, care, automutilat, a fost încătuşat şi torturat[734]. Această scenă, ca şi tratamentul brutal şi zilele de anchetă au avut efecte majore asupra psihicului lui Iacob, care a cedat şi a mărturisit lucruri închipuite. Cel mai probabil, Iacob se afla la Râmnicu Sărat în momentul când fostul său torţionar îl ancheta pe Alexandru Todea în închisoarea pe care comandantul Vişinescu o conducea de câteva săptămâni. Vasile Luca, anchetat şi el de Enoiu cu ani în urmă, nu se găsea atunci la Râmnicu Sărat, fiind transferat pentru câteva luni în altă locaţie.

Tot aici, în decembrie 1957, Gheorghe Enoiu a sosit pentru a-l audia pe Ion Mihalache. Bătrânul ţărănist (reţinut la 65 de ani) nu era la primul interogatoriu. Anchetele istovitoare începuseră odată cu arestarea din 1947 şi continuaseră şi în anii următori. La puţin timp după arestare, denunţa ritmul cumplit al interogatoriilor: zilnic, zeci de ore, în condiţii de semiîntuneric, fără hrană adecvată, aşa încât cerea să fie lăsat să se odihnească[735]. Uneori a fost dus la Bucureşti pentru a fi anchetat, intimidat şi ademenit, dar a refuzat de fiecare dată trocurile care i s-au propus. Potrivit unor supravieţuitori, Mihalache ar fi strigat în celularul de la Râmnicu Sărat că patriarhul Iustinian Marina a venit să îl înduplece să susţină noul regim şi să se dezică de Iuliu Maniu în schimbul eliberării, dar l-a dat afară pe prelat din celulă. Nu avem însă alte probe care să susţină această relatare. Este mai degrabă vorba despre tentativele de a-l face pe liderul ţărănist să-şi abjure crezul politic pe când Mihalache era anchetat într-unul dintre aresturile bucureştene, la jumătatea anilor '50, în cel puţin două rânduri, scenă invocată ulterior de fruntaşul PNŢ la Râmnicu Sărat. Căci după moartea lui Iuliu Maniu la Sighet, Mihalache, fiind considerat căpetenia ţărănistă cea mai influentă, a fost adus în capitală pentru interogatorii, probabil ameninţat şi ademenit în fel şi chip, cum ar fi, de pildă, cu eliberarea şi revederea soţiei sale, Niculina, pe care n-o mai văzuse la faţă de un deceniu, de la arestare (ştia însă de la Corneliu Coposu că trăia). Nu s-a dezis nici o clipă de crezul său şi de Maniu, care pe atunci nu mai era în viaţă[736].

Pe masa tribunalului a stat o declaraţie de 19 pagini dată de diplomatul Victor Rădulescu-Pogoneanu în iarna anului 1961, cu trei luni înainte să moară, în închisoarea de la Râmnicu Sărat, unde era închis de mai bine de şase ani. În timp ce responsabilul medical al închisorii opina că boala de care suferă Pogoneanu este „permanent incurabilă", necesitând regim continuu la pat şi întărind ulterior acest regim prin diferite referate, un anchetator de Securitate a venit special la Râmnicu Sărat pentru a-l interoga

734. Robert Levy, *op. cit.*, p. 179; Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, p. 172; Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu (editori), *Istoria comunismului în România: documente*, vol. II: *Nicolae Ceauşescu (1965-1971)*, Editura Polirom, Iaşi, 2012, p. 476 (doc. de la ANIC, fond CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 153/1968, f. 2-4, 39-42, 45-49).

735. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 51-52, 160.

736. Cicerone Ioniţoiu, *Viaţa politică şi procesul lui Iuliu Maniu*, pp. 552-553; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 411; Apostol Stan, *op. cit.*, pp. 292-293; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 346); Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 238; *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, pp. 163-164.

câteva zile la rând pe fostul diplomat. Medicul recomanda regim special chiar în timpul anchetei, decizie impusă probabil de context, sperând să-l înduplece pe deţinut să colaboreze cu anchetatorul. Cu mâna tremurândă, cu litere mici şi înghesuite, Pogoneanu a scris totuşi declaraţia. Este remarcabilă coerenţa şi cursivitatea acestei depoziţii, dată de un om aflat de aproape 15 ani în închisoare şi într-o stare fizică şi psihică la limita vieţii. Prin detaliile numeroase, unele evenimenţiale, tonul riguros şi sobru, nu s-a sfiit să sublinieze rezistenţa grupului de tineri de la Ministerul de Externe şi a opoziţiei democratice faţă de comunişti. Criticile la adresa politicii duse de sovietici te fac să crezi că documentul e redactat în libertate. A fost probabil ultimul text scris de Victor Rădulescu-Pogoneanu[737].

Unul dintre cei mai tineri deţinuţi de la Râmnicu Sărat, Ioan-Ovidiu Borcea, a fost şi el vizitat de anchetatori aici. Se întâmpla în al şaselea an de când se afla în penitenciarul lui Vişinescu. Iată relatarea sa:

> În anul 1962, am fost scos din celulă şi dus, cu ochelarii de tablă, într-un birou vechi. Doi tipi în civil au discutat cu mine două zile, câteva ore pe zi, iar în final mi-au cerut o declaraţie de desolidarizare de PNŢ şi de renegare a trecutului meu. Un fel de *mea culpa*. În schimb, mi-au promis că voi fi eliberat şi încadrat în conducerea UTC şi că nu mulţi se bucurau de acest favor. Bineînţeles că n-am dat o astfel de declaraţie şi i-am spus şi lui Nelu Diaconescu prin Morse, când am venit în celula mea[738].

Despre violenţa anchetelor desfăşurate în penitenciarul de la Râmnicu Sărat există doar câteva mărturii, dar cel puţin una dintre ele este temeinică, aşa cum vom vedea mai jos. Relatarea îi aparţine lui Petrache Corbu, încarcerat aici pentru câteva luni, în 1959. Născut chiar în Râmnicu Sărat, fostul zidar avea să fie condamnat la ani grei de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale. A fost eliberat după cinci ani de detenţie prin graţiere, odată cu majoritatea deţinuţilor politici, deşi pedeapsa lui ar fi expirat abia în 1975. Acesta a decedat în 2001, la 85 de ani, însă depoziţia lui există, a fost înregistrată pe bandă şi acceptată ca probă în procesul lui Vişinescu[739]. Se afla aşadar în plină anchetă când a fost adus la „închisoarea tăcerii", internat de Securitate. Pentru el era primul loc de recluziune, nefiind încă condamnat. Şi-a amintit că a fost bătut cu bestialitate, în timp ce era audiat de doi anchetatori ai Securităţii. La rândul său, fostul comandant s-a apărat în proces afirmând că nu se putea opune securiştilor şi cercetărilor efectuate în penitenciar[740].

Însă ancheta cu cele mai grave consecinţe desfăşurată la Râmnicu Sărat în vremea mandatului lui Alexandru Vişinescu a fost, fără îndoială, cea a învăţătorului Dinu Neagu

737. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 284-289; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VII, f. 44-62. Textul integral al declaraţiei luate între 29 noiembrie şi 2 decembrie 1961 la Râmnicu Sărat a fost publicat în Stelian Neagoe, *Istorie politică încarcerată*, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, 2006, pp. 346-370.

738. Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 56.

739. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 176/1/1964, poz. 1631 în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*; Fişele matricole penale ale lui Petrache Corbu, disponibile online la www.iiccmer.ro (28.09.2016).

740. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 144 (înregistrare audiovizuală); ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 34, 105; volum nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 211-212.

(Alexandrescu) din Măcrina, zona Buzăului. În doar două săptămâni de la încarcerarea sa, acesta a decedat subit pe 7 octombrie 1959. În ciuda eforturilor de a tăinui acest caz, familia a reuşit să afle, graţie unui deţinut cu care fusese cazat în celulă, că bărbatul fusese scos la anchetă şi torturat. Fusese bătut până la desfigurare tot de Vasile Lupu, un anchetator al poliţiei politice cunoscut în închisoare. Potrivit unui fost gardian din penitenciar, Dinu Neagu s-ar fi spânzurat cu lenjeria de corp, preferând să-şi pună capăt zilelor decât să suporte în continuare bătăile violente, însă mărturia ridică numeroase semne de întrebare[741].

Pentru diversele „afaceri judiciare" derulate de justiţia comunistă în privinţa „contrarevoluţionarilor", deţinuţii politici sau „pachetele", cum erau numiţi în corespondenţa oficială, erau scoşi uneori din închisoare şi duşi la anchetă la Bucureşti. Mai ales când era vorba despre loturi mari de deţinuţi, era mai simplu pentru anchetatori să-i aibă pe aceştia la un loc, fiind nevoie de interogatorii succesive, care necesitau coroborarea informaţiilor obţinute de la mai mulţi acuzaţi. Astfel, inclusiv deţinuţi politici de la Râmnicu Sărat au fost aduşi câteodată în capitală, la unul dintre centrele de anchetă sau la penitenciarele de aici, pentru a fi chestionaţi. Câteva exemple: Mihai Godó, Ion Puiu, Vasile Luca, Corneliu Coposu, Ştefan Tătaru ş.a.

Printre cei care au fost scoşi din penitenciar pentru anchetă se numără şi Ion Mihalache[742]. I s-a întâmplat şi lui Ion Eremia, nu la multă vreme după ce a fost depus la Râmnicu Sărat, în mai 1960. Scena nu avea nimic ceremonial sau neobişnuit, dar din cauza izolării în care erau ţinuţi deţinuţii de aici, ea capătă o solemnitate aparte:

> Într-o minunată zi de toamnă târzie, zăvoarele au scrâşnit, gardianul a intrat grăbit şi mi-a poruncit: „Bagajele!". O clipă, am crezut în marea minune la care visează neîncetat orice sclav: eliberarea din lanţurile robiei. Mai ales că zbirul zâmbea discret. Mi-am luat bereta vărgată, căci asta era tot „bagajul" meu, am păşit în sala cu acustică milaneză, urmat de zbirul cu cizme-în-cipici. Am ieşit în curtea cu pământ sterp, am trecut în câmpiile elizee ale administraţiei, m-am oprit în faţa magaziei de îmbrăcăminte, am aşteptat ca însoţitorul meu să deschidă uşa şi am intrat într-o odaie cu miros de mucegai. Aici mi-am luat, la porunca zbirului însoţitor, „hainili ţivile" ponosite şi pantofii înverziţi de mucegai. M-am dezbrăcat, am predat costumul zebrat şi bocancii de scafandru, mi-am alinat epiderma cu mătasea milaneză a lenjeriei de corp şi cu covercotul fin al hainelor mele, învăluindu-mi trupul într-un halou cu iz rânced. După ce am ieşit în curtea cu grădină semiramică a administraţiei puşcăriei, am fost condus, fără ghionturi sau înjurături, la un autoturism cu două diferenţiale, în preajma lui, mă aşteptau doi distinşi domni, îmbrăcaţi în haine de catifea albastră cu dungi, care mi-au făcut semn prieteneşte să intru în arătosul autovehicul, în acele clipe eram convins nouăzeci şi nouă la sută că a sosit clipa cea mult visată a eliberării, căci nu numai că plecam în călătorie cu autoturismul, şi nu cu duba, dar mă deplasam fără lanţurile de la picioare, prevăzute pentru osândiţii cu pedeapsă grea. Amabilii mei însoţitori m-au invitat, pe un ton degajat, să iau loc pe bancheta cu arcuri, îmbrăcată în pluş purpuriu, din fund. Apoi, unul dintre ei s-a aşezat pe scaunul din faţă, iar celălalt alături, la volan. Îndată am pornit într-o fermecătoare călătorie. Pentru mine a fost o

741. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 342-343; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 289; vol. IV, f. 31, 39-40, 122-123, 272-273v, 277-278v; Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, pp. 112-114.

742. Ion Mihalache a fost transportat pentru anchetă la Bucureşti din iulie până în septembrie 1957 (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 166, 172, 174).

adevărată revelaţie, care depăşea cu mult frumuseţea călătoriei făcute, cu un an în urmă, cu vagonul-dubă ce mă adusese la sumbra închisoare de moarte lentă din Râmnicu Sărat.

În cele două luni de anchetă, deţinutul a fost realmente şocat de tratamentul pe care l-a primit, inclusiv în privinţa alimentaţiei satisfăcătoare şi a drepturilor de care a beneficiat[743].

Marele privilegiat

Ajuns pe mâna procurorilor, Alexandru Vişinescu a indicat categoriile de deţinuţi pe care le-a avut în custodie în vremea directoratului de la Râmnicu Sărat. A menţionat două grupări care nu se încadrau în linia generală a inamicilor „consacraţi" ai comuniştilor, şi anume „trădătorii", mascaţi însă în limbajul de lemn al birocraţiei represive. Aşadar, lideri comunişti sau lucrători importanţi din instituţiile de forţă ale regimului care, căzuţi în dizgraţie, ajunseseră să fie încarceraţi. Statutul de închisoare de maximă siguranţă, „faima" programului carceral dur, în care deţinuţii trăiau o severă izolare, supravegherea riguroasă, prin care foştii oficiali erau feriţi de ochii altor deţinuţi ce ar fi putut să le afle istoria, sunt probabil tot atâtea motive care au oferit Securităţii şi Internelor oportunitatea transferării aici a unor cazuri „speciale". Din această categorie de „trădători" ai cauzei socialismului, în anii următori nu vor lipsi generali şi miniştri, anchetatori ai Securităţii sau foşti spioni.

De-a lungul carierei sale cazone, Vişinescu promisese să se răzbune pe „toţi duşmanii Patriei şi ai poporului muncitor"[744]. Şi, într-adevăr, cu unele excepţii, la Râmnicu Sărat „trădătorii" nu au avut o viaţă uşoară. Au îndurat şi ei regulile draconice de conduită în celule, izolarea care îi împingea spre nebunie, pedepsele cu regim sever, au suferit de foame şi de frig, au fost lăsaţi să aştepte îngrijirea medicală, au fost atent supravegheaţi de gardieni, cu care au intrat uneori în conflicte personale. Totuşi, intransigenţa temnicerilor şi desele pedepse se pare că i-au ocolit pe unii. Dintre reprezentanţii nomenclaturii comuniste îi amintim pe generalul Ion Eremia, fost ministru adjunct al Apărării, Ady Ladislau, fost ministru adjunct al Internelor, Alexandru Iacob, fost ministru adjunct la Ministerul de Finanţe, Aurel Ardeleanu, fost anchetator militar, şi Constantin Horobeţ, fost ofiţer al DIE.

Dar dintre cei încarceraţi în secţia de „politici" de la Râmnicu Sărat, singurul deţinut care a avut un tratament realmente privilegiat faţă de ceilalţi osândiţi a fost Vasile Luca. Adus în „închisoarea tăcerii" în ianuarie 1955, la 57 de ani, a fost ţinut aici, cu mici intermitenţe, până la închiderea penitenciarului şi dispersarea deţinuţilor, în aprilie 1963. Aşadar, depus în puşcărie încă de pe vremea comandantului Emil Constantinescu, el a fost chiar de la început un caz special. În prima zi a refuzat să mănânce şi a cerut să fie transferat la un alt penitenciar. S-a plâns de regimul carceral, despre care spunea că este unul „de exterminare", şi a solicitat imediat să scrie memorii, obsesie care l-a consumat ani de zile şi care a generat cantităţi mari de petiţii în lunga detenţie care a

743. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 103-105.

744. AMAI, dosar personal Lt.-col. (r) Visinescu Mihai Alexandru, vol. II, f. 230.

urmat. Nu avea de unde să ştie că acolo urma să-şi petreacă următorii şapte ani şi jumătate din viaţă[745].

Fusese unul dintre greii Partidului Comunist, participând la cele mai importante decizii, ca membru al Biroului Politic şi al Secretariatului. Cu o mânie proletară demnă de figura unui gangster politic şi cu o înverşunare actoricească, Luca înfiera „clica manisto-brătienistă" în campania electorală din 1946. Pe unii dintre adversarii politici de atunci avea însă să-i aibă colegi de suferinţă, cel mai probabil fără să ştie, în celularul de la Râmnicu Sărat. Dintre aceştia, îi amintim pe liderii ţărănişti Ion Mihalache şi Ilie Lazăr sau pe fostul ministru liberal Mihail Romniceanu.

Unul dintre personajele cele mai cunoscute ale comunismului românesc, cândva al doilea om din emigraţia românească a comuniştilor din Uniunea Sovietică, fost vicepremier şi ministru de Finanţe, Vasile Luca a fost înlăturat în luptele pentru putere de la vârful partidului. Încă din copilărie fusese un aventurier. A plecat de timpuriu din familia de secui din Transilvania, cu mulţi fraţi, de care nu s-a simţit foarte ataşat. S-a înrolat voluntar în armată şi a luptat ca minor în Marele Război inclusiv împotriva României. A făcut parte chiar din gărzile revoluţionare ale lui Béla Kun. A dezertat de câteva ori din formaţiunile militare ori paramilitare în care se înrolase pentru bani. Tot acolo a capătat patima alcoolului şi a avut mereu o aplecare spre moravuri culpabile, pasiune pe care o va păstra până la arestare, dar care, la 25 de ani[746], îi va aduce şi sifilisul, de care nu se va vindeca până la moarte.

Lăcătuş de profesie, absolvent a şase clase, înainte să fie propulsat în arena politico-administrativă de Partidul Comunist, a activat de tânăr în mişcarea sindicală şi în cea comunistă, participând inclusiv la grevele din Valea Jiului de la sfârşitul anilor '20. Cu privire la acest ultim episod, în funcţie de perioadele istorice interpretate în cheie orwelliană, istoria oficială a partidului l-a considerat pe Luca fie un organizator al acestor proteste, fie un trădător şi un colaborator infiltrat de autorităţi pentru compromiterea acţiunilor contestatare. Din biografia fostului lider comunist nu lipseşte nici stagiul aproape obligatoriu în închisorile interbelice, unde a petrecut, condamnat în mai multe procese, aproape un deceniu, ca şi în URSS, unde a devenit cetăţean sovietic, membru al PCUS, colaborator al serviciilor de informaţii şi deputat în Sovietul Suprem. A primit gradul de maior în Armata Roşie şi a participat la reeducarea prizonierilor români capturaţi şi internaţi în lagărele sovietice.

„Mai bine să arestăm zece nevinovaţi, decât să scăpăm un bandit", ar fi spus Luca în martie 1945, după ce gruparea sa politică forţase preluarea puterii. Avea să-şi aducă aminte poate de această afirmaţie în 1952, când, arestat împreună cu câteva zeci de persoane, s-a dovedit că principala ţintă a fost în realitate chiar el, restul celor reţinuţi fiind eliberaţi după ce Securitatea a ţesut, cu ajutorul mărturiilor lor, plasa în care avea să fie prins Luca, scenariu pregătit cu grijă de consilierii sovietici la indicaţiile lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. A fost demis din toate funcţiile şi a devenit rapid un ţap ispăşitor pentru politicile economice pe care le păstorise sub acuzaţia generică a „devierii de dreapta". În realitate, a fost mazilit în plină campanie stalinistă instrumentată de Gheorghiu-Dej pentru acapararea puterii depline în partid şi tranşarea disputelor cu gruparea din jurul Anei Pauker, din care făcea parte şi Luca. În timp ce, după înlăturarea

745. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 462.
746. *Ibidem*, f. 448.

din cercul puterii, Ana Pauker era deja angajată la Editura Politică, pe post de redactor şi traducătoare, fără drept de semnătură însă, Vasile Luca era trimis în judecată[747].

A suportat foarte greu ancheta în cei doi ani de grele privaţiuni. Devenise de nerecunoscut şi izbucnea deseori în crize de nervi cu reprize de plâns şi înjurături. Nu a fost schingiuit în timpul interogatoriilor[748], dar a fost batjocorit şi umilit în sutele de ore de audieri. În schimb, privarea de tratamentul medical adecvat a generat o bulversare psihică evidentă, cauzată de sifilisul avansat. Anchetatorii au căutat cu orice preţ să demonstreze că fusese colaborator al Siguranţei în perioada interbelică. Ulterior, în 1968, o comisie de partid a dovedit că martorii fuseseră forţaţi să spună lucruri închipuite despre colaborarea lui cu „tanti Varvara", iar el, sperând să evite o pedeapsă grea, recunoscuse acuzaţiile fanteziste. Nu s-au găsit dovezi care să probeze ilegalităţile comise la conducerea Finanţelor. În ciuda activităţii intense depuse în slujba comuniştilor din URSS începând cu 1940, i s-a adus şi acuzaţia aberantă că în perioada 1940-1944 ar fi spionat pe teritoriul Uniunii Sovietice în favoarea României. La doi ani după arestare a fost condamnat la moarte de tribunalul militar după un proces care a durat doar patru zile. Însă Marea Adunare Naţională i-a comutat sentinţa în închisoare pe viaţă[749].

Speranţa unei vieţi în libertate, pe care nu avea s-o mai trăiască vreodată, nu l-a părăsit niciodată pe fostul zbir comunist. După ce a făcut toate declaraţiile cerute de anchetatori cu promisiunea că, în schimbul mărturiilor, va fi eliberat şi lăsat să-şi ducă traiul ca simplu muncitor, a fost aruncat în închisoare[750]. Lui Alexandru Iacob, care a fost şi el deţinut la Râmnicu Sărat, Vasile Luca i-a mărturisit în duba care i-a dus înapoi la închisoare de la proces: „M-au trădat, m-au minţit, nu asta mi-au promis". Avea să petreacă, cel mai probabil fără să ştie, ultimii trei ani la Râmnicu Sărat, în aceeaşi temniţă cu unul dintre anchetatorii săi, Aurel Ardeleanu[751].

---

747. Stelian Tănase, *op. cit.*, pp. 131-139; Vladimir Tismăneanu, *Arheologia terorii*, Editura ALLFA, Bucureşti, 1998, pp. 171-181; Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, pp. 165, 261, 263.
748. Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, traducere de Cristina şi Dragoş Petrescu, postfaţă de Mircea Mihăieş, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 298. În ciuda celor susţinute de autor, ancheta din 1968 – care a evidenţiat numeroase abuzuri ale anchetei demarate în cazul grupului Luca în 1952, inclusiv torturarea unor deţinuţi (cazul cel mai elocvent fiind Alexandru Iacob) – nu a identificat abuzuri fizice comise asupra lui Vasile Luca. De asemenea, nu există nici o dovadă că Luca ar fi fost încarcerat la Penitenciarul Sighet, cum se arată în studiul citat.
749. Robert Levy, *op. cit.*, p. 180; Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, pp. 169, 189-193, 276, 302; *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, ediţie îngrijită de Gh. Buzatu şi Mircea Chiriţoiu, vol. II, Editura Paideia, Bucureşti, 1998, pp. 100-111; Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 138.
750. Pentru a obţine declaraţii compromiţătoare, şi inginerului Emil Calmanovici (1896-1956) din grupul Pătrăşcanu autorităţile i-au promis la proces că va fi lăsat să lucreze, fiind apoi întemniţat sub un regim dur la Penitenciarul Aiud. Constatând că a fost înşelat, a intenţionat să intre în greva foamei. A murit la Penitenciarul Aiud, în 1956 (Andrei Muraru [coord.], *op. cit.*, pp. 91-92; Robert Levy, „Naivitate fatală: tragedia lui Emil Calmanovici", în *Despre Holocaust şi comunism. Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 280-281).
751. Egon Balas, *Voinţa de libertate: o călătorie primejdioasă prin fascism şi comunism*, traducere din limba engleză de Stela Tinney, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2001,

La puşcăria buzoiană, Luca a trăit toate momentele mandatului lui Vişinescu. A fost anchetat în închisoare, iar când a fost transferat la penitenciarul-spital Văcăreşti pentru o perioadă de câteva luni a fost înconjurat de informatori, dar în acelaşi timp a primit cărţi şi ţigări[752]. Aşa cum subliniam la început, Luca a fost un deţinut favorizat în detenţie în raport cu ceilalţi osândiţi. I s-a permis să lucreze în celulă încă din 1955-1956, primind chiar o cameră separată în acest sens, alături de a sa, dintre cele aflate la etaj, la capătul culoarului. Era astfel aproape zilnic transferat din celulă în atelierul amenajat pentru a lucra[753]. În mod clar, această concesie majoră nu se realizase decât cel puţin cu acordul conducerii Direcţiei Penitenciarelor, întrucât acţiunea implica resurse, aprobări şi favoruri deosebite. În micul său atelier improvizat în închisoare, Luca fabrica lucruri mărunte, avantajat de profesia sa de bază, cea de lăcătuş: piese de şah, de domino sau ţigarete.

Constantin Copoiu, deţinut de drept comun folosit la munci administrative în penitenciar, a confirmat tratamentul special acordat fostului lider comunist:

> ...singurul care beneficia de un regim mai bun era Vasile Luca, încarcerat într-una din cele trei celule separate. Spun acest lucru, întrucât acesta era lăsat să muncească în celulă şi avea obiecte de vestimentaţie într-o stare mai bună decât cele ale deţinuţilor politici. Spun acest lucru, întrucât puteam să văd acele obiecte de vestimentaţie cu ocazia spălării, obiectele de vestimentaţie intimă ale deţinuţilor politici erau deteriorate, pe când cele care îi aparţineau lui Vasile Luca se aflau într-o stare mai bună. Cred că pentru acesta erau rezervate două celule, una în care dormea şi una în care lucra pe timpul zilei, folosind substanţe chimice care miroseau puternic[754].

În schimb, ţărănistul Ion Puiu a fost sancţionat pentru că a refuzat să dea la spălat hainele tocmai din cauza frigului din celulă şi de teama de a nu pierde un rând de lucruri o perioadă de timp (era îmbrăcat cu două cămăşi şi susţinea că sunt curate tocmai pentru a nu renunţa la una dintre ele)[755]. Totodată, în timp ce alţi deţinuţi erau sancţionaţi cu zile de izolare pentru că erau găsiţi ascunzând un fir de mătură, câteva bucăţi de pâine în sobă sau o cârpă murdară, fostului lider comunist i se organizase un adevărat atelier carceral. Avea instrumente de tâmplărie, lemne, vopseluri, chiar şi un felinar, astfel încât să poată lucra în voie. Aşadar, regulile nomenclaturii păreau să funcţioneze şi aici. Mai mult, comandantul Alexandru Vişinescu îi permitea mărunte solicitări (de pildă, să ţină geamul deschis la celula-atelier sau o pătură în plus), îi analiza cererile cu atenţie, iar doleanţele sale privind scrierea de memorii erau aprobate, primind uneori chiar şi câte o sută de coli de scris, în vreme ce alţi osândiţi erau ignoraţi în mod deliberat[756].

Cu toate aceste avantaje care, fără îndoială, i-au făcut viaţa carcerală mai suportabilă, Luca a protestat şi el faţă de regimul de aici. Iată ce spune un supraveghetor:

---

p. 484; Robert Levy, *Gloria şi decăderea Anei Pauker*, p. 180; Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, p. 185.

752. Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, pp. 284-285.
753. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 234; Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 270; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 147).
754. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230; vezi şi declaraţia luată de IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 188).
755. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 79-80.
756. *Ibidem*, vol. IV, f. 454, 455, 456, 457; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 230.

...deținutul a bătut în ușă pentru a i se aprinde felinarul mergând șeful de secție spunându-i să aștepte iar el a continuat bătaia înainte apoi am mers eu și am deschis ușa iar el a început să înjure să ne facă curve, strigând, bandiților hoților că știi cine sunt eu?

Deși s-au propus cinci zile de izolare, Vișinescu a îngăduit doar un avertisment. De altfel, aceasta a fost și singura sancțiune în șapte ani și jumătate, o simplă mustrare, în vreme ce alți deținuți erau pedepsiți, în decurs de câteva luni, cu zeci sau chiar sute de zile de izolare și regim sever. Evident, știa Vișinescu cu cine are de-a face. În general însă, Luca a fost un deținut moderat. Totuși, s-a plâns uneori că nu îi ajunge pâinea, voia mereu să scrie, era nemulțumit apoi că nu i se răspundea la memorii, făcea cereri la care alți deținuți nici n-ar fi visat. În discuțiile cu Vișinescu însă, Luca se arăta neîndreptățit și i se confesa că nu este vinovat. Fostul comandant avea să-și amintească bine de Luca. A vorbit despre el în ancheta de partid demarată de Ceaușescu, la ani de zile după închiderea penitenciarului și decesul lui Luca, afirmând că a avut în tot mandatul un singur caz excepțional, căruia conducerea ministerului i-a permis, prin derogare, să muncească, să ia legătura cu familia și să primească câte zece țigări pe zi, cumpărate din banii închisorii. În plus, Luca beneficia, așa cum relata și un fost deținut, și de lucruri relativ noi, ferit fiind de mizeria carcerală de la Râmnicu Sărat[757].

Așa cum se știe, hârtia și creionul erau obiecte interzise cu desăvârșire la „închisoarea tăcerii", iar orice surogat (cărbuni subtilizați din sobă, săpun pe care se scrijelea sau folosirea produsului pentru a scrie pe pereții celulei) găsit asupra unui deținut constituia un motiv ca osânditul să fie sancționat cu înăsprirea regimului de detenție și reducerea rației de hrană. Luca în schimb avea parte din plin de acest „drept" de a adresa memorii mai-marilor țării, la care alți deținuți politici nici nu visau. Tonul petițiilor, pline de greșeli, întrucât Luca nu a stăpânit niciodată limba română, este umil, autoincriminator și victimizator. Șirul depeșelor către foștii colegi, în care se căia și făcea apel la buna lor credință, este lung și a început odată cu arestarea lui în 1952. S-a încăpățânat să scrie masiv, să recunoască, apoi să retracteze tot. După proces, șirul memoriilor-fluviu a continuat. Destinatarii au fost fie conducerea partidului, fie Gheorghe Gheorghiu-Dej personal. Mai mult, moartea lui Stalin și Revoluția din Ungaria i-au oferit doza de optimism necesară pentru a continua să spere și să scrie. Luca a recunoscut toate acuzațiile absurde ce-i fuseseră aduse și a cerut îndurare marelui conducător. Nu a făcut apel la puternicul secretar general doar în virtutea funcției oficiale pe care o deținea. Îi legau multe lucruri. Luca fusese cel care, în calitate de șef al sindicatelor unitare revoluționare clandestine, îl descoperise și îl promovase pe Dej la începutul anilor '30, detaliu pe care i-l amintea inclusiv în disputele pe care le-au avut după 1945. Dictatorul a dat însă rapid uitării acest episod și l-a vânat orbește până la moartea acestuia. Pe marginea unei scrisori trimise din închisoarea de la Aiud, Gheorghiu-Dej a comentat cu cinism detractările și justificările fostului său protector sindical: „Același porc bătrân și fățarnic inveterat". Peste doi ani avea să se stingă și Dej, secerat de un cancer metastazat[758].

757. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 237; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 194-195, 204; vol. IV, f. 447, 452, 456, 457, 458, 460. Ortografia documentului citat este originală.

758. Mioara Anton, Laurențiu Constantiniu (editori), *op. cit.*, pp. 291-294; Gheorghe Onișoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, pp. 286-287; Stelian Tănase, *op. cit.*, pp. 135, 137,

Din celula rece de la Râmnicu Sărat, Luca i-a adresat multe scrisori secretarului general al partidului, în care a cerut iertarea şi eliberarea. Nu i s-a răspuns niciodată. Într-un memoriu din 1957 i-a transmis că era umilit şi împins la nebunie, cerând îndurare:

> Mi s-a luat totul. Am pierdut cinstea de muncitor, carnetul de partid, familia, prietenii, totul, totul ce constituia viaţa mea şi fost drag şi scump pentru mine, dragostea şi stima poporului muncitor. [...] am suferit prea mult şi sufăr şi astăzi atât din punct de vedere moral, cât şi fizic, închis deja de 5 ani şi ţinut sub un regim groaznic, izolat de toată lumea, singur închis zi şi noapte în celulă, izolat cu desăvârşire, n-am cu cine schimba o vorbă, sunt izolat de familie, de rude şi prieteni, n-am corespondenţă cu ei, sufăr de foame şi frig, sunt bolnav de inimă şi expus ca să mor ca un câine al nimănui părăsit în bezna puşcăriei...[759]

Nu ştim dacă a regretat vreodată regimul din închisorile interbelice, unde a petrecut aproape un deceniu, în comparaţie cu tratamentul la care a fost supus începând din 1952, dar în mod sigur traiul carceral i-a grăbit sfârşitul, căci, în afara favorurilor evidente, sistemul de detenţie sever de la Râmnicu Sărat a lăsat urme şi asupra sănătăţii sale.

Ajuns la Aiud şi „uitat" în Zarcă, Vasile Luca avea să moară în vara anului 1963, când alte mii de deţinuţi politici părăseau închisorile comuniste. Aici a putut vorbi, până când s-a stins, prin perete, cu Ion Eremia, tot un fost nomenclaturist, care se aflase şi el la Râmnicu Sărat, ba chiar fuseseră transportaţi împreună de la penitenciarul buzoian spre Aiud. Fostul ilegalist şi apropiat al Anei Pauker ajunsese o epavă umană, bolnav, cu semne evidente de nebunie, aflat în mizerie, aproape paralizat. Familia a fost înştiinţată de deces un an mai târziu[760]. Ca şi în cazul altor foşti ilegalişti intraţi în menghina aparatului represiv după căderea în dizgraţie, familia lui Vasile Luca a fost supusă persecuţiilor. Soţia sa, Elisabeta, care activase şi ea în ilegalitate ca militantă, lucrând chiar ca voluntară în războiul civil din Spania, ajungând apoi în Franţa şi URSS, a fost arestată la două zile după soţul ei şi închisă câţiva ani, până în 1954. A recunoscut în anchetă mai multe acţiuni ilegale pe care le-ar fi săvârşit bărbatul cu care era căsătorită. Copiii i-au fost trimişi la orfelinat sau plasaţi în custodia unor rude îndepărtate. Ca o modestă reparaţie postumă din partea camarazilor săi, procesul lui Luca a fost rejudecat, iar el a fost achitat şi reabilitat de Nicolae Ceauşescu, ca şi ceilalţi acuzaţi din dosar, la Plenara partidului din 1968. Soţia sa a primit o pensie majorată şi i s-a recunoscut stagiul de membru de partid din ilegalitate[761].

139, 472; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, p. 298.

759. „Cazul Vasile Luca", în *Sfera politicii*, nr. 33/1995, pp. 21-24; nr. 34/1996, pp. 46-50; nr. 35/1996, pp. 41-42; nr. 36/1996, pp. 29-31.

760. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 442, 443; Ion Eremia, *op. cit.*, p. 338; Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 130; Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, p. 287.

761. Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin: cazul Vasile Luca*, pp. 251, 254, 282; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, 2005, p. 333 (n. 66); Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu (editori), *op. cit.*, pp. 471, 477, 479 (doc. de la ANIC, fond CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 153/1968, f. 2-4, 39-42, 45-49; dosar 155/1968, f. 7, 31-33, 70, 75, 77).

Eliberarea

Anunţul privind părăsirea închisorii a fost un eveniment unic, eliberator. Spontaneitatea momentului a fost accentuată mai ales de vastele experienţe din detenţia comunistă când, deseori, expirarea termenului de pedeapsă era urmată nu de părăsirea spaţiului concentraţionar, ci de alte încarcerări, anchete, procese. Ziua rămâne astfel întipărită în memorie ca una vie, autentică, curată, fără degradările timpului. Pentru preotul catolic Gheorghe Pătraşcu, deţinut la Râmnicu Sărat vreme de trei ani în izolare totală, 17 martie 1958 a fost acea zi a izbăvirii:

> ...după deschidere şi după ce mi s-a servit cafeaua de dimineaţă, a venit miliţianul care era de serviciu pe sală şi mi-a spus:
> — Fă-ţi bagajul şi hai jos, te duci acasă.
> A fost o bombă pentru mine!

La biroul de grefă al puşcăriei, adunaţi la anunţul că un osândit părăsea închisoarea, zece gardieni l-au privit ca pe o curiozitate. Eliberarea unui „politic" era un fapt atât de rar şi de solitar în cotidianul penitenciarului, încât momentul trebuia marcat, simţit, probat. Aveau nevoie să-l vadă cu ochii lor pe cel care supravieţuise chinului extrem şi terorii. Cu aceeaşi nedumerire şi surprindere fost întâmpinat preotul, ieşit din Gulag după nouă ani, la arestul Miliţiei din Râmnicu Sărat, în drum spre Bărăgan. Reacţia câtorva indivizi şi a miliţienilor de la arestul oraşului este elocventă pentru notorietatea închisorii în epocă:

> — Cum de ai scăpat de acolo? ! Toată lumea din oraş este îngrozită de acest Penitenciar. Nimenea nu ştie ce este acolo şi toţi sunt convinşi că cine intră în acea casă nu mai iese viu din acel lăcaş al chinurilor[762].

Deşi nu a fost sancţionat în închisoare cu izolare şi nici informatorii nu au arătat că ar fi avut activităţi „duşmănoase", i-a fost impus totuşi domiciliu obligatoriu. Ulterior, cei doi ani au devenit în realitate, prin măsurile prelungite de autorităţi, peste şase ani petrecuţi în Bărăgan[763].

După 15 ani ani de temniţă grea, efectuaţi zi cu zi, Ion Diaconescu nu a ştiut nici dacă să se bucure în ziua eliberării. Scena nu are nimic ceremonial, un eveniment de o banalitate surprinzătoare, asemenea unei plimbări în curtea închisorii: „A intrat la mine gardianul din tură şi mi-a zis, simplu, să iau ce am şi să ies afară! Tot ce aveam era pe mine, în plus o bucăţică de cârpă ce ţinea loc de prosop". A fost introdus într-o aripă a închisorii, într-o celulă comună, dar fără locatari, apoi a fost lăsat să aştepte aici întreaga zi. Abia a doua zi a avut parte de o întâlnire cu totul specială, care nu a durat însă mai mult de două minute: „A doua zi dimineaţă am primit vizita directorului Vişinescu. M-a întrebat cu un aer plictisit dacă ştiu pentru ce sunt adus în această cameră". După o scurtă ezitare, Diaconescu admite că ştia că urma să plece.

---

762. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, pp. 61-62.
763. Andrea Dobeş, „Preoţi catolici în atenţia Securităţii. Cazul Gheorghe Pătraşcu (1958-1989)", pp. 308-309 (vezi şi nota 1, p. 308).

„Da, mi-a confirmat el, dar n-ai să pleci acasă, ci cu domiciliu obligatoriu la Rubla, în Bărăgan!" „Şi ce am să fac acolo?" am întrebat eu. „Ai să lucrezi în agricultură, acolo este o mare unitate agricolă." Şi cu aceste vorbe, Vişinescu a plecat. [...] Directorul, pe lângă tonul de om plictisit, manifesta o atitudine de vădită superioritate ca să înţeleg, dacă mai era nevoie, că sunt un învins şi că trebuie să plec din puşcărie cu capul plecat[764].

În general, cutumele birocraţiei penitenciare au consemnat aceeaşi rutină. Deţinutul era condus într-un birou al închisorii, unde i se făceau formele, i se dădea biletul de eliberare, i se înmânau lucrurile personale de la arestare şi, cel mai adesea, nişte bani (din care se achiziţiona şi biletul pentru călătoria până la domiciliul forţat) pentru zilele muncite în închisoare (evident, nu la Râmnicu Sărat) şi era informat asupra destinaţiei (în general, în domiciliu obligatoriu). Apoi era însoţit la gară. Aici, în unele cazuri, cum a fost la Diaconescu, deţinutul era avertizat că nu are voie să comunice cu nimeni pe parcursul călătoriei; în alte cazuri, cei eliberaţi nu au fost atât de atent supravegheaţi. Pentru ţărănist a fost o adevărată corvoadă să ducă, pe o distanţă de 6-700 de metri, un geamantan cu câteva lucruri vechi, din cauza stării de sănătate. Miliţianul care îl conducea i-a tăiat-o scurt: „Da' ce vrei, să ţi-l duc eu?" – dar, silit de împrejurări, a acceptat să îl ajute[765].

Dintre cei care au părăsit închisoarea de la Râmnicu Sărat pe picioarele lor, doar Valentin Cristea a apucat să vadă judecarea lui Alexandru Vişinescu într-un tribunal. Eliberarea de la închisoarea buzoiană a trăit-o şi el ca o izbăvire. Fusese unul dintre cei mai tineri deţinuţi de la Râmnicu Sărat, arestat la 25 de ani. După ieşirea din puşcărie, din cauza regimului inuman de detenţie, i-a trebuit mai bine de un an ca să se poată pune pe picioare, la propriu, din cauza malnutriţiei de care suferea. În iarna eliberării, de la poarta închisorii şi până la gară a căzut pe gheaţă de trei ori din cauza echilibrului fragil şi a stării extreme de malnutirţie. Ajuns într-un târziu în localitatea părinţilor săi, a aflat că familia i se împuţinase. Trecuseră şapte ani de la întemniţarea sa, timp în care nu primise nici o vizită. A fost şi el frecventat ulterior, ca şi ceilalţi supravieţuitori ai infernului comunist, de ofiţerii de Securitate, o prezenţă nelipsită în viaţa lor[766].

Acelaşi Valentin Cristea rememora:

Ignoranţa totală în care m-a adus detenţia din Penitenciarul Râmnicu Sărat a făcut ca la eliberare, primind un bilet de tren spre Câmpina de clasa a doua, să consider că mi s-a făcut o favoare, întrucât la încarcerare existau trei clase de bilete pentru circulaţia feroviară, biletele de clasa a treia fiind între timp desfiinţate. Când am ajuns acasă, am aflat că părinţii mei erau morţi de doi ani. Nu am ştiut până în acel moment că aceştia decedaseră în timp ce eu mă aflam în Penitenciarul Râmnicu Sărat[767].

Aceeaşi scenă avea să o trăiască şi Ion Diaconescu, eliberat de la Râmnicu Sărat la sfârşitul anului 1962[768].

La ieşirea din puşcărie, unii deţinuţi au fost obligaţi de Vişinescu să semneze o declaraţie prin care se angajau să păstreze tăcerea asupra celor trăite şi văzute în

764. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 301.
765. *Ibidem*, pp. 302-304.
766. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 178-180.
767. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 226v.
768. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 305.

recluziune. Un astfel de formular, aflat în arhiva Securităţii, a semnat şi Ion Diaconescu. Asemenea angajamente, deseori tipizate, s-au semnat în toate puşcăriile comuniste la eliberare – pur şi simplu o ultimă tehnică de intimidare a deţinuţilor care părăseau închisoarea, fără consecinţe în plan penal. Corneliu Coposu a semnat şi el, înainte de a ajunge la Rubla în domiciliu obligatoriu, consimţind că „nu am voie să divulg nimănui nimic din cele văzute şi auzite de mine în legătură cu locul de deţinere pe unde am trecut şi nici despre persoanele încarcerate", dar nici să ia legătura cu rudele altor deţinuţi[769]. Şi preotului Gheorghe Pătraşcu i s-a cerut, după trei ani de izolare, să semneze un asemenea angajament. La biroul de grefă al puşcăriei a fost anunţat că nu poate merge la casa lui, ci că urma să fie trimis sub escortă în domiciliu obligatoriu. Perspectiva nu era tocmai încurajatoare:

> Nu, a zis ofiţerul de la birou, nu te duci direct acasă; acuma mergi acolo, la Lăteşti[770]; unde ai să stai un an, doi, pe urmă ai să faci o cerere şi poate vei ajunge acolo de unde ai fost arestat![771]

Ioan Bărbuş a iscălit şi el o asemenea declaraţie-tip. Au urmat însă alte tentative de şantaj, manipulare şi inoculare a fricii puse la cale de agenţii poliţiei politice. Ajuns pe patul de spital, ca mulţi dintre cei recent eliberaţi din detenţie, Bărbuş a fost chemat la Miliţie, unde i s-a indicat un număr de telefon, iar o voce necunoscută l-a convocat la o întâlnire de taină. Un civil, foarte bine informat despre situaţia şi familia fostului osândit, l-a invitat la o lungă plimbare şi i-a arătat realizările din vremea comunismului din Bucureşti. Plimbarea a durat până seara, iar Bărbuş, ca şi alţi foşti deţinuţi însoţiţi în astfel de călătorii iniţiatice, a rămas impresionat, dar rezervat faţă de costurile sociale ale unor asemenea progrese. Replica este memorabilă. Potrivit fiicei sale, în timp ce era plimbat, a fost întrebat de securistul pe post de ghid ce va face după ce va părăsi închisoarea, la care Bărbuş ar fi răspuns nonşalant că „va face pentru regim ce a făcut regimul pentru el"[772].

Aflat de zece ani în temniţele comuniste, dintre care şapte petrecuţi în lagărele sovietice, Augustin Vişa a primit vestea graţierii chiar de la Alexandru Vişinescu. De remarcat că părăsirea închisorii în acest mod nu a fost un act de virtute, căci Vişa nu era liberat în accepţiunea lui Vişinescu, ci pur şi simplu dat afară din puşcărie. Se întâmpla în noiembrie 1957:

> Abia am terminat mâncarea, nici nu se ridicase vesela şi aud un zgomot la uşa celulei. Intră comandantul, însoţit de suita lui şi-mi zice pe un ton ostăşesc: „Bună ziua, tovarăşe!".

769. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 200; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 296; vol. V, f. 177.

770. Una dintre localităţile din Bărăgan unde au fost trimişi mulţi dintre deţinuţii politici după eliberare şi unde erau cazaţi în regim de domiciliu forţat. Localitatea a fost populată cu deportaţi începând din vara anului 1951, când aici au ajuns, împotriva voinţei lor şi deposedaţi de toate bunurile, sute de familii de pe graniţa de vest a României, ca măsură de precauţie din cauza conflictului în care se afla regimul de la Bucureşti cu Iugoslavia lui Iosip Broz Tito.

771. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, pp. 61-62.

772. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 31-32; Mihaela Bărbuş, „Ioan Bărbuş, zece ani de lumină".

Imediat mi-am dat seama că s-a schimbat ceva în bine în situaţia mea. Cuvântul „tovarăş" spunea totul. „Am ordin să te dau afară din închisoare, tovarăşe. Iată telegrama din Bucureşti ! " – şi-mi arată hârtia pe care scria : „Puneţi imediat în libertate pe Vişa Augustin şi raportaţi executarea. Cabinetul ministrului Securităţii".

Dialogul între Vişa şi Vişinescu continuă fără perdea :

„Vă spuneam eu că sunt nevinovat", zic buimăcit. „Se mai întâmplă şi greşeli la noi... Ce să-i faci ? ! Să ştii că ai fost graţiat", mă anunţă pe un ton binevoitor, chiar prietenos pe care nu-l mai folosise cu mine. „Vă rog să-mi daţi o porţie de mâncare. Mi-e foame ! " mă pomenesc zicând aproape fără voie. „Să vină o porţie de mâncare şi bărbierul ! " ordonă comandantul[773].

Nu a plecat înainte de a mai cere o porţie de hrană. În schimb, când Valentin Cristea a fost întrebat, în ziua în care urma să fie eliberat, dacă doreşte să rămână până la prânz (era totuşi 1963, deţinuţii politici erau acum chestionaţi pe un alt ton), a refuzat ciorba carceralâ după cinci ani de temniţă[774].

În timp ce deţinutul Augustin Vişa era pregătit de personalul închisorii pentru plecare, i s-au redactat formele legale, i s-au adus lucrurile de la încarcerare, care i-au fost predate sub semnătură. Deşi lui Vişinescu nu i-a convenit situaţia, a trebuit să-l lase pe Augustin Vişa să plece nebărbierit, în absenţa frizerului. Imaginea era probabil una dezgustătoare. Un om slab, supt, palid, numai piele şi os, după zece ani de Gulag în care nu a păşit în lumea liberă, ieşea pe poarta închisorii de la Râmnicu Sărat îmbrăcat în haine ruseşti din vremea detenţiei în lagărele sovietice, cu cizme şi şapcă de lipovean, cu barbă, cu un sac plin de lucrurile îmbâcsite de la arestare şi o lădiţă de lemn cu câteva cărţi. Cu biletul de eliberare şi bani de tramvai şi de tren, a fost condus de Vişinescu spre poarta închisorii. O ultimă scenă de curtoazie, care ni-l înfăţişează altfel pe Vişinescu :

Se deschide poarta. Politicos, îl las pe comandant să iasă primul. „Nu ! Eu ies după dumneata. Am ordin să te dau afară din închisoare..." Îmi arată apoi drumul spre gară şi-mi spune : „Te rog să fii cuminte ! La gară, mulţi se vor lega de dumneata. Ştii ce ai de făcut. De altfel, şi eu voi fi acolo, când vine trenul".

Ajuns la gară, Vişa s-a plimbat jovial pe peronul gării din Râmnicu Sărat şi a respirat aerul libertăţii sub privirile uimite ale călătorilor. Sub căutătura ageră a lui Vişinescu, a fost ajutat să urce în tren de trei tineri pe care nu îi cunoştea, dar care au intuit calitatea pe care tocmai o abandonase. L-au îmbrăţişat. Ajuns în tren, zvonul că un deţinut recent eliberat se afla în tren s-a răspândit cu repeziciune, iar lumea a început să îl observe cu multă curiozitate. În schimb, foamea nu i-a dat pace. Astfel încât Vişa a scos un boţ de mămăligă rămas de la închisoare şi l-a mâncat pe furiş. În timp ce era scrutat şi cercetat de privirile curioase, un călător i-a oferit un pahar de vin, prilej pentru fostul întemniţat să remarce : „Nu mai băusem vin de zece ani şi mi s-a părut excepţional"[775].

773. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 391-392.
774. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 179.
775. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 392-394.

Întâmpinat cu surprindere de arestaţii şi miliţienii din arestul Miliţiei de la Râmnicu Sărat, preotul Gheorghe Pătraşcu, proaspăt eliberat, a ajuns la Ploieşti, unde a fost la rândul său uimit de anomalia situaţiei. Miliţienii vorbeau despre fotbal, despre meciurile echipei locale, lucruri mărunte, fără să-l bage prea mult în seamă pe osânditul care tocmai păşise din nou în viaţă, după ce se eliberase din probabil cea mai dură închisoare din România acelor ani. Ajuns în domiciliu obligatoriu în modestul oraş Feteşti, loc de pelerinaj pentru mulţi deţinuţi politici, după nouă ani de recluziune, dintre care trei în izolare desăvârşită, preotul a făcut cu greu paşi în necunoscut:

> Am ieşit singur în oraş. Eram liber. De nouă ani nu mai umblasem singur. Parcă nu-mi era la îndemână. Mă tot uitam înapoi să văd dacă nu vine un miliţian după mine. Nu venea, dar unde să merg? Nu aveam nici un ban în buzunar. Nici măcar nu ştiam cum arată banii acuma. Am ieşit să mă plimb[776].

Un alt preot, Mihai Godó, a plecat de la Râmnicu Sărat spre Bucureşti, bolnav de TBC, după şapte ani de izolare în „închisoarea tăcerii". Practic, Godó a ajuns la penitenciarul buzoian înainte ca Vişinescu să devină comandant şi a plecat de aici cu mai puţin de un an înainte ca stabilimentul să fie dezafectat. Plecarea din temniţă a fost un moment de mare bucurie, o adevărată mântuire după mii de zile de singurătate desăvârşită şi de regim de o brutalitate extremă:

> Într-o zi, mi se spune să-mi iau bagajul, plec. Aceasta era o izbăvire pentru mine. Nici n-o să vă vină a crede cât m-am bucurat. M-au urcat în tren, bineînţeles, singur într-un compartiment, am călătorit comod şi, a doua zi, am debarcat la Bucureşti. Mi-au pus pistoalele la cap şi la burtă şi m-au dus la Securitate, probabil pentru că eram într-o stare atât de jalnică, încât credeau că mă ameninţă moartea.

Nu era liber, dar era în viaţă. Scăpase de la Râmnicu Sărat. Era tot ce conta şi de ce avea nevoie pentru a supravieţui[777].

Cu umor, Corneliu Coposu îşi amintea momentul eliberării şi emoţiile care l-au încercat:

> Eram eliberat de tot balastul – nu din punct de vedere fizic, care era lipsit de importanţă, ci din punct de vedere intelectual. Era o senzaţie curioasă, aveam o uşurinţă nemaipomenită de versificaţie, o memorie proaspătă, care mă conducea pe firul amintirilor până la evenimente întâmplate la vârsta de doi ani. Niciodată nu reuşisem să depăşesc obstacolul celor cinci ani de la care începea şirul amintirilor din copilărie. Am înregistrat însă nişte întâmplări petrecute în prima copilărie, între vârsta de doi ani şi cinci ani, pe care, la ieşirea din puşcărie, le-am verificat; mi-au fost confirmate de mama că sunt autentice. Niciodată n-am avut timp sau interes să mă gândesc atât de departe cum mi s-a întâmplat în izolare[778].

La părăsirea spaţiului concentraţioar, Ion Diaconescu a fost condus până la domiciliul obligatoriu de un miliţian. În tren, lumea a descoperit cu uimire această fiinţă parcă ieşită

776. Gheorghe Pătraşcu, *op. cit.*, pp. 62-63.
777. Mihai Godó, *op. cit.*, p. 146.
778. *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, p. 177.

dintr-o cavernă şi, până la destinaţie, zvonul s-a răspândit cu repeziciune în celelalte compartimente, iar călătorii au aflat imediat povestea bărbatului cu înfăţişare cadaverică. Pe peron, condus de miliţianul care îi ducea bagajul, el fiind incapabil să-şi care lucrurile de câteva kilograme din pricina subnutriţiei, pasagerii au început să-i introducă în buzunare, aproape pe nesimţite, bani, mere, pâine sau ţigări. A fost acompaniat, cu discreţie, de strângeri de mână, bătăi amicale pe spate, gesturi de simpatie şi de admiraţie. Deţinutul eliberat s-a simţit astfel foarte măgulit şi a descoperit, după 15 ani de închisoare, că oamenii aveau un sentiment de apreciere aparte pentru osândiţii pe criterii politice[779].

Un alt fel de eliberare au trăit însă o altă categorie de osândiţi. E vorba despre deţinuţii de drept comun, care, deşi trăiau la câţiva metri distanţă de cei politici în celularul de la Râmnicu Sărat, nu se intersectau cu anii. Au ştiut doar unii de existenţa celorlalţi, fără să se vadă, fără să se cunoască, fără să-şi vorbească. Tot condamnaţi penal, cu pedepse mici pentru delicte minore, însă au avut parte de un tratament particular, au putut munci, au beneficiat de drepturi şi au stat în camere comune. Unul dintre ei a rememorat scena, atât de diferită de cea a ieşirii din temniţă a „politicilor":

> Şi m-a luat şi m-a dus la poliţia din Râmnicu Sărat. [...] Şi mi-a dat banii care îi aveam şi eu. Cât aveam. Nu mai ştiu, acolo... M-a dus la gară. La gară era un bufet, cum era bufetul nostru în gară. Poliţaiul cu mine. Am băut o ţuică. [*râde* – n.n.] I-am dat şi lu' poliţaiul. A băut şi el. A stat până când a venit trenul. M-am urcat în tren. Am scos bilet. Şi am venit la Buzău[780].

Condiţiile chinuitoare de recluziune – mai ales prin stresul pronunţat şi prin înfometarea îndelungată – i-au marcat nu doar psihic, dar mai ales fizic pe cei mai mulţi dintre foştii deţinuţi politici de la Râmnicu Sărat. În general, la ieşirea din închisoare, aproape toţi au plecat distrofici şi cu boli grave, mai ales cauzate de sedentarismul extrem, de frigul şi umezeala pătrunzătoare. Însă cele mai dese afecţiuni se pare că au fost cele pulmonare, din cauza temperaturilor foarte scăzute pe care le-au avut de suportat[781]. Clericul catolic Gheorghe Pătraşcu a suferit toată viaţa de plămâni din cauza TBC-ului netratat din puşcărie[782]. La rândul său, preotul greco-catolic Ştefan Tătaru avea şi el sănătatea distrusă[783]. Spre sfârşitul vieţii, Victor Anca nu a fost în stare nici măcar să ţină tocul în mână, din cauza bolii articulare. De altfel, toată familia sa a avut de suferit de pe urma stării sale. Contractase în detenţie un reumatism sever. Avea deja nevoie de sprijin pentru a se putea ţine pe picioare. Ajunsese să nu se mai poată deplasa, iar ginerele său, Ioan Bărbuş, şi el suferind după detenţia de la Râmnicu Sărat, îl ducea pe braţe. Durerile articulare nu l-au ocolit până la moarte, iar din pricina suferinţelor

779. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 306-307; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 143).
780. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 197-198.
781. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 62.
782. Andrea Dobeş, „Preoţi catolici în atenţia Securităţii. Cazul Gheorghe Pătraşcu (1958-1989)", p. 311.
783. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 291v.

nu mai avea putere. Ajunsese să fie hrănit și bărbierit de către nepoate. Miliției care l-au așteptat în domiciliu obligatoriu au fost șocați de înfățișarea lui, afirmând premonitoriu: „Nici acesta nu mai apucă primavera". A suferit tot restul zilelor de artroză degenerativă severă, cu picioarele deformate și dureri care l-au istovit și l-au țintuit la pat. În ultimii ani de viață a zăcut imobilizat din pricina durerilor și deformărilor articulare, nu înainte de a se chinui utilizând un baston[784].

La eliberarea de la Râmnicu Sărat, la expirarea pedepsei, fostul ministru antonescian Petre Tomescu, în vârstă de 70 de ani, era bolnav de arterioscleroză și rectocolită cronică[785]. „Umanitatea" directorului Vișinescu era evidentă și în privința lui Ion Diaconescu. Cu câteva luni înainte de eliberare, responsabilul medical i-a prescris regim alimentar și repaus la pat, țărănistul fiind închis din 1947 și suferind de TBC testicular. Astfel, bolnavul din celularul de la pușcăria buzoiană a fost trimis la Văcărești, însă comandantul Alexandru Vișinescu a dispus să fie izolat pe perioada transportului. Nu a fost o excepție, ofițerul acționând astfel și în cazul altor deținuți transferați. A cerut de asemenea ca la închisoarea-spital din București să fie păzită sever și izolată. După ce a ieșit din închisoare, în 1962, și a ajuns în domiciliu obligatoriu în Bărăgan, Diaconescu s-a internat imediat la unitatea medicală din Viziru. Din cauza frigului aproape permanent din detenție, a contractat o boală de plămâni care l-a chinuit toată viața[786].

Ioan Bărbuș s-a îmbolnăvit de ulcer și de varice în penitenciar și a avut de tras de asemenea tot restul vieții. Ulcerul era o boală foarte frecventă din cauza stresului, hranei proaste și insuficiente și a înfometării pe perioade îndelungate. La el urmele malnutriției erau vizibile, nu se putea hrăni și a fost internat la Spitalul Cantacuzino. A fost operat în două rânduri la mijlocul anilor '60, pentru ameliorarea afecțiunii fiindu-i extirpată o parte din stomac. De asemenea, sănătatea i-a fost zdruncinată de o boală varicoasă, agravată tot în stabilimentul carceral condus de Vișinescu, din cauza obligativității de a sta în picioare în cea mai mare parte a zilei. La eliberare, Bărbuș avea picioarele umflate și tumefiate din cauza absenței tratamentului și a malnutriției și abia mai putea să meargă. I se vedeau chiar și urmele lanțurilor pe care le purtase uneori în detenție. A stat multă vreme izolat la pat. Suferințele la membrele inferioare, cu ulcere varicoase, l-au marcat până la sfârșitul vieții. De altfel, Ioan Bărbuș și Victor Anca aveau să își amintească faptul că au îndurat cu mari suferințe regimul „cel mai lung și greu de suportat" din toate pușcăriile pe care le-au colindat[787].

Asemenea socrului său, la ieșirea din închisoare, Bărbuș nu a avut de înfruntat doar gravele probleme de sănătate, ci și toată țesătura sistemului comunist, care îi obliga pe deținuții politici să lupte pentru recucerirea drepturilor pierdute și integrarea într-o societate care îi respingea organic. A fost forțat de împrejurări să locuiască alături de logodnica și de socrii săi, familia Anca, într-o singură cameră. „Grozav circuit și grozav sistem" – avea să spună când a aflat că nu putea primi un buletin valabil de la Miliție,

784. *Ibidem*, vol. II, f. 27, 244; vol. III, f. 282v, 286; vol. V, f. 37-38; volum nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 67.
785. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 218-244.
786. *Ibidem*, vol. III, f. 296; vol. XI, f. 662-663, 666-668; Ion Diaconescu, *Temnița, destinul generației noastre*, p. 319.
787. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 27, 243, 243v; vol. III, f. 286, 287v, 289v; vol. V, f. 31-33; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 77.

întrucât nu avea o locuinţă, loc de muncă nu putea obţine câtă vreme nu avea buletin de Bucureşti, iar locuinţă nu putea primi dacă nu făcea dovada unui loc de muncă. Până în anii '80, a fost monitorizat în permanenţă de poliţia politică. Suferinţele îndurate în detenţie l-au obligat ca în ultimii ani de viaţă să rămână imobilizat la pat[788].

Un alt supravieţuitor, fostul ministru antonescian Ion Petrovici, a fost eliberat din Penitenciarul Râmnicu Sărat în 1958, după zece ani de temniţă grea. Avea 75 de ani când a ieşit pe poarta închisorii, istovit, bolnav şi cu vederea slăbită, iar în deceniul petrecut în Gulag, oficial, nu fusese niciodată pedepsit disciplinar. Cu toate acestea, odată ajuns la Olaru, un sat sărăcăcios de lângă Călăraşi unde i se fixase domiciliu obligatoriu şi unde, cu câţiva ani în urmă, fuseseră deportaţi bănăţeni de pe graniţa cu Iugoslavia, Petrovici a fost internat în spitalul local. Apoi a fost trimis la Bucureşti şi internat din nou într-o unitate medicală specializată, fiind grav bolnav, cu probleme cardiace.

Ion Petrovici fusese condamnat la zece ani de temniţă grea pentru crimă contra păcii, pentru participare la Guvernul Antonescu în calitate de ministru al Culturii Naţionale şi Cultelor (portofoliu care cuprindea, începând cu 1941, şi învăţământul), unde a intrat la insistenţele unor apropiaţi, dar şi ca membru al consiliului de administraţie al Radiodifuziunii, unde activase în 1941[789]. Fusese arestat în 1948 şi judecat un an mai

788. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 283, 287v; vol. V, f. 32.

789. Ioana Diaconescu, *Scriitori în arhiva CNSAS: intelectuali urmăriţi informativ, arestaţi, condamnaţi, ucişi în detenţie: 1946-1989: studii însoţite de anexe selectate din arhivele CNSAS*, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2012, pp. 109-115. Din păcate, autoarea nu dezvoltă în vreun fel acuzaţia de crimă de război pentru care a fost condamnat Ion Petrovici şi îl include fără nuanţe în registrul detenţiei politice; nu este singurul caz din volum. Mai mult, Ioana Diaconescu este de părere că Ion Petrovici şi alţii ar trebui reabilitaţi (vezi pp. 17, 110-111). Pentru cercetarea cazului filosofului ar fi necesare investigaţii amănunţite în dosarele procesului în care a fost condamnat, precum şi studierea atentă a ministeriatului său. În memoriul susţinut în faţa tribunalului, Petrovici însuşi afirma: „Fireşte, se poate susţine că miniştrii Guvernului Antonescu au dat o adeziune tacită la politica Mareşalului, întrucât fiecare îşi dădea seama că nu poate face – cel puţin în linii mari – o politică de tip contrar". În acelaşi timp, el constata: „Din primul ceas mi s-a atras atenţia că e vorba de o colaborare pur tehnică, şi faptul s-a adeverit prin aceea că niciodată nu mi s-a cerut un sfat sau opiniune în privinţa războiului şi a politicului. Cu cugetul curat trebuie să adaug că nici de la acea dată încoace nu pot avea răspundere efectivă, în afară de sectorul Cultelor şi Învăţământului unde înţeleg – cu tot amestecul sporadic al altora – să îmi asum întreaga responsabilitate" (memoriul semnat de Ion Petrovici, citat în Henri Zalis, „Ion Petrovici – probe la un dosar neglijat", în *România literară*, nr. 11/1999, disponibil online la http://www.romlit.ro/ion_petrovici_-_probe_la_un_dosar_neglijat (27.07.2016). Conform biografului său, Ionel Necula, Petrovici nu a fost nici legionar, nici antisemit, a lăsat şcolile evreieşti să funcţioneze în semiclandestinitate, primind chiar o scrisoare de felicitare din partea unui grup de evrei din Israel, după război. Şi într-adevăr, în unele locuri, rechizitoriul întocmit în 1948 conţine acuzaţii absurde la adresa sa ori care par astăzi fără noimă. Totuşi, pe lângă exagerări evidente, este reţinută răspunderea ministerială colectivă prin participarea sa la 28 de şedinţe ale Consiliului de Miniştri. Astfel, în calitate de ministru al guvernării antonesciene începând din decembrie 1941, Petrovici a încuviinţat politica rasială (de exemplu, legea din 1942 care purta semnătura sa îi excludea pe evrei din corpul artiştilor plastici) sau deciziile privind deportările ş.a. Deşi s-a încercat reabilitarea sa în 1997, intervenţia a doi congresmeni ai Statelor Unite pe lângă preşedintele României l-a determinat pe procurorul

târziu în cadrul unui lot mai mare din care au făcut parte mai mulţi demnitari ai Guvernului Antonescu.

Figură marcantă a şcolii de filosofie de la noi, a fost primul doctor în filosofie al unei universităţi româneşti, probabil cel mai cunoscut român în acest domeniu din perioada interbelică. Profesor la Iaşi şi Bucureşti, autor a zeci de tratate în limbile română, franceză şi germană, Ion Petrovici a făcut o strălucită carieră europeană. A păşit în politica mare odată cu preluarea mandatului de ministru în 1941, fiind în schimb până atunci un parlamentar „abonat" şi neratând nici un mandat în Parlament începând cu 1920. A intrat iniţial în Partidul Poporului al lui Alexandru Averescu, după care s-a înscris în PNŢ, iar apoi a urmat o colaborare cu alte formaţiuni. A trecut chiar prin mai multe guverne, atitudine care astăzi ar fi considerată „traseism". A acceptat o ofertă riscantă, încuviinţând să facă parte din Guvernul Goga ca ministru al Educaţiei Naţionale. După 1944 a fost internat iniţial în lagărul de la Caracal[790], apoi în sistemul concentraţionar instituţionalizat, trecând prin închisorile de la Aiud şi Râmnicu Sărat. Spre deosebire de Aiud, unde puşcăria transilvană îi oferise prilejul să compună zeci de poezii şi să „conferenţieze" în secţia a II-a despre logică şi istoria filosofiei, la „închisoarea tăcerii" a făcut cunoştinţă cu izolarea totală. La Râmnicu Sărat, în ciuda faptului că a fost sancţionat pentru tentativa de a lua legătura cu ceilalţi deţinuţi, caracterizarea sa omite această abatere[791].

Deşi mai avea de stat trei ani în satul de foşti deportaţi, din ordinul verbal al ministrului de Interne Alexandru Drăghici, care probabil fusese „convins" de foştii studenţi ai filosofului înscăunaţi în poziţiile înalte ale noului regim, lui Petrovici i s-a încuviinţat să rămână la Bucureşti, cu domiciliu forţat însă, care s-a prelungit ulterior. În capitală însă s-a văzut nevoit să facă faţă greutăţilor: fără pensie, locuind împreună cu surorile sale într-o mică încăpere din centrul oraşului după ce casa îi fusese confiscată, înconjurat de peste 20 de informatori. A fost ajutat de prieteni să supravieţuiască, printre care Mihai Ralea şi Tudor Vianu, care i-au acordat un fel de rentă lunară. Restricţiile domiciliare nu l-au împiedicat totuşi să-şi scrie memoriile[792], publicate în 1966, pentru o sumă fabuloasă – încă unul din paradoxurile comunismului românesc. A murit aproape nonagenar, la Bucureşti, în 1972[793].

---

general de la acea vreme, Sorin Moisescu, să retragă recursul în anulare înaintat pentru reabilitarea lui Petrovici şi a altor demnitari ai Guvernului Antonescu (I. Necula, *op. cit.*, pp. 26-28, 54-61, 64-71; pentru argumentele privind vinovăţia sau exonerarea lui Petrovici, vezi şi Michael Shafir, „O tragicomedie în desfăşurare?", în *Sfera politicii*, anul VI, nr. 61/iulie-august 1998, pp. 13-14; Ileana Vrancea, „Dosar: coerenţa unui fals în desfăşurare", în *România literară*, nr. 34/1999, disponibil online la http://www.romlit.ro/coerenta_unui_fals_n_desfasurare – 28.07.2016).

790. Conform propriei mărturii, Ion Petrovici a fost reţinut în baza unei liste alcătuite de Consiliul de Miniştri şi reţinut la 20 ianuarie 1945, până la 5 iunie 1945. A doua arestare a început la 18 mai 1946 (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 58-59).
791. *Ibidem*, f. 52-63; I. Necula, *op. cit.*, pp. 14-18, 22, 25-27, 39-40, 54-55, 61, 75-79; Ionel Necula, „Ion Petrovici şi realismul logic", în *Contemporanul*, anul XXI, nr. 4 (697)/aprilie 2010, p. 36.
792. În mod evident, memoriile nu cuprind perioada procesului ori a detenţiei.
793. Ioana Diaconescu, *op. cit.*, pp. 111-114; Ion Petrovici, *De-a lungul unei vieţi*, ediţie e-book, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2012, pp. 7-10; I. Necula, *op. cit.*, pp. 81-83, 162, 164-165.

Întors din lunga recluziune, unde petrecuse nouă ani, dintre care şapte într-un lagăr sovietic, Augustin Vişa nu a fost recunoscut de soţie după eliberarea de la Râmnicu Sărat. Nu mai arăta ca în pozele pe care le ştiau cei apropiaţi, fiind „practic un schelet". Când a ieşit din închisoare, şi-a revăzut băieţii, care erau deja copii mari, de nouă-zece ani. Unul dintre ei a depus mărturie în procesul Vişinescu. Fostul osândit a suferit apoi de inimă, având nevoie de o intervenţie chirurgicală. A mai trăit până în 1989, cu câteva luni înainte de prăbuşirea comunismului[794].

La rândul său, Ion Diaconescu ajungea în Bucureşti în aprilie 1964, după 15 ani petrecuţi în temniţele comuniste, dintre care ultimii cinci în izolare completă, şi un interval cu domiciliu obligatoriu în Valea Călmăţuiului, unde atmosfera între „deoişti" aducea în multe privinţe cu traiul din închisoare. Revederea cu cei dragi genera uneori momente tragicomice :

> Totul se schimbase. Mulţi dintre bătrâni dispăruseră, cei pe care îi ştiam în floarea vârstei acum erau cărunţi şi cu cute adânci pe faţă, iar tinerii nu mă cunoşteau şi nici eu nu-i cunoşteam ! Ce sentiment dureros de înstrăinare am încercat când l-am auzit pe un flăcău de 20 de ani din vecini întrebând în şoaptă „Cine-i ăsta, mamă ? "[795].

În Bărăgan, în domiciliu forţat, aveau să ajungă o parte dintre ţărăniştii trecuţi prin Penitenciarul Râmnicu Sărat, precum Corneliu Coposu, Radu Niculescu-Buzeşti sau Ion Diaconescu, dar şi Titus Dragoş. Eliberat de la penitenciarul condus de Vişinescu în 1959, şi Victor Anca a fost trimis în domiciliu obligatoriu pentru cinci ani. La procesul lui Vişinescu, o nepoată a relatat în sala de judecată cum l-a găsit :

> În luna martie 1960, mama m-a dus să locuiesc cu el şi cu bunica în localitatea Călmăţui din judeţul Ialomiţa, unde avea stabilit domiciliul forţat, eu rămânând acolo până în 1964. Din acea vreme, îmi aduc aminte că, ori de câte ori plecam undeva cu bunicul, bunica îmi spunea să nu îi cer acestuia să mă ia în braţe, întrucât era bolnav şi slăbit. Bunicul nu lăsa să i se vadă suferinţa şi probabil, din acest motiv, mie mi-a relatat atât de puţine despre ceea ce a trăit în Penitenciarul Râmnicu-Sărat.

Imaginea fostului avocat era una înfricoşătoare, un om sfârşit de foame şi de chinurile temniţei : suferea de distrofie în grad II, anemie, boli de stomac şi o afecţiune severă a rectului din cauza alimentaţiei şi a slăbiciunii fizice. Cât timp s-a aflat în domiciliu obligatoriu, unde era suferind, fără serviciu, Anca a fost spionat de informatorii Securităţii. Familia lui cheltuise o avere şi se înglodase în datorii pentru a putea face faţă refacerii şi susţinerii lui, care era obligat, după atâţia ani petrecuţi în închisorile comuniste, să stea departe de Bucureşti[796]. După ce a petrecut zece ani în Gulag, Radu Niculescu-Buzeşti a avut, pentru încă cinci, domiciliu obligatoriu în Bărăgan, la Rubla, Călmăţui, unde avea să fie vecin cu Anca şi Coposu[797]. În prima noapte de recluziune

794. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 281-283v ; Augustin Vişa, *op. cit.*, p. 1.
795. Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 420-421.
796. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 54, 59 ; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 287v ; vol. V, f. 2, 28-29.
797. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 20-48 ; Fişa matricolă penală a lui Radu Niculescu-Buzeşti, disponibilă online la www.iiccmer.ro (26.07.2016).

domiciliară a dormit pe o uşă. A revenit în Bucureşti în 1964, a lucrat pe un şantier şi a predat la un liceu industrial[798].

Ajunşi în Bărăgan, Coposu şi Diaconescu au avut mari dificultăţi de vorbire după lunga perioada de izolare. Practic, au reînvăţat să vorbească. Din cauza pierderii reflexelor, dialogul era împiedicat, răspunsurile defazate, eronate, lipsite de logică. În schimb, Nicolae Adamescu, care nu participase la reţeaua de comunicare prin Morse din închisoare, eliberat şi el de la Râmnicu Sărat în acelaşi an cu Diaconescu, părea alienat şi refuza să relaţioneze. Ajuns la Rubla, Coposu citea cu aviditate tot ce-i cădea în mână: cărţi, reviste sau ziare. Să reţinem că citea prima dată în tihnă, altceva decât raritătile reprezentate de documente juridice sau rapoarte de sancţiune, după 15 ani de detenţie. După intervalul de izolare totală la Râmnicu Sărat (cu mici intermitenţe în care s-a aflat în celulă cu Cornel Velţeanu ori cu prilejul internărilor la penitenciarul-spital Văcăreşti, adus uneori în stare gravă din cauza suferinţei pulmonare) şi ca urmare a reflexului dobândit în anii de detenţie în care făcea turul celulei, Diaconescu simţea necontenit nevoia să se plimbe[799].

Fostul secretar al lui Iuliu Maniu, Corneliu Coposu, era însă supravegheat îndeaproape de agenţii Securităţii, chiar şi când se afla în domiciliu obligatoriu. Unul dintre informatorii poliţiei politice relatează o întâlnire din 1964:

> Înfăţişarea sa e surprinzător de bună. Arată „în avantaj". [...]. Astăzi pare un tânăr înalt şi slab, aproape distins. Şi-a păstrat părul şi dantura. E îmbrăcat curat, cu hainele sale vechi. A stat în diverse închisori 15 ani, dintre care majoritatea în izolare desăvârşită, singur în celulă: „de unde a ieşit pe targă"; doi ani a stat în Bărăgan; iar în primul an, mama sa l-a întovărăşit dându-i toate îngrijirile. Una din surorile sale, care e farmacistă, a fost de asemenea în măsură să-l ajute să-şi refacă sănătatea[800].

În momentul când a părăsit penitenciarul de la Râmnicu Sărat în 1962, Corneliu Coposu era aproape muribund. Una dintre surorile lui îşi amintea de această etapă critică: „A fost o perioadă de criză de două săptămâni când am crezut că-l pierdem, dar era acolo, în Bărăgan, un doctor care a stat zi şi noapte lângă el şi l-a pus pe picioare". Vederea îi era de asemenea grav afectată. Înfăţişarea lui a şocat-o de-a dreptul pe una dintre surori:

> Tratamentul inuman la care a fost supus, la [*sic!*][801] transformat pe fratele meu într-o persoană pe care am recunoscut-o cu greu, slăbise foarte mult aproximativ 50-60 kg, era desfigurat şi dinţii erau proeminenţi datorită pierderii în greutate[;] avea nişte edeme îngrozitoare la coate, genunchi şi glezne datorită înfometării. Deasemenea m-a marcat faptul că se observau oasele craniului datorită aceleiaşi pierderi în greutate.

---

798. Mihaela Bărbuş, „Radu Niculescu-Buzeşti: un martir al adevărului", 28.02.2015, disponibil online la http://inliniedreapta.net/radu-niculescu-buzesti-un-martor-al-adevarului (27.07.2016).
799. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 186; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (*Ibidem*, vol. II, f. 138-139).
800. *Ibidem*, vol. IV, f. 187.
801. Textul a fost dictat unui poliţist judiciar de către Rodica Coposu, audiată la domiciliu.

Fostul campion la haltere era total schimbat, astfel încât sora sa, Rodica, a avut senzaţia că are în faţa ei un alt membru al familiei: „Când l-am văzut, semăna cu o fotografie a bunicii noastre înainte de a muri, aşa era de slab". Starea lui de distrofie extremă era consecinţa regimului de la Râmnicu Sărat, întrucât, înainte de a fi adus aici, rudele reuşiseră să-l vadă la un termen al procesului din 1955 şi nu părea atât de schimbat. Coposu a reconstituit lunile de după ieşirea din închisoarea lui Vişinescu:

> ...în domiciliu obligatoriu, aveam dificultăţi majore în a lega noţiunea cu coardele vocale, mi-a trebuit o deprindere similară copiilor care învaţă să vorbească până când am reuşit să îmi restabilesc maniera de a vorbi normal. Sigur că nu utilizasem cuvântul atâta vreme şi pierdusem deprinderea de a mai lega frazele împreună.

Practic, Seniorul a luat viaţa de la capăt, cu multe eforturi, pe lângă privaţiunile de tot felul la care era în continuare supus:

> Făceam nişte pauze penibile până când puteam pronunţa noţiunea din creier. Îmi aduc aminte că a fost un moment ridicol, tragi-comic, când am făcut un efort fizic de aproape un minut ca să pot pronunţa cuvântul nasture, cu gesturi, cu mimică.

Nu s-a refăcut niciodată complet[802].

Fotografiile făcute probabil în preajma arestării şi aflate în arhiva Securităţii înfăţişează un munte de om, cu cămaşă şi sacou, cu faţa rotundă, fruntea lată şi părul bogat. Un om de aproape 1,90 m înălţime, cu o greutate de peste 110 kg, fost campion la haltere, categoria grea, ieşea din închisoare, un deceniu şi jumătate mai târziu, atât de slăbit, încât nu putea sta în picioare mai mult de zece minute[803]. Regimul de izolare şi condiţiile dure de detenţie i-au şubrezit însă sănătatea pentru tot restul vieţii, iar afecţiunile pulmonare căpătate în temniţe l-au chinuit până la moarte. În vara anului 1994 a plecat în Germania pentru o intervenţie chirurgicală[804]. Avea să moară un an mai târziu, la 81 de ani, din cauza unui cancer la plămâni. În ciuda refuzului autorităţilor postcomuniste de a-i organiza funeralii naţionale, sute de mii de români l-au însoţit pe ultimul drum.

Ajuns în Bărăgan, era atât de zdruncinat fizic, încât primele trei luni nu a putut munci: „Eram atât de slăbit că nu puteam rezista pe poziţie verticală mai mult de 10 minute, leşinam imediat". În toamna anului 1963, adică la mai bine de un an după ce fusese eliberat din închisoare, încă era distrofic. Aflat în vecinătatea locuinţei lui Ion Diaconescu, fostul său frate de suferinţă şi de celular de la Râmnicu Sărat, Coposu a locuit cu mama sa, fiind deseori vizitat de surorile sale. Mai târziu avea să spună că această etapă intermediară, între izolarea carcerală totală şi lumea liberă, l-a ajutat să se adapteze:

> Pentru mine şi pentru alţi deţinuţi a fost o binefacere, pentru că, dacă am fi trecut de la regimul dur al puşcăriei direct la o viaţă normală, probabil că ar fi fost un şoc greu de

802. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 122-124; Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*, p. 20; Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, pp. 104, 200-201, 206; Lucia Hossu-Longin, *op. cit.*, p. 285.

803. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 103.

804. *Protagonişti ai vieţii publice: decembrie 1989 - decembrie 1994*, vol. I (literele A-F), pp. 207-208.

suportat. Acolo restricţia ne impunea să nu părăsim comuna şi să ne prezentăm la apelul de la Securitate, dar aveam dreptul să primim membrii familiei în vizită, pachete, şi să lucrăm.

Ajuns apoi în Bucureşti, a trăit în „împărăţia" socialismului: opt persoane îngrămădite în două încăperi, fără resurse, în timp ce soţia avea să-i moară curând[805].

A refuzat în schimb orice compromis cu autorităţile. Nu a cerut nici reabilitarea juridică, nu a acceptat nici să meargă să conferenţieze în Italia la invitaţia lui Iosif Constantin Drăgan şi a respins totodată oferta de a scrie la *Glasul patriei* pentru a-şi ameliora situaţia socială. Cel mai important compromis pe care l-a refuzat a venit însă chiar de la Gheorghe Gheorghiu-Dej, cu care se cunoştea personal din perioada de după război. I s-a propus să fie angajat la Consiliul de Stat, cu un salariu uriaş. Coposu a primit în 1964 (fusese eliberat în 1962) o telegramă prin care era convocat într-o audienţă la Gheorghiu-Dej[806]. Scena merită să fie cunoscută:

Telegrama urgentă a sosit în toiul nopţii. Biata mama, care trăia pe atunci, s-a speriat. A doua zi eram deci invitat în audienţă, dar nu aveam haine pentru că abia ieşisem din puşcărie. Am împrumutat nişte haine, dar nu ştiam unde e Consiliul de Stat. Mi s-a spus că e fostul Palat Regal.

Ajuns la cabinetul lui Dej, a fost primit chiar de către acesta:

M-a întâmpinat coborându-se de pe catedră (fiindcă avea la birou un fel de catedră profesorală), mi-a ieşit în faţă foarte exuberant spunând că îi face plăcere să mă întâlnească şi mă felicită pentru felul cum am suportat ororile prin care am trecut. La care mie mi-a sărit ţâfna: „Ca şi cum n-aţi fi ştiut ce se întâmplă în puşcărie!". „Ba am ştiut, dar n-am putut face nimic, pentru că ruşii ne-au dirijat tot timpul. Acum noi vrem să ne desprindem de ruşi şi facem apel la toţi românii buni să uite trecutul şi împreună să punem umărul să scoatem ţara din impas. De aceea v-am invitat aici, pentru că am pentru dvs. un post deosebit, şi anume acela de jurist-consult al Consiliului de Stat." Eu, la ora aceea, habar nu aveam de preţuri, nu ştiam ce salarii sunt, iar el, crezând că mă impresionează, îmi spune că este un post de 4.800 de lei pe lună. Am aflat apoi că sora mea, care era inginer, primea numai vreo 800 de lei salariu. Zic: „Şi de aia m-aţi chemat?". Zice: „Da, trebuie să daţi o simplă declaraţie". Zic: „Domnule, dacă eu am făcut 17 ani şi jumătate de puşcărie[807] şi am refuzat să fac orice fel de compromis, cum vă închipuiţi că am să vin să dau declaraţie? Nu mă interesează postul dvs.!".

Dej nu a renunţat la idee şi i-a lăsat fostului deţinut politic zece zile de gândire, dar Seniorul s-a arătat neînduplecat[808]. La rândul său, Ion Diaconescu, de-acum beneficiar

805. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, p. 103; Tudor Călin Zarojanu, *Viaţa lui Corneliu Coposu*, pp. 87-88, 90.

806. Ion Diaconescu povesteşte că, la iniţiativa mai multor foşti deţinuţi politici (fără a-i nominaliza) eliberaţi din domiciliu obligatoriu, confruntaţi în Bucureşti cu numeroase probleme locative sau juridice, au solicitat o audienţă la Gh. Gheorghiu-Dej şi au fost primiţi de Grigore Geamănu (membru al Consiliului de Stat), pe care îl aminteşte şi Coposu. Nu ştim dacă între cele două evenimente a existat vreo legătură (Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 325).

807. Coposu se referă aici inclusiv la perioada de domiciliu obligatoriu.

808. Tudor Călin Zarojanu, *Viaţa lui Corneliu Coposu*, pp. 93-96; Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, pp. 139-140. Relatarea este reluată într-o formă asemănătoare în *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, pp. 136-137.

al unui „dosar pătat", nu a putut lucra decât în funcţii agreate de Securitate, fără posibilitatea de intra în contact cu medii diplomatice sau în care s-ar fi putut manifesta fostul „duşman al poporului". A muncit aşadar ca inginer în întreprinderi precum Ascensorul Bucureşti, unde a activat până în 1980, când s-a pensionat[809].

La rândul său, Corneliu Coposu a fost urmărit şi supravegheat de Securitate nu doar în domiciliul obligatoriu, pe care nu avea voie să îl părăsească, ci şi mulţi ani după aceea[810]. În cei 23 de ani care au trecut de la eliberare până la prăbuşirea regimului comunist, Corneliu Coposu a fost mereu o ţintă pentru Securitate. Fără să i se dea vreo casă şi fără să aibă dreptul de a fi angajat, a lucrat ca muncitor necalificat în construcţii. A fost interogat după 1964, filat, reţinut pentru perioade scurte, de câteva zile, i s-au luat declaraţii peste declaraţii[811]. I s-au făcut nu mai puţin de 27 de percheziţii domiciliare, ocazii cu care i-au fost confiscate manuscrise, scrisori, cărţi, documente personale, niciodată restituite[812]. În 15 ani după ieşirea din temniţă, Coposu calculase că a fost convocat la Securitate de 272 de ori, de fiecare dată fiind audiat ore bune. La un calcul simplu, Coposu a petrecut în sediul Securităţii aproape un an, după cei 17 ani şi jumătate de recluziune impusă[813]. Ultima dată a fost reţinut pe 12 decembrie 1989[814]. După 1989, nu a căutat se se răzbune nici pe delatorii săi şi nici pe foştii săi torţionari. Nici măcar nu a dorit să-şi consulte dosarul de Securitate[815].

Un alt ţărănist trecut prin furcile caudine ale traiului de deţinut politic proaspăt eliberat a fost Augustin Vişa. Când a ajuns acasă, familia trăia într-o mizerie inimaginabilă din cauza privaţiunilor. După câteva luni în care s-a întremat ca să poată munci, având o diplomă de doctor în drept, a fost pe rând casier la o frizerie şi lucrător la Cauciucul Jilava, unde nu a rezistat mult timp din pricina „dosarului pătat", după care a plecat să lucreze în agricultură pentru ca Securitatea să-i piardă urma. Era supravegheat şi hăituit peste tot. În ciuda acestor piedici, nu s-a dat bătut şi şi-a căutat dreptatea. I-au trebuit aproape şapte ani să obţină anularea sentinţei şi reabilitarea sa juridică. A adresat numeroase memorii autorităţilor române, de la Ministerul Justiţiei, Comitetul Central şi până la Marea Adunare Naţională, dar l-a petiţionat şi pe Nikita Hruşciov şi Procuratura sovietică de la Moscova, de unde a venit şi salvarea. Scena cu momentul când a deschis plicul primit din URSS este memorabilă:

> Tremurând de emoţie, l-am desfăcut şi am început să citesc. [...] Citeam şi nu-mi venea să cred. Alături de mine, soţia inista să-i spun şi ei ce scrie în adresă. I-am răspuns doar atât, că am câştigat bătălia. Epuizaţi de emoţie, n-am mai vorbit nimic, ne-am îmbrăţişat izbucnind în plâns[816].

809. *Protagonişti ai vieţii publice : decembrie 1989 – decembrie 1994*, vol. I (literele A-F), p. 252.
810. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 186.
811. Vezi, de exemplu, o declaraţie dată de Corneliu Coposu în 1988, document care a fost depus de IICCMER odată cu denunţul penal împotriva lui Vişinescu şi care se găseşte în dosarul instrumentat de Parchetul General (*Ibidem*, f. 184-185).
812. *Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, p. 180; *Protagonişti ai vieţii publice : decembrie 1989 – decembrie 1994*, vol. I (literele A-F), pp. 206-208.
813. Virgiliu Ţârău, Ioan Ciupea, *op. cit.*, p. 495.
814. Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, pp. 130-131, 136.
815. Tudor Călin Zarojanu, *Viaţa lui Corneliu Coposu*, p. 66.
816. Augustin Vişa, *op. cit.*, pp. 394-403.

Alţii însă nu aveau să trăiască prea mult după ieşirea din penitenciar. De pildă, generalul Nicolae Stoenescu, ieşit din puşcăria lui Vişinescu după trei ani şi jumătate, pe 16 august 1958, avea să moară câteva luni mai târziu, pe 2 martie 1959, în colonia de muncă Culme, unde fusese „internat" pentru 60 de luni după expirarea pedepsei cu închisoarea. Ispăşea astfel al 13-lea an de recluziune. Deşi diagnosticul („dublă pneumonie cu insuficienţă cardiacă") părea să indice o lungă suferinţă, probabil că regimul sever din temniţa buzoiană i-a grăbit sfârşitul. Mai trecuse prin închisorile Comandamentului Militar al Capitalei, Aiud, Văcăreşti, Jilava şi arestul Securităţii Bucureşti. Fost ministru de Finanţe în vremea Guvernului Antonescu pentru un an şi jumătate, ofiţerul fusese reţinut începând cu 1945/1946 şi condamnat în două procese pentru crime de război şi împotriva umanităţii, sentinţele fiind contopite în 12 ani de temniţă grea. Fost militar reputat cu studii la Paris, profesor şi comandant înzestrat, îşi pusese semnătura pe legile rasiale şi încuviinţase execuţia unor soldaţi dezertori pe frontul din Moldova, în 1944[817].

Un alt caz este cel al lui Vasile Luca, fostul lider comunist părăsind printre ultimii închisoarea în care „domnise" atâţia ani comandantul Vişinescu. Avea să moară câteva săptămâni mai târziu, în Zarca Aiudului. Intrat în temniţele regimului la instalarea căruia a pus umărul la 54 de ani, petrecuse deja peste un deceniu în închisorile comuniste când ieşea pe poarta penitenciarului de la Râmnicu Sărat. Era bolnav şi depresiv, cum fusese în toată detenţia, în ciuda faptului că se bucurase de un tratament special. Nu mai spera să fie eliberat, aşteptându-se doar la o prelungire amară a destinului său carceral. Pe drumul cu trenul spre următoarea destinaţie concentraţionară, a cântat împreună cu Ion Eremia şi Aurel Ardeleanu, alţi doi foşti nomenclaturişti ajunşi ocnaşi, dar şi de un ţărănist şi un liberal, un cântec unguresc în vogă în anii '30, „Tristă Duminică". Eremia rememorează scena: „L-am cântat de mai multe ori, în vreme ce sărmanului Luca i se scurgeau şiroaie de lacrimi pe obraji"[818]. Mai târziu, când aveau să părăsească Aiudul cu acelaşi vagon de tren, Eremia şi Ardeleanu au provocat spaimă călătorilor prin înfăţişarea lor[819].

Printre ultimii osândiţi ai stabilimentului buzoian care se apropiau de sfârşitul stagiului carceral s-a aflat şi mâna dreaptă a lui Vasile Luca de la Ministerul de Finanţe, Alexandru Iacob. Ion Eremia l-a descris pe Iacob după ce l-a reîntâlnit în vagonul care îi transporta la Jilava (şi de aici la Aiud), alături de alţi deţinuţi, inclusiv Vasile Luca. Revederea a fost însă tulburătoare:

> L-am remarcat nu atât ca pe un vorbitor înzestrat, cât ca pe un tânăr de o frumuseţe şi un farmec deosebit, căruia auditoriul feminin îi admira în primul rând chipul, distincţia comportării şi eleganţa vestimentară, şi în al doilea rând cuvântul. Semăna cu un actor de cinema american, la modă pe vremea aceea, Tyrone Power, o frumuseţe creolă în genul lui Rudolph Valentino. Era căsătorit cu fiica unui mare fabricant de încălţăminte care ajutase în mod substanţial cu fonduri băneşti partidul comunist. Acum, după mai bine de un deceniu de şedere în iadul de curând desfiinţat, era fantoma celui pe care-l cunoscusem: faţa cadaverică şi îmbătrânită, ochii înfundaţi în orbite, părul albit şi trupul scheletic. [...] Nici unul dintre noi nu arată aşa de rău ca dânsul[820].

---

817. Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op. cit.*, pp. 252-257; Fişele matricole penale ale lui Nicolae Stoenescu, disponibile online la www.iiccmer.ro (7.10.2017).
818. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 277-278.
819. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 239-240.
820. Ion Eremia, *op. cit.*, pp. 278-279.

Provenit dintr-o familie de evrei deportată în lagărele de concentrare naziste în timpul războiului, Iacob s-a remarcat în rândurile comuniştilor ilegalişti încă de la începutul anilor '30, dar traiectoria sa în ierarhia partidului a cunoscut un moment de cotitură, care a contat probabil în economia evenimentelor ulterioare. În timpul celei de-a doua conflagraţii mondiale, întreaga conducere a partidului de la Cluj a fost deconspirată şi a căzut în mâinile autorităţilor maghiare, cu excepţia sa, ceea ce, evident, a trezit suspiciuni privind colaborarea cu autorităţile. Sprijinit de Vasile Luca şi de Ana Pauker, a activat la Cluj, imediat după ieşirea comuniştilor din ilegalitate, ca prim-secretar al Comitetului Regional al PCR. Episodul din timpul războiului avea însă să-l coste excluderea din partid în 1948 şi anchetarea sa de către Comisia Controlului de Partid. Însuşi Gheorghiu-Dej a considerat încă de pe atunci că nu era demn de încredere. Cu toate că nu s-a putut dovedi implicarea sa în „căderea" comuniştilor clujeni din 1941, ministrul Alexandru Drăghici a dispus ca şeful Securităţii clujene să preia ancheta şi să „dovedească" că Iacob fusese în realitate agent al spionajului maghiar. Era chiar în preajma scandalului demiterii lui Luca şi a apropiaţilor săi.

Iacob îl cunoscuse pe Vasile Luca târziu, în 1945, şi în scurtă vreme au devenit foarte apropiaţi. Aşa se explică probabil de ce Iacob a refuzat târgul propus de Gheorghe Gheorghiu-Dej, şi anume să participe la mazilirea şefului şi prietenului său. Preţul plătit nu s-a lăsat aşteptat. Căderea ministrului de Finanţe a determinat şi căderea sa. A fost destituit şi reţinut la puţină vreme după ce a împlinit 39 de ani, în primăvara lui 1952, împreună cu ceilalţi doi colaboratori apropiaţi ai lui Luca, Vasile Modoran şi Aurel Vijoli, care au fost însă eliberaţi după doi ani. Înainte să fie reţinut, credea cu tărie că, deşi puteau exista acuzaţii inventate, adevărul ieşea întotdeauna la lumină. A fost bătut cu bestialitate până la leşin în timpul interogatoriilor care se desfăşurau fără încetare, zile şi nopţi la rând. Supus terorii sălbatice, a încercat să-şi pună capăt zilelor. Torturat şi presat să admită acuzaţii fanteziste, Iacob a cedat deseori în ancheta de o duritate extremă. În procesul din 1954 al lotului Vasile Luca, Iacob a primit 20 de ani de închisoare pentru subminarea economiei naţionale, fără drept de recurs[821].

Unul dintre veteranii închisorii de la Râmnicu Sărat, el a ajuns aici prima dată la sfârşitul lunii octombrie a anului 1954[822], pe când avea 41 de ani. Ulterior, avea să fie scos şi readus de la anchete în puşcăria buzoiană. În toată aventura concentraţionară, Iacob a mai trecut prin închisorile Văcăreşti, Jilava şi Aiud. Ca şi în cazul lui Vasile Luca sau al fostului spion Constantin Horobeţ, Alexandru Iacob a beneficiat de un tratament mai blând în penitenciarul condus de Vişinescu, spre deosebire de ceilalţi deţinuţi politici. A fost mustrat doar o singură dată, fără să fie însă pedepsit cu izolarea şi cu reducerea porţiei de hrană. Însă nu a fost ocolit de boli, din cauza tratamentului dur pe care l-a avut de suportat[823].

---

821. Robert Levy, *op. cit.*, pp. 169-170, 179; Egon Balas, *op. cit.*, pp. 109, 284, 483; Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România 1945-1989. Dicţionar biografic H-L*, p. 126; Gheorghe Onişoru, *Pecetea lui Stalin : cazul Vasile Luca*, pp. 167, 172, 199, 254, 256, 302.
822. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 288; ACNSAS, fond P, dosar 148, vol. 122, f. 6-7 (documente aflate în AIICCMER); Fişa matricolă penală a lui Alexandru Iacob, disponibilă online la www.iiccmer.ro (25.07.2016).
823. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 282-288.

Din marea masă a deţinuţilor graţiaţi în 1964[824], avea să iasă printre ultimii din închisoare, la un an după ce fostul său şef decedase tot la Aiud, în Zarcă. Iacob avea picioarele umflate şi abia se mai târa. Împărţise ultimele zile de recluziune cu alţi trei deţinuţi, cândva parte a elitei regimului comunist, filosoful Belu Zilber, fostul general Ion Eremia şi fostul procuror militar Aurel Ardeleanu, ultimul fiind unul dintre anchetatorii cazului său. Cei patru foşti comunişti, alături de aproximativ 20 de legionari, erau ultimii deţinuţi care părăseau Aiudul în vara anului 1964. Lui Iacob i s-au înmânat biletul de eliberare şi bani de tren. Trecuseră aproape 12 ani de când fusese arestat. Pentru foştii amici, Iacob era de nerecunoscut: împuţinat la trup, fără dinţi în gură, cu pielea cu o tentă verzuie. Viaţa nu putea fi ca înainte, deşi procesul său a fost rejudecat, fostul ilegalist fiind absolvit de orice vină în 1968. S-a mutat într-un mic apartament, spre deosebire de vila elegantă pe care o deţinea la finalul anilor '40, cu vedere spre parcul Stalin (Herăstrău) din capitală, şi s-a angajat economist la o întreprindere socialistă. Ca să se întreţină, dădea meditaţii elevilor de liceu. În anii '80 a emigrat în Suedia. Soţia lui, Magdalena, a fost şi ea reţinută, apoi eliberată după un an şi jumătate. În timpul anchetei a suferit o traumă psihică din care nu şi-a mai revenit niciodată. A fost internată iniţial la Cluj. Refuza să mai mănânce de teamă să nu fie otrăvită, iar mai târziu, după ce a fost dusă de sora sa în Israel şi internată într-o clinică de specialitate, Alexandru a venit să o viziteze, dar nu l-a recunoscut[825].

Întâlnindu-i într-un compartiment de tren pe generalul Eremia şi pe încă un fost deţinut politic, recent eliberaţi de la Aiud, un tânăr de 24 de ani l-a recunoscut pe unul dintre ei. Reacţia acestora când tânărul a băgat mâna în buzunar în căutarea portmoneului este simptomatică pentru traumele cu care rămăseseră foştii deţinuţi: „Ce vreţi să faceţi, ne executaţi!". Audiat în procesul Vişinescu, bărbatul l-a comparat pe general cu o mumie sau cu deţinut din lagărele de concentrare naziste, fiind şocat de înfăţişarea acestuia. „În viaţa mea nu am văzut un om mai slab", a mărturisit el în faţa judecătoarei, la jumătate de secol distanţă[826]. Eremia părea dezarticulat şi extrem de speriat. Se deplasa cu mare greutate din cauza suferinţei, cu bocancii grei în plină vară. Deşi i s-a oferit de mâncare, nu a putut ingurgita întrucât se afla într-o stare de distrofie avansată – „doar oasele acoperite de piele", completa acelaşi martor. De altfel, Eremia nu mai avea nici un dinte în gură şi s-a jenat să poarte un dialog, ascunzându-se după perdeaua de la fereastra compartimentului. În plus, arterita de care suferea îl determina să-şi frece încontinuu picioarele, ceea ce-i făcea pe călători să creadă să deţinutul proaspăt eliberat ar putea avea râie[827]. Ajuns în Bucureşti, a evitat să se arate familiei din cauza înfăţişării lui înspăimântătoare. Fiica sa avea să rememoreze peste ani, într-o mărturisire publicată în *Los Angeles Times*, scena revederii cu tatăl său:

---

824. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 2095 în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*
825. Herbert (Belu) Zilber, *op. cit.*, pp. 163-165; Egon Balas, *op. cit.*, pp. 243, 287, 362, 483-484, 510; Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu (editori), *op. cit.*, p. 471 (ANIC, fond CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 153/1968, f. 2-4, 39-42, 45-49); Ion Ianoşi, *Internaţionala mea. Cronica unei vieţi*, Editura Polirom, Iaşi, 2012, p. 299.
826. Este vorba despre Dumitru Iordănescu, care ar fi contactat-o pe Nicoleta Eremia după prima şedinţă de judecată din septembrie 2014, după ce văzuse la ştirile TV că soţia fostului general era martoră în proces. Iordănescu a fost audiat la Curtea de Apel Bucureşti la 19.11.2014.
827. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 261-262, 269; vol. II, f. 238-241.

Mama speriată de faptul că imaginea lui ne-ar putea deprima a dorit să întârzie întâlnirea până când s-ar fi refăcut. Dar eu îl văzusem. Mă dusesem cu o colegă în parcul de la Lupoaică după orele de clasă şi ne aşezaserăm pe o bancă. Lângă noi se afla un bărbat slab, tuns chilug, cu dinţii lipsă care s-a uitat fix la mine şi m-a strigat pe nume. Am strâns-o de mână pe prietenă şi am fugit[828].

Ca şi în cazul altor deţinuţi închişi la Râmnicu Sărat, Ion Eremia nu avusese posibilitatea să ia legătura cu familia în toată perioada de recluziune. Crezându-l mort în închisoare, mama generalului a organizat chiar câteva parastase. După ieşirea din penitenciar, i s-a respins cererea de a i se acorda o retribuţie (pe care o pierduse în 1958), fiind condamnat politic şi degradat militar, un blam care atrăgea pierderea dreptului la pensie. Însă drama lui nu s-a limitat la atât, căci după ieşirea din detenţie a încercat să se sinucidă. Umilinţa şi statutul de proscris au fost sentimentele cele mai apăsătoare după eliberare. De asemenea, fostul general era întreţinut în bună măsură de partenera sa[829], el având nevoie şi de un tratament medical costisitor[830].

Întâlniri în libertate

Aşa cum am văzut, cu câteva excepţii, cei mai mulţi dintre deţinuţii politici nu se văzuseră faţă către faţă din cauza regimului de izolare severă de la Râmnicu Sărat, însă ştim că foşti colegi de suferinţă aveau să se întâlnească după eliberare. Alteori, chiar poliţia politică ne confirmă aceste amintiri. De exemplu, după ieşirea din detenţie, poliţia politică l-a urmărit la tot pasul pe Corneliu Coposu. Nu a scăpat nici o mişcare a acestuia, l-a convocat la Securitate de sute de ori şi l-a reţinut în alte rânduri fără nici un temei concret. Aşa aflăm că viitorul lider al PNŢ era vizitat de Ioan-Ovidiu Borcea, coresponda sau discuta frecvent cu Ilie Lazăr, Ion Diaconescu şi Ion Puiu[831]. De altfel, ţărăniştii s-au întâlnit frecvent şi astfel au putut schimba impresii cu privire la amintirile din detenţie. De pildă, în 1970, Corneliu Coposu, Victor Anca, Ioan Bărbuş, Ion Diaconescu, Ion Puiu păstrau legătura şi comunicau constant. La rândul său, după eliberarea de la Botoşani, Ioan-Ovidiu Borcea a relaţionat cu foşti deţinuţi de la Râmnicu Sărat, precum Ion Diaconescu, Ioan Bărbuş, Victor Anca, Ion Puiu sau Vasile Munteanu[832]. Se ştie, de asemenea, că fostul general Eremia i-a întâlnit pe ţărăniştii Diaconescu şi Coposu, cu care a purtat discuţii[833].

828. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 18.
829. Nicoleta Eremia a precizat la înfăţişarea din 24.09.2014 că ea şi generalul au trăit împreună începând cu 1969, înainte de căsătoria lor.
830. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 25, 27; vol. II, f. 140v-141v, 158-159.
831. Virgiliu Ţârău, Ioan Ciupea, *op. cit.*, pp. 493-510.
832. Vasile Munteanu (1901-?) s-a născut la 22 februarie/16 martie 1901 la Braşov. Ziarist, fost membru PNŢ. A fost arestat în 1948 şi condamnat în 1951 la 20 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra ordinii sociale. A trecut pe la penitenciarele Aiud, Jilava, Oradea, Codlea şi Râmnicu Sărat. La puşcăria buzoiană a fost adus în octombrie 1957, fiind eliberat în ianuarie anul următor. A fost arestat din nou în martie 1959 (Fişa matricolă penală a lui Lazăr Ştefănescu, disponibilă online la www.iiccmer.ro – 7.10.2017).
833. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 141v; vol. V, f. 34; Cicerone Ioniţoiu, *Figuri de legendă*, p. 72.

Alţii, cum ar fi Valentin Cristea, au evitat în mod deliberat, de teama Securităţii, întâlnirile după eliberare cu foşti colegi de temniţă, până în 1989. După Revoluţie însă, s-a întâlnit cu Ioan Bărbuş, fost vecin de celulă, şi i-a trimis o scrisoare Elenei Iacob, sora lui Ioan (Jenică) Arnăutu, care îşi căuta fratele între morţii Râmnicului. Ion Diaconescu s-a întâlnit şi el uneori cu rudele celor care au stat închişi la Râmnicu Sărat, contribuind totodată la diseminarea informaţiilor despre osândiţii care au trecut pe aici. De pildă, tatălui lui Arnăutu, care căuta cu disperare detalii despre modul în care a murit fiul său în puşcăria lui Vişinescu, i-a spus că au stat în celule apropiate şi i-a relatat despre moartea lentă a fostului partizan[834].

În ciuda a ceea ce s-ar putea crede, discuţiile dintre foştii colegi de suferinţă puteau evita trecutul lor comun, suferinţa şi temniţa. Pe unii traumele psihice i-au făcut să refuze deschiderea unui subiect atât de dureros precum chinurile şi privaţiunile trăite în „închisoarea tăcerii". În familii însă se vorbea câteodată despre cele întâmplate acolo, dar amănuntele umilitoare despre bătăile încasate, supliciul izolării erau uneori ocultate. În schimb, alţii au povestit despre grozăviile de aici imediat ce au ieşit din puşcărie, chiar şi pe patul de spital. Internat fiind la Spitalul Cantacuzino din Bucureşti, Ioan Bărbuş i-a povestit unui prieten, care era de altfel şi informator al Securităţii, despre chinurile în care au murit în penitenciarul lui Vişinescu Ion Mihalache, Constantin Pantazi şi Victor Rădulescu-Pogoneanu. La rândul său, după eliberarea din Gulag, Borcea a împânzit şi el lumea cu relatări despre caznele îndurate aici[835].

Dintre supravieţuitorii închisorii Râmnicu Sărat, mulţi şi-ar fi dorit să se facă dreptate. Nu neapărat pentru suferinţa prin care au trecut ei, ci mai ales pentru deţinuţii care au fost chinuiţi şi şi-au pierdut viaţa aici. Frecvent erau rememorate cazurile lui Ion Mihalache, Ioan (Jenică) Arnăutu sau Victor Rădulescu-Pogoneanu. Moartea lui Arnăutu, cu toate caznele pe care le-a suportat şi suferinţa extremă generată de conducerea închisorii, raportate la un anumit tip de rezistenţă care a strânit admiraţie şi respect printre deţinuţi, este unul dintre evenimentele care s-au păstrat în timp. Prin rememorare şi evocarea constantă a împrejurărilor decesului, foştii osândiţi au întreţinut acest episod, l-au transmis în familii, l-au alimentat cu informaţii şi, mai ales, fără să ştie, au făcut ca acesta să producă, peste ani, mărturii în sala de judecată. În trecut însă, Securitatea, care îl spiona pe Ioan Bărbuş în anii '70, era în alertă pentru că circulau informaţii despre atrocităţile care se petrecuseră în Gulagul dejist şi, mai ales, că ar exista mărturii scrise cu privire la soarta lui Arnăutu. De precizat că Bărbuş era pe atunci în legătură cu sora lui Arnăutu. De asemenea, şi moartea lui Mihalache a fost o istorie foarte discutată şi „absorbită" la nivelul foştilor deţinuţi politici ori al familiilor acestora, astfel încât s-a putut perpetua imaginea locului de recluziune şi a specificului închisorii de la Râmnicu Sărat[836].

În literatura de detenţie nu sunt multe relatări despre întâlniri, după eliberare, dintre foşti deţinuţi şi torţionarii lor. Dintre toţi supravieţuitorii penitenciarului buzoian care au lăsat mărturii, există o singură evocare cu amănunte bogate despre revederea lui Alexandru Vişinescu în libertate, cea a lui Ion Diaconescu. Vişinescu îl ştia foarte bine

834. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 122f, 226v ; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 167.
835. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 242v ; vol. IV, f. 120v ; vol. V, f. 31.
836. *Ibidem*, vol. III, f. 286 ; vol. V, f. 36.

pe fostul ţărănist, întrucât acesta petrecuse la Râmnicu Sărat aproape cinci ani, începând din vara anului 1957, după aproape zece ani executaţi în alte închisori. Fusese transportat în această puşcărie de la Aiud, unde participase activ la o grevă a deţinuţilor politici, şi a rămas până în 1962, cu două intermitenţe.

Ion Diaconescu era fiu de preot dintr-o comună din Argeş, venind pe lume chiar în timpul Marelui Război, la sfârşitul verii anului 1917. După terminarea Liceului „Mihai Viteazul" din Bucureşti, în 1936, a urmat Facultatea de Electromecanică a Institutului Politehnic din capitală. Imediat după absolvire a lucrat ca inginer la Ministerul Economiei Naţionale, unde a activat până după război, când a fost epurat de comunişti. Diaconescu avea să facă politica unchiului său, Ion Mihalache, de unde i s-a tras şi detenţia, intrând în 1936, pe când era elev la liceu, în organizaţia de tineret a PNŢ. Din 1944 până în anul arestării a activat în conducerea centrală a Tineretului Ţărănesc. A fost arestat în decembrie 1947 şi condamnat la 15 ani de muncă silnică într-un proces intentat organizaţiei de tineret a PNŢ, desfăşurat în anul următor. A fost încarcerat la Baia Sprie, Văcăreşti, Aiud, Râmnicu Sărat. Avea să mai vadă lumina zilei abia la ieşirea din închisoarea de la Râmnicu Sărat, la expirarea pedepsei, când a fost trimis în domiciliu forţat la Rubla. Mai exact, a ispăşit 17 ani în diverse forme de recluziune. Intrat la închisoare la vârsta de 30 de ani, avea să declare după prăbuşirea comunismului: „Această întrerupere intervenită la vârsta optimă pentru creaţie mi-a marcat definitiv viaţa"[837]. După prăbuşirea dictaturii însă, a fost unul dintre liderii PNŢ, iar după moartea lui Corneliu Coposu a devenit şeful ţărăniştilor. A fost şi preşedinte al Camerei Deputaţilor, una dintre puţinele demnităţi publice ocupate de un fost deţinut politic după 1989.

Pentru Alexandru Vişinescu, Diaconescu a fost un caz special la Râmnicu Sărat. Cu un an înainte de a fi eliberat, comandantul îl caracteriza pe deţinut ca fiind extrem de periculos. Peste decenii, încolţit de reporterii care îi dădeau târcoale locuinţei, după deconspirarea sa, Vişinescu l-a împroşcat postmortem într-o tiradă ignobilă, numindu-l pe Diaconescu „jigodie" şi „porc" şi negând că acesta ar fi fost închis la penitenciarul buzoian:

> Minte. Nu a fost acolo. Eu, ca şi comandant, ştiu. [...] nu e adevărat. Jigodia asta n-a fost o dată acolo. [...] Coposu a fost, Diaconescu nu a fost niciodată. Pun pariu pe pensia mea. Nu a fost acolo![838]

În puşcărie, Diaconescu a fost pedepsit deseori de fostul comandant. Numeroase acte, documente care se găsesc astăzi în arhiva CNSAS, semnate personal de Vişinescu

---

837. *Protagonişti ai vieţii publice: decembrie 1989 – decembrie 1994*, vol. I (literele A-F), p. 252.

838. „Exclusiv! Interviu cu torţionarul Alexandru Visinescu: «Eram un amărât! Nu eu sunt de vină, nu puteam să refuz ordinele!»", 9.08.2013, disponibil online la http://a1.ro/news/politic/exclusiv-interviu-cu-tortionarul-alexandru-visinescu-eram-un-amarat-nu-eu-sunt-de-vina-nu-puteam-sa-refuz-ordinele-id156423.html (2.09.2014); „Torţionarul Vişinescu, interviu cutremurător. Ce spune despre foştii deţinuţi şi despre tortură", 9.08.2013, disponibil online la http://www.romaniatv.net/media_127930_alexandru-visinescu-interviu-cutremurator-ce-spune-despre-fostii-detinuti-si-de-ion-diaconescu_92994.html (2.09.2013); „Alexandru Vişinescu l-a înjurat pe Ion Diaconescu: «Jigodia asta nu a fost acolo»", 9.08.2013, disponibil online la http://www.antena3.ro/romania/alexandru-visinescu-l-a-injurat-pe-ion-diaconescu-jigodia-asta-nu-a-fost-acolo-224064.html (6.07.2013).

în penitenciarul de la Râmnicu Sărat, probează implicarea personală a directorului închisorii în regimul sever de izolare la care a fost supus fruntașul țărănist. De remarcat că până să ajungă la Râmnicu Sărat, după un deceniu petrecut în închisorile comuniste, Diaconescu fusese pedepsit ceva mai mult de două săptămâni, cumulate. Dar la puşcăria buzoiană, în aproape cinci ani, Vişinescu l-a sancţionat cu 40 de zile de regim sever. În august 1957, Diaconescu a fost surprins de ofiţerul supraveghetor de la etaj că încerca să ia legătura cu vecinul din celula alăturată (Ilie Lazăr) prin ciocănituri în perete în codul Morse şi s-a propus penalizarea lui cu trei zile de izolare. Vişinescu a mai adăugat acestei pedepse încă două zile. Nu a fost nici prima şi nici ultima tentativă a lui Diaconescu, care, pentru încercări similare, a fost sancţionat în acelaşi an în lunile următoare, dar şi în 1959 şi 1961. Chiar şi atunci când era mutat pentru spitalizare, Vişinescu cerea ca Diaconescu – distrofic, fără vlagă şi bolnav în ultimul hal – să fie izolat, fiind considerat „F.F. PERICULOS". În anul în care a părăsit închisoarea buzoiană, ţărănistul era deja grav suferind. Cu toate acestea, dacă medicul recomanda o lună în pat în condiţiile în care deţinuţii – aflaţi în repaus permanent în celula de câţiva metri pătraţi – nu se puteau aşeza în pat pe timpul zilei, Vişinescu reducea personal pentru Diaconescu această perioadă la trei săptămâni. De asemenea, dacă medicul recomanda regim alimentar timp de o lună, Vişinescu reducea intervalul la jumătate[839].

Întâlnirea dintre Vişinescu şi Diaconescu a avut loc la puţin timp după ce deţinutul s-a întors din domiciliu obligatoriu în Bărăgan, în 1964. Ţărănistul a fost abordat în Bucureşti de un necunoscut. Dialogul este savuros:

> Măi, zic, p-ăsta-l cunosc, măi, cine dracu-i ăsta? Am fost cu el prin puşcărie? Îl cunosc, da' nu-mi dau seama în momentul ăsta cine e. Când am ieşit de la telefon [o cabină de telefon public – n. A.M.], el m-a chemat să mă duc la masa lui. M-am dus. „Ce faci, domnu' Diaconescu, zice, eu care-am avut sub comanda mea atâţia deţinuţi nu ştiu ce şi te ştiu perfect, iar dumneata la Râmnicu Sărat 6 ani de zile ai avut un singur comandant şi nu mai mă cunoşti." „Păi, dom'le, dumneata mă vedeai în fiecare zi de câteva ori. Eu te vedeam poate o dată pe lună şi erai îmbrăcat militar. Aicea mi-ai apărut un civil, eu... au trecut acu' deja câţiva ani de zile, nu mai îmi... nu mai îmi dau seama, nu mi-am dat seama, am avut un lapsus, cutare." Zice el, aşa împăciuitor, zice: „Aşa au fost timpurile". Zic: „Timpurile le-au făcut oamenii. Oamenii au fost aşa"[840].

Bărbatul era aşadar chiar Alexandru Vişinescu, care îşi încheiase mandatul de comandant cu un an în urmă. În alt loc, Diaconescu a precizat că au făcut chiar o scurtă plimbare împreună, timp în care Vişinescu i-a vorbit ca unui vechi prieten[841].

---

839. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 202, 204; XI, f. 661; vezi şi Sentinţa civilă nr. 336/5.02.2014 a Curţii de Apel Bucureşti, Secţia a VIII-a Contencios administrativ şi fiscal, pp. 5-6.
840. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 130-131). Corneliu Coposu relatează o scenă asemănătoare avându-l ca protagonist pe Vişinescu (*Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*, pp. 174-175). Nu suntem convinşi că au existat două astfel de momente distincte sau Coposu a împrumutat relatarea de la Diaconescu, dar credem că scena evocată mai sus are un grad ridicat de veridicitate, dat fiind contextul şi credibilitatea memorialistului.
841. Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 326.

În 1991, Coposu şi Diaconescu au revenit după jumătate de veac în închisoarea de la Râmnicu Sărat[842]. Aici s-a filmat un documentar în care cei doi au depănat amintiri despre detenţia lor, documentar difuzat ulterior pe postul public de televiziune. Nu este exclus ca diatriba lui Vişinescu împotriva lui Diaconescu, când a susţinut că ţărănistul nu a fost închis la Râmnicu Sărat, să fi fost cauzată de acest documentar şi de tentativa bătrânului ofiţer de a arunca în derizoriu mărturia fostului deţinut. Totuşi, după ce a vizionat la proces un interviu cu Ion Diaconescu, înregistrarea unei lungi mărturisiri despre regimul din „închisoarea tăcerii", Vişinescu n-a contestat nimic din cele spuse de fostul ţărănist[843].

Dezafectarea penitenciarului

Ion Mihalache a murit la Râmnicu Sărat în noaptea de 5 februarie 1963. Este ultimul deces al unui deţinut în penitenciar, în cele peste şase decenii de existenţă a închisorii. Puşcăriile comuniste se goleau cu repeziciune în acele luni în care decretele de graţiere erau emise pe bandă rulantă. România trăia atunci un adevărat dezgheţ, o destalinizare târzie, care avea să se materializeze într-o declaraţie de independenţă faţă de Moscova. Această relaxare a avut efecte inclusiv în privinţa deţinuţilor politici aflaţi încă în închisorile comuniste, întrucât Gheorghe Gheorghiu-Dej şi cercul ierarhic din jurul său deciseseră să demareze un amplu proces de apropiere faţă de public, prin accentuarea ataşamentului faţă de interesele naţionale. În acest sens, un rol major îl avea apropierea de elite, iar eliberarea deţinuţilor politici din închisori a reprezentat unul dintre instrumentele fundamentale pentru recâştigarea bazei politice din interior, prin recuperarea trecutului istoric.

Reconcilierea cu aceste „relicve", dintre care veteranii petrecuseră aproape două decenii în închisori, ca exponenţi ai unei epoci apuse şi ai unor categorii sociale ostracizate, nu era aşadar întâmplătoare. Eliberarea acestora era, chipurile, semnalul despărţirii definitive de epoca stalinistă. Simbolic, lumea cea nouă care se clădea în toate avatarurile ei (despărţirea de Moscova, recuperarea temei naţionale, îmbunătăţirea relaţiilor cu lumea occidentală, relaxarea culturală etc.) le oferea o şansă supravieţuitorilor unei lumi dispărute. În plus, „reuşita" politicii de extremism social, prin care se izbutise anihilarea prin încarcerare a unor categorii largi de populaţie, i-a determinat pe liderii comunişti români să ia în considerare o eliberare masivă din închisori. În total, peste 15.000 de persoane au fost eliberate în numai trei ani, după aproape două decenii (1945-1964) de intensă represiune[844].

842. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 294; vol. IV, f. 58; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan; verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 138).

843. Scena s-a petrecut la şedinţa publică a procesului din 28 ianuarie 2015, la Curtea de Apel Bucureşti – ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v.

844. Conform unui document al Consiliului de Miniştri, în intervalul 1 ianuarie 1962 – 24 iulie 1964, Consiliul de Stat al RSR a graţiat 12.488 de persoane, cele mai multe condamnate pe criterii politice. În acelaşi interval au fost eliberate, întrucât le-a expirat pedeapsa, 2.547 de

Penitenciarul buzoian era unul dintre cele mai emblematice vestigii ale represiunii comuniste. Atrocităţile de aici vizaseră exact exponenţii lumii de dinaintea instalării regimului comunist, iar urmele fărădelegilor trebuiau şterse. O întreagă elită politică, militară, administrativă, culturală fusese reprimată ani de zile la Râmnicu Sărat, în timpul mandatului comandantului Alexandru Vişinescu. Aşadar, liderii Internelor au decis că penitenciarul trebuia dezafectat, iar puţinii deţinuţi politici mutaţi la alte închisori, precum Jilava, Gherla, Aiud sau Botoşani. Audiat în 1967 de comisia instituită de Nicolae Ceauşescu, Alexandru Vişinescu a declarat inocent că „nu cunoaşte motivul desfiinţării penitenciarului”[845].

Este totodată adevărat că, începând cu 1959, unele penitenciare din sistemul carceral comunist au fost de asemenea dezafectate. Este cazul multora de dimensiuni mici, dar şi a unor adevărate bastioane ale terorii pentru deţinuţii politici, precum Făgăraş, Suceava sau Ocnele Mari[846]. Deja din 1962, odată cu plecarea sau eliberarea unor deţinuţi (Ion Diaconescu, Corneliu Coposu, Nicolae Adamescu, Mihai Godó ş.a.), Penitenciarul Râmnicu Sărat s-a golit semnificativ. Nu era singurul exemplu de acest fel. Pentru ştergerea urmelor şi, poate, pentru cufundarea în uitare a locului, Penitenciarul Sighet fusese abandonat ca penitenciar politic în 1955, după ce în Occident se aflase despre centrul de exterminare din nordul extrem al României. La fel se întâmplase şi cu satele fondate ad-hoc în inima Bărăganului, utilizate pentru adăpostirea zecilor de mii de deportaţi în prima parte a anilor ’50. În ce mai rămăsese din acele cătune sărăcăcioase li se fixaseră domiciliu obligatoriu delţinuţilor politici eliberaţi din închisori. Ulterior, autorităţile au făcut să dispară orice semn concret prin desfiinţarea celor mai multe dintre aceste aşezări rurale[847].

Aşadar, în mod oficial, în mai 1963, închisoarea de la Râmnicu Sărat devine istorie. Ultimii deţinuţi fuseseră transferaţi de aici cu o lună înainte. Dintre cei care au petrecut ultimele săptămâni în celular, îi amintim pe ţărăniştii Ioan Bărbuş, Ion Puiu, Emil Boşca-Mălin, Ioan Ovidiu-Borcea, preotul Mihai Balica, avocatul Cornel Velţeanu, fostul ministru liberal Alexandru Alexandrini, contraamiralul Horia Măcellariu, generalul Gheorghe Jienescu, fostul locotenent-colonel de armată Stere Marinescu, legionarii Toma Vlădescu şi Alexandru Constantinescu (Constant), fostul anchetator militar colonelul Aurel Ardeleanu, fostul ministru comunist al Finanţelor, Vasile Luca, şi adjunctul său, Alexandru Iacob, generalul Ion Eremia, fostul spion Constantin Horobeţ, mai puţin

---

persoane. Astfel, în doi ani şi jumătate au fost puse în libertate 15.035 de persoane. Documentul subliniază faptul că statistica priveşte persoanele condamnate pentru infracţiuni cu caracter politic şi nu de drept comun (Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Istoria comunismului din România : documente. Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej [1945-1965]*, editori : Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009, pp. 773-775 [doc. de la ANIC, fond CC al PCR – Secţia Cancelarie, dos. nr. 101/1964, f. 1-4]).

845. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 238.

846. Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, „Represiune, sistem şi regim penitenciar în România. 1945-1964”, în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional*, Editura Polirom, Iaşi, 2006, pp. 73-74.

847. Nicoleta Ionescu-Gură, *Dimensiunea represiunii din România în regimul comunist : dislocări de persoane şi fixări de domiciliu obligatoriu*, Editura Corint, Bucureşti, 2010, pp. 142-143.

cunoscuţii „vieţaşi" Lazăr Ştefănescu[848], Dumitru Petrescu[849] şi Petre Florea. Singurul supravieţuitor de la Râmnicu Sărat audiat în proces, Valentin Cristea, care stătuse aici aproape întreg mandatul lui Vişinescu, părăsise şi el penitenciarul în ianuarie 1963, fiind graţiat[850].

Tot în ianuarie 1963 a fost transferat de la Râmnicu Sărat şi unul dintre demnitarii comunişti închişi aici, nimeni altul decât fostul ministru adjunct al Internelor, Ady

848. Lazăr Ştefănescu (1904-1975), profesor, licenţiat în Litere şi Filosofie, fost membru al PNŢ, apoi al Frontului Renaşterii Naţionale şi ulterior al Partidului Social-Ţărănesc, fuzionat cu Frontul Plugarilor. A deţinut unele funcţii publice, precum consilier judeţean, inspector şcolar în Cernăuţi în perioada 1942-1944, inspector general în Minister şi subdirector al Învăţământului Primar. Fost deputat în Parlamentul ales în 1946 şi 1948. A fost arestat în mai 1951 şi osândit în toamna aceluiaşi an în aşa-numitul „proces al spionilor Vaticanului" pentru calitatea sa de vicepreşedinte al Partidului Socialist-Creştin, creat în 1947. A semnat manifeste cu pseudonimul Nicolae Radovici. Relaţia sa cu Legaţia italiană a fost evident o creaţie fantezistă a Securităţii, pentru a putea dovedi continuitatea legăturilor politice cu Vaticanul în afacerea de spionaj. Conform cazierului său, Ştefănescu s-a născut la 1 august 1904 în comuna Nucet, raionul Târgovişte, regiunea Ploieşti, fiul lui Scarlat şi Ioana, condamnat prin sentinţa penală nr. 1228/1951 a Tribunalului militar Bucureşti, Secţia I, confirmată prin decizia penală nr. 4232/1951 a Curţii Militare de Casare şi Justiţie la muncă silnică pe viaţă pentru crima de uneltire contra securităţii interne a RPR în baza art. 1 lit. c din Legea nr. 16/1949, Decretul-lege nr. 199/1950, combinat cu art. 209 partea a III-a Cod penal, la muncă silnică pe viaţă pentru crima de instigare la acte de teroare în baza art. 4 şi 3 din Decretul-lege nr. 199/1950, la muncă silnică pe viaţă pentru crima de trădare de patrie şi uneltire împotriva securităţii externe a RPR în baza art. 1 din Decretul-lege nr. 199/ 1950, combinat cu art. 184 şi 191 Cod penal, la 8 ani închisoare corecţională pentru delictul de operaţiuni cu mijloace de plată străine, în baza art. 5 din Decretul-lege nr. 285/1947, cu aplicarea art. 101 Cod penal. Prin Decretul nr. 5/1963, pedeapsa s-a transformat în 25 de ani muncă silnică. A trecut prin penitenciarele Jilava, Aiud, Tecuci, Gherla, Galaţi, Botoşani, Râmnicu Sărat. La Râmnicu Sărat a fost pedepsit cu 18 zile de izolare şi regim sever. A fost eliberat prin graţiere de restul pedepsei în vara anului 1964 – APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 130-141 ; ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 2534 în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.* ; Fişele matricole penale ale lui Lazăr Ştefănescu, disponibile online la www.iiccmer.ro (30.07.2016) ; *Episcopul, Hitler şi Securitatea : procesul stalinist împotriva „spionilor Vaticanului" din România*, pp. 68, 204 (n. 2), 224 (doc. de la ACNSAS, dosar 15563, vol. 2, f. 117-135).

849. Dumitru Petrescu (1889-?) s-a născut la 26 octombrie 1889 în comuna Puchenii Mari, Ploieşti. A fost membru în comitetul judeţean al PNŢ. A fost arestat în noiembrie 1956 şi, potrivit documentelor Consiliului de Stat, condamnat prin sentinţa penală nr. 179 din 24 septembrie 1957 a Tribunalului militar al Regiunii a III-a militare Bucureşti, confirmată prin Decizia penală nr. 651 din 1957 a Tribunalului Suprem Colegiul Militar la muncă silnică pe viaţă pentru uneltire contra securităţii interne şi externe a RPR în baza art. 1 lit. e, din Decretul 199/1950 şi la temniţă grea pe viaţă pentru acte pregătitoare la crimă de acte de teroare în baza art. 6 alineatul II, combinat cu art. 1 lit. d din Decretul 199/1950 şi art. 7 din acelaşi decret, cu aplicarea art. 101 Cod penal. Prin Decretul 5/1963 i s-a comutat pedeapsa în 25 de ani muncă silnică. A trecut prin penitenciarele Ploieşti, Râmnicu Sărat, Jilava şi Văcăreşti. La Râmnicu Sărat a stat din mai 1958 până în aprilie 1963 (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 176/1/1964, poz. 2184, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru [editori], *op. cit.* ; Fişa matricolă penală a lui Dumitru Petrescu, disponibilă online la www.iiccmer.ro [7.10.2017] ; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 125).

850. Valentin Cristea a fost graţiat prin Decretul nr. 5 din ianuarie 1963 al Consiliului de Stat.

Ladislau. Ca general-maior de Securitate şi locţiitor al lui Alexandru Drăghici, el îndeplinise toate solicitările în materie de represiune între în 1953 şi 1955, până când a fost înlăturat. A coordonat în această calitate activitatea sistemului concentraţionar. La penitenciarul buzoian a ajuns în vara anului 1959, pe când avea 48 de ani, şi a stat până când a fost mutat la Gherla via Jilava, iar în 1965 a părăsit definitiv închisoarea prin graţiere. Cunoscuse sistemul penitenciar al României interbelice, ca de altfel toţi conducătorii reţelei concentraţionare din epoca lui Gheorghiu-Dej. Ca şi Vasile Luca, avea însă să revină în temniţă, în vremea comuniştilor. În 1936 fusese arestat ca lucrător într-o tipografie clandestină şi condamnat la aproape un deceniu de temniţă în celebrul proces al Anei Pauker de la Craiova, pedeapsă ispăşită în penitenciarele Doftana, Caransebeş, Jilava şi Craiova. Eliberat în 1944, modestul tipograf a ajuns, după război, în importante funcţii ale administraţiei şi partidului. Un individ „de un primitivism incurabil" şi cu o „vocaţie a brutalităţii", cum îl descria un alt fost ilegalist, şi-a întregit frumos cariera în instituţiile represive odată cu marele proces al lui Vasile Luca, când a fost trimis în Ungaria, la începutul anilor '50, pentru a strânge probe împotriva lui Luca şi Alexandru Iacob. Aşa a ajuns, se pare, adjunct de Interne şi coordonatorul Direcţiei Penitenciarelor comuniste.

Arestarea sa a venit pe neaşteptate.

> Pe la sfârşitul deceniului şase arhiva fostei Siguranţe din Cluj a fost mutată. Dintr-un pachet de dosare s-au desprins câteva. Printre ele şi cel care-l privea pe fostul arestat Ady Ladislau, şi pe care un funcţionar mai curios l-a răsfoit şi apoi – probabil speriat de ceea ce citise – a anunţat Securitatea[851].

Aşa s-a aflat, se pare, că Ady Ladislau fusese informator al Siguranţei interbelice. Trecut deja pe linie moartă, a fost arestat în iulie 1958 şi condamnat de tribunalul militar la 14 ani pentru activitate intensă contra clasei muncitoare. După ce a ieşit din închisoare a fost urmărit de Securitate, dar îşi va trăi liniştit bătrâneţile în Bucureşti, până la decesul survenit în anul 2000, nederanjat de justiţie[852].

Iată relatarea lui Ion Eremia despre puşcăria care îşi trăia ultimele ore din tumultuoasa istorie în care a traversat atâtea regimuri şi dictaturi:

> Cei treizeci şi şase de morţi vii ne-am trezit, într-o frumoasă zi de mai, mânaţi în curtea cu linie ferată şi peron şi apoi îmbarcaţi într-o dubă nou-nouţă. În compartimentul nostru au intrat patru comunişti, un liberal şi un ţărănist. Pe cei trei confraţi ideologici îi cunoşteam mai demult, căci vorba aceea, România e mică. Unul dintre ei era comunistul militant binecunoscut, de origine maghiară, Luca Laslo, care fusese condamnat la muncă silnică

851. Mărturia lui Vasile Vaida, fost director al Direcţiei pentru Conservarea Creaţiei Populare Mureş – citată în Nicolae Balint, „Prefectul de Mureş se ocupă de afaceri", disponibil online la http://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/ISTORIE/Prefectul%20de%20Mures%20se%20ocupa%20de%20afaceri%20de%20Balint.htm (6.08.2016).

852. ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. 000002, f. 1-13 (dosar aflat în AIICCMER); Fişa matricolă penală a lui Ady Ladislau, disponibilă online la www.iiccmer.ro (5.10.2017); ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 411/1/1964, poz. 3042 în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*; Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, p. 560.

pe viaţă cu zece ani în urmă, într-un proces înscenat de Gheorghiu-Dej. Al doilea era fostul colaborator apropiat al lui Luca, Alexandru Iacob, implicat în acelaşi proces. Al treilea era colonel Ardeleanu[853], condamnat odată cu mine în procesul care ne adusese câte 25 ani muncă silnică. Al cincilea era un membru al partidului naţional ţărănesc, avocatul Pop[854], iar al şaselea era un membru al partidului naţional liberal, pe nume Bârsănescu[855].[856]

853. Cu Aurel Ardeleanu, Ion Eremia mai împărţise celula şi la Jilava, în 1959.
854. Nu ştim la cine se referă aici memorialistul.
855. Conform surselor existente, la Penitenciarul Râmnicu Sărat nu a existat un deţinut cu numele Bârsănescu.
856. Ion Eremia, *op. cit.*, p. 273.

Partea a III-a

Moartea la închisoare

Morţii şi tehnica înhumării

Câţi deţinuţi au murit la penitenciarul Râmnicu Sărat în mandatul comandantului Alexandru Vişinescu este o întrebare la care răspunsul nu vine foarte uşor. În primul rând, pentru că în Gulagul din România nu exista o regulă strictă de inventariere a morţilor, iar birocraţia românească nu a excelat aproape niciodată în a furniza statistici şi date exacte. Deşi uneori s-au realizat asemenea evidenţe numerice, cum a fost cazul unor lagăre de pe traseul Canalului Dunăre – Marea Neagră sau al altor unităţi de detenţie unde acest lucru a fost cerut explicit de conducerea centrală ori s-a întocmit pentru o evidenţă internă, la închisoarea Râmnicu Sărat nu a existat o asemenea evidenţă. Anchetarea şi judecarea lui Vişinescu au scos la lumină importante detalii privind decesele survenite în închisoarea buzoiană. Astfel, investigaţiile iniţiale ale IICCMER, completate cu ancheta Parchetului General şi desfăşurarea procesului, au furnizat informaţii esenţiale despre acest subiect.

Conform surselor disponibile până acum, la penitenciarul Râmnicu Sărat s-au înregistrat 15 decese în intervalul 1956-1963, dintre care unul a survenit în afara închisorii, dar este considerat rezultatul regimului de detenţie de aici. Dintre acestea, un deces a avut loc în timpul mandatului comandantului Emil Constantinescu (1953 – 31.03.1956), iar celelalte în timpul mandatului comandantului Alexandru Vişinescu (1.07.1956 – 13.05.1963)[1].

1. Moartea lui Sándor Imre nu este singurul deces din vremea lui Emil Constantinescu la cârma închisorii. În 1955 a fost înregistrat decesul lui Ivan Solymoş (1915-1955), component al grupului Vasile Luca, arestat în contextul anchetei desfăşurate la vârful Ministerului Finanţelor. Cu un doctorat în drept, Solymoş a preluat funcţia de primar al Zalăului imediat după eliberarea Ardealului de Nord. Când a fost arestat, în vara anului 1952, îndeplinea funcţia de vicepreşedinte al Centrocoop. Fusese condamnat la 15 ani de muncă silnică pentru subminarea economiei naţionale şi crimă împotriva umanităţii. Hotărât lucru, Solymoş căzuse, la fel ca ceilalţi arestaţi, în lupta intestină de la vârful partidului şi a plătit cu viaţa apropierea de Vasile Luca. A fost încarcerat la Râmnicu Sărat pe 1 noiembrie 1954, alături de alţi „deviaţionişti de dreapta": Alexandru Iacob şi ofiţerii de Securitate maior Samuel Antoniu, maior Sergiu Răzvan, colonel Alexandru Jurim, ultimii trei fiind condamnaţi pentru deţinere şi trafic de valută. Avea 40 de ani neîmpliniţi când a decedat, la 5 februarie 1955, în celularul de la Râmnicu Sărat. Se pare că a fost reabilitat în 1968 (fişa matricolă penală a lui Ivan Solymoş, disponibilă online la

Primul deces din această listă este al lui Sándor Imre [Emmerich], înalt ierarh al Bisericii Catolice, care a ajuns la puşcăria buzoiană în martie 1955, în vremea mandatului lui Emil Constantinescu, fiind instalat în celula cu numărul 24. El fusese transferat de la penitenciarul Sighet – iar înainte, la Jilava, în arestul Securităţii din Bucureşti şi la Sibiu – şi avea să moară în primăvara anului următor, la 63 de ani, cauza decesului fiind „ateroscleroză cerebrală". În decembrie 1955 apăreau primele simptome grave, iar cu zece zile înainte de deces situaţia sa era critică[2].

Fost locţiitor al episcopului romano-catolic din Transilvania de Nord, cu studii în ţară şi la Budapesta, dar şi în alte locuri din Europa, Sándor a fost o figură cunoscută a Bisericii Catolice din Ardeal. Publicist, profesor de Religie, paroh şi arhidiacon, administrator al vieţii publice catolice din regiune, şambelan papal, vicar general episcopal la Cluj în vremea războiului şi ulterior locţiitor al episcopului de Alba Iulia, Sándor Imre a intrat în conflict cu autorităţile comuniste imediat după instalarea Guvernului Petru Groza. Avea să fie condamnat la 25 de ani de muncă silnică, confiscarea averii şi zece ani de degradare civică pentru înaltă trădare în 1952, după ce fusese arestat în anul precedent, într-un lot în care au mai fost reţinuţi Josef Nischbach, Franz Kräuter, călugăriţele Hildegarda Reisner, Eva Stritt şi Gerda Kernweiss. O parte dintre aceştia au fost eliberaţi în 1959 şi expulzaţi în Germania de Vest în cadrul unui schimb de prizonieri, pentru a-i putea recupera pe doi spioni ai regimului comunist. Dintre cei doi, unul era Constantin Horobeţ, adus la Râmnicu Sărat în primăvara lui 1960[3].

La doi ani de la moartea lui Sándor Imre, în 1957, o discuţie dintre prelatul romano-catolic Gheorghe Petz, şi el un fost osândit aflat în celularul puşcăriei buzoiene pentru aproximativ jumătate de an, şi episcopul Márton Áron este interceptată de Securitate. Aşa aflăm că ultima imagine a lui Sándor Imre a fost una dezolantă: îmbrăcat în zeghe şi vărsând lacrimi în singurătatea celulei friguroase. Ajunsă astăzi o mărturie a împrejurărilor în care a murit, relatarea lui Petz merită citată:

> Şi el a trebuit să sufere foarte mult de frig. Se auzea până în camera mea cum plângea noaptea de frig. Şi apoi, după aceea, a dispărut, două nopţi aşa a plâns şi apoi nu s-a mai

---

www.iiccmer.ro [11.20.2016]; ACNSAS, fond P, dosar 148, vol. 122, f. 1-10 – documente aflate în AIICMER).

2. Semnele îngrijorătoare cu privire la sănătatea lui Sándor Imre („ateroscleroză senilă hipertonică, dispepsie gastrică") au apărut pe 5 decembrie 1955, când medicul recomanda „regim alimentar permanent". Pe 18 februarie 1956 apar ultimele menţiuni medicale: „Debilitate fizică pronunţată, astenie, ateroscleroză". Deşi diagnosticul era sever, medicul recomanda doar distribuirea unei... pături în plus. În certificatul de deces, la cauzele morţii erau menţionate „edem cerebral şi hemoragie cerebrală" şi se preciza că, cu o săptămână înainte de deces, suferise un angiospasm cerebral, ameliorat însă în urma tratamentului, iar cu două zile înainte, un ictus, după care intrase în comă. Deşi se arăta că moartea a survenit natural, nu există dovezi care să susţină că medicul sau conducerea penitenciarului ar fi solicitat internarea deţinutului. De menţionat că medicul Iancu Grünberg, cel care l-a tratat pe Sándor Imre, apare şi în primii ani ai mandatului lui Alexandru Vişinescu.
3. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 218-228; Cosmin Budeancă, Jánosi Csongor, „Sándor Imre (1893-1956) – destinul unui preot romano-catolic", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Identităţi sociale, culturale, etnice şi religioase în comunism*, Editura Polirom, Iaşi, 2015, pp. 467-493; *Episcopul, Hitler şi Securitatea : procesul stalinist împotriva „spionilor Vaticanului" din România*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de William Totok, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 104 (n. 3), 257.

auzit plângând. La 14 septembrie [1955], prin gaura de la cheie am auzit într-o cameră în care până atunci nu era nimenea, a scos pe monseniorul Sándor cu perina, cu pătura, a fost adus probabil de la un sanatoriu [...]. Şi l-a scos de acolo şi l-a dus undeva, dar n-am mai putut să ştiu mai mult, n-am mai aflat unde l-a dus. Ştiţi, a venit atunci şi el singur ducea lucrurile aceştia care era acolo, în închisoare, ca să-l mute în altă parte. A stat acolo numai provizoriu, o noapte, nu ştiu nimic despre el, nu ştiu. Poate l-au dus la...

Trebuie spus că există şi alte informaţii conform cărora preotul a murit îngheţat în celula sa. În realitate, Sándor Imre nu a fost niciodată internat la vreun sanatoriu. El a murit la 28 februarie 1956 în camera cu numărul 30 de la penitenciarul Râmnicu Sărat şi a fost îngropat în cimitirul oraşului, într-un loc necunoscut, la fel ca toţi morţii „închisorii tăcerii"[4].

Cele 14 persoane decedate în timpul mandatului comandantului Alexandru Vişinescu au fost: Ion Lugoşianu (d. 7.11.1957), Constantin Pantazi (d. 23.01.1958), Gheorghe Dobre (d. 26.03.1959), Dinu Neagu (Alexandrescu) (d. 7.10.1959), Ioan (Jenică) Arnăutu (d. 2.11.1959), Ion Gigurtu (d. 24.11.1959), Mircea Cancicov (d. 25.12.1959), Gheorghe Leon (d. 29.12.1959), Mihail Romniceanu (d. 13.02.1960), Teodor Roxin (d. 20.09.1960), Constantin Hagea (d. 2.12.1960), Gheorghe Plăcinţeanu (d. 1.05.1961), Victor Rădulescu-Pogoneanu (d. 10.03.1962, la penitenciarul-spital Văcăreşti, transportat de la Râmnicu Sărat), Ion Mihalache (d. 5.02.1963).

Dacă cele 14 decese înregistrate în mandatul comandantului Alexandru Vişinescu sunt raportate la populaţia concentraţionară a închisorii de la Râmnicu Sărat în intervalul 1955-1963, rezultă o rată a mortalităţii de aproximativ 10%[5]. De observat că, la finalul procesului de fond, Curtea de Apel Bucureşti a concluzionat că, din cele 14 decese, moartea a doar şase dintre deţinuţi a fost evaluată ca fiind „consecinţa faptelor inculpatului". Cu toate acestea, în cuprinsul actului de condamnare au fost semnalate numeroase tratamente inumane la care au fost supuşi deţinuţii. Trebuie menţionat aici că, din lista iniţială de 14 decese, judecătoarea nu a analizat cinci (Mircea Cancicov, Gheorghe Dobre, Ion Gigurtu, Gheorghe Leon şi Constantin Pantazi), constatând că ei au fost condamnaţi pentru delicte de război ori împotriva păcii şi umanităţii, iar potrivit legislaţiei româneşti actuale aceştia nu pot fi incluşi în categoria deţinuţilor politici[6].

Tehnica de înhumare şi locul în care au fost îngropaţi cei care au sucombat la Râmnicu Sărat au rămas necunoscute multă vreme. În timpul procesului lui Vişinescu, judecătoarea Curţii de Apel Bucureşti a încercat să afle de la Primăria Râmnicu Sărat dacă morţii de la închisoare au fost înregistraţi şi mai ales unde au fost înhumaţi. Primăria a răspuns că nu există nici un fel de acte. După prima înfăţişare a procesului său, însuşi Alexandru

4. Cosmin Budeancă, Jánosi Csongor, *op. cit.*, p. 491 (doc. de la ACNSAS, fond Informativ, dosar 261991, vol. 147, f. 278); vezi şi p. 492 (n. 178).
5. Pentru intervalul menţionat, IICCMER a identificat şi furnizat procurorilor o listă cu 138 de deţinuţi politici, cifră obţinută prin investigarea fondului de fişe matricole penale ale foştilor deţinuţi politici, aflat în posesia IICCMER. Numărul trebuie considerat unul relativ în absenţa unei situaţii statistice complete şi exacte a fostei Direcţii Generale a Penitenciarelor (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 13).
6. Vezi explicaţii pe larg în partea a IV-a a cărţii, „Procesul". Pentru conformitate, vezi ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 29-30.

Vişinescu a solicitat instanţei ca instituţii locale şi centrale să aducă lămuriri şi să nominalizeze cazurile de deces din perioada sa şi să arate locul de îngropare[7].

Alexandru Barbu, martor la proces, chemat de apărare, fost ofiţer de serviciu la Râmnicu Sărat pe parcursul întregului mandat al lui Alexandru Vişinescu, mărturisea:

> Când un deţinut murea, sicriul era transportat la cimitir cu o căruţă cu cai şi era aşezat într-o groapă săpată de groparul cimitirului. Nu ştiu dacă i se punea vreo cruce la căpătâi, întrucât îngroparea avea loc întotdeauna noaptea, iar nu ziua. Ordinul ca deţinuţii politici să fie îngropaţi noaptea era dat de comandantul penitenciarului, întrucât această situaţie trebuia ţinută secretă, în condiţiile în care peste drum de penitenciar exista o fabrică cu mulţi muncitori, care puteau vedea sicriele părăsind penitenciarul şi şi-ar fi pus întrebări.

Rugat de una dintre rudele victimelor de la Râmnicu Sărat să precizeze locul înhumării celui dispărut, Vasile Lupu, anchetator al Securităţii apropiat de Vişinescu şi frecvent „vizitator" al locului de detenţie, spunea că de aceste înhumări se ocupau „echipe speciale", o declaraţie îndoielnică[8].

Confruntat cu pericolul unei pedepse severe, la apelul său de la Curtea Supremă, la jumătate de secol de la aceste decese, Vişinescu cerea să se facă o expertiză medico-legală, pentru a se stabili dacă există o legătură de cauzalitate între tratamentul aplicat în închisoare şi decese, însă solicitarea i-a fost respinsă. Cu toate acestea, prima instanţă subliniase în decizia sa că absenţa autopsiilor nu este în apărarea lui Alexandru Vişinescu, judecătoarea fiind de părere că nu s-au făcut în mod deliberat disecţii ale cadavrelor şi nu au fost realizate examene anatomice ale organelor interne[9].

Deţinuţii care mureau la puşcărie erau înhumaţi, în condiţii de maximă conspirativitate, noaptea, într-o margine a cimitirului orăşenesc[10], într-o parcelă numită „după 7 ani", cunoscută astfel după tradiţia creştină a deshumării şi strămutării osemintelor într-un alt loc. Perimetrul respectiv nu era de interes pentru Vişinescu, care cel mai probabil nici nu participa la înhumare. Cu excepţia cazului lui Ion Mihalache, aşa cum vom vedea mai jos, nu rezultă că el ar fi cunoscut vreun loc exact în care fuseseră aruncaţi decedaţii de la temniţa sa. Ritualul era unul primitiv, banal, fără vreun ceremonial anume. Gropile erau săpate de asemenea în deplină clandestinitate, noaptea, de groparii care erau anunţaţi în prealabil. Deţinuţii erau aşezaţi fie în cutii de lemn, „nişte lăzi pătrate, ca de mălai", cum îşi amintea un gropar, fie prin depunerea lor direct în groapă. În timpul procesului, Alexandru Vişinescu a admis că „deţinuţii decedaţi erau aşezaţi în coşciuge şi transportaţi seara, pentru a nu fi văzuţi de nimeni, la locul unde urmau să fie înhumaţi"; în prealabil, îngroparea era aprobată de un procuror militar. Dar, cum o groapă mortuară nu înseamnă o identitate, morţii de la penitenciar sunt foarte dificil de identificat astăzi[11].

---

7. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 275-276; vol. II, f. 146v, 195, 250v.
8. *Ibidem*, vol. II, f. 237; vol. IV, f. 277v-278.
9. *Ibidem*, vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 207, 257f,v; ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 160-161.
10. Nu se poate confirma o mărturie de la proces a Luciei Hossu-Longin conform căreia comandantul Alexandru Vişinescu ar fi dat dispoziţie ca morţii să fie aruncaţi lângă un zid al cimitirului (*ibidem*, vol. IV, f. 59).
11. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 288v; vol. IV, f. 77v; Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, Editura Irineu Mihălcescu, Buzău, 2005, pp. 117-118.

În închisoare, deţinuţii izolaţi aflau despre decesul colegilor prin interpretarea semnelor: mişcările neobişnuite din celulă, situaţia celui decedat înainte (dacă era suferind) sau tălmăcirea ordinului dat de un supraveghetor gardienilor: „Pe ăsta să-l dezbrăcaţi diseară" – semn că deţinutul respectiv murise şi că trebuia „despuiat" de efectele închisorii înainte de a fi înhumat[12]. Vişinescu a spus însă că morţii erau îngropaţi cu efectele personale pe care le aveau la intrarea în închisoare, lucru confirmat de regulamentele penitenciare din anii '60; în schimb, regulamente din a doua parte a anilor '50 şi începutul anilor '60 precizau clar că, în cazul absenţei acestora, morţii vor fi înhumaţi fie cu efecte complete de puşcărie, fie uzate, inclusiv cu bocanci şi lenjerie de corp[13].

Corneliu Coposu a descris peste ani „ritualul" înhumării de la Râmnicu Sărat:

> De altfel, dacă nu mă înşel, am rămas doar vreo patru supravieţuitori[14]. Ajunseserăm, după doi-trei ani, să identificăm celula care se deschide după scârţâitul specific. Aşa puteam să ne dăm seama care dintre deţinuţi este bolnav, care a murit. Era un ritual specific când murea câte unul. Era transportat pe un fel de targă în curtea interioară, de unde era dus cu o căruţă şi aruncat într-o groapă la periferia cimitirului. Morţii erau îngropaţi în pielea goală, fiindcă îmbrăcămintea de pe ei se afla în inventarul puşcăriei. Bineînţeles, nu le făcea nimeni sicriu, îngroparea se făcea noaptea, iar groapa era săpată superficial. Noi am încercat după Revoluţie să găsim rămăşiţele lui Ion Mihalache[15], dar nu am reuşit[16].

Dintre morţii înregistraţi la închisoarea Râmnicu Sărat în vremea comandantului Vişinescu, zece au ocupat funcţii de demnitate publică. Trei au fost demnitari ai fatidicului an 1940: Ion Gigurtu (prim-ministru), Gheorghe Leon (ministrul Economiei Naţionale şi interimar al altor trei portofolii în Guvernul Gigurtu) şi Mircea Cancicov (care avea să îi ia locul lui Leon după demisia acestuia din funcţia de ministru al Economiei, în noiembrie 1940, în guvernul condus de Ion Antonescu). Ion Lugoşianu, ministru în anii '30, Mihail Romniceanu, cunoscut mai ales pentru prezenţa sa, pentru

12. Mihai Godó, *Iezuit. Nu câinele comuniştilor! Surâsul nedeţinutului*, traducere de Claudia Budău, prefaţă de Iulian Budău SJ, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2014, pp. 154-155.
13. Ordinul 1250/20.06.1957 cu privire la instrucţiunile de aplicare a normelor de echipament-teren-gospodărire la formaţiunile şi unităţile MAI; Instrucţiunile nr. 200 din 25 aprilie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3500 din 25 aprilie 1961, care cuprinde instrucţiuni privind aplicarea normelor de echipament şi gospodărire pentru minori şi deţinuţi (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 127, vol. VI, f. 128-129).
14. Evident, aici Seniorul se înşală. În alt loc, el denunţă numărul uriaş de decese de la Râmnicu Sărat (90%), estimare eronată, numărul morţilor fiind, aşa cum am arătat în cuprinsul cărţii, de aproximativ 10% (Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1996, p. 103). Această informaţie denaturată este explicabilă prin izolarea totală la care a fost supus, absenţa oricăror date şi transferurile regulate din închisoare. Estimarea a fost preluată şi de unii martori din proces (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 291, vol. IV, f. 59).
15. Cel puţin ciudată această afirmaţie atâta vreme cât, la 28 aprilie 1971, Mihalache fusese deshumat cu sprijinul autorităţilor comuniste, acţiune la care participaseră soţia sa, Niculina, dar şi viitorul lider ţărănist Ion Diaconescu, coleg şi prieten cu Seniorul. Vezi mai jos relatarea pe larg a evenimentului.
16. Tudor Călin Zarojanu, *Viaţa lui Corneliu Coposu*, ediţia a II-a revăzută şi completată, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2005, p. 86.

scurtă vreme, în cabinetul condus de Petru Groza, începând cu 1945, Teodor Roxin, fost deputat apropiat de Iuliu Maniu, şi Constantin Hagea, fost parlamentar şi el, fac parte din categoria demnitarilor partidelor istorice exterminaţi în această închisoare. Dintre personalităţile decedate aici, Constantin Pantazi fost cel mai important demnitar al Guvernării Antonescu aflat la Râmnicu Sărat. Un alt ministru antonescian, condamnat tot în lotul mareşalului, ajuns pe mâna lui Alexandru Vişinescu, a fost Gheorghe Dobre, mort în 1959. Ultimul deces înregistrat în întreaga istorie a închisorii, al lui Ion Mihalache, reprezintă încununarea funestă a mandatului lui Vişinescu, întrucât după decesul fostului lider al PNŢ, survenit în 1963, închisoarea a fost dezafectată.

Dar la mica puşcărie buzoiană nu au murit doar demnitari, ci şi oameni simpli, fără funcţii publice la nivel înalt, aşa cum a fost cazul învăţătorului Dinu Neagu (Alexandrescu), torturat aici în 1959, sau al medicului ieşean Gheorghe Plăcinţeanu, unul dintre cazurile cu rezonanţă. Cazul diplomatului Victor Rădulescu-Pogoneanu, mort la penitenciarul-spital Văcăreşti în primăvara anului 1962, reprezintă, aşa cum au decis şi judecătorii procesului Vişinescu, singurul deces de aici survenit în afara închisorii. Între morţii penitenciarului, Ioan (Jenică) Arnăutu reprezintă totodată o istorie a suferinţei şi a protestului dus până la sacrificiu (cazul fiind privit prin prisma mărturiilor rămase şi a documentelor de arhivă).

Pe ani, situaţia deceselor se prezintă astfel: în intervalul iulie 1956 – iunie 1960, la Râmnicu Sărat au decedat nouă deţinuţi, iar în perioada iunie 1960 – aprilie 1963, cinci. Cel mai funebru an în mandatul lui Vişinescu la cârma închisorii a fost 1959 (şase decese), urmat de 1960 (trei), apoi ceilalţi ani (1957, 1958, 1961, 1962, 1963), în care s-a înregistrat câte un deces. În decurs de doar câteva luni, la Râmnicu Sărat au murit Dinu Neagu (Alexandrescu), Ioan Arnăutu şi Mihail Romniceanu (în perioada 7 octombrie 1959 – 13 februarie 1960). Există şi locuri ale morţii în penitenciar, aşa cum a fost celula nr. 3 de la parter, unde a murit Arnăutu la 2 noiembrie 1959. Celula fusese ocupată şi de Mihalache, ultimul deţinut care a decedat tot la Râmnicu Sărat. Tot aici avea să moară, în 1961, Gheorghe Plăcinţeanu.

Râmnicu Sărat a fost, arată probele din procesul fostului comandant, un penitenciar unde se murea încet. Înţelegem că era o închisoare de exterminare lentă, adică o puşcărie în care timpul detenţiei a fost un element esenţial în raport cu condiţiile de trai. E o simplă deducţie logică bazată pe ceea ce spune fostul comandant. Din puţinele cuvinte rostite de Alexandru Vişinescu în faţa procurorilor, reţinem o frază care cântăreşte greu la întrebarea care era scopul final al detenţiei în temniţa condusă de el: „Penitenciarul Râmnicu Sărat nu era un penitenciar de tranzit, ci un penitenciar de executare a pedepsei, deţinutul rămânând în cadrul penitenciarului *până la executare în întregime a pedepsei sau până la decesul său*" [subl. A.M.][17].

În ultima tentativă de a se apăra, Vişinescu a încercat să sintetizeze, la Curtea Supremă, cauza deceselor înregistrate aici: „Au murit de vârstă", a spus el referindu-se la deţinuţii care şi-au pierdut viaţa în custodia sa[18]. Cât adevăr şi câtă falsitate există în această îngustă argumentaţie vom vedea mai jos. Până atunci notăm însă că, dintre cele 14 decese, şase deţinuţi aveau peste 70 de ani când au sucombat. Cel mai tânăr a fost Ioan (Jenică) Arnăutu (36 de ani), iar cel mai vârstnic Ion Mihalache (81 de ani). Media de vârstă a celor dispăruţi aici a fost de 63 de ani.

17. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 80.
18. Note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.

Miniştrii anului 1940

Ion Gigurtu

Cel mai înalt demnitar închis la Râmnicu Sărat în vremea directoratului lui Alexandru Vişinescu a fost Ion Gigurtu (1886-1959). De numele cabinetului său se leagă cedarea nord-vestului Transilvaniei în urma Dictatului de la Viena, motiv care l-a făcut pe Iuliu Maniu să afirme că Gigurtu a fost „cel mai accidental prim-ministru" al României. Gigurtu acceptase de la regele Carol al II-lea mandatul de preşedinte al Consiliului de Miniştri într-un moment de cotitură pentru ţară, în perioada iulie-septembrie 1940, după ce România încuviinţase ultimatumul sovietic de cedare a Basarabiei şi a Bucovinei de Nord, cu intenţia clară de a orienta decisiv România spre Axă. Inginer de mine cu studii la Freiburg şi Berlin, Gigurtu a fost un prosper industriaş, fiind implicat în afaceri foarte bănoase în minerit. Ca şi alţi demnitari interbelici închişi aici, Gigurtu deţinuse diferite portofolii ministeriale în anii '20-'30 şi fusese inclusiv membru al Parlamentului. Trecut prin mai multe partide, Gigurtu a ajuns în conducerea partidului naţionalist al lui A.C. Cuza. De altfel, din cabinetul pe care l-a condus au făcut parte, pentru scurtă vreme, şi fruntaşi legionari, inclusiv Horia Sima, iar guvernul său a luat unele decizii făţiş antisemite, prin care a fost modificat statutul juridic al evreilor şi s-a consimţit la încălcarea drepturilor civile, în spiritul legilor nürnbergheze[19]. Trebuie spus că Gigurtu sprijinise financiar în trecut, aşa cum o făcuseră şi alţi mari afacerişti români, Mişcarea Legionară[20]. În 1940, el a deţinut pe rând portofolii ministeriale de calibru, care au culminat cu preluarea funcţiei de preşedinte al Consiliului de Miniştri[21].

Decizia din vara lui 1940, ca şi politica pro-germană pe care a promovat-o în calitate de şef al guvernului au atârnat greu după război. A fost reţinut ca urmare a deciziei Consiliului de Miniştri, împreună cu un lot important, încă din toamna lui 1944. A fost

19. Dintre decretele-lege emise de Guvernul Gigurtu, amintim că pe 8 iulie 1940 s-a decis îndepărtarea etnicilor evrei din funcţiile publice, iar exact o lună mai târziu a fost emis decretul-lege privind situaţia juridică a locuitorilor evrei din România. Acest act normativ a schimbat de fapt statutul legal al evreilor români, impunând criterii de definire a calităţii de evreu, stabilind restricţii şi interdicţii, deposedându-i în realitate pe aceştia de drepturi politice şi civile. Ulterior, legislaţia privitoare la evrei emisă în vremea guvernărilor naţional-legionare şi antonesciană a avut ca fundament statutul juridic al evreilor, stabilit în august 1940 (Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport final*, preşedinte: Elie Wiesel, editori: Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu, Editura Polirom, Iaşi, 2005, pp. 180-181; Keith Hitchins, *România: 1866-1947*, ediţia a II-a, traducere din engleză de George G. Potra şi Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, pp. 476-477).
20. Academia Română, *Istoria românilor. România întregită (1918-1940)*, vol. VIII, coordonator: Ioan Scurtu, secretar: Petre Otu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 361.
21. Stelian Neagoe, *Decimarea elitei politice, 1944-1964. Cazul Ion Gigurtu : fost prim-ministru*, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, 2008, pp. 5-8; Idem, *Istorie politică încarcerată*, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, 2006, pp. 26-29; Idem, *Istorie politică încarcerată*, vol. II, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, 2007, pp. 6-7; „Ion Gigurtu", *Enciclopedia României*, disponibil online la http: //enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ion_Gigurtu (11.08.2016).

însă eliberat şi arestat din nou în 1948. Apoi a fost depus la Aiud, unde avea să stea până în 1950, când a căzut însă definitiv în mâinile autorităţilor comuniste, fiind arestat (formal, în realitate fiind deja reţinut) alături de soţia sa, în celebra operaţiune cunoscută astăzi sub numele de „Noaptea demnitarilor", în care au fost capturaţi şi alţi membri ai elitei care au ajuns ulterior la Râmnicu Sărat (Gheorghe Leon sau Alexandru Alexandrini). Până în 1955 a fost încarcerat la Sighet, apoi la Malmaison. Gigurtu nu avea să mai guste libertatea. Avea să fie judecat abia după nouă ani de recluziune „preventivă", în iarna lui 1957, fiind condamnat la 15 ani de închisoare pentru activitate contra clasei muncitoare şi a mişcării revoluţionare[22]. A fost deţinut, pe lângă diferite aresturi, la Jilava, Sighet, Văcăreşti şi Râmnicu Sărat.

Gigurtu a încetat din viaţă, în chinuri, la penitenciarul Râmnicu Sărat în dimineaţa zilei de 24 noiembrie 1959. A fost găsit mort în celula sa, deşi se ştia că trage să moară şi că era grav suferind. În ultima noapte de viaţă, gardianul l-a urmărit atent cum s-a dus la tinetă aproape din oră în oră. La 5 dimineaţa nu s-a mai trezit, permiţându-şi o ultimă „abatere" de la regulament: „La ora 5 dimineaţa am fost chemat în secţie, unde mi[]s[-]a raportat că deţinutul de la celula 29 nu vrea să se scoale. Venind în birou, am luat cheile şi am descuiat celula, unde am constatat că deţinutul era decedat". Acelaşi medic Aurel Dumitrescu constata că decesul lui Gigurtu avea multiple cauze (pe care le cunoscuse îndeaproape, întrucât îl tratase pe acesta în ultimele luni de viaţă), fiind provocat de afecţiuni cardiace, cerebrale şi intestinale. În mod evident, concluziile erau cât se poate de aproximative, nefiind făcută vreo autopsie[23].

La doar câteva săptămâni după ce ajunsese la Râmnicu Sărat, în ianuarie 1958, starea fostului premier se agravase deja. Aflat în al 73-lea an al vieţii, după aproape un deceniu petrecut în Gulag, nu mai fusese pedepsit până să ajungă la Râmnicu Sărat, deşi trecuse prin închisori renumite pentru duritatea lor. Dar aici, în puşcăria condusă de Vişinescu, a început calvarul final. Ca şi fostul general Constantin Pantazi, obligat să stea toată ziua în picioare, bătrânul bolnav a fost pedepsit cu zile de izolare pentru că se întindea sau doar se sprijinea pe pat în timpul zilei. A primit de asemenea zile cu regim sever şi reducerea hranei doar pentru că a îndrăznit să închidă geamul celulei (era în martie, deşi la Râmnicu Sărat în celule este frig chiar şi în lunile de vară). Purtat prin mai multe închisori ani de zile, bolnav, Gigurtu se afla încarcerat într-un penitenciar în condiţii dure de frig, hrană extrem de puţină, o stare de izolare totală, un sistem draconic de supraveghere şi un regim carceral care îi dobora sănătatea. Pe lângă acest tratament, i-au fost scoase salteaua şi aşternutul, poate şi patul de celulă, nu a primit drept la plimbare şi i s-a dat hrană doar o dată la două zile. Ajuns într-o asemenea situaţie, Gigurtu dădea primele semne de gravă suferinţă. În anul în care a ajuns aici, a fost tratat aproape lunar pentru vreo afecţiune, evident, privind cu circumspecţie tratamentul formal înregistrat de actele birocraţiei penitenciare. Încă din aprilie 1959, medicul menţiona că fostul premier era lovit de ramolisment cerebral. Cu mai bine de jumătate de an înainte de deces, medicul Aurel Dumitrescu de la Râmnicu Sărat identificase serioase probleme

22. Ion Gigurtu a fost reabilitat în 1999 (William Totok, Elena-Irina Macovei, *Între mit şi bagatelizare: despre reconsiderarea critică a trecutului, Ion Gavrilă Ogoranu şi rezistenţa armată anticomunistă din România*, Editura Polirom, Iaşi, 2016, p. 136).
23. APICCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 275-314; vezi şi Stelian Neagoe, *Decimarea elitei politice, 1944-1964. Cazul Ion Gigurtu: fost prim-ministru*, pp. 195-202, 313-316.

cardiace, intestinale şi ale prostatei. Zile întregi, Gigurtu era lovit când de diaree, când de constipaţie. Foaia de observaţie menţionează aproape lunar, după încarcerarea sa la puşcăria buzoiană, degradarea sănătăţii fostului industriaş. Nu există nici o menţiune că cineva s-ar fi gândit că trebuie internat într-un spital, fiind închis în celula de câţiva metri pătraţi a penitenciarului care nu avea infirmerie. A fost tratat în continuare „ambulatoriu", într-un mod atât de rudimentar, deşi în august 1956 fusese internat la Văcăreşti pentru o afecţiune pulmonară. După actele de la dosar, cel mai probabil starea sa era deplorabilă, fiind extrem de slăbit. Medicul de la Râmnicu Sărat punea diagnosticul de ocluzie coronariană acută, precizând că „moartea a fost fulgerătoare". Însă suferinţa a fost de lungă durată, aşa cum menţiona chiar Aurel Dumitrescu, medicul închisorii, cel care i-a „petrecut" dincolo pe deţinuţii bătrâni şi muribunzi de aici[24].

Mircea Cancicov

În primăvara lui 1964, când închisorile comuniste se goleau de deţinuţii politici, o doamnă elegantă, distinsă, talentată scriitoare dintr-o veche familie din Moldova şi vestigiu viu al lumii culturale a României interbelice, primea o veste grea. I-a scris atunci lui George Călinescu, un adevărat privilegiat al regimului comunist: „Abia de câteva zile am aflat că soţul meu a murit acolo unde se afla de 18 ani[25]. În mod absurd, speram să-l revăd"[26]. Georgeta Mircea Cancicov nu avea de unde să ştie atunci – şi probabil nu avea să o afle niciodată – că soţul său nu murise în 1964, ci cu cinci ani mai devreme, în celularul de la Râmnicu Sărat, în prima zi de Crăciun a anului 1959. Făcuse şi ea detenţie politică, fiind însă închisă fără proces.

Soţul ei a decedat cu câteva zile înainte ca într-o altă celulă din aceeaşi închisoare să se stingă în chinuri grele Gheorghe Leon, cel de la care Cancicov preluase portofoliul de ministru al Economiei în noiembrie 1940 şi pe care îl cunoscuse probabil destul de bine înainte de război[27]. Şi familia lui Gheorghe Leon aflase, probabil, tot pe atunci de moartea deţinutului, întrucât un certificat de moarte s-a eliberat la patru ani după deces, în 1963, când, odată cu dezafectarea penitenciarului, administraţia încerca să pună „puţină ordine" în acte[28].

24. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 275-314.
25. În realitate, este vorba despre 13 ani de închisoare (Mircea Cancicov a fost arestat în 1946 şi a decedat în 1959).
26. Scrisoarea soţiei lui M. Cancicov către George Călinescu, citată în Eugenia Tudor-Anton, „Centenar: Georgeta Mircea Cancicov", *România Literară*, nr. 21/1999, disponibil online la http://www.romlit.ro/georgeta_mircea_cancicov (7.08.2016). Vezi un portret al Georgetei Mircea Cancicov (1899-1984) în Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013, pp. 16-18.
27. Atât familia Cancicov, cât şi familia Leon au deţinut case de vacanţă la Balcic. Vila lui Cancicov, de altfel una scumpă, ridicată după planurile arhitectei Hanrieta Delavrancea, fusese construită în 1936 şi avea dimensiuni mari, ceea ce a determinat un conflict între primar şi arhitectă. Vila a ajuns să fie locuită, după război, de secretarul organizaţiei Balcic a Partidului Comunist, existând şi astăzi în Balcic (Lucian Boia, *Balcic: micul paradis al României Mari*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2014, pp. 124, 128, 131, 168, 183; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 167).
28. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 165-166.

Mircea Cancicov (1884-1959) a fost ministrul Economiei Naţionale în timpul scurtei guvernări a Statului Naţional-Legionar condus de Ion Antonescu. Cancicov studiase la Sorbona şi devenise un foarte respectat avocat în epocă, dar trecea şi drept un reputat finanţist, îndeplinind de altfel funcţia de ministru al Finanţelor în mai multe guverne în a doua jumătate a anilor '30, inclusiv în cabinetele prezidate de Gheorghe Tătărescu şi patriarhul Miron Cristea.

Participarea sa la guvernarea naţional-legionară i-a atras arestarea în 1946. Fost membru de onoare al Academiei, începând cu 1937, a fost exclus şi din această organizaţie în 1948. Cancicov a fost condamnat la 20 ani de temniţă grea pentru crima de dezastrul ţării în 1948, după ce fusese arestat cu doi ani în urmă. A trecut prin penitenciarele Văcăreşti, Aiud şi Râmnicu Sărat, unde a fost adus în august 1957 cu un lot mai mare, din care au făcut parte mai ales ţărănişti[29].

Gheorghe Leon

Cu acceptul conducerii Partidului Naţional Liberal, Gheorghe Leon (1888-1959) a devenit, ca „tehnician", ministru al Economiei Naţionale şi interimar la alte trei ministere în perioada iulie-septembrie 1940. El era un economist de calibru, profesor universitar la Cluj şi Bucureşti, cu studii doctorale făcute în Germania înainte de Primul Război Mondial, unde se specializase şi tatăl său, fost deputat liberal în mai multe legislaturi. Funcţia din 1940 avea să-i fie fatală, fiind acuzat pentru apartenenţa la guvernul filo-german condus de Ion Gigurtu, ca şi de faptul că a continuat în această demnitate inclusiv vreme de o lună în guvernul naţional-legionar condus de Ion Antonescu. În timpul războiului, Leon a fost viceguvernator al Băncii Naţionale. Deşi a ales să plece din PNL odată cu gruparea disidentă a lui Gheorghe Tătărescu, devenind din nou deputat în alegerile din 1946, acest detaliu biografic nu l-a ajutat. A fost exclus de la catedră în 1947 şi reţinut pentru o zi. A fost apoi arestat definitiv în mai 1950, pe când avea 62 de ani, în celebra operaţiune „Noaptea demnitarilor", şi judecat împreună cu alţi oficiali din acelaşi guvern. A fost condamnat la multă vreme după arestare la 12 ani de temniţă grea pentru crime împotriva umanităţii. Leon a fost depus iniţial la Sighet, unde a stat până în 1955, apoi a fost încarcerat pe la Jilava şi Râmnicu Sărat; în trecut mai fusese închis şi la Văcăreşti[30].

A avut grave probleme de sănătate mai tot timpul cât s-a aflat la Râmnicu Sărat, încă din 1955. A cerut să fie spitalizat sau să fie transferat la o altă închisoare, acuzând că „nu poate suporta condiţiile de execuţie din acest penitenciar". Internarea nu a avut însă loc. A murit la puşcăria buzoiană în noaptea de 29 decembrie 1959. Avea 71 de ani. Medicul penitenciarului confirma că moartea survenise în urma unui infarct violent. Înşiruirea afecţiunilor întregeşte într-o oarecare măsură imaginea deţinutului Leon la

29. *Ibidem*, f. 212-216.
30. *Ibidem*, f. 160-210; „Gheorghe N. Leon", *Enciclopedia României*, disponibil online la http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Gheorghe_N._Leon (7.08.2016); Diana Cîrmaciu, *Universitarul Gheorghe N. Leon. Monografie istorică* (rezumatul tezei de doctorat), Universitatea din Oradea, 2012, disponibil online la http://arhiva-www.uoradea.ro/attachment/791672704232e82e41d0a31a6bc16159/845405940e24c919b2e7b17c36b44f4e/Cirmaciu-Diana-rezumat.pdf (7.08.2016); „Gheorghe N. Leon", disponibil online la http://www.bjc.ro/wiki/index.php/Leon%2C_Gheorghe_N. (7.08.2016).

Râmnicu Sărat: scleroză coronariară, spondiloză, ramolisment cerebral, maladie hipertonică. În ultimele două zile de viaţă, Leon se prăbuşise fizic şi psihic: era aproape paralizat, ameţea, avea dureri mari de cap, nu mai putea vorbi sau era incoerent, râdea sau plângea necontrolat, avea pierderi de memorie. În ziua morţii, imaginea deţinutului este cu adevărat înspăimântătoare: „Capătă în mod subit o durere violentă deosebită în regiunea presternală – dureri pentru care bolnavul îngrozit se svârcoleşte continuu, fiind palid, având aspect de şocat cu extremităţi reci şi cianozate, pielea umedă, respiraţia Cheyne-Stokes[31]". Cu un an înainte avea semne de paralizie şi vorbea cu dificultate, însă nu a fost transportat la spital. Cu câteva luni însă înainte de acest moment, fusese sancţionat pentru că stătea în pat în timpul zilei. După deces, ca şi în alte cazuri de la Râmnicu Sărat, nu s-a efectuat nici o autopsie şi procurorul autorizase înhumarea sub argumentul că moartea nu fusese violentă[32].

Demnitarii partidelor istorice

Ion Lugoşianu

În ancheta din 1945 în care a fost cercetat fostul prim-ministru din 1940, Ion Gigurtu, unul dintre martorii acuzării s-a numit Ion Lugoşianu (1890-1957)[33]. Ambii şi-au găsit sfârşitul în puşcăria de la Râmnicu Sărat. Gigurtu nu avea să mai afle vreodată că fusese depus în penitenciarul condus de Alexandru Vişinescu la puţin timp după ce fostul martor din dosarul său murise în acelaşi loc. Lugoşianu era de asemenea o personalitate cunoscută în epocă, care se remarcase în multiple domenii, fiind un intim al lumii politice şi administrative. A fost un avocat celebru care a practicat la Paris (era absolvent de Drept şi Ştiinţe Politice), deputat în mai multe legislaturi, diplomat (în SUA, dar şi la Vatican sau Liga Naţiunilor), înalt funcţionar al statului, subsecretar de stat şi ministru în mai multe rânduri. A făcut politică ţărănistă şi a fost un apropiat al preşedintelui partidului, Iuliu Maniu, încă de pe vremea acţiunilor Partidului Naţional din Transilvania. În 1944, celebrul director şi proprietar al ziarului *Universul*, Stelian Popescu, s-a refugiat în Elveţia şi a lăsat redacţia ziarului în grija lui Lugoşianu, care era căsătorit cu una dintre fiicele sale, Elena[34]. Preluarea ziarului a fost privită probabil de autorităţile comuniste ca un act de frondă, care îl va costa foarte scump peste câţiva ani. Mai mult, în 1945, când la Bucureşti a avut loc celebrul proces al ziariştilor judecaţi de Tribunalul Poporului

31. Respiraţie neregulată provocată de o afecţiune gravă a inimii.
32. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 168-173, 179, 180, 182-185, 192-193, 194, 196-199, 201-204, 207, 209.
33. Stelian Neagoe, *Decimarea elitei politice, 1944-1964. Cazul Ion Gigurtu: fost prim-ministru*, pp. 20-22.
34. Văduva lui Ion Lugoşianu, Elena Cornelia Popescu (fostă Lugoşianu) (1911-?), asistentă medicală, a încercat iniţial să părăsească România în 1967, dar autorităţile s-au opus. A reuşit totuşi să plece în Franţa în anii '70 (Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu [editori], *Istoria comunismului în România*, vol. II: *Documente Nicolae Ceauşescu (1965-1971)*, Editura Polirom, Iaşi, 2012, pp. 265-266 (vezi şi n. 38) (doc. de la ANIC, fond CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 79/1967, f. 28, 30-45).

pentru crime de dezastrul ţării, în care a fost condamnat în lipsă şi Stelian Popescu, Lugoşianu a depus mărturie în apărarea lui Radu Gyr (condamnat şi el la 12 ani de temniţă)[35].

Lugoşianu a fost arestat în 1949 şi osândit pentru înaltă trădare la muncă silnică pe viaţă. Ca mulţi alţi deţinuţi politici, şi-a început „stagiul" carceral în arestul Ministerului de Interne, după care a ajuns la penitenciarul-spital Văcăreşti, la Jilava, Aiud, Piteşti şi Gherla[36]. A fost transferat la Râmnicu Sărat în toamna lui 1957. Avea 67 de ani când a decedat, la 7 noiembrie 1957, din cauza unui colaps cardiovascular, boală hipertonică, la ceva mai mult de două săptămâni după ce fusese adus în penitenciarul buzoian[37].

Mihail Romniceanu

„Nu plecăm. Sunt român şi vreau să mor ca român", i-ar fi răspuns Mihail Romniceanu fostului premier, generalul Nicolae Rădescu, care, într-o seară din 1946, i-a bătut la uşa casei şi i-a propus să fugă împreună din ţară cu un avion[38]. Cel care refuzase oferta avea să moară în celularul de la Râmnicu Sărat bătrân şi grav bolnav, după 12 ani de temniţă grea, cu câteva săptămâni înainte de eliberare.

Figură politică ştearsă, Mihail Romniceau (1891-1960) a rămas în conştiinţa publică prin funcţia pe care a ocupat-o vremelnic în Cabinetul lui Petru Groza: ministru de stat fără portofoliu. Iar prin refuzul de a se acomoda cu noul regim, atitudine care l-a costat viaţa, Romniceanu poate fi privit astăzi drept un opozant important în faţa comunizării. Alături de un ţărănist, Emil Haţieganu, a fost inclus în guvern, ca ministru de stat fără portofoliu, prin specularea unor dispute politice intestine în propriile formaţiuni politice, prin respingerea altor nume de lideri politici şi prin apelul la consens (contase probabil că Romniceanu fusese ministru şi în Guvernele Sănătescu 2 şi Rădescu). Acest eveniment avusese loc după refuzul Aliaţilor occidentali de a recunoaşte noul guvern pro-comunist, fără ca cele două nominalizări să schimbe componenţa politică a executivului. Criza politică lua astfel sfârşit la Bucureşti, cu intens sprijin sovietic, dar Mihail Romniceanu, aparent un „tovarăş de drum", în realitate un actor politic care intrase fără entuziasm în guvern, dar şi fără puteri reale în faţa abuzurilor autorităţilor sau ale acoliţilor lor, avea să rămână ministru aproape tot anul 1946. Abuzuri s-au săvârşit inclusiv împotriva sa, fiind bătut în campania electorală din acel an, pe când era deja implicat activ în viaţa formaţiunii politice ca sprijinitor al tinerilor liberali şi al presei de partid. Comuniştii nu îi vor ierta însă niciodată implicarea în scrutin şi mai ales tentativa de a arăta rezultatul real al acestuia. A ieşit din guvern, ca formă de protest, alături de celălalt ministru al opoziţiei, Haţieganu, zece luni mai târziu, după o lungă serie de memorii şi note de dezaprobare[39].

---

35. Emil Rus, *Delictul de opinie. Procesul ziariştilor: 1945*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2012, p. 173.
36. „Familia Lugoşianu", disponbil online la http://www.memorialsighet.ro/familia-lugoianu (8.08.2016).
37. Ion Lugoşianu a fost adus la Râmnicu Sărat la 20 octombrie 1957 şi a decedat la 7 noiembrie 1957 (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 257-261).
38. *Zece luni în Guvernul Groza: documente, memorii, note*, ediţie îngrijită de Nicolae Florescu, cuvânt înainte de Nicolae Stroescu-Stînişoară, postscriptum de Nicolae Magherescu, Editura Jurnalul Literar, Bucureşti, 2003, pp. 9, 12.
39. Romniceanu a transmis peste 60 de note de protest către Petru Groza, Teohari Georgescu şi Lucreţiu Pătrăşcanu în cele zece luni cât a fost membru al Cabinetului (*Zece luni în Guvernul Groza: documente, memorii*, pp. 59-215).

L-a vizitat ceva mai târziu pe Emil Bodnăraş, pe atunci ajutor al lui Groza la guvern, pentru a protesta împotriva arestărilor şi abuzurilor comuniştilor, care se înteţiseră după alegeri. Bodnăraş a schiţat doar un zâmbet. Probabil pentru că avea să fie reţinut chiar Romniceanu, în 1948, la doar doi ani după ce intrase în Executivul Groza, la vârsta de 57 de ani. Va face parte din marea categorie a deţinuţilor politici care au traversat Gulagul şi şi-au găsit sfârşitul în hăţişul carceral din timpul epocii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, fostul său coleg de Cabinet (când Romniceanu a devenit ministru de stat fără portofoliu, în ianuarie 1946, viitorul dictator comunist era ministrul Comunicaţiilor şi Lucrărilor Publice) şi cel care spunea despre cei doi noi miniştri fără portofoliu din 1946 că ar fi intrat în Cabinet „ca nişte căţei cu coada între picioare". Totodată, să mai notăm că Romniceanu a făcut parte din lista miniştrilor ori a puţinilor liberali întemniţaţi la Râmnicu Sărat[40].

Avocat şi profesor de Drept cu studii la Paris şi Londra, Romniceanu a ajuns în conducerea centrală a PNL în anii '30, fără însă a fi un politician extrem de vizibil în perioada interbelică, deşi a fost totuşi senator şi administrator al Băncii Naţionale. A fost ales deputat în 1946, dar acest amănunt biografic nu a contat pentru libertatea sa. Romniceanu a fost arestat după ce în prealabil fusese exclus din barou şi epurat din învăţământ, un „traseu" previzibil în anii instaurării comunismului, cu toate că deţinuse funcţii în cabinetele post-Antonescu până la instaurarea republicii. Acuzat iniţial de acţiuni contra clasei muncitoare, el a fost în final condamnat la 12 ani de temniţă grea pentru înaltă trădare, după ce petrecuse deja un deceniu în detenţie. A traversat închisorile Jilava, Craiova, Sighet şi Văcăreşti, înainte de a ajunge pe mâna lui Alexandru Vişinescu în puşcăria buzoiană[41].

Unul dintre puţinii deţinuţi care au avut aici o vreme un coleg de celulă, Mihail Romniceanu nu a scăpat, nici el, de pedepsele cu izolarea pentru că le pusese gardienilor porecle, o practică uzuală în închisoare[42], ori pentru că a dormit în timpul zilei. Într-o

40. Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediţia a IV-a revăzută şi adăugită, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2008, p. 457; Dinu C. Giurescu, *Falsificatorii: „Alegerile" din 1946*, Editura RAO, Bucureşti, 2006, p. 26 (citatul din Gheorghe Gheorghiu-Dej este preluat de C. Giurescu din *Strategii şi politici electorale în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946*, selecţia documentelor, studiu introductiv, argument şi note de Virgiliu Ţârău şi Ioan Marius Bucur, Centrul Internaţional de Studii Transilvane, Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1998, pp. 9, 28-29, 59, 102, 157-159, 185, 229-230, 232-233, 266, 271-272, 359; Academia Română, *Istoria românilor*. Vol. IX: *România în anii 1940-1947*, coordonator: Dinu C. Giurescu, secretar: Florin Şperlea, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2008, pp. 657, 361; Annie Bentoiu, *Timpul ce ni s-a dat*, ediţia a II-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, pp. 170-171, 196.

41. Fişa matricolă penală a lui Mihail Romniceanu, disponibilă online la www.iiccmer.ro (5.01.2016); Andrei-Cătălin Galiţă, „13 februarie 1960 – Decesul lui Mihail Romniceanu (1891-1960)", disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=evenimente/pro_memoria/13_02_1960_decesul_lui_mihail_romniceanu (4.01.2016); „Mihail Romniceanu", disponibil online la http://memorialulramnicusarat.ro/mihail-romniceanu (4.01.2016); Şerban Orescu, „Anul 1946, vazut prin prisma materialelor din arhiva lui Mihail Romniceanu", în *Anul 1946 – începutul sfârşitului: instituţii, mentalităţi, evenimente*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, pp. 110-118.

42. Vezi ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 72-73; Corneliu Coposu, *File dintr-un jurnal interzis: 1936-1947, 1953, 1967-1983*, ediţie îngrijită şi prefaţă de Doina Alexandru, Editura Vremea, Bucureşti, 2015, p. 521.

zi, în toamna lui 1958, întrebat de ce aţipise pe timpul zilei, ştiut fiind că la Râmnicu Sărat programul deţinuţilor nu le permitea acestora să folosească patul decât pe timpul nopţii, Romniceanu i-a mulţumit gardianului pentru că îl trezise. Evident, replica sa ironică a fost întâmpinată cu o sancţiune constând în zile de regim sever, obligat să doarmă pe grătarul patului şi cu porţia de hrană diminuată. Ca şi în cazul altor decese de la Râmnicu Sărat, documentele care s-au păstrat până astăzi atestă indiferenţa conducerii penitenciarului.

Depus în mai 1958 la închisoarea buzoiană, pe când avea 67 de ani, Romniceanu avea să moară doi ani mai târziu, după o lungă suferinţă provocată de multiplele boli netratate (insuficienţă cronică arterială, ateroscleroză cerebrală, insuficienţă cardiacă, poliartrită cronică etc.), dar mai ales de condiţiile de recluziune. În primăvara lui 1960, după ce medicul Aurel Dumitrescu constatase că acesta era deja în agonie, Romniceanu a fost lăsat să zacă mai bine de jumătate de zi. În timp ce muribundul lupta încă pentru viaţă, văzând starea în care era, supraveghetorul de secţie a trimis, în miez de noapte, un gardian acasă la sanitar, dar acesta nu s-a putut trezi. Astfel, în zorii zilei de 13 februarie 1960, un gardian l-a găsit pe fostul ministru mort în celulă. Analizând contextul în care s-a produs decesul, judecătoarea Carmen Veronica Găină de la Curtea de Apel a capitalei a concluzionat că Vişinescu se face direct răspunzător de moartea acestuia, dovedind, prin neacordarea asistenţei medicale, „intenţia criminală”[43].

Teodor Roxin

Un alt membru al elitei politice a PNŢ care şi-a găsit sfârşitul în penitenciarul de la Râmnicu Sărat, alături de Ion Mihalache, Constantin Hagea şi Ion Lugoşianu, a fost Teodor Roxin (1885-1960). A fost cunoscut mai ales ca preşedinte al organizaţiei Bihor a partidului, deputat în mai multe rânduri şi avocat. După implicarea activă în campania din 1946 şi ulterior în tentativa unei reorganizări în ilegalitate a formaţiunii politice, a fost arestat în primăvara lui 1948 şi condamnat, în 1950, la 25 de ani de temniţă grea pentru „uneltire contra ordinii sociale”. Drumul în Gulag l-a purtat inclusiv prin închisorile Jilava, Oradea şi Aiud.

Roxin a ajuns la puşcăria condusă de Alexandru Vişinescu în august 1957, cu un lot mai numeros, şi a decedat la data de 20 septembrie 1960, la vârsta de 75 de ani. La dosarul instrumentat de procurori şi completat în sala de judecată nu există alte detalii referitoare la decesul său[44].

---

43. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 373, 376, 382, 385-386; vol. XI, f. 240, 242, 248-250, 251-253; ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 160, 167-168.
44. Fişa matricolă penală a lui Teodor Roxin, disponibilă online la www.iiccmer.ro (26.09.2016); Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar*, vol. 9, pref. de Alex Ştefănescu: lucrare reviz. de Dominţa Ştefănescu, Ecaterina Rădoi, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 2007, disponibil online la http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_r/r/dictionarr_35.htm (8.10.2017)

Constantin Hagea

Pe 2 februarie 1960, la Râmnicu Sărat, a murit Constantin Hagea (1905-1960), după şase ani de temniţă şi după ce trecuse prin închisorile Văcăreşti, Jilava, Oradea şi Aiud. Fusese arestat abia în 1954, întrucât a reuşit să se ascundă vreme de şase ani în Cluj şi la diverse rude în Transilvania. El a fost condamnat în acelaşi proces cu Corneliu Coposu, în 1955, la 25 de ani de muncă silnică şi 10 ani de degradare civică pentru activitate intensă contra clasei muncitoare, instigare publică şi uneltire. Absolvent şi doctor în Drept, Hagea se afirmase ca om politic şi jurnalist. Devenit membru al PNŢ în 1935, a fost secretar general adjunct al organizaţiei din Ardeal şi Banat şi deputat de Alba, iar în presă a avut o bogată activitate gazetărească la publicaţiile *Patria*, *Dreptatea*, *România Nouă* şi *Ardealul*[45]. În vremea războiului a fost corespondent pe front şi chiar director la *Ardealul* (1944), iar ultima dintre acuzaţiile care i s-au adus era legată tocmai de tonul articolelor sale, evident antisovietice. Aşadar, Hagea era un alt militant ţărănist ajuns la Râmnicu Sărat, care a fost de asemenea cunoscut autorităţilor comuniste relativ bine, fiind, după 1944, secretar general în cadrul Comisariatului General al Refugiaţilor şi Evacuaţilor din Ministerul Afacerilor Interne[46].

Conform actelor birocraţiei penitenciare, Hagea, în vârstă de 55 de ani, a murit din cauza unui colaps cardiovascular. Fusese în trecut spitalizat la Văcăreşti la puţină vreme după arestare[47]. În dosarul său sunt de asemenea menţionate suferinţele şi afecţiunile care au precedat decesul : crize frecvente de epilepsie, aortită cronică, sclero-emfizem pulmonar, pahipleurită, reumatism cronic, spondiloză cervicală şi lombară, afecţiuni cardiace şi anemie[48]. Despre abuzurile la care a fost supus în închisoarea buzoiană există mărturia nepotului său, Liviu Hagea, care a menţionat că ştia de la Corneliu Coposu că Hagea a murit după ce ar fi primit în penitenciar o „bătaie soră cu moartea"[49]. La iniţiativa procurorului general de la acea vreme, condamnarea penală i-a fost anulată de Curtea Supremă de Casaţie şi Justiţie în 1995 şi Hagea a fost astfel reabilitat, alături de Corneliu Coposu[50].

---

45. Două volume de publicistică ale lui Constantin Hagea, care cuprind inclusiv însemnările de război, material folcloristic strâns de fostul gazetar de la persoanele concentrate din zonă şi unele dintre poeziile sale, care au fost reeditate în volumul Constantin Hagea, *Pagini de istorie trăită. De la Diktatul de la Viena la Războiul din Răsărit*, ediţie alcătuită şi îngrijită de Mircea Popa şi Traian Bradea, prefaţă de Mircea Popa, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010.
46. Fişa matricolă penală a lui Constantin Hagea, disponibilă online la www.iiccmer.ro (12.09.2016) ; Decizia nr. 1332/1995 a Curţii Supreme de Justiţie – Secţia Penală ; Constantin Hagea, *op. cit*, pp. 7-34. Constantin Hagea a devenit personaj de proză (căruia îi şi este dedicat volumul de beletristică), fiind portretizat de Lucian Pop în microromanul biografic *Un greier pentru clasa muncitoare*, prefaţă de Victor Cubleşan, postfaţă de Liviu Hagea, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014.
47. Fişa matricolă penală a lui Constantin Hagea, disponibilă online la www.iiccmer.ro (12.09.2016).
48. Tudor Călin Zarojanu, *op. cit.*, pp. 79-80, 85.
49. Lucian Pop, în microromanul biografic *Un greier pentru clasa muncitoare*, pp. 164-165.
50. Prin decizia nr. 1332/1995 a Curţii Supreme de Justiţie – Secţia Penală, pronunţată în dosarul nr. 440/1994, a fost admis recursul în anulare declarat de procurorul general al României împotriva sentinţelor dispuse de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti şi deciziilor emise de Tribunalul Militar pentru Unităţile MAI privind pe Constantin Hagea, Corneliu Coposu şi Ioan Domocos. Instanţele comuniste pronunţaseră sentinţe grele (între 9 si 25 de ani de

Colaboratorii mareşalului Antonescu

Constantin Pantazi

Unul dintre cei doi miniştri ai guvernării antonesciene decedaţi la Râmnicu Sărat a fost generalul Constantin Pantazi (1888-1958). Astăzi nu se ştie locul exact în care a fost înhumat fostul ofiţer. Potrivit unui zvon neconfirmat, familia l-ar fi deshumat în mare secret, în anii '70. El nu murise împuşcat în râpa numită Valea Piersicilor de la Jilava, deşi iniţial a fost condamnat la moarte, în procesul lotului mareşalului Ion Antonescu, ci la puşcăria buzoiană. Pantazi a fost cel mai important demnitar al Guvernării Antonescu care fusese încarcerat sub Vişinescu. Unul dintre cele mai importante personaje militare din ierarhia militară interbelică, el absolvise şcoala de ofiţeri de infanterie şi cavalerie, iar după Primul Război, la care a participat, Şcoala Superioară de Război. Era descris ca un foarte inteligent militar, cu pregătire temeinică şi cu însuşiri apreciate la superlativ de superiori. Deşi despre el un alt general a spus că „a fost un om de paie în timpul guvernării mareşalului", ştiindu-se că deciziile importante erau luate de fapt de Antonescu, a făcut uneori dovada că l-a informat pe conducătorul statului cum stau lucrurile în realitate în armată[51].

Pantazi a fost ministrul Apărării în cea mai mare parte a războiului, între ianuarie 1942 şi august 1944. Arestat împreună cu alţi membri ai echipei mareşalului, a fost anchetat în Uniunea Sovietică, apoi adus în ţară şi condamnat, alături de alţi 12 foşti înalţi demnitari, pentru crime de război în procesul din 1946, la pedeapsa capitală, comutată însă în muncă silnică pe viaţă. La proces a admis acţiunile pe linie guvernamentală: „Nu m-a silit nimeni să fiu ministru. Puteam pleca din guvern oricând. Prin faptul că am stat în guvern în timpul guvernării înseamnă că m-am asociat la faptele guvernării, deci declar că îmi asum în calitate de ministru răspunderea ministerială". Iar Pantazi avea ce asuma. De numele său se leagă nu doar acţiuni patriotice de mare

---

închisoare) pentru activitate intensă contra clasei muncitoare, instigare publică şi uneltire. Cei trei au fost achitaţi, anulându-se totodată şi pedeapsa confiscării averii. Condamnările au fost eliminate întrucât s-a constatat că cei trei au emis opinii politice ori au desfăşurat acţiuni pe linie de partid care nu pot fi considerate acţiuni ostile clasei muncitoare sau de natură să pună în pericol forma de guvernământ ori siguranţa statului. Constantin Hagea şi Corneliu Coposu fuseseră acuzaţi că activaseră în „comisia interimară", după desfiinţarea PNŢ, poziţie din care au militat pentru eliberarea liderilor partidului şi informarea reprezentanţilor Puterilor Aliate. Astfel, instanţa postcomunistă a constatat vicii de formă şi de fond în sentinţa de condamnare (refuzul instanţei de a audia martori propuşi de apărare, absenţa unor elemente constitutive ale infracţiunilor de care au fost acuzaţi inculpaţii, inexistenţa dovezilor concludente, având în vedere că acuzaţii au fost judecaţi, aşa cum era cazul lui Corneliu Coposu, abia la opt ani de la arestare). Decizia este reprodusă în Constantin Hagea, *Suflet ardelean: publicistică din perioada 1936-1944*, ediţie alcătuită şi îngrijită de Mircea Popa şi Traian Bradea, prefaţă de Mircea Popa, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010, pp. 356-379.

51. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 122f, 288v; vol. IV, f. 77v-78; Alesandru Duţu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, pp. 204-214; Ottmar Traşcă (editor), *„Chestiunea evreiască" în documente militare române: 1941-1944*, selecţia documentelor, note, cuvânt înainte şi studiu introductiv de Ottmar Traşcă, prefaţă de Dennis Deletant, Editura Institutul European, Iaşi, 2010, p. 275 (n. 2).

curaj, ci şi măsurile de discriminare economică a evreilor şi chiar masacre oribile comise de trupele române, inclusiv distrugerea cadavrelor victimelor[52].

După condamnare a trecut prin închisorile Văcăreşti şi Aiud, unde s-au aflat numeroşi generali arestaţi după 23 august 1944. Avea să regrete probabil tratamentul aplicat de sovietici cât timp s-a aflat în captivitate aici, între 1944 şi 1946, unde s-a simţit foarte bine[53]. La Râmnicu Sărat a fost depus în august 1957, cu un lot mai mare de deţinuţi. La penitenciarul buzoian avea să şi moară, câteva luni mai târziu, la 23 ianuarie 1958. În puţinul timp pe care l-a petrecut aici, Pantazi nu a scăpat de pedeapsa cu izolarea pentru că, bătrân şi bolnav, se aşeza pe pat în timpul zilei. Acest om de aproape 70 de ani era astfel obligat să stea în picioare 17 ore pe zi. Pe certificatul său de deces, la cauzele morţii sunt menţionate, printre altele: hernie, insuficienţă renală, colaps cardiovascular. Se sublinia că era suferind de mai mulţi ani. Cu două zile înainte de deces, comandantul Alexandru Vişinescu trimitea la Bucureşti referatul medicului şi o adresă cu un conţinut banal: „Părerea noastră este că necesită a fi internat în spital". Nu se ştie dacă adresa a ajuns la timp la Bucureşti. Ca şi în cazul morţii lui Gheorghe Plăcinţeanu, Vişinescu ar fi putut cere telefonic internarea de urgenţă la Bucureşti sau într-o unitate medicală locală, dar nu a făcut-o. În dimineaţa de 23 ianuarie era declarat decesul fostului general[54].

Generalul Pantazi a stat, cum a şi murit, de altfel, în aceeşi celulă cu fostul ministru de Finanţe Alexandru Alexandrini. Lui Valentin Cristea, singurul supravieţuitor dintre deţinuţii politici închişi la Râmnicu Sărat, Alexandrini i-a spus că generalul „a murit cu mine de faţă"[55]. Această convieţuire de câteva luni din celula nr. 7 a fost una dintre foarte puţinele excepţii de acest fel.

Gheorghe Dobre

Celălalt ministru antonescian condamnat în lotul mareşalului, ajuns pe mâna lui Alexandru Vişinescu şi decedat la Râmnicu Sărat, a fost Gheorghe Dobre (1885-1959). El a deţinut portofoliul Înzestrării Armatei şi Producţiei de Război în perioada septembrie 1942 – august 1944. Arestat în 1945, a sfârşit prin a fi condamnat la detenţie grea pe viaţă pentru crime de război de către Tribunalul Poporului. Trecut prin închisorile Văcăreşti şi Aiud, a murit în penitenciarul Râmnicu Sărat la 74 de ani, la data de 26 martie 1959, dar familia a fost înştiinţată abia cinci ani mai târziu[56].

---

52. Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op. cit.*, p. 212; Radu Ioanid (editor), *Lotul Antonescu în ancheta SMERŞ, Moscova, 1944-1946: documente din arhiva FSB*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Radu Ioanid, traducerea documentelor din limba rusă de Radu Părpăuţă, Editura Polirom, Iaşi, 2006, pp. 17, 43-44.
53. Dennis Deletant, *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu şi regimul său. 1940-1944*, trad. din engleză de Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 261; Alesandru Duţu, Florica Dobre, *op. cit*, pp. 209-211. Despre ancheta la care a fost supus Pantazi în URSS şi despre interogatoriile în faţa sovieticilor, vezi Radu Ioanid (editor), *Lotul Antonescu în ancheta SMERŞ, Moscova, 1944-1946: documente din arhiva FSB*, pp. 27-28, 42-44, 109-121.
54. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 205-218; vol. XI, f. 263-269.
55. *Ibidem*, vol. II, f. 136-137, 166.
56. *Ibidem*, vol. III, f. 6-16; Ottmar Traşcă (editor), *op. cit.*, p. 310 (n. 1).

A ajuns în puşcăria buzoiană în august 1957, ca mulţi dintre deţinuţii politici foarte cunoscuţi închişi aici, după mai bine de un deceniu petrecut în Gulag. După un an, Dobre dădea deja semne de o gravă suferinţă abdominală, dar Vişinescu nu i-a aprobat un regim mai lung de două luni, împotriva recomandărilor medicului. În mare secret, a doua zi după moartea generalului, Vişinescu cerea acordul pentru înhumarea lui. Comandantul caracteriza decesul fostului ministru ca fiind „normal", cauzat de un colaps cardiovascular, iar procuratura se spăla pe mâini, considerând că nu era în situaţia de a aviza înhumarea, pentru că era vorba de o moarte naturală. Medicul Aurel Dumitrescu concluziona că decesul survenise ca urmare a unui cancer la splină, cu metastaze abdominale şi ganglionale. Fostul demnitar arăta probabil cutremurător, fiind extrem de slab, astfel încât oasele erau vizibile (distrofie de gradul III), bătrân (avea 74 de ani, din care ultimii 14 îi petrecuse în închisorile comuniste) şi grav bolnav[57].

*

Pedepsele administrate foştilor demnitari români care au murit la Râmnicu Sărat nu au fost de ajuns. Chiar familiile lor au fost persecutate de Securitate. Spre exemplu, fiica lui Gheorghe Leon, Sanda, a fost închisă doi ani în mai multe penitenciare. La Văcăreşti se aflau, la un moment dat, doamna Dimopol, sora lui Ion Gigurtu, trecută de 80 de ani, şi două dintre surorile lui Ion Lugoşianu[58]. Din familia Lugoşianu, în afară de surorile arestate, condamnate sau internate administrativ pentru câţiva ani, fiica sa a făcut doi ani de închisoare. În schimb, fiul său, Ioan, a avut o soartă tragică, fiind condamnat la moarte şi executat la Jilava, în 1958. Cumnatul lui Lugoşianu, fostul ministru de Finanţe Mihai Popovici, a cunoscut şi el pentru mulţi ani calvarul Gulagului, fiind eliberat în 1955 de la Sighet[59]. Fostul prim-ministru Gigurtu fusese reţinut în aceeaşi noapte împreună cu soţia sa, Maria, care a trecut şi ea prin lagăre şi temniţele politice, printre care Jilava şi Mislea[60]. Sora şi fratele de la Galaţi ai lui Mircea Cancicov

57. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 6-16.
58. Andrei Muraru (coord.), Sorin Cucerai, Dumitru Lăcătuşu, Clara Mareş, Constantin Petre, Cristina Roman, Marius Stan, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, studiu introductiv de Cristina Roman, postfaţă de Marius Oprea, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 187.
59. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România: 1945-1989. Dicţionar biografic H-L*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2004, p. 468; *Cartea morţilor din închisori, lagăre şi deportări: 1944-1989*, coordonator şi studiu introductiv: Romulus Rusan, colaboratori: Ioana Boca, Virginia Ion, Angela Bilcea, Andreea Cârstea, editor: Virginia Ion, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2013, p. 254; Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu (editori), *op. cit.*, pp. 265-266 (vezi şi n. 38, 42) (doc. de la ANIC, fond CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 79/1967, f. 28, 30-45); „Familia Lugoşianu", disponibil online la http://www.memorialsighet.ro/familia-lugoianu (8.08.2016).
60. Octavian Roske (coord.), *op. cit.*, p. 429; Maria Hulber, „Rodia Perséphonei. Madeleine Cancicov şi spaţiul concentraţionar românesc", disponibil online la http://www.lapunkt.ro/2015/12/11/rodia-persephonei-madeleine-cancicov-si-spatiul-concentrationar-romanesc (7.08.2016); „Maria Gigurtu", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/g/gigurtu-maria (7.08.2016).

erau urmăriţi de Securitate în 1950[61], iar copiii (Madeleine şi René) unui alt frate al său, Alexandru, au fost arestaţi la finalul anilor '40 şi condamnaţi la ani grei de temniţă. Şi soţia sa, Georgeta, a supravieţuit Gulagului după ce a fost deţinută în beciurile Ministerului de Interne, la Jilava, Mislea şi Miercurea Ciuc[62]. Potrivit lui Cicerone Ioniţoiu, unul dintre cei doi copii ai liderului ţărănist Teodor Roxin a fost şi el arestat în 1949 şi osândit într-o înscenare judiciară, după care a urmat calvarul mai multor locuri de recluziune[63].

O anchetă fatală: învăţătorul ucis în bătaie (Dinu Neagu [Alexandrescu])

Singurul deţinut despre care se ştie că a fost închis la Râmnicu Sărat de două ori într-un interval de zece ani a fost învăţătorul Dinu Neagu (Alexandrescu) (1898-1959). Când a fost încarcerat a doua oară la penitenciarul buzoian, era deja pensionar. Bărbatul de 61 de ani, tatăl a trei copii, fusese arestat pe 23 septembrie 1959 pentru uneltire contra ordinii sociale[64]. Prima oară îndurase aici o detenţie uşoară. Fusese acuzat că a încercat constituirea unei grupări de orientare ţărănistă pentru a se opune colectivizării. Avea să se întoarcă aici peste un deceniu. A decedat în închisoarea condusă de comandantul Alexandru Vişinescu la doar două săptămâni de la întemniţare.

Cornelia Monor, fiica cea mică a fostului învăţător, a fost o apariţie extrem de tulburătoare în sala de tribunal, la Curtea de Apel Bucureşti. Cu un accent grav, empatic, convingător, a generat multă emoţie prin claritatea şi coerenţa mărturiei despre decesul tatălui său, ce a durat o oră întreagă. În aceeaşi şedinţă de judecată a fost audiată şi sora sa, Teodorina Nicula. Ambele s-au referit la Vişinescu, în închisoarea căruia s-au petrecut toate acţiunile de o brutalitate extremă, care au condus în final la moartea părintelui lor. Totuşi, una dintre ele a susţinut însă că nu i se pare firesc ca doar Vişinescu să fie scos „ţap ispăşitor" pentru tot ce s-a întâmplat în închisoare[65].

Cele două au reconstituit traseul fostului învăţător şi modul în care acesta a decedat în penitenciar în anul în care aici au murit cei mai mulţi deţinuţi din întreg mandatul fostului comandant. Învăţătorul, fost membru al PNŢ, preda la o şcoală din apropiere de Râmnicu Sărat, la Măcrina, şi fusese încarcerat pentru prima dată în 1948-1949[66]. În prima etapă a detenţiei mai trecuse pe la Craiova, Canal, Aiud. După eliberare, care

61. Marian Radu Mocanu, *Vremuri satanice*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2005, p. 79.
62. Aristina Pop-Săileanu, *„Să trăiască partizanii până vin americanii": povestiri din munţi, din închisoare şi din libertate*, interviu de Liliana Petrescu, postdocumentare, aparat critic: Virginia Ion, editor: Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2008, pp. 89, 107.
63. „Caius Roxin", în Cicerone Ioniţoiu, *op. cit.*
64. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 342-343.
65. Ambele surori au fost audiate în şedinţa publică a Curţii de Apel Bucureşti a procesului lui Alexandru Vişinescu la data de 25.03.2015.
66. Registrele închisorii din acel timp confirmă încarcerarea învăţătorului în 1948 sub numele „Alexandru Dinu", fiind transferat ulterior la penitenciarul Aiud (Emil Lupu, „Anatomia represiunii. Penitenciarul din Râmnicu Sărat, 1948-1952", *Arhivele Totalitarismului*, anul VII, nr. 3-4[24-25]/1999, p. 156).

a survenit rapid, i s-a interzis să mai predea, iar bărbatul s-a aşezat în linişte la casa lui. În septembrie 1959 a avut loc o percheziţie inopinată a Securităţii. Anchetatorii nu au găsit nimic după ce au scotocit o oră şi jumătate prin casă, aşa cum arată procesul-verbal de percheziţie. A fost totuşi ridicat spre dimineaţă şi dus la închisoare.

În ciuda eforturilor disperate ale familiei de a afla ceva despre soarta învăţătorului, toate uşile rămâneau închise, ceea ce inspira derută şi mai ales spaimă. Soţia lui s-a prezentat la Ploieşti la procesul în care urma să fie judecat acesta, dar – surpriză – fostul învăţător lipsea. După alte demersuri şi drumuri, într-un târziu autorităţile din Râmnicu Sărat i-au spus că fostul învăţător nu mai este în viaţă. A fost avertizată însă că inclusiv această informaţie era confidenţială şi i s-a interzis chiar să poarte doliu. Avea să afle târziu, odată cu eliberarea deţinuţilor din închisori de la finalul epocii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, circumstanţele în care a decedat soţul său, de la ultimul om care l-a văzut în viaţă, un fost deţinut pe nume Menelaş Chircu. Întâlnirea conspirativă a avut loc într-un obor de vite[67].

Chircu nu a fost în schimb prezent la Curtea de Apel. Decedase cu două decenii în urmă, la venerabila vârstă de 92 de ani, cu mult înainte ca procesul lui Vişinescu să fie posibil. Prin informaţiile pe care le-a furnizat familiei fostului învăţător, a contribuit însă, peste ani, la aflarea adevărului. Fost liberal cândva, judecătorul Chircu a fost arestat în 1959 şi condamnat un an mai târziu pentru uneltire şi pentru deţinere ilegală de aur. A părăsit Gulagul cinci ani mai târziu, după ce a trecut pe la închisorile Mărgineni, Ploieşti, Jilava şi Botoşani, fiind apoi trimis în Bărăgan. Iniţial a fost depus la Râmnicu Sărat, în primăvara lui 1959, unde l-a cunoscut şi pe învăţătorul Dinu Neagu (Alexandrescu)[68].

Timp de două săptămâni, Menelaş Chircu şi Dinu Neagu (Alexandrescu) au împărţit o celulă, în toamna lui 1959, un eveniment rar în închisoare. În tot acest timp, fostul învăţător, aflat în arest preventiv la închisoarea lui Vişinescu, era scos din celulă şi dus pentru anchetă. În timp ce deţinutul Jenică Arnăutu se lupta cu administraţia, protestând prin lunga grevă a foamei, din iunie şi până în noiembrie 1959, administraţia se lupta cu învăţătorul, anchetându-l şi torturându-l în penitenciar. După fiecare repriză de interogatoriu, Neagu se întorcea în celulă bătut şi epuizat. Chircu i-a sugerat, fără rezultat însă, să admită ce i se cerea să recunoască, întrucât oricum va fi actor, cu sau fără voia sa, într-o farsă judiciară. Situaţia fostului învăţător se înrăutăţea în fiecare zi, torturile deveneau din ce în ce mai ameninţătoare pentru sănătatea sa. I s-a aplicat pentru cinci zile o sancţiune usturătoare: nu putea folosi patul, fiind obligat să stea doar în picioare. În ultima zi de viaţă, învăţătorul nu s-a mai putut deplasa singur. A fost adus pe braţe în celulă de doi indivizi. Bătăile îi schimonosiseră figura. Ultima imagine a învăţătorului este anticamera morţii: „Nu mai avea chip de om", avea să le povestească, peste ani, Menelaş Chircu. După această scenă, gardienii i-au cerut fostului judecător să părăsească celula, probabil pentru a nu fi martor la împrejurările decesului care avea să survină curând. Potrivit lui Chircu, Neagu a fost aşezat într-o nişă a celulei, cu faţa la perete.

67. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 123, 272-273v, 277-278v.
68. *Ibidem*, f. 272-273v, 277-278v; Fişa matricolă penală a lui Menelaş Chircu, disponibilă online la www.iiccmer.ro (12.08.2015); ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar 411/1/1964, poz. 161 în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *Supravieţuitorii. Decretele de eliberare a deţinuţilor politici din România (1962-1964)* (în manuscris).

S-a stins din viaţă pe 7 octombrie 1959. Decesul său a fost înregistrat aproape un an mai târziu, iar familia a intrat în posesia certificatului constator în 1971, după îndelungi strădu inţe şi demersuri. Nici astăzi nu este cunoscut locul în care a fost înhumat[69].

Torturile la care a fost supus învăţătorul ar fi fost, potrivit lui Menelaş Chircu, opera lui Vasile Lupu, fost anchetator al Securităţii. În acelaşi timp, singurul document de la dosar care îl leagă pe Lupu de cazul învăţătorului este semnătura sa pe procesul-verbal de percheziţie. După 1990, Nicula Teodorina, una dintre fetele învăţătorului, a încercat să dea de urma lui Lupu, dar după un timp a fost contactată chiar de fostul anchetator. Întâlnirea care a urmat, întinsă pe două ore la Cofetăria Perla din centrul Bucureştiului, este, credem, elocventă pentru lipsa de empatie a foştilor ofiţeri de Securitate:

> Lupu Vasile nu a negat că ar fi avut o legătură cu crima înfăptuită împotriva tatălui meu, însă, deşi eu am stăruit, nu a vrut să îmi spună nimic despre locul unde au fost înhumate rămăşiţele tatălui meu. [...] a încercat permanent să se disculpe, afirmând că nu ştie, nu a văzut, nu a fost implicat, deşi în nici un moment nu a negat că l-ar fi cunoscut pe tatăl meu, iar la final mi-a adresat o întrebare, după părerea mea, concludentă: „Şi acum cu mine ce vreţi să faceţi?"[70].

Conform unui fost gardian de la Râmnicu Sărat, Alexandru Panţuru, Dinu Neagu s-ar fi sinucis în închisoare cu propriile izmene: „L-am găsit strangulat cu indispensabilii. Dar să ştiţi că a murit din bătaie"[71]. Deşi afirmaţia este ilogică, să reţinem totuşi această idee. Panţuru i-ar fi destăinuit unui martor din proces că Neagu Alexandru ar fi fost omorât în bătaie. Tot el vorbise pe larg, în vara lui 1998, despre bătăile pe care le încasau deţinuţii de la Vişinescu. Acelaşi gardian a relatat pentru un ziar local din Buzău:

> Am intrat în camera unde directorul Aurel Dumitrescu [medicul – n. A.M.] completa actele de deces şi se afla trupul mortului dezbrăcat pe masă. În acte s-a trecut sinucidere prin spânzurare. Pe trup însă se vedeau semnele bătăilor şi ale torturilor. Acesta fusese bătut până la inconştienţă de [Dumitru] Tănasă în noaptea trecută, când eram de serviciu.

Panţuru s-a înscris în PNŢ în 1990 în semn de „ispăşire şi regret"[72].

În cazul acestui deces se pune întrebarea cum de Vişinescu a fost considerat responsabil pentru această crimă, deşi nu a fost indicat de nimeni. El s-a apărat la proces, susţinând că Vasile Lupu nu era subordonatul său, deci nu îi putea da ordine şi nici nu se putea opune unei anchete în penitenciar, chiar dacă era violentă. Nu există însă probe cum că fostul comandant s-ar fi opus anchetei violente, fiind mai degrabă nepăsător, aşa cum chiar el lasă să se înţeleagă. Fostul gardian Panţuru a sugerat că învăţătorul s-a sinucis, întrucât nu mai suporta bătăile, deci în penitenciar avusese loc un act suicidal determinat. În această situaţie, o anchetă internă, care nu s-a realizat niciodată, ar fi fost obligatorie pentru a determina circumstanţele în care s-a produs această dramă.

---

69. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 122, 272-273v, 277-278v.
70. *Ibidem*, f. 277v-278.
71. Dorin Ivan, *op. cit.*, p. 114.
72. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 289; vol. IV, f. 31, 39-40 (vezi în acest sens şi Dorin Ivan, *op. cit.*, pp. 112-113; interviul cu Alexandru Panţuru a apărut în *Vestitorul de Râmnic*, supliment al cotidianului *Opinia* din Buzău, nr. 138, 22.07.1998).

Oricum ar fi fost, crimă sau act suicidal determinat, Vişinescu avea o responsabilitate majoră în calitatea sa de şef al locului de recluziune. Judecătoarea sublinia în sentinţa de condamnare că deţinutul era în custodia penitenciarului condus de Vişinescu şi astfel el răspundea de soarta celui încarcerat[73].

Greva cea mai lungă a partizanului (Ioan Arnăutu)

> Am rămas cu amintirea unui om admirabil, un spirit deschis, plin de curaj şi cu o fermitate de caracter remarcabilă. D[umne]zeu a vrut ca sacrificiul lui ca şi al altor martiri, care şi-au lăsat oasele în „Gulag"-ul românesc, să nu fi fost în zadar, pentru ca astăzi să trăim măcar cu speranţa că vălul întunericului se va ridica într-o bună zi definitiv de pe destinele acestui neam greu încercat.

Aceasta este imaginea pe care a lăsat-o tânărul Ioan Arnăutu (1923-1959) ultimului om din viaţa lui. Peste ani, chiar după căderea comunismului, la mai mult de trei decenii distanţă de la moartea lui Arnăutu, Valentin Cristea, care a fost alături de acesta până în ultima clipă, îi scria surorii fostului partizan, care căuta încă răspunsul la întrebarea cum murise fratele său, o mărturisire emoţionantă. Cristea îi relata despre modul în care se cunoscuseră şi trăiseră în penitenciar cei doi foşti deţinuţi: „Trebuie să vă spun în primul rând că noi doi nu ne-am văzut niciodată la faţă. [...] Deşi nu ne vedeam, pot spune că ne-am împrietenit de la primele schimburi de cuvinte, această relaţie păstrându-se neştirbită până în ultimele sale ceasuri". Cei doi se încurajau reciproc în clipele de, probabil, profundă depresie, care îi cuprindea în izolarea de aici. Cristea îşi amintea că Arnăutu, deşi era grav bolnav de ulcer, „era întotdeauna plin de atenţie şi delicateţe"[74].

Aşadar, mărturia ultimului om care a vorbit cu Ioan Arnăutu, deşi prin peretele de cărămidă al celulelor mizere de la Râmnicu Sărat, descrie un luptător neînfricat, care a înfruntat întreaga administraţie a închisorii, protestând cu vehemenţă. Arnăutu a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică, dar şi-a găsit sfârşitul după zece ani, la Râmnicu Sărat, în urma unei lungi suferinţe, în agonie. Este unul dintre decesele cele mai cunoscute, la care comandantul Alexandru Vişinescu şi-a adus o semnificativă contribuţie prin refuzul de a-l hrăni şi de a-l trata pentru boala de care suferea, vreme de aproape doi ani, deşi nu a recunoscut niciodată această culpă evidentă. S-a apărat prin argumentele că Arnăutu era un grevist cunoscut şi că venise deja grav bolnav la Râmnicu Sărat[75].

Absolvent de şcoală militară, luptător decorat pentru merite de arme pe ambele fronturi cu „Coroana României", dar şi cu „Crucea de fier" germană şi cu o distincţie sovietică, Arnăutu făcuse şcoala militară în Germania şi traversase mai multe fronturi, până în Transnistria şi Cehoslovacia. Epurat rapid din armată de comunişti, s-a înscris

73. *Ibidem*, vol. II, f. 196; vol. IV, f. 123; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 212; ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 120.
74. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 705-706, 708, 710.
75. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 163; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 213.

la Facultatea de Drept, la Universitatea din Iaşi, după ce făcuse pasul în Cercul Militar al PNŢ. S-a întors apoi la ţară şi s-a apucat de agricultură. În vara anului 1949, a dispărut de acasă. Evident, în plină campanie stalinistă de arestări şi teroare generalizată, nu era greu de intuit soarta unui temerar student, care luptase cu arma în mână şi cunoscuse supliciile selecţiei comuniste cu câţiva ani înainte. Tânărul locotenent se alăturase în realitate unui grup de partizani condus de Grigore Sandu în zona munţilor Dornei. Fusese recrutat de Securitate pentru a se infiltra printre fugari, dar a ajuns să lupte cot la cot cu ei, după ce le-a devoalat sarcina cu care fusese trimis. Misiunea sa în grupul de partizani era să intercepteze posturile de ştiri şi se pare că a construit chiar un sistem de alertare în jurul adăpostului montan improvizat. El şi camarazii săi au fost însă arestaţi după o operaţiune a Securităţii, în timp ce unii membri ai grupului au fost ucişi. Familia a aflat despre soarta sa în urma unei scrisori anonime prin care a fost înştiinţată că tânărul Arnăutu fusese arestat în Munţii Bucovinei şi încarcerat la penitenciarul Suceava[76].

Ştirea avea să se confirme şi chiar în acel an, 1950, Arnăutu avea să fie judecat. Procurorul militar ceruse la procesul său pedeapsa capitală. A fost însă condamnat[77] la 25 de ani de muncă silnică pentru uneltire contra securităţii statului, nu înainte de a reuşi să evadeze din mâinile Jandarmeriei şi să fie capturat din nou. Tânărul, care avea pe atunci 27 de ani, fusese torturat în anchetă. O astfel de condamnare era însă doar începutul calvarului pentru familia celui osândit, care devenea astfel un cuib de „duşmani ai poporului" pentru regim, fiind obligată să plătească nu doar oprobiul public, dar mai ales supliciul supravegherii şi suspiciunii permanente. Şi în acest caz, în casa familiei Arnăutu din Roman au intrat ani la rând oamenii Securităţii pentru percheziţii şi anchete[78].

Sora lui Arnăutu a relatat, în cuvinte simple, însă pline de empatie, la peste şase decenii distanţă, într-un lung memoriu trimis judecătoarei procesului în care era judecat cel care a contribuit decisiv la moartea fratelui ei, teroarea ce a urmat arestării:

> Cel mai trist a fost când a fost confiscat jurnalul tatei, scris pe mai multe caiete în care povestea despre toate întâmplările prin care am trecut noi, familia, de la arestare până la aflarea ulterioară a decesului fratelui meu în închisoare. De asemeni i-au fost confiscate decoraţiile din timpul războiului: Coroana României şi Virtutea Militară.

Evident, caznele au continuat, greu suportate de familia damnată: hărţuirea şi arestarea, pentru perioade scurte, a membrilor familiei, propunerea de a deveni informatori, ameninţările cu exmatricularea, care au cântărit atât de greu în viaţa unei adolescente, respingerea de la facultate din cauza „dosarului pătat". „Încercam mereu să mă angajez,

76. *Ibidem*, vol. II, f. 121; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 518-544, 547-554, 716-718. Detalii biografice şi în Dorin Dobrincu, *Rezistenţa armată anticomunistă din România (1944 – începutul anilor '60)*, teză de doctorat în manuscris, susţinută la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi în 2006, pp. 290-292.
77. Condamnat prin hotărârea penală nr. 781/4.10.1950 de Tribunalul Militar Iaşi la 25 de ani de muncă silnică pentru crimă de uneltire contra securităţii interne şi externe a statului.
78. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 121; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 441-442, 517.

dar nu reuşeam, serviciul de cadre mă refuzase din cauza fratelui meu", rememorează sora lui Arnăutu. De la moartea lui Arnăutu şi până la aflarea veştii de către familie s-au scurs aproape cinci ani. În tot acest timp, tatăl lui Arnăutu, Gheorghe, a fost reţinut şi i s-a propus să devină informator al Securităţii. Când i se făcea această propunere, fiul său era deja mort şi îngropat la Râmnicu Sărat[79].

Ioan Arnăutu a intrat aşadar în Gulag la finalul lui 1949 şi, dacă ar fi să ţinem cont de pedeapsa primită, ar fi trebuit să iasă din închisoare în 1974. Până să fie adus la Râmnicu Sărat, în august 1957, trecuse pe la alte închisori dure ale sistemului concentraţionar, precum Suceava, Oradea, Jilava şi Aiud. A fost încarcerat în penitenciarul condus de Alexandru Vişinescu la peste şapte ani şi jumătate după ce păşise prima dată în puşcărie. Şi avea să rămână în mica temniţă buzoiană încă doi ani şi câteva luni, până când a încetat din viaţă[80].

Tânărul partizan a fost adus la Râmnicu Sărat împreună cu cei consideraţi capii unei mari greve de la închisoarea Aiud din 1957. Nu fusese un deţinut model, intrase deseori în conflict cu administraţia închisorilor. Să nu uităm totuşi că fugise ca student în munţi pentru a se alătura partizanilor şi, la cei 34 de ani ai săi, protestul era probabil pentru el singura cale de a înfrunta umilinţele şi supliciul detenţiei atât de severe. Pe la închisorile prin care trecuse, fusese pus în lanţuri şi trimis la carceră. În cei doi ani şi trei luni petrecuţi la Râmnicu Sărat, a primit din partea administraţiei 46 de zile de izolare cu regim sever, iar 30 de zile a fost obligat să poarte lanţuri la picioare. Arnăutu ar fi făcut greva foamei în toate cele trei penitenciare prin care a trecut. La Râmnicu Sărat însă şi-a găsit sfârşitul după cinci luni de la declanşarea protestului[81].

Nici figura lui Jenică Arnăutu nu i-a fost simpatică comandantului Vişinescu. Fostul director de închisoare era neîndurător în caracterizarea lui Arnăutu, chiar şi după ce acesta îşi dăduse ultima suflare: fusese un reacţionar neînduplecat, care a protestat constant, şi a fost sancţionat pentru că i-ar fi înjurat pe gardieni, a vorbit în celulă (unde stătea singur, ca mai toţi ceilalţi deţinuţi), a bătut în perete, a fost surprins la geam, a ascuns un obiect interzis[82]. În definitiv, lucruri nu doar inocente în raport cu nevoia de măsuri speciale la Râmnicu Sărat, dar chiar lipsite de orice temei în raport cu lumea carcerală în ansamblul său. În rapoartele din dosarul său se găsesc abaterile „grave" care au punctat existenţa de deţinut cu un comportament „duşmănos". Totodată, este evidentă aici starea de adâncă iritare emoţională a lui Arnăutu.

Seria protestului tânărului a început chiar în luna în care a ajuns la Râmnicu Sărat. A făcut-o întrucât nu era lăsat să stea în pat pe timpul zilei şi, îmbrăcat doar în izmene, i-a numit pe gardieni „bandiţi" şi „criminali", strigând aşa de tare, încât nemulţumirea a răsunat în tot celularul. În primăvara anului 1958, în timp ce se afla la izolare, Arnăutu a fost din nou sancţionat disciplinar. În vara aceluiaşi an, în timpul plimbării prin curtea

79. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 121-122.
80. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 316-340, 439-448.
81. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 198; vol. II, f. 81-83; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 324, 562; Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii României. 1946-1958*, ediţia a II-a revăzută şi completată, Editura „Gândirea Românească", Bucureşti, 1993, pp. 81-83.
82. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 81, 95, 98.

mică, înconjurată de ziduri şi străjuită de miradoare, a ridicat capul din pământ, privind spre santinelă, însă, cum un asemenea gest era considerat de nepermis, a primit alte cinci zile de izolare. Apoi, o altercaţie verbală cu un gardian, după ce aruncase perna pe jos, i-a adus alte zile de izolare. Şi înainte, un alt conflict cu un temnicer a reprezentat un motiv suficient pentru Vişinescu pentru a-i majora perioada de izolare. În august 1958, Arnăutu a petrecut aproape trei săptămâni în regim sever, iniţiind un conflict deschis cu conducerea penitenciarului, comportament provocat probabil de starea de intensă irascibilitate, chin interior, suferinţe fizice şi profunda depresie în care căzuse. La un moment dat s-a aşezat pe jos, cu capul pe tinetă, iar în semn de dezaprobare s-a dezbrăcat în faţa gardianului[83].

O altă scenă din primăvara aceluiaşi an, 1958: aflat deja în regim sever de izolare, Arnăutu a început să strige către cei care îi aduseseră „cafeaua" de dimineaţă (o tristă ironie de limbaj a documentelor din închisoare, pentru zeama care se aducea în zori): „mîncaţio voi tîlharilor, cîinilor. nu trebuie mîncarea voastră. criminalilor. Mă ţineţi să mă prăpădesc"[84]. Ulterior, creionând profilul lui Arnăutu, Vişinescu a scris cu propria mână o enormitate care nu se poate susţine. Tânărul ajuns la Râmnicu Sărat ar fi fost sancţionat pentru că „a fost găsit stând de vorbă cu alţi deţinuţi", în condiţiile în care se cunoaşte astăzi că cei închişi aici nu au comunicat, cu mici excepţii, ani în şir unii cu alţii, nu s-au văzut între ei, unii au aflat că convieţuiseră în aceeaşi puşcărie doar după eliberare şi nici măcar cu alţi angajaţi sau deţinuţi de drept comun nu au relaţionat[85]. Evident, aşa cum apare şi în alte mărturii, Arnăutu a comunicat intens prin intermediul alfabetului Morse, bătând în pereţi, mai cu seamă cu Valentin Cristea[86], încarcerat lângă el.

Deşi în floarea vârstei, fostul partizan avea deja sănătatea distrusă în penitenciar. Oricine îşi poate închipui că după nouă ani de detenţie, starea sa fizică era deja şubredă. El era suferind, la Râmnicu Sărat, în cursul anilor 1957-1958, de ulcer duodenal/perforat, având frecvent vărsături cu sânge, dar şi grave probleme renale. Încă din 1950, aşadar de la câteva luni după arestare, întâmpina dificultăţi, prescriindu-i-se atunci, la puşcăria din Suceava, un regim cu cartofi. Cinci ani mai târziu, la penitenciarul Oradea, a fost chiar consultat într-un spital din oraş. La câteva săptămâni însă după ce a fost transferat la Râmnicu Sărat, li se plângea gardienilor că vomită continuu, dar medicul nu îl vizita. Când aveau loc totuşi vizite ale responsabilului medical, propunerile acestuia erau fie respinse, fie admise parţial de conducerea închisorii. De notat că pe perioada afecţiunii de care suferea (probabil ulcer perforat care îi genera vărsăturile cu sânge) i-a fost refuzată internarea într-o unitate medicală pentru operaţie. Cu o lună înainte

83. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 335, 473-475, 479, 481; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 87, 88, 100, 101.
84. Am respectat întocmai ortografia gardianului, sergentul Neagu Harbuz, care apare într-un raport din aprilie 1961 având gradul de sergent-major (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol II, f. 92; vol. III, f. 33).
85. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 98.
86. În acel timp, Jenică Arnăutu ocupa celula nr. 3 de la parterul închisorii şi îi avea ca vecini, în camere de detenţie separate, pe Valentin Cristea (celula nr. 2), Ioan Bărbuş (celula nr. 1) şi Horia Măcellariu.

însă de declanşarea protestului cu refuz de hrană, Vişinescu a aprobat o recomandare a medicului de a-i oferi un regim alimentar de două luni lui Arnăutu. Aşadar, în momentul declanşării grevei, deţinutul era grav bolnav şi aflat în regim special de hrană. Însă crizele sale repetate de stomac, uneori cu hemoragii agresive, şi răbufnirile la adresa administraţiei închisorii, care i-au adus săptămâni întregi de înăsprire a traiului carceral şi de reducere a raţiei de hrană, l-au răpus pe Arnăutu. Aşa cum arată documentele de arhivă, nu numai că nu a primit regimul alimentar ameliorat, ci i s-a redus deseori hrana, fiind obligat să intre în regim sever, care însemna inclusiv să doarmă pe cimentul rece al celulei sau pe grătarul patului[87].

Prin toate locurile de detenţie pe care le traversase, Arnăutu îndurase umilinţe şi cazne. În ancheta de la Suceava fusese torturat, apoi, la Oradea şi Aiud, fusese pus în lanţuri şi trimis în carceră. În schimb, la Râmnicu Sărat răbdarea sa a ajuns la limită. A cerut să fie mutat cu alţi deţinuţi în celulă, un regim normal de carceralâ şi dreptul de a i se încuviinţa unele activităţi normale, care să îl ferească de nebunie. În 1957-1958, medicul a solicitat repaus timp de trei luni, dar Vişinescu nu a aprobat decât 15 zile. Bolnav de ulcer duodenal, el avea să intre în refuz de hrană, protestând astfel faţă de condiţiile de detenţie. Trebuie spus că şi atunci când fusese închis la penitenciarele Oradea şi Aiud declanşase greva foamei, dar o încetase rapid. La Râmnicu Sărat însă, după declanşarea protestului, starea sa avea să se degradeze continuu în săptămânile care au urmat. A făcut crize repetate, a vomitat cu sânge şi avea semnele unei peritonite. Căznit astfel, Arnăutu avea să moară în chinuri grele şi în mizerie cinci luni mai târziu[88].

Pe când era închis la Aiud, după trei săptămâni în care a refuzat hrana, a încetat protestul, dar a părut să aibă atunci o funestă premoniţie în ceea ce îl priveşte. Era aprilie 1957, cu doi ani şi jumătate înainte să moară. Arnăutu era contrariat că o ţară membră a ONU[89] încă mai practica tortura, iar greva foamei unui deţinut era tratată cu totală indiferenţă. „Reese clar hotărârea de a fi ucsi, printr'o moarte a la long şi chinuită. [...] Istoria va înregistra şi oamenii vor aprecia dacă este un succes să mori sau nu penteu aceste cereri." El continua în acelaşi ton grav: „Obligaţiunea care decurge din declararea de grevă de a fi alimentat forţat şi modul brutal în care ea se face nu face altceva decât să-mi prelungească chinurile inutile". El renunţa atunci la grevă pentru că era lăsat într-o totală indiferenţă, la care se adăuga suferinţa de a fi alimentat cu forţa: „Deaceia renunţa la grevă, la cerere, dar şi la vieaţă înţelegând să-mi scurtez suferinţele şi neavând nici o pretenţie decât să fiu lăsat în pace". Comportamentul brutal şi abuziv al cadrelor medicale era denunţat de asemenea de fostul ofiţer al Armatei Regale: „Nu am crezut niciodată în minuni dar am sperat în conştiinţa profesională a D[lui] medic care trebuia să înţeleagă că cererile mele sunt necesităţi p[en]t[ru] a mai salva ce se poate salva din fiinţa mea fizică şi psihică, dar constat că m'am înşelat şi înţeleg să

87. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 331, 468-469, 555-558, 571; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 85-86, 89.
88. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 472, 572-573, 591, 593, 599, 604; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 85-86.
89. România fusese admisă în rândul statelor Organizaţiei Naţiunilor Unite în 1955.

plătesc cu veaţa". Aşa se încheie acest memoriu prevestitor al fostului partizan aflat atunci în Zarca Aiudului[90].

La Râmnicu Sărat, găsindu-se într-o situaţie disperată, Arnăutu a decis să intre în greva foamei pe 2 iunie 1959, acesta urmând să fie cel mai lung protest cu refuz de hrană din această închisoare. Ameninţase chiar cu un an în urmă. Avea experienţa grevelor anterioare şi, în plus, nu mai putea suporta regimul de aici, care îl înnebunea. Limba de lemn a oficialilor penitenciarului şi rutina termenilor livraţi de autorităţile Gulagului nu pot ascunde drama prin care a trecut Arnăutu. În schimb, este posibil ca el să fi anticipat eronat disponibilitatea conducerii închisorii, care, în urma unui protest prelungit, s-ar fi speriat şi i-ar fi admis o ameliorare a regimului carceral, i-ar fi grăbit transferul la altă închisoare, ar fi făcut diligenţe pentru analizarea situaţiei judiciare ori măcar pentru facilitarea unei întâlniri cu vreun oficial. Cel puţin acestea invocă Vişinescu că erau motivele lui Arnăutu. Nu putem decât să bănuim că tânărul, după aproape un deceniu petrecut în închisorile comuniste, a intrat într-o stare emoţională care l-a împins la acest gest extrem[91].

Deşi mai în vârstă decât Arnăutu cu şase ani, Ion Diaconescu a reuşit să supravieţuiască regimului de exterminare. Ţărănistul i-a spus tatălui lui Arnăutu, care venise în Bărăgan la fostul deţinut, aflat în domiciliu obligatoriu, să se intereseze de soarta fiului său, de împrejurările în care a decedat. Diaconescu auzise deseori protestele tânărului la adresa administraţiei puşcăriei şi chiar comunicaseră prin perete, prin ciocăniturile în alfabet Morse. Venit şi el de la Aiud, unde trăise experienţa unei greve îndelungate, mai bine de trei săptămâni, însă fără rezultat, Diaconescu l-a sfătuit pe Arnăutu să renunţe, dar nu l-a putut convinge[92].

Aşadar, tânărul începea lupta cu administraţia, care avea să se sfârşească tragic. Regimul penitenciar a devenit şi mai dur, neîndurător, el fiind lăsat practic în mizerie. Fostul vecin de celular, Diaconescu, a relatat familiei Arnăutu: „Pe parcursul grevei, a fost hrănit cu forţa, nu a mai fost scos la aer, nici la baie, nici nu a mai fost bărbierit, ajungând în ultimul hal de distrofie. A murit în chinuri cumplite". Medicul făcea doar un joc de rol: „Era vizitat, din când în când, de medicul puşcăriei ca să vadă dacă mai trăieşte"[93].

Greu de imaginat cum arăta Ioan Arnăutu în celula de la Râmnicu Sărat după atâtea luni de foame autoimpusă, în absenţa unui vecin de cameră care să-l schimbe sau care să-l alimenteze cel puţin cu apă. Un alt tânăr închis aici, Ioan-Ovidiu Borcea, ne oferă totuşi un indiciu despre starea în care se găsea partizanul bucovinean: „Cămaşa pe care o aveam era ca o apărătoare de muşte. Semănam cu un soldat elveţian din Garda Vaticanului, căci eram îmbrăcat numai în fâşii. Când le-am arătat temnicerilor starea

90. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 604; în aceste citate am păstrat ortografia originală.
91. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 82-83, 93; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 452-453, 471.
92. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 122f; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 147); Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, cu o prefaţă de Zoe Petre, Editura Nemira, Bucureşti, 1998, p. 255; Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *Prin ungherele iadului comunist Râmnicu Sărat*, f.e., Bucureşti, 2007, p. 12.
93. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 122f; Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 254.

cămăşii mele, mi-au spus râzând că era mai bună decât cea a celui de la celula patru[94], adică a lui Jenică Arnăutu"[95].

Jenică Arnăutu a stat exact cinci luni în greva foamei[96]. A murit la 2 noiembrie 1959, la ora 12.20, în mizerie şi cu mari suferinţe. Se pare că se făcuseră demersuri pentru a fi internat în spital. Potrivit lui Ion Diaconescu, muribundul a fost tuns şi bărbierit în celulă, dar a decedat a doua zi[97]. În registrul de decese al primăriei de la Râmnicu Sărat, cauzele morţii sunt detaliate astfel: colaps cardiac vascular, edem pulmonar infecţios acut, ulcer duodenal, miocardoză. Medicul Aurel Dumitrescu încerca să justifice decesul cu menţiunea că Arnăutu fusese bolnav de ulcer în ultimii cinci ani, deci inclusiv cât era închis la Aiud, şi fusese tratat „clinic". Nu sufla însă nici o vorbă despre refuzul lui Vişinescu de a-l interna într-un spital pentru a fi operat şi tratat cum se cade. Mai adăugăm că „tratamentul" la Râmnicu Sărat era cu totul primitiv, întrucât penitenciarul nu dispunea de o infirmerie. Printr-o altă construcţie eufemistică, Dumitrescu încerca să justifice deciziile administraţiei: „În timpul crizelor pacientul căpăta diverse contuzii, din care cauză la sesizarea noastră a fost trimis un medic specialist neuro-psihiatru care a constatat şi el acelaşi lucru, neindicând internarea în spital, ci continuarea tratamentului". Să fie oare justificarea medico-legală pentru bătăile încasate? Medicul adaugă: „De menţionat că i s-a atras atenţia asupra faptului că alimentaţia artificială cu sonda este *nefavorabilă* pentru boala pe care o are, dar deţinutul a declarat *că-i hotărât să moară* şi nu primeşte nici un fel de medicament. *Pe tot timpul grevei* a fost alimentat cu sonda «Faucher»[98]" [subl. A.M.].

Cel mai probabil, Arnăutu a fost hrănit superficial, împotriva voinţei sale, atât timp cât medicul Dumitrescu confirma utilizarea sondei, dar spunea în acelaşi timp că acesta refuzase să mai primească hrana şi tratamentul. Unii supravieţuitori (Ion Diaconescu, Valentin Cristea, Ioan-Ovidiu Borcea) au confirmat totodată tratamentul brutal aplicat lui Arnăutu. În acelaşi timp, manipulând realitatea, doctorul afirma că tânărul refuza uneori, cu câteva zile înainte de a declanşa protestul, să primească mâncarea şi astfel a ajuns distrofic, greva foamei agravându-i starea. Or, se ştie că din momentul în care a ajuns la Râmnicu Sărat (august 1957) şi până la deces (noiembrie 1959) era imposibil ca Arnăutu să fi ajuns în stadiul de distrofie doar pentru că refuzase de câteva ori să mănânce. În realitate, prin această afirmaţie, medicul nu făcea altceva decât să confirme

94. În realitate, Ioan Arnăutu a fost încarcerat în celula nr. 3. În aceeaşi celulă fusese depus şi Ion Mihalache în 1955, chiar după ce a ajuns la acest penitenciar. Tot aici a stat şi preotul unit Ştefan Tătaru pentru o vreme, în 1956. După moartea lui Arnăutu, în toamna lui 1959, în această celulă a fost depus medicul Gheorghe Plăcinţeanu, care a şi decedat aici, la 1 mai 1961, tot din cauza unei lungi suferinţe şi a unui grav ulcer duodenal.
95. *Apud* Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii României. 1946-1958*, p. 82.
96. Mai exact, de la 2 iunie la 2 noiembrie 1959.
97. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 254.
98. „Faucher" este o sondă gastrică, confecţionată din plastic sau din cauciuc, ca o pâlnie, folosită în medicină cu diferite scopuri, fie pentru sondajul gastric, pentru recoltarea sau evacuarea conţinutului stomacal, fie pentru hidratarea şi alimentarea bolnavului. Se utilizează prin introducerea unui tub de cauciuc, prin faringe şi esofag, în stomac. În mod clar nu se recomandă folosirea acesteia dacă pacientul refuză, întrucât utilizarea sondei solicită cooperarea deplină a bolnavului pentru alimentare.

maniţia deţinutului cauzată de lipsa cronică de hrană. În plus, se ştie – există dovezi scrise care au fost prezentate în cursul procesului lui Vişinescu – că Arnăutu denunţase regimul de hrană din închisoare. În vara lui 1957, el dădea deja semne că ajunsese la limita răbdării în condiţiile chinurilor pe care le suporta de când ajunsese în această puşcărie. S-a plâns atunci gardienilor – evident, protest care nu s-a lăsat fără repercusiuni din partea acestora – de suferinţele sale fizice, de absenţa oricărei asistenţe medicale. Le-a spus, probabil profund surescitat, într-un acces de furie, umilinţă şi durere, că nu mai poate rezista din cauza problemelor gastrice şi a hranei care era sub orice standarde din închisorile pe care le cutreierase. „Aşa penitenciar nu a găsit în toată ţara pe unde a fost" – şi ameninţa încă de pe atunci cu greva foamei. Mai mult, se pare că ceruse să nu i se mai pună sare în mâncare, cerere care i-a fost refuzată. Neadmiţând să îi acorde regim alimentar special şi pat deţinutului aflat în această situaţie, Vişinescu a grăbit agravarea stării de sănătate. În timp ce Arnăutu trebuia să primească îngrijiri speciale şi hrană îndestulătoare, pedepsit fiind, îi era redusă cantitatea de mâncare şi era obligat, aşa cum am văzut, să doarmă pe grătarul patului sau chiar pe cimentul rece al celulei[99].

Întorcându-ne la situaţia alimentării cu forţa a lui Arnăutu, trebuie spus că probele de la dosar confirmă, pentru finalul lui iulie 1959, modul în care era tratat: „De către *noi se continuă măsurile* regulamentare în ceea ce priveşte *alimentaţia* susnumitului" [subl. A.M.]. Documentul în care este indicată acţiunea este redactat pentru a fi semnat de Vişinescu[100]. O lună mai târziu, de la Bucureşti se ordona acelaşi lucru. Cine făcea însă concret această operaţiune? Este evident că medicul curant, care venea o dată pe săptămână de la penitenciarul-spital Văcăreşti[101], nu îl putea hrăni zilnic pe Arnăutu. Fostul gardian Alexandru Panţuru a oferit numeroase informaţii, povestind cândva cum se făcea această operaţiune: „Îi alimenta cu pâlnia, iar cu un furtun le turna ou crud pe gât. Cei care făceau treaba asta erau Vişinescu ori [Dumitru] Tănasă, împreună cu sanitarul [Dumitru] Rusu. Doctorul, din câte îmi amintesc, era evitat la astfel de operaţii, probabil pentru a nu consemna în registrul sanitar". Tratamentul celor care intrau în greva foamei avea ritualul său de tortură: „După ce erau bătuţi şi maltrataţi, cei doi comandanţi dădeau ordin la bucătărie să se facă un amestec de ulei, pâine, ca un fel de terci. De multe ori, Tănasă personal le turna cu forţa acest terci pe gât, în timp ce doi gardieni îi ţineau imobilizaţi, iar un al treilea le deschidea gura"[102].

Putem intui reacţia lui Arnăutu la hrănirea cu forţa. Evident, acest tratament, aplicat împotriva voinţei lui, era violent şi mai ales dureros. Tânărul s-a opus din răsputeri când i s-a introdus pâlnia pentru prima dată[103]. Poate s-a smucit, şi-a încleştat fălcile, a dat din mâini şi din picioare. În toată această luptă, este greu de crezut că s-au evitat violenţele, astfel încât grevistul să nu fi fost lovit şi brutalizat. Existau, aşa cum arătam mai

99. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 224v, 92-93; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 322, 326, 328, 337, 339-340, 455, 468-469.
100. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 503.
101. Pentru conformitate, vezi *ibidem*, f. 238-239.
102. Dorin Ivan, *op. cit.*, p. 112; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 41v (din acelaşi interviu cu Alexandru Panţuru apărut în *Vestitorul de Râmnic*, supliment al cotidianului *Opinia* din Buzău, nr. 138, 22.07.1998).
103. Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", în Romulus Rusan (editor), *Analele Sighet 9. Anii 1961-1972: ţările Europei de Est, între speranţele reformei şi realitatea stagnării*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2001, p. 413.

sus, dovezi despre diferite echimoze de pe trupul său, indicate chiar de medic. Ion Diaconescu povesteşte, în alt context, cum se făcea o asemenea alimentare cu forţa şi care erau riscurile:

> În caz că refuzai să te laşi hrănit, erai imobilizat de gardieni şi ţi se băga în gură un fel de aparat care ţinea forţat gura deschisă, după care se proceda la hrănire cu tubul. Dar, ca să-ţi bage aparatul acela, ţi se descleştа gura cu forţa, ceea ce îţi putea rupe dinţii şi produce răni gingiilor aşa că mai înţelept era să nu te opui, ca să scuteşti nişte suferinţe inutile. Chiar şi fără aceasta, introducerea tubului pe esofag nu era deloc o plăcere, iar dacă, din întâmplare, doctorul sau sanitarul care executa operaţia greşea şi băga tubul pe trahee în loc de esofag, era o adevărată nenorocire[104].

Numărul matricol 47, indicativul oficial sub care trăia Arnăutu la Râmnicu Sărat, în celula nr. 3, a început să reprezinte o situaţie problematică pentru Vişinescu. Deşi fusese sesizată, Procuratura nu dădea nici un semn. Cu dispreţ, transmisese că un magistrat nu se putea deplasa până la Râmnicu Sărat şi îi ceruse comandantului să vorbească cu tânărul deţinut, iar apoi să comunice rezultatul. La rândul său, directorul închisorilor comuniste, colonelul Vasile Lixandru[105], i-a cerut lui Vişinescu, la aproape trei luni după ce Arnăutu intrase în greva foamei, să aplice „prescripţiile regulamentare"[106]. Aşadar, e de presupus că situaţia lui Arnăutu era deja bine cunoscută la Bucureşti.

Scena morţii a fost relatată de singurul supravieţuitor al închisorii politice de la Râmnicu Sărat care a pledat din partea acuzării în procesul intentat lui Vişinescu. Însă nu în sala de tribunal. Valentin Cristea, cel care stătuse aici aproape întreg mandatul lui Vişinescu, i-a trimis, după 1990, o scrisoare Elenei Iacob, sora lui Arnăutu. Ea aflase de la fostul deţinut Ioan Bărbuş că Valentin Cristea a fost unul dintre vecinii de lângă celula lui Arnăutu şi i-a cerut detalii despre circumstanţele în care a decedat fostul partizan. Iată relatarea fostului deţinut:

> În toamna anului 1959, boala ulceroasă îi devenise insuportabilă; vomita frecvent şi se simţea rău după mese. Ceruse în nenumărate rânduri administraţiei închisorii să-i prescrie regim medical, dar l-au refuzat cu obstinaţie, cu toate că acest regim nu reprezenta nici un efort special din partea lor (eliminarea fasolei, a verzei şi a sării din alimentaţie). După mai multe proteste verbale, pe la începutul lunii octombrie 1959[107] a declarat greva foamei. Regulamentul închisorii cerea ca grevistul foamei să fie lăsat total nemâncat câteva zile, după care i se dădea o hârtie pentru a declara în scris greva şi motivul ei. Din acel moment începea o procedură foarte chinuitoare, de alimentaţie forţată. Gardienii îl obligau să primească o dată pe zi o raţie de hrană lichidă, care i se turna forţat cu un furtun şi o pâlnie pe gât. Acel furtun introdus zilnic pe gât sfârşea prin a produce leziuni esofagiene, care

104. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 226, vezi şi p. 254.
105. Colonelul Vasile Lixandru, un fost ilegalist comunist, arestat pentru că participase la grevele ceferiştilor de la Griviţa, coordona în 1959 sistemul penitenciar din România comunistă, după ce Ady Ladislau fusese trecut pe linie moartă, în 1955. Condamnat de tribunalul militar, Ady Ladislau fusese încarcerat la Râmnicu Sărat la o săptămână după ce tânărul Ioan Arnăutu intrase în greva foamei.
106. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 82-84.
107. Data este contrazisă de alte informaţii aflate în documentele de la dosarul personal al lui Arnăutu. În realitate, aşa cum am văzut, Arnăutu a intrat în refuz de hrană la începutul verii.

măreau pe zi ce trece suferinţele celui în cauză. Jean a îndurat cu eroism acest supliciu, fiind hotărât să învingă sau să moară. După circa 40 de zile de cumplite suferinţe, slăbit în urma stării de subnutriţie în care a fost ţinut, în jurul datei de 15 noiembrie 1959[108], pe înserate, a murit. Am schimbat scurte semnale prin perete până aproape în ultima sa zi. Am ştiut că a părăsit această lume după liniştea deplină care s-a aşternut în celula sa, a cărei uşă a rămas închisă zile în şir, după ce unele mişcări mi-au dat să înţeleg că i-au scos afară rămăşiţele pământeşti[109].

Doctorul (Gheorghe Plăcinţeanu)

În primăvara lui 1958, la braseria Continental din Bucureşti, are loc o întâlnire inopinată între medicul chirurg ortoped Gheorghe Plăcinţeanu (1924-1961), Tanţi Gheorghiu, fiica lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, şi cântăreţul Cezar Grigoriu, soţul acesteia. Prin intermediul acestui cuplu, medicul ieşean ajunge să o cunoască pe Lica Gheorghiu, cealaltă fiică a dictatorului. Ea avea 30 de ani, se credea mare artistă, el avea 34 şi visau că au toată viaţa înainte să fie împreună. Se îndrăgostesc şi trăiesc o intensă poveste de dragoste. Lica era însă împreună cu Marcel Popescu, tatăl celor trei copii ai lor, nepoţii dictatorului Gheorghe Gheorghiu-Dej. Informat imediat de agenţii Securităţii că cei doi amorezi se văd în secret, petrecându-şi împreună nopţile romantice, Gheorghiu-Dej dă în clocot şi face orice ca să pună capăt acestei idile care progresa rapid spre căsătorie[110].

Pe numele său de alint Ginel, Gheorghe Plăcinţeanu tocmai divorţase şi se recăsătorise cu o evreică, şi ea fiică de doctor. Era aşadar o partidă bună: medic la Spitalul Brâncovenesc, cunoscător al lumii boeme a capitalei, cu amici aflaţi în medii înalte. Îi plăcea viaţa frumoasă, era un burghez în toată regula. Se îmbrăca bine, frecventa restaurante bune, fuma ţigări scumpe, bea băuturi alese. Un bărbat înalt, cu părul negru, inteligent, manierat, galant, cult, bun povestitor şi practicant de sport. Aşadar, nu este de mirare că tânărul i-a atras atenţia Licăi, care s-a amorezat repede. Avea însă şi un mare defect: îl oripila teroarea din dictatura dejistă, îi dispreţuia pe sovietici şi îi înjura pe comunişti[111].

Pentru Gheorghiu-Dej, această relaţie nu era doar o problemă personală, ci risca să devină mai degrabă una politică, întrucât soţul Licăi, Marcel Popescu, era ministrul Comerţului. El fusese luat în trecut de liderul comunist sub aripa sa, iar o căsătorie a

108. Şi în acest caz, ziua menţionată este eronată, lucru explicabil totuşi prin faptul că deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat trăiau într-o izolare totală, iar datele pe care le indică sunt uneori aproximative. De subliniat că Valentin Cristea făcea aceste precizări în anii '90, când cazul Arnăutu nu era deloc cunoscut, nimeni nu avusese încă acces la dosarul fostului partizan, aflat în arhiva Securităţii.

109. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 226v; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 708-710.

110. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 222-225; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 6-10.

111. Dumitru Lăcătuşu, „Cazul doctorului Plăcinţeanu", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Stat şi viaţă privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, pp. 295-298, 301.

Licăi cu un individ precum Plăcinţeanu risca să îl compromită. Pentru că în această direcţie mergeau lucrurile, cel puţin aşa susţinea Lica, ea fiind dispusă să facă orice pentru a menţine relaţia cu medicul şi chiar ameninţase, după unele surse, cu sinuciderea, dictatorul nu a zăbovit prea mult. Cei doi tineri au continuat să se vadă şi, după unele informaţii, chiar s-ar fi logodit în secret. Potrivit unora, ar mai fi existat şi un alt element personal la mijloc. Tatăl lui Gheorghe Plăcinţeanu, cândva directorul spitalului din Bârlad, refuzase să o interneze cândva pe mama lui Gheorghiu-Dej, pentru că femeia nu avea bani[112].

În fine, probabil că motivaţia reală are câte ceva din toate ipotezele de mai sus. Cert este că au avut loc scene agitate, intimidări, filaje şi intersectări violente cu agenţii Securităţii (aghiotantul Licăi a fost bruscat şi lovit de securiştii care i-au percheziţionat casa doctorului după ce l-au reţinut), iar autoritarul tată al Licăi a încercat să pună capăt relaţiei, dar femeia nu a dat semne că ceda. Astfel, ministrul de Interne Alexandru Drăghici a ordonat arestarea doctorului şi încarcerarea la Malmaison, în august 1959, la mai bine de un an de la debutul relaţiei cu Lica Gheorghiu. Reţinut iniţial fără să existe nici un document acuzator, învinuirea s-a formulat „din mers". Sub pretextul unei afaceri oneroase, a fost implicat într-un caz de speculă şi condamnat la cinci ani de închisoare. Acuzaţia era de altfel ridicolă: ar fi cumpărat ciorapi de nailon aduşi din Belgia. Procesul s-a desfăşurat în procedură de urgenţă, iar medicul a fost condamnat la doar patru zile după arestare[113].

Lucrurile nu s-au oprit însă aici. Trebuie spus că mai întâi s-a construit o legendă cum că ar fi avut legături cu legionarii, pistă fără temei, care a şi fost abandonată de altfel, nu şi intenţia ca Ginel să primească o condamnare mai dură, pe criterii politice. Unchiul lui Ginel, Ion Plăcinţeanu, profesor ieşean renumit, fost decan al Facultăţii de Ştiinţe din Iaşi în timpul regimului naţional-legionar, fusese şi el arestat în această cauză încă din primăvara anului 1959. Între timp, la vârful Securităţii erau analizate scenariile pentru o anchetă politică ce ar fi trebuit să pună definitiv capăt relaţiei doctorului Plăcinţeanu cu Lica Gheorghiu. S-a construit un scenariu şi s-a luat în calcul inclusiv constituirea unui lot politic în care urmau să fie introduşi unchiul şi nepotul său, precum şi câţiva intelectuali, printre care şi Păstorel (Alexandru) Teodoreanu. Scriitorul, amic apropiat al medicului – ieşean, ca epigramistul –, a fost arestat în 1959. Era una dintre cele mai populare figuri literare ale timpului, cu apariţii în publicaţii importante, la radio şi chiar la televiziune. Deşi bătrân şi bolnav, a fost reţinut pentru vina de a fi fost prietenul lui Plăcinţeanu. Scenariul cu introducerea celor doi Plăcinţeanu într-un lot mai mare a fost însă abandonat. S-a optat pentru scenariul cu două loturi de acuzaţi, singura legătură fiind că unii dintre învinuiţi se cunoşteau între ei (Vasile Voiculescu, Păstorel Teodoreanu, Ion Plăcinţeanu). Cei arestaţi nu mai puteau fi eliberaţi, astfel că au fost inventate grave vinovăţii. La rândul său, Teodoreanu avea să fie judecat în lotul Pillat.

Aşadar, al doilea proces al celor doi Plăcinţeanu, cu infracţiuni politice, a fost disjuns din cel al lotului Pillat, judecat de altfel cu câteva luni mai devreme, dar unii dintre acuzaţii şi/sau martorii de aici au depus mărturie şi în procesul celor doi ieşeni. Procesul

112. Stelian Tănase, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, ediţia a III-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 2016 (ediţie digitală), pp. 355-356; Dumitru Lăcătuşu, *op. cit.*, pp. 296-297.

113. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 222-225; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol.V, f. 6-10; Dumitru Lăcătuşu, *op. cit.*, pp. 298-299.

doctorului şi al unchiului său a fost o regie în toată regula, organizat în mare secret, cu avocaţi din oficiu, fără public, cu martori controlaţi şi supuşi torturilor. Gheorghiu-Dej nu îşi dorea nicidecum publicitatea în jurul acestei afaceri de familie, extrem de stânjenitoare[114].

Aşadar, în acelaşi an, 1959, după câteva luni, Gheorghe Plăcinţeanu a fost din nou judecat şi condamnat, după înscenarea judiciară privind delictul de drept comun. De această dată însă avea să primească o pedeapsă mult mai mare, într-un proces politic, alături de unchiul său, Ion Plăcinţeanu, care avea şi el să moară la Gherla, la 74 de ani, în urma condiţiilor de detenţie, chiar înaintea nepotului lui, în decembrie 1960. Potrivit martorilor, care au fost audiaţi mai târziu, de la vârful ierarhiei comuniste se dăduse ordinul ca ancheta să fie terminată cât mai repede. Cei doi au fost condamnaţi pentru uneltire, ambii primind câte zece ani de închisoare. Şi în primă fază, dar mai ales în cazul celei de-a doua condamnări, lideri importanţi ai Internelor s-au implicat personal în coordonarea cercetărilor şi în organizarea farsei judiciare. Supus torturii, medicul a recunoscut faptele fictive care i se imputau.

Conform regulilor sistemului comunist de justiţie, după această condamnare medicul a intrat în regimul de detenţie politică, adică unul mult mai aspru decât cel pentru condamnarea de drept comun. Astfel, el a fost închis, din ordinul generalului Gheorghe Pintilie, şeful Securităţii şi cel mai important personaj din ierarhia represivă a României comuniste, la penitenciarul Râmnicu Sărat, unde a şi decedat la 14 luni după încarcerare, la nici 37 de ani. Nu există nici un document scris care să îl lege pe Gheorghe Gheorghiu-Dej de cazul Plăcinţeanu, dar mărturiile oferite în ancheta ordonată de Nicolae Ceauşescu în 1967-1968 sunt extrem de relevante în privinţa implicării dictatorului comunist. Din prima şi până în ultima zi, Plăcinţeanu a stat izolat în celulă. Decesul a survenit în urma agravării unor afecţiuni pulmonare şi intestinale[115].

Pe toată perioada de mai bine de un an în care s-a aflat la închisoarea Râmnicu Sărat (1 martie 1960 – 1 mai 1961), Plăcinţeanu a protestat pentru modul în care era tratat şi împotriva acuzaţiilor absurde, deşi medicul şi Vişinescu nu au admis acest lucru. Stresul provocat de anchete, încarcerarea şi condamnarea şi-au pus amprenta asupra sănătăţii sale. Dispreţul şi indiferenţa pentru viaţa lui Plăcinţeanu sunt probate de modul în care a fost tratat muribundul la Râmnicu Sărat. Ajunsese aici după jumătate de an de recluziune în aresturile bucureştene. O colecţie de boli şi afecţiuni (TBC, distrofie, ulcer, hepatită epidemică în trecut) sunt menţionate în documentele redactate în închisoare[116].

A murit imediat după miezul nopţii de 1 mai 1961, în celula nr. 3 din închisoarea condusă de Alexandru Vişinescu. Cu două săptămâni înainte de deces avea febră şi membrele inferioare umflate, astfel că nu se mai putea ţine pe picioare din cauza stării de slăbiciune, motiv pentru care obţinuse aprobare pentru regim de pat. O pneumonie gravă avea să debuteze agresiv peste două zile, tratată, se pare, cu antibiotice (penicilină,

114. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 233-236; Stelian Tănase, *op. cit.*, pp. 352-360.
115. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 222-231; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 6-10; Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 355; Dumitru Lăcătuşu, *op. cit.*, p. 299.
116. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 227, 242, 250; ACNSAS, fond Documentar, cota D 19, vol. 7, f. 16, disponibil online la http://www.cnsas.ro/ancheta_1968_dosare.html (20.12.2015).

streptomicină), glucoză ş.a. Starea deţinutului era probabil deja critică: la pneumonia complicată se adăugau o nefrită severă, miocardoză, TBC pulmonar, ulcer duodenal, toate adăugate la distrofia în care se afla. După o săptămână, situaţia lui s-a agravat, medicul a cerut internarea de urgenţă, eventual transportul la Bucureşti cu maşina, nu cu trenul, întrucât această rută risca să fie tardivă. Plăcinţeanu avea nevoie urgentă de transfuzie de sânge, plasmă şi un aparat de oxigen. Lui Vişinescu i-au mai trebuit însă două zile până să trimită actele medicale la Bucureşti, la 29 aprilie 1961, pentru a cere aprobarea internării la penitenciarul-spital Văcăreşti. Răspunsul de la Bucureşti nu a mai venit însă niciodată, pentru că documentele au ajuns la DGP la două zile după ce Plăcinţeanu murise singur în celulă. Cu trei zile înainte de deces, pneumonia se extinsese la ambii plămâni[117].

Moartea lui Plăcinţeanu nu era însă orice moarte. Se făcuseră eforturi importante, dublate de măsuri conspirative speciale, pentru ca medicul ieşean să fie supravegheat, anchetat şi condamnat, totul pentru liniştea dictatorului Gheorghiu-Dej şi a familiei sale. Astfel, la zece zile de la moartea lui Plăcinţeanu, adjunctul şefului sistemului penitenciar a redactat un raport către ministrul de Interne asupra împrejurărilor în care a murit la Râmnicu Sărat deţinutul Plăcinţeanu. În acest scop fusese trimis aici, în puşcăria lui Alexandru Vişinescu, tocmai pentru a i se aplica un tratament dur şi a fi sub strictă supraveghere, dar se pare că timpul scurt de la încarcerare şi până la deces – puţin peste un an – a născut probabil întrebări. Autorul[118] acestui raport fusese ani de zile şef al penitenciarului-spital Văcăreşti, aşadar un ofiţer de securitate familiarizat cu tehnicile penitenciare în cazul deţinuţilor grav bolnavi ori muribunzi. El scoate în evidenţă deficienţele care au condus la moartea lui Plăcinţeanu, timpii foarte lungi de transmitere a solicitării de internare a deţinutului, aşteptarea răspunsului din partea direcţiei de la Bucureşti, interval de timp mult prea mare, care a condus în final la decesul deţinutului. Important de subliniat că de la momentul morţii şi până când şeful Securităţii a fost informat oficial (telefonic) de deces s-a scurs o săptămână.

În concluzie, deşi securistul care a redactat raportul opina că suferinţa lui Plăcinţeanu ar fi cauzat oricum decesul acestuia, fie în timpul transportului, fie la Văcăreşti, era totuşi de părere că Vişinescu a dat dovadă de dezinteres: putea să ceară telefonic internarea, urgentând astfel procedurile de transfer, în condiţiile în care a transmis solicitarea la o zi (în realitate, două zile) după ce medicul făcuse recomandarea ca Plăcinţeanu să fie internat pentru asistenţă medicală adecvată, iar adresa a ajuns la DGP pe 3 mai 1961, la două două zile după deces. Alexandru Vişinescu a negat că regulamentul ar fi permis un acord telefonic, iar de apreciat starea reală nu putea fi vorba în absenţa pregătirii medicale. În faţa judecătorului de la Curtea de Apel Bucureşti, el s-a apărat spunând că Plăcinţeanu a fost prea puţin timp închis la Râmnicu Sărat şi că s-a stins de o boală de plămâni[119].

117. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 226-227, 231, 241; ACNSAS, fond Documentar, cota D 19, vol. 7, f. 74-75, 127, disponibil online la http://www.cnsas.ro/ancheta_1968_dosare.html (20.12.2015).
118. Col. Marin Constantinescu, la acel moment locţiitor al directorului DGP, Vasile Lixandru, a fost comandantul penitenciarului Văcăreşti între 1953 şi 1958.
119. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 238-241, 244, 250; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 213-214; vol. IV, f. 77v.

La şapte ani de la decesul lui Plăcinţeanu, în cadrul anchetei pe care Nicolae Ceauşescu a comandat-o pentru a investiga crimele din Gulagul dejist, s-a concluzionat că fostul medic a fost trimis la Râmnicu Sărat întrucât se ştia foarte bine specificul acestui loc de detenţie, o închisoare cunoscută pentru severitatea sa, „unde erau trimişi cei mai periculoşi duşmani ai regimului, ştiut fiind că condiţiile grele existente în acest loc conduceau în mod cert la exterminarea lui [*sic !*] fizică". Descrierea închisorii lui Vişinescu nu lasă loc de interpretări: „Cunoscut cu regimul cel mai aspru din ţară". De precizat că internarea expresă în această închisoare era decizia suverană a conducerii Ministerului de Interne. A fost ignorată starea sa de sănătate – o gravă suferinţă pulmonară şi intestinală, TBC şi ulcer duodenal – şi s-a refuzat internarea la Văcăreşti, iar decesul a fost cauzat de regimul alimentar şi de lipsa asistenţei medicale. Încă din momentul arestării sale, lui Plăcinţeanu i s-au refuzat – chiar din arestul Direcţiei de anchete – analize obligatorii (radiografii pulmonare, de exemplu), unul dintre motive fiind natura relaţiei cu fiica dictatorului comunist, care i-a determinat pe securişti să aplice în cazul său codul conspirativităţii maxime. Aşadar, asistenţa medicală fie nu a existat deloc, fie a fost total inadecvată[120].

La distanţă de doar câţiva ani, comisia comunistă de anchetă a devoalat astfel tehnicile chipurile necunoscute ale săvârşirii crimelor din închisorile dejiste. Pe fişa medicală a lui Plăcinţeanu de la Râmnicu Sărat apar în ultimele zile ale vieţii neobişnuit de multe medicamente, în comparaţie cu perioada precedentă. Astfel, membrii comisiei îl suspectează pe medic că ar fi falsificat documentul, completându-l după deces cu medicamente pe care deţinutul nu le-a primit în realitate niciodată. Concluzia este cât se poate de clară. Anchetatorii nu se feresc să folosească termenul „crimă" în cazul acestui deces, constatând că acesta a survenit la doar 14 luni după încarcerarea în puşcăria condusă de Vişinescu. Se vorbeşte totodată despre „rea-credinţă", „lipsă de umanitate" sau „dezinteres general". Plăcinţeau a fost exterminat, iar „lipsa de asistenţă medicală confirmă intenţia cu care a fost trimis acolo"[121].

Trebuie totodată subliniat că Alexandru Vişinescu, deşi a fost audiat (nu doar el, ci şi medicul Aurel Dumitrescu) în 1967, nu s-a aflat pe lista persoanelor pe care comisia le-a identificat ca fiind responsabile de cazul Plăcinţeanu. În final, investigatorii partidului au constatat că condamnările lui Gheorghe şi Ion Plăcinţeanu nu au avut nici o legătură cu acuzele care le-au fost aduse şi că ambii au fost exterminaţi în detenţie. Cu toate acestea, comisia a subliniat, *nota bene* – vorbim despre concluzii şi documente scrise elaborate în 1968, la numai cinci ani de la dezafectarea penitenciarului, când Vişinescu părăsise şi penitenciarul din Ploieşti şi îşi ducea traiul ca „tehnician" în reţeaua penitenciară, fără funcţie de conducere –, gravele probleme ale traiului pentru deţinuţii de la Râmnicu Sărat. Comisia a remarcat în raportul întocmit că „dezinteresul general manifestat faţă de deţinuţii de la penitenciarul Râmnicu Sărat rezultă şi din faptul că asistenţa medicală, datorită lipsei infirmeriei, în caz de îmbolnăvire, se făcea în celula în care deţinuţii erau încarceraţi (câte unul)". I s-a reproşat că a încălcat legea pentru că nu s-a efectuat autopsia lui Plăcinţeanu[122]. Totuşi, ancheta a fost abandonată în

120. Vezi ACNSAS, fond Documentar, cota D 19, vol. 7, ff. 1-25, disponibil online la http://www.cnsas.ro/ancheta_1968_dosare.html (20.12.2015).

121. *Ibidem*.

122. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 223-231; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 7, 9-10.

realitate, nu s-au stabilit vinovăţii concrete şi nici justiţia nu a intervenit în vreun fel[123]. Peste decenii, în alte vremuri, în 2015, Vişinescu avea să fie condamnat inclusiv pentru decesul medicului ieşean[124].

Nu ştim când a aflat Lica Gheorghiu că fostul ei amant, Ginel, a murit în închisoare. După o ezitare, autorităţile i-au înştiinţat totuşi familia, la o săptămână după deces[125]. Probabil că Lica îşi luase deja gândul de la el de vreme ce a divorţat până la urmă de Marcel Popescu şi s-a căsătorit în mai 1960 cu un alt nomenclaturist, Gheorghe Rădoi, directorul fabricii Steagul Roşu din Braşov.

Diplomatul ilustru (Victor Rădulescu-Pogoneanu)

Din lotul de ţărănişti sosiţi de la Sighet la Râmnicu Sărat în 1955 a făcut parte şi Victor Rădulescu-Pogoneanu (1910-1962), deşi nu a fost niciodată membru PNŢ, dar a avut o istorie comună cu ţărăniştii, începând cu 1947. El a fost unul dintre iluştrii diplomaţi de carieră din vremea războiului, fiind recunoscut ca un tânăr extrem de talentat şi cu o deschidere enciclopedică remarcabilă. Mic de statură, firav, foarte jovial şi simpatic, Pogoneanu impresiona prin inteligenţa sclipitoare. Conul Piki, cum îl alintau colegii, a crescut într-o familie foarte distinsă de erudiţi – tatăl său, academicianul I.A. Rădulescu-Pogoneanu, profesor de Etică şi Sociologie la Universitatea din Bucureşti, discipolul lui Titu Maiorescu, iar mama sa, Elena, o studioasă profesoară de Franceză, autoare de manuale, directoarea Liceului de fete din capitală. Victor a fost licenţiat în Drept, Litere şi Filosofie.

A intrat în diplomaţie în anii '30, concursul fiind supervizat de însuşi Nicolae Titulescu, şi a condus, pe rând, mai multe direcţii din ministerul de resort[126]. A fost la post în Germania şi Suedia, iar mai apoi s-a implicat, alături de o întreagă echipă de tineri din minister, de la Direcţiunea Cifrului, printre care Brutus Coste, Neagu Djuvara, Camil Demetrescu, Ion Mocsonyi-Styrcea sau Grigore Niculescu-Buzeşti, în negocierile pentru ieşirea României din Axă. Ultimul avea să fie membru al guvernului instalat după căderea lui Ion Antonescu, iar fratele său, Radu, avea să ajungă şi el în închisoare, fiind încarcerat inclusiv la Râmnicu Sărat. Pogoneanu şi-a cerut singur întoarcerea la Bucureşti în 1943 pentru a lucra în minister. A fost numit director adjunct (pe atunci şef era

123. Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 358.

124. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 124, 126.

125. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 243-245.

126. Despre cariera diplomatică a lui Victor Rădulescu-Pogoneanu avem următoarele informaţii: ataşat de legaţiune (4.07.1934), secretar de legaţiune cl. III (1.06.1937), secretar de legaţiune cl. II (1.05.1941), secretar de legaţiune cl. I (1.04.1943), consilier de legaţiune cl. II (1.06.1944), trecut în cadrul de reorganizare al Statului (25.07.1945). A fost pus în disponibilitate la 1.01.1936 şi rechemat la 1.11.1936. Transferat la legaţiunea de la Berlin (1.11.1937), rechemat în Centrală (1.07.1940), apoi la legaţia de la Stockholm (15.01.1942) şi apoi chemat definitiv în Centrală (1.12.1943). Decorat cu Steaua României în grad de Ofiţer şi Coroana României în grad de ofiţer (*Anuar diplomatic şi consular al Regatului României, 1946: din istoria Ministerului Afacerilor Străine*, editor: Adrian Vitalaru, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, Iaşi, 2017, p. 241).

Grigore Niculescu-Buzeşti, ginerele lui Barbu Ştirbey), apoi, după îndepărtarea lui Antonescu, a ajuns director al Cabinetului şi al Cifrului, aşa-zisul „Cabinet Negru", structura specializată din cadrul Ministerului, care asigura transmiterea/recepţionarea mesajelor criptate cu cifru de stat pentru reprezentanţii României de peste hotare. Prin relaţia pe care o avea cu Grigore Niculescu-Buzeşti, viitorul ministru de Externe în primul Guvern Sănătescu, a devenit un intim al Palatului Regal şi, prin misiunea care i se încredinţase, a devenit foarte influent încă din anii războiului.

Între Grigore Niculescu-Buzeşti şi Victor Rădulescu-Pogoneanu domneau o încredere şi o înţelegere nezdruncinate, fapt care a permis şi introducerea celui de-al doilea în toate întâlnirile importante la care luaseră parte Iuliu Maniu, Dinu Brătianu sau Lucreţiu Pătrăşcanu, în frunte cu regele Mihai, alături de oamenii săi. Prin mâinile lui Pogoneanu au trecut telegramele cifrate în vreme de război, ceea ce i-a permis să-i ţină la curent pe liderii opoziţiei cu negocierile de la Cairo, Madrid sau Stockholm. După căderea lui Antonescu, Pogoneanu a continuat să folosească această armă a diplomatului şi a documentelor cifrate pentru a păstra comunicarea dintre liderii opoziţiei şi diplomaţii români din afara ţării, mai ales după ce Grigore Niculescu-Buzeşti, intuind evoluţiile politice, a fugit în exil în 1946 (fusese demis deja), unde avea să şi moară trei ani mai târziu. Prin această reţea, în care Pogoneanu era o verigă importantă, s-a reuşit informarea diplomaţilor de la Bucureşti, a opoziţiei din ţară şi, deja, din exil, şi a Palatului regal despre acţiunile comuniştilor. A ascuns conducerii ministerului acest canal de comunicare, pe care noile autorităţi nu-l vor afla până după arestarea sa. După ce a demisionat de la conducerea direcţiei speciale, a fost director al Presei şi Informaţiilor. A fost eliminat din minister, dar reîncadrat în toamna lui 1946[127].

Fratele său, Titu, mai în vârstă cu patru ani, diplomat şi el, dar mai puţin prezent decât Victor în viaţa ministerului, reuşise să fugă la Paris în 1944. În schimb, Victor a rămas în ţară cu gândul că va putea sprijini opoziţia. Sora sa, Anita/Anina Rădulescu-Pogoneanu, prima soţie a lui Mircea Vulcănescu, a trăit de asemenea la Paris până după revoluţie. Din mariajul Anitei cu Mircea Vulcănescu a rezultat o fiică, Elena-Maria Viorica (Vivi), care a fost trimisă prin grija unchilor ei, Victor şi Titu, în străinătate, fiind însoţită de ultimul; Vivi a făcut o strălucită carieră în organizaţii internaţionale. Se pare că Victor a tergiversat plecarea din România după ce americanii i-au oferit această şansă, condiţionând plecarea de obţinerea încă unui bilet pentru sora sa, care a reuşit să plece, în timp ce el a rămas aici[128].

---

127. *Ibidem*, pp. 143 (n. 146), 144 (n. 148, 151).

128. Lucian Nastasă, *Intimitatea amfiteatrelor. Ipostaze din viaţa privată a universitarilor „literari" (1864-1948)*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010, pp. 119, 135, 180, 274 (vezi şi n. 55), 301 (vezi şi n. 7), 317; Fişa matricolă penală a lui Victor Rădulescu-Pogoneanu, disponibilă online la http://www.memorialsighet.ro/fisa-matricola-penala-victor-radulescu-pogoneanu (11.08.2015); Anton Golopenţia, *Rapsodia epistolară. Scrisori primite şi trimise de Anton Golopenţia (1923-1950)*, vol. IV, ediţie îngrijită de Sanda Golopenţia şi Ruxandra Guţu Pelazza, introducere şi note de Sanda Golopenţia, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2014, pp. LXVI-LXXXIII; Annie Bentoiu, *op. cit.*, pp. 26-27; Stelian Neagoe, *Istorie politică încarcerată*, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, 2006, pp. 342-345; Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie (1948-1990)*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 35.

Pogoneanu avea să plătească scump apropierea de cercurile opoziţiei. A fost „agăţat" în „Afacerea Tămădău", arestat alături de ceilalţi fruntaşi ţărănişti. În farsa judiciară din toamna lui 1947, Victor Rădulescu-Pogoneanu ocupa unul dintre ultimele locuri în boxa acuzaţilor. Fără să o ştie, era alături de alţi viitori deţinuţi care aveau să cadă în mâinile lui Alexandru Vişinescu peste ani. A fost condamnat la 25 de ani de temniţă grea pentru instigare la crimă de trădare şi complot.

Fostul diplomat nu a renunţat nici un moment la crezul său. Deşi a fost ademenit în închisoare, ca şi alţii, să coopereze, după modelul Titel Petrescu sau Gheorghe Tătărescu, a refuzat cu îndârjire. Nu a putut fi adus ca martor la procesul Pătrăşcanu tocmai pentru că nu a încuviinţat să colaboreze cu anchetatorii; ulterior a fost adus în arestul din Calea Plevnei pentru a fi constrâns să mărturisească „crimele" fostului ministru comunist. Aşa cum arată mărturiile, el le-a sugerat colegilor de temniţă de la Sighet, Camil Demetrescu şi Radu Niculescu-Buzeşti, să-i ierte pe turnătorii care îi acuzaseră pe nedrept în dosarul „Afacerea Tămădău". În timp ce îşi îndemna colegii de suferinţă să ierte, Pogoneanu, slab şi paralizat, se afla în una dintre cele mai dure puşcării ale Gulagului românesc, Sighet, având o grea condamnare[129].

După un periplu pe la Malmaison, Galaţi şi Sighet, a ajuns la închisoarea Râmnicu Sărat la mijlocul anilor '50. Ca şi Mihalache, Victor Rădulescu-Pogoneanu nu avea să mai vadă lumina zilei, rămânând în închisoare până la moartea sa, care a survenit în penitenciarul-spital Văcăreşti, unde a fost transportat în stare gravă de la Râmnicu Sărat, în primăvara anului 1962. A intrat în Gulag la 37 de ani şi a murit 15 ani mai târziu. Pedeapsa i-ar fi expirat în 1972. Fostul său coleg din diplomaţie, Neagu Djuvara, rămas în Suedia după 1944 şi salvându-şi probabil astfel viaţa, se întreba peste ani: „Ce vor fi fost pentru acest infirm acei cincisprezece ani de temniţă, până la moarte, nu încerc să-mi închipui. Cincisprezece ani!"[130].

După doar câţiva ani de recluziune, aflat în penitenciarul Sighet, Camil Demetrescu i-a făcut un portret fostului său coleg de diplomaţie: „Bolnav, întins în pat şi cvasiparalizat, numai piele şi os, rasat, părul castaniu deschis spre blond, ochii albaştri, cu privirea care nu mai era metalică"[131]. După aproape opt ani de temniţă grea, Victor

129. Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 347 (n. 575); Lavinia Betea, *Lucreţiu Pătrăşcanu: moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, pp. 275, 315; Anton Golopenţia, *op. cit.*, pp. LXXXI-LXXXII; citat în Mihaela Bărbuş, „Rugămintea lui Victor Rădulescu-Pogoneanu către Camil Demetrescu: «Iartă-i! Este foarte neomenește să-l condamni! Nu suntem supraoameni, Camile!»", 24.08.2012, disponibil online la http://inliniedreapta.net/rugamintea-lui-victor-radulescu-pogoneanu-catre-camil-demetrescu-iarta-i-este-foarte-neomeneste-sa-l-condamni-nu-suntem-supraoameni-camile (29.10.2016).

130. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 258-273; *apud* fişa matricolă penală a lui Victor Rădulescu-Pogoneanu, disponibilă online la http://www.memorialsighet.ro/fisa-matricola-penala-victor-radulescu-pogoneanu (11.08.2015).

131. Citat în Mihaela Bărbuş, „Rugămintea lui Victor Rădulescu-Pogoneanu către Camil Demetrescu: «Iartă-i! Este foarte neomenește să-l condamni! Nu suntem supraoameni, Camile!»", 24.08.2012, disponibil online la http://inliniedreapta.net/rugamintea-lui-victor-radulescu-pogoneanu-catre-camil-demetrescu-iarta-i-este-foarte-neomeneste-sa-l-condamni-nu-suntem-supraoameni-camile (29.10.2016).

Rădulescu-Pogoneanu a ajuns într-o închisoare şi mai dură, unde avea să-şi trăiască şi ultimii ani din viaţă. Încă de la transferarea sa la Sighet în 1955, el era foarte bolnav, dar lucid şi coerent. În anul în care a ajuns, un informator l-a luat în primire, un caz relativ singular la Râmnicu Sărat, unde sistemul monocelular nu oferea posibilitatea dirijării unor turnători aflaţi printre deţinuţi[132].

Aşadar, în 1955, pe 29 iulie, Victor Rădulescu-Pogoneanu a fost depus la Râmnicu Sărat, în aceeşi dimineaţă cu Ion Mihalache. Starea sa era îngrijorătoare chiar şi pentru medicul Iancu Grünberg, care văzuse probabil destule. O paralizie a picioarelor îl lovise încă din anii '30, de fapt, o boală cronică gravă, care îl făcea să se deplaseze cu mare greutate, cu ajutorul a două bastoane, târându-şi membrele inferioare. Nu ştim cum a reuşit să se mai mişte în penitenciarul buzoian, în cursul micilor descinderi care aveau loc la baie, la anchetă sau la plimbare. Este posibil să fi avut cu el cârjele. Unul dintre deţinuţii de drept comun care dereticau prin celular a văzut o proteză de picior. Nu este total exclus să se fi referit în realitate la cârjele lui Pogoneanu. Acelaşi medic de mai sus a cerut internarea sa, constatând paralizia, hipoestezia cutanată şi alte consecinţe ale degradării mobilităţii, printre care pierderi de urină şi de fecale. Recomandarea a fost însă întâmpinată cu un refuz de la centru, în vara aceluiaşi an[133].

În faţa completului de judecată, Vişinescu a relatat o scenă, înregistrată de birocraţia judiciară, care s-a petrecut în celula lui Pogoneanu. Îl cunoaştea bine, era probabil singurul deţinut paralizat pe care l-a avut la închisoare, unde a stat mai bine de şase ani şi jumătate: „Acesta i-a spus, pe un ton de reproş, de mai multe ori, că «va răspunde pentru toate ororile pe care le-a făcut acolo», însă el nu a schiţat nici un gest, întrucât «deţinutul avea voie să îşi spună părerea, chiar dacă era numai a lui»". În schimb, în închisoare, Vişinescu tuna şi fulgera împotriva acestui diplomat jovial între două vârste, ajuns paralizat la pat încă din prima zi la Râmnicu Sărat:

> De la venirea acestui deţinut în acest penitenciar în permanenţă a avut o atitudine duşmănoasă faţă de conducerea penitenciarului. Dese au fost cazurile când a insultat cadrele din supraveghere manifestând nemulţumiri faţă de aplicarea regimului ce i se aplică. În momentul de faţă se menţine pe aceeaşi poziţie duşmănoasă faţă de conducerea penitenciarului şi de cadrele ce îl supraveghează[134].

Spuneam că Vişinescu îl ştia bine pe Victor Rădulescu-Pogoneanu. Probabil comandantul nici nu avea cum să îl confunde, căci fusese deţinutul cu cea mai lungă suferinţă dată de infirmitatea fizică, motiv pentru care a şi avut cele mai multe referate medicale pentru acordarea de regim alimentar special şi pat. Ca şi în cazul lui Mihalache, Vişinescu l-a luat în primire imediat ce a fost numit comandant. Primul avertisment scris apare în iulie 1956, la foarte scurtă vreme după ce Vişinescu ajungea comandant. Mai

132. Robert Fürtös, „Informatori în spaţiul penitenciar din România comunistă. Cazul ziaristului Ştefan Gárdony", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Stat şi viaţă privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, p. 363 (doc. de la ACNSAS, fond SIE, dosar. nr. 29474, f. 170).

133. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 188; vol. III, f. 300-301.

134. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 316, 318.

mult, fostul diplomat a fost mutat de la parterul celularului la etaj, ca şi în cazul lui Mihalache, probabil tocmai pentru ca scoaterea sa la plimbare să fie făcută cu dificultate sau deloc (de la celula 9 la 25, apoi la 26) şi a fost despărţit de deţinutul cu care stătea în celulă[135].

Aşa cum am văzut, începând cu 1953, Victor Rădulescu-Pogoneanu era imobilizat la pat. Pentru orice deţinut politic, regimul inuman de la penitenciarul buzoian era un atentat la viaţă, cu atât mai mult pentru unul atât de grav bolnav. După sosirea aici, solicitase să fie internat şi să i se facă investigaţii medicale amănunţite, dar cererile i-au fost respinse. În vremea comandantului Emil Constantinescu fusese supus doar unei radioscopii la spitalul din oraş, în deplină conspirativitate. Începând cu septembrie 1955, „tratamentul" cu regim special şi pat a devenit aproape o regulă. În total, mai bine de un an de regim special şi pat. A fost frecvent vizitat de medic, care i-a prescris tratament particular (perioade reduse uneori de comandantul Vişinescu) de cel puţin 15 ori, uneori chiar şi de trei luni odată. Este totuşi de neînţeles de ce mai era nevoie de intervenţia medicului, atâta vreme cât încă din septembrie 1955 (Alexandru Vişinescu nu era încă comandant pe atunci, dar se afla în penitenciar ca şeful grupei operative), medicul Iancu Grünberg stabilise că acest deţinut avea nevoie de regim şi pat *permanent*, constatare întărită ulterior în mai multe referate medicale[136].

Doctorul Grünberg, pe care fostul diplomat l-a acuzat că nu l-a tratat cum se cuvine, uneori a indicat cu claritate că se impune aplicarea unui regim alimentar mult ameliorat (norma 27 destinată deţinuţilor bolnavi), de aproape 2.500 de calorii, în care trebuiau să se regăsească produse precum pâine din grâu integral, griş, orez, paste făinoase, carne de vită, ulei, lapte, brânzeturi, legume proaspete sau marmeladă[137]. Cu toate acestea, starea cronică de subnutriţie era consemnată de acelaşi medic, confirmată inclusiv la Văcăreşti, unde Rădulescu-Pogoneanu avea să-şi dea obştescul sfârşit[138].

În afară de afecţiunea sa, avea dureri în piept, în spate şi în regiunea renală. Acestea apăruseră după un accident suferit în închisoarea Malmaison şi reveneau de câte ori se ridica din pat sau se mişca. Încă din 1957, însuşi medicul penitenciarului de la Râmnicu Sărat era convins – şi semnalase inclusiv comandantului Vişinescu acest lucru – că Victor Rădulescu-Pogoneanu suferea de o gravă boală cronică incurabilă: mielită transversă dorso-lombară cu paraplegie spastică a membrelor inferioare şi tulburări sfincteriene şi vezicale. În 1958, în starea în care se afla, diplomatul a fost pus de şeful de secţie să scoată din tinetă un obiect. Trebuie spus că picioarele sale erau aproape total anchilozate, iar pe parcursul anului 1957 numeroase referate medicale arată starea deplorabilă în care se găsea. Începând cu 1961, situaţia sa a devenit şi mai acută, fiind necesară din nou intervenţia medicului. Una dintre ultimele menţiuni, din ianuarie 1962, cu câteva săptămâni înainte de deces, ne furnizează câteva indicii despre starea fostului diplomat: slăbit în ultimul hal şi imobilizat la pat[139].

135. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 310-311.
136. *Ibidem*, f. 282-283, 286-291, 295-299, 302-303, 306-309, 312-315, 317, 319, 340-344.
137. Normele anexe ale Ordinului 1430 din 5.01.1958 privind aplicarea normelor de hrană prevăzute de instrucţiunile nr. 673100 din 5.01.1958 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 78; vol. VI, f. 249).
138. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 281, 283, 291.
139. *Ibidem*, f. 282-283, 287, 294-299, 302-303, 306, 314-315.

Despre bătăile încasate de Pogoneanu şi suferinţele acestuia s-a tot dus vorba printre deţinuţii politici, după eliberare. Aşa a devenit Pogoneanu unul dintre cazurile şi, mai ales, unul dintre exemplele elocvente ale bestialităţii lui Vişinescu. Ion Diaconescu îşi amintea: „După observaţiile deţinuţilor din jur, Pogoneanu, vlăguit de boală, a fost târât pe jos cu forţa din celulă pentru a fi dus la baie. Pe scări, capul i se bălăbănea din treaptă în treaptă. Această aşa-zisă baie i-a fost fatală. Boala i s-a agravat şi după câteva zile a murit!". Versiunea este infirmată de Vişinescu, care a susţinut în apelul depus la Curtea Supremă că Diaconescu nu putea afla această scenă din cauza conspirativităţii din penitenciar. Astfel de detalii au făcut-o însă pe judecătoare să concluzioneze că Pogoneanu a fost torturat constant, explicit sau implicit (neacordarea asistenţei medicale în primul rând), din ordinul lui Vişinescu, care a urmărit anihilarea fizică a diplomatului[140].

Subnutrit din cauza mizeriei şi a condiţiilor de detenţie, a murit în urma unei crunte suferinţe la penitenciarul-spital Văcăreşti pe 10 martie 1962, la 51 de ani, după 15 ani de temniţă grea. Fusese depus aici pe 21 februarie 1962. La doar două săptămâni de la internare a murit însă în penitenciarul-spital, iar medicul se mărginise să constate starea fizică deplorabilă în care se afla diplomatul. Aşa cum observa judecătoarea procesului de fond al lui Vişinescu, condiţia sa fizică era identică cu cea în care se afla un om care a refuzat hrana vreme de cinci luni (Jenică Arnăutu): distrofia grad III din cauza înfometării continue. Peste această stare s-a suprapus o gravă afecţiune (mielită-paraplegie) care, netratată, a generat o complicaţie intestinală (ileus paralitic ireversibil). Victor Rădulescu-Pogoneanu a decedat la zece luni după deţinutul Gheorghe Plăcinţeanu, pentru al cărui deces comandantului Alexandru Vişinescu i se imputase de către Direcţia Generală faptul că se orientase greşit, aşteptând nepermis de mult până să ceară internarea. Aşadar, pe Victor Rădulescu-Pogoneanu nu a mai întârziat să îl trimită la penitenciarul-spital, unde a şi murit[141].

Familia lui Victor Rădulescu-Pogoneanu a fost înştiinţată despre deces câteva săptămâni mai târziu. Ca şi în cazul Ion şi Niculina Mihalache, soţia lui Pogoneanu, Cecilia, l-a urmat, fără voia ei, în Gulag. Arestată în acelaşi an cu diplomatul, ea a fost condamnată la şase luni pentru omisiune de denunţ, apoi a fost rearestată în anii '50 în contextul pregătirii procesului-mamut al grupului Pătrăşcanu, fiind condamnată la trei ani de închisoare pentru trădare. A depus mărturie în acest proces-spectacol. A fost eliberată în 1955, beneficiind de un decret general de graţiere. La ieşirea din puşcărie era bolnavă de tuberculoză, cu o pensie de mizerie[142].

140. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 285v; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 214; ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 128; Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 261.

141. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 278-281, 283; vol. XI, f. 340, 467.

142. *Ibidem*, vol. III; f. 273; fişa matricolă penală a lui Cici Rădulescu-Pogoneanu, disponibilă online la www.iiccmer.ro (11.08.2015); Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar*, vol. 9, disponibil online la http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_r/r/dictionarr_16.htm (11.08.2015); Stelian Neagoe, *Istorie politică încarcerată*, vol. II, pp. 247-248.

„Ultimul patriarh" al politicii interbelice (Ion Mihalache)

Mulţi ani după eliberarea deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat şi dezafectarea penitenciarului, în rândul foştilor încarceraţi la închisoarea buzoiană s-a vorbit despre tratamentul şi despre moartea lui Ion Mihalache (1882-1963) ca despre un martiraj. Cel mai probabil, personalitatea şi figura legendară a fostului ţărănist au contribuit din plin la acest tablou al victimei. Nu doar între foştii deţinuţi s-a discutat despre ceea ce s-a întâmplat cu acesta, ci şi în familiile acestora, în grupurile ţărăniste de discuţii, chiar şi în exil[143]. În ciuda condiţiilor drastice de izolare, a separării individuale atât de stricte, Alexandru Vişinescu şi întreaga administraţie de la Râmnicu Sărat acceptau şi se comportau ca atare în privinţa faptului că Ion Mihalache era liderul informal al deţinuţilor politici închişi aici. Evident, un lider care nu se putea manifesta, dar care, prin uriaşul lui prestigiu, era cel mai important osândit, de o forţă simbolică fără egal, care îi determina pe comandant, pe supraveghetori şi pe gardieni să-şi îndrepte atenţia mai cu seamă asupra sa, asupra acţiunilor şi mişcărilor sale. Aceasta pare să fi fost una dintre principalele cauze pentru care Mihalache a fost tratat cu atâta duritate şi severitate, care au condus în final la suferinţe extreme, culminând cu moartea. Însăşi judecătoarea procesului lui Vişinescu de la Curtea de Apel a capitalei sublinia că Mihalache a fost „ţinta preferată" a fostului comandant, care a urmărit în realitate lichidarea liderului ţărănist[144].

Fiu de ţăran sărac, dascăl îndrăgit, preşedinte al celui mai mare partid din perioada interbelică, participant la Primul Război Mondial, decorat de însuşi regele Ferdinand cu ordinul „Mihai Viteazul", Mihalache este de departe cel mai cunoscut deţinut de la puşcăria Râmnicu Sărat. Biografia lui seamănă cu a altor lideri ai sindicalismului rural din epocă. Născut într-o familie cu mulţi copii, Mihalache s-a dovedit repede a fi un individ foarte înzestrat intelectual, şef de promoţie în 1900 al tuturor absolvenţilor de şcoală normală din România acelui an. Calităţile sale de orator, organizator şi mai ales politice şi civice au fost repede recunoscute, astfel încât la numai 30 de ani a devenit şeful asociaţiei învăţătorilor din România. Imaginea sa a fost întregită de calitatea de veteran în ambele războaie mondiale ale secolului trecut (a cerut voluntar să plece pe Frontul de Est). A fost probabil cea mai strălucită figură politică a statului românesc, fiind un fervent apărător al drepturilor civile, al parlamentarismului şi al constituţionalismului[145].

Hotărât lucru, figura sa legendară s-a format odată cu România Mare. A rămas în istorie ca fiind primul ocupant cu origini ţărăneşti al unui portofoliu de ministru. În viaţa politică, pe care a servit-o până la arestare, a fost ministru al Agriculturii în trei

143. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 28; vol. IV, f. 120v.
144. *Ibidem*, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 128-129.
145. Andrei Pippidi, *Despre statui şi morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice*, Editura Polirom, Iaşi, 2000, p. 204; Apostol Stan, *Ion Mihalache. Destinul unei vieţi*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 1999, *passim*; Alexandru-Murad Mironov, „Ion Mihalache (1882-1963)", *Arhivele Totalitarismului*, anul VIII, nr. 1-2 (26-27)/2000, pp. 252-254; Stelian Neagoe, *Istorie politică încarcerată*, vol. II, pp. 156-159; Gheorghe Onişoru, *Operaţiunea Tămădău: desfiinţarea Partidului Naţional Ţărănesc (1947)*, cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2008, pp. 206-266.

guverne ţărăniste, membru al Parlamentului încă din primul legislativ al României Mari, până la ultimul Parlament, înainte de al Doilea Război Mondial, şi consilier regal. A condus în perioada interbelică pentru o vreme inclusiv Internele, ministerul care avea să-l şi trimită la cele veşnice. S-a opus prin vocea sa fermă, alături de Iuliu Maniu, dictaturii lui Carol al II-lea şi dizolvării PNŢ, al cărui preşedinte a fost pentru câţiva ani, când Maniu a preferat să se retragă de la conducerea formaţiunii. În istoria politicii româneşti, Mihalache ocupă un loc de frunte, fiind apreciat pentru curaj şi pentru modestia sa proverbială, dar mai ales pentru demersurile temerare în privinţa programului şi doctrinei ţărăniste.

Drumul libertăţii sale s-a încheiat definitiv în ziua în care a fost arestat pe câmpul de la Tămădău, în timpul operaţiunii din vara lui 1947. Cu greu îl convinsese însuşi Iuliu Maniu să părăsească ţara împreună cu ceilalţi lideri de partid. Arestarea grupului a pus de altfel capăt şi existenţei Partidului Ţărănesc pe scena politică din România, principala forţă politică şi cel mai redutabil adversar al comuniştilor. Poate că opinia publică n-ar fi fost atunci atât de şocată, dacă n-ar fi fost vorba despre „Sfinxul de la Bădăcin", Iuliu Maniu, şi despre Ion Mihalache, învăţătorul atât de îndrăgit şi admirat pentru realizările sale în plan social, cea mai importantă fiind de departe reforma agrară. Ambii erau preţuiţi şi respectaţi, iar gândul că tocmai ei, ultimii „titani" ai politicii româneşti, fuseseră arestaţi ca nişte infractori de drept comun li se părea multora un lucru cu adevărat de necrezut. Cei doi lideri erau probabil tot ce respectau cu adevărat cel mai mult românii atunci în politica românească, astfel încât vestea arestării lor a căzut ca un trăsnet. Annie Bentoiu, care avea pe atunci doar 20 de ani, dar care trăise într-o familie bună a protipendadei bucureştene, îşi amintea şocul pe care l-a avut văzând un ziar cu un titlu cu litere de-o şchioapă „Fuga de la Tămădău" şi o fotografie mare, înfăţişându-i pe fugari lângă micul avion de pe câmp: „...priveam chipurile şi citeam lista de nume [a arestaţilor – n. A.M.] ca pe o lungă serie de condamnări la moarte [...] autenticul şi mizanscena erau strâns amestecate, iar sentimentul nostru era când de revoltă, când de milă"[146].

Curând, Mihalache este judecat în procesul cunoscut sub numele de „Afacerea Tămădău". Astăzi se mai păstrează încă fotografii şi montaje video de la farsa judiciară care a exasperat milioane de români. În instantaneele de atunci, realizate în sala improvizată a Şcolii Superioare de Război, păstrate într-un album într-o tristă tentativă de a imortaliza pentru eternitate aceste ipostaze, apare şi Mihalache în boxa acuzaţilor. Pe faţa lungă i se citeşte nu doar îngrijorarea pentru modul în care se desfăşoară procesul, ci mai ales dezgustul pentru autorii celebrei regii judiciare. Privirea pierdută îi este îndreptată spre sala plină ochi. În aceeaşi boxă a acuzaţilor se mai aflau Ilie Lazăr, Radu Niculescu-Buzeşti şi Victor Rădulescu-Pogoneanu, care se vor regăsi, de asemenea, mai târziu, în puşcăria lui Vişinescu. A fost condamnat, ca şi Maniu, la temniţă grea pe viaţă pentru complot, trădare şi insurecţie armată. Astfel, Mihalache intra în temniţele comuniste în 1947 şi avea să le părăsească odată cu moartea sa, în primăvara anului 1963. Ultima dată când a vorbit cu un om, în afara cerberilor închisorii şi a anchetatorilor, a fost la Sighet şi în duba care l-a dus la Bucureşti, în 1955. Au urmat aproape şapte ani şi jumătate de tăcere impusă[147].

146. Annie Bentoiu, *op. cit.*, pp. 229-231.

147. ANIC, fond CC al PCR – Albume foto, AF – 2808; Cicerone Ioniţoiu, *Viaţa politică şi procesul lui Iuliu Maniu*, Editura Libra Vox, Bucureşti, 2003, p. 552.

Probabil comuniştii l-au dispreţuit profund pe Mihalache, fiind unul dintre personajele care se încăpăţânaseră să li se opună, în ciuda vârstei înaintate, şi care refuzaseră, în pofida tuturor chinurilor prin care trecuseră, începând cu arestarea, orice compromis. Maniu, Brătienii, Ion Flueraş, Iosif Jumanca – pentru a oferi doar câteva dintre numele cele mai reprezentative ale partidelor istorice – muriseră în temniţele comuniste până în 1957. Mihalache, care reprezentase cu vigoare stânga politică în perioada interbelică, era un democrat autentic care se ferise însă de marxism şi considera că socialismul „slăbeşte conştiinţa naţională"[148]. De aceea, este foarte posibil ca liderii partidului unic să fi nutrit şi resentimente, dacă ne gândim doar la episodul din ianuarie 1946, când Mihalache şi Maniu au fost respinşi cu obstinaţie de liderii PCR ca posibili membri, la insistenţele Aliaţilor, ai unui guvern condus de Petru Groza.

Mihalache a intrat în detenţia de la Râmnicu Sărat pe 29 iulie 1955 şi, în aceeaşi dimineaţă, a fost depus într-o celulă de la parter[149]. Nu putea să bănuiască faptul că aici avea să-şi trăiască în chinuri următorii şapte ani. Acest celular, în care păşea pentru prima dată, avea să-i fie casă a suferinţei, prilej de reîntâlnire cu unii dintre foştii colegi de partid ori de continuă confruntare cu torţionarii săi. Până să ajungă aici trecuse, vreme de opt ani, prin aresturi bucureştene şi două închisori de trist renume, Galaţi şi Sighet. La puşcăria buzoiană însă avea să fie cel mai „problematic" osândit pentru Alexandru Vişinescu.

Tânărul ofiţer s-a ocupat personal de Mihalache imediat ce a fost numit oficial comandant. Astfel, chiar în prima lună l-a mutat în altă celulă, de la parter (celula 3) la etaj (celula 33), probabil cu rol preventiv, pentru a preîntâmpina orice tentativă de comunicare. De altfel, acest bătrân septuagenar era ţinut la etajul închisorii tocmai pentru a împiedica „natural" scoaterea sa la aer. Dintre vecinii din preajma celulei lui Mihalache, deţinutul Ioan-Ovidiu Borcea a fost probabil cel mai activ după eliberare în a relata suferinţele prin care a trecut omul politic. Dar mărturii importante au adus şi Ion Diaconescu, Valentin Cristea, Corneliu Coposu, Mihai Godó sau Ilie Lazăr. Ulterior, după ce Mihalache a intrat în conflict deschis cu administraţia, s-au încercat unele măsuri de izolare, iar deţinuţii au început să fie mutaţi pentru a se evita contactul cu bătrânul ţărănist şi pentru a împiedica transmiterea informaţiilor despre starea acestuia[150].

În proces, în una dintre puţinele şi sumarele sale intervenţii, Alexandru Vişinescu a spus – nici mai mult, nici mai puţin – că Mihalache i-a fost simpatic. Că ar fi discutat personal cu fostul lider ţărănist şi că după moartea acestuia participase chiar la deshumarea fostului politician de către familie. Prin aceste simple şi răzleţe precizări, Vişinescu scotea de fapt în evidenţă că acest caz îi era mult mai familiar decât celelalte. Îl cunoscuse pe Mihalache pe când era şeful grupei operative de la Râmnicu Sărat, în vara lui 1955, şi îl „petrecuse" până la moarte. Mihalache nu a fost niciodată sancţionat până când comanda închisorii a fost preluată de Alexandru Vişinescu. Astfel, prima pedeapsă a primit-o la finalul lunii ianuarie 1957, pentru ca apoi, până la decesul său, survenit în februarie 1963, să fie pedepsit din ce în ce mai des[151].

148. Andrei Pippidi, *op. cit*, p. 205.
149. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 199-200.
150. *Ibidem*, f. 193-194; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 121; Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, pp. 240, 247.
151. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 182-185.

La vârsta sa, Mihalache era de peste un deceniu în puşcărie la finalul anilor '50, iar înfăţişarea lui era profund schimbată în urma tratamentului din temniţă. La puţin timp după ce a ajuns la Râmnicu Sărat şi a aflat de la Ilie Lazăr că Mihalache era de asemenea închis aici, Ion Diaconescu a aşteptat cu nerăbdare să îl vadă. A pândit momentul când fruntaşul ţărănist a fost scos la plimbare în curte şi, căţărat la fereastră, a reuşit să îl observe pentru câteva secunde:

> Am fost pur şi simplu şocat! Cât de schimbat era faţă de Ion Mihalache pe care-l ştiam eu din libertate, îmbrăcat într-un splendid costum naţional, cu părul castaniu, cu figura luminoasă şi plină de viaţă, cu mişcări agile de om în putere! Acum, pe sub fereastra celulei mele îşi târşâia picioarele un bătrân încovoiat, îmbrăcat în zeghe de ocnaş, cu capul îngropat între umeri, cu părul alb ca varul, cu faţa suptă de mizerie[152].

Şi mai departe, cu riscul unei pedepse severe, Diaconescu a pândit iar momentul când Mihalache era la plimbare, mai rar ca alţi deţinuţi, s-a urcat pe pat şi a strigat în dreptul geamului: „Aici Nelu Boţeşti! Totu[l] este bine". Întreaga scenă a durat doar câteva secunde. Până s-au dezmeticit gardienii, ştirea a fost transmisă – şi, mai ales, fără consecinţe. Mihalache a înţeles imediat mesajul şi, în acest fel, multe alte apeluri i-au fost transmise în lunile următoare, când Mihalache încetinea pasul în dreptul ferestrelor celulelor[153]. Cu altă ocazie, bătrânul l-a atras pe Ilie Lazăr să comunice cu el, însă a fost surprins de gardieni şi bătut cu bestialitate de Vişinescu şi subordonaţii săi[154].

Imaginea lui Mihalache a fost un loc comun pentru supraveţuitorii închisorii de la Râmnicu Sărat. De pildă, Coposu avea să-i facă un portret lui Ion Mihalache, în 1964, la Bucureşti, unde a ajuns după eliberare, via stagiul obligatoriu de fost deţinut politic în Bărăgan. Avea să afle atunci că fostul lider murise la Râmnicu Sărat cu un an înainte. A rămas surprins, pentru că, spunea el, deşi surzise, părea încă în putere. Iată cum l-a descris: „Mihalache era tot timpul «rebarbativ şi protestatar». S-a purtat admirabil, răscumpărându-şi toate greşelile şi păcatele"[155].

Deţinutul cu nr. matricol 51[156], aşa cum era cunoscut la Râmnicu Sărat, striga uneori cât îl ţineau puterile: „Eu sunt Ion Mihalache" – şi repeta cu voce tare tratamentul la care era supus. Astfel de situaţii erau probabil de neconceput pentru comandantul Alexandru Vişinescu. Toată disciplina cazonă şi regimul sever pe care le impusese sufereau o puternică şi gravă contorsiune. Deţinuţii aflau identitatea lui, erau puşi astfel la curent cu starea lui, cu reacţia zbirilor penitenciarului şi cu modul în care era tratat. Acest

152. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 239.
153. Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 134); Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 240.
154. Andrea Dobeş, *Ilie Lazăr: consecvenţa unui ideal politic*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Fundaţia Academia Civică, 2015, p. 253; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 138-139; vol. IV, f. 351.
155. Tudor Călin Zarojanu, *op. cit.*, p. 94.
156. Ion Mihalache a purtat la Râmnicu Sărat numărul matricol 51, dar celula în care s-a aflat nu a fost întotdeauna aceeaşi. El a ocupat, pe rând, celulele cu nr. 3, 33, 2, 6 şi 35, ultima fiind şi cea în care s-a stins din viaţă, la 5 februarie 1963.

comportament reprezenta o informare şi un avertisment, în acelaşi timp, pentru ceilalţi „duşmani ai poporului" aflaţi în amorţire în carcerele miniaturale, chirciţi de frig, vlăguiţi de foame şi alienaţi în izolare. De asemenea, scena provoca disperare în rândul celorlalţi osândiţi. În tăcerea de mormânt, strigătul acestui octogenar, atât de respectat şi de admirat pentru rezistenţa sa, vocea gravă şi disperată care îşi striga suferinţa producea o puternică impresie[157].

Aşa s-a dus vorba peste decenii despre soarta lui Mihalache. De exemplu, foştii deţinuţi Ioan Bărbuş şi Victor Anca relatau în cercul propriei familii despre astfel de evenimente petrecute în temniţă. Până când a părăsit închisoarea, în 1962, Ion Diaconescu a auzit protestele, chinurile şi strigătele disperate ale lui Ion Mihalache. Uneori, scenele violente erau cauzate de refuzul bătrânului de a se da jos din pat, fiind grav bolnav, după cum îşi amintea Diaconescu:

> Atunci gardienii, adesea asistaţi de directorul puşcăriei, năvăleau la el în celulă, îl loveau cu sălbăticie şi îi scoteau patul afară, aruncându-l pe Mihalache pe duşumea. În zadar protesta el strigând că nu mai poate sta în picioare fiind bolnav, că nu i se dau medicamente etc. Nu-l auzeam decât noi, deţinuţii din celelalte celule, colegi de suferinţă; administraţia nici nu se sinchisea de starea lui[158].

Există însă numeroase alte relatări despre bătăile pe care Mihalache le-a încasat la Râmnicu Sărat. Torturile au fost aplicate mai ales în ultimii ani, când protestele sale s-au înteţit. Preotul iezuit Mihai Godó a evocat o altă scenă din desele violenţe la care era supus bătrânul muribund: „Pe data de 7 martie [probabil 1962 – n. A.M.], pentru că a cerut audienţă, a fost torturat atât de tare de un plutonier ţigan, cu un ciocan de lemn cu care obişnuiau să verifice seara grilajul, încât a căzut la pat"[159]. În alt caz, din spatele uşii celulei sale, în care făcuse câteva găuri cu o bucată de sârmă, Borcea a văzut cum Mihalache a fost bătut de Vişinescu şi de Vasile Lupu, un cunoscut anchetator al Securităţii din Ploieşti, care venea deseori în penitenciar. În tot acest timp, bătrânul ţipa din nou cât îl ţinea gura, iar vocea sa baritonală răsuna în întreg celularul închisorii: „Fraţilor, aici este Ion Mihalache[160]. Mă omoară..."[161]. În schimb, fostul

157. Potrivit unui martor din procesul Vişinescu, la o astfel de scenă, petrecută în ultima parte a anilor '50, pe când Mihalache era brutalizat, Ilie Lazăr s-ar fi solidarizat spontan şi ar fi spart tăcerea de mormânt cu vocea sa baritonală, cântând *Cu noi este Dumnezeu*. Ar fi fost imobilizat şi bătut, apoi sancţionat cu o săptămână de regim sever şi pus în lanţuri grele la picioare (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 293v). Nu suntem convinşi de precizia relatării martorului, întrucât o scenă asemănătoare, avându-l ca protagonist pe Ilie Lazăr şi cântând aceeaşi suită liturgică, a fost rememorată de Flavia Coposu, ca fiind evocată cândva de Senior, dar petrecându-se în arestul Ministerului de Interne, cu mulţi ani înainte ca cei doi să fi ajuns la Râmnicu Sărat (Corneliu Coposu, *op. cit.*, p. 198).
158. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 242v; Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 247.
159. Mihai Godó, *op. cit.*, pp. 151-156.
160. Formula „Aici este Mihalache", verbalizată, se pare, în diferite scene violente petrecute în celular, apare în mărturiile a numeroşi supravieţuitori în mai multe versiuni. Strigarea numelui de către deţinut este de altfel confirmată şi de membri ai personalului închisorii (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 94-95, 114, 138-139, 141).
161. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *Prin ungherele iadului comunist Râmnicu Sărat*, p. 55; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 412; Idem, *Figuri de legendă*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2013, p. 55.

comandant s-a apărat cu argumentul că nu puteau exista asemenea metode de observaţie prin uşă, deşi metoda a fost confirmată şi de un alt osândit, Mihai Godó[162]. Ion Diaconescu a admis şi el scenele de tortură, amintindu-şi strigătele de disperare : „Aici Ion Mihalache. Sunt torturat că nu vreau să dau declaraţiile mincinoase care mi se cer ! Mi se refuză medicamentele şi orice fel de îngrijire". Au urmat imediat imobilizarea, bătaia, gemetele[163].

Singurul supravieţuitor al închisorii de la Râmnicu Sărat, fostul deţinut politic Valentin Cristea a spus în faţa completului de judecată că a fost informat de Ioan Arnăutu, cu care era vecin de celulă, despre condiţiile în care trăia Mihalache. Iată cum şi-l aminteşte pe fostul lider ţărănist octogenarul Cristea, la aproape 60 de ani de la acele evenimente :

> Fiind bătrân şi bolnav, acesta se manifesta deseori prin stigăte şi din ceea ce am auzit a fost brutalizat de cadrele penitenciarului. Eu însumi am auzit zgomote de lanţuri când se pătrundea la el în celulă, bănuind că i s-au pus lanţuri la picioare şi de asemenea, întrucât nu l-am mai auzit ţipând, bănuiesc că i-au pus şi un căluş la gură[164].

Amândoi au părăsit penitenciarul în 1963 : Cristea a plecat pe picioarele sale la Câmpina, iar Mihalache a murit şi a fost îngropat în marginea cimitirului din Râmnicu Sărat. La rândul său, Corneliu Coposu, care a părăsit închisoarea cu ceva mai mult de jumătate de an înainte ca Mihalache să-şi piardă viaţa, şi-a amintit că în ultimii ani ai existenţei solitare liderul ţărănist surzise aproape complet. Aşadar, nemaiputând să utilizeze codul Morse, Mihalache apela totuşi la aceste tactici de relaţionare şi protest care, deşi întâmpinate cu grele cazne, au făcut posibilă diseminarea informaţiilor despre situaţia sa[165].

Începând cu 1959, Ion Mihalache a declarat război administraţiei închisorii. A refuzat să mai respecte programul carceral strict ce impunea utilizarea patului doar în cele opt ore din timpul nopţii şi a respins deseori solicitările temnicerilor de a se da jos din pat. De altfel, există mărturii că el nu mai era scos decât rar la plimbare, fiind, aşa cum am văzut, ţinut la etaj[166]. La vârsta sa îi era imposibil să stea 17 ore în picioare, cu faţa către vizetă, din acest motiv fiind frecvent torturat. Deseori, acesta a renunţat la docilitatea şi obedienţa cerute de regimul drastic de puşcărie şi a făcut tot felul de solicitări ciudate către gardieni, aşa cum îşi amintea medicul Iancu Grünberg. De exemplu, le cerea să guste mâncarea pentru a se convinge că nu era otrăvită, apoi a cerut să fie mutat în altă celulă pentru că cel de deasupra îl deranja. Fiind pedepsit în nenumărate rânduri, Mihalache dormea pe pardoseală la cei 80 de ani ai săi. Dacă adunăm pedepsele primite, aflăm că luni întregi i s-a scos patul din camera de detenţie şi a fost obligat să doarmă

---

162. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 214 ; Mihai Godó, *op. cit.*, p. 141.
163. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 240.
164. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 225v.
165. Documentarul „Şef al Penitenciarului de pedeapsă", Seria „Torţionarii", serialul *Memorialul Durerii*, realizat de Lucia Hossu-Longin, 1993, disponibil online la : http ://www.tvrplus.ro/editie-memorialul-durerii-o-istorie-care-nu-se-invata-la-scoala-157656 (19.01.2017). O înregistrare a filmului a fost depusă la CAB la şedinţa de judecată din 28.01.2015.
166. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, pp. 240, 247.

pe cimentul rece. Apoi, bătăile aplicate în mod constant au continuat şi în perioada de profund declin fizic şi psihic[167].

În ultimii ani de viaţă, conflictul cu administraţia Vişinescu s-a acutizat. Actele birocraţiei penitenciare au consemnat „abaterile" deţinutului politic: a denunţat condiţiile de detenţie, a solicitat şi a strigat să i se repare geamul din celulă, a vărsat cenuşă şi a cerut să fie tratat omeneşte, a destrămat intenţionat pânza folosită pe post de ciorap, a refuzat să-şi dea jos hainele pentru percheziţia corporală, a luat pătura sau perna de pe pat în timpul zilei, a pretins prezenţa supraveghetorilor fără motiv (de exemplu, pentru a întreba cât este ceasul), şi-a rostit numele cu voce tare, a încălcat programul de cameră, nesocotind orele de trezire, s-a întins pe pat sau pe jos în timpul cât odihna era interzisă, a refuzat uneori să iasă la plimbare, în schimb, alteori a vorbit în timp ce era scos în curte, li s-a adresat zeflemitor gardienilor, a denunţat prin strigăte, în liniştea nopţii, chinurile la care era supus, a deplâns faptul că era închis pe nedrept, a cerut ca regimul de teroare împotriva sa să înceteze ş.a.[168].

Reacţia administraţiei închisorii nu s-a lăsat aşteptată. Din mărturiile supravieţuitorilor reies evidente brutalitatea şi violenţa cu care i s-a răspuns, cu care a fost întâmpinat un astfel de comportament. A rezultat aşadar un conflict lung, chinuitor şi violent între deţinut şi comandant, între deţinut şi oamenii aceştia. În documentele de arhivă, expresiile eufemistice ascund şi ele conduita agresivă a personalului din celularul de la Râmnicu Sărat: „a început să ţipe în celulă de se auzea în toată secţia", „am chemat anunţat O[fiţerul] S[de serviciu] în mai multe rânduri pentru că el [Mihalache – n. A.M.] fiincă el din când în când iar începea să ţipe", „spunând totodată că *ne batem joc de el*", „şi în timp când deţinutul sa revoltat deţinuţi au auzit toţi cea strigat dânsul ca sculat [indescifrabil] toţi deţinuţi", „a vorbit *foarte agitat* faţă de şeful de secţie", „a început să facă gălăgie spunâ[n]d că pune toată puşcăria în picioare"[169], „*tot timpul* dă dovadă de nervozitate şi *nesupunere*", „a început să batî în uşă şi să strige în secţie tulburând liniştea în secţie", „*domnul comandant să ordone să înceteze ostilităţile împotriva mea*", „mai mult forţat *lam deschipat* pentru ai face percheziţie", „*lam răsturnat cu patu jos*" [subl. A.M.][170]. Ultima exprimare e dovada clară a utilizării forţei, în timp ce în textele subliniate putem observa iritarea administraţiei penitenciarului la comportamentul protestatarului. Nu este nevoie de multă profunzime pentru a citi în aceste expresii un limbaj semicodificat pentru măsurile disciplinare luate împotriva unui deţinut-problemă. Dacă la penitenciarul Râmnicu Sărat orice tentativă de comunicare, precum banale ciocănituri în perete, era sancţionată cu zile de regim sever, ne putem imagina care era consecinţa unui comportament protestatar, de divulgare reală a identităţii deţinutului ori de zgomot produs în celular. Alteori există inclusiv referiri clare la intrarea gardienilor în celulă şi la ameninţarea cu punerea lanţurilor la picioare şi a cătuşelor la mâini[171].

167. Dorin Ivan, *op. cit.*, p. 111; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrirea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 133).
168. Vezi APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 84 şi urm.
169. Text scris cu majuscule.
170. Am păstrat ortografia originală.
171. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 84, 87, 92, 104, 110, 122, 129, 158, 159, 183.

Şi la Sighet, Ion Mihalache suferise straşnic, fiind izolat la „neagra" vreme de câteva luni, într-o celulă în care tineta nu era scoasă decât o dată pe săptămână[172], dar chinul pe care l-a trăit la Râmnicu Sărat nu avea element de comparaţie cu altă puşcărie prin care trecuse. Pedepsele erau urmate de o scenă greu de imaginat : bătrânul Ion Mihalache, septuagenar şi ulterior octogenar, dormea pe cimentul pardoselii. Gemetele lui se auzeau aproape zilnic, mai ales în ultimii ani. La un moment dat, Mihalache a spus că „mai bine să mă împuşcaţi, decât aşa viaţă"[173]. Unii dintre cei care au părăsit închisoarea în acea perioadă au rămas cu această imagine întipărită în minte, a bătrânului lider ţărănist torturat cu sălbăticie[174]. O mică parte din aceste suferinţe au fost înregistrate de birocraţia penitenciară, deşi el este probabil cel mai reprezentat deţinut de la Râmnicu Sărat în documentele redactate de administraţia închisorii. Din registrul măsurilor disciplinare dispuse împotriva lui se poate lesne constata cum numărul pedepselor, aplicate din 1957, a crescut substanţial începând cu 1958. De exemplu, în august 1958 a primit în total 15 zile de regim celular sever. Sancţiunile nu l-au ocolit nici în anotimpurile reci ori în perioadele în care deţinutul era suferind. Din cele 25 de pedepse încasate, ultima i-a fost aplicată cu doar două luni înainte de deces, când deja nu se mai putea ridica din pat, fiind semiparalizat.

Mihalache a intrat în închisoare la 65 de ani şi a murit în temniţă 16 ani mai târziu, grav bolnav (aproape paralizat), surd, subnutrit şi în mizerie. Un alt fost deţinut politic observa că, în timp ce Iuliu Maniu decedase la Sighet, având alţi deţinuţi în preajmă care s-au ocupat întru câtva de el, Mihalache a murit în mizerie, neavând pe nimeni alături[175]. Oficial, el a sucombat din cauza unei insuficienţe circulatorii cerebrale, edem cerebral, ramolisment cerebral. Aurel Dumitrescu, medicul delegat la penitenciar, cel care constatase decesul, evidenţia existenţa unei patologii complexe, începându-şi descrierea antecedentelor medicale ale fostului lider ţărănist prin a arăta că suferise de febră tifoidă la 17 ani şi fusese operat de apendicită la 20. Inclusiv redactarea acestui act, cu detalii care merg până la adolescenţa unui deţinut care murise la 81 de ani, arată grija deosebită şi mai ales interesul special arătate de administraţie în a justifica laborios acest deces. Nu era vorba despre orice deces. Medicul nu uita să menţioneze că Mihalache beneficiase de „tratament medical permanent" încă din 1957, deci la doi ani după încarcerarea în penitenciarul de la Râmnicu Sărat, pentru a se deroba probabil de orice responsabilitate. În realitate, aşa cum vom vedea mai jos, tratamentul de care a beneficiat Mihalache a fost de fapt un modest şir de mijloace medicamentoase pentru a trata boli cronice foarte grave. La vârsta şi la suferinţa lui (o acută afecţiune a inimii, două hernii inghinale evidente, disfuncţie gravă a rinichilor, ateroscleroză generalizată, paralizie pe

172. Constantin C. Giurescu, *Amintiri*, ediţie îngrijită de Dinu C. Giurescu, Editura ALL, Bucureşti, 2000, p. 447.
173. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 132.
174. Ion Diaconescu, „Ion Mihalache, ctitor al ţărănismului", în Ion Diaconescu, Gabriel Ţepelea (coord.), *Ion Mihalache în faţa istoriei*, Editura Gândirea Românească, Bucureşti, 1993, pp. 22-23.
175. Este vorba despre Alexandru Todea, care apoi avea să ajungă tot la Râmnicu Sărat, şi Nicolae Carandino (Gheorghe Onişoru, *op. cit.*, pp. 111-112 [n. 185]; Cicerone Ioniţoiu, *Viaţa politică şi procesul lui Iuliu Maniu*, p. 554).

partea stângă începând cu vara lui 1962), Mihalache trebuia să fi fost de mult internat şi operat sub asistenţă de specialitate, lucru care, evident, nu s-a întâmplat[176].

La mai bine de jumătate de an după ce a ajuns la Râmnicu Sărat, direcţia centrală a refuzat internarea lui Mihalache în spital. Era martie 1956, când Alexandru Vişinescu nu era încă directorul puşcăriei. Jumătate de an mai târziu însă, deţinutului nu i s-a încuviinţat consultul unui medic specialist (documentul nu e semnat de Vişinescu). Totuşi, fostul comandant Emil Constantinescu ceruse internarea, în baza referatului medical, ceea ce Vişinescu nu va face niciodată pentru Mihalache. Mai mult, este de presupus că apar primele conflicte cu Vişinescu. Ajuns în pragul disperării, chinuit cu o hrană neadecvată stării sale de sănătate, spre finalul anului 1956 Mihalache refuza să mai mănânce. Comandantul a respins concesia de a avea un regim ameliorat, dar a aprobat în schimb să primească mămăligă fără sare în loc de pâine[177]. Jumătate de secol mai târziu, însuşi Vişinescu a admis în proces că Mihalache era foarte bolnav, nu suporta mămăliga cu sare, iar pentru a o mânca o îndoia cu apă[178]. În schimb, Vişinescu a uitat să spună că nu îi aproba întotdeauna liderului ţărănist regimul special solicitat de medic[179]. Dar suferinţele lui Mihalache în puşcăria buzoiană erau abia la început. Astfel, în primăvara lui 1957, el a fost diagnosticat cu ateroscleroză generalizată. Din 1957, dar mai ales din 1959, starea sa generală s-a agravat, aşa cum arată rapoartele medicale. Era extrem de slab din cauza subnutriţiei, suferea de probleme respiratorii, de inimă şi stomacale (gastrită cronică). Începând cu martie 1962, pierdea involuntar urină şi fecale, fără să fie îngrijit de cineva în mod special, nu mai putea articula cuvintele, iar câteva luni mai târziu era lovit de hemipareză, ceea ce l-a determinat să rămână permanent în pat, nemaiputând să stea în picioare. Cu o zi înainte să-şi dea ultima suflare, a intrat în comă[180].

Pe 5 februarie 1963, la ora 2 şi 10 minute, într-o celulă mizeră şi friguroasă de pe celularul de la etajul penitenciarului Râmnicu Sărat, se stingea din viaţă ultimul mare om politic al României Mari, cu exact un deceniu după Iuliu Maniu, mort la Sighet (5 februarie 1952). Mihalache a murit după ce a refuzat în repetate rânduri să se „predea" în faţa comuniştilor, care îi furaseră libertatea, averea, prietenii, partidul, ultimii ani din viaţă şi soţia. Cu câteva luni înainte de moarte, i s-a făcut o ultimă „concesie", derivată din absurdul sistemului penal comunist: pe când era semiparalizat la pat şi probabil într-o stare deplorabilă, la cei 81 de ani ai săi, i-a fost comutată sentinţa de „vieţaş" la 25 de ani de muncă silnică[181].

Moartea lui Ion Mihalache a fost, de bună seamă, un eveniment ca o bornă de hotar în existenţa puşcăriei. În acelaşi an, puşcăria lui Vişinescu îşi închidea porţile pentru totdeauna. Actele de teroare îndreptate împotriva lui, lichidarea „cu metodă", prin torturarea fizică şi anihilarea psihică, au făcut-o pe judecătoarea procesului să conchidă că fruntaşul ţărănist a fost asasinat cu premeditare de Alexandru Vişinescu. Când misiunea a fost îndeplinită, s-a încheiat şi mandatul comandantului la cârma penitenciarului.

176. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 61-82.
177. *Ibidem*, f. 187, 189, 191-192, 196-198.
178. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77v.
179. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 108, 148, 151, 170, 179.
180. *Ibidem*, f. 61-63
181. *Ibidem*, f. 61, 83.

Dezafectarea închisorii imediat după acest episod morbid, transferarea rapidă a supraviețuitorilor și punerea ofițerului la dispoziția instituției tutelare nu pot fi interpretate, în opinia magistratului, decât prin confirmarea faptului că sarcina primită de Vișinescu fusese astfel înfăptuită[182].

Peste ani, mulți dintre supraviețuitori au relatat momentul ca pe o pecete a memoriei. Evenimentul era trăit cu intensitate maximă ori de câte ori era evocat de supraviețuitori, atât era de mare revolta celor care, pe lângă suferințele și chinurile pe care le îndurară, asistaseră neputincioși la torturarea altor colegi de suferință. Ajunși în libertate, ei se simțeau datori să-i facă și pe alții martorii istoriilor lor.

> Ori de câte ori bunicul și tata rememorau momentul morții lui Ion Mihalache, își amintea în fața tribunalului fiica lui Ioan Bărbuș și nepoata lui Victor Anca, deveneau, din oameni calmi și veseli, indignați și tulburați. Cel mai tare îi durea faptul că au fost nevoiți să asiste neputincioși la supliciul pe care l-a îndurat acesta[183].

Așadar, „ordinea" evenimentelor funeste din închisoare, pe care memoria deținuților supraviețuitori le-a înregistrat cu intensitate, a mai integrat, pe lângă fruntașul țărănist, decesul lui Ioan Arnăutu și pe cel al lui Victor Rădulescu-Pogoneanu. Dar, dintre toți morții de la Râmnicu Sărat, doar Mihalache va fi deshumat oficial de autorități, șapte ani mai târziu.

În căutarea morților

Înregistrarea morților

Familiile aflau despre moartea rudelor decedate la penitenciarul Râmnicu Sărat cu mult timp după momentul evenimentului morbid. Uneori, această perioadă se întindea pe ani întregi. Certificatele de deces erau întocmite după un interval îndelungat, câteodată chiar luni de zile, și niciodată comunicate familiilor de către comandantul Alexandru Vișinescu. El doar transmitea aceste date la București[184], deși regulamentul penitenciar, cel puțin cel de la începutul anilor '60, despre care putem presupune că era valabil în mare măsură și mai devreme, îl obliga să redacteze un certificat de deces imediat ce medicul constata încetarea din viață și să anunțe procurorul. O copie a actului de moarte trebuia depusă la dosarul deținutului, iar alt exemplar era transmis primăriei. Doar pe baza unui document eliberat de la primărie se putea face înhumarea. Familia trebuia anunțată imediat de deces, dar nu și despre locul înhumării[185]. Despre Vișinescu nu există însă informații că, în cazul morților de la pușcărie, ar fi comunicat vreodată decesul (nici

182. *Ibidem*, Sentința penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 128-129.
183. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 242v.
184. *Ibidem*, f. 286; vol. IV, f. 78.
185. Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deținere, aprobat prin Ordinul vicepreședintelui Consiliului de Miniștri și al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (*ibidem*, vol. VI, f. 162).

măcar în cazul celor decedaţi târziu, ca Pogoneanu sau Mihalache). El susţinea că nu putea fi înhumat nici un deţinut până când Securitatea nu îşi dădea acordul, întrucât operaţiunea era secretă[186].

Trebuie spus că în privinţa înregistrării morţilor, în Gulagul românesc situaţia a fost în multe cazuri similară cu cea de la Râmnicu Sărat. Astfel, deşi un act normativ din 1950 privind actele de stare civilă obliga autorităţile să anunţe decesele în termen de trei zile la primăriile din localitate, în vederea emiterii certificatului de deces, decretul nu s-a aplicat „vârfurilor contrarevoluţionare" decedate în sistemul concentraţionar până în 1955. Nu s-au stabilit diagnostice reale, nu s-au făcut autopsii ori analize medico-legale aprofundate, nu s-au întocmit certificate de deces (ci doar procese-verbale completate superficial, cu date false, fără elemente birocratice esenţiale). În privinţa deciziei a existat un amestec de indicaţii informale şi ordine oficializate.

Cel mai elocvent exemplu a fost penitenciarul Sighet, unde, în toată perioada de funcţionare a închisorii (1950-1955), morţii nu au fost înregistraţi, nu s-au pus diagnostice exacte, iar rudele nu au fost înştiinţate. Cu câteva luni înainte de dezafectarea închisorii din nordul extrem al României a fost înregistrat (după 50 de decese !) în condica comună a morţilor din oraş primul deces cu „forme legale". Aşadar, abia la cinci ani distanţă, după ce directorul închisorii a fost cuprins de panică, conştientizând în al doisprezecelea ceas că a comis numeroase ilegalităţi, şi numai după demararea unei anchete (care se va dovedi ulterior formală şi fără consecinţe penale).

Nevoia de a sista haosul birocratic din centrele de detenţie, presiunile rudelor, situaţia internaţională (moartea liderului URSS I.V. Stalin, intenţia României de a se alătura, împreună cu alte state din lagărul sovietic, Organizaţiei Naţiunilor Unite) au determinat autorităţile comuniste să emită, abia în 1954, o solicitare către organele penitenciare prin care li se cerea să anunţe decesele la primării. Totuşi, nu toate decesele trebuiau raportate. Moartea foştilor lideri politici şi guvernamentali trebuia să rămână în continuare secretă. Situaţia era asemănătoare şi la închisoarea Râmnicu Sărat în 1955[187], unde existau aceleaşi deficienţe în privinţa înregistrării morţilor. Şeful Securităţii a dispus ca deţinuţii decedaţi în detenţie să fie scoşi din evidenţele Stării Civile şi contabilizaţi în scriptele Securităţii. Totuşi, pentru a rezolva cumva situaţia absurdă în care deţinuţi reţinuţi/arestaţi/condamnaţi nu mai erau de mult timp în viaţă, deşi decesele nu fuseseră înregistrate la primării, iar familiile încă sperau la întoarcerea celor dragi, în primăvara anului 1957 s-a luat decizia emiterii retroactive a unor certificate de deces. Astfel, morţii au fost extraşi din registrele speciale, fiind astfel probată existenţa unei „duble contabilităţi" a deceselor, şi trecuţi în scriptele primăriilor[188].

186. Note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.

187. De observat că în cazul lui Sándor Imre, mort în celularul de la Râmnicu Sărat la 28 februarie 1956, deci în timpul mandatului comandantului Emil Constantinescu, decesul a fost înregistrat în registrul de stare civilă al primăriei la o zi după deces (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 218).

188. Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, pp. 471-474 ; Dorin Dobrincu (editor), *Listele morţii : deţinuţi politici decedaţi în sistemul carceral din România potrivit documentelor Securităţii, 1945-1958*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 37-39, 48, 50 ; Andreea Dobeş, *Reprimarea elitelor interbelice : colonia „Dunărea" Sighet (1950-1955)*, prefaţă de Dennis Deletant, Editura Valea Verde, Sighetu Marmaţiei, 2010, pp. 158-171 ; Romulus Rusan, *Cronologia şi geografia represiunii comuniste în România*, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2007,

Aşadar, despre decesul multor deţinuţi care au sucombat la penitenciarul Râmnicu Sărat s-a aflat la mulţi ani după evenimente. De pildă, despre fostul jurnalist ţărănist Constantin Hagea (mort în 1960) s-a aflat abia în vara lui 1964. Odată cu eliberarea deţinuţilor politici, familia îl aştepta, dar Hagea nu a apărut şi insistenţele fratelui său pe lângă autorităţi au determinat şi emiterea documentelor de deces[189]. Un certificat de moarte pe numele lui Dinu Neagu (Alexandrescu), mort la Râmnicu Sărat la 7 octombrie 1959, a fost înregistrat la mai mult de opt luni distanţă, la 10 august 1960, şi transmis familiei, după lungi stăruinţe, abia în 1971[190]. Şi decesul fostului ministru antonescian Gheorghe Dobre a fost înregistrat la Primăria Râmnicu Sărat abia în decembrie 1963, iar familiei i s-a comunicat o săptămână mai târziu, la jumătate de an după dezafectarea penitenciarului, deşi decedase cu patru ani în urmă[191]. De asemenea, familiile Leon şi Cancicov au aflat abia la câţiva ani distanţă că foştii miniştri decedaseră aici în 1959[192].

În împrejurări deosebite, aşa cum vom vedea mai jos, Ion Mihalache şi Ioan Arnăutu au fost deshumaţi din cimitirul oraşului Râmnicu Sărat şi strămutaţi de familiile lor. În afara acestor două cazuri, nu există surse credibile privind alţi foşti deţinuţi decedaţi la închisoare ale căror rămăşiţe să fi fost recuperate până astăzi. Totuşi, ani buni după dezafectarea penitenciarului a circulat zvonul că rude ale celor morţi la închisoare se interesau de locurile de înhumare în vederea mutării lor. Deşi au bătut la pas tot cimitirul din Râmnicu Sărat, apoi l-au contactat şi pe ultimul deţinut care îl văzuse pe învăţător în viaţă, ba chiar au stat de vorbă, după Revoluţie, şi cu Vasile Lupu, anchetatorul şi torţionarul celui asasinat, membrii familiei Neagu (Alexandrescu) tot nu au reuşit să afle locul înhumării[193]. Despre membrii familiei Pantazi se zvonea că au descins în oraş în anii '70 pentru a căuta rămăşiţele generalului. Totodată, unii gropari[194] ar fi confirmat că, la ani buni după dezafectarea puşcăriei, autorităţile şi rudele unor foşti deţinuţi au deshumat câteva cadavre din marginea cimitirului Eternitatea, de pe parcela cunoscută sub denumirea „7 ani"[195].

În acelaşi timp, trebuie spus că acestea nu erau nici pe departe cazuri izolate. Şi în alte locuri de înhumare din preajma penitenciarelor politice familiile celor decedaţi

---

pp. 47-48, 53 ; Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Pseudomemoriile unui general de securitate*, documente selectate şi editate, studiu introductiv şi note de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, pp. 174-175.

189. Lucian Pop în microromanul biografic *Un greier pentru clasa muncitoare*, p. 164 ; Constantin Hagea, *Suflet ardelean : publicistică din perioada 1936-1944*, p. 11.
190. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 122, 272-273v, 277-278v.
191. Dorin Dobrincu (editor), *Listele morţii : deţinuţi politici decedaţi în sistemul carceral din România potrivit documentelor Securităţii, 1945-1958*, p. 101 ; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 7.
192. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 165-166 ; Scrisoarea soţiei lui M. Cancicov către George Călinescu citată în Eugenia Tudor-Anton, „Centenar : Georgeta Mircea Cancicov", *România Literară*.
193. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 272-273v, 277-278v.
194. Evident, avem parte şi de exagerări din partea unui fost gropar, care vorbea, într-un succint interviu din august 1997, despre 15-16 cadavre (dintre care unii tineri, de sub 40 de ani) deshumate. Rămăşiţele ar fi aparţinut deţinuţilor politici şi de drept comun de la Râmnicu Sărat (Dorin Ivan, *op. cit.*, pp. 117-118).
195. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 288v ; Dorin Ivan, *Experimentul Râmnicu Sărat*, pp. 117-118.

încercau să identifice locurile de veci pentru a recupera osemintele. Ajutaţi de angajaţii cimitirului ori ai locurilor de recluziune, în schimbul unor sume de bani sau pur şi simplu din omenie, pentru a împlini tradiţia religioasă, familiile erau dispuse să riste repercusiuni din partea autorităţilor comuniste care, chiar şi la decenii distanţă, considerau asemenea fapte grave infracţiuni[196].

Deshumarea lui Ion Mihalache

Figura lui Mihalache era atât de impozantă, încât ştirile despre el circulau în tot Gulagul. De pildă, în timp ce era transportat la Râmnicu Sărat cu un lot întreg de deţinuţi de la Gherla şi Aiud, printre ei şi mulţi ţărănişti, Augustin Vişa a aflat de la colegii de suferinţă că fruntaşul PNŢ ar fi murit la puşcăria buzoiană cu trei ani înainte. Era 1957, cu şase ani înainte de decesul liderului ţărănist[197]. În alt caz, filosoful Ion Petrovici, fost deţinut la penitenciarul Râmnicu Sărat pentru ceva mai mult de un an şi aflat în „domiciliu forţat" în Bucureşti, spera că Ion Mihalache mai trăieşte şi că, odată cu schimbarea regimului comunist, liderul va mai putea conduce partidul care îl consacrase. Erau deja anii '60. Nu ştim dacă Petrovici, care nutrea o admiraţie nezdruncinată faţă de Mihalache, avea cunoştinţă că împărţise celularul din închisoarea lui Vişinescu cu liderul ţărănist[198]. În schimb, Corneliu Coposu a aflat despre moartea lui Mihalache în timp ce se afla în domiciliu obligatoriu, unde ajunsese cu opt luni înainte de decesul liderului ţărănist. A fost surprins de aflarea veştii, întrucât îl credea încă „în putere"[199]. La puţin timp după dezafectarea stabilimentului carceral, Alexandru Vişinescu s-a întâlnit în Bucureşti, pe stradă, cu Ion Diaconescu. La întrebarea fostului deţinut privind destinul lui Mihalache, Vişinescu a ridicat din umeri şi a afirmat că nu ştie nimic[200].

În afara închisorii, aparatul comunist de propagandă încerca din răsputeri să şteargă ori să denigreze memoria lui Ion Mihalache. Era, cum nota Andrei Pippidi, „un mort între vii", date fiind defăimările masive şi teoriile mincinoase despre cariera şi politica acestuia[201]. La începutul anilor '70, comuniştii puseseră în circulaţie versiunea oficială potrivit căreia Mihalache ar fi fost eliberat în 1954 şi ar fi decedat în libertate, în 1965[202].

196. Un astfel de caz s-a petrecut la Aiud în 1957, când ancheta demarată de autorităţi a scos la iveală că un fost paznic al cimitirului de aici furnizase informaţii familiilor defuncţilor, în schimbul unor sume de bani, despre locurile de înhumare ale mai multor deţinuţi politici. La percheziţia de la domiciliul fostului paznic au fost găsite mai multe documente, inclusiv o copie după un registru de stare civilă (Andrei Muraru [coord.], *op. cit.*, p. 98 [n. 3]).
197. Augustin Vişa, *Din închisorile fasciste în lagărele şi închisorile comuniste*, ediţia a II-a, Editura Karograf, 2012, pp. 387-388.
198. I. Necula, *Ion Petrovici în vizorul Securităţii*, p. 108.
199. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 187.
200. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 326; interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrirea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 130-131).
201. Andrei Pippidi, *op. cit.*, p. 202.
202. „Ion Mihalache", în *Mic dicţionar enciclopedic*, Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1972, p. 1421.

În realitate, familia nu mai aflase de multă vreme nimic despre soarta lui. După 1955, odată cu transferul la Râmnicu Sărat, rudele au căutat să afle veşti despre omul politic aflat din 1947 în Gulag. În procesul lui Vişinescu, nepotul lui Ion Diaconescu – şi fiul finului lui Ion Mihalache – a afirmat că nepoata lui Mihalache, care îi era şi fină, ar fi mers la Râmnicu Sărat, unde Vişinescu ar fi primit-o, dar nu i-a permis să-l vadă pe Mihalache, în schimb i-ar fi dat două fotografii cu acesta[203]. Nu există însă o confirmare a acestei întâlniri. În schimb, ştim că tentativa de căutare a lui Mihalache a continuat mult timp după moartea liderului ţărănist.

Soţia lui Mihalache fusese de asemenea arestată în 1947 – prima arestare dintre cele trei prin care a trecut. Fiică de preot, ea avea 65 de ani când a fost încarcerată. Închisă în mai multe rânduri, i s-a fixat, până în 1949, domiciliu forţat, iar în 1959 a fost condamnată la zece ani de închisoare într-o farsă judiciară, fiind acuzată de uneltire la cei aproape 70 de ani ai săi. Se pare totuşi că Mihalache a reuşit să afle în închisoare că ea era în viaţă[204]. Eliberată în 1963, rămasă fără pensie, a primit ajutor de la rude şi a stat mai mult internată prin spitale în Bucureşti. După ce îi fusese confiscată casa, a ajuns într-un cămin de vârstnici din capitală. Bătrâna în cârje, soţia celui care fusese unul dintre artizanii României Mari, a revenit la Dobreşti şi a fost găzduită în casa care îi aparţinuse cândva şi care acum era transformată în dispensar[205]. Nu se putea împăca cu gândul că nu ştia unde odihneşte soţul său.

Bătrâna Niculina (avea 80 de ani atunci) i-a solicitat în vara anului 1970 lui Nicolae Ceauşescu să facă un gest creştinesc şi să-i redea osemintele soţului său mort la Râmnicu Sărat:

> Aşadar, s-au împlinit 7 ani de la deces şi, la vârsta mea de 80 de ani sunt frământată de gândul ca osemintele soţului meu defunct să fie aşezate în cripta din Topoloveni unde îşi dorm somnul de veci părinţii lui, fratele său Dumitru, locotenent-erou la Bălării, din Primul Război Mondial, şi unde voi fi înmormântată şi eu.

Totodată, ea cerea să i se restituie şi casa părintească. Cererea a fost pusă în discuţia conducerii partidului de către Nicolae Ceauşescu „la pachet" cu deshumarea lui Iuliu

203. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 63v.
204. Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", p. 411.
205. Niculina Mihalache (1890-1971) s-a născut la 18 noiembrie 1890 în comuna Leordeni, regiunea Argeş. A executat, cu intermitenţe, 14 ani de închisoare sau de domiciliu obligatoriu. A fost condamnată prima dată în 1949 la trei ani de închisoare corecţională pentru omisiune de denunţ, prelungită cu o condamnare administrativă de 36 de luni. A trecut prin închisorile Jilava, Mislea, Miercurea Ciuc, Văcăreşti. După eliberare a rămas cu domiciliu forţat în Bărăgan, până când a fost arestată din nou în 1958 şi condamnată a doua oară pentru uneltire la zece ani de închisoare corecţională. A fost internată administrativ, apoi graţiată de restul pedepsei în 1963, pe baza unui decret comun (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. IV, f. 197v-198; fişa matricolă penală a Niculinei Mihalache, disponibilă online la www.iiccmer.ro [11.08.2015]); ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dos. 310/1/1964, poz. 1382, în Dorin Dobrincu, Andrei Muraru (editori), *op. cit.*; Cicerone Ioniţoiu, *Viaţa politică şi procesul lui Iuliu Maniu*, p. 553; Apostol Stan, *op. cit.*, p. 294; Aristina Pop-Săileanu, *op. cit.*, p. 98 (n. 54); „Familia Mihalache", disponibil online la http://www.memorial sighet.ro/familia-ion-mihalache (11.08.2015).

Maniu[206]. Există dovezi că, în cazul lui Mihalache, Securitatea a deshumat osemintele, în mare secret, pe 23 aprilie 1971, iar analiza făcută la Institutul de Antropologie Bucureşti a confirmat identitatea. Totuşi, Ion Diaconescu a adus unele lămuriri în memoriile sale, arătând că familia nu a avut nici o confirmare a autenticităţii osemintelor. La acel moment, Niculina Mihalache l-a întrebat pe I.V. Popescu-Mehedinţi, fostul secretar al liderului ţărănist, cel care fusese abilitat de rude să se ocupe de această operaţiune şi care preluase micul coşciug din mâinile autorităţilor: „Fine, eşti absolut sigur că acestea sunt osemintele lui Ionică şi nu ne-au înşelat ăştia?". Acesta a asigurat-o de veridicitatea rămăşiţelor, fără a avea însă nici o certitudine[207].

Trebuie spus că fostul secretar al lui Mihalache, I.V. Popescu-Mehedinţi, nu a asistat la deshumare, ci a fost contactat ulterior de Securitate pentru a ridica rămăşiţele. Osemintele au fost aduse într-o mică ladă de lemn în cimitirul de la Dobreşti (jud. Argeş), sub atenta supraveghere a ofiţerilor de Securitate, unde au fost înhumate la 28 aprilie în acelaşi an. Scena a fost confirmată în proces de Vişinescu, care a participat personal la acţiunea din 1971, din ordinul Direcţiei centrale. Ofiţerul coordonase[208] întreaga operaţiune de îngropare a lui Ion Mihalache, în primăvara lui 1963, deci se presupune că ştia precis nu doar circumstanţele în care decedase fostul lider ţărănist, ci şi locul înhumării. Pentru că decesul lui Mihalache nu era unul oarecare, este foarte probabil ca fostul comandant să se fi deplasat personal la cimitirul din Râmnicu Sărat şi, iarăşi cu titlu de probabilitate, să fi participat personal la înhumare. Acesta ar fi şi motivul pentru care a cunoscut cu exactitate locul de înhumare şi l-a putut indica opt ani mai târziu. Totuşi, identitatea osemintelor înhumate la Dobreşti ridică încă unele semne de întrebare.

Fotografiile realizate de Securitate arată un craniu *in situ* (probabil fotografia a fost realizată chiar în cimitirul de la Râmnicu Sărat), apoi scene de la slujba care a precedat reînhumarea, micul coşciug şi mormântul de la Dobreşti. La slujba din biserică, Niculina „a stat pe scaun fără vorbă şi fără o lacrimă", după mărturia unui informator, care mai observase că nu s-au „auzit nici un fel de comentarii, nici răutăcioase, nici binevoitoare". Printre cei care au venit la slujba supravegheată atent de autorităţi se afla şi fostul coleg de suferinţă al soţului ei, Ion Diaconescu, care descrie astfel ultima întâlnire a celor doi, ea bătrână şi suferindă, iar fostul fruntaş ţărănist înhumat în pământul natal, într-un

206. În cursul anului 1971, autorităţile au aprobat solicitarea familiei Boilă de a deshuma osemintele lui Iuliu Maniu de la Sighet pentru a fi reînhumate la Bădăcin (Sălaj), în cripta familiei. Ca şi în cazul lui Mihalache, familia nu primise aprobarea să asiste la deshumare, ci urma să primească doar rămăşiţele pământeşti. Dar în ultimul moment rudele au fost informate că osemintele găsite nu aparţin de fapt fostului lider ţărănist. Securitatea a confirmat că se făcuse o confuzie, întrucât analizele legiştilor arătaseră că acest schelet avea dinţi în faţă şi o fractură la mână, iar familia infirmase existenţa acestor semne distinctive. Între timp, Securitatea făcuse unele investigaţii pentru a afla locul înhumării, fiind audiat la Cluj inclusiv fostul secretar general al partidului lui Maniu, Ilie Lazăr, pentru a furniza informaţii despre circumstanţele decesului din 1953 (Andrea Dobeş, „Despre învinşi... Zaharia Boilă în dosarele Securităţii", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu [coord.], *Destine individuale şi colective în comunism*, Editura Polirom, Iaşi, 2013, pp. 82-83).

207. Nicoleta Ionescu-Gură, „28 aprilie 1971. Reînhumarea osemintelor lui Ion Mihalache în cimitirul comunei Dobreşti, judeţul Argeş", *Caietele CNSAS*, anul V, nr. 1-2(9-10)/2012, pp. 409-421; Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 248.

208. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 55, 60-61.

mic sicriu de lemn: „Era mulţumită. Avea sentimentul că, cu toată vitregia vremurilor, reuşise să-şi îndeplinească ultima datorie faţă de soţul său". Niculina a murit o lună mai târziu[209].

În căutarea lui Ioan Arnăutu

Nici în cazul decesului lui Ioan Arnăutu familia nu a avut linişte până nu a aflat locul în care a fost îngropat. Ioan-Ovidiu Borcea, care a murit în Statele Unite ale Americii în anii '80, a lăsat o mărturie despre înhumarea lui Arnăutu:

> După ce a fost străpuns cu baioneta[210] l-au aruncat într-o groapă din marginea cimitirului din Râmnicu Sărat. Dar nu singur, fiindcă la deshumare a mai fost găsit cineva acolo aruncat odată cu el, sau după aceea, numai Dumnezeu mai ştie cine era colegul din mormânt. Părinţii i-au ridicat pe amândoi şi i-au înmormântat creştineşte în cavoul familiei Gh. Arnăutu din satul Ungureni, jud. Botoşani[211].

Familia a aflat despre decesul său la cinci ani distanţă, timp în care rudelor le-a fost imposibil să afle ceva despre situaţia lui. Exasperată de lipsa veştilor despre fiul său de ani de zile, mama lui Arnăutu i-a scris lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Răspunsul a căzut ca un trăsnet. Consiliul de Stat o informa că fiul său decedase cu câţiva ani înainte[212]. Pe de altă parte, Ion Diaconescu i-a povestit tatălui lui Arnăutu, care venise în Bărăgan la fostul deţinut să se intereseze de fiul său, circumstanţele în care a decedat şi modul în care erau îngropaţi morţii aici. Părintele a mers apoi la primărie şi la cimitirul din Râmnicu Sărat pentru a încerca să identifice mormântul care, evident, nu era marcat în nici un fel[213]. Între schiţele pe care Elena Iacob, sora lui Jenică Arnăutu, le-a pus la dispoziţia anchetatorilor în procesul Vişinescu se află şi una cu posibilul loc de înhumare al fratelui ei. Aşa l-au găsit, probabil, reconstituind după unele mărturii orale locul în care fusese îngropat în noapte[214]. La rândul său, Ion Diaconescu era de părere că

209. Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, pp. 409-421; Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 248; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrirea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 148).
210. Afirmaţie îndoielnică a fostului deţinut politic. Legenda cu conotaţii biblice, vehiculată şi cu privire la Mihalache şi preluată inclusiv în proces de un martor, nu este confirmată de nici o altă sursă (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 295v; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat [fragmente]", pp. 412-413; Cicerone Ioniţoiu, *Viaţa politică şi procesul lui Iuliu Maniu*, pp. 552-553).
211. *Apud* Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii României. 1946-1958*, p. 82.
212. Elena Iacob, sora lui Ion Arnăutu, a susţinut că familia a primit această informare de la Consiliul de Stat al RPR în 1962, deşi pe una dintre fişele matricole penale ale lui Arnăutu apare că aprobarea pentru comunicarea decesului a fost dată în 1964. Pe actul de deces data eliberării apare 10 martie 1964 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 121v; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 321, 323, 442-443, 438).
213. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 226; vezi şi p. 255.
214. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 713.

autorităţile păstraseră totuşi o schiţă a înhumărilor din cimitirul de la Râmnicu Sărat, desen care permisese de altfel şi deshumarea lui Ion Mihalache[215].

Relatarea surorii lui Arnăutu din cursul investigaţiilor recente merită să fie citată :

> După aflarea morţii fratelui meu, tata a plecat la Râmnicu Sărat, luându-mă şi pe mine cu el. Aici ne-a dus direct la cimitir, unde, prin bunăvoinţa celor de acolo, am găsit în registrul cimitirului numele lui. Şi, cu ajutorul lor, noaptea am dezgropat osemintele. Corpul fusese aruncat în groapă cu faţa în jos şi fără haine. Cei de acolo ne-au povestit că morţii de la închisoare erau îngropaţi numai noaptea, fără nici o ceremonie. Am pus osemintele într-un sac şi le-am adus acasă la Roman, unde le-am îngropat creştineşte.

Tot atunci, în 1964, aflaseră din registrul primăriei data şi ora morţii. Elena Iacob le-a spus în schimb anchetatorilor, la Galaţi, în primăvara lui 2014, că la deshumare ar fi fost identificate de fapt două schelete într-o „groapă comună"[216].

215. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, p. 248.

216. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 439-447 ; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 122f. Varianta a fost preluată inclusiv de Cicerone Ioniţoiu în volumul *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii României. 1946-1958*, p. 83. Relatarea este confirmată de Ion Diaconescu (interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007 ; transcrierea şi tehnoredactarea : Alin Mureşan ; verificarea : Andrei Lascu ; interviul se află în AIO-IICCMER [APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 147]).

Partea a IV-a

Procesul

Judecătorul şi istoricul

Încă de la început, cazul Vişinescu a stârnit, aşa cum era de aşteptat, polemici şi controverse. De la încadrarea juridică până la componenţa probatoriului sau la rolul martorilor şi al probelor, numeroasele discuţii din spaţiul public care s-au concentrat asupra acţiunii în Justiţie îndreptate împotriva lui Alexandru Vişinescu au avansat diferite soluţii şi ipoteze. Nu rareori s-au făcut şi predicţii cu privire la condamnarea sa şi la eventualitatea unei asemenea premiere, dar au existat şi comentatori convinşi că va exista o achitare jenantă pentru toţi cei implicaţi, istorici şi magistraţi deopotrivă. Puţini au observat însă noutatea unui asemenea caz pentru spaţiul public românesc, mai ales în ceea ce priveşte intersecţia dintre justiţie şi istorie.

Judecătoarea procesului pe fond, care avea să ofere, aşa cum vom vedea, şi o foarte solidă argumentaţie atât în privinţa crimelor de care era acuzat fostul comandant, cât şi în privinţa explicaţiilor juridice privind imprescriptibilitatea faptelor, Carmen Veronica Găină, de la Curtea de Apel Bucureşti, nu urma să aibă o muncă prea uşoară în sala de judecată. Un magistrat format într-un sistem democratic, cu toate hibele lui, aşa cum a fost şcoala juridică de la mijlocul anilor '90, care şi-a încheiat studiile cu mult după revoluţie, în 1997, şi care a activat în carieră doar ca judecător, avea de înţeles şi de cântărit foarte temeinic faptele şi implicaţiile legale, dar mai ales care erau mizele acestei mari încercări pentru societatea românească[1]. Era în joc nu doar credibilitatea magistratului, ci – am putea spune – chiar imaginea sistemului de justiţie care judeca pentru prima dată un caz cu o asemenea acuzaţie.

Evident, dincolo de încorsetarea la care obligă legea, procedurile şi rigorile Justiţiei, acest proces penal nu a fost unul obişnuit, din mai multe puncte de vedere: gravitatea şi noutatea acuzaţiei (crime împotriva umanităţii, acuzaţia iniţială în instanţă, schimbată ulterior, în urma procesului, în tratamente neomenoase în formă continuată) pentru

1. Cele câteva date biografice se găsesc pe site-ul Curţii de Apel Bucureşti şi pe cel al Consiliului Superior al Magistraturii.

România, racordarea demersului judiciar local la practica europeană de sancţionare a crimelor comise pe criterii politice în vremea regimurilor totalitare, perioada foarte lungă scursă de la comiterea faptelor (între 51 şi 57 de ani), implicaţiile deznodământului acestui proces pentru imaginea ţării noastre în lume şi în faţa propriilor cetăţeni, rezonanţa numelui celui judecat, dimensiunea pe care a dat-o presa faptelor sale şi, nu în ultimul rând, chiar vârsta protagonistului procesului. O instanţă din România era chemată pentru prima dată să se pronunţe asupra criminalităţii unei particule din Gulagul local şi să decidă totodată cum definim, cu noţiunile Justiţiei, crimele petrecute în sistemul instituţionalizat al penitenciarelor (cu sferă mai largă de aplicare pentru aresturi, locuri de detenţie, lagăre etc.) comuniste.

Din partea istoricilor, cel puţin a specialiştilor care au lucrat la documentarea acestui caz, lucrurile erau destul de clare: documentele de arhivă, mărturiile victimelor, fragmentele de legislaţie şi analizele istorice ale diferitelor piese ale acestui caz (descrierea sistemului carceral, a penitenciarului Râmnicu Sărat, a regulilor impuse în celular etc.) reprezentau dovezi indubitabile ale profilului regimului de detenţie instituit de Vişinescu şi, prin urmare, probe ale implicării personale a comandantului. Însă, cu toată încărcătura şi toată complexitatea lui, cazul ridica câteva întrebări fundamentale: este judecătorul capabil să înţeleagă ce s-a petrecut la Râmnicu Sărat fără expertiza istoricului? Cum distinge judecătorul între istorie şi memorie şi mai ales ce distincţii obligatorii trebuie să opereze el? Care este rolul judecătorului şi care e cel al istoricului în acest proces? Au viziuni comune cu privire la ce s-a întâmplat la Râmnicu Sărat sub Vişinescu? Ce caută fiecare? Este istoria capabilă să se alăture demersului judiciar pentru a răspunde la întrebarea fundamentală a acestei acţiuni a Justiţiei: este Alexandru Vişinescu vinovat?

Până la acest proces, precondiţiile pentru ca istoricul să se afle într-o sală de judecată din România, alături de judecător, ori ca analiza sa să fie considerată o piesă în judecarea faptelor nu au fost întrunite. Aici, rolurile istoricului şi ale judecătorului, cu limitările profesionale ale fiecăruia, s-au intersectat în premieră pentru a investiga trecutul şi a afla adevărul despre fapte de o cruzime şi o violenţă extreme. În schimb, această intersecţie, însoţită de controversele inerente unei asemenea încrucişări şi care are, evident, şi diferenţe structurale, a avut numeroase precedente. Ele au fost generate mai ales de investigarea şi pedepsirea crimelor unor regimuri dictatoriale în secolul XX.

Instituţionalizarea istoriei într-un tribunal nu a fost însă o practică aplaudată la unison, dimpotrivă – au existat voci, şi nu puţine, care au susţinut că istoricul nu trebuie să intervină cu treaba Justiţiei. Unul dintre cei mai cunoscuţi învăţaţi francezi contemporani, Henry Rousso, specialist în istoria celui de-al Doilea Război Mondial şi fin observator al Regimului de la Vichy, a refuzat, la jumătatea anilor '90, să-şi pună la dispoziţie expertiza în procesul lui Maurice Papon. Fost înalt funcţionar al guvernului francez pro-nazist din timpul războiului, Papon a contribuit la arestarea şi deportarea a peste 1.500 de evrei francezi între 1942 şi 1944, fiind, în cele din urmă, condamnat la zece ani de închisoare pentru complicitate la crime împotriva umanităţii. Aducând argumente cu privire la diferenţele fundamentale de viziune ale istoricului şi ale judecătorului, Henry Rousso a pledat pentru distincţia absolut necesară între rolul istoriei şi cel al Justiţiei. El a argumentat că istoria este rescrisă periodic, ceea ce o face imposibil de luat în considerare ca probă juridică. Rousso a adus totodată argumente pentru distincţia necesară între memorie şi istorie, întrucât memoria e o formă de propagandă, spune el,

în timp ce istoria este interesată de adevăr. Istoricul francez a mai subliniat că procesele sunt „vectori ai memoriei" care nu își propun nimic altceva decât îndreptarea răului făcut în trecut, iar istoricul nu trebuie să fie un „agitator al memoriei colective". Tot el a opinat că, în vreme ce istoria este posibilă după trecerea unei anumite perioade, justiția trebuie înfăptuită cât mai repede.

În același timp, judecarea într-un tribunal este limitată ca timp și îngrădită de prevederile legale, în vreme ce istoricul are libertatea de a utiliza numeroase scheme și metode pentru a-și construi argumentația. Pentru Rousso, distincția fundamentală între istorie și justiție este scopul final, adică adevărul și dreptatea[2]. Și în aceeași cheie trebuie admis că, în vreme ce justiția își propune restabilirea ordinii publice și restaurarea demnității victimelor, decizia judiciară fiind definitivă, istoricul caută să afle adevărul fără să impună o sentință. Așadar, în vreme ce judecătorul are o tipologie binară de stabilire a adevărului și de înfăptuire a dreptății (condamnare sau achitare), istoricul are la dispoziție o pluralitate de alternative și tocmai de aceea opera sa este supusă unei continue revizuiri. În final, cele două „instanțe" își confirmă rolurile diferite pentru că, în timp ce justiția dispune o „judecată judiciară definitivă", istoria propune o „judecată istorică provizorie"[3].

În alte cazuri, tensiunea a fost generată de faptul că un verdict al justiției într-un caz care are implicații profunde în societate și la nivelul discursului public ori în materia educației, cum este cel de crime în masă, îi limitează istoricului posibilitățile de a avansa, în investigația sa istoriografică, în teorii contrare acestei decizii. Cu alte cuvinte, istoricul nu poate ignora decizia justiției, iar orice reluare/continuare a investigației sale, de această dată în câmpul istoriografic, nu judiciar penal, va fi mereu pusă în oglindă cu sentința penală[4]. Totuși, deși rolurile istoricului și judecătorului sunt – sau este de preferat să fie – așadar complementare, inversarea acestora nu poate fi utilă demersului de aflare a adevărului.

Cu toate criticile, punerea împreună a istoricului și a judecătorului a oferit în timp rezultate bune mai ales în privința acțiunilor în instanță care au vizat marile crime ale secolului XX. Tocmai modul în care aceștia se completează reciproc a oferit posibilitatea de a răspunde la întrebări fundamentale ale cercetării, iar intersecția metodelor ori acțiunilor istoricului și ale judecătorului este evidentă în numeroase etape. Istoricul, spre deosebire de judecător, nu are în sprijinul său forța legii, dar are forța narațiunii, dând voce diferitelor personaje, explicând alegerile diverșilor actori. Profesorul american Charles Maier de la Universitatea Harvard a identificat unele puncte comune ale disciplinelor: „Moderație, încredere, bun-simț, sensibilitate la context și limitele acțiunii

2. Pentru acest caz, vezi Henry Rousso, *The Haunting Past: History, Memory, and Justice in Contemporary France*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2002, *passim*. De asemenea, indicii utile pentru relația istorie-justiție se regăsesc culese și în: Adrian Cioflâncă, „Istorie și justiție. Un model german pentru «procesul comunismului»", *Caietele Echinox*, vol. 13: *Gulag și Holocaust*, Cluj, 2007, pp. 121-132; Andrei Muraru, „Legislation and the War Criminals' Trials in Romania", în *New Europe College – Ștefan Odobleja Program, Yearbook 2009-2010*, NEC, Bucharest, 2010, pp. 113-117.
3. Paul Ricœur, *Memoria, istoria, uitarea*, traducere de Ilie Gyurcsik și Margareta Gyurcsik, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, pp. 394-395.
4. *Ibidem*, pp. 398-404.

umane, experienţa de viaţă, capacitatea de a se referi la ceea ce e particular, cât şi la ceea ce e general... în egală măsură, acestea cuprind catalogul virtuţilor istoriografice şi jurisprudenţiale"[5]. Deşi utilizează în mod diferit conceptul de responsabilitate, istoricul şi judecătorul îşi propun să caute adevărul şi, uneori, să indice vinovaţii. Desigur, istoricul are la îndemână mai multe probe, spre deosebire de judecător, care reţine doar probele administrate legal, iar, în plus, istoricul utilizează contextul pentru a oferi echilibru şi substanţă construcţiei sale narative. O bună delimitare a celor două arii a oferit-o Raul Hilberg, care a subliniat că, în vreme ce istoricul se află în „slujba adevărului", judecătorul este „în slujba administrării justiţiei"[6].

Judecătorul şi istoricul utilizează mărturia în investigaţia lor pentru aflarea adevărului şi pentru a stabili cu dovezi, într-un cadru reglementat (legal în cazul magistratului sau deontologic în cazul istoricului), ce a făcut un protagonist într-un anumit timp. Mărturiile sunt confruntate, sunt evaluate critic şi sunt examinate încrucişat, instrument care apropie ancheta judiciară de investigaţia istoriografică. Ambii, aşa cum remarcă Paul Ricœur, citându-l pe Carlo Ginzburg, caută semnele veridicităţii, uzând de diverse expertize, oferă întâietate interogării, îşi folosesc imaginaţia pentru a identifica contradicţiile, inadvertenţele şi omisiunile, acordă o atenţie specială falsurilor şi denaturării intenţionate a adevărului. Totuşi, în final, judecătorul stabileşte o versiune fixă a evenimentelor (oficială), în timp ce istoricul are la dispoziţie alte piste pentru a continua investigaţia[7].

Aşa cum s-a argumentat şi în procesul Papon, acuzaţia de crime împotriva umanităţii are nevoie de clarificări importante, de o abordare sistematică şi contextualizată cu privire la modul şi timpul istoric în care s-au produs aceste orori, moment în care expertiza istorică devine indispensabilă. Întreaga muncă de documentare în cazul Vişinescu nu a adus doar răspunsuri importante în chestiuni specifice (cum erau depuşi, izolaţi şi hrăniţi deţinuţii, care a fost starea de sănătate a deţinuţilor de la momentul intrării în penitenciarul Râmnicu Sărat şi până la ieşire sau până la deces, cum erau tratate solicitările lor de către conducerea închisorii etc.), ci, mai ales, a oferit şi analize detaliate cu privire, de pildă, la modul în care funcţiona regimul concentraţionar în ansamblu – şi în particular la Râmnicu Sărat – şi care au fost, în tot acest lanţ decizional al crimei, rolul şi, în consecinţă, vinovăţia fostului comandant. Evident, distincţia între discipline intervine şi aici, întrucât judecătorul şi istoricul operează cu conceptul de responsabilitate în moduri diferite. Din punct de vedere istoric, responsabilitatea lui Vişinescu este clară în numeroase acţiuni îndreptate împotriva „politicilor" de la Râmnicu Sărat, probată cu documente de arhivă (multe semnate ograf) şi cu mărturii. Explicaţiile lui, pe care le vom detalia mai jos – cum că a executat doar ordinele, că de vină ar fi conducerea de stat şi de partid a României comuniste, care decidea liniile generale cu privire la deţinuţii politici –, trebuie însă analizate cu atenţie de judecător, delimitate prudent şi raportate la toate legile şi regulamentele care funcţionau la data respectivă. Procesul trebuia să răspundă la întrebarea ce rol a jucat decizia fostului comandant în toate aceste acţiuni

5. *Apud* Mark Osiel, *Mass Atrocity, Collective Memory and the Law*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 1997, p. 84.
6. Erich Haberer, „History and Justice: Paradigms of the Prosecution of Nazi Crimes", în *Holocaust and Genocide Studies*, vol. 19, nr. 3/2005, pp. 487-519.
7. Paul Ricœur, *op. cit.*, pp. 390-391, 399.

criminale. Au existat ordine clare prin care i s-a solicitat direct să aplice un tratament „special" anumitor deţinuţi sau a fost decizia sa? Ori a fost rodul unei înţelegeri tacite a rolului său în arhitectura sistemului represiv întru anihilarea deţinuţilor politici? Cum poate să explice cazul Mihalache, dar cazul Plăcinţeanu? Cine a croit regulile draconice de disciplină şi mai ales cine a întreţinut acest regim în penitenciar? Dacă au existat asemenea ordine venite pe cale ierarhică, să nominalizeze complicii în toate aceste acţiuni şi, mai mult, să aducă argumente valide pentru a-şi susţine afirmaţiile. Cum s-a raportat în toţi anii de mandat la legea existentă, în spiritul şi litera ei? Vom vedea mai departe cum s-au desfăşurat lucrurile în sala de judecată.

Pentru istoric, aşa cum s-a arătat prin analizele IICCMER transmise Parchetului, dar şi prin intermediul asistenţei oferite organelor de anchetă, este clar că au existat două componente importante ale lanţului decizional: un cadru general, oferit de politica de stat şi de acţiunile instrumentate prin Securitate şi prin Direcţia Generală a Penitenciarelor („îndrumarea muncii de la centru"), şi o arie decizională, care s-a dovedit a fi foarte largă, care îi aparţinea strict comandantului penitenciarului şi care, de cele mai multe ori, a făcut diferenţa între săvârşirea cu intenţie a crimei şi crearea condiţiilor pentru supravieţuire. Dar să nu anticipăm. Tocmai această delimitare este esenţială şi ea urma să cadă în sarcina judecătorului, uzând de efortul istoricilor în înţelegerea contextului şi a consecinţelor acţiunilor lui Alexandru Vişinescu. Aşa cum aminteam mai sus, analiza contextului se dovedeşte, şi în cazul Vişinescu, esenţială pentru înţelegerea modului de operare al comandantului de penitenciar în interiorul stabilimentului carceral. Acest efort a fost suplinit de IICCMER, care a transmis procurorilor o amplă analiză a sistemului represiv, care a şi fost integrată în prima parte a rechizitoriului, indispensabilă pentru a cuprinde şi a desluşi cum a funcţionat ansamblul de legi şi practici care au condus la persecutarea statal-organizată a opozanţilor regimului comunist. Apoi, încă de la debutul procesului, la dispoziţia judecătorului se regăsea o analiză amănunţită a anchetei derulate în 1968 de comisia specială însărcinată de Partidul Comunist, episod examinat deja.

Aşadar, judecătoarea de la Curtea de Apel era pusă în situaţia de a utiliza expertiza istoricilor pentru a-şi explica un fenomen generalizat în sistemul penitenciar comunist: încălcarea flagrantă a drepturilor omului şi îngrădirea gravă a exercitării acestor drepturi de către cei aproape 140 de deţinuţi care au trecut prin mâinile lui Alexandru Vişinescu în cei aproximativ şapte ani de mandat la conducerea închisorii de la Râmnicu Sărat. În definitiv, cheia procesului lui Vişinescu nu era doar să răspundă la întrebările despre vinovăţia lui şi modul său de a acţiona, ci să ofere indicii cu privire la natura întregului eşafodaj al terorii şi crimei care l-a racolat, susţinut şi protejat, perpetuându-l.

Judecata de fond

Pe 14 iulie 2014 debuta la Curtea de Apel Bucureşti, în etapa procedurală (camera preliminară), procesul penal al lui Alexandru Vişinescu. Se întâmpla la mai puţin de o lună după ce Parchetul Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie îl trimisese în judecata unei curţi civile pe fostul comandant de la penitenciarul Râmnicu Sărat. Judecat în stare de libertate, ofiţerul în rezervă, pe atunci în vârstă de 89 de ani, era astfel oficial judecat

pentru infracţiuni contra umanităţii. La această primă înfăţişare, publicul nu a putut asista. Era o procedură nouă, instituită chiar la începutul acelui an, fiind rezervată doar avocaţilor şi procurorului, în care judecătorul verifica, înaintea începerii procesului propriu-zis, dacă instanţa a fost corect sesizată de Parchet şi dacă acheta s-a desfăşurat în mod legal.

Chiar dacă această fază judiciară se putea prelungi, lucrurile au mers extrem de rapid aici. Motivele au ţinut de inabilitatea apărării. Avocatul lui Vişinescu a cerut o amânare, dar nu a ridicat nici o excepţie şi nu a depus nici o cerere, astfel încât judecătoarea a decis, la 30 iulie 2014, ca procesul să înceapă în aceeaşi toamnă[8]. Totodată, judecătoarea a decis citarea martorilor care fuseseră audiaţi de procurori, precum şi a celor care solicitaseră instanţei să se constituie ca părţi civile.

În toamna aceluiaşi an, mai exact, pe 24 septembrie 2014, a avut loc, la Palatul de Justiţie din Bucureşti, primul termen al procesului public al fostului comandant. În total, în dosar s-au constituit ca parte civilă cinci persoane[9], dintre care în final aveau să rămână doar trei, după ce judecătoarea a constatat că două nu au legătură cu mandatul lui Vişinescu la cârma închisorii buzoiene. Singura reprezentată de avocat la primul termen, nefiind însă nici ea prezentă, era Aurora Dumitrescu[10], fostă „locatară" a închisorilor comuniste, care apăruse deseori în intervenţii televizate şi care l-a cunoscut pe Vişinescu la penitenciarele Jilava şi Mislea. Cu toate că a luat contact cu Vişinescu în puşcării, solicitarea Aurorei Dumitrescu nu privea însă doar întemniţarea sa. Constituirea ca parte civilă îl viza şi pe tatăl său, decedat, un fost ziarist, care a trecut prin detenţia politică[11]. Din probele existente la dosar, în speţă lista persoanelor care au fost încarcerate în secţia „politicilor" la Râmnicu Sărat în timpul lui Vişinescu, nu a reieşit însă că el ar fi trecut pe aici. De aceea, în acest caz, ca şi în privinţa altuia[12], judecătoarea avea să decidă, după ce le-a cerut solicitanţilor să prezinte probe cu privire la prezenţa la închisoarea buzoiană a persoanelor invocate de rude, să nu accepte participarea lor în dosar.

Dintre rudele deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat devenite părţi în acest dosar, singura care nu a apărut niciodată în proces a fost Elena Iacob (82 de ani la acea dată), sora lui Ioan Arnăutu, mort la Râmnicu Sărat după o lungă suferinţă. A solicitat să primească despăgubiri morale în valoare de 200.000 de euro[13]. Deşi tribunalul a chemat-o

8. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 1-4, 18-22, 100-103.
9. Aurora Dumitrescu, Ioan Stoe, Nicoleta Eremia, Elena Iacob şi Anca Cernea.
10. Aurora Ilea, căsătorită Dumitrescu, s-a născut la 13 februarie 1931, în Beiuş (Bihor). A fost arestată în decembrie 1951, fiind suspectată că a făcut parte dintr-o organizaţie subversivă, şi a fost condamnată în lotul Liviu Brânzaş la şase ani de închisoare, pentru uneltire contra ordinii sociale; după ce a fost eliberată, i s-a fixat domiciliu obligatoriu. A trecut prin penitenciarele Jilava, Mislea şi Oradea (fişa matricolă penală a Aurorei Ilea, disponibilă online la www.iiccmer.ro [1.10.2016]; „Aurora Ille-Dumitrescu", disponibil online la http://www.memorialsighet.ro/aurora-ille-dumitrescu [7.10.2014]).
11. Vasile Ilea, ziarist, a fost anchetat în două rânduri. El a fost condamnat la cinci ani de închisoare pentru uneltire contra ordinii sociale şi a fost încarcerat, în perioada 1959-1964, în mai multe locuri de detenţie, precum Oradea, Jilava, Aiud, Ostrov şi Giurgeni. Fiica sa intenţionase să solicite iniţial 200.000 de euro pentru suferinţele tatălui, dar a renunţat ulterior (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 99, 199-201; vol. II, f. 25).
12. Ioan Stoe, vezi mai jos.
13. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 198; vol. II, f. 122f.

la bară, nu a putut veni din cauza vârstei şi a sănătăţii precare[14]. O altă rudă a unui fost deţinut care s-a constituit parte civilă a fost Anca Cernea, fiica lui Ioan Bărbuş şi nepoata lui Victor Anca (Bărbuş a fost căsătorit cu Elsa Anca, fiica avocatului ţărănist)[15]. Ea a cerut daune materiale şi morale de 360.000 de euro, atât pentru tatăl său, cât şi pentru bunicul său[16]. În fine, Nicoleta Eremia, văduva generalului Ioan Eremia, deţinut politic la Râmnicu Sărat între 1960 şi 1963, a cerut jumătate din cât a indicat drept despăgubiri sora lui Arnăutu[17].

La primul termen al procesului, răspunzând la o solicitare de sechestru asigurator pe averea lui Vişinescu, instanţa constata că se impunea, înainte de toate, identificarea de la diferite instituţii a bunurilor pe care le avea acesta. În schimb, la cererea Aurorei Dumitrescu, prin avocat, de chemare în solidar a Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor pentru a suporta eventualele daune alături de Vişinescu, judecătoarea a amânat decizia până când avea să fie clarificată însăşi situaţia Aurorei Dumitrescu, ca parte civilă. În final, instituţia penitenciarelor va figura printre responsabili.

14. Elena Iacob şi-a menţinut în schimb declaraţia dată în faţa procurorilor la Galaţi, la 16.04.2014 (*ibidem*, f. 118-122; vol. III, f. 12-17, 54; vol. IV, f. 1v; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 439-447).
15. Anca Cernea nu a crezut iniţial în demersul de aducere în faţa Justiţiei a lui Vişinescu. Neavând o specializare în cercetarea istorică ori în cea juridică (ea s-a prezentat ca fiind medic la audierea de la tribunal), s-a lansat aventuros în a critica demersul instituţional al IICCMER. Necunoscând procedura juridică şi insistând ca Vişinescu să fie obligat să publice, pe cheltuiala lui, hotărârea instanţei în presă chiar şi după pronunţarea sentinţei Curţii de Apel, în cele din urmă a fost la rândul ei sancţionată de instanţă, amânând totodată redactarea hotărârii de condamnare. Judecătoarea Găină a constatat că Cernea s-a aflat în „culpă procesuală" şi din acest motiv a obligat-o la plata unor cheltuieli judiciare (încheierea de şedinţă din 7 septembrie 2015 de la Curtea de Apel Bucureşti; vezi şi ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 165; vol. II, f. 26; vol. VIII, f. 111-118).
16. Daunele au fost împărţite după cum urmează: daune materiale – 20.000 de euro pentru Victor Anca şi 40.000 pentru Ioan Bărbuş şi daune morale –, 100.000 de euro pentru Victor Anca şi 200.000 de euro pentru Ioan Bărbuş. De asemenea, Cernea solicitase ca, în cazul condamnării, Vişinescu să fie obligat să difuzeze hotărârea de condamnare integrală în ziare naţionale şi posturi generaliste (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 165; vol. II, f. 26-31).
17. Nicoleta Eremia, văduva generalului Ioan Eremia, a cerut instanţei să fie parte în acest proces imediat ce a devenit public faptul că Vişinescu va fi judecat. În plus, a adus documente din arhiva fostei Securităţi despre fostul său soţ, în speranţa că acestea vor putea convinge completul de judecată de suferinţa prin care a trecut generalul şi, în final, vor conduce la accesarea daunelor materiale şi morale. La prima şedinţă de judecată, Nicoleta Eremia a cerut judecătoarei să se consemneze pretenţiile sale: 100.000 de euro (50.000 de euro daune materiale şi 50.000 de euro daune morale). De asemenea, tot ea a cerut impunerea sechestrului pe bunurile şi pe pensia lui Vişinescu. Femeia care i-a reprezentat interesele celui decedat în faţa instanţei a fost căsătorită cu fostul general începând cu 1971, când ea avea 20 de ani şi el 58, până la moartea acestuia, în 2004. După propria mărturisire, a fost nevoită să-l întreţină pe fostul general vreme de 33 de ani, iar cuantumul daunelor materiale era justificat de lunga perioadă de căsătorie în care a trebuit să-l îngrijească pe soţul său, consecinţă a tratamentului la care a fost supus la Râmnicu Sărat. Ea a afirmat de asemenea că, în calitate de soţie de fost deţinut politic, a fost nevoită să suporte urmările acestei situaţii până în 1989, motiv pentru care a solicitat şi daune morale consistente (*ibidem*, f. 7-9, 25-26, 221-221v, 237-237v).

Statul român, parte în proces

În dimineaţa zilei de miercuri, 22 octombrie 2014, a avut loc, la Curtea de Apel Bucureşti, al doilea termen al procesului. O nouă dimineaţă în clădirea Palatului de Justiţie de pe malul Dâmboviţei din capitală avea acelaşi început rutinizant. Jurnaliştii adunaţi în holul de marmură aveau să aştepte însă în zadar venirea bătrânului ofiţer inculpat. Cu un sfert de oră înainte, speranţele s-au risipit. Sunat de o jurnalistă, fostul comandant a răbufnit scurt, vădit surescitat: „Vedeţi-vă de treabă!". La cei 89 de ani ai săi, tergiversarea procesului părea să fie un fir subţire pe care se sprijinea întreaga sa apărare[18].

Şedinţa începută cu întârziere a avut acelaşi ritual: grefierul şi procurorul şi-au ocupat locul în sală, auditoriul s-a aşezat discret în bănci, şi-a făcut apariţia judecătoarea, care, cu ochi iscoditori, a cântărit chipurile din faţa sa. La apel au lipsit însă toţi martorii, cu excepţia văduvei generalului Ion Eremia, dar – surpriză – şi a inculpatului[19]. Se ştie că în multe cazuri instrumentate de justiţie, temporizarea este un instrument utilizat foarte des de cei puşi sub acuzare şi judecaţi. Aşadar, nici Vişinescu nu a fost străin de această stratagemă în tentativa de a tergiversa procesul. A încercat să mimeze o suferinţă, lucru care s-a dovedit a fi în realitate o minciună. Nu a fost singura armă. A încercat de asemenea să amâne procesul prin utilizarea argumentului că a rămas fără avocaţi sau că schimbarea acestora a antrenat şi imposibilitatea de a avea acces la dosar.

Solicitarea transmisă de fostul comandant instanţei, prin care cerea amânarea procesului din motive medicale, ridica însă serioase semne de întrebare: „Întrucât mă simt foarte rău, având probleme grave de sănătate, fiind vorba de afecţiuni severe cerebrale şi cardiace". Însă, din actele depuse, judecătoarea „a stors", susţinută de procurorul de şedinţă, minciunile lui Vişinescu: nu era bolnav, ci fusese internat şi externat în aceeaşi zi – şi nu în ziua judecăţii, ci în urmă cu două săptămâni, mai exact, pe 8 octombrie 2014[20]. În plus, avocatul lui Vişinescu, Dan Petre, a anunţat la acelaşi termen de judecată că se retrage: „Am sentimentul că doreşte să-şi angajeze un alt avocat", a spus apărătorul[21]. Până atunci, Vişinescu avea totuşi la dispoziţie un avocat din oficiu, care solicita însă timp pentru a lua legătura cu clientul său. Analizând motivele şi împrejurările, instanţa a decis că fostul comandant lipsea nejustificat şi că putea fi judecat în lipsă[22].

---

18. Note personale luate la şedinţa de judecată de la CAB, 22.10.2014.
19. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 47.
20. La dosar este ataşată scrisoarea medicală, care confirmă numeroasele afecţiuni ale lui Vişinescu, în special cardiace, dar şi aserţiunea judecătoarei. Pe 8 octombrie 2014, Vişinescu s-a prezentat la Urgenţe după un leşin. Starea relativ bună şi evoluţia favorabilă au determinat externarea sa, cu recomandări privind investigaţii suplimentare şi continuarea tratamentului. Procurorul de şedinţă a constatat că multe detalii din scrisoarea medicală ţin mai degrabă de istoricul medical al lui Vişinescu decât de stringenţa unei situaţii recente (*ibidem*, f. 16-17v, 48).
21. De altfel, instanţa fusese informată cu o zi înainte despre rezilierea contractului de asistenţă juridică, încheiat la 10 septembrie 2013, între avocatul Dan Petre şi clientul său, dar semnat, ca reprezentant al fostului comandant, de Cecilia Vişinescu. Contractul a fost reziliat pe 22.10.2014. Totodată, i se solicita Baroului Bucureşti un avocat din oficiu (*ibidem*, f. 23-24, 45, 48-48v).
22. *Ibidem*, f. 48-48v.

Ca şi la primul termen, şedinţa de judecată a fost mai degrabă una menită să clarifice unele aspecte procedurale. Deşi dezbaterea în faţa instanţei nu avea nimic spectaculos, judecătoarea avea să schimbe curând optica, arătând foarte clar că nu era dispusă să tolereze atitudinea viciată a inculpatului. Era totuşi o cauză importantă, în care îngăduirea unui fost comandant de închisoare comunistă, acuzat de grave infracţiuni şi crime, să absenteze nejustificat de la procesul său penal, care beneficia de o atenţie sporită în societate, însemna totodată nesocotirea sau ignorarea rigorilor justiţiei.

Judecătoarea a anunţat de asemenea că Aurora Dumitrescu s-a retras din proces. În acelaşi timp, Curtea constatase că doamna Dumitrescu nu se putea constitui, potrivit legii, parte civilă împotriva lui Vişinescu. Totodată, Curtea a hotărât şi respingerea solicitării de a se constitui parte civilă a lui Ioan Stoe, care invocase faptul că mama sa, Maria Lupşa, fusese închisă la penitenciarul Mislea în intervalul 1951-1954. Ea era soţia lui Victor Lupşa, liderul şi iniţiatorul celei mai extinse mişcări de partizani din rezistenţa armată anticomunistă[23]. Judecătoarea explica atunci că nu poate să admită cererea întrucât procesul privea doar faptele săvârşite de Vişinescu în timpul mandatului la Râmnicu Sărat, şi nu la închisoarea Mislea[24].

Una dintre cele mai importante decizii pe care le-a luat instanţa în acea şedinţă şi care avea să cântărească greu în argumentaţia finală a instanţei privind acţiunea lui Vişinescu ca „agent al statului" a fost introducerea în proces – „responsabile civilmente" – a trei părţi: statul român (Ministerul Finanţelor), Ministerul de Interne şi Administraţia

23. Maria Lupşa (n. 14.09.1922, în comuna Sita Buzăului din raionul Stalin) a fost condamnată, prin sentinţa nr. 672/6 iulie 1951 a Tribunalului Militar Oraşul Stalin, pentru uneltire contra orânduirii sociale la patru ani de închisoare corecţională, fiind încarcerată în perioada 9.08.1950 – 7.08.1954 la penitenciarul Mislea. Mamă a doi copii, la cei 28 de ani ai săi, Maria a fost acuzată că ar fi tăinuit acţiunile soţului ei, Victor Lupşa, una dintre cele mai importante figuri ale rezistenţei armate anticomuniste din România. Victor Lupşa a iniţiat şi condus organizaţia „Vlad Ţepeş II", care a activat cu precădere în zona Vrancei, începând cu 1949, beneficiind de un mare număr de nuclee în comunele din regiune şi de sute de aderenţi. În vara anului 1950, după o acţiune nereuşită a lui Lupşa de a genera o mare răscoală ţărănească în zonă, autorităţile comuniste au declanşat o vastă operaţiune, cu largi efective, pentru capturarea partizanilor refugiaţi în munţi. Totodată, Securitatea a descoperit în toamna anului 1950 importante cantităţi de arme şi muniţii, aparţinând membrilor grupului de rezistenţă. Sute de persoane au fost arestate, anchetate şi condamnate, altele au fost executate în timpul ciocnirilor cu forţele de represiune. Membrii familiilor celor implicaţi au fost torturaţi şi persecutaţi, confiscându-li-se bunurile şi fiind alungaţi din case, Securitatea exercitând astfel o mare presiune asupra fugarilor. În total, 308 persoane, constituite în 18 loturi, au fost judecate şi condamnate în procese organizate la Galaţi şi Braşov în legătură cu organizaţia „Vlad Ţepeş II". Cei condamnaţi au primit cumulat mii de ani de închisoare, iar câtorva li s-a rezervat pedeapsa capitală. Mama liderului grupului a fost ucisă în anchetă, iar Maria Lupşa a fost, aşa cum arătam mai sus, judecată şi condamnată. Victor Lupşa a reuşit în schimb să scape din toate capcanele întinse de Securitate. Nu se ştie cu exactitate dacă a fost capturat sau s-a predat, cert este că, după ce a stat ascuns sub grajdul unui ţăran din Rucăr, îl regăsim în custodia Securităţii în 1955. Un an mai târziu a fost executat la penitenciarul Iaşi (Dorin Dobrincu, *Rezistenţa armată anticomunistă din România [1944 – începutul anilor '60]*, teză de doctorat în manuscris, susţinută la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi în 2006, pp. 333-370; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 166-194; vol II, f. 14).

24. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 25, 47v, 48v, 49, 51v, 143v, 144, 146.

Naţională a Penitenciarelor. Decizia a fost luată de judecătoare ca urmare a constituirii şi solicitărilor părţilor civile[25] şi a invocării pretenţiilor în bani. De asemenea, procurorul de şedinţă a fost de acord cu solicitarea. În schimb, instanţa a respins introducerea penitenciarului buzoian ca parte în proces, având în vedere că închisoarea era de mult dezafectată şi nu se mai afla nici măcar în proprietatea Administraţiei Penitenciarelor[26].

Obligarea statului la plata eventualelor despăgubiri reprezintă o chestiune complicată şi care suportă numeroase nuanţe, atât din punct de vedere juridic, cât şi istoric. În schimb, aşa cum vom vedea, argumentele aduse de cele trei entităţi citate în proces în apărarea lor şi împotriva acestei decizii au fost mai degrabă modeste, iar uneori chiar impenitente, raportate la cauza pusă în discuţie, respectiv crimele şi abuzurile săvârşite într-o instituţie penitenciară a statului comunist. Trebuie precizat că despăgubirile cerute de rudele foştilor deţinuţi nu erau în fapt altceva decât reparaţii cuvenite victimelor unui regim totalitar. De altfel, chiar şi judecătoarea avea să constate indiferenţa Ministerului de Finanţe, reprezentantul oficial al statului român, care, în faza judecăţii de fond, nu şi-a desemnat nici un jurist care să îl reprezinte la proces şi nu a transmis nici un punct de vedere.

La finalul procesului, când judecătoarea Carmen Veronica Găină de la Curtea de Apel Bucureşti a decis acordarea de despăgubiri rudelor victimelor, ea a criticat inclusiv o decizie a Curţii Constituţionale[27], care desfiinţa posibilitatea acordării de plăţi victimelor

25. Cererea a fost făcută de rudele victimelor, Anca Maria Cernea, Elena Iacob şi Nicoleta Eremia (*ibidem*, f. 28, 49, 144).
26. *Ibidem*, f. 28, 49.
27. Decizia nr. 1358/2010 a Curţii Constituţionale a declarat neconstituţionale dispoziţiile art. 5, alin. 1, lit. a din Legea nr. 221/2009 privind condamnările cu caracter politic şi măsurile administrative asimilitate acestora, pronunţate în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989. În 2009, Curtea Constituţională declarase neconstituţională, prin Decizia nr. 1354/20.10.2009, ordonanţa de urgenţă adoptată de guvern în tentativa de a limita cuantumul despăgubirilor care puteau fi acordate deţinuţilor politici sau rudelor acestora (la momentul când a fost adoptată Decizia nr. 1358/2010 a CCR, decizia 1354 nu fusese încă publicată; avea să apară în *Monitorul Oficial*, nr. 761/15.11.2010). Curtea constata, printre altele, în decizia din 2010, că guvernul estimase eronat că numărul de cereri de despăgubiri nu va fi mai mare de 10.000 şi dădea exemplul Tribunalului Constanţa – de unde se ridicase şi excepţia de neconstituţionalitate, de către Ministerul Finanţelor –, unde la nivelul anului 2010 existau 600 de cauze cu un asemenea obiect, dar numărul avea să ajungă la 3.600 la sfârşitul perioadei de trei ani. În privinţa aceloraşi estimări ale guvernului, cum că valoarea despăgubirilor ce ar putea fi acordate de către instanţele de judecată nu va depăşi 33.000 de lei de persoană, Curtea Constituţională constata că, în realitate, instanţele judecătoreşti acordau despăgubiri de zeci de ori mai mari, în valoare de 600.000 de euro. Pe de altă parte, CCR observa că, de-a lungul timpului, după 1990, statul român a pus în aplicare mai multe decizii privind restituirea bunurilor preluate abuziv ori acordarea de compensaţii pentru acestea, reabilitarea celor condamnaţi din motive politice, acordarea de indemnizaţii şi despăgubiri pentru daunele morale suferite, precum şi de alte drepturi. De asemenea, pentru reabilitatea persoanelor persecutate de dictatura comunistă, statul român a instituit de-a lungul anilor proceduri privind acordarea de compensaţii, inclusiv financiare. În decizie, concluzia CCR:

> Curtea constată că scopul acordării de despăgubiri pentru daunele morale suferite de persoanele persecutate în perioada comunistă este nu atât repararea prejudiciului suferit, prin repunerea persoanei persecutate într-o situaţie similară cu cea avută anterior – ceea ce este şi imposibil, ci finalitatea instituirii acestei norme reparatorii este de a produce o satisfacţie

comunismului la modul general. În cazul de faţă, ea a motivat că era perfect justificată acordarea unor sume de bani victimelor sau rudelor acestora, întrucât nu se putea vorbi despre o culpă abstractă a statului, ci una concretă, prin faptele săvârşite cu vinovăţie directă de Vişinescu – fost angajat al unei entităţi distincte –, care a pus în practică o politică represivă[28].

Din motive lesne de înţeles, nici una dintre instituţiile invocate şi atrase ca parte a procesului nu avea să accepte intrarea în rând cu Vişinescu în acest proces. Reprezentanţii Internelor au argumentat, de pildă, că Direcţia Penitenciarelor a fost mutată, prin lege, chiar în primul an al democraţiei româneşti, de la Interne la Ministerul Justiţiei. Astfel, transferul nu ar mai face posibilă tragerea la răspundere pentru că în anii '50-'60 penitenciarul condus de Vişinescu era în subordinea Internelor, minister sub care fostul comandant şi-a desăvârşit cariera. Mai mult, justificarea autorităţilor a fost că, în cazul în care s-ar dovedi că ofiţerul a comis abuzuri, ar trebui probată legătura directă dintre aceste fapte şi ordinele venite pe linie ierarhică. Cu alte cuvinte, derobându-se de orice responsabilitate, juriştii MAI au indicat de fapt autorul faptelor atât de grave comise în penitenciar, eliminând orice implicare a decidenţilor de la vârful Securităţii şi a Internelor: „Nu există [nici] un ordin sau o dispoziţie emisă de MAI prin care inculpatului i se trasau sarcini în sensul săvârşirii infracţiunilor pentru care este judecat"[29].

La rândul său, conducerea Direcţiei Penitenciarelor înclina mai curând să arunce vina pe Interne ori Finanţe. Şi această explicaţie era însă simplistă şi lipsită de susţinere: în DGP s-au pus în aplicare doar deciziile luate de liderii comunişti care deţineau puterea asupra partidului-stat. Vişinescu a fost angajatul ministerului de forţă, ei l-au numit la conducerea penitenciarului la jumătatea anilor '50, ei îi dădeau ordine, îl supravegheau şi controlau, DGP fiind mai degrabă un înveliş instituţional pentru deciziile luate de dregătorii de la Interne. Spre deosebire de situaţia din prezent însă, instituţia nu avea pe atunci nici măcar personalitate juridică: sub un alt minister, altă organizare, alt statut. Preistorie şi istorie instituţionale nu prea are ANP, s-au apărat reprezentanţii instituţiei penitenciarelor, atâta vreme cât abia de zece ani încoace putea răspunde în solidar cu

---

de ordin moral, prin însăşi recunoaşterea şi condamnarea măsurii contrare drepturilor omului, principiu care reiese din actele normative interne, fiind în deplină concordanţă cu recomandările Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Curtea apreciază că nu poate exista decât o obligaţie „morală" a statului de a acorda despăgubiri persoanelor persecutate în perioada comunistă.

Totodată, CCR considera că, prin instituirea unui mecanism prin care moştenitorii celor persecutaţi de regimul comunist puteau beneficia de despăgubiri pentru daune morale, Legea 221/2009 se îndepărta de la principiile dreptăţii şi echităţii. În acelaşi timp, adoptarea unei legi care permitea acordarea de despăgubiri la 20 de ani de la prima lege (Decretul-lege 118/1990), care acorda unele drepturi persoanelor persecutate de regimul comunist, nu mai putea răspunde, a conchis CCR, scopului iniţial şi aducea atingere valorii de dreptate. În acest sens, cu titlu de exemplu, CCR prezenta cazuri din statele europene foste comuniste, în care reparaţiile de ordin moral s-au limitat fie la prestaţii lunare, fie la o sumă globală. Astfel, CCR a declarat neconstituţional articolul din lege care permitea tocmai acordarea de despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit prin condamnare şi a menţinut celelalte dispoziţii care se refereau în special la ştergerea condamnărilor politice, repunerea în drepturi sau recuperarea unor bunuri confiscate.

28. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 159.
29. *Ibidem*, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 110-112.

angajaţii ei – şi „nu este succesoarea în drepturi şi obligaţii a fostei Direcţiuni Generale a Penitenciarelor, ci doar a preluat patrimoniul şi personalul existente la data înfiinţării instituţiei". Consideraţiile lipsite de consistenţă erau trădate de multe evidenţe, inclusiv de istoria instituţională afişată pe propriul site[30].

Şi, mai departe, Direcţia Penitenciarelor a adus numeroase contraargumente în instanţă care să respingă o eventuală impunere a despăgubirilor în solidar cu Vişinescu. Explicaţiile au fost astfel numeroase, cu detalii tehnice, şi au căutat tot timpul portiţe în istoria instituţională pentru a găsi o ieşire valabilă inclusiv din punct de vedere juridic şi pentru a scăpa de situaţia stânjenitoare în care era atrasă autoritatea. De exemplu, un alt argument era că teroarea din anii mandatului inculpatului a fost cauzată de o serie de decizii luate de persoane care nu făceau parte din DGP, mai exact, deputaţii Marii Adunări Naţionale, care au votat decretul privind reeducarea „elementelor duşmănoase", sau miniştrii guvernului comunist, care au decis internarea deţinuţilor politici, organizarea şi funcţionarea sistemului concentraţionar, au confirmat ordine sau hotărâri ale Internelor referitoare la închisori sau lagăre. Toţi aceştia au luat decizii care ulterior ar fi fost puse în aplicare de Vişinescu şi alţii ca el. Absenţa separaţiei puterilor în stat ar fi afectat şi hotărârile din interiorul DGP, iar legislaţia a fost complet ignorată prin deciziile luate de Interne, care reprezenta Executivul. Tot ANP a subliniat că acţiunile şi deciziile privitoare la „politicii" din Râmnicu Sărat nu erau coordonate de DGP, ci de alte instituţii (Securitate sau Partid), iar DGP nu avea nici măcar dreptul să facă controale la Râmnicu Sărat fără acordul mai-marilor partidului, explicaţii la care vom reveni mai jos[31].

Aşa cum se ştie însă, Vişinescu nu a acţionat de unul singur şi a făcut-o mai ales într-un cadru instituţional. Direcţia Penitenciarelor trebuia să îl supravegheze, să îl controleze, să îl îndrume. Tot ce se întâmpla în penitenciare era în definitiv şi responsabilitatea instituţională a DGP, conform legilor şi regulamentelor timpului. În sentinţa Curţii de Apel Bucureşti, judecătoarea avea să sublinieze foarte clar această relaţie ombilicală, care avea să atragă, la peste 50 de ani distanţă, răspunderea statului român. Ca agent al statului (comandant al penitenciarului Râmnicu Sărat şi ofiţer activ al MAI), Vişinescu a acţionat în numele DGP, autoritatea executivă centrală. În plus, politica represivă din acea perioadă a creat condiţiile pentru ca deţinuţii politici să fie consideraţi o categorie aparte, iar statul s-a îndreptat împotriva lor prin diverse acţiuni. Fără doar şi poate, regimul carceral impus la pentienciarul Râmnicu Sărat s-a încadrat în această politică de exterminare[32]. De altfel, aşa cum a susţinut Vişinescu încă în ancheta din 1967 ordonată de Nicolae Ceauşescu pentru a investiga abuzurile din Gulagul dejist, ofiţerul raporta evenimentele deosebite din penitenciar conducerii DGP.

Tema responsabilităţii juridice a statului avea să fie reluată la apelul de la Curtea Supremă, unde reprezentanţii instituţiilor amintite au încercat încă o dată, tot fără sorţi de izbândă, să scape basma curată din acest proces. A fost din nou un moment în care insituţiile au demonstrat că sunt tributare unei memorii selective. În acelaşi timp, reprezentanţii entităţilor chemate în judecată alături de Vişinescu au întregit, probabil fără să urmărească în mod distinct acest scop, prin argumentele puse în circulaţie în faţa

30. Vezi detalii aici: http://anp.gov.ro/despre-noi (5.07.2015).
31. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 181-186.
32. *Ibidem*, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 153-154, 156, 158-159.

tribunalului, o colecţie de stereotipuri disculpante care se regăsesc deseori în lucrările memorialistice ale unor foşti ofiţeri de Securitate ori în lucrările unor istorici revizionişti. Distorsiunile evidente şi trivializarea realităţilor trecutului recent nu au apărat nici onoarea, cum nu aveau să apere, în final, nici patrimoniul instituţional, însă au întărit convingerea că uneori avem de-a face, pare-se, cu o continuitate ideatică.

În sala de judecată

Şedinţa de judecată din 22 octombrie 2014 a pus de asemenea în discuţie o solicitare[33] de a impune sechestru pe bunurile lui Vişinescu. La termenul anterior, judecătoarea dispusese identificarea proprietăţilor, precum şi a relaţiilor cu privire la veniturile de care dispunea acesta, luând în considerare că existau deja cereri de desbăgubiri morale şi materiale[34]. Câteva ore mai târziu, după finalul şedinţei, instanţa a pus sechestru asigurator pe bunuri şi a impus reţinerea unei sume lunare[35], constatând că există pretenţii din partea părţilor civile de mai bine de jumătate de milion de euro[36]. Mai exact, garsoniera din centrul capitalei, achiziţionată în 1996, unde Vişinescu locuia începând cu 1974, câteva acţiuni la un fond de investiţii primite în anii '90 şi poprire pe o treime din pensia de peste 3.300 de lei. Fostul comandant care ieşea aproape zilnic în centrul Bucureştiului să ia masa a pierdut astfel un venit important. Bătrânul ofiţer părea să nu înţeleagă cum şi cine a calculat valoarea daunelor chiar şi la câteva luni după ce toată

33. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 144, 217; vol. II, f. 144.
34. *Ibidem*, f. 238-238v; vol. II, f. 49v-50.
35. În încheierea şedinţei de judecată de pe 22.10.2014 se arată (*ibidem*, f. 46, 51-51v):

    În temeiul art. 249 alin. 1, 2, 5, 6 din Codul de procedură penală, instituie sechestru asigurător, pentru garantarea reparării pagubei, asupra următoarelor bunuri mobile şi imobile aparţinând inculpatului VIŞINESCU ALEXANDRU, până la concurenţa valorii reprezentând echivalentul în lei al sumei de 660.000 de euro:
    - imobilul construcţie situat în municipiul Bucureşti, Strada Brezoianu nr. 53A, et. 3, ap. 9, sectorul 1, compus din o cameră şi dependinţe, cu o valoare de impunere de 78.450,24 lei, înscris în cartea funciară nr. 253998-C1-U29, deschisă la Biroul de Cadastru şi Publicitate Imobiliară Sector 1 Bucureşti, asupra căruia se va realiza notare ipotecară, potrivit art. 253 alin. 4 din Codul de procedură penală;
    - 12 acţiuni deţinute la SIF1 Banat-Crişana SA, 10 acţiuni deţinute la SIF2 Moldova SA, 64 acţiuni deţinute la SIF3 Transilvania SA, 77 acţiuni deţinute la SIF4 Muntenia SA şi 21 acţiuni deţinute la SIF5 Oltenia SA şi dividendele la care acţiunile respective dau dreptul, cu reţinerea acestora de către instituţia plătitoare, urmând a fi realizată notarea corespunzătoare la Depozitarul Central SA.

    În temeiul art. 254 alin. 1 din Codul de procedură penală rap. la art. 728 alin. 1 lit. b din Codul de procedură civilă, instituie, în acelaşi scop, poprire asigurătorie asupra unei cote de 1/3 din pensia, în valoare netă de 3.376 de lei, încasată de inculpat de la Casa de Pensii Sectorială a Ministerului Afacerilor Interne, cu reţinerea acesteia de către terţul poprit. Prezenta încheiere se comunică următoarelor instituţii: Biroul de Cadastru şi Publicitate Imobiliară Sector 1 Bucureşti, SIF1 Banat-Crişana SA, SIF2 Moldova SA, SIF3 Transilvania SA, SIF4 Muntenia SA, SIF5 Oltenia SA, Depozitarul Central SA şi Casa de Pensii Sectorială a Ministerului Afacerilor Interne Definitivă. Pronunţată în şedinţă publică, astăzi 22 octombrie 2014.
36. Suma de 660.000 de euro a rezultat din adunarea următoarelor pretenţii băneşti: Nicoleta Eremia – 100.000 de euro, Elena Iacob – 200.000 de euro şi Anca-Maria Cernea – 360.000 de euro.

averea i-a fost pusă sub sechestru. După el, eventualele despăgubiri ar fi trebuit impuse instituţiilor unde a lucrat sau celor care au instrumentat arestarea şi condamnarea deţinuţilor politici. Chiar şi aşa, după calculul nostru, Vişinescu n-ar fi putut achita prejudiciul iniţial de 660.000 de euro nici în 215 ani. Devenea astfel mai clar, pentru multă lume, că lucrile se precipitau, iar evoluţia procesului nu era deloc una liniştitoare pentru Vişinescu[37].

Impunerea sechestrului era o garanţie şi, mai ales, primul semn că procesul nu avea să se înfunde ori să fie prelungit *sine die*. Dimpotrivă, primele două termene aduseseră evoluţii importante. Trebuie remarcat că în timpul anchetei, deşi exista această posibilitate, averea lui Vişinescu nu a fost pusă la dispoziţia anchetatorilor. În general, această măsură asiguratorie (care nu avea să mai fie înlăturată până la finalul procesului) are scopul de a limita posibilitatea ca bunurile celui judecat să fie înstrăinate pentru ca, în eventualitatea condamnării incusiv la achitarea unor daune, să se poată compensa pagubele prin confiscarea bunurilor. În cazul nostru, însă, puţini se aşteptau ca lui Vişinescu să îi fie impusă o asemenea măsură, mai ales că ipoteza ca acesta să-şi vândă casa nu părea una plauzibilă, lucru pe care l-a afirmat şi avocata sa din oficiu. Nu de aceeaşi părere a fost şi reprezentantul Parchetului General în proces, care a susţinut că se justifică o asemenea decizie[38].

Explicaţia instanţei nu a lăsat loc de prea multe comentarii. Era octombrie 2014, cu un an şi jumătate înainte de sentinţa definitivă, când nu fuseseră audiaţi martori importanţi şi nu se devoalaseră documentele extrem de concludente pentru aflarea adevărului. Decizia indica aşadar, încă de la al doilea termen al procesului, însemnătatea pe care instanţa o dădea acestui caz aparte, în care se sublinia gravitatea deosebită a faptelor asupra cărora judecătorul era chemat să se pronunţe. În spatele limbajului rece al justiţiei penale stătea însă bănuiala, nici foarte întemeiată, dar nici lipsită în totalitate de justificare, că Alexandru Vişinescu, văzându-se confruntat cu perspectiva din ce în ce mai apropiată a unei sentinţe aspre, ar putea să-şi vândă locuinţa, pentru a nu le da şi această satisfacţie celor care i-au cerut daune, ori o parte din acţiunile pe care le deţinea, ceea ce a şi încercat să facă, aşa cum a constatat judecătoarea. Carmen Veronica Găină sancţiona mai degrabă atitudinea insolentă şi ofensatoare a fostului comandant, vădită inclusiv în desele apariţii publice ale sale după denunţarea la Parchet, de a tergiversa procesul prin invocarea unor probleme de sănătate şi prin concedierea avocatului, trucuri rapid demontate, aşa cum am văzut[39].

---

37. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 7, 9, 32-41, 49v-51, 167; vol. III, f. 52.
38. *Ibidem*, vol. II, f. 50.
39. *„Curtea reţine ca rezonabilă existenţa riscului de înstrăinare a unor bunuri sau de ascundere a altora* [subl. în original], în detrimentul părţilor civile care au formulat pretenţii împotriva inculpatului, deoarece acesta a fost trimis în judecată pentru o infracţiune foarte gravă, astfel că îşi poate prefigura, fie şi în mod subiectiv, perspectiva eventualei aplicări a unei pedepse severe, are deja o vârstă înaintată (89 de ani), astfel că tentaţia de a-şi pune la adăpost bunurile, în folosul membrilor de familie care ar putea beneficia de ele, este previzibilă, nu s-a prezentat în faţa instanţei, la termenul de astăzi [22.10.2014, n. A.M.], invocând o imposibilitate de ordin medical care nu a fost dovedită (astfel cum s-a evidenţiat, pe larg, în practica acestei încheieri) şi a pus capăt în mod intempestiv contractului de asistenţă juridică încheiat cu apărătorul ales, încercând astfel, pe ambele căi, să tergiverseze judecata şi, nu în ultimul

În finalul aceleiaşi şedinţe de judecată, având în vedere absenţa nejustificată a fostului comandant, instanţa a decis că acesta urma să fie adus de poliţie, cu mandat. Era încă o dovadă a atitudinii de neclintit de care dădea dovadă judecătoarea, în încercarea de a conduce acest proces ce punea deja piedici în calea aflării adevărului. Astfel, la termenul din 5 noiembrie 2014, un poliţist l-a însoţit pe Vişinescu la tribunal. Din acel moment, a treia şedinţă de la Curtea de Apel, bătrânul ofiţer nu va mai rata nici o înfăţişare a procesului său[40].

La Bucureşti a continuat, pe parcursul anului 2015, la Curtea de Apel, procesul fostului comandant al închisorii de la Râmnicu Sărat. După 15-16 termene, desfăşurate de la debutul procesului public, în intervalul septembrie 2014 – iulie 2015, condus de unicul magistrat al completului, evoluţiile din sala de tribunal lăsau să se înţeleagă că judecata se apropia cu paşi repezi de final. În această perioadă, instanţa a lămurit numeroase aspecte administrative sau tehnice, a ascultat martori, cei mai mulţi propuşi în circumstanţiere, dată fiind perioada scursă de la momentul în care a condus Vişinescu închisoarea, alţii fiind identificaţi de instanţă prin încrucişarea de probe; au fost consultate public probe audiovizuale, au fost strânse alte dovezi scrise care au fost depuse de părţile civile sau care au rezultat în cursul audierilor şi au fost solicitate de la diverse instituţii.

În cele 16 termene (al şaptesprezecelea a fost dedicat dezbaterilor finale) au fost prezentate şi clarificate importante elemente şi detalii care au completat informaţiile strânse de anchetatori în faza de urmărire penală: au fost identificaţi noi martori, fie şi indirecţi; au fost stabilite atribuţiile comandantului, funcţionarea sistemului carceral din acea vreme, condiţiile de detenţie de la Râmnicu Sărat; a fost conturat contextul istoric; au fost evidenţiate instrumentele de care dispunea Alexandru Vişinescu; au fost prezentate starea şi condiţia victimelor; au fost elucidate numărul de decese şi împrejurările în care acestea au avut loc etc. Preşedintele completului de judecată a demarat încă de la începutul procesului completarea probelor aflate la dosar, solicitând Ministerului de Interne informaţii din dosarul de cadre al lui Vişinescu cu privire la parcursul profesional al fostului comandant. În următoarele luni, numeroase alte acte aveau să întregească probatoriul, fiind depuse de martori, de părţile civile ori solicitate din oficiu de la instituţii deţinătoare de arhivă ori autorităţi, urmând să lămurească numeroase întrebări rămase fără răspuns[41].

Cea mai bizară situaţie a fost de departe atitudinea fostului comandant, care, în ciuda insistenţelor judecătoarei, a refuzat să dea declaraţii în proces. Deşi a fost prezent în sală, după ce a fost adus cu poliţia, la termenul din 5 noiembrie 2014, Alexandru Vişinescu a încropit uneori explicaţii sumare, mai degrabă răstite, când evoluţiile din proces păreau a-i fi complet defavorabile şi a întrebat constant de ce era singurul acuzat şi mai ales de ce i se cerea să răspundă, după atâta amar de vreme, despre cele petrecute la Râmnicu Sărat. La termenul din 22 aprilie 2015, judecătoarea s-a chinuit să scoată de la el câteva nume pentru a-i identifica pe foştii subordonaţi de la Râmnicu

rând, a realizat deja, în trecut (anterior declanşării procesului penal în privinţa sa), vânzarea de acţiuni prin intermediul unei societăţi intermediare de valori mobiliare." (*Ibidem*, f. 50v-51)

40. Ulterior, el a luat în calcul la un moment dat să nu mai vină la propriul proces, dar a renunţat la idee (*ibidem*, f. 125-126, 143, 251).

41. *Ibidem*, f. 49v-50, 51v.

Sărat, după ce chiar el propusese o listă înjghebată în grabă, ale cărei clarificări le vom oferi mai jos.

În continuare, pentru întregirea tabloului acestui proces care avea să se încheie în vara lui 2015, în faza de fond, trebuie spus că importante aveau să se dovedească nu doar probele strânse la masivul probatoriu, ci şi modul în care s-au implicat părţile civile, intervenţiile magistratului de şedinţă, valoarea unor depoziţii, precum şi atitudinea lui Alexandru Vişinescu şi a apărătorilor săi până la finalul procesului. Date fiind limitele de pedeapsă pentru infracţiunea de care era acuzat, respectiv detenţia pe viaţă sau închisoare între 15 şi 25 de ani şi interzicerea unor drepturi, şansele ca Vişinescu să primească o pedeapsă cu suspendare dacă era găsit vinovat erau aproape nule. În continuare, până în iulie 2015, justiţia şi-a urmat cursul şi a avansat rapid, întreţinându-le multora speranţa că, după 25 de ani, o judecătoare, care avea legea la îndemână, va oferi un răspuns concludent la întrebarea dacă suferinţele din puşcăria comunistă Râmnicu Sărat au fost cauzate de acţiunile bătrânului inculpat şi dacă legea de atunci a fost încălcată.

Vişinescu însă a avut aceeaşi poziţie de la început până la final. Întâi, a negat în anchetă, aşa cum am văzut, toate acuzaţiile aduse de procurori. Pe parcursul procesului, absenţa *vocii* sale a făcut ca acuzaţiile să pară şi mai grele, mai incisive şi, în definitiv, mai decisive în perspectiva unei condamnări. Cunoscut ca o persoană retrasă, necomunicativă, fostul comandant nu a pozat într-un individ resemnat, ci mai degrabă într-unul apatic şi indiferent, aşteptând să vadă ce se va decide în cazul său. Greu de spus ce a fost în mintea sa în perioada procesului. Rareori a fost coleric şi a păstrat aceeaşi privire rece, de gheaţă, pe toată durata desfăşurării acţiunii în instanţă. Încovoiat şi obosit, cu mâinile tremurânde, şi-a privit aproape nepăsător propria judecată, aşteptând parcă – fără emoţii, cu gura întredeschisă şi făcând uneori scurte comentarii din banca de lemn a sălii în stil renascentist a Curţii de Apel a capitalei – finalul destinului său aflat în mâinile unui judecător. În faţa victimelor sale (fostul deţinut audiat în prezenţa sa ori înregistrările cu foşti osândiţi) sau a probelor şi depoziţiilor despre chinurile şi suferinţele la care acestea au fost supuse, a afişat o atitudine impasibilă, ternă, fără remuşcări. Ceea ce făcuse era probabil bun făcut şi nu avea de gând să regrete nimic. La această atitudine au contribuit şi apărătorii săi, care şi-au dovedit incapacitatea sau lipsa de consistenţă. Încă de la începutul procesului, acest handicap al apărării a creat o puternică impresie că Vişinescu a intrat în sala de judecată dinainte condamnat.

În schimb, modul în care magistratul a condus procesul Vişinescu a contat foarte mult în lămurirea numeroaselor aspecte necunoscute din vremea mandatului lui Vişinescu. Judecătoarea Carmen Veronica Găină a făcut importante demersuri pentru a stabili ce s-a întâmplat la închisoarea buzoiană între 1956 şi 1963. Subliniem că nu există jurisprudenţă românească în acest sens, întrucât procesul a fost o premieră. Tribunalul nu a descoperit lucruri senzaţionale, dar, pe baza probatoriului şi a unui efort evident de investigare, a reuşit să facă lumină în câteva categorii importante ale acuzării şi să stabilească culpa. Enumerăm aici câteva dintre acţiunile magistratului în sala de judecată, începând cu septembrie 2014, din momentul în care a debutat procesul public al fostului comandant: a insistat ca Vişinescu să dea declaraţii – în ciuda refuzului constant al acestuia, care s-a prevalat de dreptul la tăcere, invocând însă uneori şi starea precară de sănătate; a cerut instituţiilor care au arhive sau unde a activat Vişinescu să pună la dispoziţia instanţei documente despre traseul profesional al acestuia; a solicitat instituţiilor de

cercetare a represiunii comuniste lămuriri, sinteze, situaţii şi documente pentru a reconstitui fapte petrecute cu decenii în urmă; a introdus mărturii dintre cele mai diverse în circuitul judiciar; a căutat martori şi a nu a intervenit inutil în audierea acestora; a făcut demersuri pentru ca entităţile statului să producă probe; a căutat să definească cât mai bine faptele şi, mai presus de toate, să lămurească ce legi au fost încălcate[42].

Judecătoarea a urmărit atent fiecare argument, l-a extras şi l-a coroborat cu celelalte probe, mărturii sau depoziţii, construind în acest fel o naraţiune clară, precisă, logică şi mai ales verosimilă. Chiar şi din mărturiile indirecte – ale rudelor sau ale celor care i-au cunoscut pe foştii deţinuţi politici care nu mai sunt astăzi în viaţă – au fost extrase uneori detaliile revelatorii pentru a sublinia consecinţele detenţiei şi pentru a descrie evenimente din închisoare. Judecătoarea a făcut de asemenea o muncă extrem de minuţioasă, identificând, din toate documentele procesului, categorii de deţinuţi şi reconstituind, acolo unde datele au permis acest lucru, pe scurt, parcursul biografic şi mai ales date relevante privind condamnarea şi detenţia la Râmnicu Sărat. Acribia cu care a studiat acest dosar reiese din minuţiozitatea cu care a citat din documentele provenite din diverse arhive sau din mărturii. De menţionat totodată sobrietatea în care s-a desfăşurat procesul, dincolo de impedimentele inerente administrării actului de justiţie în România (timpi foarte lungi între termene, dotările tehnice modeste ş.a.) şi acestui proces în special (absenţa martorilor direcţi, inconsistenţa apărării, refuzul inculpatului de a vorbi ş.a.). În acelaşi timp, judecătoarea nu a permis nimănui să devină o vedetă în sala de tribunal, păstrând o regulă canonică a justiţiei.

Probele şi martorii

Ca orice anchetă judiciară, şi dosarul Vişinescu a avut sursele lui, probele din care au reieşit atâtea fapte odioase, din care s-a conturat vinovăţia şi, în consecinţă, a rezultat punerea sub acuzare pentru o gravă infracţiune din dreptul internaţional, iar ulterior, cu şi mai multe probe şi depoziţii strânse în sala de tribunal, judecătorul l-a condamnat pe protagonistul procesului. Oricine însă se poate întreba ce a rămas din tot ce putea constitui

42. În urma solicitării, MAI a răspuns instanţei că fie documentele cerute au fost predate la CNSAS, fie nu se află în posesia sa. La solicitarea instanţei, ANP a transmis peste 200 de pagini de documente în ianuarie 2015, două documente privind normele de hrană şi aprovizionarea cu echipament în penitenciare, apoi a revenit cu alte acte (Ordinul 1250/20.06.1957 cu privire la instrucţiunile de aplicare a normelor de echipament-teren-gospodărire la formaţiunile şi unităţile MAI şi Ordinul 1430 din 5.01.1958 privind aplicarea normelor de hrană prevăzute de instrucţiunile nr. 673100 din 5.01.1958). De asemenea, instanţa a făcut solicitări de documente şi către CNSAS (registru de evidenţă al deţinuţilor de la ANR, un document comparativ referitor la caracteristicile regulamentelor/ordinelor care au reglementat regimul de detenţie în 1942/1952/1955 şi o notă olografă a lui Vişinescu din 1967). În altă solicitare, judecătoarea a cerut CNSAS şi IICCMER lista deţinuţilor eliberaţi de la Râmnicu Sărat şi angajamentele semnate la eliberare, copii după certificatele medicale cu vizele lui Vişinescu, un document din 1955 privind drepturile deţinuţilor, o copie a raportului comisiei de anchetă din 1968, regulamente, norme de hrană etc. (*ibidem*, f. 253-253v, 261, 262; vol. III, f. 1v, 18, 20, 57-273; vol. IV, f. 78f, v, 81-82v, 89, 95-99, 103, 106, 198-199, 201-203v, 230; vol. VI, f. 5, 8, 69v, 70, 77).

„probă" la vremea respectivă, în anii '50-'60. Dacă admitem că, procentual, dovezile scrise cu privire la ceea ce s-a petrecut la Râmnicu Sărat reprezintă doar o mică parte din toată producţia birocratică (acte emise de Direcţia Generală a Penitenciarelor, documentele create de penitenciar, alte acte de la procuratură, cereri ale deţinuţilor etc.), iar dintre toţi supravieţuitorii ieşiţi de pe poarta închisorii, foşti deţinuţi politici, doar unul a mai ajuns să păşească în sala de tribunal, ne putem întreba: ce ne-a mai rămas astăzi?

În ciuda lungii perioade scurse de la dezafectarea penitenciarului, au rămas destule probe, unele indubitabile, altele circumstanţiale, dar cele mai multe cu rol de adjuvant, care au întregit contextul, au legat faptele din trecut, au aglutinat o naraţiune judiciară, au indicat – uneori în parte, alteori cu precizie – culpa. Evident, cele mai multe inedite, în sensul de discrete, ascunse, care au devenit publice pe măsură ce au ajuns în instanţă, odată cu desfăşurarea procesului de la Curtea de Apel Bucureşti şi ulterior la Curtea Supremă, dar şi documente sau mărturii aflate deja „la vedere". Desigur, atribuim aici termenului de probă acele surse care, intrate în circuitul judiciar şi adunate între coperţile unui dosar al Parchetului/tribunalului, au constituit în final dovezi pentru trimiterea în judecată şi condamnarea fostului comandant de la Râmnicu Sărat. Nu facem însă o clasificare exactă, didactică, în taxonomii precise, ci arătăm tipurile de documente şi importanţa lor în cuprinsul investigaţiei în care au fost implicaţi deopotrivă istorici şi magistraţi. Menţionate pe parcursul întregului studiu şi citate pe larg, depoziţiile martorilor fac şi ele parte din arsenalul istoriei contemporane.

Ni se pare relevant de subliniat aici că, din punctul nostru de vedere, mărturiile câtorva supravieţuitori şi o mare parte a documentelor de arhivă, coroborate cu mărturii scrise, au făcut diferenţa atât în faza de urmărire penală, cât şi în faza de judecată. Instrumentele principale ale acuzării au rămas actele din arhiva Securităţii şi din arhiva ANP, care arată nu doar implicarea lui Alexandru Vişinescu, raportată la atribuţiile sale, conform reglementărilor vremii, ci mai ales condiţia victimelor şi modul în care s-a încercat – şi chiar s-a reuşit în unele cazuri, aşa cum am văzut – exterminarea lor. Astfel, dosarul constituit la Parchetul General, în primul rând pe baza documentelor şi a probelor oferite de IICCMER, dar şi a mărturiilor strânse, a reprezentat principala sursă de probare a vinovăţiei.

La începutul procesului, pe masa instanţei ajunsese de la Parchet un volum foarte mare de documente: 11 volume de acte, dintre care cea mai mare parte fusese furnizată de IICCMER. Probatoriul Institutului era alcătuit din documente de arhivă, mărturii ale victimelor (scrise sau orale), sinteze şi fragmente de legislaţie relevante. În dosar se regăseau, de asemenea, fragmente din lucrări memorialistice demne de a fi luate în seamă sau din studii şi articole privitoare la regimul penitenciar de la Râmnicu Sărat. Aşa cum susţineau şi procurorii, cele mai multe informaţii despre tratamentul aplicat de Alexandru Vişinescu la Râmnicu Sărat pot fi însă identificate în documentele din arhiva fostei Securităţi, în special în dosarele personale ale deţinuţilor, un instrument esenţial al reconstituirii faptice. Chiar dacă nu au putut fi consultate toate înscrisurile care le privesc pe cele aproximativ 140 de persoane ce au trecut prin penitenciarul buzoian în mandatul lui Alexandru Vişinescu, totuşi cele mai însemnate documente se regăsesc în probatoriu. Între documentele de arhivă se mai aflau cele ale anchetei din 1968, extrase din dosarul lui Gheorghe Crăciun, instrumentat de procurori la finalul anilor '90, constatarea anchetatorilor la „locul crimei", decizia CNSAS prin care Vişinescu era dovedit agent al Securităţii ş.a.

Apoi, în cursul procesului, la solicitarea judecătoarei sau a părţilor din dosar, s-au adăugat alte documente (acte judiciare, adeverinţe, scrisori sau acte familiale, extrase din arhive), s-au depus înregistrări audiovizuale, lucrări memorialistice, dar şi studii istorice, extrase din jurisprudenţa CEDO, au fost solicitate documente din arhive (MAI, ANP, CNSAS, IICCMER ş.a.) şi s-au dezvăluit documente interne ale sistemului penitenciar. Primăriei Râmnicu Sărat magistratul care a condus procesul i-a cerut să prezinte toate actele referitoare la cei morţi în închisoare şi la îngroparea lor[43]. Judecătoarea nu a uitat nici de sentinţa din primă instanţă, din 2014, prin care justiţia confirmase că Vişinescu a fost securist şi a încălcat drepturi şi libertăţi[44]. Vişinescu a depus şi el, pe lângă memoriile în apărarea sa, livretul militar pentru a dovedi că nu a participat la execuţia lui Ion Antonescu şi scrisori primite de la deţinuţi de drept comun.

Pentru elucidarea modului în care a fost organizat şi a funcţionat sistemul penitenciar în anii '50-'60, după care s-a ghidat şi Vişinescu, judecătoarea a cerut unor instituţii deţinătoare de arhive (Administraţia Naţională a Penitenciarelor, Ministerul de Interne, CNSAS) toate legile, ordinele şi regulamentele în vigoare la acel timp, precum şi clarificări despre aplicarea lor în perioada 1956-1963 (acte normative prin care erau reglementate, pentru sistemul concentraţionar, hrana, echipamentul, condiţiile de cazare, măsurile igienico-sanitare şi asistenţa medicală pentru deţinuţi, statutul şi atribuţiile cadrelor, norme privind modul în care se executau pedepsele etc.)[45]. Constatând că multe sunt încă secrete după jumătate de secol, chiar dacă ele nu mai prezintă astăzi nici un fel de importanţă birocratică, poate doar una istorică, judecătoarea a solicitat declasificarea documentelor, care s-a şi realizat prin două hotărâri de guvern[46]. Procedurile de desecretizare au condus inclusiv la amânarea procesului, în vara anului 2015, întrucât operaţiunea a trebuit să urmeze un lung şi anevoios traseu care a implicat corespondenţă cu emitentul iniţial (Ministerul de Interne), avize de la diverse instituţii (inclusiv de la serviciile secrete) şi, în final, decizia guvernului[47]. Au rezultat aproape trei sute de pagini

43. *Ibidem*, vol. II, f. 153.
44. Dosarul 6601/2/2013 judecat de Secţia a VIII-a Contencios Administrativ şi Fiscal a Curţii de Apel Bucureşti. Instanţa a admis cererea CNSAS la 5 februarie 2014 şi a constatat calitatea de lucrător al Securităţii a lui Alexandru Vişinescu.
45. În noiembrie 2014, instanţa a solicitat Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor informaţii „cu referire la perioada 1956-1963, toate actele normative prin care erau reglementate, pentru sistemul penitenciar, hrana, echipamentul, condiţiile de cazare, măsurile igienico-sanitare şi asistenţa medicală pentru deţinuţi şi, respectiv, dotarea locurilor de detenţie" şi, pentru închisoarea buzoiană propriu-zisă, orice „reglementări cu caracter special, în aceeaşi perioadă, şi cu privire la aceleaşi aspecte" (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 152).
46. *Ibidem*, f. 254-255v; vol. IV, f. 5, 46-47, 78v, 83, 101-102, 104-105, 199, 203v-204, 217-220; vol. VI, f. 92-103, 105.
47. Este vorba despre Hotărârea de Guvern 288/2015 adoptată în aprilie şi publicată în *Monitorul Oficial* nr. 302 din 4.05.2015, Partea I, care desecretizează cinci documente din perioada 1957-1962, aflate în regim de clasificare „secret" şi „strict secret": Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 108 din 12 octombrie 1957 (care cuprinde măsuri privind separarea deţinuţilor); Instrucţiunile nr. 200 din 25 aprilie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3500 din 25 aprilie 1961 (care cuprinde instrucţiuni privind aplicarea normelor de echipament şi gospodărire pentru minori şi deţinuţi); Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045

de instrucţiuni, regulamente penitenciare, statute, rapoarte, ordine ministeriale, decrete ale Marii Adunări Naţionale despre perioada lui Vişinescu. Cele mai importante privesc natura asistenţei medicale de care puteau beneficia politicii dintr-un penitenciar precum cel de la Râmnicu Sărat, statutul şi atribuţiile cadrelor din penitenciar, rapoartele medico-sanitare, normele privind modul în care se executau pedepsele în puşcăriile de la acea vreme, normele de hrană, cu o importanţă aparte întrucât acestea aveau să arate unde era decizia centrului şi unde a intervenit zelul comandantului de puşcărie[48].

Este important să subliniem totodată relevanţa lucrărilor sau a fragmentelor din volume de memorialistică pentru judecătoare, care a citat abundent în motivarea sentinţei din scrierile foştilor deţinuţi de la Râmnicu Sărat sau ale martorilor direcţi ori indirecţi, fie că ele s-au regăsit în probatoriu sau au fost adăugate pe parcurs, citate şi de noi în cuprinsul capitolelor anterioare. Au fost luate în considerare inclusiv interviurile date de foşti angajaţi ai penitenciarului care nu mai sunt astăzi în viaţă, dar ale căror mărturii au fost recunoscute ca probe în instanţă.

Primii martori identificaţi au fost intervievaţi de IICCMER în investigaţia preliminară a Institutului. Două mărturii extrem de importante din punctul de vedere al relevanţei informaţiilor au venit de la singurii supravieţuitori care au trecut pe la Râmnicu Sărat: Valentin Cristea şi Constantin Copoiu, primul, deţinut politic, iar al doilea, de drept comun. De altfel, ei sunt singurii deţinuţi supravieţuitori care au putut fi identificaţi inclusiv de procurori. Amândoi au apărut şi în sala tribunalului, unde au depus mărturie de faţă cu Vişinescu.

O menţiune specială pentru singurul supravieţuitor din secţia de „politici" a penitenciarului. Deşi aflat într-o stare de sănătate precară, Cristea nu a închis uşa Justiţiei şi a venit la bară, devenind astfel un martor important al istoriei. Audiat în toamna lui 2014 la insistenţele judecătoarei, venind însoţit şi gârbovit, a oferit o lungă mărturie, cu detalii generoase, cu un foarte mare grad de credibilitate. Era a treia oară când Cristea vorbea în faţa unor oficiali ai statului român despre experienţa sa carcerală şi despre suferinţele de la Râmnicu Sărat. A făcut-o înainte de toate în faţa reprezentanţilor IICCMER în 2013, apoi, la câteva luni distanţă, în ancheta Parchetului, o declaraţie la fel de bogată şi de cuprinzătoare[49].

---

din 20 noiembrie 1962; Instrucţiunile nr. 320 din 20 decembrie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3820 din 20 decembrie 1961 (care conţine normele de hrănire pentru minori, reţinuţi şi deţinuţi) şi cap. I, art. 1-29 şi cap. X-XI, art. 129-192 din Regulamentul privitor la organizarea pazei interioare şi exterioare a locurilor de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4044 din 20 noiembrie 1962. Iniţial, nu a fost desecretizată şi anexa documentului, respectiv normele privind activităţile din sistemul penitenciar emise în 1961 şi aflate în regim de clasificare „strict secret". Aşadar, pentru a corecta această omisiune a mai fost nevoie de o hotărâre de guvern (Hotărârea de Guvern nr. 539/2015 adoptată în iulie 2015 şi publicată în *Monitorul Oficial* nr. 520 din 13.07.2015, Partea I) care declasifică o serie de norme privind activităţile din sistemul penitenciar emise în 1961 aflate în regim de clasificare „strict secret" (*Ibidem*, vol. VI, f. 114-115, 122-256, 277; vol VII, f. 2, 4, 14-17, 65).

48. *Ibidem*, f. 206-207; vol. VI, f. 3v-4.

49. Valentin Cristea a fost intervievat de experţii IICCMER la domiciliul său din Câmpina, la 27 mai 2013, apoi, în timpul anchetei desfăşurate de procurorii Parchetului General, la 30 august 2013, iar în final, la Curtea de Apel Bucureşti, la 19 noiembrie 2014 (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 151; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 225v).

Consumul afectiv în timpul depoziţiei din sala de judecată a fost intens: două ore şi jumătate de întrebări şi răspunsuri despre viaţa şi moartea în închisoare, despre cei peste şase ani petrecuţi în lugubra puşcărie şi în mâinile gardienilor subordonaţi lui Alexandru Vişinescu, aflat cuminte în banca tribunalului, în calitate de inculpat. Cristea a produs o puternică emoţie în sala de judecată prin cuvintele lui echilibrate, prin cumpătarea demnă şi mai ales prin tonul empatic al unui om care nu a căutat excese revanşarde şi nici senzaţionalul, ci doar a încercat să răspundă în faţa judecătorului „fără ură şi părtinire". Important de subliniat, detaliu remarcat şi de judecătoare, că supravieţuitorul a refuzat de la debutul procesului să se constituie parte civilă, adică să se afirme oficial ca victimă a lui Vişinescu pentru a solicita despăgubiri. În faţa judecătoarei, Valentin Cristea a mai spus: „...consider că şi inculpatul Vişinescu Alexandru va plăti la un moment dat, în această viaţă sau într-o altă viaţă". El crede şi astăzi că Vişinescu, pe care îl descria ca un individ cu o anume apetenţă pentru mediul penitenciar şi pentru violenţă, a trebuit să aplice unele solicitări ale superiorilor, lucru pe care l-a făcut uneori din obligaţie, alteori dintr-o severitate extremă faţă de deţinuţi[50].

În ancheta Ministerului Public, anchetatorii au cules depoziţii nu doar de la protagonistul dosarului, Alexandru Vişinescu, ci şi de la alte două persoane care au lucrat în sistemul penitenciar[51]. De asemenea, procurorii au audiat rudele foştilor deţinuţi politici, considerate martori indirecţi, care au cunoscut ororile din închisoarea comunistă din relatări, prin prisma traumelor trăite de cei dragi[52]. În sala de tribunal, pe lângă reaudierea unor martori din anchetă, au fost identificate şi ascultate un număr important de persoane.

La lista rudelor victimelor din investigaţia procurorilor[53] s-au adăugat alte nume, dintre care unele au fost de o reală importanţă în elucidarea unor chestiuni rămase până atunci fără răspuns. De exemplu, fiicele învăţătorului Dinu Neagu (Alexandrescu)[54], ucis în bătaie la Râmnicu Sărat, solicitate de către Carmen Veronica Găină pentru a fi audiate, au oferit numeroase detalii şi au depus în faţa judecătoarei de la Curtea de Apel documente din familie. În sala de tribunal au păşit persoane înrudite cu cei care au trecut pe la Râmnicu Sărat, unele aducând cu ele acte sau înscrisuri[55]. Alte persoane au fost propuse ca martori în circumstanţiere, indicate de părţile civile sau de către judecătoare[56]. La rândul său, Vişinescu a cerut să fie aduşi şi ascultaţi în faţa curţii foşti lucrători ai

50. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 226v-227.
51. Dumitru Cişmigiu (ofiţer în structura de cadre a DGP care a efectuat câteva inspecţii la Râmnicu Sărat) şi Ion Stoica (fost locţiitor al lui Vişinescu pentru foarte scurtă vreme, la începutul mandatului).
52. Este vorba despre Rodica Coposu şi Flavia Bălescu (singurele două – din cele patru – surori ale lui Corneliu Coposu rămase în viaţă, ajunse şi ele la vârste venerabile, de 81, respectiv 90 de ani), Anca Maria Cernea şi Elena Iacob.
53. Mai puţin surorile Coposu şi Elena Iacob, care nu au mai păşit în sala de tribunal din cauza sănătăţii fragile, dar şi-au menţinut declaraţiile date în anchetă; a fost chiar vizionată, la Curtea de Apel Bucureşti, depoziţia luată de anchetatori surorii lui Jenică Arnăutu.
54. Cornelia Monor si Nicula Teodorina.
55. Ne referim aici la Nicoleta Eremia (soţia generalului Ion Eremia), Florin Vişa (fiul lui Augustin Vişa), Ion-Andrei Gherasim (nepotul lui Ilie Lazăr), Eugenia-Luiza Dumitrescu (sora lui Ioan-Ovidiu Borcea).
56. Dintre martori, amintim pe Dumitru Iordănescu (propus de Nicoleta Eremia), Aurora Dumitrescu, vecini din preajma penitenciarului, istorici etc. Numeroşi alţi martori au fost propuşi de Anca Maria Cernea (rude sau persoane care i-au cunoscut tatăl şi unchiul).

închisorii. Cei mai mulţi nu au putut fi identificaţi, iar alţii nu au putut lua parte la proces, invocând starea de sănătate precară, deşi probabil că audierea lor ar fi putut aduce amănunte consistente despre regimul din închisoare şi despre rolul comandantului, astfel încât doar doi foşti lucrători la penitenciar au putut fi interogaţi[57].

Martorii absenţi (Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Menelaş Chircu, Petrache Corbu) din sala de tribunal, dar care, peste ani, în filme sau înregistrări audio, ascultate de instanţă, au oferit propriile versiuni ale trecutului, au avut contribuţia lor la aflarea adevărului. Chiar şi mărturiile indirecte – ale rudelor sau ale celor care i-au cunoscut pe foştii deţinuţi politici care nu mai sunt astăzi în viaţă – au fost uneori revelatorii pentru a sublinia consecinţele detenţiei sau chiar pentru a descrie evenimente din închisoare. Trebuie subliniat că în cursul procesului au existat mărturii foarte semnificative, precum cea menţionată mai sus a lui Valentin Cristea sau cea a Corneliei Monor, fiica învăţătorului Dinu Neagu (Alexandrescu). Doamna Monor a fost o apariţie extrem de emoţionantă, empatică şi convingătoare, care, prin claritatea şi coerenţa informaţiilor, a arătat cât de importantă este prezenţa unor martori-cheie într-un proces de acest fel, fiind un sprijin fundamental în topografia stabilirii culpei torţionarului tatălui său.

În schimb, au existat şi martori veniţi în sala de judecată care au părut mai degrabă irelevanţi. Mai ales în cazul confesorilor în circumstanţiere, propuşi în general de rudele victimelor în virtutea faptului că au cunoscut persoane încarcerate în temniţa buzoiană care nu mai erau în viaţă la data procesului, informaţiile au fost deseori sărace, fiind mai degrabă rodul lecturilor sau al colportării amănuntelor despre regimul de detenţie de la Râmnicu Sărat[58]. Dincolo de unele momente punctuale, în care ei au oferit detalii utile, declaraţiile au fost, cel mai probabil, influenţate de relatările anterioare din presă sau de inconsistenţa amintirii. Din acest motiv, credem, un număr important dintre cei indicaţi de părţile civile ar fi putut lipsi din proces. Calitatea depoziţiilor a fost însă

57. Vişinescu i-a propus în apărarea sa pe Alexandru Barbu, Gheorghe Busner, Marioara Ştefan şi Dumitru Nicu. Dumitru Nicu, probabil fost subofiţer, şi Marioara Ştefan, fosta secretară a lui Vişinescu, au invocat starea precară de sănătate şi nu s-au prezentat la proces. Au mai fost audiaţi Ion Stoica şi Dumitru Constantin Cişmigiu, indicaţi de procurori. Alexandru Busner a fost subofiţer de penitenciare şi l-a cunoscut pe Vişinescu la aproape un deceniu după ce acesta părăsise penitenciarul buzoian.

58. Mărturii primite prin prisma familiei sau a prietenilor, dar care evident sunt şi rodul informaţiilor primite din alte surse (lecturi, internet, presă etc.): Anca Maria Cernea, Mihaela-Florina Bărbuş (sora Ancăi Cernea), Elena Adriana Mihaela Jarnea (a cărei bunică este soră cu bunica Ancăi Cernea, soţia lui Victor Anca), Mihaela Cristina China (nepoata lui Victor Anca şi Ioan Bărbuş), Mircea-Adrian Lupan (nepot, ca şi Jarnea, al surorii soţiei lui Victor Anca), Gelu-Marian Trandafir (Anca Cernea este naşa de botez a copiilor, iar Trandafir a declarat că sunt prieteni de familie). Toate aceste persoane înrudite (pe linie directă sau prin alianţă) au declarat că au împărtăşit în mediul familial informaţii cu privire la tratamentul aplicat deţinuţilor la penitenciarul buzoian. De altfel, Victor Anca şi Ioan Bărbuş, foşti deţinuţi la Râmnicu Sărat şi aflaţi ulterior în acelaşi mediu familial, au schimbat amintiri şi le-au relatat rudelor despre cele petrecute la Râmnicu Sărat. Anca Maria Cernea a cerut audierea martorilor de mai sus, la care s-au adăugat Marius-Raul Bostan (prieten şi coleg de partid cu mulţi ţărănişti), Ioan-Andrei Gherasim (nepotul lui Ilie Lazăr), Mihai-Emil Marinescu (nepotul lui Ion Diaconescu şi fiul finului lui Ion Mihalache), precum şi două rude ale celor dispăruţi (Florin Vişa, Eugenia-Luiza Dumitrescu), dar şi o rudă a fostei deţinute Aurora-Silvia Dumitrescu, care l-a cunoscut personal pe fostul comandant (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 249).

determinată şi de perioada foarte lungă scursă de la săvârşirea faptelor – între 51 şi 57 de ani –, dovedind astfel dificultăţile întâmpinate de autorităţi ori de alte părţi implicate în identificarea unor martori direcţi.

Când vine vorba despre depoziţii şi documente care au ajuns pe masa tribunalului, putem spune fără teama de a greşi că a reţinut atenţia modul în care judecătoarea Curţii de Apel Bucureşti a ales să combine, să coroboreze şi să îmbine diversele tipuri de surse, variate ca provenienţă şi conţinut, culese din epoci diferite, pe felurite canale. Subliniem aici interviurile realizate de un ziarist local (Dorin Ivan[59]), adunate într-un volum, cu foşti angajaţi ai penitenciarului ce nu mai erau în viaţă la ora procesului, interviuri care, confirmate şi consolidate cu depoziţiile altor martori din proces ori cu documente, au dobândit deplină credibilitate. Trecute prin filtrul credibilităţii, interviul cu Ion Diaconescu, realizat în 2007, sau mărturiile video cu Corneliu Coposu şi Menelaş Chircu din serialul *Memorialul Durerii*, de la începutul anilor '90, au fost considerate probe valoroase. Toate acestea, ca şi multe altele, precum detaliile reţinute în familiile foştilor deţinuţi, au reprezentat de asemenea dovezi, piese ale puzzle-ului prin care instanţa a reconstituit numeroase fapte şi împrejurări. De o relevanţă aparte au fost documentele de arhivă care purtau semnătura lui Vişinescu, evidenţă elocventă pentru conturarea culpei, desigur, în coroborare cu mărturiile victimelor şi cu regulamentele vremii. Din acelaşi arsenal de surse, dosarul personal profesional al fostului comandant a oferit numeroase amănunte despre pregătirea sa şi despre modul în care a fost instruit. Dintre actele emanate de instituţia care administrează memoria Securităţii, rapoartele epocii privind decesul lui Gheorghe Plăcinţeanu, fie că ne referim la 1961 sau 1968, au fost extrem de însemnate ca valoare întrucât au subliniat că autorităţile comuniste au constatat încă de acum cinci decenii că la închisoarea buzoiană fusese instaurat un regim de exterminare.

Pentru modul în care mărturiile scrise s-au combinat cu documentele de arhivă şi alte probe din proces, devenind adevărate piese ale întregii anchete judiciare, un exemplu este cazul învăţătorului Dinu Neagu (Alexandrescu), mort în 1959 într-o celulă a penitenciarului lui Vişinescu. De altfel, acest deces, aparent pierdut în birocraţia penitenciară, a fost elucidat de tribunal şi considerat ca fiind una dintre crimele imputabile protagonistului procesului. Investigaţia judiciară a fost cu atât mai interesantă cu cât decesul fostului învăţător nu s-a regăsit printre cele cuantificate în ancheta procurorilor, deşi Alexandrescu fusese inclus de IICCMER în tabelul cu deţinuţii decedaţi, care a fost trimis instanţei odată cu rechizitoriul. În fine, judecătoarea a utilizat, pentru a reconstitui acest caz, diferite tipuri de surse, bazându-se, în mare, pe martorii indirecţi. Deţinutul a murit în urma torturilor aplicate chiar în închisoarea de la Râmnicu Sărat, după doar două săptămâni de la încarcerare, timp în care a fost sistematic bătut, evenimente confirmate de un fost deţinut cu care Neagu a stat în aceeaşi celulă în toamna lui 1959[60]. Reconstituirea făcută de judecătoare este cu adevărat notabilă, în condiţiile în care nici măcar deţinutul martor nu mai era în viaţă la data procesului, ci decedase cu două decenii în urmă.

59. Dorin Ivan s-a născut la 19 mai 1955 în Şarânga (Pietroasele, Buzău) şi este absolvent de Jurnalism la Bucureşti. Este jurnalist, corespondent Agerpres. A publicat mai multe volume de reportaje, anchete, interviuri sau povestiri (D.I. Delapetra, *Puşcăria Rm. Sărat. Mărturii*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2013, p. 125).
60. Cazul este analizat pe larg în partea intitulată „Moartea la închisoare".

În acest punct, procesul a devenit un fel de vector al memoriei, acţionând în timp, prin coagularea amintirilor şi depoziţiilor, întru recuperarea unor evenimente petrecute cu peste jumătate de veac în urmă. Astfel, în absenţa documentelor de arhivă care să probeze torturarea fostului învăţător în interiorul penitenciarului, martorii au fost cheia pentru dezlegarea misterului şi stabilirea circumstanţelor în care a decedat deţinutul politic. Îi putem numi „martorii martorilor", căci, în absenţa mărturisitorilor direcţi, toţi fiind decedaţi la data anchetei ori procesului, curtea a apelat la recompunerea firului evenimenţial: mărturia unui fost gardian, luată întâmplător în 1998, a fost prezentată şi confirmată prin depoziţia ziaristului care a luat interviul, devenit astfel, la rândul său, martor; mărturiile audiovizuale a doi foşti deţinuţi, decedaţi la ora procesului, dintre care fostul vecin de celulă al învăţătorului; fiicele învăţătorului, care au discutat la începutul anilor '90 atât cu martorul-deţinut din celula tatălui lor, cât şi cu Vasile Lupu (decedat şi el), ofiţerul de Securitate venit la Râmnicu Sărat cu misiunea de a-l ancheta pe învăţător. Punând cap la cap toate aceste piese-dovezi, judecătoarea a reuşit să reconstituie scenele dinaintea morţii, respectiv tortura şi tratamentul inuman din închisoare, aplicate cu concursul lui Vişinescu. Aflarea adevărului în acest caz s-a concentrat pe determinarea împrejurărilor anchetării fostului învăţător, pe cauzele decesului, dar şi pe tentativa de a ascunde cauza reală a morţii şi tăinuirea decesului vreme îndelungată.

Cu interes şi iscusinţă, judecătoarea i-a ascultat şi i-a chestionat pe confesorii direcţi sau indirecţi, mult mai numeroşi decât în anchetă, mai ales pentru că o parte importantă erau în circumstanţiere; a avut totodată grijă să-i nominalizeze pe alţii interogând martorii prezenţi sau cerând stabilirea identităţii unora care apăreau în diferite filme şi înregistrări. Ba chiar a cerut identificarea celor care au luat legătura în trecut cu foştii deţinuţi, autori de cărţi sau interviuri[61]. Această fază a audierilor a fost extrem de importantă şi, mai ales, a trebuit condusă cu multă răbdare pentru a evita acuzele de neatenţie sau de lipsă de imparţialitate într-un asemenea caz. Au fost cercetate atent manuscrise, cărţi, scrisori, acte personale. În final, au fost citate numeroase decizii ale Curţii Europene a Drepturilor Omului care au legătură cu judecarea fostului comandant de închisoare[62]. Dacă mai punem la socoteală că în spatele acestui dosar stau o anchetă derulată pe mai bine de nouă luni şi, înainte, o cercetare istorică la fel de consistentă care s-a întins pe durata unor ani, IICCMER adunând date şi documente despre închisoarea de la Râmnicu Sărat odată cu intrarea acesteia în patrimoniul institutului, în 2007, aşa cum am arătat la începutul cărţii, putem să afirmăm că aproape nici un efort nu a fost precupeţit pentru aflarea adevărului.

Ultimul apărător al lui Vişinescu a susţinut la apelul de la Curtea Supremă că probele dosarului sunt netemeinice şi că s-a cutremurat când a citit hotărârea primei instanţe. Avocata sublinia că nu era vorba decât despre cărţi şi memorii fără valoare probatorie

61. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 144v-145. Vezi, de exemplu, şi termenul din 25.02.2015, când a încercat să identifice martorii care apăreau în *Memorialul Durerii* (*ibidem*, vol. IV, f. 197).

62. În motivarea sentinţei au fost citate următoarele cauze de la CEDO: Polednova contra Republica Cehă, Streletz, Kessler şi Krenz contra Germania, K.-H.W. contra Germania, Kononov contra Letonia, Pessino contra Franţa, Irlanda contra Regatul Unit, Selmouni contra Franţa, Denizci contra Cipru, Bursuc contra România, Ergi contra Turcia, Ikincisoy contra Turcia.

reală, mai ales mărturii indirecte, iar scopul real al admiterii lor ca probe în proces a fost tocmai să inducă ideea vinovăţiei fostului comandant şi să excludă alte dovezi care ar fi putut fi concludente, precum documentele de la diferite instituţii sau legislaţia epocii. Mai mult, spunea apărătoarea bătrânului ofiţer, mare parte dintre cei audiaţi, nefiind martori oculari, au adus în sprijinul lor alte cărţi sau documente, lucru care, în opinia ei, era de neînţeles. S-ar fi ajuns astfel nu la o judecată corectă, ci la „al doilea rechizitoriu"[63]. Deşi era evidentă tentativa disperată de a banaliza demersul judiciar, realitatea a fost că apărarea nu a contestat în general valoarea probatorie a documentelor depuse la dosar, iar în privinţa martorilor, solicitările şi completările avocaţilor fostului comandant au fost extrem de modeste.

Limitele judecăţii

Nici un proces penal nu poate avea pretenţia de a fi desăvârşit din punctul de vedere al preciziei tuturor datelor puse pe masă şi al acurateţii perfecte a instrumentelor utilizate pentru aflarea adevărului. Imporant este să existe o doză rezonabilă de inadvertenţe, de întrebări fără răspuns, de zone neacoperite. Evident, este de preferat ca acestea să fie cât mai puţine şi mai neînsemnate în tabloul general tocmai pentru ca rezultatul judecăţii să nu fie considerat vulnerabil sau chiar viciat. De la această regulă nescrisă nu s-a abătut nici procesul lui Vişinescu, cu atât mai mult cu cât tribunalul a fost chemat să afle adevărul la aproape cinci decenii de la săvârşirea faptelor. Aşadar, nu au lipsit mărturiile irelevante sau inexacte, probele incomplete, întrebările fără răspuns din cauza numărului mic de supravieţuitori sau din cauza absenţei datelor din documentele de arhivă.

Depoziţiile unor martori au fost, aşa cum am văzut, irelevante. De exemplu, un locuitor din preajma penitenciarului, copil pe vremea când Vişinescu îşi exercita mandatul de şef al puşcăriei Râmnicu Sărat, nu a putut răspunde la aproape nici o întrebare a judecătoarei, în schimb a spus că vecinii de vârste mici asociau fumul ieşit din imobilul închisorii cu crematoriul[64]. De altfel, judecătoarea Curţii de Apel a capitalei amendează în sentinţa finală teoria conform căreia la Râmnicu Sărat ar fi existat un crematoriu uman unde deţinuţii care mureau în închisoare erau incineraţi, teorie lansată în spaţiul public în zilele denunţării lui Vişinescu[65]. Un alt martor din vecinătatea închisorii, ajuns

63. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 278 f,v, 285v, 313f,v; Note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.
64. *Ibidem*, vol. VI, f. 279v.
65. Într-o emisiune de radio (RFI România, 31 iulie 2013), Marius Oprea a afirmat, la o zi după ce Vişinescu fusese deferit Justiţiei, că identificase la Râmnicu Sărat o instalaţie de ardere a rămăşiţelor umane: „La Râmnicu Sărat am găsit un crematoriu uman. Va trebui să fac probe medico-legale. Să văd dacă e cenuşă acolo. Cred că avem un fel de Auschwitz la Râmnicu Sărat". Ulterior, informaţia a fost detaliată într-un interviu în care istoricul a susţinut, fără a dispune de vreo probă concretă, că incineratorul uman din închisoarea buzoiană s-ar fi aflat la trei metri sub pământ, sub camera gardienilor, dar că nu ar exista resurse financiare pentru cercetarea locului. O asemenea teorie nu poate fi demonstrată în nici un fel, iar judecătoarea a ţinut să demonteze teza („Istoricul Marius Oprea: Cred că avem un fel de Auschwitz la Râmnicul Sărat", Digi 24, 31.07.2013, disponibil online la http://www.digi24.ro/stiri/actualitate/evenimente/istoricul-marius-oprea-cred-ca-avem-un-fel-de-auschwitz-la-ramnicul-

şi el în sala de judecată prin intermedierea unui alt confesor în circumstanţiere, a făcut, la rândul său, o serie de afirmaţii mai mult decât discutabile. A mărturisit că în perioada lui Vişinescu a auzit deseori zgomote („urlete, strigăte, vaiete") din incinta închisorii[66]. O afirmaţie care este greu de probat întrucât tăcerea era regula la Râmnicu Sărat, iar apoi zidurile închisorii ar fi estompat strigătele, ca să nu mai vorbim despre distanţa considerabilă. Influenţat de notorietatea personajului şi de popularizarea procesului, încurajat de un alt martor, s-a simţit probabil dator să relateze întâmplări pe care nu le-a trăit. O altă persoană chemată să declare în faţa tribunalului tot ce ştie în legătură cu regimul de la Râmnicu Sărat, de această dată un istoric, a oferit, în mod inexplicabil, o mărturie fără prea multă consistenţă, deşi lucrase la documentarea regimului din închisoarea buzoiană[67]. O altă mărturie inexactă a fost produsă în instanţă de un strănepot al lui Ion Diaconescu, care a mărturisit că Ion Puiu, fostul lider al tinerilor ţărănişti, care a stat trei ani la Râmnicu Sărat, ar fi primit 300 de zile de izolare aici, când, de fapt, fostul deţinut primise de trei ori mai puţin[68]. De partea cealaltă, depoziţia lui Alexandru Barbu, fost locţiitor pentru pază şi regim la Râmnicu Sărat, de altfel, unul dintre puţinii martori pe care Vişinescu i-a propus, s-a dovedit lipsită de autenticitate în cea mai mare parte[69]. Ar fi fost un martor esenţial, o sursă deosebită în demersul judiciar de aflare a adevărului, stătuse opt ani în închisoarea lui Vişinescu şi este de presupus că ştia multe lucruri, dar a ales să dea o declaraţie plină de omisiuni, impregnată cu

---

sarat-100092 [26.02.2017]; „Auschwitzul românesc de la închisoarea Râmnic: Istoricul Marius Oprea a descoperit un crematoriu al groazei", *Ziua News*, 1.08.2013, disponibil online la http://www.ziuanews.ro/dezvaluiri-investigatii/auswitzul-romanesc-de-la-inchisoarea-ramnic-istoricul-marius-oprea-a-descoperit-un-crematoriu-al-groazei-100070 [26.02.2017]; ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], p. 149).

66. Martorul se numeşte Nicolae Căldăraru şi a ajuns la proces prin intermedierea lui Dorin Ivan (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. IV, f. 269-270).

67. Deşi a oferit câteva informaţii şi lămuriri detaliate, declaraţia din instanţă a lui Cosmin Budeancă, cercetător la IICCMER, a fost departe de a avea consistenţa unei depoziţii avizate, a unui specialist care se aplecase ani de zile asupra subiectului. El a răspuns deseori la întrebările judecătoarei cu formulele „nu cunosc", „nu pot răspunde", „nu pot preciza", „nu mi-a atras atenţia", „nu pot nominaliza". De exemplu, a mărturisit, printre altele, în faţa tribunalului, că nu a revăzut recent interviul pe care i l-a luat lui Ion Diaconescu în 2007 şi nu poate oferi detalii, deşi ştia prea bine că urma să fie audiat la solicitarea instanţei şi era de presupus că urma să fie chestionat asupra dialogului cu fostul deţinut. La aceeaşi audiere, a arătat că nu cunoaşte vreun caz al unui deţinut din penitenciarul Râmnicu Sărat care să fi reclamat existenţa vreunui abuz, deşi dovezile (reclamate gardienilor ori prin memorii scrise etc.) din dosarele personale ale deţinuţilor sunt numeroase. Un alt exemplu de „expertiză" oferită instanţei a fost răspunsul la întrebarea dacă au existat cazuri în care Vişinescu a înăsprit pedeapsa propusă de gardieni, la care martorul a oferit un răspuns imprecis („nu pot confirma, dar nu exclud"), deşi în dosarele personale ale deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat, aflate în marea lor majoritate în copie la IICCMER, astfel de dovezi abundă (*ibidem*, vol. II, f. 283v, 286; Note personale luate la şedinţa de judecată de la Curtea de Apel Bucureşti, 17 decembrie 2014).

68. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 73; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 296.

69. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 236-237v. Vezi detalii în partea a treia a cărţii, subcapitolul dedicat subordonaţilor lui Alexandru Vişinescu.

neadevăruri uşor demontabile. Nici un alt fost gardian sau angajat al penitenciarului din vremea lui Vişinescu nu a mai păşit în sala de tribunal pentru a fi ascultat.

Printre mărturiile inexacte, cu puţine date concludente şi mai ales cu exagerări care alternează cu informaţii reale se numără cea a scriitorului Dorin Ivan din Buzău, în ciuda faptului că el a fost un „martor al martorilor", un iscusit căutător de informaţii despre ce s-a întâmplat în „închisoarea tăcerii", invervievând foşti angajaţi ai penitenciarului sau persoane relevante pentru istoria locului de detenţie. Acesta a făcut totuşi unele afirmaţii care nu stau în picioare: că de la Râmnicu Sărat ar fi supravieţuit doar cinci deţinuţi, rata mortalităţii fiind una dintre cele mai mari din lume, că personalul militar era la fel de slab alimentat precum deţinuţii, că aici ar fi avut loc trei sinucideri (întâmplări care nu se pot confirma în nici un fel)[70]. Aceeaşi afirmaţie neîntemeiată referitoare la rata mare a mortalităţii la Râmnicu Sărat, de 90% (sau patru-cinci supravieţuitori din total), a făcut-o în faţa instanţei şi jurnalistul Tudor Călin Zarojanu. Chiar şi realizatoarea de televiziune Lucia Hossu-Longin a susţinut teza, preluată probabil dintr-o relatare a lui Corneliu Coposu, care indica însă că din întregul lot de ţărănişti depuşi iniţial la Sighet au mai ieşit de la Râmnicu Sărat doar opt[71]. O inexactitate de alt tip îi aparţine unei nepoate a lui Victor Anca şi Ioan Bărbuş, care a pus la dispoziţia tribunalului câteva detalii, dar nu a fost în măsură să spună cât timp au fost închişi cei doi deţinuţi la Râmnicu Sărat[72]. Nepotul lui Ilie Lazăr a atribuit unui personaj întâlnit pe stradă în anii '90 identitatea lui Vişinescu şi a amestecat unele amănunte din relatările lui Corneliu Coposu tocmai pentru ca scena întrevederii dintre Senior şi Vişinescu să se potrivească. În realitate, dintr-un interviu cu Coposu luat după căderea comunismului nu reiese deloc că cel revăzut ar fi fost comandantul „închisorii tăcerii", ci mai degrabă un anchetator al Securităţii[73]. În alt loc, deşi un martor[74] a susţinut această teorie, nu există nici o probă care să confirme detaliul potrivit căruia, la moartea lui Ion Mihalache, Vişinescu ar fi verificat decesul înfigând baioneta în trupul acestuia în timp ce era

70. *Ibidem*, f. 288-289v.
71. *Ibidem*, f. 291; vol. IV, f. 59; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 118; Corneliu Coposu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1996, p. 103.
72. Mihaela Cristina China, audiată la Curtea de Apel Bucureşti la 8 ianuarie 2015 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 287v).
73. Scena a fost amintită de Coposu şi în interviurile cu Doina Alexandru. În realitate, deşi inclusiv una dintre surorile Seniorului i-a atribuit torţionarului din relatare identitatea lui Vişinescu, personajul amintit de liderul ţărănist era un colonel de Securitate, care l-a anchetat în prima parte a anilor '50 cu privire la procesul Pătrăşcanu şi l-a torturat deseori în anchetă. Este adevărat că însuşi Alexandru Vişinescu a mărturisit în sala de tribunal că este posibil să-l fi întâlnit întâmplător pe stradă pe Senior, dar sigur nu la el s-a referit fruntaşul PNŢ când a spus că, „dacă va fi chemat vreodată în justiţie, îl propune ca martor, pentru a declara că el ar fi fost de internat în spitalul de nebuni pentru ceea ce a făcut, iar nu de băgat la puşcărie" (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 293-294; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 114-119; vezi scena înregistrată cu Corneliu Coposu: „Interviu Corneliu Coposu despre iertare şi torţionari", disponibil online la https://www.youtube.com/watch?v=9qJqzZXMa6c&feature=youtu.be [26.07.2015]; Corneliu Coposu, *op. cit.*, pp. 118-119; APÎCCJ, dosar nr. 494/8/2013, vol. I, f. 116).
74. Mihai-Emil Marinescu, nepotul lui Ion Diaconescu, audiat la Curtea de Apel Bucureşti la 8 ianuarie 2015 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 295v).

îngropat. Legenda cu conotaţii biblice, răspândită şi în legătură cu Ioan Arnăutu, a fost preluată probabil din literatura istorică[75].

Alteori, judecata ar fi beneficiat poate de probe ori martori suplimentari dacă ar fi fost interogate şi alte piste. Deşi un martor a sugerat acest lucru, nu au fost cercetate arhivele, unde se găsesc listele cu militarii în termen ai MAI care asigurau la vremea respectivă paza închisorii şi dintre care unii este posibil să fie astăzi în viaţă[76]. Astfel, nu se va şti probabil niciodată ce informaţii deţin aceştia despre situaţia persoanelor închise la Râmnicu Sărat, dar este în acelaşi timp posibil ca datele să fie sărace întrucât ei nu aveau dreptul să intre în celular sau în camerele de recluziune. Au lipsit de asemenea extrase din dosarele multor deţinuţi privind detenţia la puşcăria buzoiană, deşi datele lor de contact existau şi documentele ar fi putut fi obţinute din arhiva CNSAS. De o reală importanţă ar fi fost şi dosarele profesionale ale subordonaţilor comandantului.

În faţa tentativelor repetate ale judecătoarei de a-l determina să dea o declaraţie coerentă în cursul procesului, Vişinescu s-a apărat uneori spunând că o cercetare a arhivei Direcţiei Penitenciarelor de la Jilava ar lămuri lucrurile, întrucât „tot ceea ce a făcut el la Penitenciarul Râmnicu Sărat nu a făcut de unul singur, ci din ordinul acestora". Arhiva ar fi depus-o cu un subofiţer care trăieşte astăzi – dar nu a venit la proces – şi care i-a fost alături lui Vişinescu în ultimii ani la Râmnicu Sărat, până la dezafectarea penitenciarului, în 1963[77]. Evident, arhiva închisorii a existat. Unele piese, cum sunt documentele din dosarele deţinuţilor, provin de acolo, în dosarul procesului există numeroase exemple în acest sens. Altele s-au risipit probabil (sinteze, acte administrative, situaţii, rapoarte etc.), fie au fost distruse în timp, fie se află „ascunse" în alte fonduri din uriaşa arhivă a Administraţiei Penitenciarelor, din care doar o parte a fost prelucrată arhivistic.

Procesul a fost limitat şi de posibilităţile reduse de investigare a împrejurărilor în care au decedat unii deţinuţi. Aşa cum a indicat rechizitoriul procurorilor, scopul demersului judiciar a fost aflarea adevărului şi sancţionarea faptelor de la Râmnicu Sărat îndreptate împotriva colectivităţii *deţinuţilor politici*. Or, legislaţia românească actuală îi exclude din această categorie pe cei condamnaţi pentru crime de război ori asociate acestora sau pentru propagandă în favoarea regimurilor ori curentelor ideologice de natură fascistă[78]. Această distincţie are menirea să împiedice reabilitarea (repunerea în

75. Cicerone Ioniţoiu, *Viaţa politică şi procesul lui Iuliu Maniu*, Editura Libra Vox, Bucureşti, 2003, pp. 552-553; Cicerone Ioniţoiu, „Penitenciarul Râmnicu Sărat – un infern programat (fragmente)", în Romulus Rusan (editor), *Analele Sighet 9. Anii 1961-1972: Ţările Europei de Est, între speranţele reformei şi realitatea stagnării*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2001, pp. 411-413; Cicerone Ioniţoiu, *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii Românieі. 1946-1958*, ediţia a II-a revizuită şi completată, Editura Gândirea Românească, Bucureşti, 1993, p. 82.

76. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 92.

77. *Ibidem*, f. 77, 77v.

78. Articolul 7 din Legea 221/2009 privind condamnările cu caracter politic şi măsurile administrative asimilate acestora pronunţate în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989 precizează:

> Prevederile prezentei legi nu se aplică persoanelor condamnate pentru infracţiuni contra umanităţii şi persoanelor condamnate pentru că au desfăşurat o activitate de promovare a ideilor, concepţiilor sau doctrinelor rasiste şi xenofobe, precum ura sau violenţa pe motive

etnice, rasiale sau religioase, superioritatea unor rase şi inferioritatea altora, antisemitismul, incitarea la xenofobie.

În timpul regimului comunist, autorităţile nu au operat cu o asemenea demarcaţie clară. Dimpotrivă, în numeroase cazuri, asimilarea criminalilor de război cu deţinuţii politici a fost făcută chiar de către aparatul birocratic comunist.

Împrejurările în care administraţia din vremea dictaturii a ajuns să asimileze categoriile de deţinuţi merită să fie amintite. La jumătatea anilor '50 – constatându-se existenţa a mii de persoane încarcerate fără a fi judecate şi condamnate şi deoarece multe dintre acestea trebuiau pedepsite pentru comportamentul faţă de comunişti înainte de 1944, dar nu exista o bază legală –, autorităţile au inventat o infracţiune numită „crimă contra clasei muncitoare sau a mişcării revoluţionare", art. 193 (1) din Codul penal, elaborată în 1954. Actul a avut caracter secret, nefiind publicat în *Buletinul Oficial al RPR*. În acest caz, sentinţele au fost pronunţate astfel încât să acopere prin cuantumul pedepsei perioada petrecută în detenţie, încălcându-se un principiu fundamental de drept – neretroactivitatea legii. Inventivitatea legiuitorilor comunişti a întrecut-o aici, se pare, chiar şi pe cea a naziştilor (*cf. Cu unanimitate de voturi*, sentinţe politice adunate şi comentate de Marius Lupu, Cornel Nicoară, Gheorghe Onişoru, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997, pp. 25-26; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, prefaţă de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2011, pp. 30-32; Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Pseudomemoriile unui general de securitate*, documente selectate şi editate, studiu introductiv şi note de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, pp. 174-175).

În acelaşi timp, în 1955, legislaţia privind sancţionarea crimelor de război (Legea nr. 291/1947 şi Decretul nr. 207/1948) a fost aborgată printr-un decret care viza amnistierea celor condamnaţi pentru faptele din vremea războiului, într-un context aparte în care România adera la ONU şi se alinia mimetic liniei Moscovei de condamnare a abuzurilor staliniste (vezi explicaţii mai largi în acest volum, în subcapitolul „Un experiment continuat?" din partea a doua a cărţii). Astfel, prin Decretul 421/1955, cei acuzaţi pentru săvârşirea de crime de război împotriva păcii şi umanităţii cu pedepse „mici" au fost, cu unele excepţii (membrii guvernelor din perioada septembrie 1940 – august 1944), graţiaţi de drept sau li s-a redus pedeapsa. Decretul a intervenit şi în sensul graţierii unor persoane condamnate pentru infracţiuni politice (*Buletinul Oficial al Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Române*, nr. 27, 24 septembrie 1955, pp. 261-262; Grigore Rîpeanu, „Imprescriptibilitatea infracţiunilor contra păcii şi omenirii", *Analele Universităţii Bucureşti – Ştiinţe Juridice*, anul XIX, nr. 1/1970, pp. 79-89). Curând însă, în contextul Revoluţiei maghiare din 1956, autorităţile comuniste de la Bucureşti au intervenit brutal, iniţiind un nou val de represiune în toată ţara. Astfel, după mai bine de un deceniu, persoanele condamnate pentru crime de război sau asociate acestora, care fuseseră eliberate sau care urmau să fie puse în libertate în baza Decretului din 1955, au fost din nou încarcerate pe baza infracţiunii „crimă contra clasei muncitoare sau a mişcării revoluţionare", introdusă cu un an mai devreme. Erau vizaţi în primul rând foşti lucrători în armată, în instituţiile de ordine şi siguranţă publică, serviciile secrete, dar şi demnitari. Regimul comunist a fost pus astfel în situaţia de a utiliza o formă pseudolegală pentru a-i încarcera din nou, în condiţiile în care legislaţia cu care puteau fi pedepsiţi fusese abrogată. Mulţi dintre cei care mai fuseseră condamnaţi au fost practic rejudecaţi pentru faptele incriminate şi în procesele anterioare, fiind acuzaţi însă de „luptă contra clasei muncitoare".

Aşa s-a ajuns, după 1955, în situaţia în care un „CR"-ist (acronimul cu care erau identificaţi deţinuţii politici) putea fi foarte bine un fost membru al unui partid istoric acuzat pentru tentativa de a destabiliza regimul comunist sau o persoană care încercase să treacă ilegal frontiera, la fel cum putea fi şi un fost combatant de pe frontul de est judecat şi condamnat pentru crime de război. În plus, în lipsa unei abordări critice şi fiind alimentată de literatura

drepturi şi acordarea de despăgubiri) celor în cazul cărora există hotărâri judecătoreşti sau a persoanelor care au susţinut şi promovat idei rasiste, xenofobe ori antisemite şi care au participat la acţiuni în această calitate, trimiterea fiind evidentă la criminalii de război (în sens generic), la susţinătorii Mişcării Legionare sau ai regimurilor din anii 1940-1944. Astfel, demarcaţia clară între deţinuţii închişi pe motive politice, ca adversari ai regimului totalitar comunist, şi cei care au fost condamnaţi pentru delicte de război ori asociate acestora a împiedicat-o pe judecătoare să analizeze decesele celor din a doua categorie[79]. Acest detaliu de separare din lege, deşi a avut un obiectiv foarte precis şi legitim, a generat o situaţie cel puţin ciudată.

Aşa s-a ajuns ca cei condamnaţi pentru crime de război ori asociate acestora să fie excluşi din rândul „politicilor", în timp ce foştii zbiri ai regimului comunist încarceraţi la Râmnicu Sărat au fost consideraţi, potrivit sentinţei, deţinuţi politici. În mod evident, anomalia nu i se poate imputa judecătoarei, care, în absenţa unei taxonomii clare şi a unor acte normative care să o ghideze, nu i-a putut exclude dintre „politici" *ab initio* şi *ex officio* pe cei care au susţinut şi sprijinit instaurarea regimului totalitar comunist. Spre exemplu, Vasile Luca, fostul ministru comunist al Finanţelor, care a participat ca decident, în Biroul Politic ori în Secretariatul Comitetului Central al Partidului Comunist, la luarea a numeroase hotărâri ce au condus la persecutarea sau lichidarea adversarilor regimului, trece, potrivit legii amintite, drept deţinut politic şi a fost inclus în această categorie. Situaţia bizară este generată de faptul că Luca a fost condamnat şi pentru activitate intensă împotriva clasei muncitoare, iniţial la moarte, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viaţă. Avem o dovadă elocventă a confuziei generate de această acuzaţie chiar în „dosarul Vişinescu". Astfel, infracţiunea se regăseşte şi în dreptul altor persoane care au fost încarcerate la Râmnicu Sărat, dar care au avut o atitudine vădit anticomunistă, precum Corneliu Coposu, Constantin Hagea sau Mihail Romniceanu.

Un alt caz este Ady Ladislau, fost adjunct al ministrului de Interne, calitate în care a patronat teroarea şi regimul de exterminare din închisori din 1953 până în 1955, condamnat pentru aceeaşi infracţiune, activitate intensă împotriva clasei muncitoare. Din aceeaşi categorie, a foştilor slujbaşi ai regimului căzuţi în dizgraţie şi asimilaţi deţinuţilor politici, mai fac parte şi alţi foşti osândiţi. În cazul acestora însă acuzaţiile diferă. Astfel, temutul anchetator militar colonelul Aurel Ardeleanu a fost condamnat pentru complicitate

---

de detenţie, memoria publică a asimilat această anomalie şi a „transformat" mulţi dintre criminalii de război în victime ale regimului comunist.

Astfel, deşi articolul 7 din Legea nr. 221/2009 a avut tocmai scopul de a trasa o demarcaţie precisă între două categorii aparte (persoanele condamnate pentru infracţiuni contra umanităţii, de război ori asociate acestora şi persoanele condamnate pentru că s-au împotrivit regimului totalitar comunist), în unele cazuri, delimitarea nu mai poate fi făcută decât printr-o atentă studiere a cazurilor.

79. Este vorba despre Constantin Pantazi, Gheorghe Dobre, Mircea Cancicov, Ion Gigurtu şi Gheorghe Leon. De asemenea, având în vedere şi că unii dintre deţinuţii care au supravieţuit regimului de detenţie din penitenciarul buzoian fuseseră condamnaţi pentru fapte din categoria crimelor de război ori asociate acestora, preşedinta completului, Carmen Veronica Găină, a decis că aceştia nu pot fi consideraţi, la rândul lor, deţinuţi politici, respectiv 12 persoane care apar în dosarul procesului (vezi ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], pp. 40-41).

la trădare de patrie, fostul ministru comunist al Finanţelor, Alexandru Iacob, pentru subminarea economiei naţionale, generalul Ion Eremia pentru trădare, ca şi fostul agent DIE Constantin Horobeţ, care spiona „statele imperialiste".

Pe parcursul motivării, judecătoarea a emis, de asemenea, unele judecăţi pe care le punem la îndoială şi credem că ele nu pot fi trecute în dreptul lui Vişinescu drept elemente care întregesc vinovăţia acestuia. De exemplu, obligarea deţinuţilor politici să semneze un angajament la ieşirea din închisoare nu era decizia lui Vişinescu, fiind un element comun în numeroase locuri de detenţie, şi nu poate fi considerată o dovadă reală a obligaţiei de a tăinui atrocităţile petrecute în închisoare. Ştim astăzi că aceste angajamente nu aveau o valoare legală certă, ci erau mai degrabă instrumente de intimidare a celor care ieşeau, după ani lungi de suferinţe şi teroare, pe poarta puşcăriei[80]. De asemenea, lipa asistenţei religioase la înhumare nu poate fi imputată comandantului, atâta vreme cât nu era specificată în regulamentele penitenciare. Nici înhumarea în condiţii de clandestinitate (noaptea, fără martori) nu poate fi considerată o încălcare a regulamentelor[81].

---

80. Angajamentul, care a luat uneori forme birocratice relativ ameliorate, a fost semnat de majoritatea deţinuţilor eliberaţi în prima jumătate a anilor '60. Nu li s-a cerut să semneze declaraţia doar celor eliberaţi la termen, ci şi celor eliberaţi prin graţierile colective. Aici trebuie făcută o distincţie foarte clară între cei care au semnat doar acest angajament, formal, fără consecinţe legale precise, şi cei care au semnat şi un al doilea angajament pentru furnizarea de informaţii Securităţii. Oferim câteva exemple şi mărturii cu privire la semnarea „angajamentului de confidenţialitate" la ieşirea din închisoare: Cicerone Ioniţoiu, *Memorii*, vol. I, prefaţă de Marius Oprea, ediţie îngrijită de Cosmin Budeancă şi Andrei Lascu, Editura Polirom, Iaşi, 2009, pp. 265-266; Aristina Pop-Săileanu, *„Să trăiască partizanii până vin americanii". Povestiri din munţi, din închisoare şi din libertate*, interviu de Liliana Petrescu, postdocumentare, aparat critic – Virginia Ion, editor – Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2008, p. 112; Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înţelesul tuturor*, Editura Cartier, Chişinău, 2001, p. 383; Doru Novacovici, *În România după gratii*, Editura Fundaţia pentru tineret, Buzău, 1990, p. 164; Radu Şuţu, *Carmen-Silva – Aiud, Via Braşov*, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1996, p. 70, *apud* Ion Bălan, *Regimul concentraţionar din România, 1945-1964*, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 250; *Nicolae Mărgineanu: un psiholog în temniţele comuniste*, ediţie îngrijită de Cristina Anisescu, prefaţă de Adrian Neculau, Editura Polirom, Iaşi, 2006, pp. 375-376; Robert Fürtös, „Poliţişti urmăriţi. Studiu de caz: Sava Dumitrescu (1964-1976)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 181; Ioan Ciupea, Stăncuţa Todea, „Represiune, sistem şi regim penitenciar în România, 1945-1964", în Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional*, Editura Polirom, Iaşi, 2006, pp. 64-65; Iosif Corpaş, *Secvenţe din fostele închisori politice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 143; Stelian Tănase, *Anatomia mistificării, 1944-1989*, ediţia a III-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009, pp. 419-420, 430; Stela Covaci, *Persecuţia. Mişcarea studenţească anticomunistă: Bucureşti-Iaşi (1956-1958): Nume de cod „Frăţia Paleolitică": documente din Arhiva Securităţii*, Editura Vremea, Bucureşti, 2006, pp. 9, 36. Se ştie astăzi că au existat deţinuţi politici care au refuzat să semneze angajamentul de „confidenţialitate" cu privire la experienţa penitenciară (Şerban Rădulescu-Zoner, *A fost un destin: amintiri, mărturii, dezvăluiri*, Editura Paideia, Bucureşti, 2003, p. 381; Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *op. cit.*, p. 245).

81. Vezi ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 56-57.

Rămân câteva întrebări la care procesul nu a putut răspunde. Interogaţiile îi revin astăzi doar istoricului (în absenţa martorilor direcţi), care va avea datoria să conexeze diferite tipuri de surse pentru a da un răspuns mediat la chestiunea: a existat o decizie politică premeditată şi punctuală de a-i elimina fizic pe deţinuţii de la Râmnicu Sărat? Daca dă, cine a luat-o? A decis Vişinescu, de unul singur, condiţiile carcerale sau i s-a ordonat? A avut Vişinescu o şansă reală să schimbe soarta deţinuţilor prin comportamentul său sau oricare comandant venit la Râmnicu Sărat ar fi îndeplinit misiunea de a-i extermina? În ce împrejurări au murit şi care a fost implicarea lui Vişinescu în cazul celorlalţi deţinuţi decedaţi în penitenciar (cei care au fost condamnaţi pentru infracţiuni de război sau cei în cazul cărora nu există date)? Există o legătură între decizia din 1955 de a închide penitenciarul de la Sighet şi cea similară din 1963 referitoare la Râmnicu Sărat? Au dorit autorităţile comuniste să şteargă urmele, să îngroape pentru totdeauna această istorie a morţii prin dezafectarea penitenciarului sau a fost o decizie birocratică? L-a protejat cineva pe Vişinescu în vremea mandatului sau în timpul anchetei din 1967-1968?

Culpa lui Vişinescu

Vişinescu, anchetat de comunişti

Cu toate că ancheta partidului din anii 1967-1968 l-a vizat în primul rând pe ministrul de Interne Alexandru Drăghici, ca mână dreaptă a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej şi unul dintre responsabilii eşafodajului instituţional care a generat şi întreţinut teroarea, comandanţii de închisori nu aveau cum să fie evitaţi în această cercetare. Pornind de la cazurile Lucreţiu Pătrăşcanu sau Ştefan Foriş, investigaţiile au fost extinse şi la alte speţe, motiv pentru care s-a trecut la audierea unor martori ai evenimentelor şi la studierea unor fonduri de arhivă. Alexandru Vişinescu nu putea fi uitat în această anchetă. Statutul special al penitenciarului pe care îl cârmuise sub Drăghici vreme de aproape şapte ani şi pe unde trecuseră celebri fruntaşi politici ai partidelor interbelice sau înalţi demnitari determinase şi încarcerarea unor deţinuţi cu situaţii speciale, aşa cum am văzut deja.

Aşa s-a ajuns la cazul Gheorghe Plăcinţeanu, mort la Râmnicu Sărat pe 1 mai 1961. După cum au arătat martorii, dar şi diferite probe coroborate, Gheorghe Gheorghiu-Dej îi trasase lui Alexandru Drăghici (via generalul Gheorghe Pintilie, şeful Securităţii) sarcina de a-l trimite pe Plăcinţeanu la puşcăria condusă de Vişinescu, acest loc de detenţie fiind cunoscut pentru duritatea regimului carceral. Aflăm acest detaliu din raportul întocmit în iunie 1968 de comisia care a investigat şi acest caz, dar şi dintr-un document identificat de IICCMER şi aflat în dosarul de anchetă al lui Vişinescu[82]. În acest context, al cercului de complici în cazul Plăcinţeanu, a fost chemat Alexandru Vişinescu în faţa comisiei, în toamna lui 1967. Nu a fost singurul. Au mai fost convocaţi anchetatori ai cazului Plăcinţeanu, magistraţi, martori ai evenimentelor. Însuşi Vişinescu le-a sugerat anchetatorilor pe cine să mai chestioneze. De la fostul penitenciar a mai fost audiat doctorul Aurel Dumitrescu.

82. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 223, 237.

Nu e clar în cazul lui Vişinescu, ca şi în cazul celorlalţi audiaţi, în ce calitate oficială a fost chestionat fostul comandant. Pe atunci, Vişinescu era membru de partid şi instructor la şcoala de calificare a cadrelor de penitenciare. După forma documentului, declaraţia pare să fie una de martor, deşi, aşa cum am văzut, comisia nu era una cu puteri judiciare. În scurta depoziţie, el afirmă câteva generalităţi, nu intră în detalii, nu dezvoltă conjunctura în care s-a produs decesul, lămuririle sunt subţiri. O dare de seamă mai mult formală. Întreaga declaraţie e lacunară, plină de omisiuni. Este aproape evident că cineva nu a dorit să se afle mai mult[83]. Dacă membrii comisiei ar fi fost interesaţi cu adevărat de circumstanţele decesului lui Gheorghe Plăcinţeanu, vinovatul nu trebuia căutat prea mult. Îl indica chiar conducerea Direcţiei Penitenciarelor la scurtă vreme după moartea doctorului în celularul de la penitenciarul buzoian[84].

Miza „anchetei" nu era însă Vişinescu. În declaraţia sa de atunci, 4 noiembrie 1967, fostul comandant a mutat atenţia pe conducerea Ministerului de Interne întrucât Drăghici nu mai era ministru şi era clar că putea fi un bun ţap ispăşitor. Ofiţerul afirma că cei care conduceau Internele stabileau condiţiile de detenţie pentru deţinuţii politici (inclusiv izolarea individuală) şi că alte structuri ale ministerului se implicau în stabilirea regimului din puşcărie. Păstrarea deplină a conspirativităţii cu privire la ce se întâmplase în închisoare fusese cerută de asemenea de la vârful ministerului, adăuga el[85]. Ulterior, un raport – tot clasificat – din 3 iunie 1968, care elucida cazul Plăcinţeanu, sublinia „Dezinteresul general manifestat faţă de deţinuţii de la Penitenciarul Râmnicu Sărat" şi afirma că locul era cunoscut drept unul în care „de obicei erau trimişi cei mai periculoşi duşmani ai regimului, ştiut fiind că condiţiile grele existente în acest loc conduceau în mod cert la exterminarea lui [*sic!*] fizică". Şi mai departe acelaşi raport sublinia: „Menţionăm că fixarea locului pentru executarea detenţiei în Penitenciarul de la Râmnicu Sărat se făcea numai din ordinul sau cu aprobarea conducerii Ministerului Afacerilor Interne, în atenţia căruia se afla tot timpul, în mod nemijlocit, acest loc de detenţie"[86].

Există câteva afirmaţii foarte tranşante, stabilite de autorităţi indiscutabil avizate în cunoaşterea realităţilor sistemului carceral, respectiv Consiliul Securităţii Statului, care indică locul de recluziune drept unul de exterminare. Dosarul profesional al lui Vişinescu nu reţine însă nici o „urmă" cu privire la audierea sa. Faptul că el nu a fost anchetat, judecat şi eventual condamnat în 1968 nu înseamnă că nu a comis fapte penale care i s-au imputat începând cu 2013. Tot infracţiuni s-ar fi numit acţiunile sale din trecut, chiar dacă ar fi fost anchetate în vremea comunismului, în 1967-1968. Trebuie totodată spus că justiţia nu a avut acces până în 1989 la documentele anchetei de partid, acestea

83. Declaraţia olografă a lui Alexandru Vişinescu, citată şi de IICCMER în documentarul transmis procurorilor odată cu denunţul penal împotriva lui Vişinescu, a fost remisă Curţii de Apel de CNSAS, la solicitarea judecătoarei Carmen Veronica Găină (*ibidem*, vol. II, f. 76; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. IV, f. 198, 230, 236-238; declaraţia poate fi accesată şi online, în fondul arhivistic referitor la ancheta de partid privind abuzurile şi crimele Securităţii: ACNSAS, fond Documentar, cota D 19, vol. 5, f. 204-206, accesibil la http://www.cnsas.ro/documente/ancheta_1968/D%20000019%20vol.%2005.pdf [1.04.2017]).
84. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 238-239.
85. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 236-238.
86. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. III, f. 223-224; vezi şi afirmaţia similară din raportul datat câteva zile mai târziu: ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 9.

fiind clasificate. Inclusiv raportul privind cazul doctorului Gheorghe Plăcinţeanu, întocmit la data de 12 iunie 1968, a fost etichetat „strict secret".

După încheierea cercetărilor, comisia instituită de Nicolae Ceauşescu a propus ca Drăghici, anchetatorii şi magistraţii să fie traşi la răspundere doar pe linie de partid, să fie trecuţi în rezervă[87]. În timp ce alţi ofiţeri superiori au fost traşi pe linie moartă, îndepărtaţi din sistem, demişi sau chiar degradaţi, Alexandru Vişinescu a supravieţuit acestui episod. De pildă, fostul comandant de la Aiud, colonelul Gheorghe Crăciun, autorul programului de reeducare de o cruzime uluitoare, generalul Alexandru Demeter, implicat în anchetarea lotului Pătrăşcanu, sau generalul-locotenent Vasile Negrea, adjunctul lui Drăghici, implicat chiar în cazul Plăcinţeanu, cel care solicitase în mod expres torturarea acestuia, au fost eliminaţi din sistem[88]. În schimb, Vişinescu nu a păţit nimic. Acest capitol din existenţa sa nu avea să se încheie atunci, ci cu sentinţa definitivă a Curţii Supreme de la Bucureşti în care episodul din 1967 a avut greutatea lui.

Teoria executării ordinelor

În actul de acuzare împotriva sa, procurorii au pornit de la analiza atribuţiilor de comandant ale lui Vişinescu pentru a-i dovedi culpa. Ei au susţinut că, potrivit regulamentelor, directorul era responsabil direct de viaţa deţinuţilor, acesta fiind singurul în măsură să ia decizii cu privire la condiţiile de detenţie. Între premisele instituirii unui anumit regim pentru deţinuţii politici şi măsurile concrete aflate la îndemâna comandantului a intervenit decizia personală. Cu alte cuvinte, în funcţie de obedienţa sau rezistenţa de care dădeau dovadă deţinuţii politici, comandantul construia, cu imaginaţie şi eficienţă, un regim destinat acestora care se încadra în nişte tipare generale şi care putea fi foarte „eficient" orientat pentru lichidarea lor sau, dimpotrivă, organizat într-o formulă mai uşoară şi mai suportabilă. Aşa cum am văzut, la penitenciarul Râmnicu Sărat regimul carceral a fost construit cu o duritate extremă, a îmbrăcat forma unei detenţii solitare, cu toate elementele adiacente cunoscute care au condus spre exterminarea lentă[89].

În afară de câteva răbufniri, fraze scurte, răspunsuri meteorice la solicitarea expresă a judecătoarei de la Curtea de Apel Bucureşti, apărarea lui Vişinescu poate fi rezumată prin singurul lucru coerent pe care l-a spus în ziua când a fost denunţat şi a fost surprins de reporteri pe trotuarul din faţa blocului în care locuia. Grăbit, cu arătătorul ridicat, fiind întrebat dacă se consideră vinovat, a răspuns răstit, sacadat: „Nu! Eu am îndeplinit o funcţie". Conform logicii lui, ar fi trebuit exonerat de răspundere întrucât nu a decis nimic, a îndeplinit doar ordinele („eu având doar calitatea de executant") şi nu a făcut decât să aplice legi, regulamente şi norme. În scurta discuţie cu procurorii, ca şi în memoriile pe care le-a depus ori în scurtele şi chinuitele interpelări la care a fost supus în sala de judecată, a fost categoric împotriva acuzaţiilor care i s-au adus şi a negat orice responsabilitate. A cerut insistent ca la proces să fie aduşi şi alţi prezumtivi

87. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 6-10.
88. Dumitru Lăcătuşu, „Biografia unui şef din Securitate: Colonelul Gheorghe Enoiu", *Arhivele Totalitarismului*, anul XXII, nr. 3-4 (84-85)/2010, p. 86.
89. Adresele de însoţire şi rechizitoriul din 16 iunie 2014 privind pe inculpatul Vişinescu Alexandru, transmis instanţei odată cu întregul probatoriu (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, f.v.; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. I, f. 1).

făptaşi pe banca acuzării, despăgubirile să le fie impuse instituţiilor la care a lucrat sau de care a aparţinut penitenciarul şi, de asemenea, să fie căutate în arhive documente care să-l disculpe.

Această teorie a executării ordinelor a fost dezvoltată de apărătorul său şi în apelul de la Curtea Supremă. Vişinescu nu ar fi putut încălca ordinele şi regulamentele întrucât, a susţinut avocatul, era un ofiţer aflat într-o structură militarizată. „Altfel puteam fi mazilit oricând", spunea fostul comandant la ultimul termen al procesului său. Nici nu ar fi putut aprecia legalitatea ordinelor şi regulamentelor, susţinea apărarea, întrucât acestea se aplicau în toate închisorile şi decurgeau din legile aflate în vigoare atunci[90]. În anii '70, cu mult timp după ce părăsise funcţia de la Râmnicu Sărat, aflându-se într-o poziţie similară la altă închisoare, ofiţerul Vişinescu era descris ca fiind „un bun executant al ordinelor"[91]. Conform justiţiei postcomuniste care avea să îl condamne, el nu a fost un autor indirect, ci un autor direct al crimelor şi chinurilor la care i-a supus pe deţinuţii politici. Totuşi, aşa cum a susţinut mereu şi cum este dezirabil de admis, Vişinescu a făcut parte dintr-un lanţ de comandă, în care exterminarea fizică a deţinuţilor politici închişi la Râmnicu Sărat a reprezentat, aşa cum arată probele, o misiune. Însă, chiar şi aşa, îndeplinirea în mod mecanic a ordinelor şi încrederea deplină pe care a avut-o în superiori nu pot rezista în faţa atâtor fapte care au fost descrise pe tot parcursul procesului.

Aici se pune întrebarea dacă fostul comandant a conştientizat încălcarea legii, diferenţa de tratament în cazul deţinuţilor politici, neacordarea unor drepturi elementare, care au condus în cele din urmă la alienarea deţinuţilor şi chiar la exterminarea lor. Aşadar, una dintre întrebările fundamentale la care justiţia a fost chemată să răspundă, aşa cum s-a întâmplat şi în alte cazuri care au judecat fapte similare în Europa, este dacă Vişinescu a comis actele criminale cu bună ştiinţă. Judecătoarea Curţii de Apel a fost de părere că Vişinescu a avut fără îndoială reprezentarea ilegalităţii faptelor pe care le săvârşea[92]. Absenţa sancţiunilor severe în cariera sa[93] nu îl putea absolvi automat de vină întrucât o acţiune ilegală care nu a fost sancţionată (disciplinar, administrativ sau penal) de superiori nu atrage automat prescrierea sa. Desigur, putem lua în considerare „practica statală" care stimula şi tăinuia asemenea fapte, care încuraja un anumit comportament, dar nu putem discuta despre absolvirea de vină a făptaşului.

Vârsta tânără a lui Vişinescu – 31 de ani – la momentul numirii ca şef al puşcăriei arată încrederea care i-a fost acordată de la vârful sistemului. Se înţelege de la sine şi reciproca: încrederea deplină pe care el le-a acordat-o celor care l-au susţinut şi sprijinit numindu-l în această funcţie. Fidelizarea sa a jucat un rol deosebit în acţiunile pe care le-a îndeplinit. De remarcat că selectarea unor tineri fără multă educaţie, cu un trecut politic ataşat de noul regim, cu probarea loialităţii în primii ani ai carierei, nu a reprezentat o excepţie. Această teorie este întărită de numeroase cazuri de ofiţeri cu profil asemănător recrutaţi de regim, provenind din medii sărace, rural sau muncitoresc, cu educaţie precară, deveniţi şefi de închisori sau anchetatori plini de zel[94]. Aşa cum am

90. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 277v, 312v.
91. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 30v.
92. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 133-134.
93. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 113.
94. Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *op. cit.*, p. 23.

văzut, Vişinescu a fost un produs tipic al Securităţii, recrutat de foarte tânăr, încă din armată. Profilul său a corespuns tiparului predominant aşteptat de poliţia politică. Instruirea sa a fost aproape exclusiv militară, în Securitate. A fost pregătit în spiritul unei educaţii politice în care deţinutul contrarevoluţionar era duşmanul de moarte al sistemului pe care îl apăra, deci şi al său. Totodată, aici trebuie spus că, cel puţin din ceea ce ştim, tânărul ofiţer Vişinescu, comandant al unui penitenciar în care au fost încarcerate persoane cu convingeri politice opuse ori divergente regimului pe care îl slujea, nu a avut motivaţii personale care să-i susţină zelul. De asemenea, nu se poate demonstra că tratamentul aplicat deţinuţilor politici a fost determinat de circumstanţe obiective.

S-a gândit oare Vişinescu că nu va fi tras la răspundere întrucât, acţionând în calitate oficială, faptele sale sunt justificate pe considerente ideologice?[95] Ori, mai degrabă, pactizarea tacită cu politica unui regim împotriva celor declaraţi duşmani ai poporului şi consideraţi inalienabili i-a întreţinut iluzia justeţei deciziilor sale? Sau dispoziţiile verbale, „indicaţii" pe care Vişinescu admite că le-a primit, erau puse în aplicare tocmai din cauza temerii că ar putea exista o sancţiune? Aici, o remarcă importantă a judecătoarei Carmen Găină la o şedinţă de judecată face lumină: dacă dispoziţiile erau verbale, deci nelegale, pe cale de consecinţă rezultă că nu puteau fi aplicate nici sancţiuni pentru nerespectarea acestora[96]. Să vedem aşadar cum stau lucrurile, dacă el avea în realitate capacitatea de a decanta caracterul acţiunilor sale, de a conştientiza natura criminală a faptelor pe care le-a săvârşit.

Vişinescu nu era un autodidact, nu era un om foarte instruit, cu o cultură vastă, cu idei şi principii rezultate dintr-o instrucţie desăvârşită. Adevărat, dar era totuşi un militar, un ofiţer de Securitate care a trecut prin şcoala de la Jilava, care a trebuit să descifreze şi să memoreze legi şi regulamente militare, să înveţe despre reguli şi norme, despre noţiuni legate de vinovăţie şi pedeapsă. Este imposibil de crezut, de pildă, că Vişinescu nu percepea realitatea înconjurătoare într-atât încât să nu ştie că unul dintre drepturile fundamentale ale omului este dreptul la viaţă, protejat şi apărat de orice legiuire. Ca şi în alte cazuri, Vişinescu era probabil conştient de consecinţele acţiunilor sale asupra vieţii deţinuţilor în penitenciar. În plus, pentru a putea aprecia un ordin (din punctul de vedere al legalităţii, venit pe scară ierarhică), ofiţerul avea cunoştinţe avansate de drept, cel puţin aşa rezultă din evaluările sale anuale făcute de Direcţia Penitenciarelor[97]. La şcoala de securişti de penitenciare, în 1950, învăţase inclusiv noţiuni despre Codul penal, cum îşi amintea un coleg al său[98].

Chiar dacă nu avea o instrucţie corespunzătoare, Vişinescu ştia, în momentul în care a ajuns iniţial adjunct şi apoi comandant la Râmnicu Sărat, despre îndatoririle sale. De

95. Deşi nu a fost citată în sentinţa de condamnare a lui Alexandru Vişinescu, indicăm o decizie a CEDO din 2006 care a discutat acest aspect al motivaţiei crimelor politice, precum şi al sancţionării crimelor împotriva umanităţii din perspectiva dreptului intern şi a dreptului internaţional: Cauza Kolk şi Kislyiy contra Estonia, cauza Penart contra Estonia, în Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin (editori), *Doctrina internaţională a tratării trecutului comunist. Culegere şi comentarii*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2016, pp. 139-146.
96. Note personale luate la şedinţa de judecată de la CAB, 17.12.2014.
97. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 52, 61, 64.
98. Mircea Stănescu (editor), *Documentele reeducării*, vol. I, Editura Vicovia, Bacău, 2013, p. 236 (doc. de la ACNSAS, fond Penal, dosar 1126 [25.390, cota SRI], vol. 2, f. 281-290).

asemenea, ne întrebăm dacă, cel puţin în linii generale, şi-a dat seama în timp de semi-legalitatea acţiunilor sale, mai ales că multe operaţiuni erau conspirative, aşa cum a declarat chiar el. În absenţa unor declaraţii ample, a unui dialog lămuritor în sala de judecată, nu putem decât să aproximăm motivaţiile fostului comandant de la Râmnicu Sărat în comiterea faptelor. Era Vişinescu un criminal lipsit de remuşcări sau judecătorul avea în faţa sa un individ pe care îl purtase istoria şi care nu era decât un om mai degrabă neinstruit, la care funcţiona autoiluzionarea mincinoasă? Unii sunt de părere că Vişinescu nu a realizat niciodată ce făcea în penitenciar. Probabil nici nu şi-a pus problema că, integrat într-un sistem militarizat şi într-o organizaţie de forţă, participa zi de zi la crimă. Şi poate că, mai simplu, eventualele probleme de conştiinţă au fost înecate într-o legendă a conflictului perpetuu între regimul comunist, care l-a valorizat şi l-a chemat să participe la o confruntare istorică, şi duşmanii săi din interior. Aşadar, la război ca la război, ofiţerul a primit o misiune şi a dus-o la îndeplinire[99]. De subliniat totodată că la un moment dat Vişinescu s-a apărat arătând că nu el dispusese condamnările privative de libertate pentru cei încarceraţi, în schimb nu a spus nici măcar o dată că aceştia nu ar fi fost nevinovaţi. Aşadar, ne întrebăm în definitiv cum a înţeles Vişinescu legalitatea.

Între deciziile Curţii Europene de la Strasbourg care au fost invocate de către judecătoarea instanţei bucureştene, una dintre cele mai importante atrage responsabilitatea lui Vişinescu contra argumentului că el a răspuns în faţa unor ordine şi decizii superioare. CEDO a statuat într-o cauză că nici măcar un simplu militar în termen nu poate invoca orbeşte ordine care încalcă în mod vădit nu numai principiile legale de drept, ci şi drepturile omului asumate la nivel internaţional, dintre care cel mai important este dreptul la viaţă. Cu atât mai mult ordinele nu pot justifica lichidarea unor oameni neînarmaţi. Judecătorii europeni au stabilit, la începutul anilor 2000, într-o speţă privind crimele de la Zidul Berlinului, că până şi un soldat de rând (un paznic de frontieră) poate aprecia dacă un ordin pe care îl primeşte violează drepturile omului şi, mai cu seamă, dreptul la existenţă[100].

Astfel, întrebarea-cheie care s-a pus şi la care instanţa a răspuns lacunar este dacă acţiunile lui Vişinescu „constituiau, cum spune CEDO, infracţiuni definite cu un grad suficient de accesibilitate şi de predictibilitate" în dreptul intern sau internaţional. Cu alte cuvinte, cât de conştient a fost Vişinescu de gravitatea faptelor sale şi mai ales de posibilele consecinţe penale? A avut el posibilitatea să prevadă, să anticipeze că era foarte posibil ca acţiunile sale din acel moment să fie pedepsite în viitor tocmai pentru că erau ilicite? Era infracţiunea definită atât de explicit, de clar, de concis în legea la care el avea acces, încât să nu existe nici un dubiu că ofiţerul putea înţelege în ce situaţie se află încălcând normele, luând anumite decizii ori, dimpotrivă, rămânând pasiv în diferite situaţii la care l-a expus funcţia de comandant? În ciuda „practicii statale", ştia el că faptele sale îi sunt imputabile tocmai pentru că încalcă valori sancţionabile de lumea civilizată?

---

99. Vezi Hannah Arendt, *Eichmann la Ierusalim. Un raport asupra banalităţii răului*, postfaţă de Dinu C. Giurescu, Editura ALL, Bucureşti, 1997, pp. 62-63, 118.

100. „Case of Streletz, Kessler and Krenz v. Germany" (Applications nos. 34044/96, 35532/97 and 44801/98), disponibil online la http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59353 (11.08.2015), document aflat la dosarul cauzei (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. IV, f. 190-194). Vezi şi Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin (editori), *op. cit.*, pp. 109-130, 175.

În schimb, aici cineva s-ar putea întreba pe bună dreptate: era cumva Vişinescu doctor în ştiinţe juridice ca să facă interpretări sau jurist profesionist ca să ştie unde anume legea era strâmbă, în condiţiile în care „practica statală" se suprapunea normelor scrise? Nu, dar era un ofiţer de Securitate, şi nu unul oarecare, ci cu funcţie de comandă, şcolit şi – se presupune – familiarizat, aşa cum am văzut mai sus, cu ordinele şi dinamica ierarhiilor. În plus, ca şef de puşcărie, se presupune că era obligat să evalueze toate riscurile impunerii regimului de detenţie, aşa cum îi cerea de altfel şi regulamentul penitenciarelor. Chiar şi cu o instruire deficitară, o educaţie modestă şi o judecată fără profunzime, ar fi putut intui unde conducea un astfel de tratament impus deţinuţilor şi, mai ales, ce risca el dacă provoca suferinţa şi moartea acestora. Mai mult, Vişinescu a susţinut mereu în anchetă şi în proces că a respectat legile şi regulamentele vremii, deci se presupune că le cunoştea. Dar valorile umane, recunoscute atunci şi de Constituţia şi legile Republicii Populare Române, au fost şi ele încălcate prin actele lui Vişinescu. Chiar şi la acea vreme, raportat la legile republicii populare, o încălcare a normelor şi a regulamentelor putea conduce la o anchetă, ca să nu mai vorbim de o eventuală schimbare de regim care ar fi implicat potenţiala tragere la răspundere. Nu ar fi fost prima dată, se întâmplase, aşa cum am văzut mai sus, cu lotul Salcia ori în cazul lui Vasile Ciolpan. Mai târziu, ancheta morţii lui Gheorghe Plăcinţeanu avea să i-o dovedească şi lui[101].

Însă poate cel mai important argument este înţelegerea rezonabilă a unor situaţii concrete, apelul la simţul comun, la valorile moralei comune: e interzis să chinuieşti un om? Este ilegal să rămâi indiferent dacă cel aflat sub paza ta e flămând, bolnav, la

101. În speţele Streletz, Kessler şi Krenz contra Germania, K.-H.W. contra Germania, un judecător (letonul Egils Levits) al completului Marii Camere a CEDO a abordat separat, într-o opinie concurentă, problema invocată de foştii oficiali germani condamnaţi pentru crimele de la Zidul Berlinului, care au susţinut că ei au respectat legea. CEDO a decis că acţiunile lor au fost contrare atât dreptului internaţional, cât şi dreptului intern, iar magistratul a concluzionat:

> În opinia mea, această obiecţie [a condamnaţilor – n. A.M.] ridică una dintre cele mai importante probleme din această hotărâre – o chestiune foarte importantă pentru situaţiile în care un regim anterior, nedemocratic (socialist, de exemplu), a fost răsturnat şi înlocuit cu un regim nou, democratic. Şi anume faptul că interpretarea şi aplicarea dreptului depind de ordinea politică generală, în care dreptul funcţionează ca subsistem.

El a fost de asemenea de părere că, judecând după legile pe care le-au utilizat instanţele germane după reunificare şi implicit CEDO (Constituţia RDG, legile RDG, actele dreptului internaţional aplicabile în această speţă), justiţia din RDG nu ar fi ajuns la aceeaşi soluţie judecătorească tocmai „din cauza poziţionării complet diferite faţă de interpretarea şi aplicarea dreptului". Acelaşi judecător a continuat:

> Deosebirile dintre sistemul democratic şi cel socialist, legate de interpretarea şi aplicarea dreptului, acoperă toate elementele importante ale dreptului, în sens larg – în special izvoarele de drept, autonomia raţionamentului juridic şi interpretarea normelor juridice (de judecători independenţi), metodele de interpretare a normelor juridice, ierarhia normelor juridice şi caracterul obligatoriu al normelor faţă de autorităţile statului. Prin urmare, aceleaşi texte normative (Constituţia RDG sau Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice) duc la rezultate diferite, atunci când sunt supuse unor metodologii diferite de aplicare a dreptului, specifice unei anumite ordini politice (Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin [editori], *op. cit.*, p. 128).

limita suportabilităţii fizice? Este considerată o faptă ilicită tortura fizică şi psihică, bătaia? Dacă nu a fost tras la răspundere la timpul acela pentru comportamentul său, deşi acţiunile lui erau cunoscute şi la nivelul conducerii Ministerului de Interne, Direcţiei penitenciarelor şi Securităţii, nu înseamnă că el nu a săvârşit fapte împotriva legii. Cel mai elocvent exemplu rămâne declaraţia lui I.Gh. Maurer, explicată pe larg în prima parte a cărţii, pusă la dispoziţie de IICCMER şi citată întocmai şi în rechizitoriul procurorilor, formulată de altfel cu ocazia anchetei din 1968 în care a fost audiat şi Vişinescu.

În acelaşi context al declaraţiei fostului premier comunist, conform căreia justiţia nu trebuia să judece atrocităţile comise în numele regimului, a avut loc şi anchetarea cazului Gheorghe Plăcinţeanu, mort în închisoarea lui Vişinescu. Judecătoarea procesului fostului comandant a fost convinsă că el a acţionat pentru exterminarea deţinutului, lăsat în părăsire, deşi grav suferind de afecţiuni pulmonare şi intestinale, conform unui plan de la vârful Securităţii şi al Direcţiei Penitenciarelor[102]. În ciuda unui raport (1961) întocmit de un superior, care arunca vina asupra comandantului închisorii buzoiene, Vişinescu nu a fost tras la răspundere nici atunci şi nici în 1967-1968, aşa cum am văzut. De altfel, el a invocat inclusiv existenţa unei „practici" îndreptate împotriva persoanelor din cauza convingerilor lor politice, comportament care, evident, nu era în litera legii nici atunci. Însă bătrânul ofiţer a dorit probabil să indice o „regulă de aur" a regimului pe care l-a slujit: sub aparenţa legalităţii (legi, norme, regulamente), regimul a menţinut o practică contrară tuturor valorilor umane. Aşadar, raţiunea de stat era supravieţuirea regimului politic, şi nu viaţa omului.

În această logică, interpretarea legii sub toate aspectele ei de către funcţionarul public numit Alexandru Vişinescu s-a bazat pe o „pratică statală" curentă, dar a ignorat cu bună ştiinţă legea tocmai pentru ca obiectivele regimului, în acest caz exterminarea deţinuţilor politici, să fie împlinite[103]. Se ştie că deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat nu reprezentau nici o ameninţare, nici un pericol pentru nimeni în starea în care erau şi mai ales în închisoarea de maximă siguranţă. Mulţi dintre ei fuseseră condamnaţi la peste zece ani de închisoare, se aflau deja de ani buni în temniţe, iar o categorie importantă era reprezentată de bătrâni infirmi şi inofensivi. Nici nu s-ar putea argumenta că tânărul comandant a acţionat instinctiv pentru a genera o stare de control asupra deţinuţilor la începutul mandatului întrucât comportamentul său inchizitorial a continuat pe întreaga perioadă la puşcăria buzoiană. Aşadar, un tânăr ofiţer în putere aflat în posesia a numeroase mijloace de supraveghere (celule securizate, militari înarmaţi din paza exterioară, gardieni instruiţi, reguli draconice pentru regimul de viaţă al deţinuţilor, fără şanse de a se solidariza) a aplicat un tratament inuman celor aflaţi sub paza sa. Care a fost raţiunea aplicării acestui tratament, dacă nu exterminarea?

În procesul lui Vişinescu nu au fost arătate, probate şi scoase la lumină doar faptele. A fost cât se poate de evident, din prezentarea situaţiilor concrete în care se găseau deţinuţii politici aflaţi în închisoare, că utilizarea forţei şi a regimului sever nu era în nici un fel necesară. Scopul acestui tratament inuman nu a fost sub nici o formă protejarea cuiva de „violenţa ilicită", nu a reprimat nici o iminentă tulburare a ordinii existente în

102. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 126.
103. Cauza Streletz, Kessler şi Krenz contra Germania, K.-H.W. contra Germania, în Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin (editori), *op. cit.*, pp. 114, 117-120, 126-127.

penitenciar, nu a fost o consecinţă de neevitat a acţiunilor osândiţilor, aflaţi într-o închisoare de maximă siguranţă, imobilizaţi în celule individuale, straşnic păziţi, bolnavi şi supuşi unor suplicii chinuitoare[104]. În definitiv, singura raţiune pentru care se aflau încarceraţi era ispăşirea pedepselor, în nici un caz tortura lentă şi prelungită. În schimb, Vişinescu a încercat să se apere argumentând că nu el a dispus condamnările şi nu el a fixat tipul de regim carceral, ci justiţia/autoritatea penitenciarelor. Evident, o tentativă de a manipula realitatea, căci justiţia postcomunistă nu a pus în discuţie acest subiect, ci tratamentul aplicat de el în raport cu legile şi regulamentele din acea vreme.

În final, judecătoarea Curţii de Apel Bucureşti a concluzionat că fostul comandant nu poate fi exonerat pe motiv că nu a putut aprecia legalitatea unui ordin. De altfel, situaţiile punctuale şi ipotetice în care el ar fi fost derobat de răspundere erau menţionate explicit în legea penală valabilă în acea perioadă (Codul Penal al lui Carol al II-lea). Magistratul a oferit exemplul ordinelor privind izolarea deţinuţilor considerate ilicite de către instanţă. Aceste ordine veneau, afirma Vişinescu în 1967 în ancheta de partid, sub formă de „indicaţii"[105]. Or, aici judecătoarea identifică inadvertenţe majore de logică şi de drept:

a) Vişinescu nu ar fi avut nevoie de indicaţii privind izolarea deţinuţilor dacă era vorba despre o chestiune legală, reglementată, de unde rezultă că aceste ordine erau ilegale;
b) faptul – dovedit – că a avut acces la dosarele deţinuţilor l-ar fi obligat pe Vişinescu să înţeleagă ilegalitatea „indicaţiilor"/ordinelor întrucât pedepsele arătate în mandatele de executare a pedepselor, coroborate cu legile şi regulamentele în vigoare privind regimul ce trebuia impus osândiţilor, fie şi unora cu pedepse foarte mari, ar fi arătat lesne contradicţia flagrantă dintre ce a susţinut că i se solicita şi obligaţiile sale legale;
c) fractura logică ce apare între indicaţiile (ordinele) privind separarea individuală şi situaţiile, e adevărat, rare, dar care totuşi au existat, în care doi deţinuţi politici au ocupat aceeaşi celulă;
d) separarea deţinuţilor *sine die* în ciuda faptului că îndrumările scrise priveau doar perioada cât aceştia erau transferaţi spre închisoarea sa[106].

Vinovăţia personală *versus* culpa sistemului

Este Alexandru Vişinescu autor sau coautor al omorurilor, al tratamentului inuman la care i-a supus pe deţinuţi ori a fost doar un instrument docil în mâna sistemului criminal? Un fapt care nu poate fi contestat este că lichidarea deţinuţilor politici care a avut loc la Râmnicu Sărat şi tratamentul inuman aplicat celor care au supravieţuit au fost săvârşite *prin intermediul sistemului penitenciar*, mai exact, *prin tratamentul* aplicat în închisoare. În acelaşi timp, însă, nu poate fi tăgăduit faptul că fostul comandant a avut o contribuţie semnificativă la teroare, la tortură, la omor. Aflat în faţa judecătorilor, Vişinescu a considerat permanent că i se face o mare nedreptate pentru că este obligat să răspundă singur în faţa justiţiei, ridicând chestiunea responsabilităţii limitate.

104. Vezi în acest sens cum a argumentat CEDO o speţă similară, de utilizare disproporţionată a forţei agenţilor statului: Cauza Streletz, Kessler şi Krenz contra Germania, K.-H.W. contra Germania, în *ibidem*, p. 120.
105. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 233, 237-238.
106. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 132.

La unul dintre termene, la începutul lui 2015, când procesul luase deja o turnură clară împotriva fostului comandant, Vişinescu a protestat în sala de tribunal. Neputincios, simţindu-se părăsit de toţi cei care l-ar fi putut ajuta, el s-a întrebat retoric de ce pe banca acuzării este unicul inculpat: „Nu văd pe nimeni de la Direcţia Penitenciarelor, să vină cineva şi de la ei. De ce nu vine? Totul am făcut din ordinul lor, ei de ce nu sunt aici? Nu de capul meu (am făcut)"[107]. Chiar dacă în final judecătoarea avea să arate în actul de condamnare că tribunalul nu ar fi putut să-şi depăşească competenţa şi să judece şi alţi participanţi la tratamentele inumane, cu toate că aceştia au existat, Vişinescu nu putea fi exonerat de vinovăţie, având în vedere ordinele pe care le-a dat subordonaţilor, faptele grave pe care le-a săvârşit şi legile pe care le-a încălcat[108].

În termeni juridici, raportat la principiul răspunderii penale individuale, acţiunile lui Vişinescu, comise împotriva legii, arată aşa cum sunt ele expuse în hotărârea judecătorilor. Cum se împarte însă vinovăţia între el şi sistem, între el şi decidenţii sistemului, între el şi ceilalţi gardieni, responsabili medicali sau gradaţi de la Râmnicu Sărat? Astăzi, Vişinescu spune că el nu decidea nimic, că regimul de viaţă al deţinuţilor a fost stabilit de către superiorii săi (ca şi raţiile de hrană şi de încălzire pentru deţinuţi) şi că tratamentul la care au fost supuşi deţinuţii politici a fost de fapt în perfectă legalitate, în concordanţă cu legile şi regulamentele vremii[109]. Tot astăzi, instituţia moştenitoare a DGP din perioada comunistă a susţinut la proces că tot ce se întâmpla în puşcăria buzoiană nu era coordonat de DGP, ci de alte instituţii, precum Securitatea sau Partidul[110].

În mod neîndoios, Vişinescu a fost o verigă din lanţul de comandă, din mecanismul ucigaş care a făcut posibilă lichidarea foştilor deţinuţi politici. Dar nu orice verigă, pentru că el, şeful de închisoare, în mâna căruia au ajuns osândiţii, a avut un rol-cheie în torturarea sau chiar exterminarea lor. Lanţul a început cu decizia politică luată de diverşi actori privind arestarea, a continuat cu anchetatorii, securiştii, procurorii şi judecătorii şi s-a încheiat cu şefii de puşcărie, supraveghetorii, medicii şi gardienii. El a fost însă o rotiţă esenţială în circuitul criminal pentru că oricine a citit măcar câteva lucruri despre cum funcţiona sistemul represiv din România anilor '50 realizează că, pentru a pune în practică un asemenea tratament homicid într-o puşcărie, era nevoie de efortul unei întregi maşinării birocratice care instiga, întreţinea şi acoperea crima.

Trebuie subliniat că, în acest mecanism, Vişinescu s-a aflat la capătul lanţului de comandă, iar de mâna sa a depins în mod hotărâtor viaţa deţinuţilor politici închişi la Râmnicu Sărat. Prin tot ce a făcut, şi-a depăşit condiţia de simplu executant, aşa cum vom vedea, şi a făcut tot posibilul să apară şi să se comporte ca un fidel subordonat şi cirac obedient al voinţei politice care a stat deasupra sa. Gradul în care Vişinescu s-a implicat personal în chinuirea şi lichidarea deţinuţilor exprimă modul în care a înţeles să-şi exercite funcţia de comandant, să dea ordine care nu se regăseau în regulamentele vremii, să modifice vizibil regimul de trai din închisoare (raportat la alte puşcării din vremea respectivă) tocmai pentru a crea condiţiile unei lente alienări şi exterminări colective.

---

107. Note personale luate la şedinţa de judecată de la CAB, 28.01.2015. Vezi şi ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 77.
108. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 133-134.
109. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 76-80; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. III, f. 52.
110. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 184.

Prin hotărârile, directe sau indirecte, pe care le-a luat fără şovăire, Vişinescu nu a fost doar un participant la omor, la aplicarea tratamentelor inumane, ci a fost veriga decisivă a mecanismului ucigaş care a pus în aplicare decizia politică de lichidare a celor aflaţi sub comanda sa. El nu a fost doar părtaş la mecanismul letal care a curmat viaţa unor deţinuţi şi a chinuit zeci de muribunzi, a produs lungi şi grele suferinţe victimelor şi familiilor lor, ci chiar s-a identificat cu acesta şi a dat dovadă de un zel cu totul deosebit, care l-a înscris în galeria foştilor comandanţi pentru eternitate. Vişinescu a folosit toate instrumentele de care dispunea (şi care erau reglementate de lege, chiar de cea comunistă şi în condiţiile de atunci), dar nu pentru a-i menţine pe deţinuţii politici în viaţă şi într-o stare de sănătate decentă în închisoare, ci pentru a-i chinui şi pentru a le curma viaţa. A dat dovadă de obedienţă totală, oarbă, nezdruncinată de nici un text de regulament sau de vreo scenă din mica sa puşcărie care să îi ofere circumstanţe atenuante. Cu neclintita sa intransigenţă şi stăruinţa de a-i deposeda pe deţinuţi de orice drept elementar, el a depăşit cu mult limitele ordinelor şi a violat legislaţia vremii şi regulamentele penitenciare, aşa cum avea să arate instanţa. În definitiv, după regimul impus aici, scopul detenţiei la Râmnicu Sărat nu era executarea unei pedepse impuse de un tribunal (ilegală şi ilegitimă, cum s-a demonstrat deseori), ci lichidarea lentă prin apelul la o componentă a sistemului carceral aflată sub comanda unui *anumit* personaj.

În reţeaua de detenţie rezervată „politicilor" din România comunistă, tratamentele inumane deveniseră o obişnuinţă. Se ştie totodată că subordonarea faţă de partidul-stat a determinat o anumită stare de fapt în instituţiile represive, o acceptare generală a violării legii, girată de sistemul politic de putere. Chiar dacă e posibil să fi conştientizat această situaţie cu grave consecinţe legale, care, deşi nu se întrezăreau într-un viitor foarte apropiat, existau totuşi ca probabilitate îndepărtată, Vişinescu a continuat să le aplice deţinuţilor regimul carceral umilitor şi inuman. Aşa cum am văzut, declaraţia sa din 1967 a adus foarte puţine lămuriri asupra raporturilor sale cu guvernanţii sistemului – şi acestea mai degrabă informale. În schimb, cazul Plăcinţeanu a „sudat" probabil încrederea reciprocă a participanţilor la crimă şi le-a acordat garanţia confidenţialităţii şi protecţiei. A asigurat, pe de o parte, încrederea conducerii ministerului în Alexandru Vişinescu, a decidenţilor în capacitatea sa de a rezolva chestiuni delicate, în perfectă conspirativitate, cu maximă eficienţă, iar pe de altă parte, a fostului comandant în forţa acestora de a-l ocroti şi feri de orice neplăceri.

Totodată, trebuie subliniat că unitatea pe care Vişinescu o conducea avea o subordonare militară strictă, dar sistemul penitenciar de la vremea respectivă se afla – iar aici nu încape îndoială – sub controlul direct al autorităţilor politice/represive. Aşa cum am văzut, interesul direct al partidului unic era reeducarea sau chiar lichidarea fizică a opozanţilor politici, iar reţeaua concentraţionară reprezenta în acest sens unul dintre instrumentele importante ale circuitului. Mecanismul care a fost DGP în perioada dejistă avea componente diferite, delimitate, partajate, în funcţie de interesul decidenţilor şi de capacitatea represivă a acestora. În acest mecanism homicid, Râmnicu Sărat a reprezentat un nucleu important pentru lichidarea unor personaje care se mai aflau în viaţă la vremea când Vişinescu a fost numit comandant.

Revenind la declaraţia sa din 1967, instanţa a urmărit raporturile dintre Vişinescu şi superiorii oficiali sau informali. El a declarat că deseori relata direct conducerii DGP cazurile deosebite (deces, solicitări exprese ale deţinuţilor) şi „uneori" conducerii Securităţii din Ploieşti. L-a nominalizat explicit pe Vasile Lixandru, longevivul director

general al sistemului penitenciar, între 1956 şi 1962, practic întreaga perioadă în care Vişinescu a fost comandant la Râmnicu Sărat. Supravegherea „legalităţii" regimului în penitenciar le revenea procurorilor militari de la Ploieşti, regiune de care ţinea penitenciarul. În puşcărie puteau intra doar membrii conducerii DGP (şefi din structura centrală şi reprezentanţii serviciului de control şi ai celui intitulat „Pază şi Regim"), securişti (din serviciul „K", care, din 1956, era subordonat direct Securităţii, aşa cum am văzut, dar nu doar ei – vezi cazul lui Vasile Lupu, anchetator de Securitate la Ploieşti) sau oficiali cu aprobare specială. Secretarul de partid pe Râmnicu Sărat avea şi el acest „privilegiu", de care s-a şi folosit.

Concluziile anchetei comisiei de partid din primii ai dictaturii ceauşiste au arătat însă că, în realitate, şefii DGP nu aveau la Râmnicu Sărat nici o autoritate. Aşadar, trebuie făcută o distincţie între autoritatea formală şi cutuma stabilită de la centru, care a funcţionat, credem, în relaţia Bucureştiului cu penitenciarul buzoian. Superiorii lui Vişinescu din autoritatea penitenciară nu puteau ordona separarea deţinuţilor şi nici nu aveau drept de control[111]. Regimul de detenţie şi transferul deţinuţilor politici erau stabilite şi puse în practică doar cu acordul poliţiei politice, a cărei autoritate era foarte mare în sistemul concentraţionar comunist[112].

Judecătoarea este convinsă, aşa cum a subliniat în sentinţă, că procurorii au greşit când au afirmat că DGP nu avea drept de control în penitenciarul Râmnicu Sărat. Paradoxal însă, şi procurorii, şi judecătoarea au dreptate. Pe de o parte, ancheta din 1967 a dovedit că DGP, deşi era instituţia tutelară a penitenciarului buzoian, nu putea nici să dea indicaţii şi nici să controleze ce se întâmplă, deşi *legal* avea acest privilegiu şi chiar această obligaţie. În acelaşi timp, statutul special al închisorii, derivat din statutul deţinuţilor politici încarceraţi aici, nu permitea amestecul conducerii DGP: „De fapt, Direcţia Generală a Penitenciarelor, în afară de Aiud, nici în penitenciarele *Râmnicu Sărat*, Botoşani, Gherla *nu avea drept de ordin în problema separaţiunii, iar la Râmnicu Sărat nici drept de control*" [subl. A.M.] – aşa suna concluzia analizei făcute de autorităţile comuniste la câţiva ani de la dezafectarea penitenciarului. Realitatea a fost că abuzurile şi încălcarea legii au fost tolerate şi consimţite şi de Vişinescu, dar şi de către cei care trebuiau să îl controleze, dar care îi indicau regimul ce trebuia aplicat deţinuţilor[113].

Aşa cum am arătat, procurorul militar căruia îi era arondat penitenciarul făcea vizite regulate la Râmnicu Sărat, fiind însoţit şi de Vişinescu. Evident, cercetări şi controale în aparenţă. Un fel de ritual formal, fără nici un fel de consecinţe, în ciuda sesizărilor deţinuţilor[114]. Tot procurorul militar aproba înhumarea în cazul unui deces, deşi la închisoarea buzoiană nu s-a efectuat niciodată vreo autopsie întrucât magistratul a

111. *Ibidem*, vol. IV, f. 233, 237-238.

112. Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *op. cit.*, pp. 24, 103, 105-106, 327-329; Marius Stan, Mihai Burcea, Mihail Bumbeş, „Recrutarea cadrelor superioare de penitenciar: 1945-1989", în *Elite comuniste înainte şi după 1989. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, volumul II/2007, Editura Polirom, Iaşi, 2007, p. 96.

113. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 154; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 233, 236-238.

114. Ion Diaconescu, *Temniţa, destinul generaţiei noastre*, cu o prefaţă de Zoe Petre, Editura Nemira, Bucureşti, 1998, p. 234; Mihai Godó, *Iezuit. Nu câinele comuniştilor! Surâsul nedeţinutului*, traducere de Claudia Budău, prefaţă de Iulian Budău SJ, Editura Ratio et

autorizat întotdeauna înhumarea sub argumentul că moartea nu fusese violentă. Era de fapt o simplă procedură, formalizată printr-o adresă transmisă la Ploieşti şi care se întorcea cu acordul magistratului[115]. Tot Vişinescu a spus în sala de judecată că înhumările se făceau doar după ce Securitatea îşi dădea acordul[116]. Dar comandantul puşcăriei era, aşa cum am văzut, într-o relaţie de amiciţie cu oficialii loiali ai Procuraturii, Miliţiei şi Securităţii, mergeau la petreceri şi aveau cercul lor intim. E doar un indiciu care ne poate sugera puterea şi prestigiul directorului de închisoare dintr-un mic oraş, dar mai ales tipul de relaţie existent între autoritatea care trebuia să controleze/supravegheze aplicarea legii şi cel care o încălca. În plus, ierarhia în perioada comunistă funcţiona, aşa cum se ştie, într-un registru din care separarea puterilor în stat lipsea. Aşadar, autorităţile erau – prin raporturile dintre autoritatea tutelară (Ministerul de Interne, Securitate, Direcţia Penitenciarelor) şi oficialul care îndeplinea funcţia de comandant – conştiente de realităţile din penitenciarul Râmnicu Sărat. Prin inspecţii, vizite, controale, corespondenţă, autorităţile erau la curent şi cunoşteau în detaliu natura regimului de detenţie impus deţinuţilor politici în această închisoare.

Implicarea personală a comandantului este probată de sutele de documente de arhivă, aflate şi la dispoziţia magistraţilor care l-au anchetat şi judecat. După ce Vişinescu a fost pus sub învinuire, dar înainte să fie judecat penal pentru crimele de la Râmnicu Sărat, o curte civilă a ajuns la concluzia că i-a supus relelor tratamente pe deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat, iar unul dintre argumente era că el aproba personal sancţionarea deţinuţilor[117]. Dovezile precum referate de pedeapsă, refuzuri de a acorda tratament adecvat indicat în rapoarte medicale sau refuzuri de a respecta întocmai indicaţiile oficiantului medical al penitenciarului au rămas înregistrate în dosarele personale ale deţinuţilor. Nu ştim dacă fostul comandant a semnat olograf sutele de sancţiuni pentru a se şti „acoperit" ori pentru că intrase reflex într-o mecanică birocratică, cert este că probele există şi au cântărit foarte mult în evaluarea culpei.

Dacă actele emise în puşcărie nu au putut fi contestate, Vişinescu a negat în schimb că ar fi avut acces la dosarele deţinuţilor[118]. Conform lui Constantin Cişmigiu, cadrist la DGP în anii mandatului lui Vişinescu şi unul dintre cei care au inspectat închisoarea în calitate oficială, doar dosarele celor încarceraţi la Râmnicu Sărat, nu şi de la alte penitenciare din ţară, se păstrau la Bucureşti, la Serviciul Secretariat al DGP[119]. Alţi doi foşti angajaţi ai penitenciarului l-au contrazis însă[120]. La fel şi datele din arhive. Numeroase documente emise sub semnătura lui Vişinescu confirmă că acesta avea acces la dosarele personale. La rândul său, fostul deţinut Augustin Vişa, încarcerat şi el pentru scurtă vreme la Râmnicu Sărat, a relatat o întâmplare petrecută la puţin timp după depunerea sa în puşcăria buzoiană în care Vişinescu era în poseseia dosarului său personal.

Revelatio, Oradea, 2014, pp. 141-142; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. V, f. 171; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. V, f. 50.

115. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. XI, f. 169-170; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 226; vol. IV, f. 77v.
116. Note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.
117. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 191v.
118. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 78.
119. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 248, 248v.
120. *Ibidem*, f. 234, 236v.

Mai mult, ofiţerul a purtat un scurt dialog cu deţinutul, de unde reiese că Vişinescu cunoştea detaliile încarcerării, inclusiv faptul că Vişa trecuse prin lagărele din URSS[121].

Datorită regulamentelor penitenciare, comandantul avea acces la documente pentru a putea confirma identitatea deţinuţilor, cuantumul pedepselor, regimul carceral şi alte detalii privind persoanele transferate în custodia sa. Aceleaşi regulamente arătau inclusiv cum se păstrau dosarele personale. De asemenea, instrucţiuni cu privire la organizarea activităţilor în penitenciare, valabile începând cu 1957, stipulau că dosarul personal urma deţinutul la locul de deţinere. Totodată, regulile din penitenciare specificau clar că dosarul respectiv cuprindea numeroase acte şi documente aflate la dispoziţia comandantului, precum fişe, acte privind situaţia celui închis, inclusiv amănunte despre gradul de periculozitate, fotografii etc. În anumite cazuri, comandantul era obligat să studieze dosarul şi să facă caracterizări, o formalitate, dar în acelaşi timp o piesă importantă, un certificat în evaluarea deţinutului pentru trimiterea în domiciliu obligatoriu sau impunerea unui regim mai sever sau mai lejer într-un alt penitenciar. Şi în acest punct Vişinescu şi-a arătat din nou intransigenţa[122].

Ce legi a încălcat Vişinescu

În sentinţa penală de condamnare a Curţii de Apel Bucureşti privitoare la Alexandru Vişinescu apar de 23 de ori termenul „discreţionar" şi de 12 cuvântul „abuziv", cu referire la comportamentul comandantului faţă de deţinuţi. În ciuda faptului că s-a apărat cu argumentul că a respectat legea şi „a îndeplinit o funcţie", justiţia postcomunistă a ajuns la concluzia că acţiunile sale în privinţa celor întemniţaţi au fost făcute în dispreţul total al legii comuniste şi al regulamentelor vremii. Vişinescu a interpretat discreţionar legi, regulamente, ordine şi norme, a subliniat judecătoarea care l-a condamnat în primă instanţă, sau le-a încălcat deliberat. Sunt cuvinte grele, reci, care indică o vinovăţie directă şi clară[123].

Unul dintre obiectivele actului de condamnare al curţii bucureştene, asumat integral de Curtea Supremă, a fost să arate că fostul şef al puşcăriei din centrul României a încălcat în exercitarea mandatului său nu doar legile interne, ci şi principii fundamentale, drepturile omului şi mai ales pe primul dintre ele, dreptul la viaţă, transferând astfel dimensiunea culpei în zona infracţiunilor contra umanităţii. Prin această extindere – încălcarea flagrantă a dreptului internaţional – judecătoarea a încadrat automat fapta într-o categorie distinctă de crime imprescriptibile recunoscute la nivelul întregii comunităţi internaţionale.

În cei aproape şapte ani cât a durat mandatul lui Alexandru Vişinescu la Râmnicu Sărat, dosarul său profesional nu înregistrează însă nici o abatere cu referire la deţinuţii

121. Augustin Vişa, *Din închisorile fasciste în lagărele şi închisorile comuniste*, ediţia a II-a, Editura Karograf, 2012, pp. 386-387.

122. Ordinul 1250/20.06.1957 cu privire la instrucţiunile de aplicare a normelor de echipament-teren-gospodărire la formaţiunile şi unităţile MAI; Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 151; vol. VI, f. 143-144, 154, 159).

123. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 81.

politici. El însuşi s-a apărat, în 2014, în faţa anchetatorilor cu argumentul că nu a fost niciodată sancţionat în calitate de comandant de către Direcţia Centrală[124]. Deşi lucrurile nu stau tocmai aşa, din seria nu foarte lungă de sancţiuni primite de Vişinescu în 28 de ani de carieră – despre care notăm că nici una nu a fost foarte gravă (de la mustrare la zile de arest) –, una este explicită („încălcarea drepturilor privind drepturile deţinuţilor", în martie 1962), însă cel mai probabil se referă la deţinuţii de drept comun care deserveau celularul politicilor şi erau folosiţi la alte munci administrative în penitenciar[125]. Realitatea este cu totul alta întrucât, aşa cum am arătat, sistemul l-a protejat şi l-a menajat. Aşadar, replica lui Vişinescu este evident un fals argument, întrucât abuzurile erau chiar încurajate de către centru, iar procurorul căruia îi era arondat penitenciarul era evident la curent cu ceea ce se petrecea aici. Vizita lui era formală şi fără urmări pe termen lung[126].

Discuţia din spaţiul public privitoare la culpa lui Vişinescu a amestecat deseori jumătăţi de adevăr, interpretări pseudolegale şi polemici aride despre importanţa, semnificaţia şi echitatea actului justiţiei. Nu încape îndoială că între acuzarea şi apărarea lui Vişinescu au stat numeroase legi, norme, regulamente şi ordine din vremea respectivă, la care publicul nu a avut acces decât în sala de judecată. Unele s-au arătat în anchetă, fiind depuse la dosar încă din faza documentării cazului de către IICCMER, altele au fost aduse în faţa tribunalului. La un moment dat, chiar Vişinescu a cerut instanţei să fie identificate documente. După el, în cele câteva memorii pe care le-a depus, ca şi în scurta discuţie cu procurorii, lucrurile erau clare şi cădeau fie în sarcina superiorilor, fie în cea a subordonaţilor.

Se ştie astăzi că regimul comunist s-a instaurat pas cu pas, înaintând în proiectul de cucerire a puterii inclusiv prin mari valuri de arestări, care au transformat închisorile existente în România în locuri speciale de recluziune pentru deţinuţii politici. Viaţa din închisori s-a deteriorat în mod evident spre finalul anilor '40 şi începutul anilor '50, iar ulterior au fost reglementate aceste restrângeri ale drepturilor „politicilor" în paralel cu înăsprirea legislaţiei penale pentru infracţiunile politice[127]. Este adevărat că dispoziţiile oficiale le-au făcut viaţa grea deţinuţilor politici, însă nu acestea au provocat suferinţele extreme, chiar dacă deseori le-au întreţinut sau le-au amplificat, ci deciziile şefilor de închisori. Diferenţa dintre prevederile regulamentului şi ceea ce s-a întâmplat cu regimul de sancţiuni aplicat deţinuţilor de la Râmnicu Sărat îi este net defavorabilă lui Vişinescu, aşa cum vom vedea. O simplă lectură a regulamentelor aflate pe masa tribunalului arată încă o dată că persoana comandantului puşcăriei şi mai ales comportamentul său puteau face diferenţa, cu respectarea întocmai

124. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 79.

125. Vezi declaraţia colonelului Constantin Cişmigiu, fost angajat al serviciului de cadre al Direcţiei Penitenciarelor, în care a explicat că a mers în inspecţie la închisoarea Râmnicu Sărat în vremea mandatului lui Vişinescu inclusiv ca urmare a plângerilor unor deţinuţi privind nerespectarea regulamentului de către personalul locului de detenţie. Deşi în faţa procurorilor Cişmigiu a spus că a fost doar de trei ori la Râmnicu Sărat şi doar la începutul mandatului lui Vişinescu, în sala de tribunal a declarat că a făcut şapte-opt inspecţii (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 100; ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 246-248v).

126. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 128, 134.

127. *Ibidem*, f. 4-8.

a regulamentului[128]. De aici se naşte întrebarea: care a fost graniţa între respectarea legii de către administraţia Vişinescu şi abuz, cum a fost ea depăşită şi de către cine?

Potrivit regulilor din penitenciar, comandantul era stăpân absolut peste întreaga puşcărie. La Râmnicu Sărat el a fost cel mai important în ierarhie, a fost propriul lui stăpân şi a avut cel puţin puterea de care l-au acuzat procurorii. Din punct de vedere legal însă, responsabilitatea directă a comandantului a fost stabilită la distanţă de exact zece ani de două regulamente, din 1952 şi 1962. Astfel, şeful închisorii aplica pedepse, instituia regimul în funcţie de categoria de deţinuţi, impunea regimul sanitar şi de igienă. Tot el făcea inspecţii în unitatea carcerală şi controla ca hrana, baia şi plimbarea să fie în limitele regulamentelor penitenciare[129]. Funcţia se dovedea astfel un instrument cu puteri cvasitotale: „Comandantul locului de deţinere, [*sic!*] este răspunzător de toate evenimentele petrecute în locul de deţinere". Aşadar, comandantului îi revenea întreaga responsabilitate pentru ceea ce se întâmpla în închisoare, cu deţinuţii şi cu subalternii săi. Era însărcinat să aplice corect regimul şi izolarea deţinuţilor, era de asemenea obligat să se asigure că există toate resursele pentru aplicarea unui program carceral care respecta normele şi regulamentele din penitenciare, vizita celule pentru a inspecta dacă deţinuţii sunt trataţi conform regulilor, verifica de asemenea dacă aceştia au reclamaţii etc.[130].

Chiar dacă, prin absurd, am spune că nu Vişinescu a fost autorul direct al tratamentelor inumane aplicate deţinuţilor, prin faptul că lui îi revenea răspunderea pentru tot ce se întâmpla în penitenciar, tot ar fi fost considerat responsabil. Principiul nu este nou, a fost folosit în procese privind crime comise în cele două războaie mondiale şi sancţionează decizia unui superior sau, în cazul acţiunilor subordonaţilor săi, neglijarea dreptului său de a controla, supraveghea ori verifica, dată fiind poziţia sa dominantă. Altfel spus, un superior răspunde pentru actele subordonaţilor săi tocmai pentru că el are răspunderea la nivel de comandă[131]. Iar în cazul fostului şef de puşcărie, nota judecătoarea, era evident că subordonaţii săi, care i-au torturat ani de zile pe deţinuţii politici, nu puteau acţiona decât la ordinul său ori cu complicitatea sa. Chiar şi potrivit legii penale din timpul mandatului comandantului Vişinescu (Codul penal al lui Carol al II-lea), pentru faptele ilegale ale subordonaţilor săi împotriva deţinuţilor tot directorul de închisoare era răspunzător, întrucât el era autorul ordinelor ilicite[132].

---

128. Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 155).
129. Rechizitoriul procurorului de caz face trimitere la articolul 14 din Regulamentul de Funcţionare a Direcţiei Generale a Penitenciarelor, Coloniilor şi Unităţilor de Muncă (1952) şi Regulamentul privitor la organizarea pazei interioare şi exterioare a locurilor de deţinere, aprobat prin Ordinul Ministrului de Interne nr. 4044 din 20 noiembrie 1962 (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, f.v., adresele de însoţire şi rechizitoriul din 16 iunie 2014 privind pe inculpatul Vişinescu Alexandru, transmis instanţei odată cu întregul probatoriu, dosar nepaginat).
130. Instrucţiunile nr. 320 din 20 decembrie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3820 din 20 decembrie 1961 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 193-195).
131. CEDO a explicat în cauza Kononov contra Letonia ce se înţelege prin „răspunderea individuală la nivel de comandă" (Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin [editori], *op. cit.*, pp. 158, 169).
132. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 133.

Cât a acţionat Vişinescu împotriva deţinuţilor politici din proprie iniţiativă şi cât la solicitarea superiorilor săi rămâne un mister. Dacă el a primit într-adevăr, direct sau indirect, „recomandări" în legătură cu regimul „special" care trebuia aplicat deţinuţilor politici sau mai cu seamă unora dintre aceştia, demersul, dovedit doar în unele situaţii (vezi cazul Mihai Godó), era oricum ilicit, aşa cum vom vedea mai jos. Instaurarea regimului sever şi „specializarea" penitenciarului, discutate deja, confirmă însă că intenţiile conducerii Securităţii şi ale Ministerului de Interne au coincis cu regimul impus de Vişinescu deţinuţilor politici din stabilimentul său carceral. În schimb, documentele din arhivă arată partea demonstrabilă a chestiunii: implicarea personală a lui Vişinescu, împotriva actelor normative în vigoare, în a face viaţa celor încarceraţi extrem de dură, plină de greutăţi şi suferinţe.

Faptele lui Vişinescu au reieşit, aşa cum am văzut, în primul rând din documente, care s-au coroborat cu mărturii şi depoziţii. Ele au fost confruntate în proces cu toată împletitura legală existentă la acea vreme cu privire la sistemul concentraţionar şi regimul de viaţă al celor încarceraţi. Pe masa tribunalului au stat sute de asemenea acte, mai ales din ultima parte anilor '50 şi de la începutul anilor '60, adunate din arhivele Securităţii şi ale Direcţiei Penitenciarelor. Ordine, instrucţiuni şi regulamente au fost emise constant de către Minister pentru a reglementa regimul din penitenciare în funcţie de situaţia politică, nevoia de reorganizare administrativă, de regândire birocratică. O parte importantă a discuţiei are loc în jurul „normelor", condiţii minimale pentru tratamentul aplicat deţinuţilor şi impuse ca anexe la ordinele de ministru, care completau legile şi regulamentele existente. Reglementările priveau hrana persoanelor aflate în recluziune, starea cazarmamentului necesar, modul în care se făcea aprovizionarea sau încălzirea celulelor, cum era partajat programul zilnic al celor închişi, cum se acorda asistenţa medicală, chiar şi tipul de pedepse cu care puteau fi sancţionaţi aceştia.

Una dintre principalele acuzaţii aduse lui Vişinescu a fost înfometarea deţinuţilor prin diminuarea raţiilor de hrană ori prin refuzul abuziv de a le acorda. Din mărturiile supravieţuitorilor ştim că aici hrana sărăcăcioasă nu a depăşit în întreg mandatul lui Vişinescu 400-700 de calorii pe zi[133], deşi mesele, însumate, ar fi trebuit să atingă 2.400 de calorii într-o zi. Trebuie subliniat totodată că direcţia centrală a închisorilor considera că un deţinut nu poate rezista cu o alimentaţie care să însumeze 1.200-1.600 de calorii pe zi[134]. Aşadar, la Râmnicu Sărat, valoarea estimată a hranei zilnice era la jumătate faţă de minimul luat în calcul de autorităţile comuniste pentru supravieţuire.

Regimul de hrană de la Râmnicu Sărat nu era diferit de cel din alte închisori comuniste destinate deţinuţilor politici, adică era redus în comparaţie cu cel al deţinuţilor de drept comun, însă, fiind combinat cu alte suferinţe (programul strict de izolare, pedepsele cu regim sever pentru abateri minore, stresul, frigul extrem etc.), reprezenta un supliciu mult mai greu de suportat. Normele de hrană introduse de ministrul Alexandru Drăghici la finalul anilor '50 şi începutul anilor '60 stipulau în mod clar că un comandant de puşcărie era obligat să răspundă de această îndatorire, să se îngrijească „cu stricteţe"

133. Ion Diaconescu, Cicerone Ioniţoiu, *Prin ungherele iadului comunist Râmnicu Sărat*, f.e., Bucureşti, 2007, p. 20; Corneliu Coposu, *op. cit.*, p. 103; Ion Eremia, *Insula Robinson*, ediţia a II-a revăzută, Editura Andromeda Company, Bucureşti, 2006, pp. 166, 185.

134. Dumitru Lăcătuşu, Alin Mureşan (editori), *Casa terorii. Documente privind penitenciarul Piteşti (1947-1977)*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, p. 317 (doc. de la AANP, fond Secretariat, dosar. nr. 1/1956, vol. III, inventar 29, f. 514-515v).

ca deţinuţii să primească raţiile ce li se cuveneau din normele de hrană, în întregime şi la timp, dar şi să controleze calitatea hranei şi repartizarea ei. Totodată, comandantul *răspundea* de asigurarea tuturor cantităţilor de alimente, menţinerea sănătăţii şi „asigurarea bunului trai". Mai mult, regulamentul preciza clar că „aprobarea regimului de hrănire se dă de către comandantul unităţii".

În acelaşi timp, medicul avea şi el obligaţia de a stabili regimul alimentar pentru bolnavi. De asemenea, conform aceloraşi reguli, deţinuţii trebuiau hrăniţi conform unei norme de hrană „indiferent de locul de deţinere", iar bolnavii beneficiau de regim special, la recomandarea responsabilului medical. Se stipula clar ca „valoarea calorică a hranei să nu aibă o variaţie mai mare sau mică de 200 de calorii faţă de plafonul mediu al normei la care au dreptul militarii". Preceptele mergeau şi mai în amănunt: trebuia ca mâncarea să fie variată şi să fie preparate acele feluri care erau mai gustoase şi mai apreciate de către cei închişi. Evident, între clauzele din regulamentele vremii şi situaţia deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat a existat o neconcordanţă flagrantă[135].

Existau totodată norme de hrană speciale, cu mii de calorii, pentru osândiţii suferinzi, bolnavi de TBC sau distrofici. Este interesant de observat că şi aici medicul avea rolul său. El trebuia să fie atent ca normativele să fie respectate întocmai. Era de asemenea obligat să intervină, dar – atenţie – numai cu aprobarea scrisă a comandantului. La fel şi în cazul deţinuţilor care intrau în greva foamei şi refuzau hrana. În cazul deţinuţilor pedepsiţi cu izolarea, regimul alimentar trebuia administrat potrivit indicaţiilor primite de la centru, dar era interzisă depăşirea raţiilor din normele de hrană. În alte situaţii, când hrana pentru cei bolnavi de TBC nu putea fi preparată în închisoare, trebuia cerută aprobarea centrului pentru a li se acorda un plus de alimente[136].

Începând cu 1958, normele de hrană pentru deţinuţi erau de aproape 2.500 de calorii atât vara, cât şi iarna (în cazul celor care prestau munci, normele erau şi mai generoase). Din alimentaţia zilnică nu puteau lipsi alimente ca: pâine de grâu integral, arpacaş, fasole boabe, carne de vită, slănină, ulei, diferite rădăcinoase, legume proaspete, pastă de tomate, zahăr, marmeladă ş.a. La fel şi pentru bolnavi, care beneficiau, în plus, la propunerea medicului şi cu aprobarea comandantului, de un regim care includea brânzeturi, griş, paste făinoase, lapte ş.a. Pentru bolnavii de TBC şi distrofici, norma zilnică depăşea 3.500 de calorii, apropiindu-se de 4.000, şi însuma o cantitate foarte mare de alimente. Regimul prescris era şi aici foarte bogat: pâine de grâu integrală, orez, arpacaş, griş, paste, carne de vită, slănină, brânzeturi, lapte, unt, legume proaspete etc. În

135. Ordinul 1430 din 5.01.1958 privind aplicarea normelor de hrană prevăzute de instrucţiunile nr. 673100 din 5.01.1958; Instrucţiunile nr. 320 din 20 decembrie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3820 din 20 decembrie 1961; Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. III, f. 62, 77-78, 103; vol. VI, f. 150, 180-181, 183, 186).

136. Ordinul 1430 din 5.01.1958 privind aplicarea normelor de hrană prevăzute de instrucţiunile nr. 673100 din 5.01.1958; Instrucţiunile nr. 200 din 25 aprilie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3500 din 25 aprilie 1961; Instrucţiunile nr. 320 din 20 decembrie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3820 din 20 decembrie 1961 (*ibidem*, f. 62, 78-79, 90, 180-181, 183, 186).

cazul în care un deţinut declanşa greva foamei, acesta beneficia de un regim special de aproape 2.000 de calorii, din care nu lipseau ouăle, laptele, carnea de vită, grişul, marmelada, zahărul ş.a.[137].

Aşadar, asigurarea aprovizionării cu alimente şi respectarea normelor, inclusiv calitatea hranei şi distribuirea judicioasă a acesteia, erau responsabilitatea comandantului, care aproba personal regimul de alimentaţie şi meniul deţinuţilor. Tot lui îi revenea obligaţia de a cerceta cauzele pentru care alimentele lipseau şi, în consecinţă, deţinuţii nu puteau fi hrăniţi regulamentar – şi cât de mare a fost diferenţa dintre regulile de la acea vreme privind tratarea deţinuţilor şi hrana pe care au primit-o deţinuţii politici la Râmnicu Sărat... Cât despre dreptul exclusiv al comandantului de a acorda un regim special de hrană celor suferinzi, aşa cum prevedeau normele legale, Vişinescu l-a folosit deseori tocmai pentru a refuza hrănirea acestora. Aceste reguli citate mai sus şi aflate în vigoare în timpul mandatului său nu numai că nu au fost respectate de Vişinescu, ci tratamentul inuman a luat chiar forma unei înfometări sistematice, deliberat aplicate, în „scop de exterminare", aşa cum am arătat pe larg. Concluzia Curţii de Apel Bucureşti, confirmată de Curtea Supremă[138], subliniază această teză.

La apelul de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, avocatul lui Vişinescu a menţionat că, deşi scriptic normele legale erau asigurate, în realitate nu existau destule alimente şi echipamente pentru tratarea echilibrată a deţinuţilor politici, iar lipsa hranei pentru „politici" reprezenta o situaţie de „normalitate" în tot sistemul concentraţionar comunist. Acelaşi avocat a arătat totodată că: „Niciodată la Penitenciarul Râmnicu Sărat nu s-au primit alimentele prevăzute de normele de hrană". Judecătorii au respins însă solicitarea sa de a obţine documente suplimentare de la ANP, de unde să rezulte cantităţile de alimente, combustibil şi medicamente primite la penitenciar[139].

În privinţa cazarmamentului, instrucţiunile stipulau ca deţinuţii să beneficieze de îmbrăcăminte completă de puşcărie în funcţie de anotimp, iar din acest ansamblu vestimentar nu puteau lipsi căciula, batistele, cămăşile, izmenele, bocancii, păturile de lână şi chiar prosoapele. Iar pentru păstrarea igienei, nu treabuia să lipsească săpunul în cantităţi mari[140]. În privinţa măsurilor de curăţenie şi îngrijire, curtea a menţionat că acestea nu au fost puse în aplicare la penitenciarul Râmnicu Sărat câtă vreme deţinuţii politici au fost ţinuţi în condiţii mizere, fiind obligaţi, de pildă, să trăiască ani de zile alături de tineta de fecale sau făcând o singură baie în săptămână. De asemenea, judecătoarea procesului de fond al lui Vişinescu a subliniat că încălzirea celulelor era tot o atribuţie a comandantului, iar menţinerea în frig, ani în şir, a deţinuţilor politici a reprezentat un grav abuz al conducerii stabilimentului carceral, câtă vreme în aceeaşi unitate

137. Normele anexe ale Ordinului 1430 din 5.01.1958 privind aplicarea normelor de hrană prevăzute de instrucţiunile nr. 673100 din 5.01.1958 (*ibidem*, vol. VI, f. 216, 246, 247, 250, 255, 256).

138. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 84-88, 94, 97.

139. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 211, 257.

140. Ordinul 1250/20.06.1957 cu privire la instrucţiunile de aplicare a normelor de echipament-teren-gospodărire la formaţiunile şi unităţile MAI; Instrucţiunile nr. 200 din 25 aprilie 1961, aprobate prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 3500 din 25 aprilie 1961 (*ibidem*, vol. III, f. 220-221, 242; vol. VI, f. 124, 129).

concentraţionară deţinuţii de drept comun beneficiau de o cu totul altă situaţie, net superioară, cu celule încălzite şi condiţii de viaţă decente[141].

Actele normative ale vremii expun inclusiv posibilităţile legale ale şefului de puşcărie de a sancţiona deţinuţii cu pedepse. Evident, în funcţie de gravitatea abaterii, acesta avea la îndemână mustrarea, retragerea unui drept (nu era cazul aici, întrucât nu existau nici cele elementare) şi izolarea până la două săptămâni, cu avizul medicului. La cererea comandantului puşcăriei către conducerea direcţiei penitenciarelor, limita maximă de pedeapsă se putea dubla sau tripla. Deţinutul era pus în lanţuri doar dacă săvârşea „acte ostile" în timpul izolării. Cel sancţionat nu avea dreptul să doarmă pe timpul zilei. Nu era însă nicăieri stipulat că deţinutul nu putea folosi patul, ci doar că nu se putea odihni în pat. În schimb, la Râmnicu Sărat, regula era restrângerea dreptului la pat pentru toţi „politicii" pe timpul ziei, nu doar pentru cei pedepsiţi cu zile de izolator şi regim special de hrană (în cazul acestora din urmă, aşa cum am văzut, salteaua şi perna erau luate din celulă, iar uneori chiar şi patul era scos cu totul). În schimb, la închisoarea buzoiană acest supliciu a transformat patul într-un fel de „fata morgana", aşa cum arăta un fost deţinut închis aici aproape pe tot parcursul mandatului lui Vişinescu[142].

Despre regimul alimentar în timpul executării pedepsei cu izolarea, regulile epocii prevedeau ca deţinuţii să primească, alternativ, într-o zi 0,125 kg de pâine şi apă la discreţie, iar într-o zi hrană caldă, regim normal. Cu totul altfel stăteau însă lucrurile la puşcăria Râmnicu Sărat, unde regimul normal de hrană era altul decât cel stipulat de regulamente şi astfel, reducând o cantitate de hrană şi aşa împuţinată, se ajungea uşor la înfometare. În definitiv, comandantul Vişinescu a putut acorda pedepse atât de dure, care s-au transformat în rele tratamente, tocmai pentru că a interpretat abuziv legile şi regulamentele în vigoare, iar în multe cazuri le-a încălcat făţiş, utilizând în sens restrictiv şi distorsionat normele penitenciare pentru chinuirea deţinuţilor politici. A transformat severitatea extremă şi amploarea pedepselor, spune judecătoarea, în adevărate acte de tortură[143].

În privinţa programului zilnic, Curtea de Apel Bucureşti a argumentat că Alexandru Vişinescu a acţionat „abuziv şi discreţionar". Prin impunerea unui program carceral aberant deţinuţilor politici (cele 17 ore petrecute de deţinut „în afara patului" în celula de dimensiuni liliputane) a rezultat şi o putere discreţionară, un drept exclusiv şi suveran al comandantului, care nu rezulta din nici un regulament, respectiv „dreptul la pat". Aşadar, o interpretare exagerată a regulamentului a dat naştere unui privilegiu arbitrar al comandantului în vreme ce în alte închisori acesta era un element firesc, natural al cotidianului carceral, respectiv posibilitatea de a utiliza patul pe timpul zilei. În schimb, la Râmnicu Sărat acest „drept" era acordat în cazuri excepţionale şi interpretat ca fiind o formă de asistenţă medicală[144].

Excesele fără limite ale lui Vişinescu în fruntea închisorii au dat naştere la asemenea aberaţii izvorâte, chipurile, din actele normative ale vremii. Exemplul de mai sus avea să constituie de altfel una dintre principalele cauze pentru alienarea fizică şi psihică a celor închişi. Argumentaţia judecătoarei Carmen Veronica Găină merită să fie citată:

141. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 82-83.
142. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 175.
143. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 106, 109.
144. *Ibidem*, p. 105.

Pentru a justifica pedepsirea disciplinară severă a deţinuţilor politici pe motivul unor pretinse încălcări ale programului zilnic, pe de o parte, a impus a fi interpretată drept odihnă simpla aşezare pe pat sau chiar sprijinirea de acesta, iar, pe de altă parte, conştient fiind de lipsa, devenită traumatizantă, a oricărei activităţi, de restricţionarea drastică a minimului de exerciţiu fizic pe care îl asigura plimbarea, tot de el impuse [...] şi de efectul devastator produs de măsurile respective, perpetuate vreme de ani, asupra psihicului acelor deţinuţi, şi-a canalizat întreaga atenţie spre supravegherea lor permanentă (transformată într-o adevărată pândă), prin intermediul gardienilor din subordine (care, pentru a nu fi reperaţi, îşi înveleau încălţămintea în pâslă), exclusiv în legătură cu momentele deşteptării şi stingerii, sancţionând apoi, în mod drastic, abateri minore (şi de numai câteva minute) de la program, în condiţiile în care, potrivit cadrului normativ al epocii, pedepsele de el aplicate nu puteau fi contestate, după cum nu puteau fi contestate nici faptele descrise de gardienii supraveghetori, a căror realitate a fost negată deseori de către deţinuţii politici, care, potrivit menţiunilor din rapoartele de pedepsire anterior citate, au reclamat „învinuiri nedrepte", „înscenări" şi „bătăi de joc" la adresa lor[145].

Pentru a sublinia şi mai mult ferocitatea comportamentului la cârma stabilimentului carceral, instanţa a arătat că Alexandru Vişinescu a încălcat inclusiv dreptul la plimbare, care nu era îngrădit în cazul deţinuţilor politici nici prin regulament şi nici prin ordine ministeriale sau note (care ar fi fost oricum ilegale), aşa cum arată numeroasele mărturii. Dintr-o activitate cotidiană menită să spargă rutina atât de dăunătoare stării fizice şi psihice a celor închişi, şi această acţiune s-a transformat într-un drept suveran acordat discreţionar. Plimbarea ar fi trebuit să dureze 30 de minute zilnic, dar numeroasele mărturii de la Râmnicu Sărat dovedesc faptul că plimbarea de aici era mult mai scurtă şi existau situaţii când nu s-a acordat deloc acest drept. Absenţa acestei unice activităţi în afara celulelor strâmte de la Râmnicu Sărat a întreţinut depresia şi alienarea „politicilor".

Asigurarea asistenţei medicale era tot obligaţia comandantului penitenciarului, care nu putea funcţiona fără infirmerie (de subliniat că la penitenciarul Râmnicu Sărat nu a existat niciodată infirmerie de la înfiinţare şi până la dezafectarea stabilimentului). La fel ca în cazul hranei sau al cazarmamentului ori al altor elemente ale regimului penitenciar, şeful puşcăriei era obligat să le asigure deţinuţilor îngrijirea de specialitate. În absenţa medicamentelor, el răspundea pentru astfel de deficienţe şi era chiar obligat să chestioneze centrul cu privire la lipsurile constatate. Organizarea primitivă a închisorii inclusiv în ceea ce priveşte acordarea asistenţei medicale specializate – absenţa infirmeriei; deplasarea medicului delegat o singură dată pe săptămână la penitenciar; regimul total de izolare şi regulile stricte de interacţiune dintre medic şi pacientul deţinut, care transformau acordarea asistenţei de specialitate într-un act formal; mediul total impropriu pentru cei grav bolnavi, unii aflaţi la vârste înaintate; condiţiile de cazare distructive pentru sănătatea celor încarceraţi – a fost considerată de către judecătoare o negare premeditată a acestui drept fundamental al deţinutului. Totodată, între atribuţiile comandantului se regăsea şi obligaţia de a solicita direcţiei centrale acordul pentru internarea deţinuţilor grav bolnavi la penitenciarul-spital Văcăreşti. În schimb, de multe ori, Vişinescu fie a ignorat cererile şi referatele medicilor, fie le-a transmis târziu. E

145. *Ibidem*, p. 82.

una dintre probele directe privind implicarea sa în tentativa de lichidare („nimicire") a deţinuţilor, cazurile Plăcinţeanu şi Arnăutu fiind elocvente în acest sens[146].

În privinţa deceselor din închisoare, din moment ce încă în regulamentul penitenciar din 1952 era clar stipulat că şeful puşcăriei (comandantul) era direct răspunzător de viaţa deţinuţilor aflaţi în custodia sa, acestea apar ca o mare şi grea responsabilitate a lui Vişinescu. Acest detaliu coroborat cu tratamentul aplicat deţinuţilor de la Râmnicu Sărat în timpul mandatului său şi cu principiul conform căruia un ofiţer superior este responsabil de actele subordonaţilor săi chiar dacă, prin absurd, el a fost neglijent şi nu a supravegheat îndeajuns activitatea puşcăriei, îl indică pe Vişinescu drept răspunzător pentru morţii înregistraţi aici. În acest fel, răspunderea legală în privinţa deceselor din timpul directoratului său a fost de netăgăduit, aşa cum a remarcat şi judecătoarea procesului său de fond.

În privinţa izolării extreme a celor închişi la Râmnicu Sărat trebuie spus că deţinuţii politici erau separaţi în tot Gulagul de deţinuţii de drept comun. De la această regulă nu putea să se abată nici un comandant de închisoare. Era obligatoriu ca „politicii" să fie separaţi nu doar de deţinuţii de drept comun, ci chiar între ei. Aşa cerea, negru pe alb, regulamentul penitenciarelor, valabil chiar şi spre finalul anului 1962, deci într-un moment când regimul se relaxa şi valuri de osândiţi părăseau închisorile politice. Pentru liderii politici legile peniteniciare erau şi mai severe: „Cei care au avut diferite funcţii de conducere vor fi izolaţi de restul deţinuţilor"[147].

Judecătoarea procesului Vişinescu a subliniat însă că izolarea severă din penitenciarul buzoian s-a făcut, de fapt, fără o bază legală. Cu alte cuvinte, amestecul de reguli şi acte normative, uneori „întărite" de ordine ministeriale sau „indicaţii" verbale venite pe cale ierarhică, a fost un „ambalaj" corespunzător în aparenţă, dar nu şi legal în realitate. Codul penal din 1948 impunea o perioadă determinată pentru izolare, în funcţie de mărimea pedepsei, care însă nu putea depăşi doi ani, iar până la şase ani, doar cu aprobarea ministrului Justiţiei. Aşa cum se poate intui, nu a existat o astfel de aprobare specială pentru vreun deţinut politic închis la Râmnicu Sărat. De asemenea, în afară de aceste termene, separaţiunea celulară se putea face doar pe timpul nopţii, în vreme ce pe timpul zilei osândiţii lucrau în comun. Nicăieri însă nu se vorbeşte despre izolarea extremă, cu reguli draconice precum cele impuse de comandantul Alexandru Vişinescu la Râmnicu Sărat.

De altfel, în ancheta demarată după venierea la putere a lui Nicolae Ceauşescu pentru investigarea abuzurilor comise în sistemul carceral în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Alexandru Vişinescu declara în cadrul audierilor (1967) că decizia privind izolarea individuală celulară a deţinuţilor politici a venit pe cale ierarhică. Modul de transmitere a hotărârii nu a fost însă un ordin licit, ci un „înveliş" („indicaţia"), o aparenţă înşelătoare pentru cine caută astăzi resortul legal al deciziei:

> În privinţa separaţiunii acestor deţinuţi [politici – n. A.M.], indicaţia era ca în fiecare cameră să fie câte un deţinut şi numai în cazuri speciale erau ţinuţi câte 2 deţinuţi. De fapt

146. *Ibidem*, pp. 99, 103, 104.

147. Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 143).

de modul cum trebuie să fie ţinuţi [deţinuţii politici – n. A.M.] în penitenciar se preciza în adresa de depunere a acestora de către organele operative ale MAI.

În realitate, astfel de „adrese" se referă adesea doar la transportul deţinutului până la puşcăria buzoiană. Cine caută sensurile ascunse ale prolixei depoziţii înţelege că „indicaţia" era o cutumă care se aplicase şi ea în cel mai mare secret[148].

Aşadar, nu o lege, un decret sau un ordin ministerial a funcţionat ca regulă, ci arbitrariul, deciziile informale[149]. Când a analizat cazul înaltului oficial nazist Adolf Eichmann, Hannah Arendt a pus în discuţie teoria executării ordinului, dar şi *forţa* ordinului şi mai ales importanţa covârşitoare a celui care îl transmite, precum şi raportul, simbolic sau ierarhic, în care se află cu executantul. În unele cazuri – şi credem că în situaţia lui Vişinescu a intervenit o asemenea înţelegere a lucrurilor –, „cuvintele aveau forţă de lege". Diferenţa dintre un ordin scris şi un *cuvânt* rostit era că cel din urmă nu era interpretat ca limitat la o situaţie concretă, ci se putea întinde oricât în timp[150]. În această speţă punctuală, în care şeful de puşcărie a aplicat acelaşi regim din prima până în ultima zi a mandatului său, este de presupus că indicaţia a venit de timpuriu, împreună cu însuşirea ideii că tratamentul carceral menit trebuia să fie de o duritate extremă.

Aşa cum am văzut, pe tot parcursul directoratului lui Vişinescu, instituţiile centrale şi judiciare (Ministerul tutelar, poliţia politică, instituţia penitenciarelor, Procuratura) au fost la curent cu ce se întâmpla la Râmnicu Sărat. Cum România era membră a Naţiunilor Unite din 1955, nu se poate spune că autorităţile române nu cunoşteau principiile dreptului internaţional care sancţionau crimele împotriva umanităţii (principiile cuprinse în Carta Tribunalului de la Nürnberg, confirmată de Adunarea Generală a ONU încă din 1946). De altfel, într-o cauză similară a CEDO privind comiterea unei crime împotriva umanităţii (deportarea populaţiei civile din Estonia în URSS), Curtea europeană a considerat de neacceptat argumentul că cei vinovaţi de crime împotriva umanităţii nu puteau cunoaşte incriminările din dreptul internaţional după raţionamentul expus mai sus: URSS era membră a ONU, iar autorităţile sovietice cunoşteau şi recunoşteau validitatea principiilor dreptului universal care sancţiona aceste crime[151].

La câţiva ani după dezafectarea penitenciarului, în plină epocă comunistă, comparând prevederile legale cu situaţia de fapt, autorităţile constatau că la Râmnicu Sărat funcţionau alte cutume, stabilite tacit în funcţie de priorităţile regimului. Din declaraţia dată atunci de Vişinescu reiese că la Râmnicu Sărat se aplicau numeroase excepţii (de la lege şi regulamente, de la cutumele de comunicare cu şefii săi), după interesul de moment, de context, la care Vişinescu a consimţit natural. Dacă atunci, în 1967, Vişinescu nu a fost tras la răspundere, deşi constatarea era clară, jumătate de veac mai târziu el nu va mai putea fi exonerat. Însă nu doar pentru izolarea totală a deţinuţilor a fost condamnat, cum ar putea interpreta cineva, ci pentru tratamentele inumane pe care le-a aplicat şi patronat

148. *Ibidem*, vol. IV, f. 233, 237 (declaraţia poate fi accesată şi online la http://www.cnsas.ro/documente/ancheta_1968/D%20000019%20vol.%2005.pdf, 1.04.2017 [doc de la ACNSAS, fond Documentar, cota D 19, vol. 5, f. 204-206]).

149. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 60, 63-64.

150. Vezi Hannah Arendt, *op. cit.*, pp. 163-165.

151. Cauza Kolk şi Kislyiy contra Estonia, cauza Penart contra Estonia, în Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin (editori), *op. cit.*, pp. 145-146.

şi pentru exterminarea fizică a unor deţinuţi politici, în care, desigur, separarea individuală a deţinuţilor a avut un rol major.

Este de asemenea bine cunoscut faptul că pe toată perioada încarcerării la Râmnicu Sărat deţinuţii politici nu au avut drept la pachet, vorbitor sau corespondenţă. Ministrul adjunct al Internelor şi coordonatorul[152] direcţiei penitenciarelor comuniste între 1953 şi 1955, generalul-maior de Securitate Ady Ladislau (care avea să devină ulterior, ca deţinut la Râmnicu Sărat, „prizonierul" şi unul dintre zecile de mii de oameni afectaţi de acest ordin abuziv), a aprobat în aprilie 1955 ca deţinuţilor politici să le fie restrânse drepturile, deşi, potrivit regulamentului, li se recunoştea posibilitatea de a primi pachete, vizite la vorbitor şi corespondenţă. Aşadar, se propunea şi se formaliza o decizie prin care erau restrânse drepturile deţinuţilor politici din anumite penitenciare, aplicată şi anterior în baza unor ordine *verbale*, dar nu şi transpusă în circuitul birocratic. Era, evident, o decizie care nu avea nici o acoperire legală.

Printre penitenciarele supuse acestor restricţii era şi Râmnicu Sărat. Aşadar, chiar şi înainte de comandantul Vişinescu, legea era încălcată la închisoarea buzoiană, iar deţinuţii politici erau privaţi de drepturi[153]. În realitate, încă din 1948 la Râmnicu Sărat li s-au impus unele restricţii deţinuţilor închişi pe criterii politice[154]. Abia la finalul lui 1962 decizia privind restrângerea drepturilor pentru deţinuţii politici s-a formalizat într-un nou regulament privind regimul în unităţile de detenţie („Deţinuţii contrarevoluţionari nu au dreptul la pachet, vorbitor, cărţi poştale, ţigări şi bani, decât numai cu aprobarea ministrului Afacerilor Interne")[155].

În concluzie, dreptul la vorbitor nu a fost acordat niciodată deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat, corespondenţa a fost permisă doar în cazuri speciale (de regulă, era refuzată); la fel şi pachetul ori vorbitorul, chiar înainte de Vişinescu, cu toate că nici de această dată comparaţia nu l-a absolvit de vină[156]. Ca şi în alte situaţii, fostul comandant a interpretat regulamentul în cel mai restrictiv mod cu putinţă în cazul aplicării drepturilor deţinuţilor politici la corespondenţă, pachet şi vorbitor. În acelaşi timp, ordinele verbale pe care le-a primit, le-a acceptat/asumat şi le-a instituit erau ilegale.

Chiar şi în privinţa dreptului la muncă restrângerea s-a făcut în mod ilicit, a conchis judecătoarea Curţii bucureştene[157]. Evident, au existat şi excepţii, cea mai cunoscută fiind Vasile Luca, amintit de însuşi Vişinescu în declaraţia dată la câţiva ani după

152. În timpul regimului comunist, începând cu 1949, odată cu trecerea, după model sovietic, a aparatului penitenciar în subordinea MAI, un adjunct al ministrului coordona activitatea DGP.
153. Nota-raport semnată de lt.-col. Ilie Bădică, şeful DGP, a fost aprobată, în aprilie 1955, de Ady Ladislau, locţiitor al ministrului Afacerilor Interne. Ulterior, ministrul Alexandru Drăghici a încuviinţat aceste măsuri (Dumitru Lăcătuşu, Alin Mureşan [editori], *op. cit.*, pp. 336-337, 354-355 [doc. de la AANP, fond Secretariat, dosar FN/1956, vol. VI, inventar 13, f. 88-89, 90-90v]).
154. Emil Lupu, „Anatomia represiunii. Penitenciarul din Râmnicu Sărat, 1948-1952", în *Arhivele Totalitarismului*, anul VII, nr. 3-4(24-25)/1999, p. 154.
155. Vezi art. 58, alin. 3 din Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 150).
156. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 127.
157. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 65.

dezafectarea penitenciarului. La acel moment, Luca murise în Zarca Aiudului de patru ani. La închisoarea Râmnicu Sărat, fostului ministru de Finanţe i se dăduse posibilitatea de a munci în celular, unde se amenajase un mic atelier, şi i s-a acordat dreptul la pachet şi vorbitor cu familia. Şi cel puţin într-un alt caz, tot al unui fost „fiu" al regimului, căzut însă în dizgraţie şi ajuns deţinut, Vişinescu i-a permis osânditului să primească un pachet şi să-şi întâlnească soţia[158]. Două excepţii care întăresc regula că fostul comandant a acţionat discreţionar, în afara actelor normative în vigoare, fiind ghidat mai degrabă de obedienţa faţă de centrul decizional.

Pe lângă restricţiile de ordin general, vădit ilegale, Vişinescu aplica uneori şi alte interdicţii, tot împotriva normelor în vigoare. De exemplu, unui deţinut politic i-a interzis dreptul la pachet vreme de nouă luni[159] deşi, din toate mărturiile existente, nu rezultă că vreun „politic" de la Râmnicu Sărat ar fi primit vreodată vreun pachet de la rude. În schimb, în alte închisori, deţinuţii primeau, într-o anumită perioadă, pachete şi chiar drept la vorbitor[160]. Cei aflaţi în această categorie damnată şi închişi pentru delicte împotriva statului comunist nu erau privaţi de dreptul de a face plângeri, dar acesta era limitat la o singură cerere de maxim două pagini pe an către Comitetul Central, Consiliul de Stat, Consiliul de Miniştri, ministrul de Interne şi Procurorul general. În schimb, puteau face oricând sesizări şi reclamaţii verbale sau scrise către comandantul închisorii[161]. Sunt frecvente cazurile când plângerile nu au avut nici un efect în ce priveşte situaţia deţinuţilor politici ori când conducerea închisorii nici nu se mai lăsa deranjată de asemenea nemulţumiri.

Este neîndoios faptul că, dincolo de regulile din actele normative interne, acţiunile lui Vişinescu au încălcat brutal inclusiv drepturile inalienabile ale omului. Într-o cauză privind condamnarea crimelor comise de regimul comunist german, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că protejarea vieţii umane reprezintă „raţiunea de stat", iar dreptul la viaţă e valoarea supremă în ierarhia drepturilor omului[162]. Potrivit judecătorilor din speţa în care CNSAS l-a trimis în justiţie pentru a dovedi că a fost securist, Vişinescu a comis fărădelegi şi a acţionat împotriva deţinuţilor politici pe care îi avea în subordine, încălcând flagrant „drepturi şi libertăţi fundamentale ale omului garantate prin legile în vigoare şi la acea dată"[163]. Mai mult, faptul că, inclusiv în vremea dictaturii, un organism intern de anchetă a constatat – la câţiva ani de la dezafectarea penitenciarului şi încetarea mandatului lui Vişinescu la Râmnicu Sărat – grave abateri în tratamentul

158. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 237; vol. II, f. 230 (vezi şi declaraţia luată de IICCMER lui Valentin Cristea [APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 188], 234; APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 268, 271, 272, 457; Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 270; Interviu cu Ion Diaconescu realizat de Cosmin Budeancă la Bucureşti, iunie 2007. Transcrierea şi tehnoredactarea: Alin Mureşan, verificarea: Andrei Lascu. Interviul se află în AIO-IICCMER [APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 147]).
159. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. IV, f. 126.
160. *Ibidem*, vol. XI, f. 441-442, 576, 714-715.
161. Regulamentul privitor la aplicarea regimului în locurile de deţinere, aprobat prin Ordinul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi al ministrului Afacerilor Interne nr. 4045 din 20 noiembrie 1962 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 153-154).
162. Cauza Streletz, Kessler şi Krenz contra Germania, K.-H.W. contra Germania, în Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin (editori), *op. cit.*, 2016, p. 117.
163. Sentinţa civilă nr. 336/5.02.2014 a CAB, Secţia a VIII-a Contencios administrativ şi fiscal, p. 6 (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 193v).

acordat deţinuţilor demonstrează că sistemul şi diriguitorii săi conştientizau pe deplin încălcarea legii la momentul când faptele au fost săvârşite. Aşadar, insistenţa tribunalului de a proba încălcarea unor principii fundamentale de drept de către Vişinescu la acea dată a fost esenţială pentru a arăta că fostul comandant este vinovat.

Apărarea lui Vişinescu

În prima zi în care a fost confruntat de presă cu acuzaţiile care i se aduceau, Alexandru Vişinescu s-a apărat, susţinând că el şi-a făcut doar datoria. Apoi, pe măsură ce investigaţiile se apropiau de final, iar mai târziu în cursul procesului, s-a dezvinovăţit cu argumentul că legea a fost mereu de partea sa şi nu a încălcat-o. La jumătate de veac după dezafectarea penitenciarului, legea s-a întors împotriva lui. Cum s-a apărat însă Alexandru Vişinescu?

În ancheta procurorilor (august 2013 – iunie 2014), el a fost audiat o singură dată, la începutul anului 2014[164]. Nu a produs şi nu a adus probe semnificative în apărarea sa, cu toate că avocata sa a afirmat la Curtea Supremă că lui nu i-a fost acceptată nici o probă[165]. Afirmaţia este inexactă. După prima înfăţişare, Vişinescu a solicitat instanţei ca instituţii locale şi centrale, de ieri sau de azi (MAI, Primăria Râmnicu Sărat, Inspectoratul Judeţean Ploieşti – pentru fosta regiune Ploieşti şi IICCMER), să precizeze a cui era atribuţia stabilirii normelor de hrană, de echipare, de dotare şi medicale în penitenciar, ce atribuţii avea comandantul, unde erau păstrate dosarele deţinuţilor, să nominalizeze cazurile de deces în puşcărie din perioada sa şi să arate locul de înhumare, să nominalizeze organul de decizie operativă în privinţa deţinuţilor, să explice care era temeiul în baza căruia fusese acuzat şi să fie audiaţi doi martori. A mai cerut apoi verificarea actelor medicale, identificarea ofiţerilor de contrainformaţii din penitenciar, precum şi cercetarea dosarelor celor închişi. La apelul de la Curtea Supremă a solicitat să se verifice registrele de la Administraţia Penitenciarelor pentru a se dovedi că stocurile de hrană, medicamente şi combustibili de la Râmnicu Sărat ar fi permis asigurarea normelor de atunci, să fie verificate arhivele pentru a se confirma că medicii de la Râmnicu Sărat i-au tratat cum se cuvine pe deţinuţi, precum şi o expertiză care să stabilească dacă cele şase decese imputate lui de prima instanţă au fost cauzate de regimul carceral din penitenciarul buzoian. Însă judecătorii Curţii Supreme nu au fost de acord cu aceste cereri.

Multe dintre demersuri fuseseră deja făcute. În prima parte a procesului, solicitările inculpatului de a fi lămurite raporturile sale cu Direcţia Generală privind regimul deţinuţilor au primit răspuns pe parcursul judecăţii, primăria Râmnicu Sărat a fost chestionată cu privire la decese, s-a lămurit statutul comandantului, arhivele au fost cercetate, au fost căutaţi supravieţuitori dintre foştii angajaţi ai închisorii şi martorii propuşi de fostul comandant au fost chemaţi în instanţă. De asemenea, prima curte de judecată a încuviinţat cererea de probe de la diferite instituţii: documente referitoare la hrană, condiţiile de cazare, echipament, asistenţa medicală, măsurile igienice din arhiva Administraţiei Penitenciarelor cu privire la perioada mandatului său. În privinţa documentelor medicale,

164. APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 76-80.
165. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 206-207, 281v.

actele sunt la dosarul cauzei, adunate în anchetă şi în cursul dezbaterilor de la tribunal, iar legătura de cauzalitate dintre decese şi acţiunile fostului comandant a fost tocmai una dintre mizele procesului, care a răspuns la această întrebare cu probe şi martori[166].

Vişinescu a refuzat constant să dea declaraţii în faţa tribunalului încă din noiembrie 2014, cu toate insistenţele judecătoarei, care l-a îndemnat aproape la fiecare termen să o facă; în ciuda câtorva fraze, a tăcut şi la Curtea Supremă[167]. Alteori, Vişinescu spunea răspicat „nu", în ciuda zecilor de depoziţii care curgeau în faţa audienţei şi îl provocau sau cel puţin impuneau un răspuns din partea sa, iar cu alte ocazii a afirmat[168], incoerent şi cu greutate, că nu era în stare să comunice şi a îndemnat-o pe avocată să vorbească în numele său. Când în sala de judecată a fost vizionat un film despre infernul de la Râmnicu Sărat, Vişinescu a rămas impasibil[169]. Nici în tinereţe, când conducea penitenciarul, nu era un bun vorbitor în împrejurări oficiale. Lega greu frazele, nu-şi găsea cuvintele şi făcea pauze mari[170]. Acum însă parcă nu mai putea vorbi deloc. Puţinele sale explicaţii au fost lacunare, limitate, aproape constant monosilabice şi au fost obţinute cu greu de completul de judecată, care l-a chestionat fie după o întregistrare audiovizuală, fie când bătrânul inculpat a adus o listă cu nume ale foştilor angajaţi ai penitenciarului. A negat toate acuzaţiile, dar nu a reuşit să aducă argumente convingătoare în faţa valului de documente şi de martori care îl incriminau.

În faţa tribunalului s-a citit în schimb declaraţia sa luată de procurori în anchetă[171]. O depoziţie sumară, lacunară, cu puţine precizări, cu erori factuale demonstrabile[172] şi cu concluzia personală că fostul comandant a respectat legile şi regulamentele, iar regimul de viaţă al deţinuţilor a fost stabilit de către superiorii săi. La finalul procesului de la Curtea de Apel Bucureşti, în care Vişinescu a refuzat să dea explicaţii, judecătoarea a interpretat această atitudine drept una sfidătoare şi de lipsă totală de empatie faţă de victimele sale, „lipsa oricăror scrupule şi mustrări de conştiinţă". De asemenea, pentru magistrat, comportamentul lui Vişinescu, care s-a disculpat încercând să arunce responsabilitatea pe umerii subordonaţilor sau ai superiorilor, a fost probabil sugestiv pentru a contura un profil insolent al torţionarului[173].

166. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. I, f. 275-276; vol. II, f. 145v-146v; vol. III, f. 52; vol. VI, f. 58v; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 206-207, 258v-259.
167. *Ibidem*, vol. II, f. 143v; vol. IV, f. 2, 76v, 78, 196v; vol. VI, f. 3, 68; vol. VII, f. 3; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 258v, 259, 311v.
168. Aşa cum a făcut la termenul din 9.07.2015, argumentând în câteva propoziţii rostite împiedicat că are indicaţii de la medic în acest sens.
169. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 197.
170. Mădălin Hodor, „Portret de torţionar: Alexandru Vişinescu", *Revista 22*, 10.12.2013, disponibil online la http://www.revista22.ro/portret-de-tortionar-alexandru-visinescu-35111.html (5.08.2016).
171. După mai multe amânări, Vişinescu a fost audiat la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie de către procurorii Secţiei de Urmărire Penală şi Criminalistică la 14.01.2014. Declaraţia a fost ulterior citită la şedinţa de judecată a Curţii de Apel a capitalei din 5.11.2014 în urma refuzului repetat al fostului comandant de a fi audiat la propriul proces. Pentru detalii, vezi subcapitolul „Vişinescu în faţa presei şi a autorităţilor" din prima parte a volumului.
172. Aceleaşi erori din declaraţia dată în anchetă privind bornele temporale ale mandatului său la Râmnicu Sărat le-a comis şi într-un memoriu adresat Curţii de Apel Bucureşti (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol III, f. 52).
173. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 149-150.

Încă de la primul termen al procesului, apărarea s-a dovedit lipsită de imaginaţie şi determinare. Deşi aveau dreptul să conteste acte de procedură şi să încerce demontarea unor demersuri ale anchetatorilor, avocaţii inculpatului au rămas pasivi[174]. Din această etapă s-a putut constata cu uşurinţă fie că Vişinescu a tratat acest dosar cu lejeritate, fie că şi-a făcut un calcul greşit privind posibilitatea de a amâna *sine die* procesul, fie că avocaţii săi nu au fost interesaţi de caz sau nu s-au arătat destul de abili. Oricum ar fi, ritmul rapid în care a debutat acţiunea în instanţă a fost cauzat şi de viteza cu care s-a trecut peste această etapă, de absenţa oricărei dezbateri referitoare la modul în care s-a derulat ancheta. Era astfel destul de clar că bătrânul ofiţer nu fusese prevenit de apărători cu privire la implicaţiile demersului judiciar, care îl luase complet pe nepregătite. Numeroşii avocaţi pe care i-a avut de-a lungul procesului[175] au fost mai degrabă inactivi şi nu s-au grăbit să pună la îndoială argumentele acuzării, nu au contestat nici forma şi nici fondul probelor şi depoziţiilor incriminatoare şi până la final au făcut foarte puţine demersuri pentru a obţine noi probe sau martori. Lipsa de reacţie a apărării a fost uneori evidentă, aceasta limitându-se la a constata informaţiile oferite instanţei de către alţi actori din proces, fără a face eforturi pentru a le înţelege miza, a le discuta calitatea şi a pune în discuţie autenticitatea şi relevanţa lor. Când i-a venit rândul, apărarea nici măcar nu şi-a ghidat martorii – şi aşa foarte puţini, în raport cu cei ai acuzării – prin întrebările pe care le-ar fi putut adresa.

Fostul comandant a depus însă, prin avocaţii săi, câteva memorii scurte şi lacunare, atât la Curtea de Apel, cât şi la Curtea Supremă. În acelaşi timp, le putem considera argumente în sprijinul apărării sale la temele puse în discuţie de justiţie şi pe cele cuprinse în susţinerile finale ale avocaţilor şi în motivele de apel[176]. Într-una dintre primele petiţii către tribunal, Vişinescu se declara nevinovat şi sublinia : „Desigur, regret că mulţi dintre

174. *Ibidem*, p. 5.

175. Începând de la prima convocare a sa la Parchetul General până la condamnarea definitivă, Vişinescu a avut următorii avocaţi : Dan Petre (până în 22.10.2014), Victor Barbu (care a apărut la termenul din 5.11.2014 şi a încercat să amâne procesul, dar instanţa s-a opus, constatând că Vişinescu putea să îl angajeze încă de când rămăsese fără avocat), Marcel Vrabie (apărător ales, inclusiv la termenul din 8 ianuarie 2015), Valentina Bornea (avocat din oficiu, care a rămas apărătoarea lui Vişinescu pe toată durata judecăţii de fond de la Curtea de Apel Bucureşti, deşi ar fi vrut să se retragă, însă judecătoarea a intuit că avocaţii aleşi ai lui Vişinescu nu vor rezista mai mult de câteva termene – probabil din motive financiare şi din cauza atitudinii lui Vişinescu faţă de prestaţia lor – şi i-a cerut să rămână până la finalul procesului ; Bornea s-a aflat pe banca apărării în paralel cu Dan Petre, iar ulterior, cu Vrabie, începând cu termenul din 22.10.2014), Niculae Olteanu şi Sorina Dumitrescu. Vrabie s-a retras în ianuarie 2015, invocând „probitatea morală şi profesională", adăugând că a luat decizia după termenul din 8.01.2015, când au fost audiaţi martori, rude sau apropiaţi ai foştilor deţinuţi, lăsând să se înţeleagă că a făcut o alegere etică în faţa faptelor odioase de care era acuzat clientul său. În acelaşi timp, încă de la finalul lunii ianuarie 2015, Vişinescu a refuzat să-şi mai contracteze un avocat în afara celui din oficiu. La Curtea Supremă, după solicitarea unui termen pentru angajarea unui apărător, a fost asistat de un alt avocat din oficiu, Olteanu, apoi de Dumitrescu (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. II, f. 143-143v ; vol. IV, f. 17, f. 75v ; vol. nenumerotat [apel ÎCCJ], f. 169, 175-176v, 256-259v, 281v, 282, 311).

176. *Ibidem*, vol. I, f. 275-276 ; vol. II, f. 138 ; vol. III, f. 52 ; vol. IV, f. 280 ; vol. VII, f. 160-164 (concluzii scrise) ; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 181-182, 206-207, 208-216 (motive de apel), 277-281 (completare motive de apel), 285f,v.

deţinuţii politici, cu o bună pregătire şi educaţie, au fost nevoiţi să suporte rigorile regimului de deţinere din acea perioadă, unii dintre ei având diferite afecţiuni medicale"[177]. Tot la începutul procesului, mai exact la al treilea termen, avocaţii lui Vişinescu au depus o altă declaraţie a fostului comandant. Scrisă cu litere de-o şchioapă, doar cu majuscule, neglijent, cu greşeli de ortografie şi punctuaţie, pagina, în mod evident redactată de cineva nefamiliarizat cu computerul, era însă venită din dorinţa fostului director de puşcărie de a se explica. Era şedinţa de judecată la care poliţia l-a adus pe Vişinescu cu mandat, după ce acesta nu se prezentase la termenul anterior, motivând că a suferit o cădere. A dat vina pe sistemul politic de la acea vreme, care stabilea regimul deţinuţilor, şi pe subordonaţii săi care l-au pus în practică: „Regimul aplicat a fost stabilit prin hotărâri de guvern, ordine ale conducerii Ministerului de Interne şi ale Direcţiei Generale a Penitenciarelor. De fapt acestea au fost puse în practică de subordonaţii mei, respectiv locţiitorul pentru servicii, locţiitorul pentru pază, medicul unităţii şi alţii". Şi a continuat în aceeaşi notă de autodisculpare: „Regret foarte mult că unii oameni din conducerea PNŢ şi PNL au suferit rigorile aspre ale legii de atunci, unii dintre ei cu o bună pregătire şi educaţie. Dar asta nu înseamnă că este vina mea. Sunt dispus să mi se aplice orice pedeapsă, inclusiv cu moartea, dacă asta ar aduce o alinare rudelor care au suferit", arăta el, în contrast cu ieşirile publice la adresa foştilor deţinuţi[178].

Cu altă ocazie, s-a simţit obligat de împrejurări să ia atitudine, după câteva termene ale procesului, văzându-se probabil confruntat cu valul de martori care se succedau la bară, în sala tribunalului bucureştean. A trimis o cerere, scrisă în grabă, prin care solicita să fie exonerat de orice răspundere: „Repet că în toată perioada activităţii mele nu am insultat, bruscat şi cu atât mai puţin să fi lovit vreun deţinut"[179]. Într-un alt text la fel de neglijent elaborat, acuzatul îi transmitea judecătoarei, cu iritare, protestul său, sugerând că starea de sănătate a deţinuţilor de la Râmnicu Sărat nu depindea de el. În plus, spunea că intra în celule doar o dată sau de două ori pe an, însoţind inspectorii Direcţiei Centrale sau pe cei ai Procuraturii. Blama totodată modul în care era judecat şi se plângea că sunt folosite împotriva sa declaraţiile unor martori indirecţi, care reproduceau relatări ale unor persoane decedate. Contesta legătura de cauzalitate care se făcea între suferinţele unui deţinut şi detenţia în închisoarea pe care a administrat-o, temă reluată de avocaţii săi în apelul de la Curtea Supremă. Se arăta contrariat şi inflamat, afirmând că nu înţelege de ce este singura persoană trasă la răspundere după atâta amar de ani:

> Nu susţin că deţinuţii din toate locurile de deţinere aveau o viaţă uşoară, dar nici mai aspră ca a oamenilor din afară, cu excepţia că nu erau liberi. Din aceste considerente mă întreb deseori de ce sunt eu mai vinovat decât cei care au arestat şi condamnat oameni, precum şi cei care au elaborat norme de regim şi pază, respectiv Ministerul Justiţiei, Ministerul de Interne, Direcţia Generală a Penitenciarelor şi alte organe abilitate[180].

Numărul mare de apărători pe care i-a avut, terminând prin a fi reprezentat de avocaţi din oficiu, absenţa unei strategii coerente şi solide, probele aproape inexistente aduse

177. *Ibidem*, vol. I, f. 275-276.
178. *Ibidem*, vol. II, f. 138.
179. Memoriu semnat de Alexandru Vişinescu şi transmis instanţei la 7.01.2015, cu o zi înainte de un termen al procesului de la Curtea de Apel Bucureşti (*ibidem*, vol. III, f. 52).
180. *Ibidem*, vol. IV, f. 280.

în apărarea sa (modestele argumente juridice ale avocaţilor, referate medicale, livretul militar şi scrisori de la deţinuţii de drept comun), inclusiv numărul mic de martori ai apărării (plus o listă irelevantă, vezi mai jos), au constituit o mare vulnerabilitate pentru apărarea sa în sala de judecată. Cu excepţia unei solicitări de declinare a dosarului, avocaţii au fost total absenţi în ancheta Parchetului. Apoi, la fel, în etapa pregătitoare a procesului, în camera preliminară de la Curtea de Apel, deşi avocata lui Vişinescu din faza de recurs a fost de părere că dosarul trebuia restituit din camera preliminară la Parchet pentru completarea anchetei cu toţi cei care l-ar fi instigat pe Vişinescu ori care i-au fost complici. De la început atitudinea a fost surprinzătoare, mai ales că reprezentanţii celor învinuiţi uzează deseori de această fază (camera preliminară), în speranţa că vor întoarce dosarul la procurori ori îl vor declina către o altă instanţă (de exemplu, una militară). Nici după ce i s-a pus sechestru pe bunuri măsura judecătoarei nu a fost contestată, deşi era o procedură relativ simplă. Şi pe mai departe apărătorii lui Vişinescu au urmat aceeaşi cale. Probele (înregistrări audiovizuale care nu au fost expertizate, documente de arhivă, acte civile, diferite înscrisuri prezentate de martorii în circumstanţiere ori de către părţile civile) nu au fost, nici ele, contestate. Inclusiv în faţa Curţii Supreme, avocatul din oficiu al lui Vişinescu, întrebat de către completul de judecată, a subliniat că nu contestă actele din anchetă şi din faza de fond a procesului[181].

Aceste lipsuri şi absenţa vocii reprezentanţilor săi legali au întregit impresia că apărarea lui Vişinescu nu s-a ridicat nici pe departe la nivelul aşteptărilor faţă de acest proces. Posibilităţi de strângere a probelor existau, însă cererile, cu câteva excepţii, au lipsit. Acest lucru s-a datorat în primul rând, cel mai probabil, chiar fostului comandant, care a refuzat să coopereze în vreun fel cu apărătorii săi, ignorând astfel cu un soi de indiferenţă toate procedurile judiciare prin care a fost obligat să treacă din momentul denunţării sale. Pe de altă parte, schimbarea relativ frecventă a acestora (în total a beneficiat, de la momentul punerii sub acuzare până la ultimul termen de la Curtea Supremă, de şase apărători) şi modesta documentare pe care au pregătit-o şi au susţinut-o în faţa tribunalului au contribuit din plin la sentimentul că Vişinescu nu se poate apăra şi nu poate fi apărat în mod profesionist. De asemenea, absenţa contestaţiilor la şirul de acuzaţii grave care curgeau neîncetat prin faţa completului de judecată a întărit impresia că apărarea absentă va cântări în evaluarea vinovăţiei bătrânului ofiţer. Alteori, aşa cum vom vedea mai jos, el a chemat la bară martori care aveau, în cel mai bun caz, o vagă legătură cu faptele de care era acuzat.

În susţinerile lor finale, avocaţii au mizat pe două argumente principale. Nu era o strategie revoluţionară. Şi în alte cazuri ajunse, de pildă, la CEDO care au vizat sancţionarea crimelor comise pe criterii politice în timpul regimului comunist, condamnaţii au folosit aceleaşi considerente. Vişinescu a încercat să pareze acuzaţiile cu argumentul că faptele nu mai pot fi cercetate întrucât sunt prescrise, iar condamnarea sa ar fi avut la bază aplicarea retroactivă a legii prin încălcarea principiului *nullum crimen, nulla poena sine lege* – faptele de care era acuzat nu erau prevăzute de legea penală. O altă pistă a fost teoria executării ordinelor şi respectării întocmai a legilor şi regulamentelor vremii. Atât în timpul procesului pe fond, cât şi în apelul de la Curtea Supremă, avocaţii

181. *Ibidem*, vol. I, f. 4, 18, 100-104, 237v ; vol. IV, f. 1v, 2, 77v, 78, 196v, 197, 198 ; vol. VI, f. 3v, 69v ; vol. VII, f. 3, 67, 76v, 93v ; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 256v, 258v, 259, 312, 313v.

au încercat să producă motivaţii de contraatac atât cu privire la prescripţie, cât şi cu privire la nulitatea probelor. La a doua parte a procesului, în apel, miza pare să fi fost totuşi fie evitarea încarcerării fostului comandant pe considerente medicale, fie achitarea sub argumentul prescripţiei faptelor. În acelaşi timp, apărarea a încercat să sublinieze că nu se putea dovedi intenţia lui Vişinescu de a-i lichida pe deţinuţi pe de o parte, iar pe de altă parte, în cazul în care se proba culpa, inculpatul nu putea fi considerat singurul vinovat[182].

În cele câteva pagini care au încercat să şubrezească acuzaţiile, avocata lui Vişinescu la Curtea de Apel Bucureşti a insistat pe argumentul că nu se pot demonstra tratamentele inumane şi decesele cauzate de acestea, având în vedere că mulţi dintre deţinuţii politici fuseseră aduşi la puşcăria buzoiană să-şi ispăşească condamnările după ce petrecuseră ani lungi în alte locuri de detenţie: „Nu se poate stabili, în nici un caz, unde anume au fost dobândite aceste afecţiuni, unde anume s-au agravat, în ce măsură a contribuit sau dacă a contribuit şi regimul de executare [a pedepsei – n. A.M.] de la Râmnicu Sărat la degradarea stării de sănătate a deţinuţilor". Afirmaţia că nu ar exista nici o probă şi nici acte medicale din care să reiasă că regimul de la penitenciarul buzoian le-a afectat osândiţilor sănătatea a fost demontată cu numeroase argumente în motivarea sentinţei. De asemenea, apărarea a opinat că unei mari părţi a martorilor audiaţi le-ar lipsi obiectivitatea, având în vedere ostilitatea făţişă a acestora faţă de Vişinescu. Deşi a fost invocată alterarea unor mărturii ori deformarea unor acţiuni ale lui Vişinescu tocmai ca acestea să coincidă cu acuzaţiile aduse fostului comandant, astfel de neajunsuri, la urma urmelor marginale în raport cu şirul de acuzaţii grave la adresa inculpatului, nu au fost sancţionate de apărare în sala de tribunal la momentul respectiv. Oricum, acele exagerări ale martorilor din sala de tribunal erorile factuale şi denaturarea mărturiilor victimelor au fost, de altfel, amendate de judecătoarea de fond în motivarea deciziei condamnării lui Vişinescu. În acelaşi timp, trebuie spus că multe dintre susţinerile finale ale apărării s-au bazat pe principiul respectării ordinelor şi regulamentelor, în timp ce judecătoarea de la Curtea capitalei a arătat în sentinţă că tocmai acele acte au fost ilegale. În schimb, se pare că avocata lui Vişinescu nu luase în considerare în strategia sa această versiune atât timp cât a susţinut că, „având în vedere această «periculozitate» [clamată de regim cu privire la statutul deţinuţilor politici – n. A.M.] consemnată prin hotărâri judecătoreşti definitive, *în mintea oricărui comandant de penitenciar deveneau legitime reglementările privind regimul strict de executare* [a pedepselor – n. A.M.]" [subl. A.M.][183].

În apelul de la Curtea Supremă au fost reluate argumentele prezentate de apărare în faţa Curţii de Apel Bucureşti. Astfel, s-a subliniat că Vişinescu a fost condamnat de fapt în primă instanţă printr-o încadrare juridică greşită (infracţiuni contra umanităţii sau tratamente neomenoase) a faptelor întrucât deţinuţii de la Râmnicu Sărat au fost consideraţi „persoane căzute sub puterea adversarului", formulă care apare în definiţia tratamentelor neomenoase din legislaţia penală românească începând cu 1960, şi prezentaţi ca fiind o populaţie civilă aflată într-o închisoare de maximă siguranţă. Reprezentantul

182. *Ibidem*, vol. VII, f. 160-164 (concluzii scrise), vezi şi f. 182v-187v; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 208-216 (motive de apel), 277-281 (completare motive de apel), vezi şi 312v-314.
183. *Ibidem*, vol. VII, f. 160-164, 182v-187v.

lui Vişinescu a fost de părere că deţinuţii politici nu pot fi asimilaţi acestei categorii (foşti adversari combatanţi, şi nu persoane condamnate de justiţie prin hotărâri definitive), iar analogia ar fi fost contrară legii penale. Mai mult, a susţinut că faptele pe care le-ar fi săvârşit până în 1960 ofiţerul erau prescrise întrucât nu erau incriminate, iar cele de după această bornă temporală nu existau pentru că nu s-a făcut dovada legăturii de cauzalitate între decesele din penitenciar şi regimul de detenţie.

În privinţa subalimentării deţinuţilor, a condiţiilor de igienă ori a izolării, argumentul a fost stricta aplicare a actelor normative în vigoare ori absenţa alimentelor din vina DGP. Apărarea a susţinut că, în cazul în care regimul instituit în stabilimentul carceral ar fi provocat suferinţe deţinuţilor, atunci „în nici un caz culpa mea nu este unică şi nici cea mai mare". Totodată, apărarea a subliniat că ordinele primite nu puteau fi ignorate şi nici legalitatea lor nu putea fi cântărită. O altă critică a fost adusă modului în care au fost introduşi diverşi martori în faţa primei instanţe, persoane care ar fi furnizat mărturii indirecte, afirmaţie uşor demontabilă. A fost de asemenea apreciată ca nelegală utilizarea unor surse (mărturii scrise, cărţi, memorii) pentru susţinerea afirmaţiilor celor audiaţi, contestaţie care nu a fost însă niciodată introdusă de avocaţi în procesul de fond[184].

Deşi era în interesul său să producă cât mai multe argumente prin intermediul martorilor aduşi în sala de tribunal, fostul comandant a făcut prea puţine eforturi în acest sens. Lăsând deoparte o lungă listă care s-a dovedit inutilă în cele din urmă, foştii săi colegi de la Penitenciare nu s-au arătat în instanţă. După ce în anchetă a semnalat existenţa câtorva foşti subalterni care ar putea oferi relaţii, fără alte detalii, la termenul procesului din 5 noiembrie 2014 a propus primele persoane spre a fi citate. În total, în apărarea sa au vorbit trei persoane (dintre care două audiate şi în ancheta procurorilor), în timp ce alte două s-au dovedit a fi mult prea în vârstă şi suferinde pentru a mai putea fi prezente în instanţă.

Alexandru Barbu, fost adjunct al directorului puşcăriei de la Râmnicu Sărat, a ajuns în sala de tribunal în a patra înfăţişare publică a procesului pentru a-l disculpa pe fostul comandant, cu toate că îl acuzase de abuzuri la doar câteva luni după ce Vişinescu devenise comandant[185]. Ofiţerul, care a activat pe parcursul întregului mandat al lui Vişinescu, a spus că felul în care erau trataţi deţinuţii politici era stabilit de către conducerea centrală prin acte, pe care fostul său şef le-a urmat întocmai, respectând legea. Declaraţia a provocat rumoare în sală, însă a fost contrazisă abil de judecătoare. Modul atent în care l-a chestionat pe martor l-a determinat pe ofiţerul octogenar să declare cu nonşalanţă: „În calitate de ofiţer activ al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, nu cunosc să fi existat vreun act (regulament, ordin, instrucţiune) prin care deţinuţilor politici să le fi fost interzise drepturile la pachet, la vizită, la corespondenţă, la muncă sau orice alt drept" – o afirmaţie aflată în opoziţie cu alte detalii pe care le-a dat în aceeaşi depoziţie[186].

La Curtea de Apel a capitalei a venit şi Gheorghe Busner, fost subaltern al lui Vişinescu în anii '70, deşi mărturia lui nu privea sub nici o formă faptele de la Râmnicu Sărat. Fost subofiţer de penitenciare, l-a cunoscut pe Vişinescu la aproape un deceniu

184. *Ibidem*, vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 208-216, 277-281, 312v-314.
185. AMAI, dosar personal Lt.-Col. (r) Vişinescu Mihai Alexandru, vol. II, f. 127.
186. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 237.

după ce acesta plecase de la puşcăria buzoiană şi a lucrat sub comanda sa vreme de cinci ani la diverse secţii ale închisorii Jilava. A avut numai cuvinte de laudă la adresa fostului său şef. A confirmat existenţa scrisorilor de mulţumire pe care le primea Vişinescu de la foştii deţinuţi de drept comun. Dialogul cu judecătoarea, presărat de interpelări în contradictoriu, a fost însă elocvent. El a arătat, pe de o parte, tipul de judecată care domnea în sistem, cu toate că vorbim despre deţinuţii de drept comun condamnaţi pentru infracţiuni uşoare şi despre o altă perioadă – anii '70 –, iar pe de altă parte, demersurile judecătoarei pentru a demonta strategia martorului propus de Vişinescu. Prins pe picior greşit, a afirmat că ştia despre scrisorile deţinuţilor adresate şefului său întrucât desfăcea plicurile: Judecătoarea – „Dumneavoastră violaţi secretul corespondenţei!"; Busner – „Aşa era atunci". Sub presiunea magistratului, a admis că a făcut şi lucruri ilegale, căci „ordinele şefului se execută, nu se discută". A admis totodată că ar prevala ordinele şefului ierarhic, şi nu regulamentul[187].

În fine, al treilea martor, Constantin Cişmigiu, fost cadrist la DGP în anii pe care Vişinescu i-a petrecut la Râmnicu Sărat, a produs mai degrabă rumoare decât argumente fără echivoc în sala de judecată. Audiat la al treilea termen la Curtea de Apel, Cişmigiu a ieşit la rampă inclusiv în faţa presei pentru a-l apăra pe fostul coleg. Un jurnalist observase că cei doi, veniţi împreună la tribunal în ziua audierii, aveau fizionomie şi vestimentaţie asemănătoare şi ambii erau octogenari. Cişmigiu l-a încurajat pe Vişinescu şi s-a întreţinut continuu cu el în sala de judecată[188]. Nu a fost însă nici el uşă de biserică. A spus că a apărat, preventiv, „ordinea consituţională la vremea respectivă". În 2015, CNSAS avea să dovedească în justiţie cum Cişmigiu îi spiona cu insistenţă în închisoare pe deţinuţii cu orientare politică contrară regimului, cum le introducea informatori în celule, cum le înregistra mişcările şi le verifica cu minuţiozitate contactele cu exteriorul[189].

Despre Vişinescu, Cişmigiu, care inspectase penitenciarul în vremea mandatului său, a spus că a fost un comandant corect, care a avut însă neşansa să se afle la conducerea puşcăriei într-un „moment istoric nepotrivit". În sala de judecată, ca şi în faţa procurorilor, a spus, pe lângă multe enormităţi[190], câteva lucruri despre regulamentele şi legile la care se raporta Vişinescu:

187. Audierea a avut loc la şedinţa publică a Curţii de Apel Bucureşti din data de 13.05.2015 (*ibidem*, vol. VI, f. 68v-69, 288-289v).

188. Biro Attila, „Inspectorul de torţionari. Cine este Constantin Cişmigiu, susţinătorul lui Alexandru Vişinescu: «În România nu a fost comunism. Se face prea mult caz»", *Gândul*, 5.11.2014, disponibil online la http://www.gandul.info/stiri/inspectorul-de-tortionari-cine-este-constantin-cismigiu-sustinatorul-lui-alexandru-visinescu-in-romania-nu-a-fost-comunism-se-face-prea-mult-caz-13495027 (10.07.2015).

189. În realitate, fostul ofiţer a fost un zelos gradat din vremea dictaturii. A respins însă formula de „securist", despre care credea că e dispreţuitoare şi batjocoritoare. Cişmigiu a lucrat în sistem până la căderea comunismului cu gradul de locotenent-colonel de Securitate la direcţia de contraspionaj militar (Virgil Burlă, „Prietenul torţionarului Vişinescu, securist profesionist. Folosea lanţuri şi microfoane", *Evenimentul Zilei*, 11.06.2015, disponibil online la http://www.evz.ro/prietenul-tortionarului-visinescu-securist-profesionist-folosea-lanturi-si-microfoane.html [11.07.2015]).

190. Constantin Cişmigiu a spus de pildă că patul din celula de la Râmnicu Sărat era rabatabil, că deţinutul Corneliu Coposu făcea educaţie politică cu deţinuţii la indicaţiile lui Vişinescu, că l-a văzut aici pe Ion Diaconescu în 1955-1957 (deşi ţărănistul ajunsese în închisoarea

Regimul sever de detenţie pentru deţinuţii politici era impus de Ministerul de Interne, Direcţia Generală a Penitenciarelor, comandantul Penitenciarul(ui) şi organul judeţean de Securitate, prin instrucţiuni care derogau sau completau regulamentul general de executare a pedepselor. Consider că acele instrucţiuni constituiau o bază legală pentru acţiunile comandantului penitenciarului.

Sublinia totodată că astfel de ordine veneau de la conducerea statului şi că ele au fost cauza regimului de izolare impus. În schimb, neindicând nici un articol de lege sau de regulament, afirmaţia sa nu îl putea exonera pe inculpat. Mărturia sa este în acelaşi timp plină de contradicţii şi mai ales discutabilă când afirmă că nu a constatat starea generală deplorabilă a deţinuţilor politici de aici şi nici existenţa unui regim deosebit de sever[191]. Asaltat de jurnalişti pe treptele tribunalului, fostul inspector de penitenciare a spus după audiere: „Se face prea mult caz de comunism. În România nu a fost comunism"[192].

În apărarea sa, Vişinescu a adus şi o lungă listă de martori care nu i-a fost însă de folos. Motivul principal a fost imposibilitatea identificării acestora întrucât fostul comandant nu a putut spune mare lucru despre ei sau faptul că unii erau decedaţi. „Lista lui Vişinescu" a fost depusă la tribunal în aprilie 2015, la al zecelea termen al procesului, cu mult după începutul acţiunii judiciare. În sala de judecată, momentul a fost unul foarte tensionat, deoarece judecătoarea a acuzat tentativa de tergiversare. Erau în total 40 de nume de foşti subordonaţi (ofiţeri, subofiţeri, medici etc.), însă cu lacune evidente şi omisiuni. Avocata lui Vişinescu a cerut ca lista să fie verificată, să fie demarate căutări în bazele de date şi în arhive cu privire la cei menţionaţi. Reprezentantul Administraţiei Penitenciarelor a spus însă că nu există o bază de date informatizată cu foştii angajaţi, astfel încât verificarea unei asemenea liste nominale era imposibilă. De asemenea, absenţa unor date personale suplimentare făcea cercetarea irealizabilă.

Ce a urmat a fost mai degrabă un interogatoriu, singurul la care a fost supus Vişinescu în această acţiune a Justiţiei. Depunerea tardivă a acestei probe, a cărei valoare avea să se dovedească neconvingătoare, precum şi refuzul constant al fostului comandant de a fi audiat au iritat-o pe judecătoare. În final, impresia pe care a lăsat-o în faţa tribunalului această scenă – interogatoriul lui Vişinescu – a fost confuză. Pe de o parte, ea a confirmat faptul că Vişinescu nu a fost interesat să se apere şi că avocaţii au făcut mai curând figuraţie, iar pe de altă parte, a arătat limitele unei astfel de acţiuni judiciare după atâţia ani de la comiterea faptelor. Inculpatul a fost chestionat cu inistenţă despre fiecare nume în parte: dacă îi cunoaşte, dacă i-au fost subalterni, dacă are date suplimentare. A răspuns incoerent şi prolix, ba că nu îşi amintea la atâţia ani după ce a plecat de la Râmnicu Sărat, ba că nu i-a cunoscut pe toţi (atunci cum i-a nominalizat?), ba că unii au decedat (atunci de ce i-a mai nominalizat?). Despre alte persoane a precizat că nu deţine informaţii suplimentare, numele complete ale unora nu şi le mai amintea, în vreme ce în cazul altora pur şi simplu nu a răspuns la întrebarea judecătoarei, în ciuda

buzoiană doar în 1957), că în întreg mandatul lui Vişinescu ar fi fost doar trei-patru cazuri de deces sau că deţinuţii aveau drept la pachet şi la vizită o dată la trei luni (APICCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. I, f. 95-102).

191. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 246-248v.

192. Biro Attila, art. cit.

insistenţelor acesteia. Din toată lista au rămas câteva nume pe care magistratul a decis să le verifice. Căutările în arhiva Penitenciarelor şi în bazele de date au arătat că într-adevăr şapte dintre aceste persoane au lucrat la penitenciarul Râmnicu Sărat ca oficianţi sanitari, supraveghetori, militari în corpul de pază sau magazioneri, însă nici una nu mai era în viaţă[193].

În realitate, lucrurile stau cu totul altfel în privinţa listei respective, care nu a adus nici un fel de clarificări. Dintre cei enumeraţi relativ în ordine alfabetică, unii se regăsesc şi în declaraţia dată la Parchet de Vişinescu. La întrebările insistente ale judecătoarei, el a spus că datele privind identitatea persoanelor din listă i-au fost furnizate de o nepoată care lucrează „într-un loc anume", pe care nu l-a putut menţiona. Şi astfel, provenienţa listei a rămas învăluită în mister, deşi în ce ne priveşte suntem de părere că sursa documentului poate fi indicată cu certitudine. După toate probabilităţile, Vişinescu nu întocmise această listă şi nici nu era rodul cercetărilor făcute de vreo rudă în arhive. Acesta e şi motivul pentru care, în interogatoriul la care a fost supus inopinat de către judecătoare, acesta a putut recunoaşte cu greu câteva nume. În realitate, lista fusese copiată aproape identic după cea realizată de Cicerone Ioniţoiu, preluată în mare de IICCMER şi depusă odată cu probatoriul în iulie 2013, când Institutul a sesizat Parchetul[194].

Însă de ce a depus Vişinescu lista după multe termene, şi nu la început? Greu de răspuns. Poate doar ca să încerce să tergiverseze procesul sau poate pentru că aşa i-a sugerat cineva. În fine, cert este că demersul a întreţinut ideea că Vişinescu a tratat cu foarte multă indiferenţă acest proces[195]. De ce a minţit în schimb fostul comandant în legătură cu provenienţa documentului? Probabil pentru că nu a înţeles aproape deloc cum trebuie să se apere. I-a fost totodată probabil frică să admită că lista era de notorietate. Cât despre avocată, ştim prea bine că ea nu era primul apărător. Oricum, ar fi trebuit să aibă cunoştinţă de existenţa unei asemenea liste, care se afla într-o formă îmbunătăţită la dosarul anchetei. Cum procurorii avuseseră acces la lista IICCMER încă din 2013, din cercetările preliminare a reieşit că nici unul dintre cei menţionaţi nu

193. Numele reţinute de către judecătoare pentru verificări în arhiva ANP au fost: Dumitru Petre Găzdaru – fost oficiant sanitar la Râmnicu Sărat, până să ajungă Vişinescu comandant; Valter Gheorghe Stan – a lucrat la Râmnicu Sărat ca miliţian, supraveghetor ori santinelă în perioada 1952-1962; Radu Ioan Păiş – a lucrat la penitenciar în perioada 1951-1958 ca militar de pază şi magazioner; Ioan Gheorghe Huiu – a lucrat la Râmnicu Sărat în 1951 (şef secţie), apoi între 1957 şi 1958, ca felcer şi oficiant sanitar (civil); Ioan Costache Dobrin – supraveghetor la Râmnicu Sărat până în iunie 1956, când a fost trecut în rezervă; Dumitru Oroveanu – supraveghetor la Râmnicu Sărat până în 1958; Ştefan Dănilă – subofiţer supraveghetor la închisoarea Râmnicu Sărat din 1952 până la desfiinţarea penitenciarului. Toţi erau din zona Râmnicu Sărat şi toţi erau decedaţi sau nu au putut fi găsiţi în bazele de date ale Direcţiei pentru Evidenţa Persoanelor şi Administrarea Bazelor de Date (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 58, 67-70, 76-78, 88-91v).

194. Cicerone Ioniţoiu, „Râmnicu Sărat. Desfiinţarea celei mai odioase închisori: 13 aprilie 1963", *Memoria*, nr. 2-3 (55-56)/2006, p. 41 (articolul a apărut într-o variantă îmbunătăţită şi în mediul online, de unde a fost probabil preluat de către persoane din anturajul fostului comandant). Lista IICCMER cu subordonaţii lui Vişinescu, ataşată la dosarul anchetei, a fost alcătuită în mare parte din informaţiile furnizate de Ioniţoiu (APÎCCJ, dosar nr. 494/P/2013, vol. II, f. 267-268). Lista depusă de inculpat la Curtea de Apel este identică cu cea a lui Ioniţoiu (ACAB, dosar nr. 3986/2/14 [2103/2014], vol. VI, f. 58).

195. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 58, 67v-68, 88-91v.

mai era în viaţă. Dacă ar fi existat date de identificare concrete şi s-ar mai fi aflat în viaţă, foştii membri ai personalului ar fi fost audiaţi încă din investigaţia Parchetului, aşa cum s-a întâmplat cu Ion Stoica, fost locţiitor vremelnic al lui Vişinescu, identificat de procurori pe baza datelor furnizate de IICCMER, întrucât acest lucru era inclusiv în interesul anchetatorilor.

De departe, cele mai voluminoase probe pe care Vişinescu le-a depus în apărarea sa au fost scrisorile de la deţinuţii de drept comun. Asaltat de jurnalişti înainte de proces, Vişinescu îi primise pe unii dintre ei în casă şi le arătase „dovezile" sale, despre care a crezut că vor convinge justiţia de buna sa purtare. Misivele au fost arătate la televizor, au fost aduse în sala de tribunal, unele depuse şi la apelul de la Curtea Supremă, şi au fost invocate de către avocata sa inclusiv în ultima şedinţă de judecată ca probă. Vişinescu miza pe ele: „Aceste scrisori evidenţiază o altă faţă a profilului meu moral care nu a fost surprinsă în cadrul acestui dosar în care sunt inculpat, respectiv un om care a ştiut să aibă grijă de deţinuţii" de sub comanda sa. Trebuie spus că la puţin timp după ce fusese denunţat, într-o discuţie cu un reporter, Vişinescu făcuse o distincţie clară în ce-i priveşte pe deţinuţii de drept comun şi subliniase că această categorie „nu are nici o legătură" cu cealaltă (deţinuţii politici)[196].

Scrisorile datează în realitate de la începutul şi mijlocul anilor '70 şi provin de la deţinuţi de drept comun, de pe vremea când el fusese şef la Căscioarele, o secţie a penitenciarului Ilfov. Tonul e unul familiar, binevoitor, apropiat. Important de subliniat e că dosarul de cadre consemnează încă din 1975-1976 primirea unor astfel de scrisori după eliberare, fiind vorba doar despre persoane condamnate pentru infracţiuni comune[197]. Foştii puşcăriaşi îi relatau tot felul de întâmplări celui căruia i se adresau cu apelativul „tovarăşul colonel". Unul îi transmitea cu vădită satisfacţie: „Să ştiţi că viaţa-i foarte frumoasă când eşti liber", altul dorea să îl viziteze de ziua lui, în vreme ce un alt osândit îi cerea comandantului să le transmită foştilor colegi gândurile sale. Cei mai mulţi îi mulţumeau călduros, îl considerau un părinte şi îi erau recunoscători pentru ajutorul dat în detenţie, pentru că îi sprijinise să redevină utili societăţii socialiste. Imaginea comandantului nu se putea şterge din mintea unui fost deţinut: „Nu vă voi uita niciodată", în timp ce mesajul altuia era de-a dreptul înduioşător: „Dacă prima mea condamnare o executam cu dvs., de mult ştiam să preţuiesc binele"[198].

Dincolo de caracterul superfluu al acestor documente personale, ele subliniază totuşi modul diametral opus în care fostul comandant s-a raportat în cariera sa din sistemul concentraţionar la două categorii distincte de deţinuţi, la distanţă de un deceniu, un deceniu şi jumătate. Cum a fost posibil aşa ceva? Era categoria deţinuţilor de drept comun demnă de un tratament mai bun? Să fi fost vorba despre o uriaşă transformare a zbirului de la Râmnicu Sărat? Mai degrabă, aceste scrisori întăresc convingerea că Vişinescu a fost „ajutat" în lichidarea deţinuţilor de la Râmnicu Sărat de aversiunea sa faţă de „duşmanii poporului", pe care nu a arătat-o în schimb infractorilor comuni.

196. „Torţionarul Vişinescu, interviu cutremurător. Ce spune despre foştii deţinuţi şi despre tortură", România TV, 9.08.2013, disponibil online la http://www.romaniatv.net/media_127930_alexandru-visinescu-interviu-cutremurator-ce-spune-despre-fostii-detinuti-si-de-ion-diaconescu_92994.html (2.09.2013).
197. ACNSAS, fond Cadre MAI, dosar nr. 94, f. 20v, 22.
198. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. IV, f. 282-309; vol. VI, f. 289; vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 181-201.

Prima sentinţă

Puţin înainte de ora şase seara, după aproape trei ore de concluzii finale ale tuturor părţilor implicate, la Curtea de Apel a capitalei s-a încheiat pe 17 iulie 2015 ultima şedinţă a procesului lui Alexandru Vişinescu. Sala mică a tribunalului bucureştean a fost arhiplină, împânzită deopotrivă de jurnalişti români şi străini. În schimb, unicul supravieţuitor al celularului în care erau închişi „politicii" de la Râmnicu Sărat nu s-a aflat în sală. Au fost însă prezente câteva rude ale celor care au fost osândiţi acolo, în închisoarea buzoiană. De faţă, în sala de judecată, au fost şi mulţi curioşi interesaţi să afle destinul acestui proces istoric.

Mioara Moşoiu, tânărul procuror de şedinţă, a dat însă o probă de virtuozitate. Timp de aproape o oră şi jumătate, a citit pe nerăsuflate, sprijinită pe pupitrul de lemn, ultima formă a actului de acuzare. Slabă, cu roba neagră care o acoperea aproape în întregime, intuia, probabil, că frazele ei lungi şi monotone erau ascultate cu atâta atenţie. Cuvintele cădeau greu în sala de tribunal, în care doar instalaţia de aer condiţionat mai tulbura tăcerea. Atmosfera era încărcată şi tânărul magistrat a continuat să citeze masiv din declaraţiile de martor sau din memorialistică. A vorbit despre „elita politicii româneşti", a enumerat „măsurile concrete de maltratare", a punctat clar că „inculpatul era direct responsabil de vieţile deţinuţilor". A înşiruit cu dicţie, în cuvinte care răsunau în aerul cald al sălii de judecată, actele normative din acea vreme încălcate de Vişinescu, în timp ce fostul comandant stătea inert în banca sa, cu gura întredeschisă. În vreme ce bătrânul inculpat se uita la ceasul de pe mâna sa cadaverică, lăsând capul în jos, procurorul rostea metalic expresii ca „regimul de exterminare" şi cita amplu din mărturia lui Corneliu Coposu, care a făcut o puternică impresie în sală.

La pupitrul din fundul sălii, judecătoarea stătea nemişcată, în roba din stofă neagră – un model raglan, închis la gât, cu o bavetă mov, pe care se decupa insigna aurie cu însemnele Justiţiei –, şi privea fix către procuror. Ioan Arnăutu, tânărul partizan mort la Râmnicu Sărat după o grea suferinţă şi o luptă îndelungată cu autorităţile, a fost şi el invocat deseori în actul de acuzare. În timp ce Mioara Moşoiu rostea citate din scrisoarea lui Valentin Cristea, singurul supravieţuitor de la Râmnicu Sărat, către sora lui Arnăutu, Vişinescu era stană de piatră. La rândul său, Ion Diaconescu vorbea, după atâţia ani, prin cuvintele procurorului, descriind moartea lui Arnăutu drept „încă o crimă la zestrea de crime ale regimului comunist".

În atmosfera grea din sala de judecată, procurorul, cu atenţia întinsă la maxim, a continuat în forţă rechizitoriul la adresa regimului comunist şi a protagonistului procesului. Citatele din memorialistică au curs fără oprire. Apoi, acestea au alternat cu amănuntele carcerale culese din documentele provenite din arhivele Securităţii, un lung şir de nume de deţinuţi şi sancţiuni care au transformat actul de acuzare într-o monografie despre viaţa şi moartea la puşcărie. Finalul a fost destinat argumentelor de ordin tehnic, despre natura şi aplicabilitatea infracţiunii săvârşite de către inculpat, o gravă crimă din dreptul internaţional. Într-un târziu, magistratul Ministerului Public a dat citire, cu voce înaltă, listei cu numele morţilor şi ale celor care au suferit între pereţii celulelor de la Râmnicu Sărat.

În final, procurorul a cerut pedeapsa maximă de 25 de ani de închisoare, raportată la vârstă şi în concordanţă cu schimbarea încadrării juridice (altfel, ar fi cerut detenţia pe viaţă), degradarea militară, interzicerea drepturilor civile şi, practic, confiscarea averii, având în vedere pretenţiile rudelor victimelor, raportate la valoarea bunurilor lui Vişinescu.

Când i-a venit rândul la cuvânt, avocata lui Vişinescu, Valentina Bornea, a cerut achitarea. În roba neagră, cu părul lung şi blond şi cu pantofi albi cu toc, avocata a spus, printre numeroase motivaţii, într-un expozeu citit cu intonaţie vagă, că fostul comandant a îndeplinit ordinele şi le-a aplicat unor deţinuţi care erau condamnaţi definitiv şi consideraţi foarte periculoşi la vremea respectivă. Peste decenii, în viziunea apărării, Vişinescu apărea ca un umil executant, iar culpa sa, dacă exista, a întărit avocata, era infinit mai mică decât cea a instituţiilor represive. Avocata era convinsă că Vişinescu nu reprezenta un pericol social, căci nu încălcase drepturi şi libertăţi.

La insistenţele judecătoarei, Vişinescu a fost chemat să spună câteva cuvinte. A fost întâiul şi ultimul cuvânt al inculpatului la bară. Bărbatul aproape nonagenar s-a ridicat greu din bancă, încovoiat şi slab, cu pălăria în mâna care îi tremura mecanic, şi s-a apropiat de pupitru să îngaime câteva vorbe la microfonul care părea inutil. Cuvintele sacadate s-au legat cu greu în scurte fraze întrerupte de pauze lungi. Incoerenţa discursului l-a făcut greu inteligibil. Audienţa i-a sorbit însă cuvintele:

> Nu înţelegeţi nimic... Modul în care muncesc şi am respectat deţinuţii... Sunt sincer! În condiţiile în care am fost la Râmnicu Sărat aproape trei ani ca CI-ist[199] înseamnă că am muncit. E în interesul meu să mă apăr şi vă rog foarte mult să apreciaţi sinceritatea mea. Eu am muncit foarte greu... m-am ridicat numai prin muncă şi cinste... Pe aceste considerente am fost trimis [la Râmnicu Sărat – n. A.M.]. Am dovedit corectitudine... Direcţia Generală dacă a văzut [abuzuri la Râmnicu Sărat – n. A.M.], nu trebuia să intervină? [...] Vă rog foarte mult, apreciaţi sinceritatea mea! Mult timp, foarte mult timp am fost servitor[200]... Vă mulţumesc!

Pe 24 iulie 2015, Curtea de Apel Bucureşti a pronunţat sentinţa în procesul lui Alexandru Vişinescu. Cauza se judecase ceva mai mult de un an, mai exact 402 zile, iar condamnarea venea la doi ani fără o săptămână de la denunţul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului. Fostul comandant al închisorii de la Râmnicu Sărat din perioada dejistă devenea astfel primul comandant de penitenciar din timpul regimului comunist pedepsit pentru crimele sale, printr-o sentinţă a justiţiei din România. Ştirea a făcut înconjurul lumii[201], în timp ce Vişinescu a refuzat să iasă din casă în ziua

199. Trimitere la funcţia (ofiţer de contrainformaţii) pe care a deţinut-o la penitenciarele Jilava, Mislea şi Râmnicu Sărat.

200. Alexandru Vişinescu a încercat să o înduplece pe judecătoare invocând dificultăţile vieţii lui de adolescent, când a fost obligat de împrejurări să lucreze ca servitor la diferite familii mai înstărite.

201. Agenţiile de presă France-Presse şi Associated Press au transmis imediat ştirea potrivit căreia România a condamnat primul torţionar din perioada comunistă. Informaţia a fost preluată de importante instituţii media ale lumii, precum *The New York Times*, *The Guardian* sau *BBC*, şi a apărut în mai multe limbi de circulaţie internaţională. Vezi cu titlu de exemplu „Romania

condamnării sale[202]. Judecătoarea Carmen Veronica Găină a hotărât să-l osândească la 20 de ani de închisoare cu executare, pierderea unor drepturi civile, degradarea militară şi l-a obligat să achite rudelor victimelor o sumă imensă ca daune morale, precum şi cheltuielile de judecată, în solidar cu statul român[203]. Însă nu acesta era finalul procesului, apelul urmând să fie judecat de către Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie.

Bătrânul ofiţer a fost condamnat pentru săvârşirea infracţiunii de tratamente neomenoase (infracţiune contra omenirii) în formă continuată, faptă care echivala cu o crimă de drept internaţional. Prin modul în care a fost motivată, această sentinţă este unică, un document reprezentativ ca importanţă şi semnificaţii, oferind totodată un model, o piesă inconturnabilă în arsenalul investigării şi sancţionării crimelor comunismului. Cu întreaga autoritate a unei curţi penale, în tomurile procesului s-au adunat dovezi concrete, care au arătat ce s-a întâmplat la Râmnicu Sărat şi mai ales cine şi în ce mod se face responsabil de tragedia petrecută acolo vreme de aproape şapte ani. De altfel, chestiunea persecuţiei politice ocupă un loc central în motivarea instanţei, iar Vişinescu a fost în cele din urmă pedepsit pentru că, în calitate de reprezentant al statului comunist, a comis crime împotriva umanităţii, în numele unei ideologii şi împotriva unor persoane care s-au opus sistemului politic, dovedind inclusiv singularizarea tatamentului faţă de acest grup distinct, al deţinuţilor politici. Documentul final al instanţei a focalizat analiza asupra microsistemului, o componentă a Gulagului românesc, şi – prin profunzimea şi amploarea analizei – a oferit o imagine completă a planificării exterminării deţinuţilor politici. Faptele lui Vişinescu au fost puse sub lupă şi s-a arătat deseori nu doar capacitatea de a produce crima, ci şi intenţia şi lanţul decizional al comiterii atrocităţilor.

Aşa cum am explicat deja, la documentaţia masivă strânsă iniţial de Institut s-au adăugat în ancheta Parchetului alte mărturii şi acte, iar procesul a completat în mod fericit probatoriul, adăugând piese importante la dosarul vinovăţiei fostului comandant –

---

jails Communist-era prison chief in landmark case", *BBC*, 24.07.2015, disponibil online la http://www.bbc.com/news/world-europe-33649800 (24.07.2015).

202. „Vişinescu, reacţie halucinantă după ce a fost condamnat la 20 de ani de închisoare", Realitatea TV, 24.07.2015, disponibil online la http://www.realitatea.net/visinescu-reactie-halucinanta-dupa-ce-a-fost-condamnat-la-20-de-ani-de-inchisoare_1753460.html (24.07.2015).

203. Prin sentinţa penală nr.122/F din 24.07.2015 a Curţii de Apel a capitalei, Alexandru Vişinescu a fost condamnat la 20 de ani de închisoare, interzicerea exercitării unor drepturi (dreptul de a alege şi de a fi ales în autorităţile publice sau în funcţii elective publice; dreptul de a ocupa o funcţie implicând exerciţiul autorităţii de stat; dreptul de a ocupa o funcţie sau de a exercita o profesie ori de a desfăşura o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârşirea infracţiunii; dreptul de a fi tutore sau curator) pe timpul executării pedepsei cu închisoarea şi pe o perioadă de cinci ani după aceasta, precum şi degradarea militară (Vişinescu avea gradul de locotenent-colonel în rezervă). Totodată, Vişinescu trebuia să achite rudelor victimelor, în solidar cu statul român (Ministerul Finanţelor Publice, Ministerul Afacerilor Interne şi Administraţia Naţională a Penitenciarelor), daune morale de 300.000 de euro, după cum urmează: Elenei Iacob – 100.000 de euro, Nicoletei Eremia – 50.000 de euro şi Ancăi-Maria Cernea – 150.000 de euro. Vişinescu şi statul român erau obligaţi să suporte, de asemenea, cheltuielile de judecată în cuantum de 25.000 de lei. Prin sentinţă, judecătoarea a dispus totodată ca lui Vişinescu să i se confişte practic bunurile şi să i se menţină poprirea pe pensie. De observat că, iniţial, cele trei rude ale victimelor solicitaseră în total despăgubiri morale şi materiale de 660.000 de euro, însă instanţa a acordat mai puţin de jumătate.

aşadar, o documentaţie vastă şi valoroasă la strângerea căreia şi-au dat concursul numeroşi actori individuali sau instituţionali. Un mare câştig al acestei hotărâri este recuperarea mărturiilor victimelor aflate în diverse arhive, biblioteci, pe bandă magnetică ori în sala de tribunal. În definitiv, recunoaşterea suferinţelor victimelor, prin ascultarea lor, direct sau indirect, şi mai ales prin ponderea pe care au avut-o în cuprinsul întregului probatoriu, reprezintă un act de dreptate săvârşit în sala de judecată. În fine, reconstituirea evenimentelor şi faptelor petrecute la închisoarea de la Râmnicu Sărat rămâne un beneficiu major al documentului redactat de judecătoare.

Dincolo de forma hotărârii, încadrată în tiparele rigide ale justiţiei penale, actul este fără doar şi poate unul plural, de importanţă istorică, care reconstituie şi judecă atrocităţi extreme. Precizia şi claritatea fac din document o cronică fidelă a acestui proces, dar arată mai ales care sunt motivele pentru care Vişinescu a fost condamnat la o pedeapsă atât de severă. Mai mult decât atât, motivarea hotărârii, o analiză rece, sistematică, profesionistă, reprezintă o sinteză coerentă şi o consecinţă a îmbinării cercetării istorice cu investigaţia penală, o noutate în spaţiul românesc. Nu a fost lăsat deoparte nici un argument pentru a arăta vinovăţia lui Vişinescu, de la mărturiile revelatoare la documentele de arhivă relevante ori la parcursul biografic şi chiar la limbajul pe care l-a folosit protagonistul şi care a rămas înregistrat în documentele de epocă.

Este important de amintit că actele normative din acea perioadă, adunate de IICCMER în timpul constituirii preliminare a dosarului şi completate ulterior de către procurori sau de către judecătoare, care a notificat instituţiile, au fost extrem de utile în evaluarea cazului. Încă de când a demarat această investigaţie, Institutul a considerat că este important de urmărit cum era organizat sistemul, cum opera, care erau centrele de decizie, care erau atribuţiile oficiale, ce urmărea partidul-stat. Instanţa a examinat totodată, din acest material voluminos, inclusiv modul în care regimul şi-a recrutat cadrele, evident, pentru a înţelege atât profilul aşteptat al comandantului de penitenciar, cât şi grila prin care sistemul îşi selecta „pionii". În acelaşi timp, atribuţiile şefului de puşcărie sunt extrem de importante în cazul Vişinescu, întrucât enumerarea, definirea şi raportarea lor la faptele petrecute în închisoarea buzoiană au conturat vinovăţia sa şi mai ales modul în care acesta s-a implicat direct. Cu alte cuvinte, judecătoarea a analizat, identificat şi extras din legislaţie acele reglementări care fixează cadrul juridic în care acţionează şi răspunde directorul puşcăriei. Fiind „şeful direct al întregului personal", Vişinescu „purta întreaga răspundere", subliniere relevantă pentru a identifica şi judeca evenimentele din închisoarea buzoiană[204].

Tratamentele inumane şi degradante, care au făcut de altfel obiectul unei întinse analize în cuprinsul actului de condamnare, având în vedere că infracţiunea de care a fost acuzat Vişinescu privea tocmai aceste acte, au fost puse în sarcina fostului comandant, fiind dovedite inclusiv prin „înscrisuri purtând chiar semnătura inculpatului". Totodată, acţiunile ofiţerului care a avut comanda stabilimentului carceral au fost consecinţa fie a încălcării deliberate a normelor legale în vigoare la acea dată, fie a interpretării lor în mod discreţionar. Prin ignorarea legii ori prin utilizarea arbitrară a atribuţiilor sale exclusive, Vişinescu a acţionat abuziv şi a organizat după bunul-plac regimul de exterminare la Râmnicu Sărat[205]. În privinţa ordinelor pe care le-ar fi îndeplinit, Curtea a

204. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), p. 18.
205. *Ibidem*, pp. 68-129.

constatat, citând totodată din jurisprudenţa europeană, că Vişinescu ştia că acestea sunt ilegale, iar pe de altă parte că numeroase acţiuni ilicite au fost rodul iniţiativelor sale, fără să existe vreun ordin expres în acest sens[206].

Unul dintre cele mai importante puncte ale sentinţei este felul în care curtea a analizat decesele înregistrate la Râmnicu Sărat în timpul mandatului lui Alexandru Vişinescu. După ce a enumerat toate metodele folosite pentru torturarea deţinuţilor, judecătoarea a constatat că în puşcăria buzoiană a fost implementat un adevărat „program eficient de exterminare a deţinuţilor politici asumat şi pus în executare de către inculpat", astfel încât decesul a şase[207] dintre deţinuţi reprezintă „consecinţa faptelor inculpatului". Acestea au fost considerate „mai mult decât simple acte de ucidere, constituind acte de exterminare", fiindcă fostul comandant „a urmărit, cu asiduitate, producerea acelui rezultat, pentru obţinerea căruia au fost utilizate mijloace variate, cauzatoare de suferinţe de durată, intense şi chinuitoare, de cele mai multe ori conjugate (de la înfometare cruntă şi lipsire deliberată de asistenţă medicală până la bătăi aplicate cu participarea sa nemijlocită sau tolerate de el cu totală indiferenţă)"[208].

În explicaţiile de ordin juridic privind încadrarea faptelor, instanţa a ajuns la concluzia că acţiunile fostului comandant erau descrise şi sancţionate de lege încă de la momentul comiterii şi până la proces. Dezvoltarea dreptului penal a condus la modificarea în timp a legii penale, iar acest caz concret – cu acte normative care s-au succedat într-o perioadă de aproape şase-şapte decenii – poate fi privit ca o clarificare graduală a infracţiunii, fără ca esenţa ei să se modifice şi fără să vorbim de o interpretare extensivă a legii (de exemplu, prin analogie)[209]. Aşa cum demonstrase Curtea, Alexandru Vişinescu s-a făcut vinovat de aplicarea cu intenţie, ani în şir, asupra deţinuţilor politici a unor tratamente neomenoase (inumane şi degradante), torturi fizice şi psihice şi de acte de exterminare. Acţiunile lui au debutat odată cu numirea sa în funcţia de comandant al penitenciarului (iulie 1956), când era în vigoare Codul penal al lui Carol al II-lea (republicat în 1948), iar la acel moment faptele sale puteau fi încadrate la abuz în serviciu, purtare abuzivă, vătămare a integrităţii corporale sau a sănătăţii şi *omor*. Este importantă precizarea din sentinţă cum că Vişinescu se face vinovat de acte de omor atât înainte de 1960[210], cât şi după această dată, întrucât această bornă temporală reprezintă punctul în care în legislaţia penală a survenit o importantă modificare, respectiv un decret[211]. Actul a introdus, pe lângă alte delicte, un capitol privind infracţiunile contra păcii şi omenirii, inclusiv infracţiunea de tratamente neomenoase.

Astfel, judecătoarea a arătat că atât înainte, cât şi după 1960 Vişinescu a comis, îndeplinind aceeaşi funcţie şi îndreptându-şi acţiunile împotriva aceleiaşi categorii a

206. *Ibidem*, pp. 131-134.

207. Dinu Neagu (d. 1959), Ioan Arnăutu (d. 1959), Mihail Romniceanu (d. 1960), Gheorghe Plăcinţeanu (d. 1961), Victor Rădulescu-Pogoneanu (d. 1962, la penitenciarul-spital Văcăreşti, transportat de la Râmnicu Sărat), Ion Mihalache (d. 1963).

208. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 117, 137.

209. Cauza Kononov contra Letonia, în Gabriel Andreescu, Diana Botău, Măriuca Oana Constantin (editori), *op. cit.*, pp. 156-157, 162.

210. În intervalul iulie 1956 – iunie1960, la Râmnicu Sărat au decedat opt deţinuţi, iar în perioada iunie 1960 – aprilie 1963, cinci. Însă Curtea de Apel Bucureşti a reţinut că Vişinescu se face vinovat de moartea a doar şase deţinuţi, dintre care trei au decedat înainte de 1960, iar trei după.

211. Decretul-lege nr. 212/1960, publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 8 din 17 iunie 1960.

deţinuţilor politici, fapte similare, în formă continuată, circumscrise unei singure infracţiuni. Curtea a citat, ca şi Parchetul, decizia din 2009 a Curţii Supreme cu rolul de a arăta scopul acţiunilor lui Vişinescu (agent al statului) în raport cu deţinuţii politici (adversari)[212]. Prin urmare, categoria deţinuţilor politici a fost considerată cea „căzută sub puterea adversarului", pe timp de pace, iar Vişinescu a uzat de puterea sa pentru a o supune unor tratamente neomenoase, torturi şi acte de exterminare.

Ulterior, în Codul penal intrat în vigoare în 1968, infracţiunea introdusă în 1960 s-a păstrat, iar instanţa a subliniat că, deşi noua lege penală comunistă a introdus infracţiunea distinctă de tortură (art. 358, alin. 3 din Codul penal din 1968), faptele lui Vişinescu erau deja acoperite juridic de tratamentele neomenoase. Odată cu intrarea în vigoare a unui nou Cod penal în 2014, a arătat Curtea de Apel, faptele lui Vişinescu erau acoperite de infracţiunile contra umanităţii[213], definite în acord cu Statutul Curţii Penale Internaţionale, fiind de această dată chiar mai bine explicate:

> Faptele în concret reţinute în sarcina inculpatului se încadrează în variantele normative prevăzute de art. 439 alin.1 lit. a, lit. b, lit. e, lit. g şi lit. j din Codul penal în vigoare, fiind săvârşite de acesta, cu intenţie directă, în aplicarea politicii de stat a „luptei cu duşmanii regimului de democraţie populară", împotriva populaţiei (în sens de colectivitate) deţinuţilor „contrarevoluţionari", adversari ai acelui regim, aflaţi sub paza sa, ca grup de indivizi având caracteristici distinctive şi particulare, care au motivat încarcerarea lor în Penitenciarul Râmnicu Sărat, prin acte repetate, ce s-au succedat timp de ani, conform naturii specifice a fiecărui act, de ucidere, exterminare, torturare, vătămare a integrităţii fizice şi psihice, alte tratamente inumane şi degradante, cauzatoare de suferinţe fizice şi tulburări psihice puternice şi privare, din motive politice, de drepturi fundamentale ale omului, în considerarea apartenenţei lor la acel grup[214].

Acest fragment din actul de condamnare este în definitiv cheia de boltă a întregii argumentaţii juridice a Curţii, întrucât el integrează atât noţiunile din legislaţia penală cu toate modificările succesive care au intervenit în timp, cât şi expresiile socio-politice prin care sistemul totalitar comunist şi-a definit adversarii, rezultând astfel o demonstraţie juridico-istorică a încadrării faptelor, prin raportare la lege, jurisprudenţă şi analiză istorică.

Odată cu pronunţarea sentinţei, judecătoarea a schimbat încadrarea juridică pe care o făcuse Parchetul prin rechizitoriu, din infracţiuni contra umanităţii în tratamente neomenoase (infracţiune contra omenirii), în formă continuată. Schimbarea încadrării era necesară pentru a pune în acord infracţiunea incriminată de legea penală în vigoare la data săvârşirii faptelor cu principiul constituţional al aplicării legii penale mai favorabile inculpatului. De altfel, la jumătatea procesului de la Curtea de Apel, judecătoarea pusese în discuţie, în martie 2015, această modificare. Avocata lui Vişinescu a susţinut că „supunerea la tratamente neomenoase" se referea la răniţi, bolnavi, personalul Crucii Roşii, naufragiaţi, prizonieri de război ori persoane „căzute sub puterea adversarului", deci capturate într-un conflict. Singura categorie unde s-ar putea încadra deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat, a subliniat ea, ar fi cea din urmă, dar sensul sintagmei se referea la

212. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 135-137.
213. Legea nr. 286/2009, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 510 din 24 iulie 2009 (art. 439, alin. 1, lit. a, b, e, g, j).
214. ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 189-190.

combatanţii în război, partizani sau adversari într-un conflict armat. Or, în acest caz, liderii partidelor politice închişi la Râmnicu Sărat (de parcă doar despre ei ar fi fost vorba în proces) nu au luptat de partea adversarilor în război, deci nu puteau fi asimilaţi combatanţilor. Ei au fost condamnaţi şi închişi, a continuat avocata, pe criterii politice în baza unor mandate judecătoreşti, nu capturaţi în luptă. La rândul său, procurorul de şedinţă a susţinut că infracţiunea de supunere la tratamente neomenoase se regăseşte în Codul penal actual (valabil începând din primăvara anului 2014), în articolul definit ca infracţiuni contra umanităţii. Aşadar, modificările legislative care au survenit nu au anulat infracţiunea, ci au „topit" definiţia ei în alţi termeni. În cazul de faţă, legea penală mai favorabilă este Codul penal din 1968[215], iar infracţiunea care se „potriveşte" faptelor lui Vişinescu e tratamente neomenoase[216].

Curtea a arătat că faptele lui Vişinescu nu s-au prescris niciodată – indiferent dacă s-ar lua sau nu în considerare suspendarea termenului de prescripţie, conform deciziei Curţii Supreme din 2009, citată deja mai sus. Dacă nu s-ar ţine cont de suspendare, faptele lui Vişinescu ar fi trebuit să se prescrie în 1978 (la 15 ani după ultimul act de omor, respectiv Ion Mihalache, în 1963). Cu toate acestea, prin reglementările survenite între 1963 şi 1978, respectiv intrarea în vigoare a Codului penal din 1968, ratificarea Convenţiei ONU privind imprescriptibilitatea crimelor de război şi a crimelor contra umanităţii[217] (1969) şi Convenţia europeană cu acelaşi subiect[218] (1974), coroborate cu dispoziţiile constituţionale, faptele fostului comandant au devenit imprescriptibile. În prima ipoteză, a subliniat instanţa, dacă s-ar ţine cont de suspendarea termenului prescripţiei cu argumentele din decizia Înaltei Curţi, aducând aici în discuţie cazul concret al decesului lui Gheorghe Plăcinţeanu la Râmnicu Sărat, anchetat de către Comisia de partid ordonată de Ceauşescu şi nesancţionat penal, s-ar ajunge la aceeaşi concluzie privind faptele lui Vişinescu. Astfel, termenul de prescripţie suspendat ar fi curs imediat după prăbuşirea regimului comunist, însă în cei 15 ani, care s-ar fi împlinit în 2005, România a ratificat Convenţia europeană privind imprescriptibilitatea faptelor de care era acuzat fostul comandant, act normativ care a devenit între timp parte a dreptului intern[219].

În privinţa pedepsei, fapta de care era acuzat Vişinescu (tratamente neomenoase) era sancţionată în vremea comunismului prin pedeapsa capitală. În 1990, pedeapsa cu moartea fiind abolită[220], sancţiunea maximă s-a transformat în detenţie pe viaţă ori

215. Codul penal (Legea nr. 15/1968) a fost publicat în *Buletinul Oficial*, nr. 79-79 bis din 21 iunie 1968, şi a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969.
216. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. II, f. 28, 113-117, 142v; VI, f. 2v, 35-38, 40-57, 290-293; vol. VII, f. 178-181, 182v-183, 256.
217. Decretul Consiliului de Stat nr. 547 din 29 iulie 1969 pentru ratificarea Convenţiei asupra imprescriptibilităţii crimelor de război şi a crimelor contra umanităţii adoptate de Adunarea Generală a Organizaţiei Naţiunilor Unite la 26 noiembrie 1968, publicat în *Buletinul oficial*, nr. 83 din 30 iulie 1969.
218. Convenţia europeană privind imprescriptibilitatea crimelor împotriva umanităţii şi a crimelor de război, adoptată la 25 ianuarie 1974, a fost ratificată de România în 1999 (Ordonanţa de Urgenţă nr. 91/1999 publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 425 din data de 31 august 1999, şi aprobată prin Legea nr. 68/2000, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 192 din data de 4 mai 2000).
219. Vezi explicaţiile din subcapitolul „Cum a fost posibilă punerea sub acuzare la 60 de ani de la săvârşirea faptelor", partea I.
220. Decretul-lege nr. 6/1990, publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 4 din 8 ianuarie 1990 (art. 1).

închisoare între 15 şi 20 de ani şi interzicerea unor drepturi. Şase ani mai târziu a intervenit o nouă modificare legislativă[221], care a schimbat limitele de pedeapsă pentru infracţiunea respectivă (închisoare pe viaţă sau închisoare între 15 şi 25 de ani), cu excepţia persoanelor trecute de 60 de ani, pentru care închisoarea pe viaţă se transforma automat în închisoare timp de 25 de ani. În Codul penal actual, intrat în vigoare în februarie 2014, infracţiunile contra umanităţii sunt pedepsite cu detenţie pe viaţă sau de la 15 la 25 de ani, cu excepţia persoanelor care au trecut de 65 de ani, pentru care pedeapsa pe viaţă se reduce la închisoare timp de 30 de ani şi interzicerea unor drepturi. În final, analizând toată această succesiune de legi, judecătoarea a decis că legea penală mai favorabilă aplicabilă în cazul Vişinescu este Codul penal din 1968, cu modificările aduse în 1990 şi 1996. Astfel, ea a considerat că pentru fostul comandant este potrivit maximul special cel mai mic (20 de ani de închisoare) de pedeapsă, la care se putea adăuga un spor de cinci ani, dată fiind forma continuată, dar la care instanţa a renunţat, având în vedere vârsta foarte înaintată a inculpatului[222].

Apelul

La câteva zile după sentinţa Curţii de Apel a capitalei, avocata fostului comandant a declarat apel[223]. În realitate, tot la Înalta Curte de Casaţie – instanţa supremă a Justiţiei din România – s-ar fi ajuns, întrucât toate părţile din dosar au fost nemulţumite de decizia primei instanţe şi au contestat-o. Aşadar, după o pauză de câteva luni, Alexandru Vişinescu a luat din nou loc pe băncile tocite ale sălii de tribunal, de data aceasta pe strada Batiştei din Bucureşti. Singur, ursuz şi rece, cu mâinile tremurânde şi privirea pierdută, părând că nu înţelege de ce şi mai ales cum era posibil un asemenea deznodământ. A refuzat să vorbească cu presa, care l-a asaltat continuu pe holurile instanţei, în speranţa că va reuşi să smulgă de la bătrânul ofiţer măcar veşnicele reproşuri şi refuzul de a admite orice culpă. Acum, soarta lui Vişinescu era în mâinile unui complet de trei judecători condus de Ilie Iulian Dragomir, cu o vechime de două decenii în magistratură, care a activat tot timpul ca magistrat de instanţă[224].

Rudele foştilor deţinuţi, constituite ca părţi civile, au cerut instanţei superioare să fie revizuită sentinţa iniţială, fiind nemulţumite de despăgubirile primite şi solicitând majorarea acestora[225]. Unele dintre acestea au cerut şi condamnarea lui Vişinescu în baza altei infracţiuni (infracţiuni contra umanităţii) argumentând, printre altele, că

221. Legea nr. 140/1996, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 289 din 14 noiembrie 1996 (pct. 153).
222. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. VI, f. 40-57; ACAB, Sentinţa penală a CAB nr. 122/F din dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), pp. 140-144.
223. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 2-5. Alături de Alexandru Vişinescu, au mai făcut apel Nicoleta Eremia, Anca Cernea, Elena Iacob, Ministerul Finanţelor, Ministerul Afacerilor Interne şi Admnistraţia Naţională a Penitenciarelor.
224. Completul procesului de la Înalta Curte de Casaţie a fost format din judecătorii Ilie Iulian Dragomir (preşedintele completului), Francisca Vasile şi Valentin Horia Şelaru. Parchetul General a fost reprezentat de procurorul Georgina Bodoroncea.
225. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 7, 12-13, 21, 22, 65, 157, 160-160v, 175f,v, 177, 249, 283, 284, 312f,v.

Vişinescu nu poate beneficia de principiul legii penale mai favorabile întrucât nu a făcut dovada căinţei. De asemenea, fiica lui Ioan Bărbuş s-a arătat nemulţumită întrucât instanţa de fond nu acceptase să-l oblige pe Vişinescu să publice sentinţa în presă[226].

Instituţiile atrase în proces pentru plata despăgubirilor au făcut şi ele apel. Administraţia Penitenciarelor a invocat că despăgubirile morale în cuantum total de 300.000 de euro nu se justifică, nefiind dovedite în timpul procesului. Mai mult, Vişinescu ar fi trebuit să achite singur această sumă ori împreună cu Ministerul de Interne, al cărui angajat a fost[227]. O altă instituţie care a fost obligată de Curtea de Apel să plătească despăgubiri alături de Alexandru Vişinescu, Ministerul de Interne, s-a apărat, susţinând că Alexandru Vişinescu nu era subordonat direct ministrului, ci şefului Direcţiei Penitenciarelor. În decizia pe care avea să o ia, completul de judecători a arătat în schimb că nu există vreun dubiu că Vişinescu a fost „agent al statului", fiind comandant de penitenciar şi în acelaşi timp ofiţer activ al Ministerului de Interne.

Mai mult, juriştii acestei instituţii îi reproşau şi judecătorului Curţii de Apel că, deşi constatase vinovăţia complice a conducerii Internelor din vremea dictaturii dejiste, în faţa tribunalului se afla doar fostul comandant. Internele mai imputau instanţei de fond că a folosit o dublă interpretare, de altfel contradictorie, a probelor pentru a putea atrage responsabilitatea la despăgubiri morale a Ministerului: pe de o parte, judecătoarea a constatat că Vişinescu purta întreaga răspundere pentru crimele comise la penitenciarul Râmnicu Sărat, fiind în consecinţă condamnat penal, iar pe de altă parte, magistratul a constatat că fostul comandant ar fi fost instigat la aceste fapte de liderii Internelor. În paranteză trebuie spus că avocata lui Vişinescu se întreba retoric de ce judecătorul care a avut sarcina de a verifica legalitatea acuzaţiilor nu a retrimis dosarul la Parchet pentru a fi identificaţi toţi complicii şi instigatorii.

De altfel, cele două instituţii nu au făcut altceva pe parcursul procesului decât să îşi paseze una alteia responsabilitatea. Mai mult, nici Vişinescu nu recunoştea în vreun fel că el ar fi fost adversarul deţinuţilor politici de la Râmnicu Sărat şi declara nonşalant că întreaga vină le aparţinea celor două instituţii. Trecutul era aşadar pentru toţi o ţară străină. În concluzie, dacă ar fi să luăm de bune argumentele celor două instituţii, Vişinescu a comis toate faptele în nume personal şi nici Direcţia Penitenciarelor, nici Ministerul de Interne nu au avut vreo responsabilitate. Astfel, la jumătate de secol de la comiterea ilegalităţilor şi după o carieră de aproape trei decenii la Interne, Vişinescu se afla în situaţia bizară de a nu mai fi recunoscut de nici o instituţie ca subordonat. Sau, cum bine spunea – evident, cu ironie – procurorul la ultimul termen al procesului de la Curtea Supremă, „am ajuns la concluzia că penitenciarul Râmnicu Sărat a aparţinut inculpatului", în timp ce unul dintre judecători persifla argumentele juriştilor de la ANP şi Interne întrebându-se dacă penitenciarul buzoian nu era cumva unul privat[228].

Replica pentru cele două entităţi administrative a venit chiar de la judecătorii Înaltei Curţi. Juriştii trimişi să scoată Ministerul de Interne basma curată din această afacere

226. *Ibidem*, f. 24, 62-69, 159-160v, 312f,v. În cazul solicitării schimbării încadrării juridice, apelul Ancăi Cernea este identic cu cel al Elenei Iacob, fiind evident redactat de aceeaşi persoană.

227. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 27-28.

228. *Ibidem*, f. 44, 162-168, 209, 215, 281, 291-292v, 314v, 315, 352; Note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.

cu consecinţe de imagine şi mai ales pecuniare au acuzat lentoarea cu care s-a mişcat Justiţia în cei 26 de ani în tentativa de a face dreptate în acest caz. În replică, magistraţii au subliniat că la vârful ministerului nu a existat voinţa de a face lumină nici după 1989. Argumentul era tocmai secretizarea documentelor privind situaţia din penitenciare, acte care fuseseră declasificate doar în anul de graţie 2015, la solicitarea expresă a judecătoarei Carmen Veronica Găină de la Curtea de Apel Bucureşti. Totodată, magistraţii sugerau că Internele nu au făcut nici un efort pentru a afla adevărul nici în cazul fostului comandant de la Râmnicu Sărat, atâta vreme cât actele privind cariera lui Alexandru Vişinescu au fost transmise tribunalului abia când instanţa le-a cerut. Mai mult, judecătorii au menţionat negru pe alb că unele instituţii s-au opus aflării adevărului în perioada postcomunistă:

> Concluziile orale ale reprezentantului Ministerului Afacerilor Interne nu explică, în opinia Înaltei Curţi, decât adevăratele motive pentru care Statul Român a înfiinţat Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului, institut ce are posibilitatea să sesizeze organele de urmărire penală, deoarece se constată că şi în prezent reprezentanţii instituţiilor ai căror prepuşi au comis astfel de fapte penale *„reproşează"* tot organelor judiciare inactivitatea, deşi au fost ori sunt în posesia unor probe ce pot clarifica adevărul[229].

La rândul său, Ministerul de Finanţe, obligat şi el să plătească despăgubiri ca reprezentant al statului român, se deroba de răspundere, invocând chestiuni procedurale, contesta faptul că abuzurile comise de un angajat aflat în exerciţiul funcţiunii îi sunt imputabile şi susţinea că statul postcomunist îi despăgubise deja pe foştii deţinuţi prin diferite legi. Aşa cum ne aducem aminte, decizia de a atrage responsabilitatea statului român în acest proces a fost luată de judecătoarea Carmen Veronica Găină de la Curtea de Apel Bucureşti încă din timpul judecăţii, pe 22 octombrie 2014, când a acceptat obligarea statului (alături de instituţia tutelară a sistemului penitenciar şi de Ministerul de Interne) la plata eventualelor despăgubiri. Invocând o lege din 1954 care declina responsabilitatea statului român pentru faptele comise în instituţiile sale, Ministerul de Finanţe solicita scoaterea statului român din proces. Era, evident, o ipoteză falsă, pe care Curtea Supremă, în final, nu a acceptat-o. Să spunem doar că epoca amintită a fost una dintre perioadele cele mai dure ale comunismului românesc, de maximă teroare, când abuzurile comise de organele de represiune deveniseră astfel, prin lege, simple acţiuni individuale, de care statul, chipurile, nu era răspunzător[230].

Apelul de la Curtea Supremă s-a derulat rapid. Practic, de la prima şedinţă de judecată din 14 octombrie 2015 şi până la condamnarea definitivă nu aveau să treacă decât patru luni. În trei termene, procesul s-a încheiat. Aici însă, spre deosebire de atmosfera aşezată, rigoarea şi disciplina impuse în sala de la Curtea de Apel de către judecătoarea Găină, atmosfera a părut mult mai confuză şi mai neprielnică pentru un proces cu o asemenea miză. O sală neîncăpătoare pentru zecile de persoane înghesuite înăuntru, cu tavanul jos şi lambriul de lemn închis, în care micile îmbunătăţiri şi dotări deveneau insesizabile din cauza îmbulzelii neîncetate. Era o rutină de tribunal de orăşel, cu săli arhipline în care domneşte dezordinea, cu un miros îmbâcsit de gară, un du-te-vino continuu (inclusiv

229. *Ibidem*, f. 351f,v.
230. *Ibidem*, f. 38-43v, 314f,v.

arestaţii, unii scoşi din sală, alţii aduşi de poliţişti), cu oameni care stăteau în picioare, unii evident veniţi de departe, curioşi, ziarişti şi avocaţi, rude ale inculpaţilor ş.a.

Între timp, Vişinescu a încercat să îi înduplece pe judecători cu acte medicale, mai vechi sau mai noi. Nu s-au putut constata decât afecţiuni degenerative specifice unui nonagenar, deşi avocata sa susţinea că era nevoie de o expertiză psihiatrică pentru a se stabili dacă fostul comandant avea discernământ şi dacă nu cumva suferea de demenţă. Aşa cum am văzut, el nu a vorbit la procesul său. Scena s-a repetat la Curtea Supremă, unde a adăugat că nu poate scrie şi nu poate comunica. Judecătorii au respins însă solicitarea avocatei, evidenţiind că nu există vreun indiciu care să arate că suferea de vreo problemă psihică atât de gravă în vremea când era comandant[231].

Printr-un memoriu scris de avocată, Alexandru Vişinescu a cerut la ultimul termen să nu fie degradat militar şi să nu i se confişte garsoniera. I-ar fi afectat cuantumul pensiei speciale şi ar fi ajuns pe drumuri („un om al nimănui"), după cum spunea chiar el într-un memoriu: „Să-mi daţi dreptul de a mai trăi şi eu câte zile oi mai avea de trăit de la cel de sus în casa mea şi să nu mor prin puşcărie"[232]. Când judecătoarea care a cerut achitarea lui Vişinescu, Francisca Vasile, s-a întrebat cum s-ar mai putea reeduca acesta la vârsta lui, procurorul de şedinţă a avut o replică acidă, spunând că acesta nu a fost demn să îmbrace haina militară şi că se va putea elibera mai repede scriind în închisoare o carte în care să îşi ceară iertare faţă de deţinuţi şi faţă de urmaşii lor[233].

După ce, la primul termen de la Curtea Supremă, Vişinescu a cerut o amânare pentru a-şi angaja un apărător[234], fiind avertizat totodată de judecători că îi era făcută prima şi ultima concesie de acest fel, la următoarea înfăţişare, de la finalul lui noiembrie 2015, toţi cei din proces şi-au spus păsul în faţa celor trei judecători ai Înaltei Curţi. Avocatul fostului comandant a susţinut că Vişinescu nu putea fi condamnat pentru tratamente neomenoase (infracţiune contra omenirii), în formă continuată, aşa cum a decis prima instanţă, deoarece s-ar fi încălcat principul fundamental al neretroactivităţii legii. Chiar să fi comis infracţiunea de tratamente neomenoase, spunea acelaşi apărător, faptele erau prescrise şi în nici un caz judecătorul din prima instanţă nu dovedise legătura de cauzalitate între decesele din vremea mandatului şi actele concrete ale fostului comandant. Deţinuţii politici de la Râmnicu Sărat, mai arăta avocata bătrânului, reluând o teză a colegei sale care îl apărase la Curtea de Apel, nu puteau fi consideraţi „persoane căzute sub puterea adversarului", aşa cum îi definea legea penală, întrucât sintagma desemna în realitate combatanţi din timpul războiului; or, deţinuţii închişi la Râmnicu Sărat fuseseră condamnaţi prin hotărâri judecătoreşti definitive. Şi să fi fost aşa, argumenta fostul comandant prin vocea apărătoarei sale, el a fost doar „un simplu executant al ordinelor superiorilor", „ultima verigă", „singurul factor fără putere de decizie", „o victimă colaterală a regimului comunist". Nu el, care a aplicat legea şi regulamentele, ci şefii săi i-au luat sub puterea lor pe foştii adversari, trimiţându-i în închisoare şi transformându-i în deţinuţi politici[235].

---

231. *Ibidem*, f. 217-248, 282, 311v-312; Note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.
232. *Ibidem*, f. 285f,v.
233. *Ibidem*, f. 316; Note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.
234. *Ibidem*, f. 169, 175-176v.
235. *Ibidem*, f. 206-216, 278v-281v, 285.

La ultimul termen al procesului de la Curtea Supremă, Vişinescu a fost alt om decât cel de pe trotuarul din faţa blocului său, când, în vara lui 2013, denunţat la Parchet, a înjurat jurnaliştii şi a încercat să-i doboare cu pumnul – încă viguros. Invitat de judecătorul-şef al completului la un pupitru şi aşezat pe un scaun mobil de birou, cu fularul roşu în carouri care avea să-i ascundă mâinile încătuşate de curiozitatea fotoreporterilor şi a cameramanilor la arestare, în pardesiu şi cu căciula de lână în mână, s-a sforţat să vorbească. Cu părul ciufulit, cu gura întredeschisă, s-a ridicat în finalul şedinţei, în ciuda insistenţelor judecătorului de a rămâne aşezat pe scaun, pentru „ultimul cuvânt al inculpatului". Chiar înainte îi sunase telefonul mobil, în buzunarul pardesiului.

A cerut să nu fie degradat militar şi să i se acorde clemenţă. Încet, ca un copil, a început să plângă şi a cerut judecătorilor: „Nu pot să vorbesc... Vă rog să mă înţelegeţi, vă rog să mă credeţi, nu fac scamatorie, v-aş ruga mult dacă... Vă rog să mă lăsaţi să mor!". Vocea nonagenarului s-a scufundat în sughiţuri şi ochii i s-au umplut de lacrimi. Cu o ultimă sforţare, s-a întors departe în timp şi a rostit incoerent, împotmolindu-se din cauza plânsului: „Tatăl meu a murit când eu nu mă născusem... Am fost înfiat... Am fost numai slugă până să fiu militar!". A încheiat pe un ton patetic confuza sa depoziţie, susţinând că nu ar fi putut tăia nici un pui de găină[236]. Pentru Vişinescu, acesta era finalul drumului, peste două săptămâni avea să îşi afle sentinţa definitivă.

Sentinţa a fost făcută publică la 10 februarie 2016. Toate apelurile au fost respinse: al lui Vişinescu, ale rudelor victimelor şi ale instituţiilor statului. În decizia sa, care se întindea pe aproape două sute de pagini (din care cea mai mare parte relua însă argumentaţia Curţii de Apel Bucureşti), Curtea Supremă a subliniat că probele arată indubitabil că soluţia judecătoarei Carmen Veronica Găină din prima instanţă era una corectă şi că Vişinescu a săvârşit fapte de o gravitate extremă, ani la rând, în mod sistematic, probate în cea mai mare măsură chiar de documentele semnate de fostul comandant: tratamente neomenoase (inumane şi degradante), tortură fizică şi psihică, dar şi acţiuni de exterminare. Fără a insista asupra acestui aspect, judecătorii au precizat că colega lor – care a judecat procesul pe fond – a analizat substanţial toate probele şi argumentele apărării, astfel încât apelul lui Vişinescu era lipsit de relevanţă şi de dovezi concrete[237].

Dintre cei trei judecători ai completului Înaltei Curţi, Francisca Vasile a fost singura care a susţinut achitarea lui Vişinescu pentru că faptele s-ar fi prescris, însă a fost de acord ca el să poată fi tras la răspundere civilă. Cu alte cuvinte, să nu intre la închisoare, dar să fie obligat la despăgubiri. Colegii săi, care au înclinat de altfel balanţa, au argumentat însă că faptele lui Alexandru Vişinescu sunt imprescriptibile. La rândul său, judecătoarea Vasile, care a insistat să citească personal opinia separată în faţa presei şi a auditoriului, a susţinut că actele comise de Vişinescu s-au prescris în 2012, cu doar un an înainte ca IICCMER să îl denunţe la Parchet. Era de părere că, în cazul său, cea mai importantă chestiune era stabilirea criteriului după care trebuia aleasă legea penală mai favorabilă dintre cele trei legi penale care s-au succedat în timp (Codul penal din 1936, Codul penal din 1968 şi Codul penal intrat în vigoare în 2014). Aşadar, judecătorii aveau de optat între criteriul sancţiunii, cel al pedepsei aplicabile şi cel al prescripţiei. Or, eroarea Curţii de Apel a constat, argumenta Vasile, tocmai în faptul că judecătoarea

236. *Ibidem*, f. 285, 316v; Note personale luate la şedinţa de judecată de la ÎCCJ, 27.01.2015.
237. *Ibidem*, f. 317, 339v-355.

Găină a ales un criteriu unic de determinare a legii penale mai favorabile, respectiv sancţiunea prevăzută în norma de incriminare, şi a optat, prin urmare, pentru Codul penal din 2014. După ea, legea penală mai favorabilă, care trebuia aplicată, era Codul penal din 1936, în care genocidul era prescriptibil, arătând că abia la şase ani după încetarea mandatului lui Vişinescu legea a fost modificată. În concluzie, magistratul accentua: „Fără a contesta gravitatea extremă a faptelor şi probelor temeinice în susţinerea acestei acuzaţii, legea penală mai favorabilă aplicabilă dictează obligatoriu şi indubitabil soluţia de încetare a procesului penal"[238].

Cu un vot de doi la unu în completul de trei al Înaltei Curţi, sentinţa penală a Curţii de Apel a rămas astfel intactă.

238. ACAB, dosar nr. 3986/2/14 (2103/2014), vol. nenumerotat (apel ÎCCJ), f. 353v, 355.

Epilog

„Aşa au fost timpurile", i-a spus fostul comandant al închisorii, ajuns ofiţer împlinit, uneia dintre victimele sale, cu care s-a întâlnit întâmplător prin Bucureştiul prăfuit al anului 1964. După ce petrecuse atâţia ani în puşcăriile comuniste, dintre care aproape cinci în desăvârşită izolare în penitenciarul interlocutorului său, fostul deţinut, revenit recent din domiciliul obligatoriu în Bărăgan, abia şi-a recunoscut călăul. Omul ieşise muribund din această ultimă temniţă, unde îşi pierduse o parte dintre colegii de suferinţă, morţi din cauza inaniţiei, bolilor şi mizeriei. Bastionul cruzimii de la Râmnicu Sărat fusese desfiinţat pentru totdeauna cu un an înainte. În deceniile care au urmat, toţi supravieţuitorii închisorii s-au stins, cu o singură excepţie, din câte se ştie. Comandantul Alexandru Vişinescu a rămas însă în viaţă.

Dar timpurile se mai schimbă. În după-amiaza zilei de miercuri, 10 februarie 2016, Vişinescu s-a întors la închisoare. În faţa blocului în care locuia a fost o oarecare animaţie, în aşteptarea momentului când nonagenarul ofiţer avea să fie arestat. Şi-au făcut repede apariţia jurnalişti, oameni ai legii în uniformă, ofiţeri în civil, gură-cască. Veniţi să îl ridice pe bătrân, reprezentanţii autorităţilor puneau în executare mandatul de arestare ca urmare a condamnării definitive, în aceeaşi zi, la 20 de ani de închisoare, confiscarea practic integrală a averii, degradarea militară până la gradul de soldat şi interzicerea drepturilor civile.

Poliţiştii au urcat scările întunecate ale blocului din centrul capitalei, acompaniaţi de zgomotele seci ale bliţurilor fotografilor şi de zumzetul reporterilor şi cameramanilor, care se grăbeau să ocupe locuri cât mai bune pe traseul ultimului drum în libertate al lui Vişinescu. Odată ce acesta a ieşit pe uşa apartamentului, unde agenţii intraseră cu mandatul de arestare la vedere, a început îmbulzeala.

Când a părăsit scara blocului, condus de poliţişti, Vişinescu avea privirea înceţoşată, aceeaşi mină turbulentă, dar nu părea cuprins de panică. Păşea totuşi nesigur pe acelaşi trotuar unde i se dezvăluise public figura cu doi ani şi jumătate înainte şi unde bătrâneţea liniştită şi monotonă i se încheiase definitiv – acolo, pe asfaltul fierbinte din centrul Bucureştiului. Cu cătuşe la mâini, cu faţa schimonosită şi mergând parcă automat, cu privirea înainte, condus de un poliţist judiciar în civil care vorbea continuu la telefonul mobil şi înconjurat de alţi oameni ai legii în uniformă, era asaltat de o mulţime de camere de luat vederi, fotoreporteri şi jurnalişti care îi împingeau în faţă microfoanele televiziunilor şi posturilor de radio. Urmărindu-l pe cel arestat de la ieşirea din apartamentul de bloc, pe scări şi până la portiera trântită a maşinii de poliţie, în care a fost înghesuit spre a fi dus la penitenciarul Bucureşti-Rahova, această mulţime pestriţă l-a petrecut astfel în ultima sa apariţie publică. Cu pedeapsa pe care trebuia să o ispăşească, avea să ajungă mai târziu la Jilava, acolo unde şi-a început ucenicia ca ofiţer de Securitate, la începutul anilor '50. La încarcerare era cel mai bătrân deţinut din închisorile româneşti: 90 de ani, 4 luni şi 14 zile.

Imaginea cu Vişinescu în cătuşe ar fi trebuit să fie ziua de pe urmă a comunismului românesc. Era însă doar primul torţionar de penitenciar condamnat, aşa cum remarca inclusiv

presa străină[1]. Nimeni nu va şti, probabil, vreodată ce a fost în mintea sa în ultimele ore de libertate. Judecătoarea care l-a condamnat pe fond constata că executarea efectivă a unei pedepse atât de severe, la vârsta sa, era iluzorie. Totuşi, magistratul opina că pedeapsa era proporţională cu gravitatea faptelor fostului comandant, iar aplicarea ei era necesară tocmai pentru a descuraja în societate alte tentative de a aduce atingere unor valori umane esenţiale. Aşadar, care era scopul acestei pedepse? Simplu spus, în limbajul de lemn al justiţiei penale, funcţia ei pedagogică era să demonstreze societăţii faptul că statul proteja drepturile inalienabile ale omului, şi mai ales să dovedească tuturor că nimeni nu e mai presus de lege.

În schimb, unii au fost de părere că Vişinescu, un nonagenar bolnav şi inofensiv, ar fi trebuit să beneficieze de clemenţă, în timp ce alte voci au susţinut că, dimpotrivă, date fiind crimele de o gravitate ieşită din comun, starea sa fizică sau psihică din prezent nu putea şterge comportamentul criminal, întrucât procesul judecase fapte de acum 60-70 de ani despre care nu exista nici o îndoială că nu ar fi fost săvârşite de el. Cu toate acestea, începând cu momentul arestării sale, toate opiniile şi sentimentele cu privire la faptele lui construiau deja lecţia de istorie sau pedagogia pedepsei lui Vişinescu.

1. Kit Gillet, „Un brutal comandant român de închisoare, 90 de ani, pierde apelul la condamnarea de 20 de ani", *The New York Times*, 11 februarie 2016; María R. Sahuquillo, „Condamnare istorică în România a unui director de închisoare comunistă", *El País*, 10 februarie 2016; Jon Henley, „Un tribunal românesc face istorie cu un verdict privind crimele epocii comuniste", *The Guardian*, 10 februarie 2016; „România: sentinţă mare pentru un fost torţionar comunist", AFP, 10 februarie 2016.

Bibliografie

1. Surse

1.1. Surse inedite

Arhiva Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor (AANP), Bucureşti-Jilava
fond Cadre.
fond fişe matricole penale (disponibile online la adresa www.iiccmer.ro).

Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (ACNSAS), Bucureşti
fond Cadre MAI.
fond Documentar.
fond Informativ.
fond Penal.

Arhiva Curţii de Apel Bucureşti (ACAB), Bucureşti

Arhiva Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc (AIICCMER), Bucureşti

Arhiva Ministerului Afacerilor Interne (AMAI), Bucureşti

Arhiva Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie (APÎCCJ), Bucureşti

Arhivele Naţionale Istorice Centrale (ANIC), Bucureşti
fond CC al PCR – Secţia Cancelarie.
fond CC al PCR – Albume foto.
fond Consiliul de Stat – Decrete.

United States Holocaust Memorial Museum (USHMM), Washington DC
RG-25.004M, Romanian Information Service – Bucharest (SRI) records.

1.2. Surse edite

1.2.1. Documente edite

Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete : 1944-1989, ediţie îngrijită de Gh. Buzatu şi Mircea Chiriţoiu, vol. II, Editura Paideia, Bucureşti, 1998.

Anuar diplomatic şi consular al Regatului României, 1946 : din istoria Ministerului Afacerilor Străine, editor : Adrian Vitalaru, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, Iaşi, 2017.

Anton, Mioara, Constantiniu, Laurenţiu (editori), *Guvernaţi şi guvernanţi : scrisori către putere : 1945-1965*, Editura Polirom, Iaşi, 2013.

Berindei, Mihnea, Dobrincu, Dorin, Goşu, Armand (editori), *Istoria comunismului în România*, vol. II: *Documente Nicolae Ceauşescu (1965-1971)*, Editura Polirom, Iaşi, 2012.

Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Istoria comunismului din România : documente. Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, editori: Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009.

Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Pseudomemoriile unui general de securitate : documente selectate şi editate*, studiu introductiv şi note de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.

Covaci, Stela, *Persecuţia. Mişcarea studenţească anticomunistă : Bucureşti-Iaşi (1956-1958) : Nume de cod „Frăţia Paleolitică" : documente din Arhiva Securităţii*, Editura Vremea, Bucureşti, 2006.

Cu unanimitate de voturi, sentinţe politice adunate şi comentate de Marius Lupu, Cornel Nicoară, Gheorghe Onişoru, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997.

Dobre, Florica (coordonator), *Securitatea : structuri-cadre : obiective şi metode*, vol. II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006.

Dobrincu, Dorin (editor), *Listele morţii : deţinuţi politici decedaţi în sistemul carceral din România potrivit documentelor Securităţii, 1945-1958*, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

Dobrincu, Dorin, Muraru, Andrei (editori), *Supravieţuitorii. Decretele de eliberare a deţinuţilor politici din România (1962-1964)* (în manuscris).

Episcopul, Hitler şi Securitatea : procesul stalinist împotriva „spionilor Vaticanului" din România, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de William Totok, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

Ioanid, Radu (editor), *Lotul Antonescu în ancheta SMERŞ, Moscova, 1944-1946 : documente din arhiva FSB*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Radu Ioanid, traducerea documentelor din limba rusă de Radu Părpăuţă, Editura Polirom, Iaşi, 2006.

Ion Mihai Pacepa în dosarele Securităţii : 1978-1990, studiu introductiv, selecţia documentelor şi indice de nume de Liviu Ţăranu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2009.

Lăcătuşu, Dumitru, Mureşan, Alin (editori), *Casa terorii. Documente privind penitenciarul Piteşti (1947-1977)*, Editura Polirom, Iaşi, 2009.

Neagoe, Stelian, *Decimarea elitei politice, 1944-1964. Cazul Ion Gigurtu : fost prim-ministru*, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, 2008.

Neagoe, Stelian, *Istorie politică încarcerată*, Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, 2006.

Nicolae Mărgineanu : un psiholog în temniţele comuniste, ediţie îngrijită de Cristina Anisescu, prefaţă de Adrian Neculau, Editura Polirom, Iaşi, 2006.

Oprea, Marius, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2002.

Rus, Emil, *Delictul de opinie. Procesul ziariştilor : 1945*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2012.

Stănescu, Mircea (editor), *Documentele reeducării*, vol. I, Editura Vicovia, Bacău, 2013.

Traşcă, Ottmar, (editor), *„Chestiunea evreiască" în documente militare române : 1941-1944*, selecţia documentelor, note, cuvânt înainte şi studiu introductiv de Ottmar Traşcă, prefaţă de Dennis Deletant, Editura Institutul European, Iaşi, 2010.

Trupele de Securitate (1949-1989), documente selectate şi editate de Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, studiu introductiv de Florian Banu şi Liviu Ţăranu, Editura Nemira, Bucureşti, 2004.

Văratic, Vitalie (editor coordonator), *Prizonieri de război români în Uniunea Sovietică. Documente : 1941-1956*, traducerea documentelor: Laurenţiu Constantiniu, Simion Iurac, Vitalie Văratic, Monitorul Oficial R.A., Bucureşti, 2013.

Zece luni în Guvernul Groza : documente, memorii, note, ediție îngrijită de Nicolae Florescu, cuvânt înainte de Nicolae Stroescu-Stînișoară, postscriptum de Nicolae Magherescu, Editura Jurnalul Literar, București, 2003.

1.2.2. Jurnale, memorii, amintiri, interviuri/mărturii, corespondență

Balas, Egon, *Voința de libertate : o călătorie primejdioasă prin fascism și comunism*, traducere din limba engleză de Stela Tinney, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001.

Bentoiu, Annie, *Timpul ce ni s-a dat*, ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2007.

Cârja, Ion, *Canalul morții*, Editura Cartea Românească, București, 1993.

Constante, Lena, *Evadarea tăcută : 3000 de zile singură în închisorile din România*, în versiunea românească a autoarei, Editura Humanitas, București, 1992.

Coposu, Corneliu, *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, Editura Anastasia, București, 1996.

Coposu, Corneliu, *File dintr-un jurnal interzis : 1936-1947, 1953, 1967-1983*, ediție îngrijită și prefață de Doina Alexandru, Editura Vremea, București, 2015.

Corpaș, Iosif, *Secvențe din fostele închisori politice*, Editura Humanitas, București, 2003.

Crainic, Nichifor, *Zile albe, zile negre. Memorii*, 1889-1944, ediție îngrijită și prefațată de Florin Duțu, Editura Floarea de Colț, București, 2015.

Delapetra, D.I., *Pușcăria Rm. Sărat. Mărturii*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2013.

Diac, Iosif (coordonator), *Franciscani în zeghe : autobiografii și alte texte*, ediția a II-a revizuită, Editura Serafica, Roman, 2015.

Diaconescu, Ion, *Temnița, destinul generației noastre*, cu o prefață de Zoe Petre, Editura Nemira, București, 1998.

Diaconescu, Ion, Ioniţoiu, Cicerone, *Prin ungherele iadului comunist Râmnicu Sărat*, f.e., București, 2007.

Dimisianu, Gabriel, *Amintiri și portrete literare*, Editura Humanitas, București, 2013.

Djuvara, Neagu, *Amintiri din pribegie (1948-1990)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Humanitas, București, 2005.

Eremia, Ion, *Insula Robinson*, ediția a II-a revăzută, Editura Andromeda Company, București, 2006.

Fulger, Cristian, Tudor Călin Zarojanu (editori), *Seniorul Corneliu Coposu*, Editura Humanitas, București, 2014.

Giurescu, Constantin C., *Amintiri*, ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, Editura All, București, 2000.

Godó, Mihai, *Iezuit. Nu câinele comuniștilor ! Surâsul nedeținutului*, traducere de Claudia Budău, prefață de Iulian Budău SJ, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2014.

Golopenția, Anton, *Rapsodia epistolară. Scrisori primite și trimise de Anton Golopenția (1923-1950)*, vol. IV, ediție îngrijită de Sanda Golopenția și Ruxandra Guțu Pelazza, introducere și note de Sanda Golopenția, Editura Enciclopedică, București, 2014.

Groza, Petru, În umbra celulei, ediția a II-a, Editura Semne, București, 2011.

Hagea, Constantin, *Pagini de istorie trăită. De la Diktatul de la Viena la Războiul din Răsărit*, ediție alcătuită și îngrijită de Mircea Popa și Traian Bradea, prefață de Mircea Popa, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010.

Hagea, Constantin, *Suflet ardelean : publicistică din perioada 1936-1944*, ediție alcătuită și îngrijită de Mircea Popa și Traian Bradea, prefață de Mircea Popa, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010.

Ianoși, Ion, *Internaționala mea. Cronica unei vieți*, Editura Polirom, Iași, 2012.

Ioanid, Ion, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. II, Editura Humanitas, București, 2000.

Ioniţoiu, Cicerone, *Figuri de legendă*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2013.
Ioniţoiu, Cicerone, *Memorii*, vol. I, prefaţă de Marius Oprea, ediţie îngrijită de Cosmin Budeancă şi Andrei Lascu, Editura Polirom, Iaşi, 2009.
Ivan, Dorin, *Amintiri dintr-o altă eternitate*, f.e., Buzău, 1999.
Jela, Doina, *Drumul Damascului : spovedania unui fost torţionar*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
Kirschen, Leonard, *Deţinut al justiţiei roşii*, traducere de Lidia Ionescu şi Brenda Walker, prefaţă de Andrei Pippidi, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000.
Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian, ediţia a III-a, revăzută, Bucureşti, Editura Fundaţiei Academia Civică, 2014.
Neagu, Alexandru, „Zece mai şi Regele Carol", în *Memoria*, nr. 2-3 (55-56)/2006, pp. 130-133.
Novacovici, Doru, În România după gratii, Editura Fundaţia pentru Tineret, Buzău, 1990.
Oprea, Marius, *Chipul morţii : dialog cu Vladimir Bukovski despre natura comunismului*, prefaţă de Stéphane Courtois, Editura Polirom, Iaşi, 2006.
Pavlovici, Florin Constantin, *Tortura pe înţelesul tuturor*, Editura Cartier, Chişinău, 2001.
Pătraşcu, Gheorghe, *Zile de încercare şi de har : amintiri din închisoare*, prefaţă de Damian Frunză, ediţia a II-a, Editura Serafica, Roman, 2007.
Petrovici, Ion, *De-a lungul unei vieţi*, ediţie e-book, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2012.
Pop-Săileanu, Aristina, *„Să trăiască partizanii până vin americanii" : povestiri din munţi, din închisoare şi din libertate*, interviu de Liliana Petrescu, postdocumentare, aparat critic – Virginia Ion, editor – Romulus Rusan, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2008.
Răduică, Grigore, *Crime în lupta pentru putere. 1966-1968 : ancheta cazului Pătrăşcanu*, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1999.
Rădulescu-Zoner, Şerban, *A fost un destin : amintiri, mărturii, dezvăluiri*, Editura Paideia, Bucureşti, 2003.
Sănătescu, Constantin, *Jurnalul generalului Sănătescu*, prefaţă de Simona Ghiţescu, ediţia a II-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.
Şuţu, Radu, *Carmen-Silva – Aiud, Via Braşov*, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1996.
Tănase, Stelian, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, ediţia a III-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009.
Tănase, Stelian, *Anatomia mistificării. 1944-1989*, ediţia a III-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 2016 (ediţie digitală).
Vişa, Augustin, *Din închisorile fasciste în lagărele şi închisorile comuniste*, ediţia a II-a, Editura Karograf, 2012.
Zilber, Herbert (Belu), *Actor în procesul Pătrăşcanu. Prima versiune a memoriilor lui Belu Zilber*, ediţie îngrijită de G. Brătescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.

2. Instrumente de lucru

Andreescu, Gabriel, Botău, Diana, Constantin, Măriuca Oana (editori), *Doctrina internaţională a tratării trecutului comunist. Culegere şi comentarii*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2016.
Birtz, Mircea Remus, *Cronologia ordinarilor diecezani greco-catolici (uniţi) : 1948-1989*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007.
Burcea, Mihai, Stan, Marius, Bumbeş, Mihail, *Dicţionarul ofiţerilor şi angajaţilor civili ai Direcţiei Generale a Penitenciarelor. Aparatul central (1948-1989)*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2009 ; vol. II, prefaţă de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2011.

Cartea morților din închisori, lagăre și deportări : 1944-1989, coordonator și studiu introductiv : Romulus Rusan, colaboratori : Ioana Boca, Virginia Ion, Angela Bilcea, Andreea Cârstea, editor : Virginia Ion, Editura Fundației Academia Civică, București, 2013.

Crăciun, Corneliu, *Dicționarul comunizanților din noaptea de 23 spre 24 august 1944*, Editura Primus, Oradea, 2009.

Crișan, Gheorghe, *Piramida puterii : oameni politici și de stat din România (23 august 1944 – 22 decembrie 1989)*, Editura Pro Historia, București, 2001.

Mic dicționar enciclopedic, Editura Enciclopedică Română, București, 1972.

Muraru, Andrei (coordonator), Cucerai, Sorin, Lăcătușu, Dumitru, Mareș, Clara, Petre, Constantin, Roman, Cristina, Stan, Marius, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, studiu introductiv de Cristina Roman, postfață de Marius Oprea, Editura Polirom, Iași, 2008.

Protagoniști ai vieții publice : decembrie 1989 – decembrie 1994, vol. I (literele A-F), Rompres, București, 1994.

Roske, Octavian (coordonator), *Mecanisme represive în România 1945-1989. Dicționar biografic H-L*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2004.

Roske, Octavian (coordonator), *România : 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist : represiunea*, vol. II, III, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012, 2016.

3. Periodice

Adevărul, 31.08.2010.

AFP, 10.02.2016.

Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, vol. I/2006.

Arhivele Totalitarismului, anul II, nr. 4/1994 ; anul VII, nr. 3-4(24-25)/1999 ; anul VIII, nr. 1-2 (26-27)/2000 ; nr. 1-2/2004 ; nr. 3-4/2012 ; anul XXII, nr. 1-2 (82-83)/2014 ; anul XXII, nr. 3-4 (84-85)/2014.

Caietele CNSAS, anul I, nr. 2/2008 ; anul II, nr. 2(4)/2009 ; anul V, nr. 1-2(9-10)/2012 ; anul VII, nr. 1 (13)/2014 ; anul VII, nr. 2 (14)/2014.

Contemporanul, anul XXI, nr. 4 (697)/aprilie 2010.

Curentul, 14.08.2013.

Dilema veche, anul XI, nr. 548, 14-20 august 2014.

El País, 10.02.2016.

Evenimentul Zilei, 4.07.2011 ; 10.08.2013 ; 13.02.2015 ; 11.06.2015.

Gândul, 30.07.2013 ; 11.09.2013 ; 18.09.2013 ; 6.01.2014 ; 5.11.2014.

Holocaust and Genocide Studies, vol. 19, nr. 3/2005.

International Journal of Transitional Justice, Volume 11, Issue 3, November 2017.

Jurnalul Național, 23 ianuarie 2001.

Memoria, nr. 2-3 (55-56)/2006.

Mișcarea literară, serie nouă, anul XII, nr. 2 (46), 2013.

Observator cultural, 3.03.2010 ; 15.07.2011 ; 8.08.2013 ; 12.08.2016 ; nr. 532 (790), 17-23 septembrie 2015.

Philologica Jassyensia, an XII, nr. 1 (23), 2016.

Revista 22, 22.10.2013 ; 10.12.2013.

Revista Arhivei Maramureșene, nr. 4/2011.

Revista Română de Criminalistică, nr. 2 – aprilie 2011.

România liberă, 7.10.2015.

România Literară, nr. 11/1999; nr. 21/1999; nr. 34/1999.
Sfera politicii, nr. 33/1995, pp. 21-24; nr. 34/ianuarie 1996, pp. 46-50; nr. 35/februarie 1996, pp. 41-42; nr. 36/martie 1996, pp. 29-31; anul VI, nr. 61/iulie-august 1998; nr. 3 (175)/2013.
Studii şi articole de istorie, vol. LXXXII, 2015.
The Economist, 5.08.2013.
The Guardian, 10.02.2016.
The New York Review of Books, 8-21 decembrie 2016, vol. LXIII, nr. 19.
The New York Times, 24.07.2015; 11.02.2016.
Ziarul Financiar, 4.04.2008.

4. Lucrări generale şi speciale

Academia Română, *Istoria românilor. România întregită (1918-1940)*, vol. VIII, coordonator: Ioan Scurtu, secretar: Petre Otu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003.
Academia Română, *Istoria românilor.* Vol. IX: *România în anii 1940-1947*, coordonator: Dinu C. Giurescu, secretar: Florin Şperlea, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2008.
Arendt, Hannah, *Eichmann la Ierusalim. Un raport asupra banalităţii răului*, postfaţă de Dinu C. Giurescu, Editura All, Bucureşti, 1997.
Banu, Florian, „Continuitatea represiunii – arestările şi anchetele politice în intervalul 1965-1967", în *Arhivele Securităţii*, vol. II, 2004, Silviu B. Moldovan (coordonator), Bucureşti, Editura Nemira, 2006, pp. 362-374.
Banu, Florian, *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948-1989)*, cuvânt-înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu, Editura Corint, Bucureşti, 2016.
Banu, Florian, Ţăranu, Liviu (coordonatori), *Securitatea (1948-1989): monografie*, vol. I, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2016.
Bălan, Ion, *Regimul concentraţionar din România, 1945-1964*, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2000.
Betea, Lavinia, *Lucreţiu Pătrăşcanu: moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001.
Boeru, Mihai, Ilie, Costin, „Gheorghe Crăciun, audiat la domiciliu", în *Jurnalul Naţional*, 23 ianuarie 2001, p. 22.
Boia, Lucian, *Balcic: micul paradis al României Mari*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2014.
Boia, Lucian, *De ce este România altfel?*, ediţia a II-a, adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 2013.
Bosomitu, Ştefan, Drăghia, Dan, Muraru, Andrei, „Securitatea şi atentatele din 1981 cu coletecapcană împotriva lui Nicolae Penescu, Paul Goma şi Şerban Orescu (3-4 februarie 1981)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Stat şi viaţă privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, pp. 386-406.
Budeancă, Cosmin, Olteanu, Florentin (coordonatori), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2008.
Budeancă, Cosmin, Csongor, Jánosi, „Sándor Imre (1893-1956) – destinul unui preot romanocatolic", în Cosmin Budeacă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Identităţi sociale, culturale, etnice şi religioase în comunism*, Editura Polirom, Iaşi, 2015, pp. 467-493.
Budici, Anişoara, „Horia Măcellariu (1894-1989)", în *Arhivele Totalitarismului*, anul II, nr. 4/1994, pp. 215-216.

Bułhak, Władysław, „Country Report: Poland", în *Crimes of the Communist Regimes – An Assessment by Historians and Legal Experts. Proceedings*, Institute for the Study of Totalitarian Regimes, Praga, 2011, pp. 141-152.

Burcea, Mihai, „Judecarea comuniștilor în timpul războiului. Procesul lui Petre Gheorghe", în Adrian Cioroianu (editor), *Comuniștii înainte de comunism: Procese și condamnări ale ilegaliștilor din România*, Editura Universității din București, București, 2014, pp. 307-388.

Butoi, Ionuț, „O corespondență inedită din timpul guvernării antonesciene: Mircea Vulcănescu și Alexandru Neagu", în *Sfera politicii*, nr. 3 (175)/2013, pp. 122-138.

Capote, Truman, *Cu sânge rece*, traducere din limba engleză de Constantin Popescu, Editura Art, București, 2015.

„Cazul Vasile Luca", în *Sfera politicii*, nr. 33/1995, pp. 21-24; nr. 34/ianuarie 1996, pp. 46-50; nr. 35/februarie 1996, pp. 41-42; nr. 36/martie 1996, pp. 29-31.

Câmpeanu, Pavel, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*, Editura Polirom, Iași, 2002.

Cioflâncă, Adrian, „Istorie și justiție. Un model german pentru «procesul comunismului»", în *Caietele Echinox*. Vol. 13: *Gulag și Holocaust*, Cluj, 2007, pp. 121-132.

Ciupea, Ioan, Todea, Stăncuța, „Represiune, sistem și regim penitenciar în România, 1945-1964", în Ruxandra Cesereanu (coordonator), *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Editura Polirom, Iași, 2006, pp. 38-81.

Clark, Roland, *Sfântă tinerețe legionară. Activismul fascist în România interbelică*, traducere de Marius-Adrian Hazaparu, Editura Polirom, Iași, 2015.

Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport final*, președinte: Elie Wiesel, editori: Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu, Editura Polirom, Iași, 2005.

Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, Editura Humanitas, București, 2007.

Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2008.

Crăcană, Iuliu, „Generalul de justiție Alexandru Petrescu – o biografie a corupției", în *Caietele CNSAS*, anul VII, nr. 1 (13)/2014, pp. 284-301.

Crăciun, Icu, „Emil Boșca-Mălin (1913-1976)", în *Mișcarea literară*, serie nouă, anul XII, nr. 2 (46), 2013, pp. 120-122.

Deletant, Dennis, *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său. 1940-1944*, trad. din engleză de Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, București, 2008.

Deletant, Dennis, *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, Palgrave Macmillan, 2016.

Deletant, Dennis, *Ceaușescu și Securitatea: constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, traducere din engleză de Georgeta Ciocâltea, Editura Humanitas, București, 1998.

Deletant, Dennis, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*, traducere de Lucian Leuștean, cu o prefață a autorului pentru ediția în limba română, Editura Polirom, Iași, 2001.

Demetriade, Mihai, „Descompunere și reabilitare. Elemente cadru privind activitatea Grupului Operativ Aiud", în *Caietele CNSAS*, anul II, nr. 2(4)/2009, București, Editura CNSAS, 2010, pp. 257-332.

Demetriade, Mihai, „Grupul Operativ Aiud", în Octavian Roske (coordonator), *România: 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist: represiunea*, vol. II, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012, pp. 200-208.

Demetriade, Mihai, „Victor Biriș, cel mai important agent de influență din penitenciarul Aiud (1957-1963)", în *Caietele CNSAS*, anul V, nr. 1-2(9-10)/2012, pp. 11-148.

Diaconescu, Ioana, *Scriitori în arhiva CNSAS: intelectuali urmăriți informativ, arestați, condamnați, uciși în detenție, 1946-1989. Studii însoțite de anexe selectate din arhivele CNSAS*, Editura Fundației Academia Civică, București, 2012.

Diaconescu, Ion, „Ion Mihalache, ctitor al țărănismului", în Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea (coordonatori), *Ion Mihalache în fața istoriei*, Editura Gândirea românească, București, 1993, pp. 7-23.

Dobeș, Andrea, „Despre învinși... Zaharia Boilă în dosarele Securității", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Destine individuale și colective în comunism*, Editura Polirom, Iași, 2013, pp. 74-92.

Dobeș, Andrea, „Episcopul Alexandru Todea în dosarele Securității (1961-1989)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Stat și viață privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2009, pp. 310-323.

Dobeș, Andrea, *Ilie Lazăr: consecvența unui ideal politic*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Fundația Academia Civică, 2015.

Dobeș, Andrea, „Preoți catolici în atenția Securității. Cazul Gheorghe Pătrașcu (1958-1989)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 304-317.

Dobeș, Andrea, „Râmnicu Sărat", în Octavian Roske (coordonator), *România: 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist: represiunea*, vol. III, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2016, pp. 447-451.

Dobeș, Andrea, *Reprimarea elitelor interbelice: colonia „Dunărea" Sighet (1950-1955)*, prefață de Dennis Deletant, Editura Valea Verde, Sighetu Marmației, 2010.

Dobeș-Fürtös, Andrea, „Iezuiți în România comunistă. Cazul părintelui Rafael Haag", în Ottmar Trașcă, Virgiliu Țârău, *O identitate secundă: Dennis John Deletant, Istoria, România și Românii. In honorem Dennis Deletant*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, pp. 466-492.

Dobrescu, Mihaela, „Vișinescu îi amenință pe ziariști: Lăsați-mă-n pace! Este viața mea, nu mă forțați să procedez altfel", în *Curentul*, 14.08.2013, p. 5.

Dobrincu, Dorin, *Rezistența armată anticomunistă din România (1944 – începutul anilor '60)*, teză de doctorat în manuscris, susținută la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iași în 2006.

Duțu, Alesandru, Dobre, Florica, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Editura Enciclopedică, București, 1997.

Felecan, Daiana, Bugheșiu, Alina, „«Să nu [în]juri strâmb...». Înjurături românești care conțin antroponime (II): niveluri constitutive și semantic-referențiale", în *Philologica Jassyensia*, an XII, nr. 1 (23), 2016, pp. 47-55.

Foucault, Michel, *A supraveghea și a pedepsi: nașterea închisorii*, trad. din limba franceză, postfață și note de Bogdan Ghiu, ediția a II-a, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

Fürtös, Robert, „Episcopul Ioan Dragomir în arhivele Securității (1965-1985)", în *Revista Arhivei Maramureșene*, nr. 4/2011, pp. 280-303.

Fürtös, Robert, „Informatori în spațiul penitenciar din România comunistă. Cazul ziaristului Ștefan Gárdony", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Stat și viață privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2009, pp. 360-369.

Fürtös, Robert, „Polițiști urmăriți. Studiu de caz: Sava Dumitrescu (1964-1976)", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 177-190.

Garbus, Martin, „America's Invisible Inferno", în *The New York Review of Books*, 8-21 decembrie 2016, vol. LXIII, nr. 19.

Gillet, Kit, „Un brutal comandant român de închisoare, 90 de ani, pierde apelul la condamnarea de 20 de ani", în *The New York Times*, 11 februarie 2016.

Giurescu, Dinu C., *Falsificatorii : „Alegerile" din 1946*, Editura RAO, Bucureşti, 2006.

Glodarenco, Olimpiu Manuel, „Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989), erou martir şi luptător anticomunist", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Destine individuale şi colective în comunism*, Editura Polirom, Iaşi, 2013, pp. 56-64.

Grigore, Monica, „Ceauşescu şi redefinirea raporturilor dintre Partid şi Securitate (1967-1968)", în *Arhivele Securităţii*, vol. II, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, pp. 395-420.

Grigore, Monica, Ionel, Oana, „Colonia de muncă forţată Capul Midia : punct terminus al Canalului Suferinţei", în *Arhivele Securităţii*, vol. II, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, pp. 94-115.

Grigore, Monica, Ionel, Oana, „Colonia-penitenciar Salcia : victime şi călăi", în CNSAS, *Arhivele Securităţii*, vol. I, Editura ProHistoria, Bucureşti, 2002, pp. 108-129.

Grosescu, Raluca, „Judging Communist Crimes in Romania : Transnational and Global Influences", în *International Journal of Transitional Justice*, Volume 11, Issue 3, November 2017, pp. 505-524.

Grosescu, Raluca, Ursachi, Raluca, *Justiţia penală de tranziţie. De la Nürnberg la postcomunismul românesc*, Editura Polirom, Iaşi, 2009.

Haberer, Erich, „History and Justice : Paradigms of the Prosecution of Nazi Crimes", în *Holocaust and Genocide Studies*, vol. 19, nr. 3/2005, pp. 487-519.

Henley, Jon, „Un tribunal românesc face istorie cu un verdict privind crimele epocii comuniste", *The Guardian*, 10 februarie 2016.

Hitchins, Keith, *România : 1866-1947*, ediţia a II-a, traducere din engleză de George G. Potra şi Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

Ilinca, Alina, Bejenaru, Liviu Marius, „«Dezbateri» filosofice şi juridice în arestul Securităţii : colonelul Aurel Ardeleanu şi avatarurile regimului comunist din România", în *Caietele CNSAS*, anul VII, nr. 2 (14)/2014, pp. 53-84.

Ilinca, Alina, Bejenaru, Liviu Marius, „Ion Eremia (1913-2004)", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1-2/2004, pp. 238-244.

Ilinca, Alina, Bejenaru, Liviu Marius, „Ion Eremia. Biografia unui rebel din PMR", în *Caietele CNSAS*, anul I, nr. 2/2008, pp. 149-164.

Ioniţoiu, Cicerone, „Penitenciarul Râmnicu Sărat - un infern programat (fragmente)", în Romulus Rusan (editor), *Analele Sighet 9. Anii 1961-1972 : ţările Europei de Est, între speranţele reformei şi realitatea stagnării*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2001, pp. 405-415.

Ioniţoiu, Cicerone, „Râmnicu Sărat. Desfiinţarea celei mai odioase închisori : 13 aprilie 1963", în *Memoria*, nr. 2-3 (55-56)/2006, pp. 31-41.

Ioniţoiu, Cicerone, *Rezistenţa armată anticomunistă din Munţii României. 1946-1958*, ediţia a II-a revizuită şi completată, Editura „Gândirea Românească", Bucureşti, 1993.

Ioniţoiu, Cicerone, *Viaţa politică şi procesul lui Iuliu Maniu*, Editura Libra Vox, Bucureşti, 2003.

Ionescu-Gură, Nicoleta, *Dimensiunea represiunii din România în regimul comunist : dislocări de persoane şi fixări de domiciliu obligatoriu*, Editura Corint, Bucureşti, 2010.

Ionescu-Gură, Nicoleta, „28 aprilie 1971. Reînhumarea osemintelor lui Ion Mihalache în cimitirul comunei Dobreşti, judeţul Argeş", în *Caietele CNSAS*, anul V, nr. 1-2(9-10)/2012, pp. 409-421.

Ivan, Dorin, *Experimentul Râmnicu Sărat*, Editura Irineu Mihălcescu, Buzău, 2005.

Jela, Doina, *Lexiconul negru : unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001.

Kunze, Thomas, *Nicolae Ceauşescu. O biografie*, traducere de Alexandru Teodorescu, Bucureşti, Editura Vremea, 2002.

Lăcătuşu, Dumitru, „Alexandru Vişinescu – o biografie", în *Studii şi articole de istorie*, vol. LXXXII, 2015, pp. 218-235.

Lăcătuşu, Dumitru, „Biografia unui şef din Securitate: Colonelul Gheorghe Enoiu", în *Arhivele Totalitarismului*, anul XXII, nr. 3-4 (84-85)/2014, pp. 79-90.

Lăcătuşu, Dumitru, „Cazul doctorului Plăcinţeanu", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Stat şi viaţă privată în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, pp. 295-309.

Lăcătuşu, Dumitru, „Profilul unui torţionar: Vasile Ciolpan", în *De ce trebuie condamnat comunismul. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, vol. I/2006, Editura Polirom, Iaşi, 2006, pp. 185-200.

Lăcătuşu, Dumitru, „Tudor Sepeanu – mărirea şi decăderea unui ofiţer al Securităţii", în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 3-4/2012, pp. 74-90.

Levy, Robert, *Gloria şi decăderea Anei Pauker*, traducere de Cristina Pupeza şi Ioana Gagea, Editura Polirom, Iaşi, 2002.

Levy, Robert, „Naivitate fatală: tragedia lui Emil Calmanovici", în *Despre Holocaust şi comunism. Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 268-281.

Hossu-Longin, Lucia, *Memorialul Durerii: o istorie care nu se învaţă la şcoală*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007.

Lupu, Emil, „Anatomia represiunii. Penitenciarul din Râmnicu Sărat, 1948-1952", în *Arhivele Totalitarismului*, anul VII, nr. 3-4(24-25)/1999, pp. 154-179.

Mironov, Alexandru-Murad, „Ion Mihalache (1882-1963)", în *Arhivele Totalitarismului*, anul VIII, nr. 1-2 (26-27)/2000, pp. 252-254.

Mocanu, Marian Radu, *Vremuri satanice*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2005.

Moldovan, Silviu B., „România între tentaţia titoismului şi reflexul restaurării", în Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, *Pseudomemoriile unui general de securitate*, documente selectate şi editate, studiu introductiv şi note de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, pp. 67-141.

Muraru, Andrei, „Legislation and the War Criminals' Trials in Romania", în *New Europe College* – Ştefan Odobleja *Program, Yearbook 2009-2010*, NEC, Bucharest, 2010, pp. 111-176.

Muraru, Andrei, „Profilul reeducatorului. Biografia lui Gheorghe Crăciun", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 109-117.

Mureşan, Alin, *Piteşti: cronica unei sinucideri asistate*, prefaţă de Ruxandra Cesereanu, Editura Polirom, Iaşi, 2007.

Nastasă, Lucian, *Intimitatea amfiteatrelor. Ipostaze din viaţa privată a universitarilor „literari" (1864-1948)*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010.

Necula, I., *Ion Petrovici în vizorul Securităţii*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 2005.

Necula, I., „Ion Petrovici şi realismul logic", în *Contemporanul*, anul XXI, nr. 4 (697)/aprilie 2010, p. 36.

O enigmă care împlineşte şapte ani, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997.

Ofrim, Alexandru, „Înjurătura: mod de folosire", în *Dilema veche*, anul XI, nr. 548, 14-20 august 2014.

Olaru-Cemîrtan, Viorica, „Deportările din Basarabia, 1940-1941, 1944-1956", în Sergiu Musteaţă, Igor Caşu (coordonatori), *Fără termen de prescripţie. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa*, Editura Cartier, Chişinău, 2011, pp. 456-467.

Onişoru, Gheorghe, *Operaţiunea Tămădău: desfiinţarea Partidului Naţional Ţărănesc (1947)*, cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2008.

Onişoru, Gheorghe, *Pecetea lui Stalin : cazul Vasile Luca*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2014.

Oprea, Marius, *Şase feluri de a muri*, prefaţă de Zoe Petre, Editura Polirom, Iaşi, 2009.

Oprea, Marius, „Morţii din magazia istoriei", în *Observator cultural*, nr. 532 (790), 17-23 septembrie 2015, p. 15.

Orescu, Şerban, „Anul 1946, văzut prin prisma materialelor din arhiva lui Mihail Romniceanu", în *Anul 1946 – începutul sfârşitului : instituţii, mentalităţi, evenimente*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1996, pp. 110-118.

Ornea, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996.

Osiel, Mark, *Mass Atrocity, Collective Memory and the Law*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 1997.

Pacepa, Ion Mihai, *Moştenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2014.

Pacepa, Ion Mihai, Rychlak, Ronald J., *Disinformation : Former Spy Chief Reveals Secret Strategies for Undermining Freedom, Attacking Religion, and Promoting Terrorism*, WND Books, Washington, DC, 2013.

Pippidi, Andrei, *Despre statui şi morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice*, Editura Polirom, Iaşi, 2000.

Pop, Lucian, *Un greier pentru clasa muncitoare*, prefaţă de Victor Cubleşan, postfaţă de Liviu Hagea, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014.

Portrer, Ivor, *Operaţiunea Autonomous. În România în vreme de război*, ediţia a II-a, traducere de George Potra şi Delia Răzdolescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

Prunduş, Silvestru Augustin, Plaianu, Clemente, *Catolicism şi ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Editura Viaţa Creştină, Cluj-Napoca, 1994.

„România : sentinţă mare pentru un fost torţionar comunist", AFP, 10 februarie 2016.

Ricœur, Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, traducere de Ilie Gyurcsik şi Margareta Gyurcsik, Editura Amarcord, Timişoara, 2001.

Rousso, Henry, *The Haunting Past : History, Memory and Justice in Contemporary France*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2002.

Rusan, Romulus, *Cronologia şi geografia represiunii comuniste în România*, Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2007.

Sahuquillo, María R., „Condamnare istorică în România a unui director de închisoare comunistă", *El País*, 10 februarie 2016.

Secaşiu, Claudiu, „Noaptea demnitarilor. Contribuţii privind distrugerea elitei politice româneşti", în Romulus Rusan (editor), *Anul 1948. Instituţionalizarea comunismului*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998, pp. 894-911.

Shafir, Michael, „O tragicomedie în desfăşurare?", în *Sfera politicii*, anul VI, nr. 61/iulie-august 1998, pp. 13-14.

Stan, Apostol, *Ion Mihalache. Destinul unei vieţi*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 1999.

Stan, Lavinia, *Transitional Justice in Post-communist Romania : The Politics of Memory*, Cambridge University Press, New York, 2013.

Stan, Marius, „Recrutarea cadrelor superioare de penitenciar : 1945-1989", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coordonatori), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 94-108.

Stan, Marius, Burcea, Mihai, Bumbeş, Mihail, „Recrutarea cadrelor superioare de penitenciar : 1945-1989", în *Elite comuniste înainte şi după 1989. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, volumul II/2007, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 85-122.

Stănescu, Mircea, *Reeducarea în România comunistă (1945-1952). Aiud, Suceava, Piteşti, Braşov*, vol. I, cuvânt înainte de Constantin Ticu Dumitrescu, Editura Polirom, Iaşi, 2007.

Stănescu, Mircea, *Reeducarea în România comunistă (1945-1952). Târgşor, Gherla*, vol. II, Editura Polirom, Iaşi, 2010.

Şandru, Florin, „Ion Taflaru (1910-1973)", în *Arhivele Totalitarismului*, anul XXII, nr. 1-2 (82-83)/2014, pp. 257-263.

Tănase, Stelian, *Clienţii lu' Tanti Varvara : istorii clandestine*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005.

Tismăneanu, Vladimir, *Arheologia terorii*, Editura Allfa, Bucureşti, 1998.

Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate : o istorie politică a comunismului românesc*, traducere de Cristina şi Dragoş Petrescu, postfaţă de Mircea Mihăieş, Editura Polirom, Iaşi, 2005.

Totok, William, Macovei, Elena-Irina, Între mit şi bagatelizare : despre reconsiderarea critică a trecutului, Ion Gavrilă Ogoranu şi rezistenţa armată anticomunistă *din România*, Editura Polirom, Iaşi, 2016.

Ţârău, Virgiliu, Ciupea, Ioan, „Corneliu Coposu şi Securitatea. O viaţă guvernată de principii sub lupa poliţiei politice", în Ottmar Traşcă, Virgiliu Ţârău, *O identitate secundă : Dennis John Deletant, Istoria, România şi Românii. In honorem Dennis Deletant*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, pp. 493-510.

Ungureanu, Laurenţiu, Eremia, Radu, *Apostolii lui Stalin*, vol. II, Editura Adevărul Holding, Bucureşti, 2015.

Vasile, Cristian, „Episcopul Alexandru Todea în anii comunismului (1964-1989)", în Adrian Nicolae Petcu (coordonator), *Partidul, Securitatea şi Cultele (1945-1989)*, Editura Nemira, Bucureşti, 2005, pp. 223-235.

Vasile, Sorina, Buda, Octavian, Hostiu, Sorin, „Petre Tomescu (1890-1977) : un profesor de psihiatrie prins între două lumi", în Gavril Cornuţiu, Octavian Buda (coordonatori), *Alte capitole de istorie a psihiatriei româneşti*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2014, pp. 369-386.

Văratic, Vitalie, „Studiu introductiv", în Vitalie Văratic (editor coordonator), *Prizonieri de război români în Uniunea Sovietică. Documente : 1941-1956*, traducerea documentelor : Laurenţiu Constantiniu, Simion Iurac, Vitalie Văratic, Monitorul Oficial R.A., Bucureşti, 2013, pp. I-LXVII.

Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941. Mistica ultranaţionalismului*, ediţia a II-a, traducere de Marian Ştefănescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995.

Zarojanu, Tudor Călin, *Viaţa lui Corneliu Coposu*, ediţia a II-a revăzută şi completată, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2005.

Zarojanu, Tudor Călin , „Fără libertate (1946-1964)", în Cristian Fulger, Tudor Călin Zarojanu (editori), *Seniorul Corneliu Coposu*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2014, pp. 211-259.

Zuroff, Efraim, *Operation Last Chance : One Man's Quest to Bring Nazi Criminals to Justice*, Palgrave Macmillian, New York, 2009.

5. Resurse internet

„A încetat din viaţă Excelenţa Sa Dr. Adalbert Boros", 7.06.2003, în *Catholica* (Timişoara), disponibil online la http : //www.catholica.ro/2003/06/07/a-incetat-din-viata-excelenta-sa-dr-adalbert-boros/ (18.06.2016).

„Adresa IICCMER către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Secţia de urmărire penală şi criminalistică, Domnului procuror Iuliu Molcuţ", august 2010, disponibilă online la www.iiccr.ro/pdf/ro/adresa_enoiu.pdf (17.10.2017).

„Alexandru Bratu", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http : //inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/b/bratu-alexandru/ (7.08.2016).

„Alexandru Constant", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http : //inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/c/constant-alexandru/ (21.06.2016).

„Amnesty International – Annual Report 1968-1969/1969-1970", disponibile online la https : // www.amnesty.org/download/Documents/204000/pol100011969eng.pdf şi https : //www. amnesty.org/download/Documents/204000/pol100011970eng.pdf (29.07.2015).

Associated Press, „Crusading women blaze justice trail in post-Soviet Romania", 20.04.2015, disponibil online la http : //www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-3046665/Crusading-women-blaze-justice-trail-post-Soviet-Romania.html (3.10.2016).

„Aşteptat la Parchet, torţionarul Vişinescu s-a internat în spital", în *Gândul*, 11.09.2013, disponibil online la www.gandul.info/stiri/asteptat-la-parchet-tortionarulvisinescu-s-a-internat-in-spital-11307282 (9.09.2014).

Attila, Biro, „Lista torţionarilor care trăiesc. Cinci efecte ale campaniei Gândul/IICCMER de devoalare a călăilor penitenciarelor comuniste", în *Gândul*, 6.01.2014, disponibil online la http : //www.gandul.info/stiri/lista-tortionarilor-care-traiesc-cinci-efecte-ale-campaniei-gandul-iiccmer-de-devoalare-a-calailor-penitenciarelor-comuniste-11817526 (10.01.2016).

Attila, Biro, Sultănoiu, Marian, „Lista torţionarilor care trăiesc : acest «bătrânel cumsecade» este Alexandru Vişinescu, unul dintre cei mai cumpliţi călăi ai României", în *Gândul*, 30 iulie 2013, disponibil online la http : //www.gandul.info/reportaj/lista-tortionarilor-care-traiesc-acest-batranel-cumsecade-este-alexandru-visinescu-unul-dintre-cei-mai-cumpliti-calai-ai-romaniei-11173039 (21.09.2014).

Attila, Biro, Sultănoiu, Marian, „Lista torţionarilor. Interviu cu Ficior despre gropile de înhumare şi deţinutul mort în ziua eliberării : «S-a împiedicat în drum spre poartă, a căzut cu nasul în nisip şi a murit»", în *Gândul*, 18 septembrie 2013, disponibil online la http : // www.gandul.info/stiri/lista-tortionarilor-interviu-cu-ficior-despre-gropile-comune-si-detinutul-mort-in-ziua-eliberarii-s-a-impiedicat-in-drum-spre-poarta-a-cazut-cu-nasul-in-nisip-si-a-murit-11283870 (1.09.2014).

Attila, Biro, Sultănoiu, Marian, „Inspectorul de torţionari. Cine este Constantin Cişmigiu, susţinătorul lui Alexandru Vişinescu : «În România nu a fost comunism. Se face prea mult caz»", în *Gândul*, 5.11.2014, disponibil online la http : //www.gandul.info/stiri/inspectorul-de-tortionari-cine-este-constantin-cismigiu-sustinatorul-lui-alexandru-visinescu-in-romania-nu-a-fost-comunism-se-face-prea-mult-caz-13495027 (10.07.2015).

Aurora Ille Dumitrescu, disponibil online la http : //www.memorialsighet.ro/index. php? option=com_content&view=article&id=1299 : aurora-ille-dumitrescu-&catid=60 : din-marea-de-amar&Itemid= 167&lang=ro (7.10.2014).

„Auschwitzul românesc de la închisoarea Râmnic : Istoricul Marius Oprea a descoperit un crematoriu al groazei", în *Ziua News*, 1.08.2013, disponibil online la http : //www.ziuanews. ro/dezvaluiri-investigatii/auswitzul-romanesc-de-la-inchisoarea-ramnic-istoricul-marius-oprea-a-descoperit-un-crematoriu-al-groazei-100070 (26.02.2017).

Balint, Nicolae, „Prefectul de Mureş se ocupă de afaceri", disponibil online la http : //www. agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/ISTORIE/Prefectul%20de%20Mures%20se%20 ocupa%20de%20afaceri%20de%20Balint.htm (6.08.2016).

Bărbuş, Mihaela, „Avocatul Anca", 7.08.2011, disponibil online la http://inliniedreapta.net/avocatul-anca/ (13.06.2016).

Bărbuş, Mihaela, „Ioan Bărbuş, zece ani de lumină", 8.05.2011, disponibil online la http://inliniedreapta.net/ioan-barbus/ (17.06.2016).

Bărbuş, Mihaela, „Radu Niculescu-Buzeşti: un martir al adevărului", 28.02.2015, disponibil online la http://inliniedreapta.net/radu-niculescu-buzesti-un-martor-al-adevarului/ (27.07.2016).

Bărbuş, Mihaela, „Rugămintea lui Victor Rădulescu-Pogoneanu către Camil Demetrescu: «Iartă-i! Este foarte neomeneşte să-l condamni! Nu suntem supraoameni, Camile!»", 24.08.2012, disponibil online la http://inliniedreapta.net/rugamintea-lui-victor-radulescu-pogoneanu-catre-camil-demetrescu-iarta-i-este-foarte-neomeneste-sa-l-condamni-nu-suntem-supraoameni-camile/ (29.10.2016).

Burlă, Virgil, „Dezvăluiri. După două decenii de închisoare politică, disidentul Grigore Caraza a fost omorât în bătaie de un nebun", în *Evenimentul Zilei*, 13 februarie 2015, accesibil la http://evz.ro/dupa-doua-decenii-de-inchisoare-politica-a-fost-omorat-in-bataie-de-un-nebun.html (1.10.2017).

Burlă, Virgil, „Prietenul torţionarului Vişinescu, securist profesionist. Folosea lanţuri şi microfoane", în *Evenimentul Zilei*, 11.06.2015, disponibil online la http://www.evz.ro/prietenul-tortionarului-visinescu-securist-profesionist-folosea-lanturi-si-microfoane.html (11.07.2015).

„Case of Streletz, Kessler and Krenz v. Germany" (Applications nos. 34044/96, 35532/97 and 44801/98), disponibil online la http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59353 (11.08.2015).

Cîrmaciu, Diana, *Universitarul Gheorghe N. Leon. Monografie istorică* (rezumatul tezei de doctorat), Universitatea din Oradea, 2012, disponibil online la http://arhiva-www.uoradea.ro/attachment/791672704232e82e41d0a31a6bc16159/845405940e24c919b2e7b17c36b44f4e/Cirmaciu-Diana-rezumat.pdf (7.08.2016).

„Communist-Era Prison Commander Handed 20-Year Year Sentence", *The New York Times*, 24.07.2015, disponibil online la http://www.nytimes.com/aponline/2015/07/24/world/europe/ap-eu-romania-communist-trial.html (24.07.2015).

„Despăgubiri uriaşe pentru suferinţa altora", în *Adevărul*, 31.08.2010, disponibil online la http://adevarul.ro/news/eveniment/despagubiri-uriase-suferinta-altora-1_50ae71707c42d5a6639cc330/index.html (15.03.2015).

Doboş, Dănuţ, „Figuri ilustre. Pr. Gheorghe Petz", disponibil online la http://www.ercis.ro/lumina/numar.asp?an=2009&numar=4&id=86 (16.09.2017).

Doboş, Dănuţ, „Figuri ilustre: Pr. Ştefan Tătaru", disponibil online la http://www.ercis.ro/lumina/numar.asp?an=2008&numar=7&id=157 (30.07.2016).

Documentarul „Şef al Penitenciarului de pedeapsă", Seria „Torţionarii", serialul *Memorialul Durerii*, realizat de Lucia Hossu-Longin, 1993, disponibil online la http://www.tvrplus.ro/editie-memorialul-durerii-o-istorie-care-nu-se-invata-la-scoala-157656 (19.01.2017).

European Court of Human Rights (ECHR), „Case of Ireland v. the United Kingdom. Judgement of 18 January 1978 (N° 91)", disponibil online la http://www.cvce.eu/obj/judgement_of_the_european_court_of_human_rights_ireland_v_the_united_kingdom_18_january_1978-en-e07eaf5f-6d09-4207-8822-0add3176f8e6.html (1.02.2015).

„EXCLUSIV. Interviu document", 9 august 2013, disponibil online la http://www.antena3.ro/romania/exclusiv-interviu-document-cu-tortionarul-alexandru-visinescu-224047.html (2.09.2014).

„Exclusiv! Interviu cu torţionarul Alexandru Visinescu: «Eram un amărât! Nu eu sunt de vină, nu puteam să refuz ordinele!»", 9 august 2013, disponibil online la http://a1.ro/

news/politic/exclusiv-interviu-cu-tortionarul-alexandru-visinescu-eram-un-amarat-nu-eu-sunt-de-vina-nu-puteam-sa-refuz-ordinele-id156423.html (2.09.2014).

„Familia Lugoşianu", disponbil online la http://www.memorialsighet.ro/familia-lugoianu/ (8.08.2016).

„Familia Mihalache", disponibil online la http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=1275%3Afamilia-ion-mihalache&catid=60%3Adin-marea-de-amar&lang=ro (11.08.2015).

Fotache, Violeta, „Întrebat cum a murit Ion Mihalache, torţionarul Vişinescu a răspuns cu cinism: «Întrebaţi-l pe el!»", în *Evenimentul zilei*, 10 august 2013, disponibil online la http://www.evz.ro/tortionarul-visinescu-neaga-crimele-de-care-este-acuzat-eu-am-constiinta-impacata-1051766.html (2.09.2014).

Galiţă, Andrei-Cătălin, „13 februarie 1960 – Decesul lui Mihail Romniceanu (1891-1960)", disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=evenimente/pro_memoria/13_02_1960_decesul_lui_mihail_romniceanu (4.01.2016).

„General de brigadă Eremia Şt. Ioan", disponibil online la http://smg.mapn.ro/site_CCI/eremia.htm (7.03.2015).

„Germina Nagâţ: «Patrioţii» din Securitate au reuşit să desfigureze România pe termen lung", în *Revista 22*, 22.10.2013, disponibil online la http://www.revista22.ro/patriotii-din-securitate-au-reusit-sa-desfigureze-romania-pe-termen-lung-32620.html (5.08.2016).

„Gheorghe N. Leon", disponibil online la http://www.bjc.ro/wiki/index.php/Leon%2C_Gheorghe_N. (7.08.2016).

„Gheorghe N. Leon", în *Enciclopedia României*, disponibil online la http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Gheorghe_N._Leon (7.08.2016).

„Grigore Caraza", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/c/caraza-grigore/ (10.10.2107).

„Guvernul României a redat IICCMER dreptul de a sesiza organele de cercetare penală. În cadrul Institutului vor putea lucra procurori şi poliţişti", comunicat IICCMER, 25.07.2012, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/comunicate_de_presa_2012/guvernul_romaniei_a_redat_iiccmer_dreptul_de_a_sesiza_organele_de_cercetare_penala (9.01.2016).

Hodor, Mădălin, „Portret de torţionar: Alexandru Vişinescu", în *Revista 22*, 10.12.2013, dipsonibil online la http://www.revista22.ro/portret-de-tortionar-alexandru-visinescu-35111.html (5.08.2016).

Hulber, Maria, „Rodia Persèphonei. Madeleine Cancicov şi spaţiul concentraţionar românesc", disponibil online la http://www.lapunkt.ro/2015/12/11/rodia-persephonei-madeleine-cancicov-si-spatiul-concentrationar-romanesc/ (7.08.2016).

„IICCMER cere Parchetului începerea urmăririi penale împotriva fostului comandant al penitenciarului Râmnicu Sărat pentru omor deosebit de grav", comunicat IICCMER, 30.07.2013, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/comunicate_de_presa_2013/iiccmer_cere_parchetului_inceperea_urmaririi_penale_impotriva_fostului_comandant_al_penitenciarului_rm_sarat (10.01.2013).

„IICCMER investighează 35 de persoane suspectate că au comis crime în timpul regimului comunist", comunicat IICCMER, 11.04.2013, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/comunicate_de_presa_2013/iiccmer_investigheaza_35_de_persoane_suspectate_ca_au_comis_crime_in_timpul_regimului_comunist (9.01.2016).

„Ilie Lazăr", disponibil online la http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ilie_Laz%C4%83r (16.03.2015).

Iliescu, Ruxandra, „Scrisoare deschisă către domnul Călin Popescu Tăriceanu", în *România liberă*, 7.10.2015, disponibil online la http://www.romanialibera.ro/aldine/history/scrisoare-deschisa-catre-domnul-calin-popescu-tariceanu--17590 (26.07.2016).

„Interviu Corneliu Coposu despre iertare şi torţionari", disponibil online la https://www.youtube.com/watch?v=9qJqzZXMa6c&feature=youtu.be (26.07.2015).

„Ion Gigurtu", în *Enciclopedia României*, disponibil online la http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ion_Gigurtu (11.08.2016).

„Ion Puiu", disponibil online la http://memorialulramnicusarat.ro/ion-puiu (27.07.2015).

Ioniţoiu, Cicerone, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dictionar*, vol. 1, lucrare revizuită de Florin Ştefănescu, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2000, disponibil online la http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_ab/ab/dictionarab_20.html (8.10.2017)

Ioniţoiu, Cicerone, *Victimele terorii comuniste. Arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dictionar*, vol. 9, pref. de Alex Ştefănescu : lucrare reviz. de Domniţa Ştefănescu, Ecaterina Rădoi, Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2007, disponibil online la http://www.procesul comunismului.com/marturii/fonduri/ioanitoiu/dictionar_r/r/dictionarr_35.htm (8.10.2017).

„Istoric", disponibil online la http://portal.just.ro/302/Site Pages/prezentare.aspx (28.09.2014).

„Istoricul Marius Oprea: Cred că avem un fel de Auschwitz la Râmnicul Sărat", Digi 24, 31.07.2013, disponibil online la http://www.digi24.ro/stiri/actualitate/evenimente/istoricul-marius-oprea-cred-ca-avem-un-fel-de-auschwitz-la-ramnicul-sarat-100092 (26.02.2017).

„În căutarea omului pierdut", în revista *Memoria*, disponibil online la http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=243 (27.07.2016).

„Întâlnire de lucru între conducerea Parchetului General şi cea a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc", 13.08.2013, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/comunicate_de_presa_2013/intalnire_de_lucru_intre_conducerea_parchetului_general_si_cea_a_iiccmer (10.01.2016).

„Lângă Tertulian Ioan", 31 iulie 2013, disponibil online la http://www.bru.ro/cluj-gherla/prezentare-biografica-a-pr-tertulian-langa/ (25.09.2017).

Lăpăduşi, Vasile, „Terorismul – repere istorice", în *Revista Română de Criminalistică*, nr. 2 – aprilie 2011, disponibil online la http://www.criminalistic.ro/terorismul-%E2%80%93-repere-istorice/ (3.07.2016).

„Maria Gigurtu", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/g/gigurtu-maria/ (7.08.2016).

„Mihai Balica", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/b/balica-mihai-t/ (1.10.2017).

„Mihail Romniceanu", disponibil online la http://memorialulramnicusarat.ro/mihail-romniceanu (4.01.2016).

Mihăiescu, Alex, „Visul lui Coposu a ajuns atelier de dulgherie", în *Ziua*, 13.10.2009, disponibil online la http://m.ziuanews.ro/ stiri/visullui- coposu-a-ajuns-atelier-de-dulgherie-42 (10.08.2014).

Mihăilescu, Robert, „Torţionarul Alexandru Vişinescu, reacţia violentă în faţa ziariştilor, care îl întrebau cum comentează acuzaţiile de omor deosebit de grav, în perioada comunistă", 30.07.2013, disponibil online la http://www.hotnews.ro/stiri-esential-15287666-video-alexandru-visinescu-reactia-violenta-fata-ziaristilor-care-intrebau-cum-comenteaza-acuzatiile-omor-deosebit-grav-perioada-comunista.htm (2.09.2013).

„Monthly newsletter from Amnesty International – Postcards for prisoners campaign", August 1968, disponibil online la https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/nws210121968en.pdf (29.07.2015).

Muraru, Andrei, „Ne mor torţionarii, doamnă Kövesi!", *Observator cultural*, 15.07.2011, disponibil online la http://www.observatorcultural.ro/articol/ne-mor-tortionarii-doamna-kovesi/ (9.01.2016).

Muraru, Andrei, „Torţionari la patru ace. Cum s-au implicat demnitarii lui Ceauşescu în cazul Ursu?", în *Observator cultural*, 12.08.2016, disponibil online la http://www.observatorcultural.ro/articol/tortionari-la-patru-ace-cum-s-au-implicat-demnitarii-lui-ceausescu-cazul-ursu/ (22.08.2017).

„Nicolae Adamescu", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/a/adamescu-nicolae/ (26.09.2017).

„Noi informaţii, probate documentar, privind activitatea represivă a ofiţerului de Securitate Gheorghe Enoiu", 23.08.2010, disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=presa/comunicate/noi_informatii_gheorghe_enoiu (8.01.2015).

„Noi probe descoperite de IICCMER în cazul Vişinescu. Numărul deceselor înregistrate la închisoarea Râmnicu Sărat sub conducerea sa a ajuns la 12", 6.11.2013, disponibil online la http://www.iiccr.ro/noi-probe-descoperite-de-iiccmer-in-cazul-visinescu-numarul-deceselor-inregistrate-la-inchisoarea-ramnicu-sarat-sub-conducerea-sa-a-ajuns-la-12/ (29.01.2016).

„Nu îngropaţi crimele comunismului!", în *Observator cultural*, 3.03.2010, disponibil online la http://www.observatorcultural.ro/articol/nu-ingropati-crimele-comunismului/ (8.01.2015).

Oprea, Marius, „O istorie cu spioni (VIII): O moarte care nu justifică nimic", în *Ziarul Financiar*, 4.04.2008, disponibil online la http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/o-istorie-cu-spioni-viii-o-moarte-care-nu-justifica-nimic-3097881/ (3.07.2016).

„Pr. Ioan Heber", disponibil online la http://www.memorialsighet.ro/pr-ioan-heber/ (21.06.2016).

„Protest internaţional privind restrângerea investigării crimelor comunismului în România", disponibil online la http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/protest_international_crimele_comunismului.doc (8.01.2015).

„Romania jails Communist-era prison chief in landmark case", *BBC*, 24.07.2015, disponibil online la http://www.bbc.com/news/world-europe-33649800 (24.07.2015).

„Salarii medii lunare pe economie, utilizate la calculul pensiei", disponibil online la http://www.pensiiprahova.ro/salariile-medii-lunare-pe-economie-utilizate-la-calculul-pensiei/ (10.09.2015).

„Salariul minim pe ţară în perioada 1949-1990", disponibil online la http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Statistica/Statistici%20lunare/s1a.pdf (22.10.2017).

„Sesizări penale", disponibil online la http://www.iiccr.ro/index.html?lang=ro&section=sesizari_penale (8.01.2015).

„Şef al Penitenciarului de pedeapsă", Seria „Torţionarii", serialul *Memorialul Durerii*, realizat de Lucia Hossu-Longin, 1993, disponibil online la: http://www.tvrplus.ro/editie-memorialul-durerii-o-istorie-care-nu-se-invata-la-scoala-157656 (19.01.2017).

Şimonca, Ovidiu, „Demisii, înjurături şi condamnări", în *Observator cultural*, 8.08.2013, disponibil online la http://www.www.observatorcultural.ro/Demisii-injuraturi-si-condamnari*articleID_28992-articles_details.html (21.09.2014).

„The fate of half a milion political prisoners", în *The Economist*, 5.08.2013, disponibil online la http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2013/08/romanias-recent-past (2.10.2016).

„Titus Dragoş", în *Instrumente digitale pentru studiul totalitarismului*, disponibil online la http : //inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-represive/partea-i-literele-a-l/d/drago-titus/ (2.07.2016).

„Torţionarul Vişinescu a devenit violent cu un jurnalist după ce şi-a cumpărat alcool", 18 august 2014, disponibil online la http : //www.romaniatv.net/tortionarul-visinescu-a-devenit-violent-cu-un-jurnalist-dupa-ce-si-a-cumparat-alcool-video_165208.html (2.09.2014).

„Torţionarul Vişinescu, interviu cutremurător. Ce spune despre foştii deţinuţi şi despre tortură", România TV, 9.08.2013, disponibil online la http : //www.romaniatv.net/media_127930_alexandru-visinescu-interviu-cutremurator-ce-spune-despre-fostii-detinuti-si-de-ion-diaconescu_92994.html (2.09.2013).

„Torţionarul Vişinescu se consideră nevinovat. Avocatul acestuia cere scoaterea de sub urmarire penală", 17 septembrie 2013, disponibil online la http : //stirileprotv.ro/stiri/actualitate/tortionarul-visinescu-a-ajuns-la-parchetul-general-pentru-audieri-a-refuzat-sa-vorbeasca-cu-presa.html (2.09.2014).

Totok, William, „Fără ură şi părtinire (I)", 1.04.2015, *Europa Liberă*, disponibil online la http : //www.europalibera.org/content/article/26930280.html (27.07.2015).

Totok, William, „Fără ură şi părtinire (II)", 8.04.2015, *Europa Liberă*, disponibil online la http : //www.europalibera.org/content/article/26942956.html (27.07.2015).

Tudor-Anton, Eugenia, „Centenar : Georgeta Mircea Cancicov", în *România Literară*, nr. 21/1999, disponibil online la http : //www.romlit.ro/georgeta_mircea_cancicov (7.08.2016).

Udişteanu, Andrei, „Cum a murit, neştiut de nimeni, torţionarul comunist Gheorghe Enoiu", în *Evenimentul Zilei*, 4 iulie 2011, disponibil online la http : //evz.ro/cum-a-murit-nestiut-de-nimeni-tortionarul-comunist-enoiu-936454.html (9.08.2017).

„Ultima scrisoare a lui Arlette Coposu", disponibilă online la http : //www.corneliu-coposu.eu/articol/index.php/4257-ultima-scrisoare-a-lui-arlette-coposu/ (8.03.2015).

„Victor Anca", disponibil online la http : //memorialulramnicusarat.ro/victor-anca (13.06.2016).

„Vişinescu, reacţie halucinantă după ce a fost condamnat la 20 de ani de închisoare", Realitatea TV, 24.07.2015, disponibil online la http : //www.realitatea.net/visinescu-reactie-halucinanta-dupa-ce-a-fost-condamnat-la-20-de-ani-de-inchisoare_1753460.html (24.07.2015).

Voinea, Octavian, *Masacrarea studenţimii române în închisorile de la Piteşti, Gherla şi Aiud*, Mărturii redactate de Gheorghe Andreica, Editura Majadahonda, Bucureşti, 1996/Imprimeria de Vest, Oradea, 2006, disponibil online la http : //www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/pitesti/ovoinea/ (18.04.2017).

Vrancea, Ileana, „Dosar : coerenţa unui fals în desfăşurare", în *România Literară*, nr. 34/1999, disponibil online la http : //www.romlit.ro/coerenta_unui_fals_n_desfsurare (28.07.2016).

Zalis, Henri, „Ion Petrovici – probe la un dosar neglijat", în *România Literară*, nr. 11/1999, disponibil online la http : //www.romlit.ro/ion_petrovici_-_probe_la_un_dosar_neglijat (27.07.2016).

*** https : //web.archive.org/web/20140127094814/http : //www.iiccr.ro : 80/ro/sesizari_penale (22.08.2017).

*** http : //www.cnsas.ro/ancheta_1968_dosare.html (30.01.2015).

*** http : //www.irir.ro/ro/pagina/47/Legea_221.html (19.03.2015).

Index[1]

A

Abramovici, Reghina 177
Adamescu, Nicolae 130, 155, **162**, 239, 254, 255, 299, 311
Aldea, Aurel 119 n. 113
Alexandrini, Alexandru 22, 92, 122, 130 n. 144, 148, 167, **212**, 213, 228, 254, 268, 311, 324, 333
Alexandru, Doina 108 n. 81, 142 n. 203, 144 n. 211, 157 n. 266, 171 n. 325, 180 n. 350, 181 n. 354, 182 n. 357, 187 n. 377, 189 n. 388, 217 n. 516, 249 n. 635, 300 n. 802, 300 n. 803, 301 n. 805, 301 n. 808, 302 n. 814, 321 n. 14, 329 n. 42, 403 n. 71, 403 n. 73
Alexandru, Ilie 141 n. 197
Alexe, Gh. Neculai 141 n. 197
Anca, Elsa 383
Anca, Victor 22, 109, 122, 130, 154, 189, 230, 247 n. 623, 248, 254, 268, 273, 294, 295, 298, 306, 362, 367, 383, 398 n. 58, 403
Antonescu, Ion 10, 87, 96, 115, 117, 123 n. 121, 130, 131, 152, 153, 160, 161, 175, 181, 209, 218, 219, 233, 249, 264, 266, 296 n. 789, 297, 303, 321, 322, 326, 329, 332, 333 n. 52, 352, 353, 395
Ardeleanu, Aurel 123, 143, 167, 175, 177, 178 n. 346, 208, 220, 221, **257**, 258-260, 277, 283, 303, 305, 311, 314 n. 853, 406
Arnăutu, Gheorghe 340, 373
Arnăutu, Ioan (Jenică) 23, 62 n. 49, 109, 130, 146, 151, 165, 167, 188, 191-193, 196, 206, 219 n. 523, 221, 240, 243, 244, 250, 254, 256, 260 n. 670, 261, 273, 307, 319, 322, 336, 338-346, 347 n. 108, 357, 363, 367, 369, 373, 374, 382, 383, 397, 404, 429, 444, 448 n. 207
Áron, Márton 129, 318
Averescu, Alexandru 297
Avramescu, Gheorghe 218
Avrigeanu, Enache 141 n. 197

B

Baciu, Ilie 138 n. 183
Balica, Mihai 119 n. 113, 121, 170, **241**, 242 n. 604, 244, 247 n. 622, 254, 269, 311
Barbu, Alexandru 127 n. 132, 134, 135, 188, 226, 320, 398 n. 57, 402, 439
Bădică, Ilie 115 n. 106, 271, 431 n. 152
Bădicuţ, Atanasie 93
Bălescu, Flavia 41, 397 n. 52
Bărbuş, Ioan 109, 122, 154, 158, 164, 184, 189, 199, 206, 207, 212, 229-231, 240, 247 n. 623, 248, 252, 260, 264, 272-275, 277, 291, 294, 295, 306, 307, 311, 341 n. 86, 346, 362, 367, 383, 398 n. 58, 403, 452
Bărbuş, Mihaela-Florina 398 n. 58
Băsescu, Traian 19 n. 13, 42 n. 4
Bârlădeanu, Alexandru 56 n. 34
Bârsănescu 314 n. 855
Becali, Gigi 86
Beldeanu, Ion 141 n. 197
Beldeanu, Vasile 141 n. 197
Bentoiu, Annie 329 n. 40, 353 n. 128, 359
Berghianu, Maxim 56 n. 34
Biro, Attila 33
Boc, Emil 43 n. 5
Bodnăraş, Emil 51 n. 26, 209, 258 n. 662, 329

1. Pe paginile **îngroşate** apar biografiile persoanelor respective.

Bodoroncea, Georgina 451 n. 224
Boia, Lucian 18, 325 n. 27
Boilă, familia 372 n. 206
Borcea, Ioan-Ovidiu 124, 130, 138, 143, 153, 156, 160, 189, 191, 195, 216, 229-233, 245, 247 n. 622, 249, 250, 254, 268, 269, 277, 281, 306, 307, 343, 344, 360, 362, 373, 397 n. 55
Bornea, Valentina 435 n. 175, 445
Boroş, Adalbert 92, **121**, 122 n. 118, 258
Bostan, Marius-Raul 398 n. 58
Boşca-Mălin, Emil **223**, 311
Bratu, Alexandru **155**, 254, 255
Brăileanu, Traian 161
Brătianu, Dinu 353
Brânzaş, Liviu 382 n. 10
Briceag, Nicolae 14 n. 2, 45
Budeancă, Cosmin 16 n. 7, 47 n. 14, 88 n. 8, 99 n. 41, 101 n. 47, 122 n. 118, 126 n. 129, 129 n. 140, 143 n. 208, 148 n. 228, 157 n. 264, 170 n. 319, 210 n. 485, 228 n. 553, 241 n. 604, 242 n. 605, 244 n. 611, 246 n. 618, 254 n. 651, 265 n. 683, 270 n. 698, 275 n. 715, 278 n. 727, 280 n. 736, 286 n. 753, 294 n. 779, 299 n. 799, 309 n. 840, 310 n. 842, 318 n. 3, 319 n. 4, 343 n. 92, 347 n. 111, 355 n. 132, 361 n. 153, 364 n. 167, 370 n. 200, 372 n. 206, 373 n. 209, 374 n. 216, 402 n. 67, 407 n. 80, 432 n. 158
Burcea, Ştefan 46
Busner, Gheorghe 398 n. 57, 439, 440

C

Calmanovici, Emil 285 n. 750
Calotescu, Corneliu 149 n. 233
Cancicov, Alexandru 335
Cancicov, Georgeta 325, 335, 369 n. 192
Cancicov, Madeleine 334 n. 60, 335
Cancicov, Mircea 22, 62 n. 50, 122, 124, 130 n. 144, 319, 321, 325, 326, 334, 369, 406 n. 79
Cancicov, René 335
Cantacuzino, Alexandru 87
Capotă 278
Caraza, Grigore 232 n. 572
Carol al II-lea, rege 87, 323, 359, 416, 423, 448
Căldăraru, Nicolae 402 n. 66
Călinescu, Armand 87
Călinescu, George 325, 369 n. 192
Cătuneanu, Licu 95 n. 22
Câmpeanu, Pavel 52 n. 27, 53 n. 28, 55 n. 31
Ceauşescu, Nicolae 16, 45 n. 11, 46, 50-59, 63, 112, 114, 129, 178, 224, 232, 279, 280 n. 734, 287, 288, 311, 349, 351, 371, 388, 410, 429, 450
Cernea, Anca Maria 110, 382 nn. 8-9, 383, 386 n. 25, 389 nn. 35-36, 397 n. 52, 398 n. 58, 446 n. 203, 451 n. 223, 452 n. 226
Cesianu, Constantin 85
China, Mihaela Cristina 398 n. 58, 403 n. 72
Chircu, Menelaş 119, 124, 150, **336**, 337, 398, 399
Chiriţescu, Ion 95 n. 22
Chişinevschi, Iosif 258 n. 662
Ciolpan, Vasile 13, 89, 90, 91 n. 15, 92, 93, 106, 110, 414
Cişmigiu, Dumitru Constantin 113, 275, 397 n. 51, 398 n. 57, 420, 422 n. 125, 440
Ciuciulin, Nicolae 224
Clime, Gheorghe 87
Clită, Marian 46
Coman, Constantin **124**
Constante, Lena 85, 184 n. 365
Constantin, Dumitru R. 141 n. 197
Constantinescu (Constant), Alexandru 92, 120, 124, 219, 311
Constantinescu, Constantin Al. (Atta) 119 n. 113
Constantinescu, Emil 93 n. 19, 94, 116, 117 n. 108, 127, 128, 134, 147, 201, 203, 214, 223, 237 n. 587, 238, 252, 263, 283, 317, 318, 356, 366, 368 n. 187
Constantinescu, Miron 53
Copoiu, Constantin 20, 110, 136, 137, 140, **141**, 142, 159, 163 n. 290, 188, 195, 202, 286, 396
Coposu, Corneliu 9, 10, 13 n. 1, 22, 41, 108 n. 81, 119 n. 113, 122, 130, 136-138, 140, 142-144, 146, 147, 153, 154, 157, 163, 167, 171, 173, 180-183, 185, 187, 189, 215, 217, 219, 229, 238, 239, 241, 246, 249, 251, 254, 262, 273 n. 711, 275, 276, 277 n. 722, 280, 282, 291, 293, 298-302, 306, 308, 309 n. 840, 310, 311, 321, 329 n. 42, 331, 360, 361, 363, 370, 397 n. 52, 398, 399, 403, 406, 424 n. 133, 440 n. 190, 444

Coposu, Flavia 362 n. 157
Coposu, Rodica 41, 299 n. 801, 300, 397 n. 52
Corbu, Petrache 124, 139, **281**, 398
Cormoş, Florian 25 n. 19, 61 n. 45
Cornel, Alexandru 264
Corpaş, Iosif 85, 407 n. 80
Coste, Brutus 352
Crainic, Nichifor 120 n. 115, 219
Crăciun, Gheorghe 13, 14 n. 2, 15, 24, 45, 47, 55 n. 32, 63, 101, 106, 216, 227 n. 549, 394, 410
Creangă, Mihail 46
Cristea, Miron 326
Cristea, Valentin 20, 41, 96 n. 28, 108, 123, 124, 146, 149, 150, 153, 156, 158, 159, 163, 168, 186, 189-191, 193, **196**, 197, 200, 213-215, 240, 241 n. 605, 243, 244, 246, 248, 273, 290, 292, 307, 312, 333, 338, 341, 344, 346, 347 n. 108, 360, 363, 396-398, 432 n. 158, 444
Cristodor, Denisa 34, 66 n. 62, 67 n. 67, 73
Cruceanu/Crucianu, Ion 141 n. 197
Cruceru, Ion 141 n. 196
Cucu, Niculae Gh. 95 n. 22

D

Dănilă, Ştefan 140, 442 n. 193
Delavrancea, Hanrieta 325 n. 27
Demeter, Alexandru 410
Demetrescu, Camil 119 n. 113, 273 n. 711, 352, 354
Diaconescu, Ioana 296 n. 789, 297 n. 793
Diaconescu, Ion 10, 13 n. 1, 20 n. 14, 22, 79, 88 n. 8, 93, 109 n. 85, 119 n. 113, 122, 131, 135, 139 n. 187, 142 n. 201, 143, 146-148, 150 n. 242, 152 n. 249, 154, 155, 156 n. 262, 157, 160 n. 276, 163 n. 292, 164 n. 295, 170, 181, 183 n. 363, 185 n. 371, 187, 188 n. 381, 190, 191 n. 404, 192 n. 410, 194, 203-206, 208, 209 n. 484, 211, 212 n. 495, 215, 217 n. 513, 228 n. 553, 229-231, 233, 238, 239, 241 n. 604, 242 n. 605, 244 n. 609, 246, 248 n. 626, 249, 250, 253-255, 258, 259 n. 664, 262, 268, 269, 270 n. 698, 277 n. 723, 280 n. 736, 281, 286 n. 753, 289-291, 293, 294 n. 779, 295, 298, 299-301, 306-311, 321 n. 15, 343, 344, 346, 357, 360-364, 365 n. 174, 370-373, 374 n. 215, 398, 399, 402, 403 n. 74, 419 n. 114, 424, 432 n. 158, 440 n. 190, 444
Diamandi, Alcibiade 55 n. 32, 70
Diamandi, Florica 70
Dimopol (sora lui Ion Gigurtu) 334
Djuvara, Neagu 352, 353 n. 128, 354
Dobeş, Andrea 90 n. 12, 91 n. 16, 115 n. 103, 119 n. 113, 122 n. 118, 129 n. 140, 234 n. 578, 235 n. 582, 236 n. 583, 252 n. 645, 278 n. 728, 279 n. 731, 289 n. 763, 294 n. 782, 361 n. 154, 368 n. 188, 372 n. 206
Dobre, Gheorghe 62 n. 49, 122, 254, 319, 322, 333, 334, 369, 406 n. 79
Dobrescu, Aurel 122, 130, 154
Dobrin, Ioan Costache 442 n. 193
Dobrogeanu-Gherea, Alexandru 53
Doncea, Constantin 53
Dop, Andreea 33
Dorobanţu, Mihail 106
Dragomir, Ilie Iulian 451
Dragomir, Ioan 92, 121, 122 n. 118, 183, **207**, 208
Dragomir, Nicolae 122, 211, **217**
Dragoş, Titus 122, 131, 164, 254, 298
Drăgan, Constantin 56 n. 34,
Drăgan, Iosif Constantin 301
Drăgan, Marcel 141 n. 197
Drăgănescu, Emil 56 n. 34
Drăghici, Alexandru 9, 14 n. 2, 15, 23, 44, 45, 51, 53, 54, 55 n. 32, 57, 59 n. 40, 64 n. 54, 101, 112, 115, 117, 118, 224, 258 n. 662, 270, 277, 297, 304, 313, 348, 408, 424, 431 n. 153
Drăghici, Martha 45
Duca, I.G. 86, 120 n. 115
Dulgheru, Mişu 32 n. 32, 70, 97
Dumitrescu, Aurel 138 n. 181, 198-200, 202, 203, 211, 324, 325, 330, 334, 337, 344, 351, 365, 408
Dumitrescu, Aurora-Silvia 28, 103, 104, 382 n. 9, 385, 397 n. 56, 398 n. 58
Dumitrescu, Eugenia-Luiza 231 n. 566, 397 n. 55, 398 n. 58
Dumitrescu, Sorina 435 n. 175
Dumitriu 140

E

Eisenhower, Dwight D. 152 n. 246
Emeric, Fabian 141 n. 197

Enache, Rotaru 141 n. 197
Ene, Zamfir 138 n. 183
Enea, Constantin 106
Enoiu, Gheorghe 17, 18, 24, 48, 49 n. 22, 59 n. 40, 277-280, 410 n. 88
Eremia, Ion 43, 110, 119 n. 113, 123, 132, 133 n. 157, 143, 146, 156 n. 262, 157, 158 n. 268, 165, 166, 168-170, 172, 173 n. 332, **176**, 177-179, 184, 185, 188, 189, 193, 194 n. 419, 210, 216-219, 221, 222 n. 532, 230, 239, 242, 243 n. 607, 245, 247 n. 620, 248, 258, 259, 262, 263, 282, 283, 288, 303, 305-307, 311, 313, 314 n. 853, 383, 384, 397 n. 55, 407, 424 n. 133
Eremia, Nicoleta 41-43, 146 n. 222, 158 n. 268, 188, 210, 305 n. 826, 306 n. 829, 382 n. 9, 383, 386 n. 25, 389 n. 36, 397 n. 55, 446 n. 203, 451 n. 223
Etheridge, Mark 155 n. 258

F

Fazekas, János 56 n. 34
Ferdinand, rege 358
Ficior, Ioan 24, 27 n. 20, 34, 46 n. 13, 61 n. 45, 65 n. 57, 67 n. 67, 76, 234 n. 577
Florea, Petre 218, 312
Flueraş, Ion 360
Foriş, Ştefan 53, 59 n. 40, 408
Foucault, Michel 86, 154
Francisc, Benedic 141 n. 197

G

Gal, Ionel 52 n. 27
Gárdony, Ştefan 92, 119 n. 113, 124, 265-268, 271, 272, 355 n. 132
Găină, Carmen Veronica 40, 41, 65, 107, 241 n. 605, 260, 330, 377, 383 n. 15, 386, 390, 392, 397, 406 n. 79, 409 n. 83, 412, 427, 446, 453, 455, 456
Găzdaru, Dumitru Petre 442 n. 193
Geamănu, Grigore 301 n. 806
Georgescu, Teohari 258 n. 662, 328 n. 39
Georgescu, Valeriu (Rică) Constantin Simion 151-152
Gere, Mihai 56 n. 34
Gheorghe, Răducu 141 n. 197
Gheorghiţă, Gheorghe 141 n. 197
Gheorghiu, Lica 347, 348, 352
Gheorghiu, Mihai 106
Gheorghiu, Tanţi 347
Gheorghiu-Dej, Gheorghe 9, 20, 23, 47, 50-52, 54, 55, 58, 59 n. 40, 60, 97 n. 30, 112, 123, 145, 146, 148 n. 233, 152 n. 246, 177, 178, 211, 232 n. 572, 236, 251, 253, 272, 279, 284, 287, 301, 304, 310, 313, 314, 329, 336, 347-350, 373, 408, 429
Gherasim, Ioan Andrei 235 n. 580, 397 n. 55, 398 n. 58
Ghika, Vladimir 160 n. 278
Gigurtu, Ion 22, 62 n. 50, 92, 122, 203, 263, 319, 321, 323-327, 334, 406 n. 79
Ginzburg, Carlo 380
Glonţ 139 n. 190
Godó, Mihai 121, 127-129, 133, 134, 137, 143, 146, 147 n. 225, 151, 163, 164 n. 295, 166, 168, 169, 171, 173, 174, 184, 185, 186 n. 372, 187, 189-195, 199-202, 204 n. 466, 205, 214 n. 505, 230, 231, 239, 242, 245 n. 614, 246, 247, 249, 252, 253 n. 647, 269 n. 698, **270**-272, 276, 282, 293, 311, 321 n. 12, 360, 362, 363 n. 163, 419 n. 114
Goiciu, Petrache 106
Goma, Paul 16 n. 6, 48, 85
Grigore, Ştefan 124, **210**
Grigorescu, Eugen 46
Grigoriu, Cezar 347
Groza, Petru 123 n. 121, 124 n. 121, 130 n. 143, 212, 235, 236, 268, 318, 322, 328, 329, 360
Grünberg, Iancu 138 n. 181, 139, 174 n. 335, 198-203, 260, 318 n. 2, 355, 356, 363
Guină, Nicolae 52 n. 27

H

Haag, Rafael 119 n. 113, 267 n. 690
Hagea, Constantin 62 n. 50, 122, 124, 130, 149, 241, 254, 319, 322, 330-332, 369, 406
Halippa, Pantelimon 119 n. 113
Haţieganu, Emil 328
Heber, Ioan (Hans) 92, **121**, 258
Hilberg, Raul 380
Hitler, Adolf 265
Hodiş, Vasile 46 n. 13
Homoştean, George 46
Horobeţ, Constantin 123, **223**-225, 283, 304, 311, 312, 318, 407
Hossu-Longin, Lucia 13 n. 1, 96 n. 28, 119 n. 113, 146 n. 219, 147 n. 223, 160 n. 272,

180 n. 352, 187 n. 380, 229 n. 555, 300 n. 802, 320 n. 10, 363 n. 165, 403
Hruşciov, Nikita 52, 302
Huiu, Ioan Gheorghe 140, 205, 442 n. 193

I

Iacob, Alexandru 123, 143, 189, 204, 259, 279, 280, 283, 285, **303**, 304, 311, 313, 314, 317 n. 1, 407
Iacob, Elena 307, 346, 373, 374, 382, 383 n. 14, 386 n. 25, 389 n. 36, 397 n. 52, 451 n. 223
Iacob, Magdalena 305
Iacobici, Iosif 119 n. 113
Iancu, Cercel 141 n. 197
Ilea, Aurora 382 n. 10
Ilea, Vasile 382 n. 11
Ilie, Sandu 141 n. 197
Iliescu, Ion 45
Imre, Sándor 62 n. 50, 92, 195, 278, 317 n. 1, 318, 319, 368
Ioan, Zaharie 138 n. 183
Ioanid, Ion 85, 265 n. 684
Ioniţoiu, Cicerone 10 n. 2, 19 n. 14, 24, 109 n. 85, 122 n. 120, 135 n. 169, 138, 139 n. 186, 140 n. 193, 143 n. 206, 148 n. 230, 155 n. 257, 156 n. 263, 157 n. 266, 160 nn. 275-277, 164 n. 295, 165 n. 303, 188 n. 384, 189 n. 390, 191 n. 404, 195 n. 427, 203 n. 461, 209 n. 484, 219 n. 523, 230 n. 562, 231 n. 566, 232 n. 571, 233 n. 575, 246 n. 618, 248 n. 626, 249 n. 632, 250 n. 636, 253 n. 649, 269 n. 697, 270 n. 698, 275 n. 717, 277 n. 723, 280 n. 736, 281 n. 738, 300 n. 802, 307 n. 833, 330 n. 44, 335, 340 n. 81, 343 n. 92, 344 n. 95, 345 n. 103, 357 n. 142, 359 n. 147, 362 n. 161, 365 n. 175, 371 n. 204, 373 n. 210, 374 n. 216, 404 n. 75, 408 n. 80, 424 n. 133, 442
Iordănescu, Dumitru 305 n. 826, 397 n. 56
Ispas, Gigel 141 n. 197
Ispas, Nedelcu 141 n. 197
Ivan, Dorin 19 n. 14, 106 n. 70, 107 n. 77, 108 n. 80, 111 n. 90, 133 n. 158, 134 n. 162, 137 n. 177, 139, 140, 170 n. 318, 171 n. 323, 172 n. 327, 183 n. 358, 188 n. 380, 198 n. 435, 200 n. 446, 205 n. 469, 229 n. 555, 277 n. 725, 282 n. 741, 320 n. 11, 337 nn. 71-72, 345 n. 102, 364 n. 167, 369 nn. 194-195, 399, 402 n. 66, 403

J

Jarnea, Elena Adriana Mihaela 398 n. 57
Jienescu, Gheorghe 122, 208, 249, 311
Judt, Tony 66
Jughiu, Paraschiv **124**
Jumanca, Iosif 360

K

Kadare, Ismail 34
Kernweiss, Gerda 318
Kirschen, Leonard 266 n. 689
Koller, Ştefan 15, 106, 253
Kräuter, Franz 318
Kun, Béla 284

L

Ladislau, Ady 122, 283, **313**, 346 n. 105, 406, 431
Langa, Tertulian 160, 161 n. 278
Lascăr, Mihail 258 n. 662
Laslo, Luca 313
Lazăr, Ileana-Mara 235 n. 580
Lazăr, Ilie 10, 11, 92, 110, 115, 122, 127, 135, 137, 148, 174, 175, 191, 201, 202, 212, 214, 216, 220, 229, 233-239, 248, 252, 258, 268, 269, 273, 284, 306, 309, 359-361, 362 n. 157, 372 n. 206, 397 n. 55, 398 n. 58, 403
Lefter, Buru 52 n. 27
Leluţiu, Aurel 92, 121, 122 n. 118, **251**, 252
Lenin, Vladimir Ilici 223, 252
Leon, Gheorghe 22, 62 n. 50, 92, 122, 203, 263, 264, 319, 321, 324-327, 334, 369, 406 n.79
Leon, Sanda 334
Lepădatu, Mihai 141 n. 197
Levy, Robert 87 n. 5, 273 n. 711, 280 n. 734, 285 n. 749, 286 n. 751, 304 n. 821
Licu, Bogdan 19 n. 13, 34, 66 n. 62, 67 n. 64
Lixandru, Vasile 59 n. 40, 211, 271, 346, 350 n. 118, 419
Luca, Elisabeta 288
Luca, Vasile 10, 22, 53, 123, 145, 146, 162, 163, 172, 189, 210, 211 n. 490, 213, 223, 229, 239, 253, 257, 259, 278-280, 282-288, 303, 304, 311, 313, 314, 317 n. 1, 406, 431-432

Lugoşianu, Ion 22, 62, 122, 248, 319, 321, 327, 328, 330, 334
Lungu, Radu 132 n. 153
Lupan, Mircea-Adrian 398 n. 58
Lupşa, Maria 385
Lupşa, Victor 385
Lupu, Petre 56
Lupu, Vasile 138, 139, 229 n. 555, 282, 320, 337, 362, 369, 400, 419
Luţă, Vasile 139, 281

M

Macovei, Ion 119 n. 113, **146**
Maier, Charles 379
Maiorescu, Titu 352
Maniu, Iuliu 9, 10, 23, 93, 118, 122, 151, 152 n. 246, 176, 181, 182, 233, 272, 273 n. 711, 274, 280, 299, 322, 323, 327, 353, 359, 360, 365, 366, 371 n. 205, 372
Marcovici, Arlette 182
Marcovici, Rose-France 182
Marina, Iustinian 280
Marinescu, Mihai-Emil 398 n. 58, 403 n. 74
Marinescu, Stere 119 n. 113, 122, **148**, 149 n. 233, 155-157, 171, 190, 204, 216, 240 n. 600, 311
Marx, Karl 252
Matei 138 n. 183
Maurer, Ion Gheorghe 56-58, 258 n. 662, 273 n. 711, 415
Măcellariu, Horia 22, 122, 148, 160, 188, **209**, 210 n. 485, 240, 244, 258, 262, 312, 341 n. 86
Mănescu, Manea 56
Mărgineanu, Nicolae 85, 407 n. 80
Medrea, Ion 52 n. 27
Mihai I, rege 181, 273, 353
Mihalache, Ion 10, 13 n. 1, 22, 23, 62 n. 49, 78, 79, 92, 93, 109, 116, 118, 122, 124, 127, 128, 132, 133, 138, 140, 151, 154, 165, 168, 175 n. 341, 198, 202, 206, 215, 220, 222, 229, 230, 235, 236, 240, 245, 250-252, 258, 260, 262, 273, 277, 279 n. 730, 280, 282, 284, 307, 308, 310, 319-322, 330, 344 n. 94, 354-372, 373 n. 210, 374, 381, 398 n. 58, 403, 448 n. 207, 450
Mihalache, Niculina 280, 321 n. 15, 357, 371-373
Mihăileanu, Elsa 248
Mocsonyi-Styrcea, Ion 352
Modoran, Vasile 304
Mogoş, Dorin 138 n. 183
Moise, Ioan/Neculai 141 n. 197
Moisescu, Sorin 297 n. 789
Molcuţ, Iuliu 15, 16, 49 n. 22
Monor, Cornelia 125, 335, 397 n. 54, 398
Moraru/Murariu, Gheorghe 141 n. 197
Moromete (Maromet), Nicolae 94, 102, 103
Moşoiu, Mioara 444
Motrescu 278
Munteanu, Ioan 141 n. 197
Munteanu, Vasile 124, 306
Muşat, Gheorghe 141 n. 197

N

Nagâţ, Germina 259 n. 664
Nasuia, Constantin 95 n. 22
Neagu (Alexandrescu), Dinu 23, 62, 124, 125, 139, 150, 261, 281, 282, 319, 322, 335-337, 369, 397-399, 448 n. 207
Neagu, Alexandru D. 122, **130**, 254
Neagu, Alexandru I. 131 n. 144
Neagu, Costică 141 n. 197
Necula, Ionel 220 n. 527, 296 n. 789, 297 n. 791, 370 n. 198
Necula, Vasile 124
Nedea, Vasile 141 n. 197
Negrea, Vasile 410
Negruţiu, Florin 33
Netta (Dozzi), Alexandra 175
Netta, Gheron 175
Nicolschi, Alexandru 24, 44, 45, 97
Nicu, Dumitru 140, 398 n. 57
Nicula, Teodorina 125, 335, 337, 397 n. 54
Niculescu-Buzeşti, Grigore 175, 352, 353
Niculescu-Buzeşti, Radu 92, 122, 124, 167, **175**, 176 n. 342, 201, 214, 238, 258, 298, 354, 359
Niculescu-Mizil, Paul 56 n. 34
Nischbach, Josef 318
Niţu, Tiberiu 19 n. 13, 34, 67 n. 64
Norescu 141 n. 197

O

Obregia, Alexandru 161
O'Hara, Patrick 207
Olaru, Codruţ 19 n. 13
Olaru-Cemîrtan, Viorica 91 n. 14

Olteanu, Niculae 435 n. 175
Onescu, Cornel 52 n. 27
Oprea, Marius 19 n. 14, 45 n. 10, 50 n. 24, 51 n. 25, 52 n. 27, 53 n. 29, 59 n. 39, 87 n. 4, 96 n. 27, 176 n. 342, 224 n. 538, 313 n. 852, 334 n. 58, 354 n. 129, 401 n. 65, 407 n. 80
Orescu, Şerban 16 n. 6, 48, 329 n. 41
Ornea, Zigu 120 n. 115, 220 n. 527
Oroveanu, Dumitru 138 n. 183, 140, 442 n. 193

P

Pacepa, Ion Mihai 224, 225
Pacha, Augustin 121 n. 116, 129
Panait, Dumitru 138 n. 183, 140
Pană, Ion 139 n. 190
Pantazi, Constantin 22, 62 n. 49, 109, 122, 148, 213, 241, 254, 307, 319, 322, 324, 332, 333, 369, 406 n. 79
Panţuru, Alexandru 106, 139, 140, 229, 256, 337, 345
Papon, Maurice 378, 380
Paraschiv, Vasile 16, 48
Pasică, Niculai 138 n. 183
Patilineţ, Vasile 51, 52 n. 27, 56-58
Pauker, Ana 87, 213 n. 502, 273, 284, 285, 288, 304, 313
Pauker, Marcel 53
Pavelescu, Marcel 141 n. 197
Pavlovici, Ion 85
Păduraru, Ion 138 n. 183, 203
Păiş, Radu Ioan 140, 442 n. 193
Pănescu, Pompiliu 177
Pătraşcu, Gheorghe 92, 93, 121, **128**, 129, 150 n. 239, 163 n. 289, 171 n. 321, 174, 183, 193, 195 n. 425, 196, 200, 201 n. 456, 204 n. 466, 205, 206, 267, 289, 291, 293, 294
Pătraşcu, Nicolae 119 n. 113
Pătrăşcanu, Lucreţiu 45 n. 9, 51 n. 26, 52 n. 27, 53-55, 119 n. 113, 175, 259, 267, 268, 273 n. 711, 278, 285 n. 750, 328 n. 39, 353, 354, 357, 403 n. 73, 408, 410
Pândaru, Claudiu 33
Pârvu, Ion 141 n. 197
Penescu, Nicolae 16 n. 7, 48
Petrache, Gheorghe 141 n. 197
Petre, Dan 384, 435 n. 175
Petrescu, Alexandru 258
Petrescu, Constantin Titel 92, 118, 122
Petrescu, Dumitru **312**
Petrescu, Fănică 141 n. 197
Petrovici, Ion 122, 124, 131, 161, 219, 220 n. 527, 254, **296**, 297, 370
Petz, Gheorghe **126**, 278, 318
Pintilie, Gheorghe 59 n. 40, 97, 277, 349, 408
Pippidi, Andrei 266 n. 689, 358 n. 145, 360 n. 148, 370
Plăcinţeanu, Gheorghe 22, 23, 62 n. 49, 123, 124, 198, 204, 211, 242, 274, 319, 322, 333, 344 n. 94, 347-351, 357, 381, 399, 408-410, 414, 415, 418, 429, 448 n. 207, 450
Plăcinţeanu, Ion 348, 349
Pleşiţă, Nicolae 16, 48
Polihroniade, Mihail 87
Pop, Lucian 149 n. 235, 331 n. 46, 369 n. 189
Popa, Gheorghe 95 n. 22
Popescu, Dumitru 56 n. 34
Popescu, Elena Cornelia 327 n. 34
Popescu, Marcel 347, 352
Popescu, Stelian 327, 328
Popescu-Mehedinţi, I.V. 372
Popescu-Puţuri, Ion 52 n. 27
Popovici, Mihai 334
Popp, Ghiţă 273 n. 711
Postelnicu, Tudor 46
Postolachi, Chiraculea 138 n. 183
Puiu, Ion 122, 124, 130, 136, 155, 162, 169, 233, 243, **254**, 255, 256 n. 656, 258, 263, 270, 277, 282, 286, 306, 311, 402

R

Radovici, Nicolae (pseudonimul lui Lazăr Ştefănescu) 312 n. 848
Ralea, Mihai 297
Rădescu, Nicolae 176, 219, 248, 328
Rădoi, Gheorghe 352
Răduică, Grigore 51 n. 26, 52 n. 27, 53 n. 28
Rădulescu, Gheorghe 140
Rădulescu, Octavian **130**
Rădulescu-Pogoneanu, Anita/Anina 353
Rădulescu-Pogoneanu, Cecilia 357
Rădulescu-Pogoneanu, Elena 353
Rădulescu-Pogoneanu, I.A. 352
Rădulescu-Pogoneanu, Titu 353

Rădulescu-Pogoneanu, Victor 22, 23, 62 n. 49, 79, 92, 109, 122, 128, 147, 165, 175 n. 341, 198, 200, 202, 206, 214, 221, 230, 258, 267, 277, 280, 281, 307, 319, 322, 352-357, 359, 367, 448 n. 207
Răutu, Leonte 56 n. 34
Reisner, Hildegarda 318
Ricœur, Paul 28 n. 21, 379 n. 3, 380
Romniceanu, Mihail 22, 62 n. 49, 92, 122, 130 n. 144, 148, 203, 205, 284, 319, 321, 322, 328-330, 406, 448 n. 207
Roşu 140 n. 193
Rousso, Henry 378, 379
Roxin, Teodor 62 n. 50, 122, 241, 248, 254, 319, 322, 330, 335
Rusin 140 n. 193
Rusini, Alexandru 140 n. 193
Rusu, Dumitru/Gheorghe 134, 139, 172, 203, 205, 345

S

Saiciuc, Alic 14 n. 3, 47
Sandu, Grigore 339
Sandu, Stroe 141 n. 197
Sănătescu, Constantin 213, 328, 353
Sebestyen, Iuliu 24-25 n. 19
Sepeanu, Tudor 96-98, 102 n. 49
Sima, Horia 323
Simionescu 141 n. 197
Solymoş, Ivan 317 n. 1
Stalin, I.V. 45, 91, 152 n. 248, 177, 229, 252, 258 n. 663, 259 n. 666, 267, 280 n. 734, 285 n. 747, 287, 305, 368, 385 n. 23
Stan, Valter Gheorghe 138 n. 183, 140, 442 n. 193
Stanciu, Ionică 141 n. 197
Stănescu, Gheorghe 95 n. 22
Stănescu, Ion 52 n. 27
Stănică, Tudor 46
Stănilă, Niţă 141 n. 197
Stelescu, Mihai 86
Stoe, Ioan 382 n. 9, 385
Stoenescu, Nicolae 119 n. 113, 122, 254, **303**
Stoica, Chivu 56 n. 34
Stoica, Gheorghe 52 n. 27, 56, 57
Stoica, Ion 109, 126, 127, 140, 397 n. 51, 398 n. 57, 443
Strâmbei, Ion 141 n. 197
Stritt, Eva 318
Suciu, Ioan 160 n. 278
Sultănoiu, Marian 33, 76 n. 95, 77 n. 98
Sutiman, Camelia 34, 67 n. 64
Szarek, Jarosław 65 n. 59

Ş

Şefit, Ibrahim 45, 55 n. 32, 56
Şelaru, Valentin Horia 451 n. 224
Ştefan, Marioara 140, 398 n. 57
Ştefan, Simion 141 n. 197
Ştefănescu, Lazăr 223, 258, 306 n. 832, **312**
Ştirbei, Barbu 175
Şuşman 278

T

Taflaru, Ion **123**
Tănasă, Dumitru 140, 337, 345
Tănase, Evghenie 52, 140
Tătaru, Ştefan 92, 121, 122 n. 118, 143, 165, 207, 214, 238, **256**, 257, 278, 282, 294, 344 n. 94
Tătărescu, Gheorghe 118, 212, 213, 326, 354
Târziu, Ion 149, **150** n. 236
Teodoreanu, Păstorel (Alexandru) 348
Teodorescu, Constantin 95 n. 21
Ternon, Yves 30
Tito, Iosip Broz 177, 291 n. 770
Titulescu, Nicolae 352
Todea, Alexandru 22, 92, 121, 122 n. 118, 127, 128, 251, 257, 267, **277**-280, 365 n. 175
Tomescu, Petre 22, 122, 124, **160**-162, 254, 295
Tomulescu, Şt. Ioan 141 n. 197
Traistă, Nicolae/Tudor 141 n. 197
Trandafir, Gelu-Marian 398 n. 58
Trâmbiţaş, Aron 106
Trofin, Virgil 56 n. 34
Truman, Harry S. 155 n. 258
Tudor, Elena 103 n. 57

Ţ

Ţălnaru, Dan Mihai 33
Ţînţariu, Adelina 33
Ţurcanu, Eugen 125 n. 126

U

Ursu, Gheorghe 14 n. 2, 15, 46
Urzică, Ion 138 n. 183

V

Vaida, Vasile 313 n. 851
Valter, Stan 138 n. 183, 140, 442 n. 193
Vasile, Constantin 141 n. 197
Vasile, Francisca 451 n. 224, 454, 455
Vasiliu, Teodor 52 n. 27
Vatamaniuc 278
Vâlcu, Vasile 56 n. 34
Velţeanu, Cornel **147**, 148, 154, 190, 254, 268, 270, 299, 311
Verdeţ, Ilie 56
Vianu, Tudor 297
Vijoli, Aurel 304
Vişa, Augustin 88 n. 7, 108, 109, 124, 131, 136-138, **151**-155, 167, 187, 192, 205, 206, 254, 256, 291, 292, 298, 302, 370, 420, 421
Vişa, Florin 131 n. 147, 187 n. 379, 397 n. 55, 398 n. 58
Vişinescu, Alexandru *passim*
Vişinescu, Cecilia 384 n. 21
Vizitiu, Petrică 17 n. 9
Vlădescu, Toma **120**, 254, 311
Voiculescu, Vasile 348
Voinea, Dan 14 n. 3
Voinea, Octavian 125, 126
Voitec, Ştefan 56 n. 34
Vrabie, Marcel 435 n. 175
Vulcănescu, Elena-Maria Viorica (Vivi) 353
Vulcănescu, Mircea 130 n. 144, 353

W

Waltner, Iosif 92, 121, 122 n. 118, **208**, 209 n. 483, 258
Wurmbrand, Richard 85

Z

Zaharia, Nicolae 64 n. 54
Zarojanu, Călin 181 n. 353, 182 n. 357, 183 n. 359, 249 n. 634, 301 n. 805, 302 n. 815, 321 n. 16, 331 n. 48, 361 n. 155, 403
Zelea Codreanu, Corneliu 9, 86
Zilber, Belu 85, 175, 176 n. 342, 259, 260 n. 666, 305
Zlotescu, Nicolae 55 n. 32, 70

În colecţia HISTORIA

au apărut :

Donald M. Nicol – *Împăratul fără de moarte. Viaţa şi legenda lui Constantin Paleologul, ultimul împărat al romanilor*

Peter Calvocoressi – *Europa de la Bismarck la Gorbaciov*

Lucian Leuştean – *România şi Ungaria în cadrul „Noii Europe" (1920-1923)*

Zoe Petre – *Practica nemuririi. O lectură critică a izvoarelor greceşti referitoare la geţi*

John Foran – *Teoretizarea revoluţiilor*

Liviu Rotman – *Evreii din România în perioada comunistă (1944-1965)*

Harold Zimmermann – *Papalitatea în Evul Mediu. O istorie a pontifilor romani din perspectiva istoriografiei*

Alexandru-Florin Platon, Laurenţiu Rădvan – *De la* Cetatea lui Dumnezeu *la Edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (secolele V-XVI)*

Jean Ancel – *Preludiu la asasinat. Pogromul de la Iaşi, 29 iunie 1941*

Sorin Mitu – *Transilvania mea. Istorii, mentalităţi, identităţi*

Jean-François Soulet – *Istoria Europei de Est de la al doilea război mondial până în prezen*

Alexandru-Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon – *O istorie a Europei d Apus în Evul Mediu. De la Imperiul Roman târziu la marile descoperiri geografic (secolele V-XVI)*

Bogdan Murgescu – *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*

Ştefan Lemny – *Cantemireştii : aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*

Victor Neumann, Armin Heinen (editori) – *Istoria României prin concepte. Perspective alternative asupra limbajelor social-politice*

Stéphane Courtois – *Comunism şi totalitarism*

Bogdan Murgescu – *Ţările Române între Imperiul Otoman şi Europa creştină*

Kenneth Pomeranz – *Marea divergenţă. China, Europa şi naşterea economiei mondiale moderne*

Ian Morris – *De ce Vestul deţine încă supremaţia şi ce ne spune istoria despre viitor*

Timothy E. Gregory – *O istorie a Bizanţului*

Viorel Panaite – *Război, pace şi comerţ în Islam. Ţările române şi dreptul otoman al popoarelor*

Marian Coman – *Putere şi teritoriu. Ţara Românească medievală (secolele XIV-XVI)*

David S. Landes – *Avuţia şi sărăcia naţiunilor. De ce unele ţări sunt atât de bogate, iar altele atât de sărace*

Thomas Asbridge – *Cruciadele. Istoria războiului pentru eliberarea Pământului Sfânt*

Adam Burakowski, Aleksander Gubrynowicz, Paweł Ukielski – *1989. Toamna naţiunilor*

Jerry Brotton – *O istorie a lumii în douăsprezece hărţi*

Niall Ferguson (coord.) – *Istorie virtuală. Evoluţii alternative şi ipoteze contrafactuale*

Ernst H. Kantorowicz – *Cele două corpuri ale regelui. Un studiu asupra teologiei politice medievale*

Norman Davies – *Istoria Poloniei. Terenul de joacă al lui Dumnezeu*

Melinda Mitu, Sorin Mitu – *Ungurii despre români. Naşterea unei imagini etnice*

Simon Sebag Montefiore – *Stalin. Curtea ţarului roşu*

Niall Ferguson – *Marele Declin. Cum decad instituţiile şi mor economiile*

Marius Turda – *Eugenism şi modernitate. Naţiune, rasă şi biopolitică în Europa (1870-1950)*